

ΘΩΜΑΣ Β. ΖΙΩΓΑΣ
Πολιτικός Μηχανικός
(Μαστοροχωρίτης)

ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΤΙΚΑ

Περιέχει τις ιδιωματικές λέξεις της ομιλούμενης
κοινής ελληνικής στα Μαστοροχώρια
της επαρχίας Κόνιτσας (Ηπείρου).

Καταγραφή – Ερμηνεία – Ετυμολογία – Σχόλια

ΑΘΗΝΑ 2011

Ο Θωμάς Β. Ζιώγας γεννήθηκε το 1942 στο μαστροχωρι Δροσοπηγή (πρώην Κάντσικο) της Κόνιτσας. Νήπιο βρέθηκε, λόγω του επάρατου εμφυλίου, στη Ρουμανία, όπου και πήγε στο Δημοτικό σχολείο. Φοίτησε στο «Γυμνάσιον εν Κονίτση» και πήρε απολυτήριο γυμνασίου από τη Ζωσιμαία Σχολή Ιωαννίνων (πρακτικό) το 1961.

Είναι διπλ. πολιτικός μηχανικός (1967) της πολυτεχνικής σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, και από το 2006 συνταξιούχος. Επαγγελματικά ασχολήθηκε κυρίως με δημόσια έργα, αλλά και με ιδιωτικές μελέτες/κατασκευές. Διατέλεσε συχνά πρόεδρος της «Αδελφότητας Δροσοπηγιωτών» και για πολλά έτη μέλος του Δ.Σ. της «Ομοσπονδίας Αδελφοτήτων Κόνιτσας», της οποίας ήταν εισηγητής/μελετητής σε αρκετά αναπτυξιακά συνέδρια. Ερασιτεχνικά και κατά καιρούς, την περίοδο 1980-1995, τον απασχόλησαν και έρευνσε τοπικά θέματα των μαστροχωρίων της Κόνιτσας (τεχνικά, αναπτυξιακά, ιστορικά, τοπωνυμικά, γλωσσολογικά κ.λπ.) και τακτικά αρθρογράφησε γι' αυτά στο περιοδικό «ΚΟΝΙΤΣΑ». Συνέργησε μεγάλως στην συγγραφή του βιβλίου «ΚΑΝΤΣΙΚΟ – ΔΡΟΣΟΠΗΓΗ, Συγγραφή για ένα μαστροχωρι της Ηπείρου – 1993». Εκδόθηκε ήδη και κυκλοφορεί το βιβλίο του «ΚΟΥΔΑΡΙΤΙΚΑ».

Φωτογραφία εξωφύλλου:

Το Καντσιώτικο γεφύρι (1747) στο Σαραντάπορο ποταμό.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΤΙΚΑ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ
Αρ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 52670
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 12-5-11
ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜ. 489.3 210

κωδ. εγγ. 7076

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

© Θωμάς Β. Ζώγας
Οδός Μελίσσου 16
116.35 Αθήνα
Τηλ.: 210 7011014

Παραγωγή: «Εκτυπώσεις Κάπα»
Μάνου Κατράκη 28
565.33 Πολίχνη – Θεσσαλονίκη
Τηλ.: 2310 587972, Fax.: 2310 608957
e-mail: kotoloulis@gmail.com

ISBN: 978-960-93-2691-9

Στην σύζυγό μου Αγνή και
στα αγαπητά μου παιδιά Άννα και Βασίλη
ως κληροδοσία αγάπης προς όλα τα Μαστοροχώρια
της επαρχίας Κόνιτσας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

«Αρχή παιδείσεως η των ονομάτων επίσκεψις»

Αντισθένης
κυνικός φιλόσοφος

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόντσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΘΩΜΑΣ Β. ΖΙΩΓΑΣ

Πολιτικός Μηχανικός

(Μαστοροχωρίτης)

ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΤΙΚΑ

Περιέχει τις ιδιωματικές λέξεις της ομιλούμενης κοινής ελληνικής στα Μαστοροχώρια της επαρχίας Κόνιτσας (Ηπείρου).

Καταγραφή – Ερμηνεία – Ετυμολογία – Σχόλια

ΑΘΗΝΑ 2011

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΑΘΗΝΑ 2011

Περιεχόμενα

Συντμημένες λέξεις..... 12

ΜΕΡΟΣ Α' – ΓΛΩΣΣΑ

Μικρό προοίμιο..... 15

Γλωσσάρι (από το Α έως το Ω) 17

ΜΕΡΟΣ Β' – ΧΛΩΡΙΔΑ

Προλεγόμενα..... 207

Ονοματολόγιο Φυτών (από το Α έως το Ω) 209

Επίλογος..... 251

Βιβλιογραφία..... 253

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Συντμημένες λέξεις

Αγγλ.	Αγγλικά
Αλβ.	Αλβανικά/Αρβανίτικα
αρχ. Ελλ	αρχαία Ελληνικά
Βενέτ.	Βενέτικα/Βενετσάνικα
Βλαχ./Βλάχ.	Βλάχικα/Αρουμούνικα
(β.λ.)	βλέπε λέξη
Βουλγ.	Βουλγάρικα
Βυζ.	Βυζαντινά
Γαλλ.	Γαλλικά
Γερμ.	Γερμανικά
Ελλ.	Ελληνικά
επίρρ.	επίρρημα
ετυμ.	ετυμολογία
Ιταλ.	Ιταλικά
Λατ.	Λατινικά
μεγεθ.	μεγεθυντικό
μεταφ.	μεταφορικός
μσν Ελλ.	μεσαιωνικά Ελληνικά
μσν Λατ.	μεσαιωνικά Λατινικά
νέο Ελλ.	νέο Ελληνικά/ή
παλ. Σλ.	παλιά Σλαβονικά (Palaeoslovensko)
Ρουμ.	Ρουμάνικα
Σερβ.	Σέρβικα
Σλ.	Σλάβικα (γενικώς)
Σχετ./σχετ.	Σχετικό/ά
Τουρκ.	Τούρκικα
υποκορ.	υποκοριστικό
> ή <	φορά εξέλιξης μιας λέξης

ΜΕΡΟΣ Α' - ΓΛΩΣΣΑ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Μικρό προοίμιο

Η γλώσσα κάθε τόπου, και εννοούμε τη γλώσσα που ομιλούν οι απλοί και αγράμματοι άνθρωποι, περιέχει λέξεις οι οποίες φαίνονται εκ πρώτης όψεως μυστηριακές. Ιδίως η γλώσσα που οι γυναίκες ομιλούν είναι η πλέον καθαρή και αντιπροσωπευτική για το πλήθος και το είδος αυτών των λέξεων, γιατί οι γυναίκες σπάνια μετακινούνταν τον παλιό καιρό. Στις κουβέντες αυτών των ηλικιωμένων γυναικών βρίσκουμε το αγνότερο δείγμα τέτοιων λέξεων, τις οποίες ονομάζουμε εδώ **ιδιωματικές** λέξεις.

Στα Μαστοροχώρια της Κόνιτσας υπάρχουν αρκετές ιδιωματικές λέξεις στο λεξιλόγιο που οι κάτοικοί των χρησιμοποιούν στην απλή κουβέντα τους. Οι περισσότερες, αν όχι όλες, είναι κοινές σε όλα τα Μαστοροχώρια, πιθανώς με κάποιες αλλοιώσεις στην προφορά τους. Αυτό δείχνει τη γλωσσική ομοιογένεια των κατοίκων των Μαστοροχωρίων, και απ' αυτό μπορούν να προκύψουν χρήσιμα συμπεράσματα για τη μελέτη του τόπου μας. Και λέμε αυτό, γιατί θεωρούμε ότι οι ιδιωματικές λέξεις είναι αντιφέγγισμα και απομεινάρι κάποιας παλιάς κατάκτησης και γλωσσικής επιρροής.

Συγκεντρώσαμε στο ΓΛΩΣΣΑΡΙ που ακολουθεί αυτές τις ιδιωματικές λέξεις, οι οποίες δεν συχνολέγονται ή είναι άγνωστες σε άλλα μέρη (με εξαίρεση αρκετές τουρκικής προέλευσης λέξεις, οι οποίες λέγονται συχνά, χωρίς να είναι ακριβώς κατανοητές), και προσπαθήσαμε να δώσουμε κάποια εξήγηση ετυμολογική, για να διαφανεί η προέλευσή των, αλλά και για να γίνει πιο εναργής και κατανοητή η ίδια η νοηματική ουσία τους. Βέβαια, κατεγράψαμε τις λέξεις με το ελληνικό αλφάβητο, πλην όμως αυτό δεν μπορεί να αποδώσει τους δασείς φθόγγους [σι (= Σλ. Ш – Αλβ. sh), ζι (= Σλ. Ж – Αλβ. zh), τσι (= Σλ. Ч – Αλβ. ç), τζι (= Αλβ. xh)], όπως προφέρονται στην τοπική διάλεκτο. Επίσης, η χρήση του λατινικού αλφαβήτου ομοίως δεν μπορεί να αποδώσει τους αντίστοιχους φθόγγους που υπάρχουν στη σλάβικη, αρβανίτικη και τούρκικη γλώσσα, γι' αυτό η προφορά, όπως προκύπτει από την καθαρή ανάγνωση των λέξεων, πρέπει να θεωρείται ότι μόνο μερικώς και σχετικώς αποδίδει τη σωστή. Είναι μια αναγκαία και αναπόφευκτη αδυναμία.

Από τη μελέτη των λέξεων που υπάρχουν στο ΓΛΩΣΣΑΡΙ, όπως καθένας θα διαπιστώσει, προκύπτει ότι οι περισσότερες προέρχονται από την κυρίαρχη ελληνική γλώσσα, και οι υπόλοιπες από τις άλλες βαλκανικές γλώσσες, συμπεριλαμβανομένης και της βλάχικης διαλέκτου, καθώς και τη λατινική. Εκείνο που έχει σημασία είναι ότι όλες αυτές οι λέξεις έχουν αφομοιωθεί πλήρως στον τοπικό ελληνικό γραμματικό και συντακτικό τύπο, τόσο που δύσκολα μπορεί κανείς, με την πρώτη ματιά, να ξεχωρίσει αν είναι ξένες ή αν προέρχονται από κάποιο αρχαιοελληνικό λήμμα.

Η ετυμολόγηση των λέξεων είναι δύσκολο και επίπονο έργο. Απαιτεί χρονοβόρα έρευνα σε ελληνικά και ξενόγλωσσα λεξικά, καθώς και συγκριτική θεώρηση των εξευρισκομένων στοιχείων. Σε πολλά θέματα υπάρχουν περισσότερες εκδοχές, οπότε η υποκειμενική επιλογή ενέχει πάντα και τον κίνδυνο κάποιου λάθους. Ύστερα, υπάρχουν θέματα που δεν έχουν ετυμολόγηση, γιατί είναι νέες λέξεις, φτιαγμένες από την γλωσσοπλαστική ικανότητα του λαού. Γι' αυτό στο ΓΛΩΣΣΑΡΙ ερμηνεύονται νοηματικά όλες οι λέξεις και ετυμολογούνται εκείνες, για τις οποίες υπάρχει, κατά τη γνώμη μας, σωστή ρίζα ταιριαχτή στο νόημα τους. Υπάρχει αρκετός υποκειμενισμός σ' αυτήν την διαδικασία, πλην όμως αυτός δεν είναι παντελώς αυθαίρετος, γιατί η κρίση γίνεται με την αρωγή των ερμηνειών που υπάρχουν στα διάφορα δόκιμα λεξικά. Παρακάτω ο μελετητής θα διαπιστώσει αυτό το γεγονός, και καλά θα κάνει να αναζητήσει και μόνος του, αν μπορεί, σωστότερες ετυμολογήσεις για όσες λέξεις έχει αντιρρήσεις. Εμείς εδώ κάναμε μια προσπάθεια, που σκοπεύει στο να απομυστηριοποιήσει τις ιδιωματικές λέξεις και να αποκαλύψει την ταυτότητά τους.

Ευελπιστούμε ότι τούτη η προσπάθεια θα εκτιμηθεί από τους κατοίκους των Μαστοροχωρίων, αλλά και από τους πιο ειδικούς στο θέμα ερευνητές.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κομπόδας

αβανιά η: ψευδής καταγγελία, διαβολή, συκοφαντία – ετυμ. Αραβικά *HAVAN* (= άπιστος, δόλιος) > Γαλλ. *avanie* (= δημόσιος προπηλακισμός) και Ιταλ. *avania* (= ζημία).

αβ(γ)ιέννα η: συνήθως οι **εβ(γ)ιέννες** – είδος κρηδέμνου, δηλ. γυναικεία γιορτινή μαντήλα καλής ποιότητας – ετυμ. «*Βιέννη*» (= η πρωτεύουσα της Αυστρίας), επειδή από εκεί εισάγονταν.

αγγειό το: συνήθως τα **αγγειά** – κατσαρολικά, σκεύη μαγειρείου – ετυμ. αρχ. Ελλ. «άγγος» (= κάθε είδος σκεύους) και «αγγείον».

άγκαθος ο: ο ρυτήρας του οφθαλμού, αρχ. Ελλ. «κανθός ραντήρ», δηλ. η άκρη του ματιού προς την πλευρά της μύτης, απ' όπου εκρέουν τα δάκρυα – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κανθός» (= γωνία, κόγχη).

αγκαμπέτ(ι): επί πεισματικής διεκδίκησης λέγεται στη φράση: «αγκαμπέτ(ι) έγινε το δικό σου», όπου σημαίνει «επί τέλους έγινε το δικό σου» – ετυμ. Τουρκ. *AKIBET* (= τέλος, επί τέλους, στο τέλος).

αγκαντίρευτος-η-ο: αδικημένος από την τύχη, ανεπρόκοπος, στερημένος – ετυμ. Τουρκ. *GADIR* (= αδικία).

αγκαστέ: (επίρρ.) εξ ανάγκης, λόγω φορτικής πίεσης, εξ ανωτέρας βίας, επί τούτου, επίτηδες, Λατ. *necessarie* – φράση: «ήλθα αγκαστέ για τ' εσένα» – ετυμ. αρχ. Ελλ. «αναγκαστώ» (= λόγω βίας, εξ ανάγκης) > αγκαστώ > αγκαστέ.

αγκούσα η: **1)** πνιγμονή, αίσθημα πνιγμού από δύσπνοια, **2)** μεταφ. αδημονία, δυσκολία, στενοχώρια, άγχος, δυσφορία – το ρήμα είναι **αγκουσεύομαι** – ετυμ. αρχ. Ελλ. «άγχω» (= πνίγω, απαγχονίζω, βασανίζω, Λατ. *ango*) > Λατ. *ANGUSTIA* (= στενότης, στενοχωρία – πάσα δυσχέρεια πραγμάτων) και Αλβ. *angäshti* με την ίδια σημασία.

αγκώνομαι: φουσκώνω, π.χ. στις φράσεις: «έφαγα πολύ και αγκώθ(η)κα» και «αγκώθ(η)κα απ' τη δουλειά» – ετυμ. παραφθορά του Ελλ. «ογκώνομαι».

αγλειψιές οι: κολακειές, θωπειές, κοινώς γλείψιμο – ετυμ. Ελλ. «γλείφω».

αγλέορας ο: μόνο στη φράση: «έφαγε τον αγλέορα», όπου σημαίνει έφαγε πολύ και ο,τιδήποτε αδιακρίτως – ετυμ. Ελλ. «ελλέβορος» (= το φυτό βέρατρον το μέλαν,

κοινώς σκάρφη) > αλλέβορας > αγλέορας, που δεν τρώγεται και μόνο ως φάρμακο δίνεται στα ζώα, εξού και **σκαρφίζω** (= ποτίζω ζώο με σκαρφόζωμο, δηλ. ελλεβορίζω) – σχετ. «τσιμέρι» (β.λ.).

αγρόσκ(υ)λο το: ο ασβός που βλάπτει κήπους και καλλιέργειες.

αδιάνωτος-η-ο: **1)** αυτός που δεν ακούει καμία συμβουλή και συνεπώς είναι αναίσθητος, ασυγκίνητος, **2)** αυτός που κοιμάται βαθιά χωρίς να ακούει ο,τιδήποτε – ετυμ. Ελλ. στερ. «α» + «δια» + «ενωτίζω» (= ακρώμαι, ακούω, βάζω καλά στο αφτί μου), και όχι από το «αδιανόητος».

αδούρτος-η-ο: **1)** αδώρητος, που δεν πήρε γαμήλιες «δώρας» (β.λ.), **2)** στη φράση: «μώρ' αδούρτο!», σημαίνει αφορισμένο, αναθεματισμένο – ετυμ. Ελλ. «αδώρητος» και εννοούν τον αλειτούργητο, τον ανευλόγητο, ως μη έχοντα την δωρεά του Θεού. Είναι λάθος η εξήγηση εκ του Λατ. *durus* (= σκληρός, ανθεκτικός, στερεός).

άδραξε: μόνο στη φράση «άδραξε το ψωμί», δηλ. ψήθηκε παραπάνω και καψαλίστηκε, κοινώς άρπαξε – ετυμ. Ελλ. «δράττομαι» (= πιάνω ή αρπάζω με το χέρι, τσακώνω).

άζαπος-η-ο: **1)** ανυπότακτος, ατίθασος, **2)** άτσαλος, αδέξις στο να πιάνει – ετυμ. «ζαπ(ι)» (β.λ.).

αζάτ(ι): και σπάνια **αζάπ(ι)** – (επίρρ.) ελεύθερα, χωρίς περιορισμό – ετυμ. Τουρκ. AZAT (= ελεύθερος).

αιδήμος ο: το άγιο βήμα στο ιερό του ναού – ετυμ. παρέφθαρται από το Ελλ. «άγιο βήμα» > αιβήμος > αιδήμος.

ακουρμαίνομαι: και **αφ(ου)κράζομαι** – ακούω προσεκτικά, κρυφακούω, ωτακουστώ – ετυμ. μσν Ελλ. «ακουρμαίνομαι» (= ακούω προσεκτικώς) < αρχ. Ελλ. «ακροάομαι».

αλάβρισον! (ευχή ή παράκληση) ανακούφισέ μας! προστάτευσέ μας! – ετυμ. παρέφθαρται από το Τουρκ. ALLAHVERSIN (= να δώσει ο Θεός!), κατά το Ελλ. «ελέησον!».

αλάργα: (επίρρ.) μακριά – ετυμ. Λατ. AD-LARGUS (= μακρύς) > Ιταλ. ALLA LARGA (= από μακριά) και ALLARGARE (= διευρύνω, διαπλατύνω, ανοίγω, φαρδαίνω) > Αλβ. LARGOJ (= απομακρύνω).

άλας το: αλάτι – ετυμ. αρχ. Ελλ. «άλας» (= αλάτι, Λατ. *sal*).

αλατσιά η: και **αλαταριά** ή **αλισταριά** – τόπος όπου πάνω σε λιθόπλακες δίδουν αλάτι στα ζώα – ετυμ. Ελλ. «άλας» (= αλάτι, Λατ. *sal*).

αλέλιξ(η) η: ανίατη ασθένεια, βαριά πάθηση, επώδυνη αρρώστια – ετυμ. άλλος τύπος της λέξης «έλιξη» (β.λ.), με emphaticή δίλπωση.

άλεσμα το: εκτός της εκ του «αλέω» (= αλέθω) συνήθους έννοιας, συχνά σημαίνει και πείραγμα, σκώμα, τωθασμός.

αλικοτάω: εμποδίζω, συγκρατώ, δεν αφήνω κάποιον να προσεγγίσει κάπου – ετυμ. Τουρκ. *ALIKOMAK* (= αναχαιτίζω, δεσμεύω, καθυστερώ, παρακρατώ) > νέο Ελλ. «αλικόντιο» (= εμπόδιο, κώλυμα).

αλισβερίσι(ι) το: δοσοληψία, σχέση, «νταραβέρ(ι)» (β.λ.) – ετυμ. Τουρκ. *ALES VERİŞ* (= εμπόριο, συναλλαγή, δοσοληψία).

αλμπάστραβος-η-ο: ημίλευκος, υπόλευκος – ετυμ. αρχ. Ελλ. «αλφός» (= λευκός, Λατ. *albus*, Βλαχ. *albastru*), Ρουμ. *ALBASTRU* (= ελαφρώς κυανούς, λουλακής).

αλούπα η: 1) η αλεπού – ετυμ. αρχ. Ελλ. «αλώπηξ», 2) στη φράση: «το σπίτι έγινε αλούπα» σημαίνει ακάθαρτο, βρόμικο, καπνισμένο – ετυμ. Ελλ. «άλουτος» (= άπλυτος), μsn Ελλ. «λουτιά» (= βρομιά) < Λατ. *lutum* (= βόρβορος, πηλός), Τουρκ. *ALÜDE* (= λερωμένος, ακάθαρτος).

άλ(υ)σος ο: η αλυσίδα του χαλινού ή του χάβου των υποζυγίων – ετυμ. αρχ. Ελλ. η «άλυσος» (= αλυσίδα).

αλυχτώ: γαυγίζω, «γκαφαλνώ» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «υλακτώ», με αναπροσμματισμό.

αμανέτ(ι) το: και **αμανάτ(ι)** – εγγύηση, ενέχυρο, κατάθεμα – ετυμ. Τουρκ. *EMANET* (= ενέχυρο, παρακαταθήκη, εχέγγυο), λέξη αραβική.

αμαχεύω: και **μαχεύω** – (για αγροφύλακες) συλλαμβάνω κάποιον να κλέβει καρπούς σε ξένο κτήμα και εισπράττω τα σύλληπτρα – το **αμαχεμα** (= η αμοιβή για τη σύλληψη) – ετυμ. Ελλ. «αμαχεύω» (= γίνεται εχθρός κάποιου, βάζω υποθήκη).

αμίλ(ι) το: και **μίλ(ι)** – η καπνοδόχος, δηλ. η καμινάδα που σαν στήλη εξέχει από τη στέγη – ετυμ. Λατ. *MILIARIUM* (= στήλη οδοσήμανσης ανά ένα μίλι, δηλ. ανά χίλια ρωμαϊκά βήματα – θερμαντήρ, ιπνοκλίβανος, μιλιάριον).

αμιλικό το: είτε **αμπιλιακό** – 1) το επισταθμευτικό οίκημα, το αφεδρικό κατάλυμα, δηλ. κοινοτικό οίκημα με ισογείο ιπποστάσιο και ανώγειο ξενώνα, όπου κατέλυαν διερχόμενοι στρατιωτικοί ή περαστικοί ιδιώτες, το Λατ. *metatum* ή *metatorium*, 2) κοινοτικός φόρος για κάλυψη της δαπάνης επισταθμίας στρατιωτών στο χωριό – ο **αμίλης** (= ο επίσταθμος, δηλ. ο φροντιστής ή μισθωτής του κοινοτικού ξενώνα) και το θηλυκό η **αμίλ(ι)σσα** (= η επίσταθμος) – ετυμ. αμάρτυρο αρχ. Ελλ. «εμπελιακόν δώμα» (= αγοραίο οίκημα) > αμπελιακό > αμπιλιακό > αμιλικό, γιατί οι περαστικοί ιδιώτες κατέλυαν επί πληρωμή, κατά το αρχ. Ελλ. «εμπελωρός» (= επόπτης αγοράς) – Λόγω του παράλληλου τύπου «αμπιλιακό» και του προθέματος (α) χωλαίνει η ετυμολόγηση από το Λατ. *MILES* (= στρατιώτης).

αμπάς ο: 1) είδος μάλλινου υφάσματος, «σκουτί» (β.λ.), 2) φανέλλα χωρικών από μάλλινο ύφασμα που φοριέται κατάσαρκα – ετυμ. Τουρκ. *ABA*, με την ίδια σημασία, αραβικής προέλευσης.

άμπλας ο: και η **άμπλα** – απλωτά ρηχά νερά, ευρύς πόρος ποταμού – ετυμ. Ελλ. «απλώνω» > άπλα > άμπλα.

- αμπόδια η:** **1)** δυσκολία, εμπόδιο, **2)** ξύλινη εσχάρα για να εμποδίζει την είσοδο φερτών υλικών στην κάνναλη ή στον κάδο του νερόμυλου – ετυμ. Ελλ. «εμπόδιο».
- άμπουρας ο:** ατμός, αχνός – **αμπουρίζω** (= ατμίζω) – ετυμ. Λατ. *VAPOR* (= ατμός – θέρμη) > (β)άπορας > άμπουρας και Βλαχ. *AMBURU* (= ατμός, αχνός, Ρουμ. *abur*).
- αμψίδ(ι) το:** ανεψιός – ετυμ. Ελλ. «ανεψιός» > ανηψίδι > αμψίδι.
- αμπώχνω:** σπρώχνω, απομακρύνω με ώθηση – η **αμπωξιά** (= σπρωξιά, ώση) – ετυμ. παραφθορά του Ελλ. «απωθώ», ως το «σπρώχνω» εκ του «προωθώ».
- αναβλιάζω:** (επί νεογνών) κλαίγοντας φωνάζω δυνατά και τρομαγμένα – ετυμ. Ελλ. «ανά» + «βλιάζω» (β.λ.).
- αναβοδίζω:** μιταρώνω, περνώ ανά ζεύγη και εναλλάξ τις άκρες του στημονιστού στο χτένι και τα «μ(ι)τάρια» (β.λ.) – το **αναβόδισμα** (= μιτάρωμα) – ετυμ. Ελλ. «αναβάλλω» > αναβολή > αναβόλισμα ή αναβόδισμα.
- αναγκημάρα η:** μεγάλη ανάγκη, αναπότρεπτη ανάγκη – ετυμ. μεγεθ. του Ελλ. «ανάγκη».
- αναλέτ(ι)κο το:** (για παιδιά) γκρινιάρικο, κλαψιάρικο, δύστροπο, «ουρσούζ(ι)κο» (β.λ.) – ετυμ. νέο Ελλ. «ναλέτης» (= κακότροπος) < Τουρκ. *NALE* (= κλαυθμός, κλάμα).
- ανάλμα το:** (επί κλοπής ή διαρπαγής αγαθών) ανάλωμα, ανώφελο έξοδο, άχρηστη σπατάλη, «στράφ(η)» (β.λ.), π.χ. στην κατάρα: «ανάλμα να σ' γίν'!» – ετυμ. Ελλ. «ανάλωμα» (= έξοδο, δαπάνη, διαρκής φθορά).
- ανάμα το:** το κόκκινο κρασί για τη θεία μετάληψη – το **ναματερό** (= ειδικό μικρό οινοδοχείο) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «νάω» (= ρέω) > νάμα ή ανάμα.
- ανάμ(ι) το:** στη φράση: «του βγήκε τ' ανάμ(ι)» σημαίνει το κακό όνομα, κακωνυμία, δυσφημία, δυσωνυμία, ενώ στη φράση: «έχει ανάμ(ι)» σημαίνει ευωνυμία, καλό όνομα, ευφημία, καλωνυμία – ετυμ. Ελλ. «όνομα» > Τουρκ. *NAM* (= όνομα – φήμη, κλέος, δόξα) και Αγγλ. *NAME* (= όνομα).
- αναμούζ(ι) το:** αξιοπρέπεια, κύρος, εκτίμηση, τιμή, υπόληψη – ετυμ. Τουρκ. *NAMUS* (= τιμή, υπόληψη, εντιμότητα, αιδώς, χρηστότης, Αλβ. *namus-i*), εκ του «ανάμ(ι)» (β.λ.).
- αναμπουριάζω:** **1)** ατμίζω έντονα, **2)** γεμίζω με ατμό το περιβάλλον ή έναν κλειστό χώρο, π.χ. στη φράση: «αναμπούριασε το σπίτι», **3)** στη φράση: «ο κόσμος αναμπούριασαν» σημαίνει ότι βρίσκονται υπ' ατμόν, δηλ. σε εγρήγορση, σε αναβρασμό, εν δράσει – ετυμ. «ανά» + «άμπουρας» (β.λ.).
- ανάπαμα το:** ευμεγέθη τεμάχια άρτου που προσφέρεται στα μνημόσυνα αντί για αντίδωρο – ετυμ. Ελλ. αντί του ορθού «ανάπαυμα», δηλ. για την ανάπαυση της ψυχής του νεκρού.

ανάπιασμα το: 1) ζυμάρι που δεν φούσκωσε και ξαναζυμώνεται πάλι με νέα ζύμη, 2) και **κατάπιασμα** – νόθο παιδί, ως προϊόν παράνομης σύλληψης, γι' αυτό λέγεται πάντα υβριστικώς – ετυμ. νέο Ελλ. «έπιασα ψωμί» (= ζύμωσα με ζύμη) και «έπιασα παιδί» (= γκαστρώθηκα).

ανασκαίνομαι: σιχαίνομαι, αηδιάζω – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ανά» + «σικχαίνω» (= αηδιάζω).

ανασκυρίζω: και **ανασκυρνών** – βάζω σειρά και τάξη, τακτοποιώ, συγυρίζω – ετυμ. νέο Ελλ. «ανασυγυρίζω» > ανασυγυρίζω ή ανασκυρίζω > νέο Ελλ. «ανασκερίζω».

ανασουφίζω: εκ νέου υπονύσσω, πάλι υποκεντώ, π.χ. στη φράση: «μή μ' ανασουφίζεις τον πόνο!» – ετυμ. Ελλ. «ανά» + Λατ. *SUFFIGO* (= αναπήγνυμι, δηλ. εμπήγω υποκάτω, καρφώνω, σουβλίζω).

ανατσιριάζω: αηδιάζω, ανατριχιάζω, «τσιουτινιάζω» (β.λ.) – η **ανατσιρία** (= ανατριχίλα, ρίγος) – ετυμ. νέο Ελλ. «ανατριχιάζω».

αναφακάς ο: 1) ελάχιστο αναγκαίο σιτηρέσιο μιας ημέρας, ο ημερήσιος επιούσιος άρτος, το μεροφάγι, αρχ. Ελλ. «χοϊνίξ», καθότι «η γαρ χοϊνίξ ημερήσιος τροφή», 2) η ημερήσια δόση καρπού (κριθάρι, βρώμη, κ.λπ.) που δίδεται στα ζώα – ετυμ. Τουρκ. *NAFAKA* (= διατροφή).

αναχοβολιάζω: αναδύω, αναβλύζω, ανασηκώνομαι, όπως η στάχτη – ετυμ. νέο Ελλ. «χόβολη» (= στάχτη ζεστή) < αμάρτυρο «φόγολη» < αρχ. Ελλ. «φώγω» (= φρύγω, ξεροψήνω) και Λατ. *focus* (= φωτιά – εστία).

αναχόρταγος-η-ο: αυτός που δεν χορταίνει ποτέ, πολυφάγος, αχόρταγος.

ανερώτ(η)γα: (επίρρ.) χωρίς να ερωτήσει – ετυμ. Ελλ. αντί του ορθού «ανερώτητα».

ανέσωστο το: 1) ράριο βρέφος, εφταμηνίτικο, δηλ. νεογνό πρόωρο που μετά βίας επιζεί, 2) παιδί καχεκτικό – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ανασώζω» (= ξεγλυτώνω, σώζω εκ της απωλείας) και «σωστός» (= διασωθείς, αυτός που γλύτωσε).

ανήγκαιρος-η-ο: ό,τι είναι ή συμβαίνει εκτός του πρέποντος καιρού, ο χρονικώς πρόωρος ή καθυστερημένος, ο άκαιρος – ετυμ. Ελλ. «ανά» + «έγκαιρο».

αντάμ(η)κος-η-ο: και **άνταμος-η-ο** – κακόσχημος, ανθρωπάριο με περιφρονητική έννοια, κοινώς χαμένος άνθρωπος – ετυμ. είναι αρχαία λέξη των λαών της Εγγύς Ανατολής που σημαίνει άνθρωπος, εξού Τουρκ. *ADAM* (= άνθρωπος), *ADAMCIK* (= ανθρωπάριο) και Ελλ. «Αδάμ» (= ο πρωτόπλαστος άνθρωπος της Π.Δ.).

αντάρα η: 1) καταχνιά, ομίχλη, ατμοσφαιρική θολούρα, 2) ταραχή, θόρυβος – το ρήμα είναι **ανταριάζω** (= καλύπτομαι από ομίχλη – βουρκώνω, οργίζομαι) – ετυμ. Ελλ. «αναταράσσω».

αντερί το: ανδρικό μάλλινο χειριδωτό ένδυμα – ετυμ. Τουρκ. *ENTARI* (= φόρεμα ασιατικό, ο *κάνδυξ* των αρχαίων Περσών), λέξη περσική.

αντέτ(ι) το: έθιμο, συνήθεια, και μάλιστα η κακή συνήθεια – ετυμ. Τουρκ. *ADET* (= έθιμο – περίοδος).

άντζα η: 1) ο κώληψ, η πίσω πλευρά του γόνατος, η ιγνύα, και γενικώς η ιγνυακή χώρα, 2) το αντικνήμιο ή γαστροκνήμη, δηλ. το σαρκώδες όπισθεν μέρος της κνήμης, κοινώς γάμπα – ετυμ. Ελλ. «αντί» (β.λ.) > αντζί ή άντζα > Αλβ. ANXHA (= κνήμη, Ιταλ. zanca), όπως ακριβώς από το «κάννα» (= καλάμι) λένε «καννιά» (= πόδια).

αντζιουρώνομαι: και **κορώνομαι** – υπερηφανεύομαι, επαίρομαι – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ανά» + «κορωνιώ» (= υψαυχενίζω, γαυριώ) > ανατσουρώνομαι ή αντζιουρώνομαι, με τσιτακισμό.

(α)ντηριέμαι: και **(α)ντηριούμαι** – διστάζω, επιφυλάσσομαι, κοντοστέκομαι, ενδοιάζομαι – ετυμ. αρχ. Ελλ. «εντηρέομαι» (= διαφυλάσσομαι, καιροφυλακτώ).

αντί το: η αρκάνη του ιστού (= αργαλειού), δηλ. τα δύο περιστρεφόμενα έναντι βακτρα όπου τεντώνεται και τυλίγεται το στημόνι, το αρχ. Ελλ. «αντίον».

αντισκερές ο: γραπτή κατάσταση ονομάτων ή χρηματικών λογαριασμών, εγγραφο αντίγραφο λογαριασμού – ετυμ. Ελλ. «αντί» + «τεσκερές» (β.λ.).

αντίσπορο το: γεώμορο, η μορφή, το τμήμα των σιτηρών που δίδεται στον ιδιοκτήτη χωραφιού από τον γεωργό που το καλλιεργεί.

αντράλα η: 1) στη φράση: «μου ήρθε αντράλα» σημαίνει ζάλη, ίλιγγος, σκοτοδίνη, 2) στη φράση: «τα έκανε όλα αντράλα» σημαίνει ανάκατα, φύρδην-μίγδην – το ρήμα είναι **αντραλιάζω** και **αντραλιάζομαι** (= ζαλίζομαι, συγχύζομαι, σκοτίζομαι) – ετυμ. μσν Ελλ. «αντραλώνομαι» (= ζαλίζομαι, ενοχλούμαι) που μάλλον παρέφθαρται εκ του αρχ. Ελλ. «αναταράσσω» (= ανακατώνω, ανακινώ, εξερεθίζω), όπως και το «αντάρα» (β.λ.).

αξιάδα η: ικανότητα, επιτηδότητα, αποδοτικότητα, επιδεξιότητα – ετυμ. Ελλ. «άξιος».

(α)ξυάλ(η) η: 1) μεταλλική ξύστρα, εν είδει σπάθης (σπάτουλας), η οποία προσαρμόζεται στο πίσω άκρο της βουκέντρας και χρησίμευε για την απόξεση της λάσπης από το άροτρο, δηλ. ένα είδος **σαυρωτήρος**, 2) συχνά και αυτή η βουκέντρα, το «θκέντρ(ι)» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ξυήλη» και «ξυάλη» (= ξύστρα, κνήστις – ξυλουργικό εργαλείο – κοντό δρεπανοειδές μαχαίρι).

αξούγκ(ι) το: υποδόριο ζωϊκό λίπος, σύγλινο, σίαλος, κοινώς ξύγκι – ετυμ. Λατ. AXUNGIA [axis-ungo] (= χοιρινό λιπώδες άλειμμα των αξόνων, κοινώς γράσσο).

απαλλα(γ)ή η: μόνο στην κατάρα: «τ' ν κακή σ' τ' ν απαλλαγή!» όπου σημαίνει θάνατος – ετυμ. αρχ. Ελλ. «βίου απαλλαγή» (= θάνατος).

απανωτιό: (επιρρ.) – 1) στη φράση «πήρε απανωτιό τ'» σημαίνει έγινε καλά από αρρώστια, κοινώς «πήρε επάνω του», 2) επάνω στη στιγμή, επάνω στην ώρα – ετυμ. Ελλ. «επάνω» > απάνω.

απαριαγμένη η: και **απαριασμένη** – 1) γυναίκα ανέραστη, που δεν την ερωτεύονται επειδή δεν είναι όμορφη και ελκυστική, 2) γυναίκα εγκαταλειμμένη, παρατημένη

– σπάνιο το ρήμα **απαριάζω** (= εγκαταλείπω, χωρίζω, παραιτώ) – ετυμ. αρχ. Ελλ. στερ. «α» + «παρίεμαι» (= προσελκύω κάποιον προς το μέρος μου).

απεικάζω: συνήθως **απείκασα** – εννοώ, καταλαβαίνω, συμπεραίνω, αντιλαμβάνομαι – ετυμ. αρχ. Ελλ. «από» + «εικάζω» (= συμπεραίνω, απεικονίζω, παρομοιάζω) > Αλβ. *PIKAS* [*rikasa*] (= εικάζω, μαντεύω).

απέλο το: ριγυτό βαμβακερό ύφασμα για τα καλά γυναικεία φορέματα, «κουτνί» (β.λ.) – **απελίσσιος-ια-ιο** (= καμωμένος από απέλο) – ετυμ. Ιταλ. *PELO* (= τρίχα, κροκός, χνούδι υφασμάτων, νήμα για ύφανση από χονδρομέταξο) και *A PELO* (= από χονδρομέταξο). Στα Λατ. *palla* (= ιμάτιο της γυναικείας ρωμαϊκής στολής).

απλάδα η: και το **απλί** – πατάνη, απλωτό ξύλινο πιάτο, πάτελλα, η «απαλαρέα» των Βυζαντινών – ετυμ. Ελλ. «απλώνω» > απλάδα.

αποδένω: κάνω μάγια για να μην έχει στύση ο σύζυγος και έτσι να χωρίσει το ανδρόγυνο – ετυμ. αρχ. Ελλ. «αποδέω» [= δένω καλά και σφιχτά (κυρίως τον ομφαλό των νεογέννητων)].

αποθαρρός ο: μόνο στη φράση: «πήρε τον αποθαρρό τ'», επί δράσης που απέτυχε, όπου σημαίνει απογοήτευση, απελπισία – ετυμ. αρχ. Ελλ. «αποθαρρέω» (= επιχειρώ κάτι με ευτολμία).

αποκόβω: **1)** απογαλακτίζω βρέφος, παύω τον θηλασμό στα νεογνά ζώα, **2)** καθορίζω την αξία γενομένης αγροτικής ζημίας ή την τιμή μονάδος προϊόντος – ετυμ. Ελλ. «αποκόπτω».

αποκοπάρ(η)ς ο: **1)** εκτιμητής αγροζημιών, **2)** αυτός που καθορίζει την τιμή μονάδος πωλουμένου γεννήματος – ετυμ. Ελλ. «αποκόβω-2» (β.λ.).

αποκουπίζω: **1)** τοποθετώ ανεστραμμένα σκεύος έτσι ώστε ο πυθμένας του να βρίσκεται από πάνω – **ταπίκουπα** (= ανάστροφα, μπρούμυτα), – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κύπη» (= κούπα, κύπελλο, οινοδόχη, γαύλος, Λατ. *cupa*) > κουπώνω (= καλύπτω με ανεστραμμένο σκεύος) – σχετ. «ταπίγκα» (β.λ.), **2)** κατασπαταλώ όλη την περιουσία – ετυμ. αρχ. Ελλ. «αποκοπή» (= αποχωρισμός).

απολνώ, συχνότερα **απόλ(υ)κα** – **1)** αφήνω ελεύθερα τα ζώα για να βοσκήσουν, π.χ. στη φράση: «απόλκαν τα ζώα στα λιβάδια», **2)** λύνω, αφήνω ελεύθερο, απολύω, απολάω, π.χ. στις φράσεις: «απόλκει τα σκυλιά» και «απόλνα το νερό!», **3)** σχολιάω, τελειώνω, π.χ. στις φράσεις: «απόλκει η εκκλησιά» και «απόλκει το σχολειό», **4)** απλώνω ελεύθερα και χωρίς περιορισμούς, π.χ. στις φράσεις: «το δένδρο απόλκει τρανά κλωνάρια» και «τί απόλκεις έτσι τα ποδάρια;» – ετυμ. αρχ. Ελλ. «απολύω» (= λύνω πλήρως, ξεδένω, ελευθερώνω, απαλλάσσω).

απόπαχνα τα: άχυρα, ξηρόχορτα, φύλλα, κ.λπ., που δεν τρώγονται και απομένουν ή αποπίπτουν από τη φάτνη των ζώων – ετυμ. νέο Ελλ. «παχνί» < αρχ. Ελλ. «φάτνη».

απόργια τα: και **πόργια** – κλάδοι δένδρου που πλέκονται ή καρφώνονται στις περιφράξεις των μανδριών – ετυμ. αρχ. Ελλ. «απορρώξ» (= βλαστός, κλώνος – τεμάχιο).

- απορρίχνω:** γεννώ πρόωρα, αμβλίσκω, κάνω έκτρωση, αποβάλλω το έμβρυο – το **απόρριγμα** (= έκτρωμα, εξάμβλωμα).
- αποχάω:** μόνο στις φράσεις: «αποχάει το μελίσσ(ι)» ή «απόχησε το μελίσσ(ι)», όπου σημαίνει ότι, μετά τη σμηνοουργία, έφυγε από την κυψέλη, αρχ. Ελλ. «αφεσμός» – ετυμ. αρχ. Ελλ. «αποχάζω» (= αποχωρώ, αναχωρώ) και όχι από το «αποχέω» (= διαρρέω) ή εκ του «απώκισεν» (= αποικίζω, μετοικίζω, μεταναστεύω).
- αποχειρίζω:** και **αποχειρνών** – αρχίζω μια χειρωνακτική δουλειά, π.χ. στη φράση: «αφού το αποχειρ' σεις το πλέξιμο να το τελειώσεις» – **αποχειρίζομαι** (= καταπιάνομαι με κάποια εργασία ή τέχνη ή εργαλείο) – ετυμ. είναι Ελλ. λέξη.
- αποχπώ:** **1)** κτυπώ δυνατά, κατακτυπώ, **2)** προσβάλλω κατά πρόσωπο – ετυμ. αντί του ορθού Ελλ. «αποχτυπώ».
- αρατίζω:** αποδιώχνω κάποιον με κατάρες – ετυμ. Ελλ. «αρά» (= ευχή, κατάρα)
- άρατος-η-ο:** **1)** ορθότερα **άρρατος-η-ο** – στη φράση: «να πάς και να 'ρθεις άρατος!» σημαίνει αμετάστροφος, δηλ. χωρίς να καταβληθείς από δυσκολίες και κόπωση – ετυμ. αρχ. Ελλ. «άρρατος» (= ο μη θραυόμενος, σκληρός – ακούραστος, ακατάβλητος από παθήματα, αμετάστροφος), **2)** στη φράση: «έγινε άρατος» σημαίνει άφαντος – ετυμ. νέο Ελλ. «άρατος» (= άφαντος, εξαφανισθείς), από την προστακτική «άρατε!» του αρχ. Ελλ. «αίρω» (= σηκώνω, εγείρω, υψώνω).
- αρβάλ(ι) το:** **1)** σιδερένιο άγκιστρο που κρέμονταν πάνω από την πυρά της εστίας για να αναρτάται η χύτρα από τη μεταλλική της λαβή, **2)** η στρογγυλή μεταλλική λαβή λέβητος ή σκεύους – ετυμ. αρχ. Ελλ. «άρβηλος» (= το κυκλοτερές μεταλλικό κοπίδι των σκυτοτόμων), επειδή αμφότερα, άγκιστρο και λαβή, ομοιάζουν με την «άρβηλο».
- αργάζω:** μαλάσσω, μαλακώνω δέρμα, με την έννοια του αρχ. Ελλ. «δέφω» – **αργαστό** (= δέρμα επεξεργασμένο και μαλακό) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «οργάζω» (= ποιώ τι μαλακόν, μαλάσσω).
- αργαστά τα:** υποδήματα από καλό δέρμα, «κισόλια» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «αργάζω» (β.λ.).
- αργκέν(ι)σσα η:** γυναίκα ανύπανδρη ή διαζευγμένη που ζει μόνη της, αρχ. Ελλ. «ηϊθέη» – ετυμ. αντί του ορθού *εργένισσα*, από το Τουρκ. *ERGEN* (= άγαμος, άζευκτος).
- αργκιλές ο:** και **ναργκιλές** – **1)** αγέλη ελευθέρων ίππων, όνων, ημιόνων – ετυμ. Τουρκ. *HERGELE* (= ατίθασο άλογο), **2)** η γνωστή καπνοσύριγγα των Ανατολιτών – ετυμ. Τουρκ. *NARGILE*, με την ίδια σημασία.
- αρκάτ(ι)σσα η:** γυναίκα που δεν φορτώνεται βάρος, π.χ. «ζαλίκ(ι)» (β.λ.), και κατ' επέκταση γυναίκα χωρίς οικογενειακά βάρη – ετυμ. Λατ. *ARCUS* (= τόξο) > Βυζ. «αρκάτος» (= ψιλός πεζός στρατιώτης, δηλ. τοξότης).
- άρκλα η:** και **νάρκλα** – μικρό ερμάρι, φωριαμός που κλειδώνει – ετυμ. Λατ. *ARCA*

(= θήκη, κιβωτός, κίστις, λάρνακα, Αλβ. *arkë-a*) και *ARCULA* (= μυροθήκιο, μυροδοχείο) > Βουλγ. *RAKLA* (= ερμάρι).

αρκλώματα τα: **1)** (σε οικοδομή) αλλεπάλληλα τόξα ή καμάρες, η καμαροσειρά, **2)** οι γύροθεν του τάφου τοποθετούμενοι όρθιοι λίθοι για την οριοθέτηση και την σήμανσή του – ετυμ. Λατ. *ARCUS* (= τόξο).

αρκουδίζω: και **αρκουδώ** – τετραποδίζω, κοινώς *μπουσουλώ*, περπατώ με τα τέσσερα, δηλ. με πόδια και χέρια, όπως τα μωρά ή τα αρκουδάκια, εξού και η ετυμολογία.

αρμάτα η: τα καλά φορέματα των νεονύμφων μαζί με τα συνοδά κοσμήματα – το ρήμα *αρματώνομαι* (= φορώ τα καλά μου και τα κοσμήματα, στολίζομαι – εξοπλίζομαι) – ετυμ. Λατ. *ARMATUS* (= όπλιση, εξοπλισμός).

αρμιά η: **1)** (γενικώς) τα άλμια, δηλ. τα τουρσιά, Τουρκ. *turşu*, λέξη περσική, **2)** (ειδικώς) το άλμιο λάχανο, η άλμια κράμβη, δηλ. λάχανο τουρσί, που ήταν παλαιά η χειμερινή σαλάτα (Λατ. *salita* και Ιταλ. *salata*) – **αρμόπιττα** (= εύγευστη πίττα με γέμιση από άλμιο λάχανο) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «άλμη» ή «άρμη», εκ του «(σ)αλις» (= θάλασσα – αλάτι, Λατ. *sal*).

αρμόζ(ω)μος ο: υδράλμη, ζωμός άρμης – ετυμ. Ελλ. «άρμη» + «ζωμός».

αρπαλίκ(ι) το: τα δόντια των ιπποειδών που φυτρώνουν μετά το πέμπτο έτος της ηλικίας – ετυμ. Ελλ. «αρπώ» (= αρπάζω) > νέο Ελλ. «αρπάλι» (= χαυλιόδοντας) και «αρπαλίκι» (= λεία), με την έννοια ότι με αυτά τα δόντια αρπάζουν την τροφή.

αρπηδόνια τα: τα άκρα των νημάτων του στημονιού που προσδένονται στο «αντί» (β.λ.) και είναι ακατάλληλα για ύφανση, αρχ. Ελλ. ο «καίρος» – ετυμ. αρχ. Ελλ. «αρπεδών» (= σχοινί για άγρια θηρίων), εκ του «αρπώ» (= αρπάζω).

αρπηδάω: κάνω μεγάλο πηδήμα, πηδώ με δύναμη – ετυμ. αρχ. Ελλ. επιτακτικό πρόθεμα «αρι» + «πηδάω».

αρραθυμάω: συνήθως **αρραθύμ(η)σα** – **1)** επιθυμώ έντονα, επιθυμώ από βάθους ψυχής, π.χ. στη φράση: «αρραθύμ(η)σα να σε δώ!» – ετυμ. αρχ. Ελλ. «αρραθύμως» (= προθύμως, με ζήλο, ορεξάτα) κατά τη φράση: «εκ θυμού» (= από καρδιά), **2)** εσφαλμένως αντί «ραθύμ(η)σα», εκ του «ραθυμάω» (β.λ.).

αρσάλια τα: και σπανίως **ρουσάλια** – εκχριστιανισθέντες εναγνισμοί για τις ψυχές των νεκρών, το Ψυχοσάββατο της Πεντηκοστής και αυτή η Πεντηκοστή – ετυμ. πρόκειται για τα αρχ. Ελλ. ετήσια ιερά «νεκύσια» ή «θανατούσια» (= θυσίες με θοίνες προς τιμή των ψυχών και των πνευμάτων των νεκρών, Λατ. *feralia* ή *leturia*), τα Βυζ. «ροσάλια» – ετυμ. Λατ. *ROSALES ESCAE* ή απλώς *ROSALIA* [= ετήσιες γιορτές με εδέσματα (Λατ. *escae*), κατά τις οποίες στεφάνωναν με ρόδα, (Λατ. *rosa*), τα μνήματα των συγγενών], όπως περίπου τελούνταν οι «χύτροι» στα αρχ. Ελλ. «Ανθεστήρια». Και στα παλ. Σλ. *RUSALIJA* (= Πεντηκοστή).

άρση βέρσει!: ευκτικός ή προστακτικός λόγος που λέγεται σε έριδες και εν όψει

χειροδικίας με την έννοια: *διώξε το θυμό! δώσε τόπο στην οργή! συγκράτησε τα νεύρα σου! απόδιωξε την έξαψη!* – ετυμ. συνεκδοχικά από το Λατ. *ARSE VERSE* (= τυποποιημένη ευχετική έκφραση για την αποτροπή πυρκαγιάς, που επιγράφονταν στις οικοδομές).

άρσια-μάρσια τα: (στις κοριτσίστικες παιδιές) μόνο στην φράση: «*παίζουμε άρσια μάρσια;*», όπου σημαίνει ζυγά-μονά, δηλ. αρτιάζω, παίζω εις το «*άρτιον*», Λατ. *par impar ludo*, και λέγεται προς χωρισμό των κοριτσιών σε δύο αντίπαλες ομάδες, μέσω ρυθμικής απαγγελίας έμμετρου στίχου που έχει ως εξής: «*άρσια μάρσια κόκκινα κεράσια, ιτς μιτς γαλανό κουρίτσ'*». Είναι το αντίστοιχο του «*λάλα μπαλλάλα*» (β.λ.) των αγοριών – ετυμ. αρχ. Ελλ. «*άρσια*» (= *άρτια*, ζυγά) και «*μη άρσια*» (= *μη άρτια*, *άζυγα*, *μονά*). Στα Τουρκ. *ις* (= *μέσα*, *εντός*), οπότε «*μη ις*» > *μιτς* (= *έξω*, *εκτός*, *όχι μέσα*, Τουρκ. *hariç*).

αρτιρώ: 1) (για πράγματα) επαρκώ, επαρκεί υπέρ το άρτιο για να ολοκληρωθεί κάτι, **2)** (για ανθρώπους) επαρκώς ξέρω να φτιάξω κάτι – ετυμ. Ελλ. «*άρτιος*» (= *πλήρης*, *σωστός*, *ακέραιος*, *ολόκληρος*) και «*αρτιώ*» (= *συμπληρώνω* για να τελειοποιηθεί κάτι) > Τουρκ. *artirmak* (= *κάνω* κάτι να επαρκέσει, *εξοικονομώ*).

άρτσι-μπούρτζι: ανάκατα, ακατάστατα – ετυμ. μισν Ελλ. «*άρτσιβούρτσιον*», λέξη αρμενική, που σημαίνει την πριν των απόκρεω εβδομάδα, κατά την οποία οι Αρμένιοι ενήστευαν, ενώ οι λοιποί ορθόδοξοι όχι.

αρτ(υ)μή η: αρτύματα, δηλ. λάδι, βούτυρο, λίπος, κ.λπ. – **αρτίζω** ή **αρταίνω** (= προσθέτω αρτύματα σε φαγητό), **αρταίνομαι** (= τρώγω αρτύματα διακόποντας τη νηστεία) – το **ανάρτυγο** (= νηστήσιμο) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «*αρτύω*» (= *διευθετώ*, *παρασκευάζω* – προσθέτω *καρυκεύματα* ή *αρώματα* σε φαγητό) και το «*άρτυμα*» (= *καρύκευμα φαγητού*).

ασίγ(η)τος-η-ο: αυτός που δεν παύει ή δεν σταματά να κάνει κάτι, αυτός που διαρκώς εργάζεται, άλλως και **ασιγούρευτος** – ετυμ. Ελλ. «*ασίγητος*» (= *ο μη σιγών*).

ασίκ(η)ς-(ι)σσα-(ι)κο: όμορφο και αξιέραστο παλληκάρι ή κορίτσι – ετυμ. Τουρκ. *ASIK* (= *εραστής*, *ερωτιάρης*, *λαϊκός ποιητής*), αραβικής προέλευσης.

άς λου(γ)ής: άλλου είδους, παράδοξα, παράλογα, παράξενα – ετυμ. Ελλ. «*άλλης λογής*» > *άλλ' ς λουγής* > *ά' ς λουγής*.

ασουρέτευτος-η-ο: ατημέλητος στην ένδυση, απεριποίητος, ακατάστατος στα προσωπικά είδη – ετυμ. «*σουρέτ(ι)*» (β.λ.).

αστοχώ: εκτός από την κυριολεκτική έννοια, συνεκδοχικά σημαίνει και ξεχνώ, λησμονώ, όπως και το «*ξεστόχαστος*» (β.λ.).

αστρέχα η: και **οστρέχα** – το γείσο της στέγης με τα ακροκέραμα απ' όπου στάζουν τα νερά της βροχής – **αστρεχώνω** (= *κρηπιδώνω* τη στέγη) – η **αστρέχωση** ή τα **αστρεχώματα** (= η όλη σύνθετη κατασκευή και τα υλικά του γείσου της στέγης) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «*όστρακον*» (= *κεραμίδι*) > παλ. Σλ. *STRJEHA* (= *γείσο* – *στέγη*, Αλβ. *strehë-a*). Σχετικό «*χατίλια*» (β.λ.).

ατζαμής ο: αδέξιος, άπειρος – ετυμ. Τουρκ. *AÇEMI* (= αδαής, αρχάριος, άπειρος), λέξη αραβική.

αυγαταίνω: και **αυγατίζω** – αυξάνω, πληθύνω – ετυμ. αρχ. Ελλ. «*αύξω*» (= αυξάνω, Λατ. *augeo*).

αφόντας: και **φόντας** – όταν, από όταν, από τότε – ετυμ. νέο Ελλ. «*από*» + «*όντας*» (= όταν).

άφταστα τα: τα μικρά παιδιά, π.χ. στη φράση: «*Μώρ' άφταστα, κουψόχρονα, γιατί δεν τρώτε;*» – ετυμ. είναι λέξη Ελλ. με την έννοια του άωρου και του ολιγόχρονου, όπως είναι τα μικρά παιδιά.

αφύσ(ι)κος-ια-ο: **1)** ο παρά φύση κακός, ανυπόφορος, **2)** ο μη φυσικός στις ιδιότητές του – ετυμ. Ελλ. «*αφύσικος*».

αχαμνός-ή-ό: άσχημος, ισχνός – **αχαμναίνω** (= αδυνατίζω) – η **αχάμνια** (= λιγούρα, αίσθημα κακής διάθεσης από στομαχική διαταραχή) – τα **αχαμνά** (= τα ανδρικά αιδοία – τα μαλακά μέρη στη μέση του σώματος) – στη φράση: «*μού 'ρθε αχαμνά*» ή «*μού 'ρθε άτ(υ)χα*» σημαίνει αναγούλα ή λιγούρα – ετυμ. αρχ. Ελλ. «*χαύνος*» (= χαλαρός, πλαδαρός, άτονος, κενός) > αχαυνός > αχαμνός.

αχμάκ(η)ς ο: βλάκας, ηλίθιος – ετυμ. Τουρκ. *AHMAK* (= χαζός, μωρός, ευήθης).

αχόν το: μόνο στη φράση: «*έγινα αχόν*», όπου σημαίνει φουσκωσα, κοινώς «*έγινα τύμπανο*», κυρίως από πολυφαγία – ετυμ. αρχ. Ελλ. «*ηχόν χαλκείον*» (= ηχείο, χάλκινο τύμπανο) > ηχόν ή αχόν (= τύμπανο).

αχούρ(ι) το: πρόχειρο κτίσμα, αχυροκαλύβι, στάβλος – ετυμ. Ελλ. «*άχυρον*» και «*αχυρών*» > αχούριον (= αχυροσκέπαστο καλύβι), με επιρροή από το Τουρκ. *AHIR* (= στάβλος), περσικής προέλευσης.

αχρειάνος ο: ελεεινός, άθλιος – ετυμ. αρχ. Ελλ. «*αχρείος*» (= άχρηστος, τιποτένιος).

άχτ(ι) το: έντονο πείσμα για εκδίκηση, εκδικητικό πάθος, ψυχικό βάρος που εξωθεί σε εκδίκηση – ετυμ. Τουρκ. *AHD* (= υπόσχεση, υποχρέωση – έντονη επιθυμία), αραβικής προέλευσης, με επιρροή του αρχ. Ελλ. «*άχθος*» (= βάρος, φορτίο – στενοχώρια, λύπη).

αψ(α)χώ: **1)** λυπούμαι, συμπονώ, **2)** κάνω οικονομία στην ανάλωση ή στη χρήση αγαθών, φειδωλεύομαι, ξοδεύω με φειδώ, λυπούμαι να ξοδέψω – ετυμ. Ελλ. «*α*» + «*ψυχή*».

B

βα(γ)έν(ι) το: κρασοβαρέλι με καμπυλωτές συνήθως «δόγκες» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «φαγός» (= φηγός, ήμερη δρύς, Λατ. *fagus*) > Λατ. *faginus* (= φήγιμος) > μσν Ελλ. «βαγένιον» ή «βαγοίνιον» (= βαρέλι, Σλ. *vagan*), κατά το «δρένιο βαρέλι».

βα(γ)ίζω: γέρνω, κλίνω – το **βά(γ)ισμα** (= κλίση, γέρσιμο) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «βίαις» (= κλάδος φοίνικος, τα βίαια), που είναι κεκλιμένα ως προς τον κορμό της φοινικιάς.

βάζω: 1) στις φράσεις: «βάζουν τα λακκώματα», «βάζει ο τόπος», «βάζει ο κόσμος» σημαίνει βουίζω, θορυβώ – η **βαζούρα** (= θόρυβος, οχλοβοή) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «βάζω» (= λέγω, ομιλώ) και μσν Ελλ. «βαβάζω» (= εκβάλλω άναρθρους λόγους, φωνάζω ή ομιλώ αδιάρθρωτα), 2) κυρίως ο τύπος **έβαξα** – εξαντλούμαι από γοερό κλάμα, καταβάλλομαι θρηνώντας φωναχτά, παραληρώ από στενοχώρια – ετυμ. μσν Ελλ. «βάζω» (= κλαίω, θρηνώ, φωνάζω θρηνητικά).

βακούφ(ι)κος-ια-ο: και **μοναστήριακος-η-ο** – 1) ολόμονος, αυτός που απομένει μόνος του στη ζωή, παντέρημος, «μαγκούφ(ι)κος» (β.λ.) – η **βακουφ(ι)κιάρα** (= το έρημο το μυαλό), 2) (για κτήματα) το μοναστηριακό – ετυμ. Τουρκ. *VAKUF* ή *VAKIF* (= τα αφιερωμένα σε ευαγή ιδρύματα κτήματα, χρήματα, πράγματα, δικαιώματα, κ.λπ.), αραβικής προέλευσης.

βάκρηνα η: και σπανίως **βάκρα** – προβατίνα λευκή με μελανά στίγματα στο κεφάλι, στα πόδια ή στην κοιλιά, δηλ. ακόμη και στο σώμα της «μπαλίκω» (β.λ.), Σλ. *valka* ή *vakla* – ετυμ. αρχ. Ελλ. «βαλιά ρήνα» (= παρδαλή προβατίνα) > βάλ(ι)κη ρήνα > βάλκρηνα > βάκρηνα – σχετ. «μπάλιος» και «μπαλίκος» (β.λ.).

βαλαντώνω: και **βαλαντώνομαι** – διακατέχομαι από εξαντλητική ψυχοσωματική κακουχία, ταλαιπωρούμαι από σωματική αδυναμία, μαραζώνω ψυχικά, κακώς έχω, στενοχωρούμαι – το **βαλάντωμα** (= κακή ψυχοσωματική έξη) – ετυμ. αντί του σωστού και αμάρτυρου «βαλεντώνω», που παρέφθαρται και αποδίδει το Λατ. *VALETUDO* [*valetudinis* και εσφαλμένως στην κοινή Λατ. *valetudonis*] (= κακή σωματική έξη, ήτοι αδυναμία, καχεξία, ασθένεια, νόσος, άλλως και *adversa valetudo* ή *invalentia*). Χωλαίνει εννοιολογικά η εξήγηση από το Ελλ. «βαλλάντιον» (= σακκούλα για χρήματα, Λατ. *runga*, ποσό χρημάτων όσο χωράει στο πουγκί), όπως υστερεί γραμματικά και η εξήγηση από το Ιταλ. *malato* (= ασθενής, άρρωστος).

βαλ(ε)μάς ο: **1)** αλογάς ή μουλαράς που μισθώνει υποζύγια για αλώνισμα ή αγώγι,
2) παιδικό παιχνίδι που συνήθως παίζεται τις αποκριές – ετυμ. παλ. Σλ. *DVALMA*
(= πωλοδάμνης, ιπποφορβός).

βαλτακαριά η: και ο **βάλτακας** – **1)** τόπος με έδαφος λασπώδες στο οποίο βουλιάζει
όποιος πατήσει, **2)** συνήθως οι **βαλτακαριές** – βαθιά αποτυπώματα οπλής μεγά-
λων ζώων (βοδιών, αλόγων, ημιόνων, κ.λπ.) γεμάτα με λασπόνερα, που δημιουρ-
γούνται μετά από παρατεταμένες βροχές, σε δρόμους με γαιώδες ή αργιλώδες
έδαφος – ετυμ. μσν Ελλ. «βάλτος» < Σλ. *blato* (= έλος). Στα Τουρκ. *baltak* (= έλος)
και Αλβ. *baltak-ë* (= βαλτώδες, λασπώδες).

βαντάκ(ι) το: δεματάκι κλαδιού, μικρό δεμάτι σταχυών ή χόρτων, δεσμίδα λαχανι-
κών, Αλβ. *vandak-u* – ετυμ. παρέφθαρται από το αρχ. Ελλ. «μανδάκιον» (= μικρό
δεμάτι) > μαντάκι > βαντάκι.

βανταλάχος ο: βάρβαρος αφέντης, άγριος εξουσιαστής, τύραννος – ετυμ. Ελλ.
«Βάνδαλοι» (= βάρβαρος γερμανικός λαός που ερείπωσε την Ευρώπη) > βανδα-
λάχος ή βανταλάχος.

βανταλίκ(ι) το: το σύνολο των κινητών αντικειμένων ενός νοικοκυριού, π.χ. σκεύη,
έπιπλα, σύνεργα, κ.λπ. – ετυμ. Τουρκ. *AVANDALIK* (= εργαλεία, σύνεργα, ιδίως
ξυλουργικά).

βαρεστής ο: μεγάλο καρύδι βόλος για τα παιδικά παιχνίδια, «τζιόλος» (β.λ.), Αλβ.
kaqol-i. Με αυτό κτυπούν τα μικρότερα καρύδια τα οποία και κερδίζουν – ετυμ.
νέο Ελλ. «βαράω» (= κτυπώ).

βαριά η: εκτός από την συνήθη σημασία από τη λέξη «βάρος», συνεκδοχικά σημαίνει
την έγκυο, την γκαστωμένη, την «γιομάτ(η)» (β.λ.), κατά το αρχ. Ελλ. «βαρύνομαι
την γαστέρα» (= εγκυμονώ).

βαρ(ι)κός-ή-ό: τόπος με έδαφος υδατοκορεσμένο, έκταση ή χωράφι με χώμα υδα-
τοβριθές και συνεπώς βαρύ, το Λατ. *solum grave* (= έδαφος βαρύ) – ετυμ. Ελλ.
«βάρος».

βαρόσ(η) το: **1)** συνοικία πόλης, **2)** η Άνω Κόνιτσα, ως νέο προάστιο της παλιάς Κάτω
Κόνιτσας – ετυμ. Τουρκ. *VAROŞ* (= προάστιο) > Σερβ. *VAROŞ* (= πόλη, άστν).

βαρσιά τα: οριζοντίως στερεωμένες «λούρες» (β.λ.), εν είδει κουπαστής, που χρησιμο-
ποιούνται ως απλώστρες ή κρεμάστρες για τα βαριά κλινοσκεπάσματα, για το τίναγ-
μά τους με ραβδισμό ή και το στέγνωμά τους μετά το πλύσιμο στη «ντριστελ(λ)α»
(β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «αρτάω» (= κρεμώ) και Αλβ. *varsja* (= κρεμάστρα).

βάστακας ο: αναλημματικός αναβαθμός της κάτω πλευράς, δηλ. της «πατωσιάς»
(β.λ.), κεκλιμένου αγρού – ετυμ. Ελλ. «βαστώ».

βάτρα η: η υπερυψωμένη βάση του τζακιού, το βάθρο της εστίας όπου καίει η φωτιά,
το πυροδαίσιον, το επίπυρον – ετυμ. αρχ. Ελλ. «βάτρα» (= θεμέλιο, βάθρο, βήμα,
βάση θρόνου βασιλέως ή βωμού) και η βάτρα είναι όντως το βάθρο της εστίας.
Στα Αλβ. και Ρουμ. και νότια Σλ. *VATRA* (= εστία).

- βελέντζα η:** χονδρό μάλλινο σκέπασμα για ύπνο, «τσέργα» (β.λ.) – ετυμ. Λατ. *VELO* (= σκεπάζω) > βελέντζα (= σκέπασμα ύπνου, Τουρκ. *velense*, Βουλγ. *velence*). Άλλοι προτείνουν εξήγηση από το Ιταλ. (*coperta da*) *Valenza* (= κουβέρτα είτε κάλυμμα από την Βαλένθια).
- βελούσκα η:** (στο χωριό Κεφαλοχώρι, πρώην Λυκόρραχη, παλιά Λούψικο) το πηρούνι – ετυμ. υποκορ. του Ελλ. «βέλος» > Σερβ. *VILJIUSKA* (= πηρούνι).
- βερβερίζω:** τρομοκρατώ, φοβίζω, προξενώ τρόμο – ετυμ. μισν Ελλ. «Βερβερία» (= η Μπαρμπαριά, παλιό όνομα της Β. Αφρικής, από όπου εξορμούσαν οι διαβόητοι Βέρβεροι πειρατές και τρομοκρατούσαν όλη τη Μεσόγειο).
- βερβερίτσα η:** μικρός σκίουρος, ο σκίουρος ο δενδρόβιος, που είναι καρποφάγο ζώο – ετυμ. Σλ. *VJEVERICA* (= σκίουρος).
- βεργί το: 1)** μικρή λεπτή ράβδος – ετυμ. Λατ. *VIRGA* (= ράβδος, βέργα, λύγος), **2)** φόρος ακίνητης περιουσίας επί τουρκοκρατίας – ετυμ. Τουρκ. *VERGI* (= φόρος) > Αλβ. *VERGJI-A* (= φόρος οικιών), που είναι απόδοση της έννοιας «οβολός» ή «οβελός», εκ του Λατ. *virga* (= ράβδος, βέργα).
- βερέμ(ι)κος-ια-ο:** λοξός, πλάγιος – **βερέμ(ι)κα** (= λοξός, πλευρικός) – ετυμ. Ελλ. «μερέβ(ι)κος» (β.λ.), με αναγραμματισμό.
- βερεσέ το:** με πίστωση, η πίστωση – ετυμ. Τουρκ. *VERESIYE* (= επί πιστώσει).
- β(η)λάρ(ι) το:** λωρίδα μάλλινου υφαντού που είναι ισομήκης με το υφαινόμενο είδος, π.χ. στη φράση: «βελέντζα με τρία β(η)λάρια» – ετυμ. Λατ. *VELARIUM* [*velum*] (= οθόνη παραπέτασμα, καταπέτασμα).
- βίρα η:** και **οβίρα** – έλυτρο ποταμού, τα δινώδη, δηλ. βαθύ κοίλωμα της κοίτης όπου υπάρχουν δίνες και ρουφήχτρες, αρχ. Ελλ. «ίλιγξ» – ετυμ. παλ. Σλ. *VIR* (= δίνη) > Βουλγ. *UVIRTAM* ή *VbRTJA* (= στριφογυρίζω), από τη ρίζα του Λατ. *verto* ή *vorto* (= στρέφω, γυρίζω, τρέπω).
- βιργιάν(ι) το:** μόνο στην έκφραση: «βιργιάν(ι) οι πόρτες», όπου σημαίνει διάπλατα, ορθανοικτα, «χαλαμαντάρ(ι)» (β.λ.) – ετυμ. Τουρκ. *VIRAN* (= ερείπιο, ερειπωμένο και έρημο κτίσμα).
- βιργινάδα η:** όμορφο ανύπανδρο κορίτσι, αλλά και κύριο όνομα γυναικών (Βιργινία) – ετυμ. Λατ. *VIRGO* (= αδμής, παρθένα) και *VIRGINAL* (= παρθενικός).
- βιτούλ(ι) το:** και **βετούλ(ι)** – ερίφιο, δηλ. κασίκι που χρόνισε και διατρέχει ήδη το δεύτερο έτος της ηλικίας του, το αντίστοιχο του «ζ(υ)γούρ(ι)» (β.λ.), Αλβ. *vetul* – ετυμ. αρχ. Ελλ. «(F)έτος» (= ένος, χρονιά, ενιαυτός, έτος, Αλβ. *vit*) > αρχ. Ελλ. «(F)έτελον» ή «(F)έταλον» (= ζώο ενός έτους, ετήρ αμνός) > βετέλιον ή βετούλιον, (κατά το κάψα > καψέλιον > καψύλιον > καψούλι), με επιρροή από τα Λατ. *vetus* (= παλαιός), *vetulus* (= ολίγον παλαιός), *vitulus* (= νεογενής βούς, μοσχάρι), κατά την έννοια του αρχ. Ελλ. «μόσχος» (= μοσχάρι – το νεογνό οιουδήποτε ζώου). Επειδή στην αρχ. Ελλ. αρίθμηση το γράμμα β (= βήτα) είναι ο αριθμός 2,

εξ αυτού μερικοί ετυμολογούν και γράφουν *βητούλι*, κατ' αναλογία προς το «ζ(υ)-γούρ(ι)» (β.λ.).

βίτσα η: λύγος, ραπίζ, δηλ. λεπτή και ευλύγιστη ράβδος για μαστίγωμα, συνήθως ιτέϊνη – **βιτσιζω** (= ραπίζω, μαστιγώνω με βέργα) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «(F)ίτυς» (= βεργί από ιτέα) και «(F)οίσυς» (= λυγαριά ή ιτιά), με επιρροή των Λατ. *vitex* (= λυγαριά, άγνος) και *vitis* (= κλήμα – αμπέλινο ραβδί αξιωματούχου) – Ρουμ. *BIC* (= μαστίγιο, φραγγέλλιο, Βλαχ. *bitsiu*) και παλ. Σλ. *VICA* (= βέργα).

βλάμ(η)ς ο: και το θηλυκό η **βλάμ(ι)σσα** ή και «*διρφουππή*» (β.λ.) – παράνυφος, επιστήθιος φίλος του γαμπρού που πρωτοστατεί στην υπηρεσία του γάμου, «*μπράτ(ι)μος*» (β.λ.) – ετυμ. Αλβ. *VLAM-I* (= αδελφοποιητός, σταυραδέλφι, επιστήθιος φίλος).

βλησίδ(ι) το: φλουριά, χρήματα, θησαυρός – ετυμ. αρχ. Ελλ. «βάλλω» > «βλήσις» (= πληρωμή, αφιέρωμα) > νέο Ελλ. «βλησίδι» (= κρυμμένος θησαυρός που ανακαλύπτεται τυχαία).

βλιάζω: (επί αιγοπροβάτων) βελάζω – το **βλιάξ(ι)μο** (= βέλασμα αιγοπροβάτων) – ετυμ. Ελλ. αντί «βελάζω», ηχοποίητο.

βόσκα η: σταφύλι κιτρινωπό, άλλως κέρινο – ετυμ. παλ. Σλ. *VOSKb* (= κερι, Βουλγ. *VOSbK*).

βούγκ(ου)ρος ο: και σπανίως ο **ζάθος** – παρασιτικό έντομο ισχνών βοδιών και αιγοπροβάτων που το σκουλήκι του ζει υποδορίως και σχηματίζει βούζουνες – ετυμ. αρχ. Ελλ. «βους» + «κείρω» (= κόπτω, κουρεύω – καταστρέφω, τρώγω απλήστως), οπότε **βούγκουρος** (= βουραιϊστής, βουφάγος – καταφαγωγτής), δηλ. «ζάθ(ω)ος» (= ζωοφάγος), εκ του αρχ. Ελλ. «θώμαι» (= τρώγω, θοινάομαι).

βουζήλα η: έντονος πόθος, μεγάλη προθυμία, δυνατή προσπάθεια, επιτακτική ανάγκη – ετυμ. αρχ. Ελλ. «βου» (= πρόθεμα σημαίνον πολύ ή μέγα) και «ζήλος» (= πρόθυμη άμιλλα, φιλότιμη προσπάθεια υπερτέρησης), οπότε **βουζήλα** (= υπερβολικός ζήλος).

βουζύλα η: επιμήκης ξύλινη ράβδος χρήσιμη ως μοχλός ή υποστήριγμα – ετυμ. Ελλ. παραφθορά του σωστού «βουξύλα» (= μεγάλο ξύλο), όπου «βου» (= μέγα, πολύ).

βούλιακος-η-ο: το αρσενικό και **βούλιακας** – αυτός που συνεχώς θέλει, επιθυμεί, ζητάει, έχει ανάγκη, ορέγεται, βούλεται – **βουλιούμαι** (= θέλω, επιθυμώ) – ετυμ. Ελλ. «βούλομαι» (= θέλω, επιθυμώ, Λατ. *volō*).

βούλτο το: βουνιά, κόπρος βοδιού, βουδιά – **βούλτινος-η-ο** (= φτιαγμένος από κόπρο βοδιού, αρχ. Ελλ. «βολίτινος») – **βουλτώνω** (= επιστρώνω είτε γανώνω αλώνι ή άλλο δάπεδο με χυλό βουνιάς) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «βόλιτον» (= κόπρος βοός).

βουρίζω: συνήθως **βούρξει – 1)** (για ζώα) συμπεριφέρομαι παράφορα και τρελά, όπως τα οργώντα ή τα τσιμπημένα από οίστρο [«στρεκλάζω» (β.λ.)] ζώα, **2)** μεταφ. σκυζάω, οργώ, ερωτομανώ, καπρίζω, δηλ. μανιωδώς επιθυμώ συνουσία. Ανάλογα με το ζώο λένε και «ζητάει» ή «θέλει» ή «σέρνει» (β.λ.), **3)** μεταφ. σφόδρα

ποθώ ή επιθυμώ κάτι – ετυμ. απλολογία από το «βούρλα» (β.λ.) > βουρλίζω > βουρίζω.

βούρλα η: και **βουρλαμάρα** – τρέλα, μήνις, «μούρλα-1» (β.λ.), «ζούρλα» (β.λ.) – **βουρλίζω** και **βουρλαίνω** (= μαίνομαι, τρελαίνομαι) – **βουρλός-ή-ό** (= παράφρων, μαινόλης) – ετυμ. από το νέο Ελλ. «βούρλο» (= βρύλλον, είδος βαλτόφυτου), εδώ με την έννοια «τρέμω σαν το βούρλο».

β(ου)ρός ο: ή **οβ(ου)ρός** είτε και **β(υ)ρός** ή **οβ(υ)ρός** με συνεκφορά του άρθρου – φυσικός ή τεχνικός λάκκος σε υδατοβριθή τόπο στον οποίο μαζεύεται νερό χρησιμοποιούμενο για πότισμα καλλιεργειών, ο «πυχός» (β.λ.). Αλλού τον ονομάζουν **βούρα** – ετυμ. Ελλ. αντί του ορθού «βυρός» < «βυρό» (β.λ.).

βράγκαλο το: μηχανισμός από ξύλινες ράβδους που κινούμενος κροτεί ρυθμικά **βραγκαλνώ** ή **βραγκαλίζω** (= κροτώ, ηχώ, προξενώ κτυπογενή ήχο) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «βράχω» (= ηχώ, βροντώ) και «κάλον» (= ξύλο).

βρονταριά η: ψυχρό ανεμοπύρωμα που προκαλεί πάρεση του προσωπικού νεύρου, «γερ(ι)κό» (β.λ.), κατά την έκφραση: «τον βάρεσε απ' έξω» – ετυμ. Ελλ. «βροντώ» (= κτυπώ με κρότο).

βρουκ(α)λήθρα η: 1) σπανίως **βρουνταλίδα** – η σαλαμάνδρα η στικτή, ερπετό που ομοιάζει με σαύρα, έχει μαύρο χρώμα με κίτρινες κηλίδες, εμφανίζεται μετά τις βροχές και την μαγγανεύουν για να θεραπεύσουν τον πονόλαιμο – ετυμ. Ελλ. «βροχή» > βροχαλίδα ή βρουκαλήθρα, 2) η «φρουκ(α)λήθρα» (β.λ.).

β(ρ)ουκλείδα η: μεταλλικός κρίκος και ο αντίστοιχος πείρος (αρχ. Ελλ. «έστωρ»), ο οποίος πείρος εισερχόμενος σε οπή το ρυμού συγκρατεί τον κρίκο στον ρυμό του αρότρου και σ' αυτόν τον κρίκο προσδένονται τα εκ του ζυγού «λουριά» (β.λ.), αρχ. Ελλ. «θαιροδύτης». Το νεότερο δίκρικο εξάρτημα εκτόπισε πλήρως τα «λουριά» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «βουκλείδα».

βυρκάζω: κραυγάζω με θρήνους, ολοφύρομαι – ετυμ. αντί του σωστού «βρυκάζω», εκ του Ελλ. «βρυχώμαι».

βυρό το: τόπος «βαρικός» (β.λ.), μέρος με έδαφος κορεσμένο με νερό που σιγανά αναβλύζει και συγκεντρώνεται σε αβαθείς λάκκους [οβ(ου)ρούς ή οβ(υ)ρούς]. Η λέξη ως τοπωνύμιο σημαίνει **Ανάβρυτα** – ετυμ. Ελλ. ρίζα «(F)ρυ-» του «ρέω», αρχ. Ελλ. «βρύω» (= γέμω, αφθονώ, βρίθω – αναβλύζω νερό), «βρυν» (= νερό), «βρύλλον» (= ελόφυτο, σπάρτο). Μάλλον από το αρχ. Ελλ. «έδαφος βρύον» ή απλώς «βρύον» και με αναγραμματισμό «βυρόν» προέκυψε η λέξη και όχι από το «βίρα» (β.λ.). Ομοίως ετυμολογείται και η λέξη «β(ου)ρός» (β.λ.).

βύτσα: και **βίτσα** – (επίρρ.) υπερπλήρης, ολόγεμος, φύτσα – ετυμ. αρχ. Ελλ. «βύω» (= παραγεμίζω) και «βύσις» (= στούμπωμα, παραγέμισμα) > βύτσα (= τσιτωτά, παραγεμισμένα). Ίσως και εκ του Λατ. *fiscus* (= βασιλικό ταμείο, φίσκος, γάζα) ή από το αρχ. Ελλ. «φύσκη» (= φούσκα – έντερο παραγεμισμένο, λουκάνικο).

Γ

γαζέπ(ι) το: λαίλαπα, αιφνίδια καταιγίδα, νεροποντή, θύελλα – ετυμ. Τουρκ. *GAZEP* (= οργή, θεομηνία), αραβικής προέλευσης.

γαϊτάν(ι) το: λέγνο, λεπτό κορδόνι διακόσμησης παραδοσιακών φορεσιών – ετυμ. Λατ. *GAITANUM* (= γαιετανόν λέγνον ή ζώνη, νότια Σλ. *gajtan*, Τουρκ. *kaytan*), από την ιταλική πόλη *Gaeta* (= Καιάτα, Λατ. *Cajeta*) όπου έφτιαχναν τέτοια είδη.

γαλάρια τα: τα γαλακτοφόρα αιγοπρόβατα [τα μη γαλακτοφόρα λέγονται τα **ατείρα**] – ετυμ. Ελλ. «γάλα».

γαλατώνω: ασπρίζω με υδράσβεστο – ετυμ. Ελλ. «γάλα», λόγω χρώματος.

γαλάν(η)ς ο: βόδι ασπριδερό – ετυμ. νέο Ελλ. «γαλανός».

γαργανέλ(ι) το: κουδουνάκι των ζώων που είναι μια μεταλλική κενή σφαίρα με σχισμή και μέσα της φέρει μικρό συμπαγές σφαιρίδιο – ετυμ. Ελλ. ηχοποίητη λέξη.

γαρδίλωσ(η) η: σπανίως **γαρδάλωσ(η)** – εντορμία, κλείδωση, γόμφωση – **γαρδιλώ-νω** (= διανοίγω εντορμία σε ξύλο – τοποθετώ γόμφο ως στροφέα) – ετυμ. Λατ. *CARDO* [*cardinis*] (= στροφέας, γίγγλυμος, άξων, γόμφος) > γαρδίνωση ή γαρδίλωση. Λένε **γαρδιλωτήρ(ι)** το σχετικό εργαλείο με το οποίο φτιάχνουν τις εντορμίες.

γάρος ο: αλμυρός ορός, «σαλαμούρα» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «γάρος» (= έμβαμμα άλμης για πάστωμα ψαριών, Λατ. *garum*, παλ. Σλ. *GAROCb*).

γάστρα η: κελυφωτό σκεύος που πυρώνεται στη φωτιά και καλύπτει ένα ταψί για να ψηθεί το περιεχόμενό του – ετυμ. αρχ. Ελλ. «γαστήρ» (= κοιλιά) και «γάστρα» (= είδος κοιλωτού κεραμικού σκεύους, Λατ. *gastrum*).

γάτσιαβος-η-ο: κατάλευκος, κάτασπρος – ετυμ. αντί του σωστού «γαλάτιαβος» > γαλάτσιαβος > γάτσιαβος, με απλολογία, από το νέο Ελλ. «γαλατιάζω» [= ασπρίζω τους τοίχους με ασβέστη, «γαλατώνω» (β.λ.)] < Ελλ. «γάλα».

γεράνιο το: βαθυγάλαζο χρώμα, κυανόμαυρη βαφή με λουλάκι – ετυμ. Ελλ. «αγέρας» > γεράνιο.

γερ(ι)κό το: πάρεση του προσώπου οφειλόμενη σε ψυχρό αέρα, «βρονταριά» (β.λ.), που λέγεται και «τον βάρεσε απ' έξω» – ετυμ. Ελλ. «αέρας» > αγέρας > (α)γερ(ι)κό.

- γιαζίκ(ι) το:** μόνο σαν κατάρα στη φράση: «γιαζίκ' να σ' γίν'!» όπου σημαίνει άγος, κρίμα, ψυχικό βάσανο, βάρος στην καρδιά – ετυμ. Τουρκ. *YAZIK* (= αμαρτία, βλάβη – κρίμα!).
- γιάμι:** και **γιάμι-για** – εδώ είμαι – ετυμ. Ελλ. «εδά» + «ειμί» > γιάμι.
- γιάνια τα:** και **γιάμια** – σπάνια λέξη που σημαίνει στρωσίδια του σπιτιού – ετυμ. Τουρκ. *YAYMAK* (= στρώνω, απλώνω, ξαπλώνω).
- γιαπράκ(ι) το:** τυλιχτό σε λαχανόφυλλα ή αμπελόφυλλα φαγητό από «μπλιγούρι» (β.λ.) και στα ύστερα χρόνια από ρύζι, κοινώς (Τουρκ.) «σαρμάς» ή «ντολμάς» – ετυμ. Τουρκ. *YAPRAK* (= φύλλο φυτού).
- γιατάκ(ι) το:** προσωπική θέση όπου κάποιος κάθεται ή κοιμάται – ετυμ. Τουρκ. *YATAK* (= κλίνη).
- γιβρέκ(ι) το:** σκληρόξυλος κορμός δένδρου δύσκολος στην υλοτόμηση – ετυμ. Τουρκ. *GEVREK* (= πυρίτης άρτος, φρυγανιά – τραγανιστός, τραγανός).
- γίκος ο:** σπάνια **γιούκος** – στοίβα κλινοσκεπασμάτων του σπιτιού ή προικίων – ετυμ. Τουρκ. *YÜK* (= φορτίο, φόρτωμα, αποσκευή, εγκυμοσύνη).
- γινάτ(ι) το:** πείσμα, θυμός – **γινατώνω** (= πεισμώνω, θυμώνω) – ετυμ. Τουρκ. *INAT* (= ισχυρογνωμοσύνη, πείσμα), αραβικής προέλευσης.
- γιομάτ(η) η:** και **γεμάτ(η)** – εκτός από την συνηθέ έννοια εκ του «γεμίζω», συνεκδοχικά σημαίνει και την γκαστρωμένη, την εγκυο, την «βαριά» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «γέμω» (= είμαι γεμάτος, είμαι παραγεμισμένος).
- γιουρούκια τα:** **1)** όχλος άξεστων χωρικών, **2)** απολίτιστοι, βάρβαροι άνθρωποι – ετυμ. Τουρκ. *YÜRÜK* (= νομάς), *YÜRUK* (= ωκύπους – απολίτιστος – Γιουρούκοι, δηλ. οι μελαψοί νομάδες ασιάτες Τούρκοι).
- γκαβαλίνα η:** καυθίς, κόπρανα ιπποειδών, ιπποσπέλεθος – ετυμ. Λατ. *CAVALLUS* (= άλογο).
- γκαβός-η-ό:** συχνά και **γκαβούλιακας** – τυφλός, αλαός, αόμματος, Λατ. *caecus* – ετυμ. Λατ. *CAVUS* (= κοίλος, κενός, κούφιος) > γκαβός (= ο έχων κενές τις οφθαλμικές κοιλότητες, δηλ. αόμματος) – Σε κακή σοδειά λέγεται η φράση: «ούτε γκαβό», δηλ. τίποτε, καθόλου, ούτε κούφιο καρπό.
- (γ)κα(γ)καράτσες οι:** σπυράδες, κόπρανα αιγοπροβάτων – ετυμ. αντί του σωστού **κακκαράτσες**, από το αρχ. Ελλ. «κάκκη» (= σκατό) και «κακκάω» (= χέζω, Λατ. *caco*).
- γκαζιές οι:** (στις παιδιές των αγοριών) **1)** (παλιά) μικρής αξίας στρογγυλά κέρματα (δεκάρες, πεντάρες, κ.λπ.), κοινώς γαζέτες, που έριχναν, κέρδιζαν ή έχαναν στο παιχνίδι, τα «πεταλέτσια-1» (β.λ.), **2)** (στο εγγύς παρελθόν) μικρά γυάλινα σφαιρίδια (μπίλες) που αντικατέστησαν τα ευτελή κέρματα στο παραπάνω παιχνίδι – ετυμ.

αρχ. Ελλ. «γάζα» (= θησαυρός, βασιλικό ταμείο, χρηματικό ποσό, Λατ. *gaza*), λέξη περσική, άλλως από το Τουρκ. *kesek* (= βόλος, μπίλια).

γκάια η: και **κάργια** – κοράκι, κουρούνα, κορώνη – ετυμ. ονοματοποιημένη λέξη από τον ήχο «γκα-γκα» ή «καρ-καρ» της κουρούνας, από όπου και το Τουρκ. *KARGA* (= κοράκι).

γκαϊιάζω: μόνο στην έκφραση: **γκάϊασσα**, δηλ. διψώ υπερβολικά, αυχμώ λόγω δίψας, κοινώς **κοράκιασα** – ετυμ. Ελλ. «γκάια» (β.λ.) > Αλβ. *GAJAS* (= διψώ μέχρι πεθαιμού). Πιθανώς να είναι και παραφθορά του «γκανιάζω» (β.λ.).

γκαλγκαλνώ: καταπίνω – ετυμ. Ελλ. «γαργάρα» > γαργαρώ > γκαλγκαλνώ, κατά πως λένε «τα έκανε γαργάρα», δηλ. τα κατάπιε, με την συνήθη τροπή του Ρ σε Λ.

γκαλ(γ)κάννας-α-(ι)κο: και **γκάλ(γ)καννος-η-ο** – ο αποκριατικός ξυλοπόδαρος, καλοβάτης, και κατ' επέκταση ψηλοπόδαρος, «μαγκλάρας» (β.λ.), μακροπόδαρος – **γκαλ(γ)κάνναβος-η-ο** (= αυτός που έχει μακριά καννιά και είναι ψηλός και άχαρος, τανύκνημος, μακροσκελής, δολιχόπους) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κάλον» (= ξύλο) και «καννιά» (= πόδια, καλάμια), οπότε γκαλ(γ)κάννας (= ξυλοπόδαρος, κρεμανταλάς, Ρουμ. *galigan*).

γκαλέμος-ω-(ι)κο: υψηλόσωμος – ετυμ. Σλ. *GOLEM* (= μεγάλο).

γκαλίζω: και **γκαρλίζω** ή **γκαλνώ** – ανοίγω ορθάνοιχτα τα μάτια μου – ετυμ. Ελλ. αντί του σωστού «καρίζω», κατά το κοινώς λεγόμενο «έχω τα μάτια μου γαρίδα», εκ του αρχ. Ελλ. «καρίς» (= γαρίδα), με τροπή του Ρ σε Λ.

γκαλιούρος-ω-(ι)κο: και **γκαρλομμάτ(η)ς** ή **γκουρλομμάτ(η)ς** – αυτός που έχει γουρλωτά μάτια και σπανίως ο αλληθωρος, γαριδομμάτης – σπάνιως **γκαλιουρίζω** [= ανοίγω ορθάνοιχτα τα μάτια, «γκαλίζω» (β.λ.)] – ετυμ. Ελλ. «γκαλίζω» (β.λ.) και «ορώ» (= βλέπω).

γκαλίτσ(ι) το: και **γκαρίτσ(ι)** – το πτηνό κολοιός, το μαυροπούλι καλοιακούδα, η καρακάξα – ετυμ. παλ. Σλ. *GALICA* (= κολοιός, κίσσα).

γκαλντιρίρ(ι) το: και συχνά η **αμπάρα** ή το **σίδερο** – ζυγόθυρο, μεγάλη σιδερένια αντηρίδα για ασφάλιση εξώθυρας – ετυμ. Τουρκ. *KÖLDEMİR* (= ζυγόθυρο), από το *köl* (= βραχίων) και *demir* (= σίδερο). Στα Ιταλ. *BARRE* (= ράβδος, μοχλός).

γκαμπάτ(ι)κος-ια-ο: και συχνά **γκαμπαλίτ(ι)κος-ια-ο** – **1)** ογκώδης, **2)** αυτός που λόγω όγκου δεν ελέγχει τις κινήσεις του – ετυμ. Τουρκ. *KABA* (= χονδρός, αγροίκος) – φράση: «το φορτίο είναι γκαμπάτικο», δηλ. ογκώδες.

γκαμπρανίζομαι: θυμώνω, μουτρώνω, επειδή με πειράζουν ή με κοροϊεύουν – ετυμ. Σλ. *GABRENE* (= χλεύη, περιγέλασμα).

γκαμπράν(η)ς ο: **1)** αυτός που θυμώνει εύκολα – ετυμ. «γκαμπρανίζομαι» (β.λ.), **2)** άνθρωπος πολύ μελαψός, μαυρόπετσος – ετυμ. παλ. Σλ. *GABRANI* (= κοράκι).

γκανιάζω: μόνο στην έκφραση: «γκάνιασα» (= διψώ ή πεινώ υπερβολικά) – ετυμ.

Ελλ. «γανιάζω» (= έπιασε άσπρη γάνα η γλώσσα μου) – σχετ. «πάγρα» (β.λ.), «μαλταριάζω» (β.λ.), «γκαϊιάζω» (β.λ.).

γκαντουμή η: κατοχή, πλήρης νομή – ετυμ. Ελλ. «κατά» + «νέμω» (= κατέχω, καρπώνομαι) και «κατανομή» (= πλήρη κάρπωση εγγείου προσόδου).

γκαπαλνώ: κτυπώ, κροτώ, προκαλώ κτυπογενή θόρυβο – το **γκαπάλ(η)μα** (= κτύπος, κρότος) – ετυμ. Ελλ. ηχοποίητη λέξη εκ του κρότου «γκάπ-γκάπ».

γκαραβέλ(ι) το: κορακοειδές μαυροπούλι – ετυμ. Σερβ. GARAV (= μαύρος), Βουλγ. GARVAN (= κοράκι).

γκαραμπέτσ(η)ς ο: 1) μελαψός, μαυρόπετσος, μαυριδερός, **2)** γύφτος – ετυμ. Σερβ. GARAV (= μαύρος), Τουρκ. KARA (= μαύρο) και νέο Ελλ. «πετσί».

γκαρίλα η: έντονη μαυρίλα, βαθύ σκοτάδι – το **καραλίκ(ι)** (= πυκνό σκότος) – ετυμ. Σερβ. GAR (= αιθάλη, ασβόλη, το μαύρο χρώμα της καπνιάς και του καμένου) και Τουρκ. KARA (= μαύρο).

γκάρνταλος ο: άνθρωπος πειραχτήρι, ζιζάνιο, σκανδαλιάρης, αυτός που κεντρίζει ή ερεθίζει τους άλλους, «περσινέβαλος» (β.λ.), διαβολάκι – ετυμ. λέξη ηχοποίητη, όπως και το αρχ. Ελλ. «γάργαλος» (= γαργάλισμα, Λατ. gargarisma).

γκάρο το: υδρόμελι, νερουλό μέλι, μελίζωμο – ετυμ. Λατ. AQUARIUM MEL (= υδαρές μέλι, άλλως και aqua mulsu) ή απλώς AQUARIUM (= υδατηρό).

γκαρουτιάζω: 1) είμαι καχεκτικός, είμαι ισχνός – ετυμ. «γκόρος» (β.λ.), **2)** μελανιάζω από το κακό μου – ετυμ. «γκαρίλα» (β.λ.).

γκασιανίτσα η: η κάμπια και ειδικώς η αγκαθωτή κάμπια των πεύκων – ετυμ. παλ. Σλ. GZCJENICA, Βουλγ. GbZENICA, Σερβ. GUŠAENICA (= κάμπια).

γκατσαραίοι οι: οι προσωπίδοφόροι κωμαστές των παγανιστικών και φαλλικών εορτών, που παλιά φορούσαν τραγή με κέρατα και έφεραν ποιμενικές κουδούνες – ετυμ. αντί του σωστού «ρογκαταραίοι» ή «ρογκατσάρια», όπως λέγονται στη Δ. Μακεδονία, εκ του Σλ. ROG (= κέρατο) και ROGAC (= το μεγαλοκέρατο ελάφι αλκη – κέρατο – πέος – μονόρχις). Εξήγηση από το Λατ. rogatio (= δέηση, αξίωση, αίτηση, ζήτηση, παράκληση), επειδή περιφερόμενοι ζητιάνευαν συγχρόνως, δεν αποδίδει τον συμβολισμό των δρώμενων.

γκαφαλνώ: 1) (επί σκύλων) γαυγίζω, «αλυχτώ» (β.λ.), **2)** (επί ανθρώπων) φωνασκώ – το **γκαφάλ(ι)** (= ό,τι φωνασκεί, π.χ. σκυλί, παιδί) – το **γκαφάλ(η)μα** (= γαύγισμα – φωνασκία) – ετυμ. ηχοπαράγωγη λέξη από το «γκαφ-γκαφ».

γκαχηλώνα η: χελώνα – ετυμ. αντί του σωστού και αμάρτυρου αρχ. Ελλ. «γαχελώνη» (= χελώνα της γης, της στεργιάς) σε αντίθεση προς την νεροχελώνα.

γκεζόπετρα η: και **γκιζόπετρα** – κοκκινωπή πέτρα – ετυμ. Τουρκ. KIZIL και πιο παλιά KEZEL (= ερυθρός).

γκέλμπ(ι)νος ο: και **ξεχώστ(η)ς** – το συνδαύλι, δηλ. εργαλείο μεταλλικό με μακριά

- ξύλινη λαβή για την ανθρακιά του φούρνου – ετυμ. Τουρκ. *GELBERI* (= εργαλείο για την ανθρακιά).
- γκέμ(ι) το:** συνήθως τα **γκέμια** – χαλινάρι, «καπίστρ(ι)» (β.λ.), χάβος, ηνία υποζυγίου, αρχ. Ελλ. τα «εύληρα» – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κημός» (= φίμωτρο ίππου, Λατ. *hamus*) και Τουρκ. *GHEM* (= χαλινός).
- γκεργκέφ(ι) το:** πλαίσιο στερέωσης του κεντήματος, κοινώς **τελάρο** – ετυμ. από το ομόσημο Τουρκ. *GERGEF*.
- γκέσος-α-ο:** και **γκεσουύλ(η)ς-α-(ι)κο** – ζώο που είναι κοκκινωπό στο πρόσωπο, στη ράχη και στην κοιλιά – ετυμ. Τουρκ. *KIZIL* ή *KEZEL* (= κόκκινος, Βλαχ. *gesu*).
- (γ)κηντής ο:** διάβολος, πειραχτήρι, ζιζάνιο, «περτσινέβαλος» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «κεντώ» (= κεντρίζω, νύπτω, ερεθίζω – βινέω, γαμώ) > κεντής ή (γ)κηντής (= κέντωρ, ο κεντών, ο κεντρίζων, ο ερεθίζων, μεταφ. ο διάβολος). Στα Τουρκ. *gidi* (= μαστροπός, προαγωγός).
- (γ)κιαφέτ(ι) το:** μόνο στη φράση: «έγινε μεγάλο γκιαφέτ'», όπου σημαίνει αιμαχυσία, μακελειό, μεγάλο φονικό – ετυμ. παρέφθαρται εκ του Τουρκ. *CINAYET* (= φονικό, δολοφονία), με επιρροή του Αλβ. *gjak-u* (= αίμα).
- γκίζα η:** ξινή μυζήθρα, βουτσίνα, οξερίας τυρός, που είναι υποπροϊόν της τυροκομίας και προκύπτει ως κατακάθι εκ του βρασμού του ξινού αποβουτυρωμένου γάλακτος [όχι η «ούρδα» (β.λ.)] – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ίζω» (= κατακαθίζω, καθιζάνω) > (σ)ίζα > γκίζα (= ίζημα, κατακάθι) > Αλβ. *GJIZA* (= μυζήθρα).
- γκιζερώ:** περιφέρομαι ασκόπως, τριγυρίζω εδώ κι εκεί – το **γκιζέρ(ι)** (= άσκοπη περιφορά) – ετυμ. Τουρκ. *GEZMEK* (= περιφέρομαι), *GEZER* (= υπνοβάτης), *GEZI* (= περίπατος).
- γκιζντάκ(ι) το:** μόνο για ερίφια στη έκφραση: «είναι αυτό γκιζντάκ(ι)», όπου σημαίνει καλλίσωμο και γούρνο – ετυμ. παλ. Σλ. *GbIZDA* (= κόσμημα, στολίδι – υπερηφάνεια – πολυτελεία) > Βουλγ. *GIZDAV* (= ωραίος, ομορφοφτιαγμένος).
- γκ(ι)ζότ(ι) το:** λίγη μαύρη πυρίτις, ως εμπύρευμα της γόμωσης στα παλιά όπλα (κουμπούρια), που άναβε με πυριτόλιθο (Τουρκ. *ottasi*) – ετυμ. από το μη εν χρήσει Τουρκ. *KISOT* (= ελάχιστο πυρ για έναυση), εκ του *KISA* (= βραχύς, σύντομος, ελάχιστος) και *OT* (= πυρ – φάρμακο).
- γκιντέρ(ι) το:** στενοχώρια – ετυμ. Τουρκ. *GEDER* (= μεγάλη στενοχώρια).
- γκιόξ(ι) το:** στήθος, στέρνο – ετυμ. Τουρκ. *GÖGÜS* (= θώρακας, Αλβ. *cjioksi*).
- γκιορντάν(ι) το:** περιλαίμιο στολίδι, περιδέραιο – ετυμ. Τουρκ. *GHERDAN* (= τράχηλος, δέρη) και *GERDANLIK* (= περιδέραιο).
- γκιόσ(η)ς-α-ο: 1)** (επί ζώων και υβριστικά επί γυναικών) γέρικος, παλιός – ετυμ. Αλβ. *GJYSHJA* ή *JOSHË-A* (= γιαγιά, γριά), **2)** (επί ιπποειδών) αντί «γκέσος» (β.λ.).
- γκιούλτσ(ι) το:** ροδόσταγμα, άρωμα από απόσταξη ροδοπετάλων για χρήση στην

εκκλησία, Λατ. *rosatum* – ετυμ. Τουρκ. *GÜL* (= ρόδα, τριαντάφυλλα, κοινώς γιούλια).

γκιούμ(ι) το: υψηλό χάλκινο κανάτι για νερό ή κρασί – ετυμ. Λατ. *CUCUMA* (= λεβήτι, Βυζ. «κουκούμιον», Τουρκ. *gügüm* ή *ghüm*).

γκίργκιλας ο: και **γκιργκιλιάγκος** – το λαρύγγι – ετυμ. Τουρκ. *GIRTLAK* (= λαρύγγι, Σλ. *girlo*, Αλβ. *gergelak-u*) > Βουλγ. *GRbKLAN* (= τραχεία, Σερβ. *grkljan*).

γκιριμέ: όμοιο, πανομοιότυπο, π.χ. στη φράση: «να γίν' ένα γκιριμέ με το δικό μας» – ετυμ. παρέφθαρται από το Τουρκ. *BIRLEMEK* (= συνταυτίζω, εξομοιώνω).

γκιρλώνω: πνίγω, άγχω – ετυμ. «γκίργκιλας» (β.λ) > γκιργκιλώνω > γκιρλώνω.

γκιρμπάτσ(ι) το: και **γκουρμπάτσ(ι)** – βούρδουλας, ιμάς, μαστίγιο – ετυμ. Τουρκ. *KIRBAÇ* (= μαστίγιο, Σερβ. *korbac*).

γκισέμ(ι) το: και **γκεσέμ(ι)** – τράγος ή κριός μπροστάρης οδηγός ποιμνίου, χιμάραρχος, ο κτίλος κριός, οι κατοιάδες αίγες – ετυμ. Τουρκ. *GÖSEM* και *KÖSEM* με την ίδια ακριβώς σημασία.

(γ)κισιμιάρ(ι)κα τα: και **(γ)κεσιμιάρ(ι)κα** – αιγοπρόβατα τα οποία κατόπιν συμφωνίας ο ιδιοκτήτης τα δίδει σε βοσκό επί αντιπαροχή, και ο μεν ιδιοκτήτης παίρνει τα αρνιά, ο δε βοσκός κρατάει το γάλα – ετυμ. Τουρκ. *KESENE* (= συμφωνία, σύμβαση).

γκλάβα η: το κεφάλι – μόνο στη φράση: «του κόβει η γκλάβα», δηλ. είναι έξυπνος – ετυμ. Σλ. *GLAVA* (= κεφάλι).

γκλαβανή η: καταρακτική για άνοδο στη στέγη, καταπακτική για κάθοδο στο υπόγειο, αρχ. Ελλ. «οπαία θυρίς» – ετυμ. παλ. Σλ. *GLAVA* (= κεφάλι), *GLAVbNb* (= κεφαλικός), *GLAVATICA* (= στέγη σπιτιού) και Σλ. *KLAVANIE* (= κρύπτη).

γκλάνες οι: και πιο σπάνια **γκλάρες** – μακριά άκρα, κυρίως τα πόδια, κοινώς αρίδες – σπάνιο το ρήμα **γκλανίζομαι** (= τανύομαι, τεντώνω τα άκρα) – ετυμ. Ελλ. «κλάρες» (= κλάδοι, κλώνοι – άκρα, π.χ. χέρια, πόδια).

γκλίτζιαβος-η-ο: και **γκλίναβος** – γλοιώδης, κολλώδης, με πολλά υγρά – ετυμ. Ελλ. «γκλίτζα» και «γλίνα» (= λίπος πηγμένο, πηλός γλοιώδης) > Βουλγ. *KLISAVO* (= λασπερό, κολλώδες) και *GLINA* (= πηλός).

γκλουτζιαλίζω: και **γλουτζιαλνώ** – αναταράσσω με πλατάγισμα υγρό μέσα σε δοχείο – ετυμ. Ελλ. ηχοπαράγωγο από τον ήχο «γλουτς-γλουτς».

γκογκάδ(ι)κος-η-ο: αγροίκος, άξεστος στην ομιλία, στη συμπεριφορά, στους τρόπους, κ.λπ., κοινώς βλαχαδερό – επίρρημα **γκογκάδ(ι)κα** (= άξεστα, ως οι απαίδευτοι βουκόλοι ενεργούν) – ετυμ. Αλβ. *GOGĚ-A* (= βλάχος).

γκόγκαλ(η)ς ο: και **γκούγκαλος** – σκελετωμένο φάντασμα με το οποίο φοβίζονται τα παιδιά – ετυμ. Ελλ. «κόκκαλα» (= σκελετός νεκρού) > γκόγκαλης (= σκελετωμένο φάντασμα, μπαμπούλας, φόβητρο, Αλβ. *gogol-i*).

γκολ(ι)νάρ(ι) το: άπτερος νεοσσός, ολοσχερώς κλαδεμένο δένδρο, αποφυλλωμένο κλαδί – ετυμ. «γκόλιος» (β.λ.).

γκόλιος-ια-ιο: και **γκουλιαρ(ι)κός-ιά-ό** και σπανίως **γκόλιαβος-η-ο** – γυμνός, γδυτός, ψιλός – **γκουλιουκέφαλος** (= ασκεπής, χωρίς καπέλο – φαλακρός) – **γκολιόκωλος-η-ο** (= ο έχων γυμνόν τον κώλο) – ως τοπωνυμία το **Γκόλιο** (= το γυμνό ή ψιλό βουνό) – ετυμ. παλ. Σλ. *GOLb* (= γυμνός).

γκόρμπος-α-ο: (επί ζώων) μαυρόχρωμος, κοραξός – ετυμ. Λατ. *CORVUS* και αρχ. Ελλ. «κόραξ» (= κοράκι, Βλαχ. *gorbu*, Αλβ. *korb-i*, Βουλγ. *garvan*), και συνεπώς κορακόμαυρος.

γκόρος ο: και **γκάρος – 1)** κάτισχνο γέρικο βόδι, που το λένε και «ζαμάν(ι)» (β.λ.), **2)** μεταφ. το σκληρό, στριφνό και άπαχο κρέας τέτοιου βοδιού – ετυμ. «γκουρα(σ)μάν(η)ς» (β.λ.) και Αλβ. *goruc-i* (= γέρος κυρτός και ζαρωμένος από το γήρας).

γκοτζάμ: (επίρρ.) τόσο μέγας – ετυμ. Τουρκ. *KOÇAMAN* (= πελώριος).

γκότσ(ι) το: και η **γκότσια**, σπάνια **καλ(ι)γκότσ(ι)** – μόνο στη φράση «*πάρε με γκότσ'!*», δηλ. επί των ώμων, «*τσιούσ(ι)*» (β.λ.), ιππαστί, Μωραϊτικά «*καλικούτσα*» – ετυμ. Τουρκ. *GOÇ* (= αποδημία, κουβάλημα, μετακόμιση) και «*κάλι*» (β.λ.), εξών Αλβ. *KALIBOC* (= επί των ώμων).

γ(κ)ούβα η: **1)** γενικώς σημαίνει κοιλότητα, κάπετος, κοίλωμα, κυρίως στην επιφάνεια του εδάφους. Όταν έχει νερό συνήθως λέγεται «*λάκκος*» (β.λ.), **2)** το όρυγμα του τάφου – ετυμ. από τις αρχ. Ελλ. ρίζες «*κυτ-/κυπ-/κυφ-/κυβ-*», που σημαίνουν κάτι κοίλο, π.χ. «*κύβη*» (= κεφαλή, καύκη). Άλλοι το ανάγουν στο αρχ. Ελλ. «*γύπη*» (= τρύπα, κοίλωμα, σπήλαιο – φωλιά του γύπα).

γκούβρος-α-ο: και σπανίως **σγκουβρός-ή-ό** – σκυθρωπός, κατηφής, βλοσυρός – το ρήμα **(σ)γκουβρώνω** (= σκυθρωπάζω, συνοφρυώνομαι) – ετυμ. παρέφθαρται εκ του αρχ. Ελλ. «*σκυθρός*» (= οργισμένος, δυσαρεστημένος, στυγνός στην όψη, σκυθρωπός), με τροπή του *Υ* σε *ΟΥ*.

γκουγκουμάρα η: μεγάλη πέτρα, κυρίως αυτή που φορτώνεται στη μία πλευρά των υποζυγίων, σαν αντίβαρο για να μη γέρνει το σαμάρι, όταν στην άλλη μεριά φορτώνεται ένα άλλο αντικείμενο – ετυμ. Ελλ. «*γόμος*» (= γέμιση, βάρος, φορτίο) > γομάρα ή γκουγκουμάρα, με δίπλωση.

γκουγκουσκέλ(ι) το: και **γκουγκούσ(ι)** – **1)** μικρός σφαιροειδής «*σποδίτης άρτος*», δηλ. μικρό στρογγυλό και φουσκωτό αρτίδιο που ψήνεται σκεπασμένο στη στάχτη, **2)** συχνά και το «*κούλλ(ι)κο*» (β.λ.) – ετυμ. παραφθορά εκ του «*κοκκόσια*» (β.λ.), λόγω ομοιότητας, εξού και Ρουμ. *GOGOASA* (= φουσκωτή τηγανίτα).

γκουζγκαλίζω: και **γκουζγκαλνώ**, καθώς και **γκαζγκαλίζω** ή **γκαζγκαλνώ** – ανακατεύω ή σκάπτω χώματα, όπως οι κόττες – ετυμ. αρχ. Ελλ. «*χουν*» (= χώμα) ή «*γαν*» (= γην) και «*σκαλίζω*», με τροπή του *σ* σε *ζ* – Σχετικό «*ζγκαλίζω*» (β.λ.).

γκούκα η: και σπανίως **τζούκα** – (στη νηπιακή διάλεκτο) γαστήρ, κοιλιά – ετυμ. ηχοποίηση λέξη επειδή γουργουρίζει, όπως και το Σερβ. *GUKAM* (= γουργουρίζω, θορυβώ).

(γ)κουλιαμπίζω: εμβαπτίζω στο νερό και πλένω πρόχειρα κάτι – τα **(γ)κουλιαμπίδια** (= αποπλύματα, απόνερα από πλύσιμο) – **(γ)κουλιαμπίζομαι** (= λούζομαι ή πλένομαι πρόχειρα) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «*κολυμβώ*» (= βουτώ στο νερό) > νέο Ελλ. «*κολυμπίζω*» > *κουλιουμπίζω* > *γκουλιαμπίζω*.

γκουλιουπόδαρος-η-ο: ανυπόδητος, γυμνόπους, ξυπόλυτος – ετυμ. «*γκόλιος*» (β.λ.).

γκουμμούτσ(ι) το: 1) και **γκουμμούλ(ι)** – κομμάτι ψωμιού για τα σκυλιά, **2)** κοψίδι κρέατος – ετυμ. Ελλ. «*κόπτω*» > κόμμα (= τεμάχιο).

γκουμπλίτσα η: μικρός ξύλινος κάδος, ίβανος φρέατος, «*σιούκλος*» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «*κυμβιλίς*» (= σκύφος, κούπα, ποτήρι).

γκουνταλίζω: και **γκουνταλνώ** – γαργαλώ, γαργαλίζω – **γκουντάλ(ι)σμα** (= γαργάλισμα), εξού και το μωρουδιακό *γκούντι-γκούντι* – ετυμ. Σλ. *GUDEL* (= γαργάλισμα).

γκουντ(ι)νάκος ο: και **ντινάκος** ή το **γυφτολάναρο** – εργαλείο ξύλινο που είχε αρχικά μια δωδεκάδα όρθιους ξύλινους κοντούς και υστερότερα μεταλλικά καρφιά ύψους περί τα 10 εκ., σαν μεγάλη χτενιά, για το αφράταμα ή το ξεχώρισμα μαλλιού – ετυμ. αρχ. Ελλ. «*κοντός*» (= ξύλινη ράβδος) > *κοντινάκος* και *γκουντ(ι)νάκος* ή *ντινάκος*.

(γ)κουντουσ(ι)λλίκια τα: κουτσομπολιά, «*φρουναφλίκια*» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «*κοντός*» (= βραχύς, μικρός, λειψός) και «*σιλλαίνω*» (= χλευάζω, εμπαίζω, σατιρίζω), οπότε *κοντοσιλλίκια* ή *γκουντουσ(ι)λλίκια* (= μικροσατιρισμοί, κουτσομπολιά).

γκουραλίζω: γουργουλίζω, έχω κοιλιακή κορκορυγή – ετυμ. ηχοποίητη λέξη από τον ήχο «*γουρ-γουρ*» ή «*γκουρ-γκουρ*».

γκουρα(σ)μάν(η)ς ο: υπέργηρος που μόλις περπατάει, εσχατόγηρος ζαρωμένος και κυφός – ετυμ. αρχ. Ελλ. «*γυρός*» ή «*γυραλέος*» (= καμπύλος, κυρτός, Σερβ. *gura*) > Σερβ. *GURAV* (= καμπυλωμένος, κυρτωμένος – ζαρωμένος, ρυτιδωμένος, κυρίως για γέροντες, Αλβ. *goruc-i*).

γκουργκούλ(ι) το: κροκάλη, στογγυλή πέτρα – στη φράση: «*είναι αυτός γκουργκούλ(ι)*» σημαίνει στογγυλός, δηλ. τροφαντός, κατά πως λένε τώρα «*είναι αυτός τροχούλι*» – ετυμ. αρχ. Ελλ. «*γύρος*» (= κύκλος, περιστροφή) > *γυργυρός* ή *γυργυλός* > *γκουργκούλι*, με δίπλωση και τροπή του Υ σε ΟΥ.

γκουργκουλωτός-η-ο: στογγυλός – ετυμ. «*γκουργκούλ(ι)*» (β.λ.) – σχετ. «*γουργουλές*» (β.λ.).

γκουρέτσια τα: (στο χωριό Αμάραντος, πρώην Ίσβορος) και συχνότερα τα **πεντάκια** – παιδικό παιχνίδι με βότσαλα, αρχ. Ελλ. «*πεντέλιθοι*», τα αλλού λεγόμενα *πεντόβολα*, που έχουν πολλές κινήσεις με ιδιαίτερα ονόματα, τα «*μπάκαλα*» (β.λ.) – ετυμ. Αλβ. *GUR-I* (= λίθος, πέτρα) και *GURICKĒ-A* (= πετρίτσα, χαλικάκι).

γκουρμπάν(ι) το: μόνο στη φράση: «έγινα γκουρμπάν'», δηλ. έγινα θυσία – ετυμ. Τουρκ. *KURBAN* (= θύμα, θυσία, σφάγιο), αραβικής προέλευσης.

γκουρτζάλα η: εργαλείο με μακριά ξύλινη λαβή για καθάρισμα των μεγάλων οينوκάδων – ετυμ. «γκουρτζανώ» (β.λ.).

γκουρτζάνα η: αγρίφη, τσουγκράνα – ετυμ. «γκουρτζανώ» (β.λ.).

γκουρτζανώ: και **γκουρτζανίζω** – γρατσουνώ, ξύνω με τα νύχια – τα **γκούρτζανα** (= νύχια, γαμψόνυχες, τα δόντια της τσουγκράνας) – ετυμ. λέξεις ηχοποίητες από το «γρουτς» ή «γρατς», όπως και το Σλ. *skurcja* (= γρατζουνώ, ξύνω, Ρουμ. *zgirci*).

γκουσγκούκκ(ι) το: μικρός βώλος χώματος ή ένα χαλίκι που τοποθετούμε για να κλείσουμε μια τρύπα – ετυμ. αρχ. Ελλ. «χους» (= χώμα) και «κόκκος» > χουσκούκκι > γκουσγκούκκι.

γκούσγκουνας ο: 1) αυτός που αενάως ανασκάπτει, ανασκαλεύει, 2) αυτός που συνεχώς ανακατεύεται με μικροεργασίες, 3) μεταφ. ανακατωσούρης, ταραχοποιός – το ρήμα είναι **γκουσγκουνώ** – ετυμ. αρχ. Ελλ. «χους» (= χώμα, γαίες) και «κουνώ» > χούσκουνας > γκούσγκουνας, κατά το αρχ. Ελλ. «γάκινος» (= σεισμός, κίνηση της γης).

γκούσια η: προγούλι, βρογχοκήλη, γογγρώνη – **γκούσιαβος-η-ο** (= ο έχων βρογχοκήλη) – ετυμ. υπάρχει σε όλες τις γλώσσες της Βαλκανικής, εκ του Λατ. *GUTTUR* (*gussur*) (= λάρυγγας, λαιμός).

γκούσιες οι: (μόνο στον πληθυντικό) οι σταλαγματιές, δηλ. τα εκ του γείσου της στέγης σταλάγματα – ετυμ. Λατ. *GUTTA* (= στάγμα, στάλαγμα).

γκουστερίτσα η: σαύρα – ο **γκουστερας** (= μεγάλη σαύρα) – ετυμ. Σλ. *GUŠTER* (= σαύρα).

γκούτζαβος-η-ο: άπραγος, αδέξιος, που δεν του πιάνει το χέρι – ετυμ. νέο Ελλ. «κουτσό» (= λίγο, λειψό) και «ζαβός».

γκουτζιουβέ(ι) το: και σπανίως **κουτσουβέλ(ι)** – μικροπαίδι, λιανοπαίδι «κούτσικο» (β.λ.) – ετυμ. μισν Ελλ. «κουτσούβελος» < Σερβ. *KUČOV* (= σκυλί), οπότε υποκοριστικώς «κουτσουβέλι» (= σκύλαξ, σκύμνος, κουταβάκι) και μεταφορικώς μικροπαίδι. Άσχετο το Ιταλ. *CATTIVELLO* (= σκλάβος, δυστυχής) και το νέο Ελλ. «κασιβέλος» (= γύφτος).

γκ(ου)τζιούνα η: γουρούνα, γρομφάς – το **γκ(ου)τζιούν(ι)** (= χοίρος, χοιρίδιο) – ετυμ. ηχοποίητη λέξη από το «γκουτς-γκουτς» που φωνάζουν τους χοίρους, από όπου και το Αλβ. *GUC-I* (= γουρούνι).

γκουτζιουνίτσα η: και **γκου(ρ)τζιουνίδα** – άλλο όνομα του παιχνιδιού «τζιούχνα» (β.λ.) – ετυμ. «γκουτζιούνα» (β.λ.).

γκουτζιούρος-ω-ο: σιφλός, κοντόφθαλμος, κοντόθωρος, μύωψ – ετυμ. Ελλ. «κουτσό» (= λίγο, λειψό) και «ορώ» (= βλέπω).

γκουχώ: και **γκουχαλίζω** ή **γκουχαλνώ** – βήχω – το **γκουχιό** (= βήχας) και **γκου-
χιάρ(η)ς-α-(ι)κο** (= βηχιάρης, αυτός που κρυολογεί εύκολα και βήχει) – ετυμ.
Ελλ. ηχοποίητη λέξη απ' το «γκουχ-γκουχ».

γκραπαλνώ: και **γκραμπαλνώ** – κάνω ρυθμικό κτυπογενή θόρυβο – ετυμ. ηχοποίητη
λέξη από τον ήχο «γκραπ-γκραπ».

(γ)κραύαρα τα: τραχών, κακότοπος, πετρότοπος, κραναός τόπος – ετυμ. αρχ. Ελλ.
«κραύρος» (= ξηρός, τραχύς).

γκρημάδα η: **1)** κρωμάκι, βολιός, δηλ. πετροσωρός που προκύπτει από την συγκέ-
ντωση των λιθαρίων κατά το ξεπέτρισμα χωραφιού, **2)** πεσμένο σπίτι που σωριά-
στηκε, χάλαιο, ερείπιο – το ρήμα είναι **γκρημαδιάζομαι** (= κατακρημνίζομαι, σω-
ριάζομαι) – ετυμ. Ελλ. «κρημνίζω» > γκρημάδα (= γκρέμισμα, σώριασμα) > παλ.
Σλ. *gramada* (= σωρός) και Αλβ. *germadhë* (= ερείπιο).

γκρίτζιαβος-η-ο: **1)** σκληρός, ο μη τρυφερός, τραγανός, **2)** (συνεκδοχικά) άνθρω-
πος περασμένης ηλικίας, πολυκαιρισμένος, έωλος – το ρήμα είναι **γκιτζιαβιάζω**
και **γκιτζιαβιάζομαι** – ετυμ. Ελλ. λέξη ηχοποίητη από το «(γ)κριτς-(γ)κριτς», εξού
και Βουλγ. *GRIZA* (= τραγανίζω, κριτσανίζω, ροκανίζω).

γκριτζιάλαβος-η-ο: σχετλιαστικός, γκρινιάρης, μεμψιμοιρός, παραπονιάρης που συ-
νεχώς απαιτεί τη μέριμνα των άλλων – **γκριτζιαλεύομαι** (= γκρινιάζω) – ετυμ.
παλ. Σλ. *GRIZA* (= μέριμνα, φροντίδα).

γκρουγκαλνώ: και **γκρουγκαλίζω** – **1)** ηχώ, κροτώ, **2)** (αμετάβατο) ηχεί κάτι μέσα σε
κλειστό δοχείο όταν αναταράσσεται – ετυμ. Ελλ. ηχοποίητο από τον ήχο «γκρου-
γκ-γκρουγκ».

γκρυμπός-ή-ό: και **γκρύμπαβος-η-ο** – καμπούρης, κυφός – ετυμ. Ελλ. «γρυπός»
(= καμπύλος, κυρτός) > Σλ. *GRBA* (= κύφος, ύβος, καμπούρα, νώτα).

γκρυμπούρ(ι) το: **1)** ο κηρών, το μελισσοκόφιο, **2)** μεγάλης διαμέτρου κυλινδρικό
τεμάχιο κόρμου δρυός σκαμμένο και μορφοποιημένο σε καδίσκο για αποθήκευ-
ση αλατιού – ετυμ. «γρυμπός» (β.λ.), λόγω του καμπύλου σχήματος.

γκυλνώ: και **γκυλίζω** – κυλώ, κυλινδώ, κατρακυλώ – η **γκυλισταριά** (= αλινδήθρα, κυ-
λίστα, αλίστρα, κυλινδήθρα) – ετυμ. Ελλ. «κυλίω».

γλάς ο: είτε **ογλάς** και σπανίως **γουλάς** – ο απαγωγός σωλήνας των ατμών στους
αποστακτικούς λέβητες στεμφύλων, ευθύς ή σπειροειδής, ο οποίος περνάει μέ-
σα από τον ψύκτη [«ποστάβ(ι)» (β.λ.)] για να υγροποιείται ο ατμός που αναδύεται
από τα αποσταζόμενα «τσίπουρα» (β.λ.), ο αρχ. Ελλ. «δίνος» – ετυμ. Λατ. *GLACIO*
(= παγώνω, πήγνυμαι, καταψύχω) και *GULA* (= οισοφάγος, λαιμός).

γλεντζές ο: και θηλυκό η **γλεντζού** - ο επιδιδόμενος ή επιρρεπής σε ευχάριστες δια-
σκεδάσεις - το **γλέντ(ι)** (= διασκέδαση, Τουρκ. *eğ lenti*) - ετυμ. Τουρκ. *EĞ LENCE*
(= διασκέδαση, ευχάριστη συντροφιά), *EĞ LENMEK* (= διασκεδάζω).

γλοιβό το: ψωμί όχι καλά ψημένο, «γκλίτζιαβο» (β.λ.), που είναι εσωτερικώς λασπερό και γλοιώδες – ετυμ. Ελλ. «γλοιός».

γλουγκιά τα: είδος καρπού φυτών που είναι μικρές κρεμαστές φούσκες που κτυπούν μεταξύ τους και ηχούν – ετυμ. ηχοπαράγωγή λέξη εκ του ήχου «γλουγκ», όπως και το αρχ. Ελλ. «κλωγμός».

γλούπος ο: **1)** ο λαιμός όπου περιδένεται ένα σακί, **2)** ο ήχος της κατάποσης, **3)** στενός λαιμός αγγείων, σκευών, κ.λπ. – **Ξεγλούπωτος-η-ο** (= αίματος, χωρίς λαιμό – μεταφ. αχόρταγος, αδηφάγος) – ετυμ. «γλουπώνω» (β.λ.).

γλουπώνω: καταπίνω, καταβροχθίζω, λαφύσσω – ετυμ. από τον ήχο «γλουπ-γλουπ» της κατάποσης, Λατ. *GLUTIO* (= βροχθίζω, από τον ήχο *glut-glut*), Αλβ. *LLUP* ή *LLAP* (= λάπτω, Λατ. *lambo*, δηλ. καταβροχθίζω όπως πίνει νερό ο σκύλος, Βλαχ. *gluruire*).

γνέμα το: νήμα κλωσμένο στην ηλακάτη κατάλληλο για ύφανση ή πλέξιμο, αρχ. Ελλ. τα «ηλάκατα» – ετυμ. αρχ. Ελλ. «νήθω» (= κλώθω) > νήμα > γνέμα.

γνουμίζω: και **γκουμνίζω** – λέγω την γνώμη μου, γνωμοδοτώ, συμβουλεύω – ετυμ. Ελλ. αντί του σωστού «γνωμίζω».

γοντζιές ο: **1)** ανθόκηπος, **2)** πολύ χλοερό ποτιστικό χωράφι ή κήπος, **3)** τριφύλλι – ετυμ. Τουρκ. *KONÇA* ή *GONÇA* (= μπουμπούκι, Αλβ. *gonxhja*) και Αλβ. *JONXHË-A* (= τριφύλλι, μηδική).

γούμενος ο: μέγας μαύρος κάρθαρος – ετυμ. Ελλ. «ηγούμενος» (= μοναχός που διοικεί μοναστήρι και φοράει μαύρο ράσο), εδώ μεταφορικώς λόγω του μαύρου χρώματος.

γουργιούμαι: και **γουργιάζω** – **1)** ουρλιάζω, (για σκύλους και λύκους θεωρείται σημάδι επικείμενου θανάτου), **2)** κλαίω και οδύρομαι με έντονες κραυγές – ετυμ. Ελλ. «ωρύομαι».

γουργουλέσ ο: **1)** ανακατωσούρα, αναταραχή, Αλβ. *gurgule-ja*, **2)** καμπύλο ή κυκλικό κέντημα στον ποδόγυρο της καλής «φλοκάτας» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «γύρος» (= κύκλος, περιστροφή) > γυργυρές > γυργυλές ή γουργουλέσ, με τροπή του Υ σε ΟΥ και δίπλωση.

γούρ(ι) το: **1)** τυχερό, δηλ. αντικείμενο που φέρνει καλοτυχιά, **2)** σημάδι ένδειξης καλής τύχης, καλός οιωνός, **3)** η καλοτυχιά, το ευοίωνον – ο **γουρλής** και η **γουρλού** (= ο τυχερός, ο καλότυχος) – ετυμ. Τουρκ. *ÜGÜR* (= καλός οιωνός, καλή τύχη) < Λατ. *AUGURIUM* (= οιωνός, οιώνισμα).

γ(ου)ρούδ(ι) το: και η **γ(ου)ρούδα** – θρόμβος, βώλος αλεύρου σε χυλό ή φαγητό, το «γρουμπούλ(ι)» (β.λ.) – το ρήμα είναι **γ(ου)ρουδιάζω** – ετυμ. αρχ. Ελλ. «γυρός» και «γυρώδης» (= στρογγυλός, καμπύλος) > γυρούδι ή γουρούδι, υποκοριστικώς λόγω του σφαιρικού σχήματος και με τροπή του Υ σε ΟΥ, εξού και το Σλ. *gruda* (= βώλος, όγκος).

γουρσούζ(η)ς-α-(ι)κο: αυτός που είναι άτυχος ή φέρνει κακοτυχία – η **γουρσουζιά** (= η κακή τύχη, το δυσοίωνον) – ετυμ. Τουρκ. *ÜGURSUZLUK* (= δυσσοιώνιστη πράξη).

γραβανός-ή-ό: και **γραβανής-ιά-ί** – ποικιλόχρωμος στον οποίο υπερτερεί το βαθυκόκκινο χρώμα (γκρενά), π.χ. στη φράση: «η γραβανή η κότα» – ετυμ. νέο Ελλ. «(α)γραβανής» (= βαθυκόκκινος, σαν τον καρπό της αγραβανιάς, δηλ. του φυτού *φουσαλίσ το αλικάκκαβο*, αρχ. Ελλ. «κύστιον»). Στα Τουρκ. *ERGUVAN* (= φυτά του γένους κερκίς, π.χ. η κουτσουπιά, με ερυθρά ή ρόδινα άνθη).

γραινώ: ανοίγω ή αφρατεύω μαλλί με τα δάκτυλα για να το επεξεργαστώ μετέπειτα με το «λανάρ(ι)» (β.λ.), που γι' αυτό το λένε **γραντ(ι)σμένο** – ετυμ. αρχ. Ελλ. «γραινώ» ή «γράω» (= ξύνω, ξέω).

γράμμα το: εκτός της γνωστής έννοιας, συνεκδοχικά σημαίνει και στολίδι, ποικίλομα – **γραμμένος-η-ο** (= όμορφος, καλλωπισμένος) και η **γραμμάτω** (= ευμορφή, στολισμένη).

γραπατσώνομαι: πιάνομαι και αναρριχώμαι, αρπάζομαι και κρατιέμαι σφιχτά, κοινώς **γραπώνομαι**, αναρριχώμαι με τα νύχια όπως τα αικουροειδή – ετυμ. Ιταλ. (AG)-*GRAPPARE* (= αρπάζω, Σλ. *(s)grabiti*, Γαλλ. *grapper*, Αγγλ. *grasp*), Αλβ. *GRABITJA* (= αρπαγή), όλα εκ του Λατ. *adripio (adrapio)* (= αναρπάζω, δράπτω).

γρέβια τα: μόνο σαν κατάρα στις φράσεις: «στα γρέβια!» και «γρέβια και σιντόρια! (β.λ.)», όπου σημαίνει «στον αγύριστο» – ετυμ. παλ. Σλ. *GREVb* ή *GROVb* (= τάφος, ταφή, μνήμα – νεκρός).

γρέκ(ι) το: μέρος όπου κοιμάται το ποίμνιο – το ρήμα είναι **γρεκιάζω** και το αντίθετο **ξεγρεκιάζω** – ετυμ. Λατ. *GREX [grecis]* (= πώυ, ποίμνιο, κοπάδι).

γρέντζουλα τα και **γρέντζούλια** – σταφύλια με μαδημένο και αραιό βότρυ – ετυμ. Ιταλ. *GREGGIO* (= ακατέργαστος – αδιαμόρφωτος, ασχημάτιστος).

γρενιά η: ξυλοδοκός στέγης ή πατώματος, συνήθως από στρογγυλούς κορμούς δένδρων, αρχ. Ελλ. «τανεία» – ετυμ. παλ. Σλ. *GRJADA* (= δοκός, Σερβ. και Βουλγ. *greda*).

γρηπίδα η: το προεξέχον γείσο της στέγης, η «αστρέχα» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κρηπίς» (= θεμέλιο, βάση – λιθόκτιστο χείλος όχθης).

γρόπα η: βαθούλωμα, γούπατο, κοίλωμα, δηλ. εδαφική κοιλότητα άδενδρη και απάνεμη κατάλληλη για να ξενουχτούν τα αιγοπρόβατα – ετυμ. παλ. Σλ. *GROVb* (= τάφος, μνήμα) > Ρουμ. *GROAPA* (= λάκκος, κάπετος, τάφος, σκάμμα, γούβα, Αλβ. *gropë-a*).

γρουμπούλ(ι) το: σπανίως **γρομπαλάκ(ι)** – 1) υποδόριο ογκίδιο ή λίπωμα, 2) θρόμβος, αδιάλυτος βώλος αλεύρου σε χυλό ή φαγητό, «γ(ου)ρούδ(ι)» (β.λ.) – το ρήμα

είναι **γρουμπουλιάζω** – ετυμ. υποκοριστικώς από το Ελλ. «θρόμβος» (= βώλος γάλατος τυριασμένου ή αίματος κομμένου, χόνδρος, κόκκος, σπυρί) και τα συγγενή Λατ. *GLOBULUS* (= σφαιρίδιο, τροχίσκος) και *GRUMULUS* (= σωρίσκος), καθώς και το Αλβ. *GRUMBULL-I* (= σωρός). Άλλοι το ανάγουν στο Ιταλ. *GROPPO* (= κόμπος).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

δάρτης ο: σύνεργο του αλωνιού, εκ δυο ξύλινων ράβδων συνδεδεμένων με σχοινί. Την μια ράβδο την κρατούν με το χέρι και με την άλλη κτυπούν το άχυρο [κυρίως το «χειρόβολο» (β.λ.), ώστε να μη θρυμματίζεται η χρήσιμη καλαμιά του] για να καταπέσει ο καρπός – ετυμ. Ελλ. «δέρω» (= κτυπώ, δέρνω).

δ(γ)ιάργυρο το: συνήθως στη φράση «γίγκει δ(γ)ιάργυρο», δηλ. σκόρπισε όπως ο υδράργυρος – ετυμ. Ελλ. «υδράργυρος».

δείλια η: κόπωση, εξάντληση, λυποθυμία, φόβος – στη φράση: «μούρθε δείλια» σημαίνει λιγούρα ζαλιστική λόγω πείνας ή δίψας – το ρήμα είναι **δειλιάζω** – επίσης **ξεδειλιάζω** (= ξεκουράζομαι) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «δειλιάω» (= φοβούμαι).

δεκατσάς ο: κλέφτης – **δεκατίζω** (= κλέβω) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «δεκατευτής» (= τελώ-νης, εισπράκτορας του φόρου της «δεκάτης»).

δέση η: ανάχωμα εντός της κοίτης προς εκτροπή του νερού ποταμού ή χειμάρρου για άδρευση ή για κίνηση υδρομύλου – ετυμ. Ελλ. «δένω».

δευτερίζω: και **διφτερίζω** – 1) κάνω μια δουλειά δεύτερη φορά, εκτελώ μια διαδικασία εκ δευτέρου, 2) σκαβω ή οργώνω χωράφι για δεύτερη φορά, διβολίζω χωράφι ή κήπο – ετυμ. αρχ. Ελλ. «δευτερόω» (= πράττω εκ δευτέρου, επαναλαμβάνω).

διαβάσ(ι)κος-η-ο: αργινός, νωχελής, βραδυκίνητος – ετυμ. Τουρκ. YAVAŞ (= σιγανός, ήπιος, βραδυκίνητος, ελαφρός).

διάζω: και **ιδιάζω** – μετρώ το πλήθος και τακτοποιώ ανά δύο τα νήματα του στημονιού πάνω σε **διάστρες**, δηλ. ειδικούς πασσάλους – το **διασίδ(ι)** (= το μετρημένο νήμα που προορίζεται για στημόνι) – ετυμ. από το ομοιόσημο αρχ. Ελλ. «διάζομαι» και «διαστική» (= υφαντική τέχνη).

διαλάζω: μόνο **διαλάζει** – αστράφτει μακριά στον ορίζοντα χωρίς να ακούγονται βροντές, που είναι σημάδι ότι μεταβάλλεται ο καιρός – ετυμ. αρχ. Ελλ. «διαγλαύσσω» (= διαλάμπω, φεγγοβολώ, καταστράπτω) > διαγλάζω > διαλάζω.

δίμαργ(η) η: γίδα που γεννάει δίδυμα και είναι πολύ γαλακτερή – ετυμ. αρχ. Ελλ. «δής» + «μάργος» (= μανιώδης, άπληστος, ακόρεστος, λάγνος).

δίμ(ι)το το: ύφασμα του αργαλειού από λεπτόγνεστο μαλλί, με μονό στημόνι και δι-

κλωνο υφάδι, κατάλληλο για φορεσιές – **δίμτινο** ή **διμίτινο** [= φτιασμένο από δίμ(ι)το] – ετυμ. Ελλ. «δισ» + «μίτος» (= κλωστή) > δίμιτο (= δίκλωνο).

διπλαρώνω: **1)** πλησιάζω κάποιον πλαγίως με πονηρό σκοπό, πλευρίζω κάποιον δολίως, **2)** δέρνω δυνατά κάποιον ώστε να πέσει κατάχαμα – ετυμ. νέο Ελλ. «δίπλα».

διπλάρια τα: δίδυμα – ετυμ. νέο Ελλ. «διπλός».

διρφουπή η: και συχνά **αδερφοφτή** – επιστήθια φιλενάδα της νύφης που πρωτοστατεί στις υπηρεσίες του γάμου, σταυραδελφή, «μπρατίμ(ι)σσα» (β.λ.) ή «βλάμ(ι)σσα» (β.λ.) – ετυμ. παραφθορά του Ελλ. «αδερφοποιητή».

δόγα η: βαρελοσάνιδο, καδοσανίδα – ετυμ. αρχ. Ελλ. «δοχή» (= δοχείο, καδοδόχη, Λατ. *dogra*) > Ιταλ. *DUGA* (= καδοσανίδα, Σλ. *duga*).

δοκιούμαι: και **δοκάω** – **1)** ενθυμούμαι, **2)** καταλαβαίνω – ετυμ. αρχ. Ελλ. «δοκώ».

δομή η: πληγή, τραύμα – ετυμ. παραφθορά εκ του Ελλ. «τομή» > δομή.

δοξαπατρί το: μέτωπο, κούτελο – ετυμ. Ελλ. ο ιερέας σταυροκοπιέται αρχίζοντας το σημείο του σταυρού από το μέτωπο, ενώ συγχρόνως ψάλλει «**δόξα πατρί και υιώ και αγίω πνεύματι**».

δοξάρ(ι) το: **1)** η ίρις, το ουράνιο τόξο, **2)** τόξο του βιολιού – ετυμ. είναι παραφθορά του Ελλ. «τοξάρι» > δοξάρι.

δόσια τα: και **δώσια** – τα κόλλυβα – ετυμ. Ελλ. «δίδω» > έδωσα > δόση > δόσια.

δράγκωμα το: πιάσιμο του αυχένα με έντονο πόνο, «καράκωμα» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «δράπτω» (= πιάνω, αδράζω).

δρούγα η: είτε **ντρούγα** – **1)** άτρακτος, νήτρον, δηλ. μεγάλο (α)δράχτι για κλώσιμο χονδρού νήματος, **2)** στενόμακρο μασούρι από κλωσμένο νήμα, που τυλίγεται σε καλάμι και προορίζεται για υφάδι, χωρίς να τοποθετείται στη «σα(γ)ίτα» (β.λ.) – ετυμ. Σλ. *DRUGA* (= αδράχτι, Αλβ. *drugë-a*), εκ της ρίζης «δραγ-» του Ελλ. «δράττομαι» (= πιάνω σφιχτά με το χέρι), εξού και το νέο Ελλ. «(α)δράχτι».

δυόν(ι) το: διχάλωση ριζών ή κλαδιών – ετυμ. Ελλ. «δύο» > δυόνι.

δυχατέρα η: κόρη – ετυμ. παρέφθαρται εκ του Ελλ. «θυγατέρα» > δυχατέρα.

δώρες οι: είτε **δωρές** ή **δουρές** – ζεύγη κάλτσες, ή άλλα φορέματα, που δώριζαν οι νύφες στους συγγενείς του γαμβρού – ετυμ. Ελλ. «δώρο» > Αλβ. *DHUROJ* (= δωρίζω).

Ε

έζιος ο: σκαντζόχοιρος, εχίνος, ακανθίων – ετυμ. αρχ. Ελλ. «εχίνος» > Αλβ. *ESH* και Σλ. *JEŽ*. Το κρέας του θεωρείται ιατρικό για τα ρευματικά.

είδισμα το: αντικείμενο πολύ όμορφο, κομψοτέχνημα – τα **ειδίσματα** (= τα δώρα του αρραβώνος που στέλνει ο γαμβρός στη νύφη) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «είδος» (= μορφή, κάλλος).

έκα!: στάσου! περίμενε! – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ίσταμαι» (= στέκομαι) > έστηκα > στέκω > στέκα > έκα.

έλιξη η: 1) έντονος εντερικός κωλικόπονος, αβάστακτο κοιλιακό άλγος, 2) βαριά ασθένεια, η «αλέλιξη» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ελιξίς» (= συστροφή εντέρων, ειλεός, στρόφος).

ελμπέτ(ι): (επίρρ.) βεβαίως – ετυμ. Τουρκ. *ELBET* (= βεβαίως).

εμ: 1) διπλό **εμ... εμ...**, με την έννοια και, π.χ. στη φράση: «*Εμ χρωστάς, εμ κερνάς*», 2) απλό **εμ** με την έννοια του *αρα*, π.χ. στη φράση: «*Εμ έτσι εξηγείται το πράγμα!*» – ετυμ. Τουρκ. *HEM* (= και, και έτσι).

εναϊνού: ενός, κάποιου – το θηλυκό είναι **μιανής** – ετυμ. Ελλ. «ένα» > ενανού, όπως ακριβώς λένε «καποιουνού».

εξωτέρα η: και **οξωτέρα** – δουλειά εκτός σπιτιού, εργασία στην υπαίθρο χώρα, π.χ. γεωργία, κτηνοτροφία – ετυμ. Ελλ. «έξω» > εξωτέρα.

επιώρα(ς): (επίρρ.) προηγούμενα, προ ολίγου, προτύτερα – ετυμ. Ελλ. «επί» + «τώρα».

έργος ο: στενόμακρη λωρίδα αγρού που σκάπτουν ή θερίζουν οι αγρότες – ετυμ. είναι λέξη Ελλ.

έρρουμαι: έρχομαι, πηγαίνω – ετυμ. αρχ. Ελλ. «έρρω» (= περιπατώ αργινά, πορεύομαι, υπάγω ή έρχομαι) > Λατ. *ERRO* (= περιπλανώμαι).

έχον το: μόνο στη φράση: «για έχον», δηλ. για διατήρηση, για κράτημα και όχι για ξόδεμα – ετυμ. Ελλ. «έχω».

εχούμενος-η-ο: ο έχων αφθονία αγαθών, εύπορος, πλούσιος – ετυμ. κατά το αρχ. Ελλ. «έχης» ή «εχέτης» (= ο έχων πολλά κτήματα ή χρήματα), εκ του ρήματος «έχω».

Z

ζάβα η: 1) πόρπη – **ζαβώνω** (= κουμπώνω, πορπίζω) – **ζαβωτήρ(ι)** (= μικρή πόρπη),
2) επί ενδυμάτων στη φράση: «του ήρθε ζάβα» σημαίνει εφαρμοστό, κολλητό –
ετυμ. μιν Λατ. *ZABA* (= θώραξ πανοπλίας) και *ZAVA* (= ένωση, σύνδεσμος – σύλ-
λογος) > Βυζ. «ζάβα» (= λωρίκιον, αλυσιδωτός θώρακας πανοπλίας) > Αλβ.
ZAVË-A (= πόρπη) και παλ. Σλ. *ZABITI* (= ασφαλίζω, ηλώνω).

ζαβόρτσα η: η μέταυλος θύρα, δηλ. μικρή πόρτα για προσπέλαση προς το μέσαυ-
λον, δηλ. τον περιφραγμένο χώρο εντός της αυλής που προορίζεται για ζωοστά-
σιο – ετυμ. Σλ. *ZA* (= για, δια) και «οβορός» (β.λ.). Στα Βουλγ. *OBOR* (= περι-
φραγμένο ζωοστάσιο).

ζαγάδα η: στοίχος από ζεύγος κλημάτων – ετυμ. αντί του σωστού «ζυγάδα», εκ του
αρχ. Ελλ. «ζυγός» (= ζυγιά, ζεύγος).

ζαγάρ(ι) το: 1) κυνηγόσκυλο, ιχνευτικό σκυλί «τσιάπ(η)ς» (β.λ.) – **ζαγαριάζω** (= συ-
μπεριφέρομαι σαν κυνηγόσκυλο – διαμένω έξω από το σπίτι όπως το λαγωνικό),
2) μεταφ. ο πονηρός άνθρωπος – ετυμ. Τουρκ. *ZA(G)AR* (= λαγωνικό), λέξη αρα-
βική.

ζαγκανάρ(ι) το: ο μαυροκάνθαρος λουκάνος η έλαφος με τις μεγάλες δαγκάνες και
κεραίες, που λέγεται και **αγελαδίτσα** ή **κερατάκος**, καθώς και τα όμοιά του ζωϋ-
φια, συχνά και ο «τσιντζιρας» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. παραφθορά του σωστού «δαγκα-
νάρι», επειδή έχει δαγκάνες.

ζαϊρές ο: αποθηκευμένα άχυρα, χόρτα, κλαδιά, κ.λπ. – ετυμ. Τουρκ. *ZAHIRE* (= φορ-
βή, χόρτος).

ζακαρ(σ)μένος-η-ο: τσακισμένος, κομμένος – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ζα» + «(κε)καρμέ-
νος», εκ του «κείρω» (= κουρεύω, δενδροτομώ).

ζακατίζω: βάζω κάπου ξέχωρα ένα πράγμα, τοποθετώ σε παράμερη θέση κάτι τι – τα
ζάκατα (= κατακείμενα άχρηστα πράγματα) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «διακατίζω» (= δια-
καθίζω, τοποθετώ κάποιον ή κάτι χωριστά) > Σερβ. *ZAKAČITI* (= αναρτώ, κρεμώ,
σκαλώνω, προσκολλώμαι) και Βουλγ. *ZAKAČAM* (= κρεμώ).

ζακόν(ι) το: έθιμο, συνήθεια, κανόνας – ετυμ. Σλ. *ZAKON* (= νόμος).

ζάλαχος ο: θόρυβος, ταραχή, φασαρία – το ρήμα είναι **ζαλαχάω** – ετυμ. αρχ. Ελλ.
«σαλαγή» (= ταραχή, κρότος, θόρυβος).

- ζαλιάρ(ι)κο το:** **1)** ό,τι προξενεί ζάλη, **2)** μεταφ. όμορφο και λυγερό κορίτσι – ετυμ. Ελλ. «ζάλη».
- ζαλί(ι)κο το:** φορτίο που φέρεται στην πλάτη από έναν άνθρωπο – **ζαλώνομαι** ή **ζαλικώνομαι** (= φορτώνομαι) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ζάλη» > μσν Λατ. ZALA (= δέωση, διαρπαγή, λεηλασία) > ζαλίκι [= αρχικά εσήμαινε φορτίο από «πλιάτσ(ι)κα» (β.λ.)]. Το Βουλγ. ZALbK (= κακόμοιρος, άθλιος, αξιολύπητος, οικτρός, καημένος) είναι εννοιολογικά άσχετο.
- ζαμαναριά η:** (περιφρονητικώς) υπερηλικωμένη γυναίκα, εσχάτογραια – ετυμ. «ζαμάν(ι)» (β.λ.).
- ζαμάν(ι)κο το:** γέρικο βόδι, «γκόρος» (β.λ.) – ετυμ. Τουρκ. ZAMAN (= χρόνος, καιρός, εποχή), λέξη περσικής προέλευσης – φράση: «χρόνια και ζαμάνια».
- ζαμπούνα:** **1)** επιρρηματικός τύπος που λέγεται επί εντόνου ροής, π.χ στη φράση: «τρέχει το αίμα ζαμπούνα» και σημαίνει κρουνηδόν, ποταμηδόν, πολύ σαν κεφαλόβρυσο – ετυμ. λεξικοποίηση της φράσης «σαμπούνα» > ζαμπούνα, εκ του Τουρκ. BUNAR ή BINAR (= πηγή), **2)** πρόχειρης κατασκευής ηχηρότατος παιδικός αυλός – ετυμ. Ιταλ. ZABOGNA (= άσκαυλος) και αρχ. Ελλ. «σαμβύκη» (= έγχορδο ψαλτικό όργανο, Λατ. sambuca).
- ζαμπούν(ι)κος-ια-ο:** και **ζαμπούν(η)ς** ή **ζαμπουνιάρ(η)ς** ή **ζαμπουνιάρ(ι)κος** – αρρωστιάρης, αδύνατος, καχεκτικός – ετυμ. Τουρκ. ZEBUN ή ZABIN (= ισχνός, αδύνατος, καχεκτικός).
- ζανάτ(ι)κο το:** τέχνη, συνήθεια – ετυμ. Τουρκ. ZANAAT ή SANAT (= επάγγελμα, τέχνη, καλλιτεχνία).
- ζάντζα η:** **1)** μυώπιση, τσίνισμα, νευρική κίνηση ζώου λόγω ενόχλησης από μύωπες, δηλ. αλογόμυγες, έντομα, κ.λπ., **2)** το ευέξαπτον του χαρακτήρα και οι εξ αυτού ιδιοτροπίες ή καμώματα, Αλβ. xanxë-a – **ζαντζιάρ(η)ς-α-(ι)κο** (= μυωπιζόμενος, τσινιάρης, ευέξαπτος, ακκιζόμενος) – ετυμ. Ιταλ. ZANZARA (= σκνίπα, κουνούπι – ο ενόχλητικός) και USANZA (= συνήθεια, έθιμο – έξη, τρόπος – συρμός, μόδα).
- ζαντούχα η:** **1)** ασφυξία, αποπνιξία, **2)** ατμοσφαιρική κουφόβραση, πνιγούρα, πνίγος – ετυμ. Σλ. ZADUH (= δύσπνοια, κουφόβραση) > Ρουμ. ZADUF (= κάμα, σκασίλα) και Αλβ. ZAGUSHI-A (= κουφόβραση, αποπνικτικός καιρός, συννεφόκαμα) – στη φράση: «ο φούρνος ζαντούχνιασε» σημαίνει πνίγηκε στον καπνό.
- ζαπαρ(σ)μένος-η-ο:** καχεκτικός, ανήμπορος – ετυμ. Ελλ. «ζα» (= διά) + «παρμένος».
- ζάπ(ι)κο το:** και **ζάφτ(ι)κο** – μόνο στη φράση: «δεν το κάνω ζάπ(ι)κο», και σημαίνει συγκράτηση, επιβολή, τιθάσευση, χαλιναγωγήση, αναχαίτιση, κράτημα – ετυμ. Τουρκ. ZAPT ή ZABIT (= καθυπόταξη, συγκράτηση, άλωση).
- ζαπιέδες οι:** χωροφύλακες, στρατονόμοι για σύλληψη ληστών – ετυμ. Τουρκ. ZAPTIYE (= αστυνομικός, χωροφύλαξ).

- ζαπώνω:** **1)** πιάνω σφιχτά, αρπάζω, **2)** κλέβω – ετυμ. από τη λέξη «ζάπ(ι)» (β.λ.).
- ζαράλ(ι) το:** πάθημα, βλάβη, φθορά – **ζαραλίδ(ι)κος-ια-ο** (= ζημιάρης) – ετυμ. Τουρκ. ZARAR (= βλάβη, ζημία) και ZARARLI (= επιζήμιος, βλαβερός).
- ζαραλίκι το:** πάθος σωματικό ή ψυχικό – **ζαραλίκ(ι)κος-ια-ο** (= βλαμμένος, ελαττωματικός) – ετυμ. «ζαράλ(ι)» (β.λ.).
- ζαρβαλίδ(ι)κος-ια-ο:** δύστροπος, ιδιότροπος, αυτός που προκαλεί αμάχη με την συμπεριφορά του – ετυμ. «ζαρβίζω» (β.λ.).
- ζαρβίζω:** **1)** ερεθίζω, πειράζω, διεγείρω, κάνω αταξίες, **2)** μεταφ. διεγείρεται η όρεξή μου από τη θέα καλού φαγητού – ετυμ. νέο Ελλ. «ζαβός» ή «ζαρβός» (= ανάποδος).
- ζάρκος-η-ο:** και σπανίως **ζόρκος** – γυμνός, «γκόλιος» (β.λ.) – **ξεζάρκωτος-η-ο** (= τελείως γυμνός) – ετυμ. Ελλ. «σάρκα» > ζάρκος, με την έννοια ότι έχει ακάλυπτη τη σάρκα.
- ζαρλακίζω:** και **ζαρλατίζω** – φωνάζω δυνατά για να αποδιώξω ζώα, «ξεστουρίζω» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «δια» + «λακέω» (= λάσκω, κροτώ, ηχώ, κράζω, φωνάζω, ωρύομαι) > διαλακίζω > ζα(ρ)λακίζω ή ζα(ρ)λατίζω.
- ζάπτω:** **1)** (για κρασί) ρουφώ, πίνω – το **ζάψιμο** (= οινοποίηση) – ο **ζαφτούρας** (= μέθυσος, ζαπότης) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «δάπτω» (= καταβροχθίζω) εννοείται κρασί, άλλως από το Ιταλ. ZAFFO (= στουπί, στύπη) κατά την ιδιωματική έκφραση: «έγινε στουπί», δηλ. μέθυσε, **2)** στη φράση «θα σ' ζάψω μια» σημαίνει θα σε κτυπήσω δυνατά – ετυμ. αρχ. Ελλ. «δια» (= ζα) και «ιάπτω» (= κτυπώ, πλήττω, τραυματίζω – τινάζω, ρίπτω, εκσφενδονίζω – τρέχω, ορμώ).
- ζαχμέτ(ι) το:** κόπος, δυσκολία – ετυμ. Τουρκ. ZAHMET (= ενόχληση, στενοχώρια, κόπος, δυσκολία).
- ζγκαλίζω:** και **ζγκαλνώνω** – πειράζω, ερεθίζω – ερευνώ, ψάχνω – **ξεζγκαλίζω** ή **ξεζγκαλνώνω** (= εξερευνώ, ξεψαχνίζω – ανακατεύω τη φωτιά ή την καρβουνιά) – ετυμ. νέο Ελλ. «σκαλίζω» με τροπή του σ σε ζ. Σχετικό «γκουζγκαλίζω» (β.λ.).
- ζγκαρβελια τα:** τα δύο μικρά άγκιστρα του σαμαριού, τα «κ(λ)ουτσάκια» (β.λ.) – ετυμ. άλλου λέγονται **σκαρφέλια** από όπου πιθανώς παρέφθαρται η λέξη, άλλως εκ του Σλ. SGRABA (= αρπάγη, χηλή). Σχετικό «ζγκράμπα» ή «μπιζγκράμπα» (β.λ.), επειδή τα δύο άγκιστρα μαζί ομοιάζουν με χηλή σκορπιού.
- ζγκράμπα η:** σκορπιός – ετυμ. «μπιζγκράμπα» (β.λ.), παλ. Σλ. ŠKRAPII (= σκορπιός, Αλβ. shkrap).
- ζέλινα η:** το μικρό και όμορφο πουλί ορίολος ο κοινός, κοινώς συκοφάγος – ετυμ. απόδοση του αρχ. Ελλ. «χλωρίων» (= το πουλί ορίολος) από το παλ. Σλ. ZELENb (= χλωρός, πράσινος).
- ζέρβωμα το:** **1)** τόπος δύσβατος ή ανήλιος, **2)** χωράφι δύσκολο στο όργωμα – το ρή-

μα είναι **ζερβίζω**, π.χ. στη φράση: «το χωράφι ζερβίζει» – ετυμ. νέο Ελλ. «ζερβός» (= αριστερός, λαιός, σκaiός, που έχει δυσκολία στη δουλειά του).

ζεύγλα η: καμπύλες ξύλινες ράβδοι για την πρόσδεση του ζυγού στο λαιμό των βοδιών – **ζευλιασμένος-η-ο** (= κυρτός, καμπύλος), **ζευλοπόδαρος-η-ο** [= στραβοπόδαρος, : ο έχων καμπύλα σκέλη ώστε να μην εφάπτονται τα γόνατα, αγκυλόπους, «ραιβός» (β.λ.), Λατ. *falcipediis*] – ετυμ. ομοίωση αρχ. Ελλ. «ζεύγλη».

ζεύφ(ι) το: και σπανίως **ζαύφ(ι)** – μόνο στη φράση: «περάσαμε ζεύφ'», δηλ. ευχάριστα με φαγοπότι και διασκέδαση – ετυμ. Τουρκ. *ZEVK* (= ουσία, γεύση, ηδονή, διασκέδαση, τέρψη, ευχαρίστηση), συγγενικό του αρχ. Ελλ. «σαυκ(ι)ρός» (= τρυφηλός, αβρός, τρυφερός) και του αρχ. Ελλ. «ζαυκίτροφος» (= τρυφηλώς αναθρεμμένος).

ζέχ(ι) το: περίγραμμα από χρυσοκλωστή στις παραδοσιακές φορεσιές – ετυμ. Τουρκ. *ZEHET* (= χρυσός) και *ZEHR* (= άνθος).

ζιάμπα η: και **ο ζιάμπνακας** – βάτραχος, φρύνος – ετυμ. Σλ. *ZABA* ή *ZABNIK*, με την ίδια ακριβώς έννοια, από όπου και το Αλβ. *zhabiak-u* (= φρύνος).

ζιαμπάκα η: ασθένεια, νόσος – ετυμ. «ζαμπούνικος» (β.λ.) και «μπακανιάρης» (β.λ.).

ζιαμπί το: επιβλής, είδος μάνδαλου ή σύρτη – ετυμ. «ζαβά» (β.λ.) ή από το παλ. Σλ. *ZABITI* (= ηλώνω, ασφαλίζω).

ζιάρη η: πυρώδης ανθρακιά – **ξεζιαρίζω** (= αφαιρώ ή απλώνω τη θράκα) – **ζιαρίζω** (= πυρώνω, ψήνω στην ανθρακιά) – ετυμ. παλ. Σλ. *ZARA* ή *ZERAVI* (= διάπυρη ανθρακιά, Βουλγ. *zar*, Αλβ. *zjara*, Βλαχ. *zeru*), συγγενικά του Ελλ. «ζέω» (= βράζω, Αλβ. *zjer*) – στη φράση: «μια ζιάρη παιδιά» σημαίνει πολλά, σαν της θράκας τα κάρβουνα.

ζιαφέτ(ι) το: συμπόσιο, ειλαπίνη, φαγοπότι, θοίνη, «τσιμπούσ(ι)» (β.λ.) – ετυμ. Τουρκ. *ZIAFET* (= ευωχία).

ζιεβζέκ(η)ς-(ι)σσα-(ι)κο: **1)** απείθαρχος, ατίθασος, ταραχοποιός, **2)** ελαφρόμυαλος επιπόλαιος – ετυμ. Τουρκ. *ZEVZEK* (= ανόητος, μωρός) > Αλβ. *ZEVZEK-Ë* (= το πειραχτήρι).

ζίλαβος-η-ο: σκληρός, ανθεκτικός, νευρώδης, δύστροπος – ετυμ. Σλ. *ZILAV* (= νευρώδης, φλεβώδης, ανθεκτικός) και *ZILA* (= φλέβα).

ζιντζίρια τα: **1)** αλυσίδες γενικώς, **2)** οι κρεμαστές διακοσμητικές αλυσίδες της καλής φορεσιάς – ετυμ. Τουρκ. *ZINÇIR* (= αλυσίδα).

ζιόγκος ο: είτε το **ζιουγκάρ(ι)** και σπανίως **ζιούμπος** – γόγγρος, ρόζος, όζος, εξόγκωμα, οίδημα – ετυμ. Ελλ. «διογκόω» > ζιόγκος > Αλβ. *XHUNGË-A* (= πρήξιμο).

ζιουγκλός-ή-ό: και σπάνια **τσιουγκλός** – ο σκολιός στα δάκτυλα, σταβοδάκτυλος που δεν μπορεί να πιάνει – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ζάγκλον» (= δρεπάνι) λόγω του καμπύλου σχήματος, και «ζάγκλιον» (= σκολιόν, στράβωμα, καμπύλωση).

ζιούλιος-ια-ιο: και **ζιούλιαβος-η-ο** και συχνά επί καρπών η **ζιούπα** – ώριμος, φτασμένος, μαλακός, γινομένος – ετυμ. αρχ. Ελλ. «διοπίζω» και «διυλίζω» (= αφαιρώ οπό ή χυμό με σύνθλιψη καρπών ή φρούτων) > νέο Ελλ. «ζουπίζω» ή «ζουπώ» και «ζουλίζω» ή «ζουλώ» (= συμπιέζω, πατώ, συνθλίβω, Σερβ. *zuljiti*). Στα Ρουμ. *juli* ή *jurui* (= γδέρνω, απογυμνώνω, ξεφλουδίζω) και Βουλγ. *ZULJA* (= ξεγδέρνω), εκ του πατητού τρόπου της εκδοράς.

ζιουλιχτή η: είδος ζυμαρόπιπτας, η «μπατσαρόπ(ι)πτα» (β.λ.) – ετυμ. νέο Ελλ. «ζουλίζω» (= συμπιέζω, πατώ, συνθλίβω) και «ζιούλιος» (β.λ.), εκ του τρόπου που στρώνεται η ζύμη στο ταψί, ο αρχ. Ελλ. «ναστός πλακούς».

ζιουμπίτσα η: μικρό δόντι, η ρίζα φθαρμένου δοντιού – ετυμ. Σλ. *ZUB* (= δόντι) και *ZUBIC* (= δοντάκι).

ζιουμπουλίζω: είτε **ζιουμπουλνώ** – πιέζω, απιπόω, ζουπώ, εκθλίβω – **ζιουμπούλ(ι)γμα** ή **ζιουμπούλ(ι)σμα** (= ίπωση, πίεση, ζούλισμα, έκθλιψη) – ετυμ. συμφυρμός των νέο Ελλ. «ζουπώ» και «ζουλίζω».

ζιουντάγρια η: το δόντι σωφρονιστήρ, κοινώς φρονιμίτης – ετυμ. Ελλ. «δόντι άγριο» > δοντάγρια > ζιουντάγρια.

ζιουρίζω: καίω, ζεματίζω – ο **ζιούρος** (= θερμή, πύρωμα, κόψα) – ετυμ. αντί του σωστού «ζιαρίζω», από τη λέξη «ζιάρα» (β.λ.). Σχετικά Ελλ. «ζέω» (= βράζω, Αλβ. *zjer*), Αλβ. *ZHURIT* (= ζεματώ, καίω, καψαλίζω).

ζιούρκος ο: 1) άγριος σαν θηρίο, 2) όνομα αρχιληστή του τέλους του 19ου αιώνα – ετυμ. Τουρκ. *ZOR* (= βία, δυσκολία, καταναγκασμός, δύναμη), λέξη περσική > νέο Ελλ. «ζόρικός» > ζιούρκος.

ζιούσκα η: σωματικό εξόγκωμα, καρούμπαλο, μικρός «ζιόγκος» (β.λ.), τα δύο ογκίδια πριν αναπτυχθούν τα κέρατα, αρχ. Ελλ. τα «στόλοκρα» – ετυμ. Βουλγ. *ZAUSHKI* και Αλβ. *ZHUSHKA-T* (= παρωτίδες, μαγουλάδες, «πρησκάλια» (β.λ.)) κατά συνεκδοχή.

ζλούγω: και **ζιουπώ** – ωθώ, σπρώχνω, πιέζω – ετυμ. νέο Ελλ. «ζουλίζω» ή «ζουλώ», και «ζουπίζω» ή «ζουπώ» (= συμπιέζω, πατώ, συνθλίβω) < αρχ. Ελλ. «διοπίζω» (= βγάζω τον οπό).

ζντάβαρ(η)ς-ιά-(ι)κο: και **ζντάβας-ω-(ι)κο** – άνθρωπος γερός, σωματώδης και άχαρος, Αλβ. *zdar*. Έτσι ονομάζουν στα Μαστοροχώρια τους κατοίκους του χωριού Καστανέα (πρώην Καστάνιανη) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «στιβαρός» (= γερός, δυνατός, εύρωστος, Σλ. *zdrav*).

ζορμπαλάς ο: απείθαρχος, ταραχοποιός, αντάρτης – ετυμ Τουρκ. *ZORBA* (= άρπαξ, σφετεριστής, βίαιος, ο ενεργών αυθαίρετα), περσικής προέλευσης.

ζουκουπώ: και **βρομοκοπώ** – μυρίζω άσχημα σαν τα ζώα κοπαδιού – ετυμ. Ελλ. «ζωοκοπή» (= αγέλη ζώων, κοπάδι) > ζουκουπώ (= μυρίζω κοπαδίλα).

ζούλα η: 1) στη φράση: «πέρασα στη ζούλα» σημαίνει κρυφά, χωρίς να γίνω αντι-

ληπτός, **2**) στη φράση: «τα έκαναν ζούλα» σημαίνει κλοπή στα κρυφά, λαθραία αρπαγή και η κατ' αυτήν κρυφιοότητα ή μυστικότητα, – ετυμ. Τουρκ. *zula* (= κρυψώνα).

ζ(ου)λάπ(ι) το: **1**) αρπακτικό αγρίμι, «κνώδαλο» (β.λ.), π.χ. λύκος, αρκούδα, κ.λπ., Ρουμ. *zulape*, Αλβ. *zullap*, Βλαχ. *zlapre*, **2**) μεταφ. ανόητος, άξεστος, κοινώς αγρίμι ή ζωντόβολο – σπάνιο το ρήμα **ζ(ου)λαπώνω** (= αρπάζω και κατατρώγω κάτι), π.χ. στη φράση: «το/τα ζλάπωσε» – ετυμ. μισν Ελλ. «ζουλάπιον» < Ελλ. «ζών» = ζου [(β.λ.) «ζουκοπώ»] + «λάπ(τ)ω» (= καταβροχθίζω ή καταπίνω όπως οι λύκοι και οι σκύλοι, Λατ. *lambo*, Αλβ. *llap* ή *llur*, Βουλγ. *lapam*) > ζ(ου)λάπι (= ζωοδάπτης, αυτό που καταβροχθίζει τα ζώα, δηλ. το αγρίμι). Άλλοι ανάγουν τη λέξη σε θέμα αραβοπερσικό.

ζούλες οι: ταινίες κεντήματος που ράβονται στο στήθος του γυναικείου φορέματος σαν στολίδι – ετυμ. νέο Ελλ. «ζουλεύω» (= ζηλεύω).

ζ(ου)λούμ(ι) το: βλάβη, ζημία – ετυμ. Τουρκ. *ZULÜM* (= τυρανία, βιαιοπραγία) > Αλβ. *ZULLUM-I* (= βλάβη, καταστροφή).

ζούνταβος-η-ο: και **ζουνταβιασμένος-η-ο** – αδύνατος, ζουδιάρης, μαραζωμένος, κατσιασμένος – το ρήμα είναι **ζουνταβιάζω** – ετυμ. Ελλ. «ζούντιο» (β.λ.).

ζούντιο το: **1**) γενικώς ζώο, και ειδικώς τα μικρά ζώα, **2**) (για ανθρώπους) ανόητος, αμαθής, κοινώς ζωντόβολο – ετυμ. Ελλ. «ζώδιον» (= μικρό ζώο).

ζούρα η: και **ζούτσα** – αιωρήματα σε ύγρα, διηθήματα, κατακάθι, μούργα – ετυμ. Ελλ. «σύρω» > σουρώνω (= διηθώ, στραγγίζω) > σούρα ή ζούρα.

ζουρ(γ)ιό το: **1**) ο υπόγειος σκοτεινός χώρος όπου είναι εγκατεστημένη και περιστρέφεται με θόρυβο η φτερωτή του υδρόμυλου, και όπου, καθώς πιστεύουν, κατοικούν και κροτούν δαιμόνες, **2**) μεταφ. άνθρωπος αεικίνητος, κοινώς σβούρας – ετυμ. αντί του άωστου «ζ(β)ουριό», απ' το νέο Ελλ. «σβούρα» ή «ζβούρα» (= βέμβιξ, στράμβος) με την οποία προσομοιάζεται η αείστροφη φτερωτή. Άλλοι το ανάγουν στο αρχ. Ελλ. «ζωγρείον» ή «ζώγριον» (= χώρος φύλαξης ζώντων θηρίων, θηριοτροφείο), εδώ δαιμόνων.

ζούρλα η: και **ζουρλαμάρα** – τρέλα, παραφροσύνη, «βούρλα» (β.λ.), «μούρλα-1» (β.λ.) – **ζουρλός-ή-ό** (= παράφρων, φρενώλης) – **ζουρλαίνω** (= τρελαίνω) – ετυμ. μισν Ελλ. «ζουρλός» (= τρελός, Ρουμ. *zurliu*) > Σλ. *ZURLA* (= τρέλα). Στα Ιταλ. *ZURLO* ή *ZURRO* (= παίγνιο, χαρά, ευθυμία). Στα Τουρκ. *zorlu* (= δύσκολος, σκληρός, βίαιος, ζόρικός).

ζ(υ)γός ο: εκτός από τον ζυγό του αρότρου, έτσι ονομάζουν και το ύφασμα το οποίο ο «νούννος» (= κουμπάρος), κατά την στέψη των νεονύμφων, το τοποθετεί πάνω στους ώμους τους, δίκην ζυγού, σύμβολο ισόβιας ένωσης του ζεύγους, εξού και η ονομασία του υφάσματος.

ζ(υ)γούρ(ι) το: αρνί που χρόνισε και διάγει ήδη το δεύτερο έτος της ηλικίας του, αρχ. Ελλ. «πρητήν», αντίστοιχο με το «βιτούλ(ι)» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «ζυγός» (= διπλός,

άρτιος) > μσν Ελλ. «ζυγούριν» (= διετές την ηλικία) > Αλβ. *ZIGUR-I* (= κριάρι το πολύ δύο ετών).

ζυμπυ(ρ)λάκ(ι) το: (λέξη των τραγουδιών) άνθος, λουλουδάκι – ετυμ. Τουρκ. *ZÜMBÜL* (= υάκινθος, κοινώς ζουμπούλι), με τροπή του U σε Y.

ζυντζιά τα: οι μεταλλικοί αναβολείς του σαμαριού υποζυγίου που κρέμονται από δερμάτινες αρτάνες, κοινώς ζύγια – ετυμ. Ελλ. «ζύγι» > ζύγια ή ζυντζιά > Αλβ. *zengji-a* και Τουρκ. *uzengi*, που είναι ομοίωση.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ήλιαρος κι απήλιαρος: είτε **ήλιουρας κι απήλιουρας**, ή **άλιαρος κι απάλιαρος**, ή **άραμ κι α(μ)πούραμ** – οικογενειακό λεκτικό παιχνίδι κατά το οποίο κάποιος, μιμούμενος τον ανατέλλοντα ήλιο, λέγει «*ήλιαρος*». Οι άλλοι ρωτούν «*εψές παι κοιμήθηκες;*» και αυτός απαντά ότι διανυκτέρευσε σε κάποιο σπίτι του χωριού που έχει τόσους άνδρες, γυναίκες, παιδιά, κ.λπ., το οποίο πρέπει να εύρουν οι ερωτώντες. Η διαδικασία ομοιότυπα επαναλαμβάνεται – ετυμ. μεγεθυντικό του Ελλ. «*ήλιος*», λόγω της αέναης φαινόμενης κίνησης από Ανατολή προς Δύση, όπου πιστεύουν ότι διανυκτερεύει, τροχιά που καθημερινά αρματοδρομούσε ο «*Ρα*» (= ο αιγυπτιακός θεός *Ηλιος*) ή ο «*ράικος*» (= ήλιος), όπως λέγεται στη δυτική Μακεδονία.

ήπουρα τα: και **ηπουρ(ι)κά** – τα οπωροφόρα δένδρα, των οποίων η σοδειά λέγεται **ξυλοκαρπία**, αρχ. Ελλ. «*ξυλικός καρπός*» – ετυμ. Ελλ. «*οπωρικά*».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κονίτσας

θάρρω: και **θάρρω μ(ου)** – (επίρρ.) ίσως, μήπως, ελπίζοντας – ετυμ. νέο Ελλ. «θαρρώ» (= νομίζω).

θεραπεύομαι: στην έκφραση: «θεραπεύ' κα», εκτός από την κοινή έννοια, σημαίνει και ευχαριστούμαι, ικανοποιούμαι, ανακουφίζομαι.

θηριακλής ο: αυτός που έχει πάθος με το κάπνισμα – ετυμ. Ελλ. «θηριακωμένος» (β.λ.) και «θηριακή» (= ιατρικό αντίδοτο κατά φαρμακερών θηρίων, Τουρκ. *tiryak*) > Τουρκ. *tiryaki* (= θηριακός, μανιώδης για κάτι, εχόμενος μετά πάθους, οπιοπότης).

θηριακωμένος-η-ο: **1)** άνθρωπος γεροδεμένος και ανθεκτικός, κοινώς *θηρίο*, **2)** παθιασμένος, μαινόμενος, εξαγριωμένος – ετυμ. Ελλ. «θηρίο» (= μεγάλο άγριο ζώο του δάσους).

θιαμαίνομαι: απορώ, εξίσταμαι – ετυμ. αρχ. Ελλ. «θαυμαίνω» (= θαυμάζω, παραξενεύομαι, εκπλήττομαι, απορώ).

θκέλλ(ι) το: δικέλλα, σμινύη, σκαπάνη με δύο σκέλη κατάλληλη για σκάψιμο κήπων – ετυμ. Ελλ. «δικέλλι», από το αρχ. Ελλ. «κέλλω» (= ωθώ).

θκέντρ(ι) το: **1)** βουκέντρα, δηλ. η επιμήκης ράβδος με την οποία κεντρίζουν τα βόδια στο όργωμα. Στην αιχμή της προσαρμόζεται ο «μπότος» (β.λ.) και στο πίσω άκρο η «(α)ξυαλ(η)-1» (β.λ.), **2)** πρόχειρη μονάδα μέτρησης μήκους ίση με τρία μέτρα περίπου (δηλ. δέκα πόδες), όσο ακριβώς και η αρχ. Ελλ. «άκαινα» (= βουκέντρα) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «βούκεντρον». Στη φράση: «τρία θκέντρια ήλιος» σημαίνει ότι ο ήλιος σηκώθηκε από τον ορίζοντα σε ύψος ισόμετρο με τρεις βουκέντρες.

θκούλ(ι) το: και σπανίως **δρεκούλ(ι)** ή **λιγκράν(ι)** – δίκρανο για το αλώνισμα, κοινώς «φούρκα» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «δισ» + «χαλή» (= ξύλο διχαλωτό, εγκοπή βέλους, αρπάγη αστακού) > δίχαλο > διχούλι > δκούλι ή θκούλι. Εκ του Ελλ. «δίκράνι» > λιγκράνι.

I

ίκνα η: είτε **όκνα** – πυρρόξανθη φυτική βαφή για τα μαλλιά των γυναικών, κυρίως των νυφών που συχνά έβαφαν και τα χέρια τους, αρχ. Ελλ. «ξάνθιον» ή «χάσκανον» ετυμ. Λατ. *IGNIS* (= πυρ, φωτιά, αρχ. Ελλ. «λιγνύς», παλ. Σλ. *OGNb*) > ίκνα (= πυρρόχρωμη βαφή) και Βουλγ. *OGNEN* (= πυρρός, πύρινος). Υστερότερα ταυτίστηκε με τη βαφή από το φυτό *αλκάννα η βαφική*, δηλ. την «χέννα» (= Τουρκ. *henna*, Αραβ. *al-hinna*, αρχ. Ελλ. «κύπρος») – Συνήθης η έκφραση: «απόμ' και η σουλτω (β.λ.) με την ίκνα», επί ξυπασμένης νύφης που ακυρώθηκε αιφνιδίως ο γάμος της.

ιλιάτσ(ι) το: φάρμακο, ιατρικό, άκεσμα – φράση: «δώσ' μου λίγο για ιλιάτσ'!», όπου σημαίνει φάρμακο – ετυμ. Τουρκ. *ILEAÇ* (= φάρμακο).

ιμπρέτ(ι) το: μόνο οι φράσεις: «το έχει ιμπρέτ'» δηλ. το έχει παράδειγμα, και «πήρε ένα ιμπρέτ'» δηλ. παραδειγματίστηκε από κάποιο πάθημα – ετυμ. Τουρκ. *IBRET* (= παράδειγμα).

ί(ν)γκλα η: το έποχο, δηλ. ζώνη περί την κοιλιά ζώου με την οποία δένεται το σαμάρι – *ινγκλώνω* (= δένω το έποχο) και *ινγκλωστήρ(ι)* (= το σχοινί με το οποίο δένονται τα άκρα του έποχου) – ο *ξεινγλωτος* (= ο μη έχων έποχο – ισχνός που δεν κρατιέται η ζώνη του) – ετυμ. Λατ. *INCINGO* (= περιζώνομαι) και *INCINGULA* (= ζώνη, ζωστήρας) > Ρουμ. *CHINGA* (= ζωνάρι, έποχο).

ίσκ(ν)α η: αγαρικό δένδρων, κυρίως ο μήκυτας πολύπορος ο πυρφόρος, που ξηραίνόμενος χρησιμοποιούνταν παλιά σαν προσάναμα αναπτήρων – ετυμ. αρχ. Ελλ. «έδω» (= τρώγω, εσθίω, Λατ. *edo*) > Λατ. *ESCA* (= τροφή, έδεσμα) και *ESCA IGNIS* (= τροφή φωτιάς) > μισν Ελλ. «έσκαϊ» (= αγαρικό φυόμενο επί των δένδρων).

ιτς: τίποτε, καθόλου – ετυμ. Τουρκ. *HIÇ* (= τίποτε, μηδέν), περσική λέξη.

Κ

καβγάς ο: φιλονικία, μάλωμα – ο **καβγατζής** (= φιλόνικος, φίλερις, Τουρκ. *kavgacı*) – ετυμ. Τουρκ. *KAVGA* (= έρις, φιλονικία, διαπληκτισμός).

καβρουμάς ο: είδος μαγειρίτσας – **καβουρδίζω** (= τσιγαρίζω – κοδομεύω, δηλ. ξεροψήνω καφέ ή άλλους κόκκους) – το **καβουρδιστήρ(ι)** ή ο **ψήστ(η)ς** (= ειδικό φρύγετρο, που είναι ελασμάτινο κυλινδρικό σκεύος με άξονα εν είδει σουβλας, όπου ψήνονται διάφοροι κόκκοι, π.χ. καφές) – ετυμ. Τουρκ. *KAVRULMAK* (= φρύγομαι, ψήνομαι), *KAVRUK* (= καμένος), *KAVURMA* (= τσιγαρισμένο κρέας).

κάδιος ο: μεγάλο οινοβαρέλι με ακαμπύλωτες συνήθως «δόγκες» (β.λ.), Τουρκ. *kadiz* – το **καδί** (= μικρός κάδος για τυρί, βούτυρο, κ.λπ.) – ετυμ. Ελλ. «κάδος».

καζάν(ι) το: **1)** μεγάλης χωρητικότητας μεταλλικό σκεύος με δύο χερούλια, συνήθως χάλκινο, ομοιόσημο με «κακκάβ(ι)» (β.λ.), για διάφορες χρήσεις, **2)** σπανίως και **λεβήτ(ι)** – ο μεταλλικός λέβητας (αμβυκας) όπου βράζονται, κατά την απόσταξη, τα «τσιπούρα» (β.λ.) και παράγεται η «ρακή» (β.λ.) – το **καζάνιασμα** (= τοποθέτηση των στεμφύλων στον λέβητα) και **ξεκαζάνιασμα** (= αφαίρεση των βρασμένων στεμφύλων από τον λέβητα) – ετυμ. Τουρκ. *KAZAN* (= λέβης).

καζαντίζω: πλουτίζω στην ξενιτιά – η **καζάντια** ή το **καζάντ(ι)σμα** (= πλουτισμός) – ετυμ. Τουρκ. *KAZANDIRMAK* (= κερδίζω, ωφελούμαι).

καζιούρ(ι) το: μάγας κάδος στο μύλο όπου τοποθετεί ο μυλωνάς το «ξά(γ)ι» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «κάδος» > καδούρι ή καζιούρι.

καθάρ(γ)ιος-ια-ιο: **1)** ο,τιδήποτε καθαρό, **2)** ψωμί που γίνεται από καθαρό σιτάλευρο, το λεγόμενο και «μονάτο» (β.λ.), ο αρχ. Ελλ. «καθαρός άρτος», σε αντίθεση με το «σμιγάδ(ι)» (β.λ.), **3)** αίθριος ουρανός, ευδία ημέρα – ετυμ. Ελλ. «καθαρός».

καθόρ(ι) το: κατομβρία, κατακλυσμιαία νεροποντή που δεν βλέπεις μπροστά σου, το αλλαχού «(α)βλεμμόρι» – ετυμ. Ελλ. αντί του σωστού «(α)καθόρι», εκ του Ελλ. «καθωρώ» (= βλέπω καλώς).

καϊπ(χ)ιώνω: αποκρύπτω καλά κάτι, κρύβω, κεύθω – ετυμ. Τουρκ. *KAIP* (= χάνω και δεν βρίσκω κάτι) και *GAIP* (= άφαντος, απών).

κακιά η: σπρωξιά, βίαιη απώθηση – ετυμ. είτε από το Ελλ. «κακός» > κακιά, εννοείται ώθηση, είτε από το Ιταλ. *CACCIARE* (= εκδίωξη).

- κάκιαβος-η-ο:** θυμωσιάρης, αυτός που εύκολα θυμώνει, αφίθυμος, ακράχολος – ετυμ. νέο Ελλ. «κακιώνω» (= θυμώνω, γίνομαι κακός).
- κακκάβ(ι) το:** και υποκορ. **κακκαβούλ(ι)** – δοχείο τύπου χύτρας με λαβή – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κάκκαβος» (= είδος χύτρας, Λατ. *caccabus*) > νέο Ελλ. «κακκαβιά» (= ψαρόσουπα σε κακκάβι).
- κάκοψος-η-ο:** καρπός που τρώγεται δύσκολα γιατί δεν βγαίνει η ψίχα του από το τσώφλι, π.χ. τα σκληρόφλουδα καρύδια, «κόστραβος» (β.λ.), το αντίθετο του «κάλοψος» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κακό» + «όψον» (= βραστό έδεσμα, προσφάγι) > κάκοψον (= κακοφάγωτο).
- κάκω η:** θεία μητραδέλφη ή πατραδέλφη, κάθε ηλικιωμένη γυναίκα – ετυμ. κατ' εσφημισμό εκ του Ελλ. «κακή», άλλως από το «θεία» > θειάκω > κάκω. Στα Βουλγ. *kaka* (= η μεγαλύτερη αδελφή/ξαδέλφη/κοπέλα).
- καλαμίδα η:** **1)** οριζόντια επιμήκης ράβδος στην οποία απλώνονται τα ρούχα για να στεγνώσουν, **2)** και συνηθέστερα τα **καλαμίδια** – οι δύο ράβδοι που διαχωρίζουν το στημόνι στον αργαλειό – ετυμ. Ελλ. «κάλαμος».
- καλαμ(ι)κιά η:** **1)** η καλαμιά που μένει στο χωράφι μετά τον θερισμό, «σλάμκες» (β.λ.), **2)** το φυτικό στέλεχος του καλαμποκισού χλωρό ή ξερό για χορτονομή, τα «σίτσια:» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «κάλαμος».
- καλαμπαλίκ(ι) το:** θορυβώδης κοσμοσυρροή, οχλαγωγία – ετυμ. Τουρκ. *KALABA* ή *KALABALIK* (= μέγα πλήθος ανθρώπων που θορυβεί) – φράση: «καλαμπαλίκ' στο χάν' νερό στη φασολάδα».
- κάλι το:** και **κάλι-κάλι** – (στη γλώσσα των νηπίων) ίππευση, καβάλα, ιππαστί – ετυμ. Λατ. *CAVALLUS* (= ίππος, Ρουμ. *cal*, Αλβ. *kalë-i*).
- καλιάζω:** συχνά στις φράσεις: «κάλιασε» όπου σημαίνει τυχαίως και ευνοϊκώς συνέβη κάτι, και «αν καλιάσει» που σημαίνει αν ταιριάξει – ετυμ. Ελλ. «καλά» > καλιάζει (= καλώς συμβαίνει).
- καλιγώνω:** πεταλώνω υποζύγιο – τα **καλιγοσφύρια** (= τα σύνεργα του πεταλωτή) – ετυμ. Λατ. *CALIGA* (= στρατιωτικό υπόδημα).
- καλιμκερί το:** και **καλιμκιρί** – είδος ερυθράς πολυποίκιλης μαντήλας των νέων γυναικών – ετυμ. *QALAMKARI* (= είδος υφαντού ινδικής προέλευσης, με πολλά ποικίλματα και ζωγραφιές σε έντονο λαμπερό κόκκινο χρώμα) > Τουρκ. *KALEMKARI* (= γυναικείο κεφαλομάντηλο με ποικίλματα ζωγραφισμένα με το χέρι).
- καλκάν(ι) το:** αέτωμα ή τύμπανο στέγης – ετυμ. Τουρκ. *KALKAN* (= ασπίδα), λέξη αραβικής προέλευσης.
- κάλλεσιος-ια-ιο:** προβατίνα ή γίδα άσπρη, με μαύρους κύκλους στα μάτια και αντίστοιχες γραμμώσεις στο πρόσωπο, και συνεπώς όμορφο – ετυμ. Ελλ. «κάλλος» (= ομορφιά) και όχι εκ του Αλβ. *kalesha* (= εριούχος, μαλλιαρή).

καλογ(υ)ρίτσες οι: οι γυρίνοι που εξελίσσονται σε βατράχια – ετυμ. Ελλ. «καλός» + «γυρός» (= στρογγυλός), επειδή έχουν κυκλικό σχήμα.

καλότ(υ)χες οι: εκτός από τη συνήθη έννοια, σημαίνει και τα «ανεμικά», δηλ. τα εξωτικά δαιμόνια που έρχονται με τους ανέμους και δημιουργούν ανεμοδίνες. Πιστεύουν ότι βουβαίνεται όποιος βρεθεί στην εστία αυτών των ανεμοστροβίλων, εκτός και αναφωνήσει «ζεί ο Μεγαλέξανδρος».

κάλοψος-η-ο: καρπός λεπτόφλουδος που τρώγεται εύκολα, π.χ. όσπριο βραστερό και κυρίως το καρύδι που η ψίχα του βγαίνει εύκολα, το αντίθετο του «κάκοψος» ή «κόστραβος» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «καλό» + «όψον» (= βραστό έδεσμα, τροφή, προσφάγι) > κάλοψο (= καλοφάγωτο).

καλπουντάνια τα: γενικά τα ωραία κεντήματα των παραδοσιακών στολών καθώς και ο οδοντωτός περίγυρος (φεστόνι) αυτών – ετυμ. Ελλ. «καλός» και Λατ. *PUNCTUM* [εκ του *pungo*] (= κέντημα, ποίκιλμα, ψήφος, στιγμή) > Ιταλ. *PUNTO* (= βελονιά κεντήματος, πόντος, σημείο). Εξ αυτών *καλοπούντο* (= κέντημα με καλή βελονιά) > *καλπουντάνι* (= καλό κέντημα) – σχετ. «σταυροπούντο» (= κέντημα με σταυροβελονιά), όπως λένε αλλού.

κάλτσινο το: ύφασμα του αργαλειού σαν το «δίμ(ι)το» (β.λ.), αλλά πιο λεπτό, που γίνεται με μονόκλωνο υφάδι, κατάλληλο για ελαφρά φορέματα [παντελόνια, φουστάνια, «χολέβια» (β.λ.), κ.λπ.] – ετυμ. Λατ. *CALCIUS* (= υπόδημα).

καλτσούνια τα: σπανίως τα **καλτιά** – λεπτόπλεκτες μάλλινες κάλτσες – ετυμ. Λατ. *CALCIUS* (= υπόδημα).

καμ(ι)τζέλα η: γιλέκο παλιάς φορεσιάς – ετυμ. Λατ. *CAMISIA* (= υποκάμισο, Ιταλ. *camicia*, Βλαχ. *cameasa*, Αλβ. *kenishë-a*).

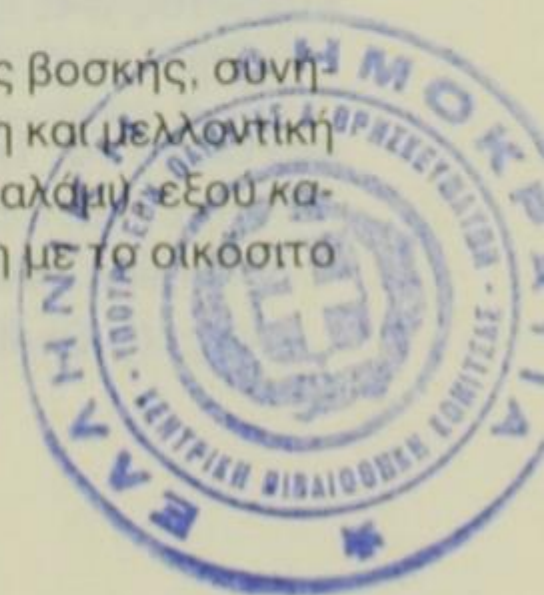
καμ(ου)τσίκ(ι) το: φραγγέλι, βούνευρο, ιμάσθλη – ετυμ. Τουρκ. *KAMÇI* (= μαστίγιο).

καμπαέτ(ι) το: πταίσμα, λάθος – ετυμ. Τουρκ. *KABAHAAT* (= σφάλμα, πταίσμα).

καμπούλ(ι) το: σμολογία, αποδοχή, δέξιμο – μόνο στη φράση: «όλα τα έκαμε καμπούλ» όπου σημαίνει τα έκανε αποδεκτά – ετυμ. Τουρκ. *KABUL* (= συγκατάθεση).

κάννα η: 1) αχλυώδης και νήνεμος θερινός καύσωνας, 2) έντονη ζέστη από φωτιά ή πυρώδη ανθρακιά, η «καρμουκάν(η)» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. αντί του σωστού «κάμα», εκ του «καίω» – σχετικά το αρχ. Ελλ. «κάγκανον» (= το κατάξηρο, κατά τον Ομηρο) και Λατ. *CANDOR* (= καύσων).

καναρά τα: αμνοερίφια ή αιγοπρόβατα ελεύθερης περιπατητικής βοσκής, συνήθως αρσενικά ή στείρα θηλυκά, που προορίζονται για πάχυνση και μελλοντική πώληση – ετυμ. νέο Ελλ. «κανιά» (= πόδια) εκ του «κάννα» (= καλάμι) – εξού *καναρά* (= αμνοερίφια τρεφόμενα περιπατώντας), σε αντίθεση με το οικόσιτο «μανάρι» (β.λ.), και όχι από το Τουρκ. *kanara* (= σφαγείο).

- κανάρ(η)ς ο:** και συνηθέστερα **καναριάρ(η)ς** – αυτός που βόσκει «καναρά» (β.λ.), βοσκός, ποιμήν – ετυμ. «καναρά» (β.λ.). Σχετικό «ντατσκανάρ(η)ς» (β.λ.).
- κανάτ(ι) το:** εξώφυλλο παραθύρου για σκίαση και ασφάλεια – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κάννα» ή «κάνης» (= καλάμι, ταρσός, Λατ. *canna*) και «κνήτιον» (= μικρή καλαμωτή), οπότε κανάτι (= μικρό τάρσωμα) και νότια Σλ. *KANATI* (= εξώφυλλο παραθύρου, κοινώς παντζούρι, Τουρκ. *pancur* και *kanati*), επειδή παλιά τα κουφώματα καλύπτονταν με καλαμωτές ή ψάθες, κατά την έννοια που λένε τώρα «στόρι» (= ανθήλιο παραπέτασμα παραθύρου, Γαλλ. *store*), εκ του Λατ. *storea* (= ψίαθος, ψαθί).
- καν(γ)καέννας-μία-ένα:** το αρσενικό και **κανγκάνας** – κανένας, απολύτως κανένας, τελείως κανένας – ετυμ. Ελλ. «καν» + «κανένας».
- κα(ν)γκέλ(ι) το: 1)** και **κλώσμα** – ελιγμός δρόμου, στροφή, **2)** ελικοειδές κέντημα – ετυμ. Λατ. *CANCELLI* (= κιγκλίσ).
- κανέστρα η:** καλαμόπλεκτο ή βεργόπλεκτο καλάθι, σπυρίς, κάνεον, πανέρι, το αρχ. Ελλ. «κάνιστρον» ή «κάναστρον».
- κανίσκ(ι) το:** εκλεκτά εδέσματα μέσα σε κάνιστρο τοποθετημένα, τα οποία συνεισφέρουν οι συγγενείς στα «συναγωγή δείπνα» του γάμου, δηλ. στα κοινά τραπέζια, π.χ. στα «πιστρόφια» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κάνεον» (= σπυρίς, πανέρι, τάλαρος, κάνιστρο) > Βυζ. «κανίσκιον» (= δώρα σε κάνιστρο φερόμενα).
- καννέλα η:** και **κάννουλα** – σωληνίσκος με στρόφιγγα, εν είδει κρουνού, για να βγάσουμε κρασί από το βαρέλι – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κάννη» (= κάλαμος, Λατ. *canna*) > κάννουλα > Βουλγ. *KANELA* (= στρόφιγγα, κρουνός).
- καννέτα η:** συνηθέστερα το **καλάμ(ι)** – το κνημαίο τμήμα της «πατούνας» (β.λ.) και το σχετικό ελαστικό πλεξιμο του «στάνγκου» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «κάννη» (= κάλαμος, Λατ. *canna*) > νέο Ελλ. «καννιά» ή «καλάμια» (= πόδια, κνήμες).
- κάνουρα η: 1)** κατώτερο μαλλί με κοντές ίνες κατάλληλο για υφάδι, **2)** τολύπη από τέτοιο μαλλί και το κυκλίδι από χαλαρό νήμα που προκύπτει από την κατεργασία της στο «τσιουκρίκ(ι)» (β.λ.), **3)** σπάνια λένε έτσι τα **μαλλόσχ(οι)να** και τα **ξενομάλλια**, δηλ. πρόσθετο διακοσμητικό σχοινί ή πλεξίδα που πλέκεται στις κοτσίδες των γυναικών – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κάνης» (= καλαμωτή, Λατ. *canna*) > κάνουρα (= κουλούρα νήματος μαζεμένη σε καλάμι, Σερβ. και Βουλγ. *kanura* και Ρουμ. *canura*), κατά την έννοια του νέο Ελλ. «καλαμίζω» (= μαζεύω νήμα σε μασούρι, Σερβ. *kalem*). Στα παλ. Σλ. *KANURA* (= περίαμμα, περιδεμένο σχοινί ως φυλακτό).
- κανούτος-α-ο:** και σπανίως το θηλυκό η **κένω** – πολιός, ψαρότριχος, σπόδιος, σταχτής – ετυμ. Λατ. *CANUS* ή *CANNUTUS* (= πολιός).
- καντάρ(ι) το: 1)** ο στατήρας, δηλ. μονάδα μέτρησης βάρους ίση με 44 οκάδες – ετυμ. Λατ. *CENTENARIUM* (= το έχον ή συγκείμενο εξ εκατό, Ελλ. «κεντηνάριον») > Τουρκ. *KANTAR* (= στατήρας), **2)** μεγάλη ζυγαριά – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κανθήλιος» (= ζυγός, Λατ. *cantherius*, Ιταλ. *cantaro*, Σερβ. *kandar*, Τουρκ. *kantar*).

κανταριάζω: **1)** με τα χαλινάρια δένω τα υποζύγια σε φάλαγγα το ένα κατόπιν του άλλου – ετυμ. Τουρκ. *KATAR* (= συρμός) – επίρρημα **κανταρίκα** (= σε φάλλαγα), **2)** ζυγίζω με το «καντάρ(ι)» (β.λ.).

καντεμί: (επίρρ.) από έθιμο ή συνήθεια παλαιά, παλαιόθεν, από παλαιά – ετυμ. Τουρκ. *KADIM* (= παλιός, αρχαίος) και *KADIMI* (= έκπαλαι).

καντήλα η: **1)** φλύκταινα, εξάνθημα, αρχ. Ελλ. «κηρίον», **2)** λύχνος, καντήλι – ετυμ. Λατ. *CANDELA* (= κερι, λυχνάρι).

καντίποτα: **1)** απολύτως τίποτα, τελείως τίποτα, **2)** σημαίνει «παρακαλώ», μόνο σαν απόκριση στο «ευχαριστώ» στις φράσεις: «καντίποτα» ή «ίτς καντίποτα» – ετυμ. Ελλ. «καν + τίποτα».

καπάκια τα: εκτός από τη συνήθη έννοια επίθημα ή πώμα σκεύους, από το ομόσημο Τουρκ. *KAPAK*, στη φράση: «σήκωσε τα καπάκια μου!», που λέγεται επί οσφυαλγίας, σημαίνει τα άπαχα ψαχνά κρέατα εκατέρωθεν της ραχοκοκκαλιάς στη μέση του σώματος, δηλ. οι ψόες, που λέγονταν μsn Ελλ. «απάκια», εξού και η ετυμολογία με αναγραμματισμό.

καπαλνώ: και **καπαλίζω** – κτυπώ ρυθμικά τα χείλη ή τα βλέφαρα, σκαρδαμύττω, ανοιγοκλείνω και κτυπώ τα βλέφαρα ρυθμικά – ετυμ. Ελλ. από την περιοδικό κτύπο «καπ-καπ», κατά το «γκαπαλνώ» (β.λ.).

καπαρτίζομαι: φουσκώνω, εξογκώνομαι, π.χ. στη φράση: «καπαρτίσ' κει ο κήπος», δηλ. φούσκωσε το χώμα και αποσαθρώνονται οι βώλοι – ετυμ. Τουρκ. *KABARMAK* (= εξογκώνομαι, φουσκώνω, ξεχειλίζω – επαίρομαι) και *KABARTI* (= εξόγκωμα) > Βουλγ. *KAPARDICAM* (= φουσκώνω).

καπίστρ(ι) το: η φορβιά, δηλ. το χαλινάρι που εφαρμόζεται στο κεφάλι ζώου, «γκέμ(ι)» (β.λ.) – **καπιστρώνω** (≡ βαζω σε ζώο φορβιά) – ετυμ. Λατ. *CAPISTRUM* (= φορβιά).

καπούσια η: κυνορραϊστής, κρότων, το τσιμπούρι *ιξώδες ο κρότων*, που ζει πάνω στα ζώα και προσβάλλει τον άνθρωπο – ετυμ. Λατ. *CAPUTIUM* (= κεφαλάκι) > Ρουμ. *CAPUȘA* (= κρότων, Αλβ. *kerushë-a*, Λατ. *ricinus*), επειδή είναι μικρό και στρογγυλό σαν κεφαλάκι.

καππιστρώνομαι: και **καππιστρώνω** και σπανίως **πιστρώνω** – περιτυλίγω το κορμί μου καλά με κάππα ή σκέπασμα ώστε να μην περνάει αέρας – ετυμ. λεξικοποίηση της φράσης «κάππα επιστρώνω».

καραγκιζέρ(ι) το: και εσφαλμένως **καραμπιζέρ(ι)** – η μικρή λιθόπλακα την οποία περιφέρουν τα κορίτσια από τετράγωνο σε τετράγωνο καθώς παίζουν το παιχνίδι *καλόγερος* (κουτσό) – ετυμ. «γκιζερών» (β.λ.) και Τουρκ. *KARA* (= μαύρος), έννοια σχετική με τη λέξη *καλόγερος*.

καρακόλ(ι) το: **1)** φυλάκιο, σκοπιά, **2)** ένοπλη περίπολος – ετυμ. Ισπαν. *CARACOL* και Βενετ. *CARAGUOL* > Τουρκ. *KARAKOL* (= φυλάκιο, περίπολος).

- καρακούτσ(ι):** απόστημα πάνω από τις οπλές υποζυγίου, δηλ. στα σφυρά, λόγω υπερφόρτωσης, κοινώς «μαύρη κουτσαμάρα» – ετυμ. Τουρκ. *KARAKUŞ* (= ασθένεια των ποδιών ίππου), με επιρροή του Ελλ. «κουτσός».
- καράκωμα το:** ακινητοποίηση της κεφαλής λόγω ψύξης των αυχενικών μυώνων, τενοντάγρα, κοινώς πιάσιμο – το ρήμα είναι *καρακώνομαι* – ετυμ. Ελλ. το «κάρα» (= κεφάλι) και «κώμα» (= νάρκη).
- καραματσούκ(η)ς ο:** φανταστικό φόβητρο των παιδιών, που το φαντάζονταν σαν έναν ροπαλοφόρο αράπη, ο οποίος κυνηγάει και κτυπάει τα παιδιά με το «ματσούκι» (β.λ.) – ετυμ. Τουρκ. *KARA* (= μέλας) + μσν Ελλ. «ματσούκης» (= κορυνοφόρος, ροπαλοφόρος).
- καραμπογιά η:** χρώμα σε σκόνη που δίδει κατάμαυρη χρώση – ετυμ. Τουρκ. *KABA* (= μαύρος, μέλας) και *BOYA* (= χρώμα, βαφή).
- καραμπουζουκλής ο:** ανοιχτόκαρδος, λεβέντης – ετυμ. από το Τουρκ. *KARABIYIKLI* (= μαυρομούστακος).
- καραούλ(ι) το:** παρατηρητήριο σε κορυφή, βίγλα – ετυμ. «καρακόλ(ι)» (β.λ.).
- καράπα η:** και **κράπα** – βρέγμα, δηλ. το πάνω μέρος του μετώπου της κεφαλής – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κάρα» (= κεφάλι) > καράπα.
- καράς ο:** μαύρο ζώο, κυρίως βόδι – ετυμ. Τουρκ. *KARA* (= μαύρο, μελαψό).
- καρδερός-ή-ό:** θαρραλέος, ψυχωμένος, γενναίος – ετυμ. αρχ. Ελλ. «καρδία» (= καρδιά – ανδρεία, τόλμη).
- καρές ο:** ωραίο ανδρικό κουρέμα και χτένισμα με χωρίστρα – ετυμ. είτε από το αρχ. Ελλ. «κείρω» (= κόπω την κόμη) > εκάρην (= κουρεύτηκα). Άλλοι το ανάγουν στο Γαλλ. *CARRÉ* (= τετράγωνο – είδος κτενίσματος) < Λατ. *QUADRUM* (= τετράγωνο).
- καρίκ(ι) το:** μακρουλό αυλακωτό ξύλο, λοξά τοποθετημένο, για να οδηγείται το γέννημα από την μεγάλη σκαφίδα (ή κοφίνα) στην οπή της μυλόπετρας – ετυμ. Τουρκ. *KARIK* (= αυλάκι).
- καρκαλέτσος ο:** και το **καρκαλέτσ(ι) – 1)** η ασθένεια κοκκίτης με σύμπτωμα τον συνεχή βήχα, **2)** κάθε έντονος και ρυθμικός βήχας. Θεωρείται ιατρικό το γάλα φοράδας ή γαιδούρας – ετυμ. Ελλ. ηχοποίητη λέξη από το «καρ-καρ».
- καρκαλιέμαι:** και **καρκαλίζομαι**, σπάνια **χαρχαλίζομαι – 1)** γελώ σπαρακτικώς και σείονται τα σπλάχνα μου, **2)** (επί όρνιθος) το κακαρίζει πριν την ωοτοκία – ετυμ. λέξη ηχοποίητη από το «καρ-καρ» ή εκ του αρχ. Ελλ. «καρκαίρω» (= σείομαι με κρότο).
- καρκαλώνω:** και **καρκαρώνω** ή **κακαρώνω – 1)** πεθαίνω, πέφτω αναίσθητος, λιποθυμώ, **2)** (για βρύση) στερεύω – ετυμ. αρχ. Ελλ. «καρόω» (= επιφέρω κάρων, ζάλη, λήθαργο), με δίπλωση.

καρκάντζελοι οι: και τα **καρκαντζέλια** ή **καρκάντζαλα** – καλικάντζαροι, διαβολάκια, σαβάκτες δαίμονες – ετυμ. Ελλ. «κακοί άγγελοι» > κα(ρ)κάντζελοι ή καρκάντζαλα > Σερβ. *KARKADZILA* (= καλικάντζαροι).

καρμουκάν(η) η: και πιο συχνά το **καρμουκάν(ι)** – ανυπόφορη ζέστη από μεγάλη φωτιά ή διάπυρη ανθρακιά, η έντονη θερμότητα και πύρα αναμμένης καρβουνιάς – ετυμ. Ελλ. αντί του σωστού «καρνοκάνη» < «κάρνο» (β.λ.) + «κάνη» (β.λ.).

καρ(μ)πουλάχανο το: κράμβη, λάχανο – ετυμ. Ελλ. «κραμβολάχανο» > κραμπουλάχανο > καρμπουλάχανο.

κάρνο το: συνήθως τα **κάρνα** – άνθρακες, κάρβουνα – σπανίως η **καρνήθρα** (= ανθρακιά, θράκα) – ετυμ. Λατ. *CARBO (carbonis)* (= άνθραξ) > νέο Ελλ. «κάρβουνο» > κάρνο.

καρούτα η: **1)** κάνναλη για πότισμα ζώων ή για προσαγωγή νερού στο μύλο, **2)** ληνός σταφυλιών, **3)** υπερμεγέθους κάδος για κρασί ισουΐψης με το υπόγειο, **4)** ο επιμήκης κάδος της υδατόπτωσης στον νερόμυλο – ετυμ. Λατ. *CORBITINA* (= λέβης, κοίλον) > παλ. Σλ. *KORBITb* (= ληνός, κάνναλη, δεξαμενή, κιστέρνα), και όχι εκ του Γαλλ. *carré* (= τετράγωνο) με την έννοια ότι έχει ορθογώνιο σχήμα.

καρπουστάλ(ι) το: μεταφ. άνθρωπος πανέμορφος – ετυμ. Γαλλ. *CARTE POSTALE* (= ταχυδρομικό δελτάριο), στο οποίο απεικονίζονταν συνήθως όμορφα ερωτευμένα ζευγάρια ή πανώρια κορίτσια.

καρσί: (επίρρ.) απέναντι, αντίκρυ – ετυμ. Τουρκ. *KARŞI* (= αντίκρυ, ενώπιον – εναντίκρισμα), που ίσως σχετίζεται με το αρχ. Ελλ. «(εγ)κάρσιον» (= πλάγιο, λοξό).

κασαβέτ(ι) το: στενοχώρια, θλίψη – ετυμ. Τουρκ. *KASAVET* (= στενοχώρια).

κασαμπάς ο: πόλη, πολιτεία, π.χ. στη φράση: «Κόνιτσα κασαμπάς, Γιάννινα χωριό» – ετυμ. Τουρκ. *KASAMBA* (= πόλη – το εντός του τείχους ή του φρουρίου μέρος της πόλης).

κάσια η: **1)** παχύρρευστος βρασμένος χυλός ή πολτός που γίνεται από σιτάλευρο ή καλαμποκάλευρο με διάφορα πρόσθετα αρτύματα – **κάσιαβος-η-ο** (= χυλώδης, Βουλγ. *kaşan*) – η **κασιόπιττα** (= ζυμαρόπιττα, χυλόπιττα), **2)** η μουσταλευριά – ετυμ. εκ ρίζης πρωτοελληνικής «αχ-» ή «αγ-» (= ύδωρ, ύγρος, Αλβ. *uje*, Λατ. *aqua*, παλ. Σλ. *kaş* ή *haş*, Γερμ. *Wasser*, Αγγλ. *Water*, Σλ. *voda*), π.χ. Αχελώος, Αιγαίο, Σλ. *kaştravecí* (= νεροκολοκύθα), Γαλλ. *cascade* (= υδατόπτωση), Σλ. *KAŠA* (= χυλός, πολτός, παλ. Σλ. *kašica*).

κασκαντίζομαι: ενεάζω, μένω κατάπληκτος, μένω άναυδος – ετυμ. Τουρκ. *KASKATI* (= σκληρότατος, απολιθωμένος – άναυδος).

καταλαχού: (επίρρ.) τυχαίως, κατά τύχη – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κατά» + «λαγχάνω» (= λαχαίνω).

καταπέτασμα το: μόνο στη φράση: «έφαγε το καταπέτασμα», δηλ. πολύ και ο,τιδήποτε

ποτε ήταν πάνω στο τραπέζι – ετυμ. Ελλ. «καταπέτασμα» (= σκέπασμα, κάλυμμα, τραπεζομάντηλο).

καταπήδ(ι) το: ζυγόθυρο, ζύγωθρο, «γκαλντεμίρ(ι)» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «καταπήγνυμι» (= εμπήγω σταθερώς) > καταπήγι ή καταπήδι > Αλβ. *KATARI-A* (= μάνδαλος).

κατάρραγο το: και η **καταρρα(γ)ή** ή ο **ταμπλάς** – αποπληξία, παραπληγία, κοινώς νταμπλάς, π.χ. στην κατάρα: «κακό κατάρραγο!» – ετυμ. αρχ. Ελλ. «καταρραγή» (= σπάσιμο). Στα Τουρκ. *DAMLA* (= αποπληξία).

κατασάγνο το: κάτω σιαγών, «τσιασούλ(ι)» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «κάτω σαγόνη».

καταστάλα η: και σπανίως **αλισίβα** – βρασμένο σταχτόνερο για πλύση ενδυμάτων αρχ. Ελλ. «στακτόν ύδωρ» – ετυμ. νέο Ελλ. «κατασταλάζω» και Λατ. *LIXIVA* (= σταχτιά), επειδή χρησιμοποιείται μετά τον βρασμό, όταν ηρεμήσει και κατακαθίσει (κατασταλάξει) η στάχτη.

κατάψ(υ)χος ο: δροσερότητα πρωϊνού, δειλινού, δάσους, σκιερού τόπου, κ.λπ. – ετυμ. Ελλ. «κατά» + «ψύχω» (= κρυώνω κάτι).

κατίνα η: η λεκάνη του σώματος, – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κατίνον» (= λεκάνη, Λατ. *catinus*).

κατ(ι)φές ο: 1) χνόϊο, ύφασμα με λεπτό χνούδι, κοινώς βελούδο, 2) είδος ανθοκομικού φυτού – ετυμ. Τουρκ. *GATHIFE* και *KADIFE* (= βελούδο), λέξη περσικής καταγωγής.

κατράμ(η) η: και **κατράν(η)** – κεδρία, πίσσα από απόσταξη ρητινούχων ξύλων πεύκης, Λατ. *ricea* – ετυμ. Ιταλ. *CATRAME* και Τουρκ. *KATRAN*, λέξεις αραβικές.

κατραχούρα η: φιλονικία, φασαρία, σύγχυση, έκρυθμη κατάσταση – ετυμ. αρχ. Ελλ. «καταταράσσω» (= εντονα ταράσσω) > καταταραχή.

κάτσαλος ο: και το **κατσάλ(ι)** – 1) κυνηγόσκυλο, 2) (επί ανθρώπων) πανέξυπνος – ετυμ. Λατ. *CATELLUS* (= σκύλαξ, Ρουμ. *cațel*), Ιταλ. *cacciaio* (= θηρεύω, κυνηγώ).

κατσιαβάρ(η)ς-ω-(ι)κο: σπανίως **κάτσιαβος-η-ο** – (για παιδιά) ατίθασο, απείθαρχο, αφίθυμο, υπερκινητικό, επικινδύνως αναρριχώμενο, νευρικό, και ως εκ τούτου άξιο επίπληξης – ετυμ. «κατσιαβιάζω» (β.λ.).

κατσιαβιάζω: μαλώνω, επιπλήττω, επιτιμώ, κάνω αυστηρή παρατήρηση, αποπαίρνω – ετυμ. αντί του νέο Ελλ. «κατσαδιάζω» < Βενετσιάνικο *CAZZADA* (= επίπληξη).

κατσιαμάκ(ι) το: λαϊκό έδεσμα που είναι ένα σφικτό φύραμα από καλαμποκάλευρο, «μαμμαλίγκα» (β.λ.) – ετυμ. βαλκανική λέξη, Σερβ. και Βουλγ. και Τουρκ. *KACAMAK*, Αλβ. *KACAMAK-U*, όλα από το «κάσια» (β.λ.) και το Σλ. *MAKA* (= φύραμα, μάζα, πάστη) < παλ. Σλ. *MAKATI* (= φυρώ, διαβρέχω, εμβρέχω, Σερβ. *makati*) < Λατ. *masero* (= φυρώ) – σχετ. «κου(ν)τμάκ(ι)» (β.λ.).

κατσιαπλιάδες οι: και στον ενικό ο **κατσιαπλιάς** – μέλη συμμορίας παρανόμων,

αντάρτες, λεηλάτες, κουρσευτές – ετυμ. είναι συναφής με τη λέξη «πλιάτσ(ι)κα» (β.λ.). Πρόκειται για λεξικοποίηση με παραφθορά της φράσης «κακοί απελάτες» (= βυζαντινοί ασύντακτοι φρουροί των συνόρων, άτακτοι πολεμιστές, οι οποίοι έκαναν ληστρικές επιδρομές πέρα από τα σύνορα – ληστές, ζωοκλέπτες που απελαύνουν ξένα κτήνη) > κατσιαπλιάτες ή κατσιαπλιάδες (= κακοί φρουροί, λεηλάτες, συμμορίες).

κατσιαρώνω: διαπλίσσομαι, στέκομαι με ανοικτά σκέλη σε σχήμα Λ, διασκελίζω με μεγάλο βήμα – η **κατσιάρα** (= διάπλιγμα σκελών, άνοιγμα των ποδιών σε μορφή Λ, μεγάλος διασκελισμός) – ετυμ. Τουρκ. *KAÇAR* (= ωκύπους).

κατσιέλω η: αγελάδα ή γίδα καμπυλοκέρατη, ουλοκέρατη – ετυμ. Λατ. *CANCELI* (= κιγκλίσ) > κατσιέλω (= καγκελοκέρατη). Στην Κύπρο λένε «αγριοκάτσελλος» (= άγρια αγελάδα).

κατσ(ι)κάρ(ι) το: χαλίκι, βότσαλο, πεντόβολο – ετυμ. Ελλ. «χάλιξ» > Λατ. *CALX* [*calcis*] (= ψηφίς, χαλίκι) > Τουρκ. *CAKIL* (= χάλιξ, βότσαλο).

κάτσ(ι)να η: σπανίως **κότσ(ι)να** – πρόβατο άσπρο με κοκκινωπή μούρη – ετυμ. Ελλ. «κόκκινος» (= ερυθρός, Λατ. *coccinus*) > κότσινά ή κάτσινά.

κατσιούλα η: σκούφος, κωνική καλύπτρα κεφαλής ως εξάρτημα κάππας, κουκούλα, Βουλγ. *kaçulka*, Αλβ. *kesulë-a* – ετυμ. Λατ. *CASULA* (= καλύπτρα, καλύβι).

κατσίφα η: το βωλοκόπι, το κοφτερό πίσω μέρος του τσαπιού [«σκούλος» (β.λ.)] με το οποίο θρυμματίζονται οι σβώλοι – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κόσσω» (= κόπτω) > κοτσίφα ή κατσίφα.

καύκαλο το: **1)** όστρακο ζώων, π.χ. το χελώνιο, **2)** το κρανίο της κεφαλής – ετυμ. αρχ. Ελλ. «καυκίον» ή «καυκάλιον» > Αλβ. *KAFKË-A* (= κρανίο), παλ. Σλ. *KAVKALb* (= ποτήρι) και Τουρκ. *KAFKA* (= κρανίο, κεφαλή).

καυκί το: **1)** πινάκι όπου τοποθετείται το σιτάρι στα μνημόσυνα, κότυλος – ετυμ. αρχ. Ελλ. «καυκά» ή «καυκίον» και μισν Λατ. *caucus*, **2)** μεταφ. χωράφι κοίλο, γούπατο, ωσάν καυκί, πολύ εύφορο, γιατί διανυκτερεύουν εκεί τα ποιμνία και το κοπρίζουν.

καυτακιάζω: κτυπώ κάποιον στο κεφάλι, στο κρανίο – ετυμ. Ελλ. «καύκαλο» (β.λ.) > καυκατιάζω ή καυτακιάζω, με επιρροή εκ του Τουρκ. *KAFATASI* (= κρανίο) – γνωστή η φράση: «μου έφυγε το καφάσ'».

κάχας ο: και **χάχας** (β.λ.) ή **σιάχας** (β.λ.) ή **σιούχας** (β.λ.) – αστείος, γελοίος, φαιδρός, κοροΐδο, καγχαστής – ετυμ. ηχοποίητη λέξη, όπως και το αρχ. Ελλ. «καχάζω» (= καγχάζω, γελώ δυνατά, περιγελώ).

κάχτα η: το καρύδι – **ξεκαχτίζω** (= αφαιρώ το πράσινο περίβλημα από τα καρύδια) – ετυμ. Αλβ. *KAHTIT* (= ξεφλουδίζω καρύδια) και *KACKË-A* (= καρύδι, καρυδιά) – στη φράση: «έγιναν κάχτα» σημαίνει μέστωσαν, φούσκωσαν, ωρίμασαν.

καψοκαλύβας ο: μεταφ. ο υπερβολικά διασκεδάζων, ο οποίος, κατά το κοινώς λεγό-

μενο, καίει και την καλύβα του.

κάψος ο: κόσκινο χωρίς οπές – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κάμψα» ή «κάψα» (= κοφίνι, κάλαθος), Λατ. CAPSA (= κιβωτός, δοχείο).

κελεπούρ(ι) το: ό,τι καλό αποκτάται πάμφθηνά, ανέλπιστο φθηνό εύρημα, αρχ. Ελλ. «έρμαιον» – ετυμ. Τουρκ. KELEPIR (= σε τιμή ευκαιρίας, απροσδόκητο κέρδος, εύρημα φθηνό).

κενταυρώνομαι: καθηλώνομαι, οικουρώ, μένω κλεισμένος σπίτι πληγείς από κάτι κακό, π.χ. ασθένεια ή θανατικό – ετυμ. αρχ. Ελλ. «Κένταυρος» (= τέρας, κατά το κάτω μισό ίππος και κατά το επάνω άνθρωπος) και «κενταύρειο» (= θερμασοβότανο, το κατά της ελονοσίας βοτάνι).

κενώνω: αδειάζω σκεύος και μερίζω το περιεχόμενό του σε πιάτα, κοινώς σερβίρω φαγητό – ετυμ. Ελλ. «κενόω» (= αδειάζω).

κερασάρ(η)ς ο: 1) ο μήνας Ιούνιος, 2) είδος τζίτζικα που ηχεί τον Ιούνιο – ετυμ. Ελλ. «κέρασος», επειδή τον Ιούνιο ωριμάζουν τα κεράσια.

κερεστές ο: ξυλική, ερέψιμη ξυλεία, πριστή ξυλεία για οικοδομική ή ναυπηγική χρήση – ετυμ. λέγεται σε όλες τις βαλκανικές γλώσσες από το ομόσημο Τουρκ. KERESTE, λέξη περσική.

κεσάτια τα: απρασίες, αναδουλειές, απραξίες και οι εξ αυτών στενοχώριες – ετυμ. Λατ. CESSATIO (= όκνος, αργία, ανάπνοση) > Τουρκ. KESAT (= απραξία εμπόρων), αραβικής προέλευσης.

κέφ(ι) το: καλή διάθεση, ευθυμία – ετυμ. Τουρκ. KEYIF (= διάθεση, διασκέδαση, ελαφρά μέθη, όρεξη, ευθυμία, χαρότης), λέξη αραβική.

κεφτές ο: σφαιρίδιο από μέζα ψιλοκομμένου κρέατος (κιμάς, Τουρκ. *kiyma*) με διάφορα αρτύματα – ετυμ. από το ομοιόσημο Τουρκ. KÖFTE, περσικής προέλευσης < ίσως εκ του Ελλ. «κόπτω» > κόφτω > κοφτός > κεφτές, [όπως πολτός/πελτές (Τουρκ. *patlı*)].

κηράλ(ει)μμα το: αλοιφή για πληγές και εγκαύματα που είναι μίγμα κεριού και λίπους – ετυμ. Ελλ. «κηρός» (= κεριό) και «άλειμμα» (= αλοιφή, λίπος).

κηραλεύω: μόνον το τύπος κηραλεύει στις φράσεις: «τι σε κηραλεύει;» και «κάτι τον κηραλεύει!», όπου σημαίνει ότι προκαλείς τη μοίρα σου, οπότε επίκειται θανάσιμο πλήγμα της, κοινώς «τον κυνηγάει η μοίρα του» – ετυμ. αρχ. Ελλ. «Κήρ» (= θεά του θανάτου, θάνατος, κακή μοίρα, συμφορά, δυστύχημα, καταστροφή, όλεθρος) και «λεύω» (= φονεύω δια λίθων, σκοτώνω με πετροβολισμό, λιθοβολώ), όχι εκ του «αλεύω» (= αποσοβώ, προφυλάττω), γιατί τότε θα προέκυπτε αντίθετη έννοια.

κηροπανιάζομαι: κιτρινίζω, γίνομαι ωχρός σαν κεροπάνι, δηλ. πανί εμβαπτισμένο σε κεριό που αλειμμένο με λάδι ήταν ιαματικό επίθεμα για τις πληγές.

κιαμέτ(ι) το: 1) στη φράση: «έβαλε το κιαμέτ'» σημαίνει πάρα πολλά, 2) στη φράση:

«το κιαμέτ' να γίνει, εγώ θα ...» σημαίνει χαλασμός, καταστροφή – ετυμ. Τουρκ. *KIYAMET* (= δευτέρα παρουσία, η μέρα της κρίσης των νεκρών – πληθώρα), λέξη αραβική, που ίσως ταυτίζεται με το Λατ. *MANES* (= ψυχές των νεκρών, νεκροί). Και στα Σερβ. *KIJAMET* (= κοσμοχαλασιά, κακοκαιρία).

κιάσο το: επίδειξη, περηφάνεια, έπαρση, όλα επιδεικτικώς γεγόμενα για να προκαλέσουν εντύπωση – ετυμ. Ιταλ. *CHIASSO* (= θόρυβος, ταραχή), *per chiasso* (= στα αστεία, για εντύπωση).

κικιρρίζω: (για κόκορα) λαλώ – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κίκιρρος» (= πετεινός).

κιλίμ(ι) το: υφαντό μάλλινο κλινοσκέπασμα ή στρωσίδι από γνεστό μαλλί με περίτεχνα ποικίλματα – ετυμ. παρέφθαρται από το αρχ. Ελλ. «κιλίκιον» (= χονδρό μάλλινο ύφασμα εκ Κιλικίας, Λατ. *cilicium*). Στα Τουρκ. *KILIM* (= χονδρό ύφασμα από αιγόμαλλο), λέξη περσική.

κιμέρ(ι) το: θυλακοφόρος ζώνη, φάσκωλον, δερμάτινο ή υφασμάτινο βαλάντιο με ειδικές θήκες για την φύλαξη χρημάτων – ετυμ. Τουρκ. *KEMER* (= ζώνη με θυλάκια).

κίορος-ω-ο: συχνά και **κίοραβος-η-ο** – κοντόφθαλμος, μύωψ – ετυμ. η λέξη σχετίζεται με το Ελλ. «ορώ» (= βλέπω) και το αρνητικό πρόθεμα «κι» (= ουχί), [στην Ποντιακή διάλεκτο: «κι» (= όχι, δεν), εκ του αρχ. Ελλ. «ουχί»] > Τουρκ. *KÖR* (= τυφλός, αόμματος), περσικής προέλευσης, εξου Ρουμ. *CHIOR*, Αλβ. *QORR*, Βουλγ. *KbORAV*, όλα με παρεμφερή σημασία.

κίοσια τα: η παιδιά «κόχες», που είναι επιτραπέζιο παιχνίδι για δύο άτομα. Παίζεται με τέσσερα ημικυκλικής διατομής ραβδάκια που έχουν 1, 2, 3, 6, εγκοπές (κόγχες), και με δώδεκα διατεταγμένες σε κίοναβο πετρούλες για κάθε παίκτη. Ο παίκτης ρίχνει έγκυρα όταν όλα τα ραβδάκια αλληλοεπικάθηνται και όποιο ανέγγιχτα σηκώσει τόσες πετρούλες αφαιρεί από τον αντίπαλο – ετυμ. Τουρκ. *KÖSE* (= γωνία, κόχη) και *kösekarıasca* (= κόχες που είναι είδος παιδιάς).

κιούγκια τα: (σπάνιος ο ενικός) υδραγωγοί πηλοσωλήνες – ετυμ. Λατ. *AQUAGIUM* [*aqua* + *ago*] και δημωδώς *aquigium* (= οχετός υδάτων, υδραγωγίον) > «τ' ακιούγκια» (= υδροσωλήνες πήλινοι) > ομόσημο Τουρκ. *küng*, περσικής προέλευσης.

κιούπ(ι) το: σταμνί, πιθάρι – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κύπη» (= κύπελλο, κύμβη, κούπα, Λατ. *cupa*) > Αλβ. *GYP-I* και Τουρκ. *KÜP* (= πίθος), περσικής προέλευσης.

κιουστέκ(ι) το, και παρεφθαρμένως **ντουστέκ(ι)** – κόσμημα της κόμμωσης των γυναικών, που αποτελείται από δύο επάλληλες χρυσιζουσες αλυσίδες, με τις οποίες έδεναν τις πλεξούδες στεφανωτά στο κεφάλι – ετυμ. Τουρκ. *KÖSTEK* (= δεσμός, πέδικλο ζώου, αλυσίδα ωρολογίου).

κιρατζής ο: αγωγιότης – ετυμ. Τουρκ. *KIRACI* (= μισθωτής, αγωγιότης).

κιρκίδια τα: τζιτζίκια, τέπτιγες, που συνεχώς ηχούν κατά το θέρος – ετυμ. Ελλ. ηχοποίητη λέξη από τον ήχο «κιρ-κιρ».

κίρπα η: και **κρίπα** – λακίς, κομμάτι πανιού, ξεσκονόπανο, ράκος – ετυμ. παλ. Σλ. *KREPINA*, Σλ. *KRPE*, Βουλγ. *KRIPA*, Αλβ. *KËRPE*, Βλαχ. *KIRPA*, με την ίδια σημασία, όλα εκ του Λατ. *CREPO* (= κροτώ, ψοφώ, παταγώ, κτυπώ) με την έννοια του ηχηρού ξεσχίσματος, όπως ακριβώς αρχ. Ελλ. «λακίς» (= τεμάχιο πανιού που σχίστηκε με κρότο) και «λακίζω» (= ξεσχίζω) εκ του «λάσκω» (= κροτώ, ψοφώ). Στα Τουρκ. *hirpani* (= κουρελιάρης).

κ(ι)σμέτ(ι) το: **1)** τύχη, ειμαρμένη, πεπρωμένο, **2)** μερτικό, αναλογούσα αμοιβή, δίκιο – ετυμ. Τουρκ. *KISMET* (= τύχη, πεπρωμένο – διαίρεση, διανομή), που είναι αραβικής προέλευσης και είναι ομόσημη με την αρχ. Ελλ. «μοίρα» ή «αίσα».

κισόλια τα: σπανίως **κασόλια** ή **κιοσλέδες** – υποδήματα εργασίας [δηλ. τσαρούχια (β.λ.)] που τα έφτιαχναν με κατεργασμένο δέρμα, γι' αυτό συνήθως τα έλεγαν «αργαστά» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κάσσυς» (= τεμάχιο από δέρμα), «κασάς» (= δέρμα), «κασσύω» (= συρράπτω δέρματα), Τουρκ. *KÖSELE* (= κατεργασμένο δέρμα βοδιού για εγκάπτωμα, σολόδερμα), σε συνδυασμό με το Λατ. *SOLUM* (= κάπτωμα, σόλα, υλία, Αλβ. *shollë-a*).

κλαδαριά η: θημωνιά από κλάδους δρυός με άφθονο φύλλωμα, συνήθως πάνω σε δένδρα – **κλαδί** (= φυλλώδεις κλάδοι βελανιδιάς) – ετυμ. Ελλ. λέξη, απ' όπου παλ. Σλ. *KLADb* (= σωρός).

κλαπατάρα η: μεγάλη κουδούνα που φέρει ο μπροστάρης οδηγός ποιμνίου κριός ή τράγος – ετυμ. ηχοποιήτη λέξη, όπως το Σλ. και Ρουμ. *KLOPOT* (= έντονος ήχος).

κλαπάτσα η: και σπάνια **γκαλιμπάτσα** – διστομίωση, αβδέλλιασμα, που είναι ασθένεια των αιγοπροβάτων – ετυμ. Λατ. *GALBINUS* (= κίτρινος) > Βλαχ. *GALBEATSA* και Ρουμ. *GĂLBEAZĂ* (= διστομίωση).

κλεισοθύρα η: γυναίκα κακιά που κλείνει σπίτια, ή κλείνει το σπίτι της στους οικείους και γνωστούς.

κλέτσ(η)κα η: πλεκτοβελόνα, βελόνα πλεξίματος – ετυμ. Σλ. *KLEČKA* (= ράβδος, ξυλάκι, βέργα) > Αλβ. *KLECKA* (= ξυλάκι).

κλέτσιος ο: και τα **κλετσιούρια** – κλαριά με τρυφερό φύλλωμα για διατροφή αμνοεριφίων, συχνά και ο ιξός – **κλιτσιουρίζω** (= τρώγω ή μαζεύω νεόβλαστους κλώνους, τσιμπολογώ επιλεκτικώς) – ο **κλίτσουρας** (= η μεγάλη πράσινη ακρίδα) – ετυμ. Σλ. *KLEČKA* (= ράβδος).

κλικέρα η: **1)** κρίκος, **2)** κρικωτό ρόπτρο θύρας – ετυμ. αντί του ορθού Ελλ. «κρικέρα».

κλίτσα η: **1)** στρεβλή βουκολική βακτηρία με καμπυλωτό άκρο, κοινώς στραβολέκα, Αλβ. *kërrab*, αρχ. Ελλ. «καλαυρόπιον», **2)** ποιμενική ράβδος που φέρει στην κορυφή της ειδική ξύλινη αγκύλη για να πιάνουν από το πόδι τα αιγοπρόβατα, δηλ. ράβδος με «κλούτσο» (β.λ.), αρχ. Ελλ. «χαίον» – ετυμ. αρχ. Ελλ. «αγκυλίσ» (= αγκύλη) > αγκ(υ)λίτσα > αγκλίτσα > (γ)κλίτσα, από όπου και το παλ. Σλ. *KLbKA* (= αγκύλη).

κλόσσια τα: οι κροσσοί υφάσματος, «ρέσια» (β.λ.) – ετυμ. αντί του ορθού Ελλ. «κρόσσια».

κ(λ)ουτσάκια τα: τα δύο άγκιστρα πάνω στο **πιστάρ(ι)** του σαμαριού, τα «ζγκαρβέλια» (β.λ.) – ετυμ. «κλούτσος» (β.λ.).

κλούτσος ο: και το **κλουτσουνάρ(ι)** – ξύλινο άγκιστρο, αγκύλη για ανάρτηση ή για να πιάνουμε κάτι – ετυμ. αρχ. Ελλ. «αγκυλίσ» > αγκ(υ)λούτσος > αγκλούτσος > κλούτσος, εκ ρίζης «αγκ-» που σημαίνει κάτι κυρτό ή καμπύλο, εξού και το παλ. Σλ. *KLbKA* (= αγκύλη), και όχι από το Σλ. *kljos* ή *kljuc* (= κλειδί). – στη φράση: «έχει τα χέρια κλούτσο» θα πεί ότι είναι αδέξιος, είναι «ζιουγκλός» (β.λ.).

κλούφ(ι) το: περικάλυμμα, θήκη – η **κλούφα** (= είδος στρωσιδιού ή τάπητος) – ετυμ. νέο Ελλ. «κελύφι» > κ(ε)λούφι > κλούφι > Τουρκ. *KILIF* (= περικάλυμμα, θήκη, Αλβ. *kellef-i*).

κλοψίν(ι) το: και η **κλουψίνα** και σπανίως η **γουψίνα** – τεμάχιο δέρματος ή υφάσματος που τυλίγεται στο ζυγό για να μη φθείρεται ο τράχηλος του βοδιού – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κόλλοψ» (= το σκληρό δέρμα στον τράχηλο των βοδιών) > κολλοψίνι ή κλοψίνι.

κλώθρα η: **1)** στρογγυλός λειχήν του δέρματος, **2)** χαιρέτλο, χιονίστρα – ετυμ. Ελλ. «κλώθω» > κλώθρα, με την έννοια του κυκλικού.

κλώστ(η)ς ο: ο «πλάστ(η)ς» (β.λ.), η «οκλα(γ)ή» (β.λ.), δηλ. το ραβδόμορφο πιπτόξυλο με το οποίο ανοίγουν τα φύλλα [«πέτουρα» (β.λ.)] της πίπτας πάνω στο «πλαστήρ(ι)» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «κλώθω».

κλωστό το: και **κλωστάρ(ι)** – **1)** συχνά και **στριφτόπιπτα** – καλή πίπτα «μπουρέκ(ι)» (β.λ.) με φύλλα κλωθοειδώς διατεταγμένα μέσα στο ταψί, **2)** όταν η γέμιση είναι γλυκιά ταυτίζεται με το «σαραγλί» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «κλώθω».

κνώδαλο το: **1)** αρπακτικό θηρίο, αγρίμι, «ζ(ου)λάπ(ι)» (β.λ.), **2)** μεταφ. ανόητος, βλάκας – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κνώδαλον» (= άγριο αρπακτικό ζώο).

κοβάτ(η) το: επώδυνος στομαχικός πόνος από στενοχώρια – ετυμ. παλ. Σλ. *KOVATI* (= σφυροκοπώ, καρφώνω, τύπτω, Λατ. *cludere*).

κόθερος ο: και σπανίως **κόθρος** – **1)** ο υπερυψωμένος στριφτός γύρος της πίπτας, **2)** η μικρή υπερύψωση της περιμέτρου ενός σκεύους, π.χ. ταψιού, κόσκινου, κ.λπ., **3)** ο ακραίος περίγυρος ενός καρβελιού, Αλβ. *kotherë* – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κορθύω» (= υψώνω, κορυφώνω).

κόκα η: **1)** κρανίο, κεφάλι – ετυμ. αρχ. Ελλ. «καύκα» (= κεφάλι, Αρβ *kokë-a*), **2)** εγκοπή, χηλή, εντομή, **3)** απότμηση της άκρης αφτιού ζώων σαν σημάδι αναγνώρισης – **κοκιάζω** (= δημιουργώ χηλή στην άκρη του αφτιού και έτσι σημαδεύω ζώο για να αναγνωρίζεται) – ετυμ. Ιταλ. *COCCA* (= η γλυφίς του βέλους – άκρη ή γωνία πανιού).

κοκάκ(ι) το: και **κουκάκ(ι)** – πρόσθετο οδοντωτό (σαν πριόνι) διακοσμητικό πλέξιμο

ή κέντημα ή δαντέλα στον περίγυρο κεφαλομάντηλου, κουρτίνας, τραπεζομάντηλου, μεσοφοριού, κ.λπ., τα αλλαχού λεγόμενα «δοντίσια» – ετυμ. «κόκα -2» (β.λ.).

κόκας ο: και **σκόκας**, σπάνια **κούκας** – χονδροκέφαλος, δύσνους, ο πάσχων ιδιωτείαν, κεφάλας με την έννοια του αμαθούς – ετυμ. «κόκα» (β.λ.).

κοκκόσια η: σπανίως **κοκκόσκα** – **1)** μεγάλο καρύδι, Σερβ. *kokozka*, Αλβ. *kaqol-i*, **2)** σπανίως **κοκκόσιες** λένουν και τις νιφάδες καλαμποκιού, τις «προύτσες» (β.λ.) ή «παπαδίτσες» (β.λ.), **3)** μεγάλη στρογγυλή τηγανίτα είτε «λαγγήτα» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «κόκκος» (= σπυρί, σπόρος, κάθε μικρός στρογγυλός όγκος) > κοκκόσια (= μέγας κόκκος).

κοκκουσιούλα η: κουκκουνάρι, στρόβιλος είτε κόκκαλος των κωνοφόρων, το «σιούμπ(ου)ρο-1» (β.λ.) – ετυμ. «κοκκόσια-1» (β.λ.), εκ του Ελλ. «κόκκος», εδώ μεγεθυτικώς, όπως το αρχ. Ελλ. «κόκκαλος» (= κουκκουνάρι).

κολάι το: ευκολία, ευχέρεια – ετυμ. από το ταυτόσημο Τουρκ. *KOLAY*.

κολαούζος ο: συνοδός, οδηγός της οδού – ετυμ. Τουρκ. *KILAVUZ* (= οδηγός του δρόμου, πλοηγός).

κόλιντα τα: επαιτικά άσματα που τραγουδούν τα περιφερόμενα κατά ομάδες παιδιά κατά τις γιορτές των Χριστουγέννων, της Πρωτοχρονιάς και των Θεοφανείων, κοινώς *κάλαντα*, αρχ. Ελλ. «ειρεσιώναι» – ετυμ. Λατ. *CALENDAE* (= αρχιμηνιά, νουμηνίες – αρχιχρονιά, πρωτοχρονιάτικες ημέρες) > Ρουμ. και Βουλγ. *KOLINDA*.

κολιντώ: 1) (για παιδιά) γυρίζω άδοντας τα «κόλιντα» (β.λ.) και μαζεύω κουλλούρες, τις λεγόμενες *κολιντρίτσες* ή *προσφόρια*, **2)** μεταφ. ζητιανεύω, επαιτώ, διακονεύω – το *κολέντισμα* (= επαιτία δια περιφοράς) – ετυμ. «κόλιντα» (β.λ.).

κ(ο)λουκουρίζω: κουρεύω την κοιλιά και τα πισινά των προβάτων – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κόλος» (= κολοβός, κοντοκομμένος, κοντός) και «κουρίζω» (= κουρεύω). Το λαμβανόμενο μαλλί, το λεγόμενο «κ(ο)λοκούρ(ι)», είναι κοντό και κατωτέρας ποιότητας. Άλλοι γράφουν «κωλοκουρίζω» και το ανάγουν στη λέξη «κώλος» (= πρωκτός, Λατ. *culus*).

κομματσιούλ(ι) το: μικρό τεμάχιο, κομματάκι – ετυμ. Ελλ. «κόπτω» > κόμμα > κομματάκι > κομματσιούλι.

κόμπος ο: εκτός της γνωστής έννοιας, συνεκδοχικά σημαίνει και σταγόνα, στίλη, στάλα, π.χ. στη φράση: «ούτε κόμπο νερό».

κονάκ(ι) το: πρόχειρη κλαδόπλεκτη καλύβα όπου διαμένουν οι νομάδες κτηνοτρόφοι (οι Βλάχοι) – το ρήμα *κονεύω* (= διαμένω, καταλύω) – ετυμ. Τουρκ. *KONAK* (= σταθμός, κατάλυμα).

Κόνιαρ(η)ς ο: (παλιά λέξη) έπηλυς Τούρκος των πεδινών της Δυτικής Μακεδονίας καταγόμενος από την περιοχή του *Ικονίου* της Μ. Ασίας, απ' όπου και η ετυμολογία.

κό(ν)ξες οι: **1)** κουνήματα, καμώματα, ακκισμοί, **2)** προσποιητό πεισμάτωμα, αντίρρηση, αντίπραξη – ετυμ. Λατ. *COXA* (= οσφύς, ισχύο, μηρίο, καπούλια, οπίσθια) > κό(ν)ξα (= το λίκνισμα των οπισθίων, σαύλωμα, κωλοκούνημα, σεισοπυγία). Άλλοι το ανάγουν στο Αγγλ. *conk* (= καραρρέω, παθαίνω βλάβη).

κόντες οι: τα αβγά από τις ψείρες – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κονίς».

κοντούσ(ι) το: μανικωτό βραχύ πανωφόρι από χονδρό μάλλινο υφαντό, που φθάνει μέχρι τη μέση, η τωρινή βραχεία, Σερβ. *KONTUS*, Βουλγ. και Τουρκ. *KONTOŞ*, Αλβ. *KONDOS* – ετυμ. νέο Ελλ. «κοντός» (= βραχύς).

κοντοφλόκατο το: πολυκέντητο γυναικείο γιλέκο από «δίμ(ι)το» (β.λ.) που φοριούνταν πάνω από την καλή «σπούνα» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «κοντός» και «φλοκάτα» (β.λ.).

κόντσμα το: **1)** εικονοστάσιο της οικίας, **2)** υπαίθριο εικονοστάσιο με μορφή πετρώκτιστης στήλης – ετυμ. Ελλ. «εικών» > εικόνισμα > κόντσμα.

κοντυλένιος-ια-ιο: όμορφος, ωραίος – ετυμ. Ελλ. «κοντύλι» (= λιθογραφία), με την έννοια του «γραμμένος» (β.λ.).

κοπανάκος ο: και **σκοπανάκος** – το στομάχι ή ο πρόλοβος των πουλερικών – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κόπανον» (= κοπανιστήρι), γιατί θεωρούν τον πρόλοβο κοπανηστήρι των τροφών.

κοπάτσ(ι) το: και υποκορ. **κοπατσιούλ(ι)** – κουτσουρο, πρέμνο, στραβό καυσόξυλο, κούρβουλο – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κοπάς» (= δένδρο κοντοκομμένο ή κλαδεμένο) > κοπάτσι (= πρέμνο, Αλβ. *koracja*) > Βλαχ. *koratsi* (= δένδρα).

Κοπατσιάρ(η)ς-α-(ι)κο: ονομασία των κατοίκων των πεδινών χωριών προς τα Γρεβενά, που ήσαν παλιά δούλοι ή κολλήγοι γεωργοί, αρχ. Ελλ. «πενέστες» – ετυμ. Ελλ. «κόπος» (= μόχθος, πόνος) > κοπατσιάρης (= αγροτόδουλος), άλλως από το παλ. Σλ. *KOPAC* (= αμπελουργός – σκαφτιάς).

κοπέλ(ι) το: παιδί νόθο, εξώγαμο τέκνο, «μπαστί» (β.λ.) – η **κοπελιάρω** (= γυναίκα που γέννησε νόθο) – Τα νόθα θεωρούνταν ανέκαθεν πανέξυπνα και παμπόνηρα. Συνήθως τα νόθα κορίτσια τα έδιναν ως υπηρέτριες (παρακόρες ή κοπέλες) σε αρχοντόσπιτα και τα αγόρια ως παραπαίδια (παραγυιούς) σε επαγγελματίες – ετυμ. μsn Ελλ. «κοπέλι(ον)» (= νεαρό αγόρι – υπηρέτης) < Ιταλ. *COPPELLA* (= μικρή κούπα, κυπελάκι, κυρίως αυτό στο οποίο οι χρυσοχόοι δοκίμαζαν το νοθευμένον ή μη του χρυσού και του αργύρου, Λατ. *testum*) και *oro di coppella* (= ανόθευτος, άπεφθος, άκρατος, καθαρός χρυσός), απ' όπου προκύπτει και η έννοια του νόθου. Όλα εκ του αρχ. Ελλ. «κύπη» (= κύπελο, κούπα, Λατ. *cupa* ή *cupella*, Ιταλ. *corra*). Επίσης Ρουμ. *coril* (= παιδί) και Αλβ. *koril* (= νόθο τέκνο – υπηρέτης παραγιός).

κοπή η: και **κουπή** – κοπάδι, πώυ, αγέλη – ετυμ. Ελλ. «κόπτω».

κοπός ο: είτε **κουπός** – ο δρόμος που διανοίγεται στο χιόνι – ετυμ. Ελλ. «κόπτω».

κόρακας-ω-(ι)κο: 1) (το αρσεν. ως ουσιαστικό) το γνωστό πουλί *κοράκι*, που είναι μακρόβιο, μαύρο και φωλιάζει σε ερημότοπους, **2)** (σε εκφράσεις οίκτου) *καημένε!* *μαύρε!* *οιζυρέ!* *έρημε!* *δύστυχε!* π.χ. «*μωρή κοράκω, κακό που σε βρήκε!*» και «*ορφάνεψε το κοράκ(ι)κο!*» και «*γέρασες, μωρέ κόρακα!*» κ.λπ., **3)** στη φράση: «*άει στον κόρακα!*» σημαίνει «*στο διάβολο!*», «*στον αγύριστο!*», «*στ' ανάθεμα!*», αρχ. Ελλ. «*άπαγε ες κόρακας!*» – ετυμ. αρχ. Ελλ. «*κόραξ*» (= *κοράκι*).

κορδέλια τα: τα επίσημα κορδονάτα υποδήματα που ήσαν περιστόλιστα με ταινίες – ετυμ. Ιταλ. *CORDELLA* (= *κορδέλα*, διακοσμητική ταινία) < Ελλ. «*χορδή*» (= Λατ. *horda*, Ιταλ. *corda*).

κορδώνω: στύω το πέος, ανασηκώνω τον φαλλό, Αλβ. *kordhje* – **κορδώνομαι** (= *επαίρομαι*, *καμαρώνω*, *υπερηφανεύομαι*) – ετυμ. Ελλ. «*κορδώνω*» (= *τεντώνω*) < Ελλ. «*χορδή*» (= Λατ. *chorda*, Ιταλ. *corda*) – σχετ. «*κουρδούμπαλος*» (β.λ.).

κορκάρ(ι) το: κρεμμυδάκι σε μικρούς βολβούς κατάλληλο για σπορά – ετυμ. Ελλ. «*κρόκος*» (= *σφαιρικός βολβός*) > *κροκάρι* ή *κορκάρι*.

κορμοχέρ(η)ς ο: είτε **κολμοχέρ(η)ς**, και το θηλυκό **κορμοχήρα** ή **κολμοχήρα** – *ευσταλής* και *καλοστεκούμενος χήρος* – ετυμ. Ελλ. «*κορμός*» + «*χήρος*», με συχνή τροπή του Ρ σε Λ.

κόρμσος ο: και το θηλυκό η **κόρμσα** – ο μη έχων γυναίκα, δηλ. κάθε ενήλικας ανύπανδρος ή χήρος, που θεωρούνται κατά το ήμισυ *παλληκάρια* – ετυμ. αρχ. Ελλ. «*κόρος*» (= *παλληκάρι*, *κούρος*) και νέο Ελλ. «*μισός*».

κορνούτος-α-ο: (στα ζώα) *κεράσσης*, ο έχων κέρατα, *κεραός*, *κερασφόρος* – ετυμ. Λατ. *CORNU* (= *κέρας*).

κόρτσαλα τα: *φρύγανα κλαδιών*, συνήθως *κλώνοι ελάτης*, δεμένα σε πρόχειρο *σάρωθρο* για *σκούπισμα αλωνιών* και *αυλών* – ετυμ. *συμφυρμός* του Ελλ. «*κόρος*» (= *σκούπα*, *σάρωθρος*) + «*κότσιαλα-2*» (β.λ.). Και στα Τουρκ. *cali* (= *φρύγανο*, *θάμνος*).

κορφή η: *ακτός από κορυφή*, σημαίνει και **1)** την επιφανειακή *βουτυρώδη κρούστα* (*κρέμα*) που σχηματίζεται στο γάλα όταν παραμείνει σε δοχείο πολύ καιρό, το Τουρκ. *kaymak*, **2)** την *εκατέρωθεν της εστίας* (*τζακιού*) *θέση*, όπου συνήθως κάθονταν οι *γέροντες*.

κορφνός-ή-ό: *κορυφαίος*, *πρώτος*, *μποστινός* – το αντίθετο είναι «*πατνός*» (β.λ.) – ετυμ. «*κορφή*» (β.λ.) < Ελλ. «*κορυφή*».

κορωνιάζω , 1) *αποπερατώνω ένα κτίσμα* και *τοποθετώ την κορωνίδα του*, **2)** *βρίσκομαι σε οικονομική ακμή*, *προκόβω* – ετυμ. Ελλ. «*κορωνίς*» (= το *κορυφαίο στοιχείο* κάθε πράγματος).

κόσα η: και **κοσιά** – *θεριστική λεπίδα* με *μακρύ κοντάρι* την οποία *χειρίζονται ιστάμενοι όρθιοι* – **ακόσιτος-η-ο** (= *αθέριστος*, ο μη *κοπείς με την κόσα*) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «*κόσσω*» (= *κόπτω*) > παλ. Σλ. *KOSORb* (= *δρεπάνι*, Τουρκ. *keser*) και Σλ. *KOSSA* (= *θερίζω*).

κοσιόρα η: **1)** κοφίνι, ύριχος – ετυμ. Σλ. *KOŠ* (= κόφινος, κόφα, Αλβ. και Βλαχ. *koš*), **2)** μικρό κλαδευτήρι σε σχήμα ανεστραμμένου ι (γιώτα) με λαβή – ετυμ. «κόσα» (β.λ.).

κόσσεσ οι: κοτσίδες ή πλεξούδες της κόμης των γυναικών – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κοττίς» ή «κοσσίς» (= η ινιακή χώρα της κεφαλής όπου και οι κοτσίδες) > παλ. Σλ. *KOSA* (= κόμη, μαλλιά της κεφαλής, Βουλγ. *kosa*, Σερβ. *kosica*).

κοσσ(ι)κόρ(ι) το: κόσσυμβος, γυναικεία κόμμωση με τις πλεξούδες δεμένες στο κεφάλι στεφανωτά πάνω από το μαντήλι – ετυμ. Ελλ. «κόσσεσ» (β.λ.) και «κόρυς» (= κεφαλή, περικεφαλαία) > κοσσ(ι)κόρι (= κοτσιδοστέφανος).

κόστραβος-η-ο: **1)** σκληρός, γερός, σφιγρός, σκληραγωγημένος – ετυμ. Σλ. *KOST* (= κόκκαλο), εκ του αρχ. Ελλ. «οστούν», **2)** το «ούλον κάρυον», δηλ. καρύδι με σκληρό τσώφλι, εσωτερικά ρικνό και γεμάτο ψίχα που δεν βγαίνει εύκολα, «κάκοψος» (β.λ.), Βλαχ. *kostinike* – ετυμ. Σερβ. *KOSTRAV* ή *KUZDRAV* και Βουλγ. *KbDRAV* (= ουλώδης, σγουρός).

κοτίσα η: το δίχαλο οστούν στο στέρνο της όρνιθας. Πιστεύουν πως, όταν το βάλουν στη φωτιά και συγκλίνουν τα σκέλη του, τότε κάποια έγκυος συγγενής θα γεννήσει θηλυκό, ενώ αν αποκλίνουν θα γεννήσει αγόρι – ετυμ. νέο Ελλ. «κότα».

κότσ(ι) το: **1)** μικρό κοκκαλάκι των αρθρώσεων, αστράγαλος, μηνίσκος, **2)** συνήθως τα **κότσια** – παιχνίδι, που λέγεται και **αστράγαλοι**, και παίζεται με ένα μικρό κόκκαλο εν είδει κυβίσκου (Λατ. *talus*), ίσως αρχ. Ελλ. η «ώμιλλα», **3)** στη φράση: «δεν με βαστούν/κρατούν τα κότσια» σημαίνει κόκκαλα, Βουλγ. *kokalceta* – ετυμ. Βυζ. «κόττος» (= αστράγαλος, κυβίσκος) και Σλ. *KOST* (= οστό, κόκκαλο), **4)** (μόνο στο πληθυντικό) στις φράσεις: «αν έχεις κότσια» και «δε έχεις κότσια» σημαίνει τόλμη, δύναμη, σθένος – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κότος» (= εσωτερική οργή, ψυχικός θυμός, εχθροπάθεια).

κότσιαλο το: **1)** τα άτριφτα τεμάχια καλαμιάς σιτηρών που απομένουν στο αλώνισμα, **2)** φρύγανα κλαδιών – ετυμ. Ελλ. «κόψανον» > κότσανον ή «κουτσιάν(ι)» (β.λ.) > κότσιαλο, **3)** (γενικώς) ο σκληρός εσωτερικός πυρήνας ή κόκκαλο ή κουκκούτσι των καρπών, **4)** το κυλινδροειδές τεμάχιο που απομένει μετά τον εκκοκκισμό του σπάδικα του καλαμποκιού, η «σιούμκα-1» (β.λ.), το «τσιόκ(κ)αλο» (β.λ.) – ετυμ. νέο Ελλ. «κόκκαλο» (= οστούν, Σλ. *kost* – ο σκληρός εσωτερικός πυρήνας ή κόκκαλο ή κουκκούτσι των καρπών, Βουλγ. *kostilka* ή *kokicka*) > «τσιόκ(κ)αλο» (β.λ.) > κότσιαλο.

κοτσώνω: μόνο στη φράση: «τα κότσωσε» όπου σημαίνει πέθανε, άλλως «τα κοκκάλωσε», δηλ. εμφάνισε νεκρική ακαμψία άκρων – ετυμ. αρχ. Ελλ. «οστέον» (= κόκκαλο, Σλ. *kost*) > «οστεώνω» ή «οστώνω» > (κ)οτσώνω (= μετατρέπω σε κόκκαλο, κοκκαλώνω), με επιρροή του Σλ. *kost* (= οστούν).

κουγιά(μ)παλο το: είτε **κουριά(μ)παλο** και συχνά **κούγιαβλο** – (κυρίως για γυναίκες) παλίμπαις, μεσήλικη που νεανίζει, ξαναμωραμένη – ετυμ. εκ του αρχ. Ελλ. «κουρήια πάλιν».

- κουγιόνος-ω-ο:** γελοίος, κορόιδο, χαζούλης – ετυμ. Ιταλ. *COGLIONE* (= κορόιδο).
- κούδαρ(η)ς ο:** κτίστης της πέτρας, μάστορας που κτίζει ή επεξεργάζεται λίθους με σφυρί, τυκιστής, κοινώς *τσιοκανάρ(η)ς* – ετυμ. μαστόρικη λέξη από το Λατ. *CUDO* [*cusum – cudere*] (= τύπτω, σφυροκοπώ, τυκίζω).
- κουζίν(ι) το:** και **δερμάτ(ι)**, σπάνια **τουλούμ(ι)** – δερμάτινο ασκί – ο **κουζινάς** (= έμπορος δερμάτων – κατασκευαστής ασκών) – ετυμ. Ελλ. «κώζια» (β.λ.) και Τουρκ. *TULUM* (= ασκός από δέρμα).
- κουκούδ(ι) το:** το κάκαδο, η σκληρή πέτσα (κρούστα, κόρα, εσχάρωμα) που πιάνουν κατά την επούλωση τους οι πληγές, οι εκδορές και τα σπυριά – το ρήμα είναι **κουκουδιάζω** και σπάνια **κουδιάζω** – ετυμ. όχι εκ του «κόκκος», αλλά από το αρχ. «κώδιον» (= σκέπασμα, στρώμα, κάλυμμα – δέρμα), με δίπλωση.
- κούκουρους:** (επίρρ.) και επί μωρών **κούκου** – οκλαδόν, ανακούρκουδα, δηλ. ορθίως, αλλά με κεκαμμένα γόνατα, όπως η αρκούδα σηκώνεται στα δύο πίσινά πόδια της – ετυμ. Ελλ. «αρκούδα» > ανάρκουδα ή ανακούρκουδα > κούκουρδα ή κούκουρ(δ)ους.
- κούλα η:** πυρρόχρωμο θηλυκό μουλάρι ή άλογο – ετυμ. Τουρκ. *KULA* (= πυρρός). Το αντίστοιχο αρσενικό λέγεται «μέρτζιος» (β.λ.).
- κουλιάντζα η:** ασθένεια που αδρανεύει τα άκρα των αιγοπροβάτων και προκαλεί αγαλακτία – **κουλαντζιάρ(η)ς-α-(ι)κο** (= ο πάσχων κουλιάντζα, όποιος βαδίζει με δυσκολία) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κυλλός» (= κουλός) > κουλιάντζα (= κουλαμάρα), με επέκταση της έννοιας και στα πόδια.
- κ(ου)λιάστρα η:** το πύαρ, ο πυός, το πρώτο γάλα μετά τη γέννα που είναι παχύ – ετυμ. Λατ. *COLOSTRA* (= πρωτόγαλα).
- κούλλ(ι)κο το:** **1)** μικρό στρογγυλό ψωμάκι που ψήνεται μαζί με τις λειτουργιές και τα π(ι)τάρια στα μεταξύ αυτών κενά, **2)** συχνά και το «γκουγκουσκελ(ι)» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κόλλιξ» (= είδος επιμήκους χονδρού άρτου) και μσν Ελλ. «κολλίκιον» (= μικρός στρογγυλός πασχαλινός άρτος).
- κουλουφουτήρ(ι) το:** μικρό κουτάκι ή κοιλότητα σε τοίχο ή γούβα στο έδαφος, καλυμμένα με υαλοπίνακα, όπου τα παιδιά βάζουν τις κωλοφωτιές, δηλ. τις πυγολαμπίδες.
- κουμάς ο:** το τριγωνικό μετωπικό κεκλιμένο επίπεδο τετράρριχτης επιμήκους στέγης που προκύπτει όταν δεν κατασκευάζεται αέτωμα ή τύμπανο – ετυμ. Ελλ. «κόπτω» > κομμός ή κουμμάς (= απότμημα) και όχι από το Τουρκ. *KUMAS* (= κλωβός).
- κουμάσ(ι) το:** κοτέτσι, ορνιθώνας – ετυμ. ο Ησύχιος γράφει αρχ. Ελλ. «κουμάσιον» (= κοτέτσι). Στα Τουρκ. *KUMAS* (= κλωβός) και *KÜMES* (= ορνιθώνας – καλυβάκι), λέξη αραβική.
- κουμ(ου)δόρια τα:** (μόνο στο χωριό Ασημοχώρι, πρώην Λεσκάτσι) – πράσινες τομά-

τες σε άλμη (τουρσί), τα «φραγκόμ(η)λα» (β.λ.) – ετυμ. παρέφθαρται εκ του Ιταλ. *POMODORI* (= τομάτες, στην κυριολεξία χρυσόμηλα).

κουμπανία η: και η **ζυγιά** – ορχήστρα με δημοτικά ή λαϊκά μουσικά όργανα, παρέα λαϊκών οργανοπαικτών, «τακίμ(ι)-2» (β.λ.) – ετυμ. Λατ. *COMPAR* (= εταίρος) > Ιταλ. *COMPANIA* (= εταιρεία).

κούμπανος ο: μεγάλη χνουδωτή σφήκα, η βέσπα η κράβρος, που τσιμπάει οδυνηρά – ετυμ. «κουμπούν(ι)» (β.λ.) > κούμπανος (= εταίρος), εδώ με την έννοια ότι ανήκει σε σμήνος.

κουμπέτσ(ι) το: ακινητοποίηση, σταμάτημα, ακινησία, και προστακτικώς με την έννοια άλτ! στοπ! – ετυμ. Λατ. *CUBO* (= κατάκειμαι, κατακέκλιμαι, κοιτάζομαι) και *ACCUMBO* (= κατακλίνομαι), εξού και το νέο Ελλ. «ακουμπώ».

κουμπουκλίτσ(ι) το: 1) πόρπη, «ζάβα» (β.λ.), 2) μικροπράγμα, ρώπος, ψιλικό – ετυμ. Ελλ, αντί του σωστού «κομποκρίκι», κατά το «κλικέρα» (β.λ.).

κουμπούν(ι) το: ομάδα, παρέα, σμήνος – φράση: «έρχονταν κουμπούνια κουμπούνια» – ετυμ. Λατ. *COMPAR* (= εταίρος) > Ιταλ. *COMPANIA* (= εταιρεία).

κούνα η: τρεμούλα, τρομώδης ταραχή – ετυμ. Ελλ. «κινώ» > κουνώ > κούνα.

κ(ου)νάβ(ι) το: είδος νυφίτσας του γένους μουςτέλα, ελληνιστί ικτίς η γνησία, η οποία είναι σαρκοφάγο ζώο – ετυμ. Σλ. *KUNA* (= αλουροειδές, Λατ. *cattus*).

κουνόσκ(ι) το: (σπάνια λέξη) γνωριμία με επίσημο πρόσωπο, τα μέσα για εξυπηρέτηση, φιλική σχέση – ετυμ. Λατ. *GOGNOSCO* (= γιγνώσκω, γνωρίζω, Ρουμ. και Βλαχ. *cunosc*).

κουντμάκ(ι) το: μόνο στη φράση: «έγινε κουντμάκ(ι)», για πάστα (ζυμάρι) που δεν φούσκωσε και έμεινε αγίνωτη ή κάθισε, δηλ. ελαττωματική και συνεπώς απόβλητη πάστα – ετυμ. παλ. Σλ. *KUDITI* ή *GUDITI* (= ψέγω, μέμφομαι, καταφρονώ, διαβάλλω, καθυβρίζω) > Σερβ. *KUDITI* (= απωθώ, αποδιώχνω, αποβάλλω) συν τα Σλ. *MAKA* (= φύραμα, μάζα, πάστη) και *MAKALO* (= αλευροχυλός) < παλ. Σλ. *makati* (= νοτώ, διαβρέχω, εμβρέχω, φυρώ, Σερβ. *makati*) < Λατ. *macero* (= φυρώ) – σχετ. «κατσιαμάκ(ι)» (β.λ.).

κοπάννα η: 1) μεγάλη ξύλινη σκάφη προκύπτουσα από την εγκοίλωση τεμαχίου κορμού δένδρου χρήσιμου ως ληνού, ποτίστρας, για πλύση ρούχων κ.λπ., 2) κάθε είδους μεγάλη σκάφη – ετυμ. μεγεθυντικό του αρχ. Ελλ. «κύπη» (= κύπελο, σκύφος, κούπα, Λατ. *cupa* – βάρκα, είδος πλοιαρίου), Υστερεί η εξήγηση από το αρχ. Ελλ. «κόπος» (= κτύπημα) και «κόπανον» (= ξύλο για κοπάνισμα) > κοπάννα (= σκάφη όπου κοπανίζονται ρούχα, Βουλγ. *koranja*).

κούπος ο: 1) και σπανίως **κουπάκ(ι)** ή **καπάκ(ι)** – η κυρτή εδαφική υπερύψωση μεταξύ των αυλακιών, Λατ. *lira*, «όχτος» (β.λ.), 2) ο σωρός από χώμα στη βάση των κλημάτων – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κύπη» (= κύπελλο, κούπα, κύμβη, Λατ. *cupa*) > παλ. Σλ. *KUPb* (= σωρός, Βουλγ. *kur*), λόγω ομοιότητας με κούπα ανεστραμμένη, και όχι από το Λατ. *coria* (= αφθονία) – σχετ. «αποκουπίζω» (β.λ.).

κουρατζέλια τα: και σπανίως **τσερμιτζέλια** – σχισμένα ράκη, λακίδες, κουρέλια, τίλματα γρυτάρια – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κουρά» (= κοπή) και «κέρμα» (= κομματάκι) συντα «τζέλια» (β.λ.), οπότε *κουρατζέλια* (= κομμένα πανιά, ράκη κερματισμένα, γρυτάρια), σε συνδυασμό με το νέο Ελλ. «κουρέλι» (= ράκος, Λατ. *corellum*).

κούρβα η: και σπάνια **χαμούρα** – πόρνη, κασαυράς, ανήθικη γυναίκα – ετυμ. εκ των Λατ. *CAMURA* (= καμπύλη, θολωτή, κυρτή) από τη ρίζα του Ελλ. «κάμππω», και Λατ. *CURVA* (= καμπτή, κυρτή, καμπύλη) από τη ρίζα του Ελλ. «κυρτόω», [κατά το αρχ. Ελλ. «μυλλάς» (= πόρνη) εκ του «μυλλός» (= καμπύλος, σκολιός)], οπότε συνεκδοχικά στα Σλ. *KURBA* (= πόρνη, Αλβ. *kurva*).

κουρδουμπαλιά η: κωλοτούμπα, κυβίστηση – ετυμ. Ελλ. «κώλος» (= πρωκτός, Λατ. *culus*, Βλαχ. *curu*), και αρχ. Ελλ. «τύμβη» > Λατ. *TUMBA* (= κυβίστηση, τούμπα, Βλαχ. *tumba*), οπότε *CURUTUMBA* > κουρουτουμπαλιά ή κουρδουμπαλιά.

κουρδούμπαλος ο: η βάλανος του πέους, το στήμα του ανδρικού μορίου – ετυμ. Ελλ. «κορδώνω» (β.λ.) + Ελλ. «μπάλλα» (= σφαίρα, αρχ. Ελλ. «πάλλα», Ιταλ. *balla*) > κορδούμπαλος (= κορδωμένη σφαίρα), όπως και είναι το στήμα.

κουρδουπούλια τα: είτε **κουρδουμπέλια** και συχνά **(σ)κουμπουρδέλια** με αναγραμματισμό – οι στρογγυλοί αγκαθωτοί βάλανοι των πλατανιών – ετυμ. «κουρδούμπαλος» (β.λ.) .

κουρεμάδα η: χήρα γυναίκα – ετυμ. Ελλ. «κουρεύω», εκ του αρχ. Ελλ. «κείρω» (= κόπτω), με την έννοια της παντέρρημης.

κουρί το: δασύλλιο, άλσος, τμήμα δάσους του οποίου έχουν κλαδευτεί ή κοπεί τα δένδρα και προστατεύεται για να ξαναβλαστήσει – ετυμ. Τουρκ. *KORU* (= άλσος, μικρό δάσος, Αλβ. *korie* ή *korja*), ίσως εκ του αρχ. Ελλ. «κείρω» (= κουρεύω, δενδροτομώ).

κουρκουλούκ(ι) το: στηθαίο, κράσπεδο από όρθιες πέτρες – ετυμ. Τουρκ. *KORKULUK* (= στηθαίο).

κουρκούτ(ι) το: έδεσμα χυλώδες από σιτάλευρο, το «τσυρ(η)βίρ(ι)» (β.λ.). Όταν αρτύζεται μόνο με λιανισμένο τυρί το λένε **λιανοτύρι**, ενώ όταν συγχρόνως προστίθεται και σκορδόξιδο ή «ξινάδα» (β.λ.) το λένε **ξινοτύρι**. Ένα είδος χυλόπιπτας είναι και η **κουρκουτόπ(ι)πτα** – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κυ(ρ)κανάω» ή «κυ(ρ)κάω» (= κυκάω, ανακατεύω, αναταράσσω, ανακινώ) > «κυ(ρ)κητόν» (= είδος κυκεώνα, δηλ. χυλώδες μίγμα από νερό, αλεύρι και διάφορα αρτύματα, που στην παρασκευή του απαιτεί συνεχή ανάδευση για να μη κολλήσει, ίσως το Λατ. *cocetum*) > μsn Ελλ. «κουρκούτιν» (= χυλός, Ρουμ. *curcut*). Στην Κρήτη λένε «κουρκουτερά» (= τα μαγειρικά σκεύη).

κουρκουτσούφα η: **1)** η κορυφαία φούντα μαλλιών της κεφαλής **2)** η κορυφαία τούφα κλαδιών υψηλού δένδρου, **3)** κορυφή κεφαλής, δένδρου, βουνού, κ.λπ. – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κόρυς» (= κεφαλή – περικεφαλαία) και «κοσύμβη» (= θύσανος, τούφα, φούντα, κροσσός, άκρα).

κουρμπέτ(ι) το: 1) (για άνδρες) φράση: «πάει στο κουρμπέτ'», που σημαίνει πάει στη ξενιτιά – ετυμ. Τουρκ. *GURBET* (= αποδημία), Αλβ. *KURBET-I* (= ξενιτιά), λέξη αραβικής προέλευσης, **2)** (για γυναίκες) φράση: «βγήκε στο κουρμπέτ'» που θα πει βγήκε στην πορνεία – ετυμ. «κούρβα» (β.λ.).

κουρνιαχτίζω: σηκώνω σκόνη στον αέρα – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κονιορτός».

κουρτ(ι)σιά η: 1) το πείραγμα με σκοπό να θυμώσει κάποιος – **κουρτίζω** (= πειράζω, ερεθίζω – χορδίζω μουσικό όργανο), **2)** δυνατή ριπή ανέμου, φύσα αέρος – ετυμ. νέο Ελλ. «κουρτίζω», εκ του Ελλ. «χορδή».

κούσιαλο το: και σπανίως **κούσιουλο** – μεταφ. υπέργηρος, εσχατόγηρος, καταβεβλημένος από τα γηρατειά γέρων, που λέγεται και **γεροκούσιαλο** ή «σάψαλο» (β.λ.) – ετυμ. μsn Ελλ. «κονίσαλον» (= φρύγανο, ξερό κλαδί ή ξύλο για κάψιμο) και αρχ. Ελλ. «κονίσαλος» (= σκόνη, κόνις).

κουσιεύω: τρέχω, «ρεντεύω» (β.λ.) – **κουσιάτος-η-ο** (= τρεχάτος) και η **κόσια** (= τρεχάλα, τρέξιμο) – η **κουσιάδα** (= γρηγοράδα, ωκύτης – απόσπασμα στρατονομίας) και **κόσιαβος-η-ο** (= ωκύπους, ταχινός, ο τροχάδην κινούμενος) – ετυμ. Τούρκ. *KOŞMA* (= τρέξιμο).

κουσιουρής ο: συχνά και **κούσιος** και το θηλυκό **κουσιουρίνα** – εξάδελφος – ετυμ. Λατ. *CONSO(B)RINUS* (= ανεψιός, αντί *consororinus*) > Βλαχ. *KUSURINU* (= εξάδελφος, Αλβ. *kusheri-ri*), παλ. Σλ. *ŞURINb* ή *ŞURA* (= γυναικάδελφος).

κουσκούν(ι) το: η υπουρίς, δηλ. το λουρί της σαγής που στερεώνεται κάτω από την ουρά του ζώου – ετυμ. απ' το ταυτόσημο Τουρκ. *KUSKUN*.

κουσούρ(ι) το: ελάττωμα – ετυμ. Τουρκ. *KUSUR* (= έλλειψη, σφάλμα), αραβικής προέλευσης.

κούτα το: (στη νηπιακή γλώσσα) σκυλί – ετυμ. νέο Ελλ. «κουτάβι» (= σκύλαξ, κυνίσκος, Λατ. *catellus*, Ρουμ. *caţel*) και Σλ. *kuze* (= σκυλί).

κουτλου(γ)ιούρ(ι)σα η: η αστρέχωση [«αστρέχα» (β.λ.)], το μικρό τριγωνικό κενό μεταξύ στέγης και στέψης (κούτελο) τοίχου που κτίζεται εκ των υστέρων – ετυμ. Ελλ. «κουτελογέμιση» > κουτλογιόμιση – σχετ. «χατίλια» (β.λ.).

κ(ου)τούκ(ι) το: μόνο στη φράση: «ντιπ κτούκ(ι) είσαι», δηλ. τελείως ανόητος, αμαθής, κοινώς **κούτσουρο** – ετυμ. Τουρκ. *KÜTÜK* (= κούτσουρο).

κουτ(ου)λούκ(ι) το: το λεγόμενο και **κατάχ(υ)το** – χαμηλό βοηθητικό υπόστεγο με επικλινή στέγη, στον περίγυρο της αυλής του σπιτιού, αρχ. Ελλ. «κλίσιον» – ετυμ. νέο Ελλ. «κούτελο» > κουτουλώ > κουτ(ου)λούκι, επειδή κτυπάει το μέτωπο στη στέγη του, λόγω έντονης κλίσης και μικρού ύψους.

κουτ(ου)νί το: λεπτό βαμβακομέταξο ύφασμα για τα καλά γυναικεία φορέματα, Ρουμ. *cutnie*, Τουρκ. *kutnu* – **κουτ(ου)νίσιος-ια-ιο** (= φτιαγμένος από κουτνί) – ετυμ. Αραβικά *AL-KUTUN* (= βαμβάκι, Λατ. *gossypion*, Γαλλ. *coton*, Αγγλ. *cotton*).

κ(ου)τουπώνω: μεταφ. βινέω, συνουσιάζω, μύλλω, συνευρίσκομαι σαρκικώς, «τσιβικώνω» (β.λ.) – ετυμ. Τουρκ. *KUTUP* (= πόλος, άκρη άξονος, χνόη) > κουτουπώνω (= βάζω τον πόλο άξονος σε οπή, π.χ. στην πλήμνη τροχού).

κουτουράδα η: **1)** απερισκεψία, χαζομάρα – ετυμ. Ελλ. «κοπτός» (= πετεινός) > νέο Ελλ. «κουτός» (= ανόητος) > κουτουράδα, **2)** στη φράση: «δουλειά κουτουράδα ή κουτουρού» σημαίνει εργασία κατ' αποκοπήν, χωρίς κανένα μέτρημα – ετυμ. Τουρκ. *GÖTÜRÜ* (= αποκοπής, κατ' αποκοπήν).

κούτρα η: το κεφάλι (όχι το μέτωπο) – μόνο σε φράσεις του είδους: «του κόβει η κούτρα» ή «δεν κατεβάζει η κούτρα του», κ.λπ. – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κύτρα» (= χύτρα) και «σκύτα» (= κεφαλή). Άλλοι ανάγουν τη λέξη στο Λατ. *scutra* (= πίναξ, δίσκος, παροψίς, πατάνη).

κουτρουβαλιάζομαι: πέφτω και κατρακυλίομαι περιστρεφόμενος [όπως καλίνονται τα στρογγυλά ή κυλινδρικά σκεύη σε κατήφορο, κυρίως ο «τέντζερης» (β.λ.)], κυλίνδομαι, σφαιρίζομαι, αρχ. Ελλ. «αρνεύω» – η **κουτρουβαλιά** (= κατρακύλα) – ετυμ. μsn Ελλ. «κουτρούβι(ν)» και αμάρτυρο «κουτρουβάλα» (= πήλινο χυτροειδές σκεύος) < αρχ. Ελλ. «κύτρα» (= χύτρα) με τροπή του Υ σε ΟΥ. Χωλαίνει η εξήγηση από το αρχ. Ελλ. «κοπτοβολώ» (= ρίχνω κύβοις).

κουτσιανάκος ο: και ο **κότσιανος** – το στέλεχος που μένει από ένα λάχανο όταν αφαιρεθούν τα φύλλα του – ετυμ. «κουτσιάν(ι)» (β.λ.).

κουτσιανάτος-η-ο: εύρωστος, ευσταλής, ευθυτενής – ετυμ. «κουτσιάνι» (β.λ.).

κουτσιάν(ι) το: **1)** το μικρό στέλεχος κλαδιού που μένει στο δένδρο όταν κοπεί το κλαδί, Λατ. *caudex*, καυλός, «τσιέπουρο» (β.λ.), **2)** μίσχος των καρπών, **3)** κόψανο – ετυμ. Ελλ. «κόπτω» > κόψανο > κότσανο (ή κότσαλο) > κοτσάνι. Σερβ. και Βουλγ. και Τουρκ. *KOÇAN*, με όμοια σημασία.

κουτσιέκ(ι) το: βοηθητικό κτίσμα στον περίγυρο της αυλής του σπιτιού, χρήσιμο κυρίως ως ζωοστάσιο ή αποθήκη, το «κουτ(ου)λούκ(ι)» (β.λ.) – ετυμ. υποκοριστικό του Σερβ. *KUČA* (= οικία, στέγη, Βουλγ. *KbŠTA*, Λατ. *casa*).

κούτσ(ι)κος-ια-ο: μικρός, μικρόσωμος, κοντόσωμος – το **κούτσ(ι)κο** [= μικροπαίδι, λιανόπαιδο, «γκουτζιουβέλι» (β.λ.)] – ετυμ. Σλ. *KUČKA* (= κύων, σκύλα) και *KUČKO* (= σκύλαξ, κουτάβι), όπως ακριβώς λένε και το «γκουτζιουβέλι» (β.λ.), με πιθανή επιρροή από τα Τουρκ. *kucuk* (= μικρός, νεαρός, παιδάκι) και *kucucuk* (= μικρούλης).

κουτσιουρεύω: κόβω τα κλωνάρια δένδρου, κόβω την κορυφή, κολοβώνω – ετυμ. «κούτσουρο» (β.λ.), εκ του αρχ. Ελλ. «κόσσω» (= κόπτω, κόβω) > Σερβ. *KUSOV* (= κολοβόκερκος).

κουτσ(ο)μακέλλ(ι) το: μικρό αντικείμενο – ετυμ. νέο Ελλ. «κουτσό» (= μικρό, λίγο) και «μακέλλι» (= εγχειρίδιο).

κούτσουρο το: εκτός από τις συνήθειες έννοιες σημαίνει και το αλετροπόδι είτε αρο-

τρόποδα, αρχ. Ελλ. «γύης» ή «έλυμα», στο οποίο εφαρμόζεται το υνί, που συχνά λέγεται και **αλετροκούτσο** είτε **κουτσοράλετρο** – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κόσσω» (= κόπτω) > κόψουρο > κούτσο (= κομμένος κορμός δένδρου, πρέμνο), γιατί πρόκειται για ένα κατάλληλα μορφοποιημένο κούτσο.

κ(ου)φά τα: οι λαγόνες, δηλ. τα περίξ της οσφύος ευαίσθητα μέρη του σώματος, τα «λαγαρά» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κούφος» (= κοίλος, ελαφρύς) και «κώφος» (= κούφιος, κοίλος).

κουφουτίλ(ι) το: ο σωλήνας χειροποίητης κάννουλας κρασοβαρελιών, η οποία σφραγίζεται με μικρή ξύλινη ράβδο, που λέγεται «πειρί» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κούφος» (= κοίλος) > κουφώνω > κουφωτός > κουφουτίλ(ι).

κουφωτό το: ψωμί που ζυμώθηκε με προζύμι και φούσκωσε, «νηβατό» (β.λ.) – **κουφίζω** (= ζυμώνω) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κούφος» (= κοίλος, ελαφρύς), και «κουφίζω» (= ελαφρώνω, υψώνω, ανασηκώνω).

κόχ(η) η: οι εκατέρωθεν έξω γωνίες της εστίας (τζακιού), «παρασιά» (β.λ.), που συχνά λέγεται και «κορφή» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κόγχη».

κράκουρο το: **1)** κορυφαίο υψηλό κατσάβραχο, **2)** μεταφ. άνθρωπος γερός, στιβαρός – ετυμ. παραφθορά του Ελλ. «ακώρεια» (= άκρα ή κορυφή όρους).

κρήνα η: κεφάλι, π.χ. στη φράση: «δεν του κόβ' η κρήνα» – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κάρα» ή «κάρη» (= κεφαλή) > κάρηνον ή καρήνα > κρήνα.

κριάς το: κρέας – συνηθίζεται και ατύπος τα **κριάσια** (= οι σάρκες) – ετυμ. Ελλ. «κρέας».

κριατσάν(ι)δο το: ο ελεός, δηλ. ειδικό ξύλινο τεμάχιο πάνω στο οποίο τεμάχιζαν το κρέας ή το λιάνιζαν για να φτιάξουν κεφτέδες, το αλλού λεγόμενο **κεφτεντένι** (Τουρκ.) – ετυμ. Ελλ. «κρέας» + «σανίδι».

κρίνα η: κυψέλη μελισσών, σίμβλος – ετυμ. Λατ. *SCRINIUM* (= κιβώτιο, παλ. Σλ. *skrina*) > νεό Ελλ. «σκρίνιο» (= μικρό ερμάρι) και «κρινί» (= κιβώτιο) > παλ. Σλ. *KRINA* (= μόδιος). Συνήθης η φράση: «έχει το σπίτι κρίνα», δηλ. γεμάτο αγαθά, κατά το αρχ. Ελλ. «σίμβλος χρημάτων».

κριτσανίδα η: και σπανίως **κιρτσανίδα** – **1)** το τραγανόν, δηλ. οι χόνδροι οστών και κρεάτων. Πιστεύουν ότι αποκτά πολλά μαλλιά όποιος την τρώγει, **2)** οι λεπτοί λωβοί του αφτιού – **κριτσανός-ή-ό** (= τραγανός) και **κριτσανίζω** (= τρώγω κάτι τραγανό που κάνει «κριτς-κριτς») – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κρίζω» (= τρίζω), λέξη ηχοποίητη εκ του «κριτς-κριτς», εξού και «κρισώ» (β.λ.).

κρισ(ι)μάς ο: κρασοκατάλυξη, μεθυστικό φαγοπότι, τραπέζωμα με οινοποσία – ετυμ. Ελλ. «κρασί» (= οίνος) και «κράσωμα» (= μέθη) > παλ. Σλ. *KRbCbMA* (= μεθυστική κρασοποσία) > Σερβ. *KRCMA* και Βουλγ. *KRbCMA* (= καπηλείο, οινοπωλείο, κρασοποτείο).

κρισώ: 1) τρίζω, λόγω φορτίου ή πίεσης, π.χ. στις φράσεις: «κρισάει τα δόντια» και «κρισάει το βα(γ)έν(ι)», όταν είναι γεμάτο κρασί, 2) κροτώ, βροντώ, π.χ. στη φράση: «κρισάει ο ουρανός», όταν μπουμπουνίζει δυνατά εν όψει καταιγίδας – το **κρισσαριό** (= δυνατό τρίξιμο), 3) (επί φωτιάς) τριζοβολώ, καίω με έντονη και ηχηρή φλόγα – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κρίζω» (= τρίζω), ηχοποίητο.

κρουστός-ή-ό: 1) (για φαγητό) παχύρρευστο, πηχτό, χυλωμένο, 2) (για ύφασμα) πυκνούφασμένο κρεκάδι – ετυμ. Ελλ. «κρούω».

κρούω: εκτός από την συνήθη έννοια κτυπώ σημαίνει και: 1) δέρνω, π.χ. στη φράση: «το κρούει το παιδί», 2) στη φράση: «όταν κρούει ο ήλιος» σημαίνει όταν ανατέλει, 3) στη φράση: «μ' κρούει το μάτ(ι)» σημαίνει ότι τρεμοπαίζει το βλέφαρό μου, γεγονός που θεωρείται οϊωνός για επικείμενο συμβάν, 4) στη φράση: «κρούει απ' τον πατέρα τ'» σημαίνει ότι ομοιάζει ή έχει χαρακτήρα από το γένος του πατέρα.

κρυ(γ)ιότη(η) η: ψυχρούλα, δροσερότητα του πρωϊνού ή του δειλινού – ετυμ. Ελλ. «κρύο» > κρυγιότη.

κτάρ(ι) το: 1) ο γλοιώδης πλακούντας από μύκητες που αυτοδημιουργείται στο ξίδι – **κτάργιασε** (= ξίδιασε ολοσχερώς και έπιασε μάζα μυκήτων), 2) συνεκδοχικά το γλοιώδες ύστερον της γέννας, το χόριο – ετυμ. αρχ. Ελλ. «εκ-ταργανόομαι» (= ξιδιάζω πλήρως, γίνομαι υπερβολικά ξινός) και «ταργανον» (= ξίδι, ξιδόκρασο).

κτουπίζω: κουρεύω τις τούφες του μαλλιού απ' την κοιλιά των προβάτων, κατά το φθινόπωρο, για να μην κολλούν οι κολλητισίδες – ετυμ. Ελλ. «εκ» + «τούφα» (= σύνολο μαλλιών ή ινών, στύππη, Λατ. *tufo* και *stupa*) > εκτουφίζω ή κτουπίζω (= ξετουφίζω, αφαιρώ τούφες) – **κτουπ(ι)** (= το στυππώδες κατώτερο μαλλί χρήσιμο μόνο ως γέμισμα στα προσκέφαλα).

κυδωνιάζομαι: συνηθώς για σπαρτά στη φράση: «κυδωνιάσκαν τα στάρια», δηλ. ωρίμασαν και έγιναν κίτρινα σαν το κυδώνι – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κυδώνιον μήλον» (= κυδώνι).

κυπρί το: κουδούνι ορειχάλκινο και σπανίως το χάλκινο – τα **λιανοκύπρια** (= τα μικρά κουδουνάκια) – ετυμ. Ελλ. «Κύπρος» > Λατ. *CYPRUM* ή *CUPRUM* (= μέλας χαλκός εκ Κύπρου).

κύτσα η: και **τσύτσα** ή το **σφαγάρ(ι)** – κατώτερο μαλλί λαμβανόμενο από κούρεμα δερμάτων, χρήσιμο κυρίως στο γέμισμα προσκεφαλαίων – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κύτος» (= σκύτος, δέρμα, Λατ. *cutis*) > κύτσα ή τσύτσα.

κώζια η: και όχι **κόζια** – 1) προβειά, μολγός, δέρμα αιγοπροβάτων, 2) τεμάχιο ή λωρίδα δέρματος – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κώδιον» (= προβειά, κώας, δέρας, νάκη – κάσας, δηλ. δερμάτινο κάλυμμα της ράχης των ίππων) > κώζιον ή κώζια (= δέρμα, Σλ. *kozja*) και όχι από το Σλ. *kozá* (= γίδα, αίγα). Σχετικό «κουζίν(ι)» (β.λ.).

κωζιόκα η: πανωφόρι από μαλλωτή προβειά, Ρουμ. *cojos* – ετυμ. «κώζια» (β.λ.).

κωλαγκαθιά η: ο κόκκυγας, το κάτω άκρο του ιερού οστού, η κοχώνη, η ουρά της σπονδυλικής στήλης, ο όρρος – ετυμ. Ελλ. «κώλος» (= πρωκτός) και «αγκάθι».

κώφα η: ξύλινο δοχείο για κρασί παρόμοιο με παγούρι, «φλάσκα» (β.λ.), «τσότρα» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κώφος» (= κούφιος, κοίλος) > Σλ. *KOFA* (= δοχείο, καδίσκος, Ρουμ. *sofa*), Σερβ. *KOFA* (= υδρία), Βουλγ. *KOFA* (= κουβάς, κάδος).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

- λαβδός-ή-ό:** και **λαβδοπόδαρος-η-ο** – βλαισόπους, βλαισός, αυτός που τα σκέλη του από τα γόνατα και κάτω αποκλίνουν προς τα έξω σε μορφή Λ, ο «χαβδός» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «λάβδα» (= το γράμμα Λ).
- λαβίζω:** θορυβώ – η **λάββα** (= θόρυβος από ομιλίες) – ετυμ. Τουρκ. *LAF* (= λόγος, φλυαρία, Αλβ. *llaf-ë*) και *LAFIZ* (= λέξη, λόγος, κουβέντα, Βουλγ. *lafaj*).
- λαγαρά τα:** τα περί την οσφυϊκή χώρα μαλακά μέρη του σώματος, οι λαγόνες, τα λεγόμενα και «κ(ου)φά» (β.λ.), συχνά και τα περί τα αιδοία ευαίσθητα μέρη – ετυμ. αρχ. Ελλ. «λαγαρός» (= χαλαρός) και «λαγαρά» (= τα κάτωθεν των κενεώνων).
- λαγαρός-ή-ό:** καθαρός, διαυγής, όχι θολός – το **λαγάρ(η)** (= ό,τι καθαρό και εκλεκτό βγαίνει από ένα σύνολο, π.χ. καθαρό σιτάρι, χρυσά φλουριά) – **λαγαρίζω** (= καθαρίζω, λαμπικάρω, ιδίως επί θολών υγρών και χύδην πραγμάτων – μεταφ. σκοτώνω, κατά πως λέγουν «τον καθάρισ») – ετυμ. αρχ. Ελλ. «λαγαρός» (= χαλαρός) > μσν Ελλ. «λαγαρός» (= διαυγής).
- λαγγήτα η:** σπανίως **λαλαγγήτα** – τηγανίτα, δηλ. βώλος (σπάνια πλακούς) ζύμης τηγανισμένος – ετυμ. αρχ. Ελλ. «λαλάγγη» (= λάγανο, τηγανίτα) > λαλαγγήτα ή λαγγήτα και Τουρκ. *LALANGA*.
- λαγγιόλ(ι) το:** και **ξίφάρ(ι)** – στενόμακρη λωρίδα υφάσματος, από τις πολλές που συρραπτόμενες μεταξύ τους δημιουργούν τις πτυχώσεις στα ενδύματα των παραδοσιακών στολών – ετυμ. Λατ. *LANCIOLA* (= λογχίδιο), από τις κρεμαστές στη μέση, σαν ξίφη, λωρίδες των στρατιωτικών ρωμαϊκών στολών.
- λαγιάζω:** επί αιγοπροβάτων λένε **λάγιασαν**, δηλ. κάθονται ήσυχα στο «γρέκι» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «λαγγάζω» (= ενδίδω, υποχωρώ – χαυνούμαι) και Λατ. *langueo* (= ατονώ, χαλαρώ, οκνώ).
- λάγιος-α-ο:** μαύρος, μελαψός – ετυμ. αρχ. Ελλ. «Λάγ(ε)ιος» (= Αιγύπτιος, Αράπης, ως υπήκοος του βασιλέα Πτολεμαίου Λάγου, Λατ. *Lageus*) > Αλβ. *LLAJË* (= μαύρο, Βλαχ. *laiu*), όπως ακριβώς από το «Αιγύπτιος» > «γύφτος» (= αθίγγανος – μελαψός) – Στα αρχ. Ελλ. «λαγεία άμπελος» (= ποικιλία μαυροστάφυλης αμπέλου προερχόμενη εξ Αιγύπτου, Λατ. *lagea vitis*) – σχετ. «φαρα(γ)ώνης» (β.λ.).
- λαγνί το:** και σπάνια **λα(γ)έν(ι)** – πήλινη στενόλαιμη στάμνα με μια λαβή όπου έβαζαν νερό ή κρασί – ετυμ. αρχ. Ελλ. «λάγηνος» ή «λάγυνος» (= πήλινο δοχείο, στάμνα).

- λαγόμε(υ)λα η:** η αλογόμυγα που τσιμπάει και ερεθίζει τα υποζύγια – ετυμ. παρέφθαρται από το Ελλ. «αλογόμυγα».
- λαιμαριά η:** χονδρό περιλαίμιο των υποζυγίων, για να σέρνουν βαριά αντικείμενα (κορμούς δένδρων, άροτρα, βωλοκόπι, κ.λπ.) – ετυμ. Ελλ. «λαιμός».
- λάκκος ο:** **1)** εδαφική κοιλότητα κατά κανόνα γεμάτη νερό σαν μικρή λιμνούλα. Όταν δεν έχει νερό λέγεται «γ(κ)ούβα» (β.λ.), **2)** υδατόρρεμα, χείμαρρος – ετυμ. αρχ. Ελλ. «λάκκος» (= όρυγμα, δεξαμενή, βόθρος) και Λατ. *laccus* (= λίμνη).
- λακκούρια τα:** ο τράχηλος του ανθρώπου, ο αυχέννας – ετυμ. Ελλ. «λάκκος» (β.λ.), λόγω της εκεί σχηματιζόμενης λακκούβας.
- λάλα η:** συχνά και **λώλα** – **1)** φαγέδαινα, δηλ. καρκινώδης ή γαγγραινώδης νόσος προκαλούσα ελκώματα που φθείρουν τις σάρκες, π.χ. στην κατάρα «κακιά λάλα να σε βαρέσ'!», **2)** ασθένεια των μελισσών που είναι σκουλήκι των κηρηθρών, αρχ. Ελλ. ο «κλήρος» – ετυμ. αρχ. Ελλ. «όλλυμι» (= αφανίζω, καταστρέφω) > «ολωλός» (= αφανισμένο) > λώλα ή λάλα (= καταστροφή).
- λάλα-μπαλλάλα το,** (στις παιδιές των αγοριών) μόνο στη φράση: «παίζουμε το λάλα μπαλλάλα;», και είναι αρκτικές λέξεις έμμετρου στίχου που απαγγέλεται ρυθμικά, προκειμένου να χωριστούν σε δύο αντίπαλες ομάδες και να παίξουν. Είναι το αντίστοιχο του «άρσια μάρσια» (β.λ.) των κοριτσιών – ετυμ. Ελλ. προστακτική του «λαλώ» και του «μπαλλαλώ» (β.λ.).
- λάλος ο:** σπάνιο το θηλυκό η **λάλα** – σεβαστός, τρανός που του οφείλεται σέβας, σεβάσμιος γέρων – ετυμ. Τουρκ. *LADA* (= παιδαγωγός, τίτλος αρχιευνούχου, προσαγόρευση σουλτάνου ή βεζύρη), λέξη περσική, Αλβ. *LALË-A* (= ο μεγαλύτερος αδελφός, ο πατέρας, ο ανδράδελφος, ο δαήρ), που τον παλιό καιρό αποκαλούνταν απ' τις νυφάδες του σπιτιού «αφέντης», και παλ. Σλ. *LELJA* (= μητραδέλφη).
- λάμβαρος-η-ο:** **1)** (για πράγματα) μανός, χαλαρός, σομφός, **2)** (για ανθρώπους) ήπιος, άτονος, χαύνος – ετυμ. αρχ. Ελλ. «χαλός» (= χαλαρός, άτονος, χαύνος) > χάλαβος > Σλ. *HLABAV* (= χαλαρός).
- λαμπάρ(ι)τζα η:** παιδικό παιχνίδι με κυνηγητό, στο οποίο πρέπει ο παίκτης να ακουμπήσει το χέρι του σε ορισμένο σημείο [«να πάρει φωτιά», όπως λένε] για να μπορεί να συλλάβει άλλους – ετυμ. Ελλ. «λαμπαδίζω» (= κρατώ δαυλό και τρέχω σε λαμπαδοδρομία) > λαμπαρίζω > λαμπάρ(ι)τζα, απ' όπου παρέφθαρται και το ομόσημο νέο Ελλ. «αμπάριτζα», το οποίο εσφαλμένως μερικοί γράφουν ότι έχει Αλβ. προέλευση.
- λανάρ(ι) το:** **1)** το ξάνιο, δηλ. εργαλείο για ξάνση μαλλιών, **2)** μεταφ. σκώμμα, πείραγμα, περίπαιγμα, αλλά και σκώπτης – ετυμ. αρχ. Ελλ. «λάνος» (= λήνος, μαλλί, ταλάσιον, Λατ. *lana*) > Λατ. *LANARIUS* (= εριουργός, ταλασιουργός).
- λα(ν)τζιάδ(ι) το:** φτηνό βαμβακερό φόρεμα, συνήθως δίχρωμο, φτιαγμένο από ύφασμα που λέγεται **αλατζιάς** – ετυμ. Τουρκ. *ALACA* (= ποικιλόχρους, στικτός, παραδάλος).

λάπατο το: εκτός από το γνωστό λαχανικό του γένους ρούμεξ, στην ιδιωματική φράση: «τον έπιασε το λάπατο» μεταφορικώς σημαίνει εξαγριώθηκε και ωρύεται, παραφέρεται και φωνασκεί, θύμωσε πολύ και ουρλιάζει, αγρίεψε και ευρισκόμενος εκτός εαυτού έντονα χειρονομεί και φωνάζει, όπως ακριβώς τα άγρια θηρία όταν συλλαμβάνονται στην παγίδα – ετυμ. αρχ. Ελλ. ο «λάπαθος» (= λάκκος/παγίδα για να πέφτουν μέσα και να συλλαμβάνονται τα άγρια θηρία).

λαπούδα η: το κάτω των αστραγάλων τμήμα της «πατούνας» (β.λ.), όπου και το πέλμα, η «ουμπλή» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «πόδι» > Βλαχ. *LA PUDE* (= το πόδι) > λαπούδα, με συνεκφορά του άρθρου, και εννοείται η πέζα, το πέλμα, η πατούσα.

λάρος-α-ο: 1) μεταφ. έπηλυς, έποικος, ξενοχωρίτης, αλλοδαπός – ετυμ. αρχ. Ελλ. «λάρος» (= το θαλασσινό πτηνό γλάρος, Λατ. *laros*), 2) σεβαστός, αξιότιμος – ετυμ. Λατ. *LAR* (= τιμητική προσηγορία προσώπου).

λαρώνω: γαληνεύω, ησυχάζω, ηρεμώ, κατευνάζω, πραΰνω, ημερώνω – αλαριστός-η-ο (= ανήσυχος, απαρηγόρητος) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «λαρός» (= τερπικός, ευχάριστος, ηδονικός) και όχι εκ του «λαρός» (= φαιδρός, εύθυμος).

λάσα τα: περιουσίες (χρήματα, πολύτιμα αντικείμενα, ακίνητα, καταθέσεις, κ.λπ.) που άφηναν πλούσιοι ομογενείς για κοινωφελή έργα ή σχολεία του χωριού τους – ετυμ. Λατ. *LASSO* (= καταπονώ, αποκόλλω) και *LAXO* (= χαλαρώνω, αφήνω) > Ιταλ. *LASCIO* και Ρουμ. *LAS* (= αφήνω), Βλαχ. *alasu* > λάσα (= αφήματα περιουσιακά, κληροδοτήματα).

λάστρα η: υαλοπίνακας, υαλόπλακα – ετυμ. Ιταλ. *LASTRA* (= πλάκα) και *lastra di vetro* (= υαλοπίναξ).

λατζόν(ι) το: λατάκι, δηλ. ευθυτενές δενδρύλλιο ελάτης – η **λατζόνα** (= η ευσταλής νέα), όπως ακριβώς λένε «μπορίκα» (β.λ.) ή «πλατόνα» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «έλατον» > «λατόν(ι)» (β.λ.) > λατζόνι.

λατόν(ι) το: πυκνότερα λητόν(ι) – μεταφ. λεπτοφυής νέος ή νέα, όμορφος, καμαρωτός γίγαντας – ετυμ. Ελλ. «έλατον» > λατόνι (= ευθυτενές δενδρύλλιο ελάτης, όπως λατάκι) – σχετ. «λατζόνι» (β.λ.), και όχι από το παλ. Σλ. *LITONb* (= ειλητόν, Λατ. *corporale*).

λαψάνα η: και ψάνα – (επί φρούτων) αυτό που είναι κίτρινο και φαίνεται ώριμο για συλλογή ενώ εξακολουθεί να είναι εσωτερικά χλωρό και άγουρο – **λαψάναβος-η-ο** (= χλωρός, κίτρινος) – **λαψανιάζω** (= χλωμιάζω, γίνομαι ωχρός) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «λαψάνη» (= το φυτό σινάπι), που έχει άνθη κίτρινα.

λεημονώ: συμπονώ, οικτείρω, συμπάσχω – **αλέημονος-η-ο** (= άσπλαχνος, σκληρόκαρδος) – ετυμ. Ελλ. «ελεήμων».

λειβίδα η: και λειβήθρα ή γλιστρίδα – έλμινθα, δηλ. σκώληκας λεπτός και μακρύς παράσιτο των εντέρων – ετυμ. αρχ. Ελλ. «έλμινς» > έλμινθα > λεμ(β)ίνθα ή λειβήθρα ή λειβίδα (= εντεροσκώληκας, Σερβ. και Αλβ. *glista*, Λατ. *lumbricus*).

λείξα η: και **λειξουρ(γ)ιά** – λαιμαργία, το να σου τρέχουν τα σάλια όταν βλέπεις καλό φαγητό, η αλόγιστη αδηφαγία των εγκύων – ο **λείξουρας** (= λιχούδης, αδηφάγος) – ετυμ. Ελλ. «λείχω» (= γλείφω).

λέλεκας ο: **1)** δρεπάνι μεγάλο και κοφτερό χωρίς οδόντωση, που ομοιάζει με τον καμπύλο υψηλό λαιμό του πελαργού, **2)** μεταφ. λιγνός και υψηλός άνθρωπος, **3)** και το **λελέκι** – το υψηλόλαιμο και μακροπόδαρο πτηνό πελαργός – ετυμ. Τουρκ. **LEYLEK** (= πελαργός), λέξη αραβική.

λεμούρα η: μόνο στη φράση: «πλάκωσε λεμούρα», όπου σημαίνει όχλος, πλήθος ανθρώπων, πολλοί νοματαίων, πληθώρα ατόμων – ετυμ. Λατ. **LEMURES** (= ψυχές, σκιές πεθαμένων, φαντάσματα, δαίμονες, Λατ. *manes*).

λέτσιος ο: ρυπαρός, ρακένδυτος – ετυμ. Ιταλ. **LEZZONE** (= ρυπαρός, βρόμικος) και **LEZZO** (= βρόμα, ακαθαρσία).

λη(γ)έν(ι) το: μεταλλική στρογγυλή λεκάνη – ετυμ. αρχ. Ελλ. «λάγηνος» ή «λάγυνος» (= είδος στάμνας, Λατ. *lagena*) > Τουρκ. και Βουλγ. **LEGEN** (= λεκάνη).

λημ(ι)κιάρ(η)ς-α-(ι)κο: αυτός που του τσιμπλιάζουν τα μάτια από αδυναμία – ετυμ. αρχ. Ελλ. «λήμη» (= γλάμη, τσίμπλα).

λη(η)τάρ(ι) το: σχοινί για δέσιμο ζώων, λεπτή τριχιά, Αλβ. *liakë* – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ειλύω» (= περιτυλίγω, περιστρέφω) > *ειλητάριον* > *λητάρι*.

λιαβί το: αριστερό, ευώνυμο – ετυμ. αρχ. Ελλ. «λαιός» (= αριστερός, ευώνυμος, Λατ. *laevus*, Βουλγ. *ljan*) – **λιαβός** ή **λιαβοχερ(η)ς** (= επαρίστερος, ζερβοχέρης, αριστερόχειρας).

λιάκατα τα: σπάνιος ο ενικός τύπος η **λιάκα** – γλοιώδεις σιχαμερές βρομιές, πυώδη εκκρίματα, ιλυώδεις ακαθαρσίες, π.χ. από τον καθαρισμό λάσπης, πλύσιμο εντοσθίων σφαγίων από τα εσωτερικά περιττώματα, ξάφρισμα φαγητών που βράζουν, κ.λπ. – ετυμ. Ελλ. αντί του ορθού «λιάπατα», εκ του αρχ. Ελλ. «λάπη» (= αφρός υγρών φλέμα, μύξα, γλίτσα, γλοιός, ιλύς, μούχλα, λύματα, κ.λπ.) και «λαπάττω» ή «λαπάζω» είτε «αλαπάζω» (= κενώνω, αδειάζω) και «λάπαξις» (= κένωση της κοιλιάς από τα περιττώματα, ευκοιλία).

λιανούρα η: **1)** δάσος με πολλά λεπτά δενδρύλλια, **2)** παιδομάνι, **3)** πολλά μικρά πράγματα, ψιλικά – ετυμ. νέο Ελλ. «λιανός».

λιάπ(η)ς ο: **1)** λαίμαργος, αδηφάγος, καταβροχθιστής – ετυμ. Ελλ. «λάπτω» (= καταπίνω λαίμαργα, λαφύσσω, ρουφώ, αδειάζω), **2)** Αλβανός από τη φυλή των Λιάπηδων.

λιάρος-α-ο: και συχνά **παρδάλης-ω-(ι)κο** – παρδαλός, δηλ. μαύρος με λευκά στίγματα ή αντίστροφα – ετυμ. Σλ. **LJAR** (= ποικιλόχρωμος, Αλβ. *llarë*).

λιάσσα η: **1)** πρόχειρη ξυλόπηκτη θύρα από λεπτές «λούρες» (β.λ.), **2)** ο,τιδήποτε ξυλόπηκτο κατασκευάσμα κλείνει ένα άνοιγμα, **3)** το κενό της στέγης μεταξύ οροφής και σκεπής όπου υπάρχουν οι ξυλοδοκοί, **4)** γεφύρι ρέματος φτιαγμένο πρό-

χειρα από κορμούς δένδρων, «περατζάνα» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ύλη» (= δάσος, δένδρο, κορμός δένδρου) και «υλάεσσα» (= αυτή που έχει πολλά δένδρα ή είναι φτιαγμένη από πολλούς κορμούς δένδρων).

λιάτα η: μεγάλο και φαρδύ τσεκούρι των υλοτόμων – ετυμ. Λατ. *LATA* (= πλατεία, ευρεία).

λιβακώνομαι: αποκάμνω προσβαλλόμενος από καύσωνα – ετυμ. αρχ. Ελλ. «λίψ» (= πολύ θερμός και υγρός ΝΔ άνεμος, κοινώς λίβας).

λιγκρίζω: προκαλώ έντονη επιθυμία για κάποια λιχουδιά, διεγείρω την όρεξη – ετυμ. Λατ. *LINGO* (= λείχω, λειχάζω), *LIGURIO* (= λειχάζω, λιχνεύω, ορέγομαι, λιγουρεύομαι).

λιθοπάτ(ι) το: πυώδες κηρίο της πατούσας, σπυρί του πέλματος – ετυμ. είναι λέξη Ελληνική.

λιλί το: και **λίλι** – (νηπιακή λέξη) χρήμα, κέρμα, φλουρί – ετυμ. παραφθορά αντί του ορθού «λιρί», εκ του Ιταλ. *lira*.

λιμαγμάρα η: υπερβολική πείνα, ακόρεστη αδηφαγία – ετυμ. αρχ. Ελλ. «λιμός» (= πείνα) > νέο Ελλ. «λιμάζω» (= πεινώ πολύ). Άλλη σημασία έχει το «λυμαγμάρα» (β.λ.).

λίμπα η: βαθύ πιάτο, λοπάδα, τρύβλιο, «τσιαούκα» (β.λ.) – ετυμ. παλ. Σλ. *LbBb* (= κρανίο, καύκα).

λιμπά τα: γενικά οι όρχεις και κυρίως οι όρχεις των σφαγίων που ψητοί είναι λαχταριστή λιχουδιά, τα κοινώς λεγόμενα *αμελέτητα* – ετυμ. Ελλ. «λιμπίζομαι» (β.λ.).

λιμπίζομαι: λαχταρώ κάτι, εφίεμαι τινός, επιθυμώ να απολαύσω – ετυμ. αρχ. Ελλ. «λίπτομαι» (= γλίχομαι, επιθυμώ) και «λιμβός» (= λίχνος, λαίμαργος) – Στα Λατ. *LIBITO* (= επιθυμία).

λίμπρος ο: το δεφτέρι κάθε οικογένειας όπου ο «μουχτάρης» (β.λ.) σημείωνε τον πληρωθέντα φόρο της δεκάτης – ετυμ. Λατ. *LIBER (libri)* (= βιβλίο).

λι(ν)γκέρ(ι) το: ευρύ χάλκινο πινάκιο με διάκοσμο – ετυμ. Λατ. *LANX [lancis]* (= πινάκιο, πατάνη, λοπάδα) > Τουρκ. *LENGER* (= είδος караβάνας).

λιόπες οι: σπανίως **λιοπίγκες** – καρβατίνες, μονόδερμα πρόχειρα υποδήματα, δηλ. «τσαρούχια» (β.λ.), από δέρμα ακατέργαστο για τις εργασίες των χωραφιών – ετυμ. αρχ. Ελλ. «λοπός» (= δέρμα, λέπος, φλούδι) > Ρουμ. και Αλβ. (*l)oringa* (= καρβατίνες), και όχι από το Αλβ. *lorë-a* (= αγελάδα).

λιόρδα η: και συχνά **λόρδα** – υπερβολική πείνα, π.χ. στη φράση: «τον έκοψε η λιόρδα» – ετυμ. αρχ. Ελλ. «λορδών» > «λορδός» (= ο πάσχων λόρδωση, δηλ. ο κυρτός προς τα πίσω, με αποτέλεσμα να προβάλλει η κοιλιά και το στήθος, ο εμπροσθότονος) > λόρδα. Λέγεται συνεκδοχικά επειδή πρήζεται και προεξέχει η κοιλιά αυτών που λιμάζουν επί μακρόν. Σχετικό «λιούρδας» (β.λ.).

λιόσκα η: μόνο στη φράση: «ένιωσε τη λιόσκα και έφυγε» όπου σημαίνει κατάκριση, κακολογία, κατακραυγή – ετυμ. αρχ. Ελλ. «λάσκω» (= κροτώ, ηχώ – κράζω, βουίζω – διαλαλώ, βροντοφωνώ) > Σερβ. *LJOSKOT* (= ψόφος, κρότος, Λατ. *strepitus* – φλυαρία, κακολογία, κατακραυγή).

λιούρδας ο: και το θηλυκό η **λιούρδα** – ζήτουλας αδηφάγος, πειναλέος που συνεχώς απαιτεί τροφή – ετυμ. Ελλ. «λιόρδα» (β.λ.). Στα Λατ. *lurcho* (= λίχνος, λαφυκτής, λαίμαργος).

λιπανή η: και **λειψη** – άζυμη κουλούρα όμοια με λαγάνα, λειπανάβατη, μη «νηβατό» (β.λ.) που ψήνεται στη χόβολη – ετυμ. Ελλ. «λείπω».

λισβάρ(ι) το: και συχνά ο **λίσβας** ή **αλίσβας** – μη εύφορος τόπος με αργιλώδες έδαφος, άγονο χωράφι, λυπρόγαιος αγρός που έχει άπαχο χώμα, «τραγάνα» (β.λ.) – ετυμ. «λισβός» (β.λ.).

λισβός-ή-ό: πελιός, χλωμός, ωχρός, πελιδνός, και κατ' επέκταση καχεκτικός, αδύνατος, λυπρός – ετυμ. Λατ. *LIVEO* (= είμαι πελιός, πελιδνούμαι).

λιχομανάω: **1)** μανικώς ασθμαίνω, αναπνέω δύσκολα έχοντας τη γλώσσα έξω ως οι σκύλοι, πνευστιώ, **2)** μεταφ. ξεψυχώ – ετυμ. αρχ. Ελλ. «λιχμάω» (= κινώ τη γλώσσα, λείχω, γλείφω) + «μανία».

λόζιος ο: **1)** και η **κοιπή** – φωλεός θηρίου, κοιταίον, ειλιός αγριμιού, κυλισταριά άγριου ζώου, **2)** χόρτα ή στάχια στροβιλοειδώς μπερδεμένα – ετυμ. αρχ. Ελλ. «λέχος» (= κλίνη – γάμος, συνουσία) και «λόχος» (= τοκετός, γέννα) > Σλ. *LOŽE* (= κοίτη, κλίνη, φωλεά – μήτρα, τοκετός) > Αλβ. *lloshi* (= φωλεά άγριων ζώων – τόπος με μπερδεμένο χορτάρι).

λομάδα η: είτε **λουμάδα** και σπανίως **ομάδα** ή **αμάδα** – **1)** τεμάχιο λιθόπλακας με το οποίο παίζεται οι παιδιές «φούτσιος» (β.λ.) και «μίδια» (β.λ.), η «σ(η)μάδα» (β.λ.), **2)** η ονομασία αυτού του αγορίστικου παιχνιδιού – ετυμ. Σλ. *LOMITI* ή *ULOMITI* (= σπάζω, θραύω), *LOMb* (= κλάσμα, τεμάχιο) > Βουλγ. *LOMADA* (= τεμάχιο λιθόπλακας).

λόντζια η: **1)** και το **κουλούρ(ι)** – το κυκλικό πεζούλι γύρω από το πλατάμι της κεντρικής πλατείας στο μεσοχώρι, **2)** τοποθεσία υψίπεδη με θέα, μέσα ή στον περίγυρο χωριού – ετυμ. Ιταλ. *LOGGIA* (= θεωρείο) > Τουρκ. *LOCA* (= θεωρείο, στοά) και Σερβ. *LONDZA* (= ταράτσα).

λόρθος-η-ο: όρθιος, κατακόρυφος – ετυμ. Ελλ. «ολόθριος» > λόρθος.

λουβός-ή-ό: καχεκτικός, αρρωστιάρης – ετυμ. αρχ. Ελλ. «λώβη» (= μεταχείριση κακή, λύμη, όνειδος, φθορά – λέπρα).

λου(γ)ιάζω: **1)** σκέπτομαι, υπολογίζω – ετυμ. Ελλ. «λογίζομαι», **2)** παρατηρώ, θωρώ, βλέπω – ετυμ. αρχ. Ελλ. «λογάδες» (= οφθαλμοί).

λουγιούν-του-λουγιού: διαφόρων ειδών, λογιών-λογιών – **λογιαστά** (= διάφορα, πολλών ειδών) – ετυμ. παραφθορά της φράσης: «λογιών των λογιών».

λουγρώνω: βουρκώνω τα μάτια μου καθώς είμαι έτοιμος να ξεσπάσω σε κλάματα – ετυμ. αρχ. Ελλ. «λυγρός» (= λυπηρός, οδυνηρός) και Λατ. *LUGEO* (= θρηνώ, κλαίω).

λούζ(ι)να η: ουλή πληγής, σημάδι σπυριού – ετυμ. παλ. Σλ. (B)*LUŽNA* ή (B)*LIZNA* (= ουλή, ίχνος ή σημαδάκι πληγής).

λουκάνα η: μόνο στη φράση: «έγινα λουκάνα», όπου σημαίνει βράχηκα, όπως ακριβώς λένε «λούτσα» (β.λ.) και «μοτσιάλα» (β.λ.). – ετυμ. Ελλ. «λάκκος» > Λατ. *LUCUNA* και *LACUNA* (= λάκκος με νερά, Βουλγ. *lokva* – τέλμα, τέναγος, Σερβ. *lokva*), παλ. Σλ. *LOKVA* (= όμβρος, όμβρημα),.

λούλιακας ο: και σπανίως **λούλιουκας** – κωλοφωτιά, λαμπυρίς, πυγολαμπίς, Λατ. *lucinium* – ετυμ. αρχ. Ελλ. «λύκη» (= φως, φέγγος, λάμψη, Λατ. *lux*, Σλ. *luc*), με δίπλωση και τροπή του Υ σε ΟΥ.

λουμάκ(ι) το: και η **λουμακίδα** – νεόφυτο ευθυτενές δενδρύλλιο, φυτόνι – ετυμ. αρχ. Ελλ. «υλημάκιον» (= μικρό χαμόδενδρο ή χαμόκλαδο) > λουμάκι > Αλβ. *LUMAQË* (= βλαστός, κλάδος, Βλαχ. *lumakiu*).

λούμ(η) η: είτε **λούν(η)** – άσις, ιλύς ποταμού – ετυμ. αρχ. Ελλ. «λύμα» (= ιλύς, ακαθαρσία, βόρβορος, Λατ. *limus*, Αλβ. *lum-i*) > παλ. Σλ. *LOMb* (= τόπος ελώδης).

λούναβος-η-ο: και σπάνια **σιαλούναβος-η-ο** – κυκλοθυμικός, νευρικός, οξύθυμος, μανιακός, ανισόρροπος – ετυμ. Λατ. *LUNA* (= σελήνη, παλ. Σλ. *LUNb*) > λούναβος (= σεληνιάζων, επιληπτικός, φεγγαρίσιος, Λατ. *lunatus*, παλ. Σλ. *LUNAVb*).

λού(ν)γκα η: μέγα πυώδες απόστημα, βούζουνας, πρησμένο αδένωμα – ετυμ. Λατ. *LONGUS* (= μακρός, Ρομ. *lung*) και *LONGANO* (= φούσκα, αλλάς) > Αλβ. *LUNGË-A* (= απόστημα, εμπύασμα).

λούρα η: **1)** ευλύγιστη ξυλινη ράβδος, βάκλον, **2)** λεπτή και επιμήκης στρογγυλή ξυλοδοκός για τους φράχτες – ετυμ. «λουρώνω» (β.λ.).

λουριά τα: εκτός από την συνήθη έννοια ιμάντας, ζώνη, δερμάτινη ταινία, σημαίνει και ζυγοδέτες, ζυγοϊμάντες (παλιά ήταν φτιαγμένοι από ταινία δερμάτινη). Με αυτά ο ρυμός του αρότρου προσδένεται αρθρωτά στο μέσον του ζυγού, το αρχ. Ελλ. «μέσαβον». Στον ρυμό δένονταν με την «β(ρ)ουκλείδα» (β.λ.) και στον ζυγό, μέσω μιας οπής, με το **σταύρωμα** (= κάθετη δρύινη σφήνα, αρχ. Ελλ. «ένδρουον»). Τώρα έχουν υποκατασταθεί από την νεότερη δίκρινη «β(ρ)ουκλείδα» (β.λ.) – ετυμ. Λατ. *LORUM* (= ζώνη, λουρί).

λουρό(γ)ι το: το ωρολόγι, ειπωμένο με ανασυλλαβισμό.

λουρώνω: χλωραίνω, τέγγω, υγραίνω κάτι στεγνό ώστε να γίνει ευλύγιστο, π.χ. χόρτα, στάχια, δέρμα. Η λέξη λέγεται και για ζυμάρι όταν γίνεται πολύ όλκιμο – ετυμ. Λατ. *LUROR* (= χλωρότης).

λούταρος-η-ο: **1)** καχεκτικός, χλωμός, κιτρινιάρης, **2)** βρεγμένος, κάθυγρος, μουσκεμένος – ετυμ. αρχ. Ελλ. «λώταξ» (= ο κοινώς λεγόμενος χαμένο κορμί) και

Λατ. *LUTARIUS* (= πηλώδης, τελματαίος), *LUTEUS* (= κρόκιος, κίτρινος, ως το φυτό *lutum* – πηλώδης – μεταφ. φαύλος). Στα παλ. Σλ. *LUTb* (= χαλεπός) και Σερβ. *LUTAV* (= αφιλόκαλλος, άνοστος, σαχλός).

λουτράς ο: **1)** καλό γυαλιστερό λεπτόχνουδο ύφασμα για τις παραδοσιακές στολές – ετυμ. Λατ. *LUTRA* (= ενυδρίς, βίδα) > Τουρκ. *LUTR* (= ενυδρίς και η γούνα της – είδος μεταξωτού υφάσματος), **2)** λέγονται εσφαλμένως **λουτράδες**, αντί του σωστού «ουτράδες», τα ποικίλματα των παραδοσιακών φορεσιών που είναι από «ουτρά» (β.λ.).

λούτσα η: **1)** νερόλακκος, Αλβ. *llucë*, **2)** στη φράση: «έγινα λούτσα» σημαίνει βράχηκα – **λουτσίζω** (= καταβρέχω) – ετυμ. παλ. Σλ. *LUŽA* ή *KALUŽA* (= τέλμα, έλος), εξού και «Καλούτσιανη» (= παραλίμνια συνοικία των Ιωαννίνων).

λουχώνω: **1)** (για χωράφι ή αμπέλι) υλομανώ, βλαστομανώ, φυλλομανώ, **2)** (επί φωτιάς συνεκδοχικά) καίω έντονα και με υψηλές φλόγες – ετυμ. αρχ. Ελλ. «λοχμούμαι» (= γεμίζω πυκνά χαμόκλαδα, πυκνούμαι σαν λόχη) και Λατ. *LUCUS* (= άλσος, δρυμός).

λυγκιάζω: έχω λόξυγγα, άρα κάποιος με κουβεντιάζει – ετυμ. Ελλ. «λυγμός» (= αναφιλητό).

λυκόπιασμα το: πολύ άγριο και επιθετικό σκυλι. Λέγουν ότι είναι γόνος διασταύρωσης σκύλας με λύκο.

λύκος ο: εκτός από το ομώνυμο άγριο θηρίο σημαίνει και την μεταλλική εσχάρα της εστίας πάνω στην οποία τοποθετούσαν τα ξύλα για να καούν – ετυμ. Ελλ. «λύκος» (= το θηρίο λύκος – είδος φυτού – διάφορα μεταλλικά εξαρτήματα, όπως αρπάγη, άγκιστρο, μάνδαλος, γεράνι, κ.λπ.).

λυμαγμάρα η: όλεθρος, αφανισμός, καταστροφή – η **λυμούρα** (= διαρπαγή αγαθών, Αλβ. *almur*) – το ρήμα είναι **λυμαργιάζω** ή **λυμουργιάζω** – ετυμ. αρχ. Ελλ. «λύμη» (= φθορά, καταστροφή, βλάβη) – κατάρα: «την κακή σ' τη λυμαγμάρα!». Άλλη σημασία έχει το «λυμαγμάρα» (β.λ.)

λώθρα η: είτε **λόρθα** – η μυτερή άκρη των ήλων πετάλωσης που εξέχει ορθίως από την οπλή και ακολουθώς κάμπτεται ή κόβεται από τον πεταλωτή – φράση: «δεν έμεινε λώρθα»: δηλ. πλήρης καταστροφή – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ηλώ» (= καρφώνω) > ηλώθρα > λώθρα Αμφίβολη η γραφή **λόρθα** και η σύνδεσή της με το «λόρθος» (β.λ.).

M

- μαγαρ(ι)σιά η:** ρύπος, βρομιά, ακαθαρσία, κόπρανα, μόλυνση, μίασμα – το ρήμα είναι **μαγαρίζω** και το επίθετο **μαγαρ(ι)σμένος** – ετυμ. αρχ. Ελλ. «μέγαρον» (= αίθουσα, κοιτώνας, ανάκτορο – σπήλαιο όπου λάτρευαν τις πότνιες Θεές, στις οποίες ποίες προσέφεραν θυσίες χοίρων) > Τουρκ. *MAGARA* (= σπήλαιο), με την έννοια της μιαρής ειδωλολατρίας που τελούνταν σε σπήλαια.
- μάγγανα τα:** μαλώματα, έριδες, αψιμαχίες – ετυμ. μσν. Ελλ. «μάγγανον» (= μηχανικό πιεστήριο -πολεμική μηχανή των Βυζαντινών), εδώ μεταφορικά.
- μαγκλάρας ο:** άνθρωπος ψηλός με μακρά ασυμμάζετα άκρα, ο «γκαλ(γ)κάννας» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «μάκος» (= μάκρος) + «γκλάρας» (β.λ.).
- μαγκούρα η:** εκτός από την συνήθη έννοια της **μαβδου**, έτσι λένε και την ταινία με σειρές από φλουριά που κρεμούσαν οι γυναίκες για στολίδι στο κεφαλομάντηλο, πάνω από το μέτωπο – η **σημομαγκούρα** (= μαγκούρα από ασημένια φλουριά) – ετυμ. Τουρκ. *MANGIR* (= οβακός, αρχαίο χάλκινο νόμισμα).
- μαγκούφ(ι)κος-ια-ο:** και **μαγκούφ(η)ς-α-(ι)κο** – ολόμονος, παντέρημος, «μπιγλί-κ(ι)κος» (β.λ.), αυτός που απομένει μόνος του στη ζωή – η **μαγκουφ(ι)κιάρρα** (= το έρημο το μυαλό) – ετυμ. παραφθορά εκ του «βακούφικος» (β.λ.) > μαγκούφικος. Το Τουρκ. *MANKAFA* (= δύσνους, χονδροκέφαλος) είναι άσχετο.
- μακανιάζω:** κουράζομαι φωνάζοντας, εξαντλούμαι κλαίγοντας – ετυμ. Τουρκ. *MAKAMLI* (= τραγουδιστής) και *MAKAL* (= αγόρευση).
- μακώνω:** στη φράση: «το μάκωσε το παιδί» σημαίνει το κοίμησε με αφέψημα μήκωνος – ετυμ. αρχ. Ελλ. «μάκων» ή «μήκων» (= παπαρούνα, μήκων η υπνοφόρος, Σλ. και Ρουμ. *mak*, και στην τοπική διάλεκτο *μάκος*).
- μαλαγιά η:** είτε **αμαλαγιά** – καθαρό ακήρατο χορτάρι για βοσκή, το λεγόμενο και «αμόλευτο» – ετυμ. Ελλ. «αμάλαχτος» (= απείραχτος) > αμάλαγος > αμαλαγιά ή μαλαγιά – ο **μαλαγάρ(η)ς** (= αυτός που βόσκει το κοπάδι του σε ακήρατους λειμώνες).
- μαλάθα η:** μεγάλο καλάθι – ετυμ. νέο Ελλ. «μάλαθος» – η φράση: «καλάθια και μαλάθια» είναι αντιλογία σε επανάληψη της λέξης «καλά».
- μαλαχταριές οι:** 1) τα μηκόνια, δηλ. τα μαλακά κόπρανα των νεογνών που τρέφονται

ακόμη με γάλα, **2)** νωπά κόπρανα βοδιών για το αίλιμμα των αλωνιών – ετυμ. Ελλ. «μαλάσσω».

μαλεβράσ(η) η: **1)** το κρισιμότερο σημείο, η καίρια στιγμή, η πλέον επίπονη φάση, **2)** μεταφ. χαλασμός, φασαρία – ετυμ. Ελλ. «μάλα» (= πολύ, μέγα, Αλβ. *male*) και Ελλ. «βράση», δηλ. στη «μεγάλη βράση», και όχι από το «βάλε-βράσε», όπως άλλοι ετυμολογούν.

μαλ(ι)αμάτ(η)ς ο: κόλακας, καταφερτζής, γαλίφος, αυτός που καλοπιάνει κάποιον αλλά με ιδιοτελή σκοπό, κοινώς *μαλαγάνας* – ετυμ. μσν Ελλ. «μάλαμα» (= χρυσός, αύρον) > νέο Ελλ. «μαλαματένιος» (= χρυσούς, χρυσαφένιος, χρυσωτός) > *μαλαμάτης* (= χρυσικός), διότι οι χρυσοχόοι κολακεύουν και καταφέρνουν τους πελάτες.

μαλλιώτο το: και συχνά η **μαλλιώτα** – μαλλωτό πανωφόρι των βοσκών, φλοκωτό εσωτερικώς ποιμενικό «ταλαγάν(ι)» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «μαλλός» (= μαλλί-γνάφαλο, Λατ. *flocus*).

μαλταριάζω: και **μαρταριάζω** – μόνο στην έκφραση: «μαλτάριασε η γλώσσα», όπου σημαίνει ότι έπιασε άσπρο επίχρισμα, δηλ. «πάγρα» (β.λ.) – ετυμ. Ιταλ. MALTA (= κονίαμα, ασβεστοκονίαμα) > *μαλταριάζω* (= επιχρίω με κονίαμα), εδώ μεταφορικώς – σχετ. «γκανιάζω» (β.λ.).

μαλτέζα η: **1)** σπιτική γίδα πολύ γαλακτοφόρα, **2)** μεταφ. γυναίκα μεγαλόβυζη – ετυμ. Λατ. MALTA (= το νησί Μελίτη), από όπου κατάγεται αυτό το είδος αιγός. Απ' εδώ και ο *μελιταίος πυρετός*, που είναι είδος βρουκέλλωσης, η οποία μεταδίδεται από την εκ Μελίτης αίγα.

μαμ(μ)αλίγκα η: πρόχειρο φαγητό που είναι σφικτή μάζα καλαμποκάλευρου, το «κατσιαμάκ(ι)» (β.λ.) – ετυμ. βαλκανική λέξη, υποκοριστικό του αρχ. Ελλ. «μαμμά» (= βρεφική τροφή, συνήθως χυλός, Λατ. *rolenta*, – μαλακό ψωμί, Λατ. *pappa*) > Ρουμ. και Βουλγ. MAMALIGA, Αλβ. MEMELIGË. Στα Ρουμ. MALAI (= αλεύρι καλαμποκίσιο).

μάμμ(ι) το: (επί μασρών) μαστός, θηλή, «τσίτσ(ι)» (β.λ.), θηλασμός ή φαγητό νηπίων – ετυμ. αρχ. Ελλ. «μαμμάν» (= ζητώ μαστά, δηλ. τροφή, Λατ. *pappa*) και «μάμμα» (= μητρικό βυζί, μητέρα, τροφός, Λατ. *mamma*).

μάννα η: εκτός από *μητέρα* σημαίνει και **1)** το κύριο τεμάχιο του υφάσματος, από το οποίο μορφώνεται η πλάτη και ο κορμός της φορεσιάς, **2)** πηγή με πολύ νερό, κεφαλάρι, ως τροφοδότρια πηγή ρέματος ή ποταμού, το παλ. Σλ. *matica*, **3)** και συνηθέστερα **πλάκα** – το επίσημο βιβλίο του κτηματολογίου κάθε χωριού, βάσει του οποίου πληρώνονταν ο φόρος της δεκάτης – ετυμ. αρχ. Ελλ. «μάμμα» (= μητέρα, τροφός, Λατ. *mamma*, παλ. Σλ. *mati*).

μανάρ(ι) το: οικόσιτο αρνί ή κατσίκι, Βλαχ. *manaru* – το ρήμα είναι *μαναρίζω* – ετυμ. Λατ. MANUARIUS, με την έννοια ότι τρέφεται με το χέρι, εκ του *manus* (= χέρι, αρχ. Ελλ. «μάρη»), κατ' αντίθεση προς τα «καναρά» (β.λ.). Άλλοι το ετυμολογούν από το Ελλ. «αμνός» > αμνάριον > μανάριον, μάλλον εσφαλμένως.

- μανίτσα η:** και **κυραμάνα** ή **μάννα τρανή** – γιαγιά, μάμμη – ετυμ. αρχ. Ελλ. «μάμμα» (= μητέρα, γιαγιά) > μάννα ή μανίτσα, χαϊδευτικά.
- μανούρ(ι) το:** **1)** πηγμένο και μορφοποιημένο σε πιάτο δισκοειδές τεμάχιο λίπους, το οποίο προέκυψε από λιώσιμο πάχους σφαγίου, **2)** είδος μαλακού τυριού μορφοποιημένου σε στρογγυλά κεφάλια – ετυμ. Ελλ. «μανός» (= αραιός).
- μαντάν(ι) το:** υδροκίνητος κρουστικός μηχανισμός του νερόμυλου αρκετά σύνθετος, για επεξεργασία (πήξιμο, μάδιση, χνούδιασμα) με κοπάνισμα εντός ρέοντος ύδατος λεπτών μάλλινων υφαντών [«σκουτί» (β.λ.), «δίμ(ι)το» (β.λ.), «κάλτσινο» (β.λ.), κ.λπ.], που κατόπιν τα λένε **μαντανίσια** – ετυμ. αρχ. Ελλ. «μαδών» [= είμαι υγρός, μουσκεύω, Λατ. *madeo* – (επί μαλλιών) καταπίπτω, αποβάλλω, χάνω] > μαδάνι > μαντάνι, [κατά το σχήμα *τρυπώ/τρυπάνι*], άλλως παρέφθαρται από το «μπα(ν)τάν(ι)» (β.λ.).
- μαντέδες οι:** ζητήματα, θέματα, υποθέσεις, π.χ. η φράση: «οι μαντέδες τ' σπιτιού» – ετυμ. Τουρκ. *MADDE* (= ύλη, στοιχείο, θέμα προς συζήτηση).
- μαντζαλούδα η:** μικρό παράθυρο, υαλωτό παραθυρόφυλλο – ετυμ. αντί του σωστού «τζαμαλούδα», με αναγραμματισμό, εκ του Τουρκ. *CAM* (= ύαλος).
- μάντζαρ(η)ς ο:** και υποκορ. **μαντζαράκος** – **1)** μεταφ. παμπόνηρος, πανέξυπνος, πανούργος, κατά πως λένε «μπαστί» (β.λ.) και «πίτσ(ι)» (β.λ.), **2)** μεταφ. γύφτος, αθίγγανος – ετυμ. αρχ. Ελλ. «μαζήρεο» (= νόθοι) και Λατ. *MANZER* (= νόθος), λέξη εβραϊκής προέλευσης.
- μαντζάτο το:** ισόγειο καλό δωμάτιο, συνεχόμενο με την «ογνίστα» (β.λ.) ή «παρασιά» (β.λ.), όπου γίνονταν τα επίσημα οικογενειακά δείπνα και η εστίαση των επισκεπτών – ετυμ. Ιταλ. *MANGIARE* (= τρώγω) και *MANGIATOIA* (= τραπέζι φαγητού).
- μαντζαφλάρ(ι) το:** **1)** (αορίστως) εγχειρίδιο εργαλείο ή εξάρτημα ή μικροπράγμα χρήσιμο στην εκτέλεση οιασδήποτε εργασίας, «μουραφέτ(ι)-1» (β.λ.), **2)** (για αρσενικά) μεταφ. πέος, φαλλός, άρρεν μόριο – ετυμ. ίσως Ιταλ./Βενετ. *mazza frari* (= ράβδος του παπά, ραβδί του «φλάρου» (β.λ.)), με την έννοια «ιερό/μαντικό/μαγικό ραβδί», που κάνει για όλα και φτιάχνει τα πάντα.
- μάντζια η:** **1)** μάζα από μίγμα ψιλοκομμένου κρέατος, αλατιού και διαφόρων άλλων αρτυμάτων με την οποία γεμίζονται τα χορδεύματα (λουκάνικα), **2)** μάζα με την οποία πληρούνται τα γεμιστά εν γένει φαγητά, π.χ. οι πιπεριές – ετυμ. αρχ. Ελλ. «μάζα» (= όγκος κάθε ζυμαροειδούς ύλης – ζυμάρι, φύραμα, Λατ. *maza*). Στα Τουρκ. *manca* (= τροφή) και Ιταλ. *mangio* (= τρώγω).
- μα(ν)τζούν(ι) το:** ελιξήριο, φάρμακο τονωτικό από βότανα καμωμένο – ετυμ. Τουρκ. *MACUN* (= έκλειγμα, γλειφιτζούρι), περσική λέξη.
- μαντραλίκια τα:** ανάκλιντρα, τα χαμηλά κρεβάτια εκατέρωθεν της εστίας – ετυμ. αντί του σωστού «μιντερλίκια» < «μιντέρ(ι)» (β.λ.).

μαντράχαλος ο: μεταφ. άνθρωπος υπέρμετρα σωματώδης, κρεμανταλάς – ετυμ. Ελλ. «μανδράχαλος» (= πολύκαυλος κορμός δένδρου, όπου κρεμούν τα σκεύη της σπάνης), εκ του αρχ. Ελλ. «μάνδρα» + «χαλός» (= χηλή).

μαξούλ(ι) το: προϊόν από τα αιγοπρόβατα – ετυμ. Τουρκ. *MAHSULE* (= προϊόν).

μαξουρλωτός-ή-ό: μακρουλός, επιμήκης, μακρόσχημος – ετυμ. Ελλ. «μάκος» (= μάκρος) + «σύρω» ή «σούρω» > μακ(ο)σουρ(λ)ωτός (= αυτός που έχει μακρόσυρτη μορφή).

μαξούς: επίτηδες, σκόπιμα – ετυμ. Τουρκ. *MAHSUS* (= επίτηδες).

μάρα η: 1) στη φράση: «μάρα έχω να ...» σημαίνει μεγάλο καημό, έντονο πόθο, σφοδρή επιθυμία, κατά το αρχ. Ελλ. «ίμερον έχω» – ετυμ. παρέφθαρται από το αρχ. Ελλ. «ίμερος» (= λαχτάρα, επιθυμία, όρεξη, πόθος, κυρίως για έρωτα) > μεγεθ. *μάρα* ή *μάρα*, με αλλαγή γένους, **2)** στη φράση: «η σάρα και μάρα» σημαίνει συρφετός, σκουπίδι, απόρριμμα – ετυμ. λέξη πλαστή κατά συνήχηση από το Ελλ. «σάρα» (= σκουπίδι, σαρίδι) < αρχ. Ελλ. «σαρώω» (= σκουπίζω, σαίρω, σαρώνω).

μαράζ(ι) το: λύπη, στενοχώρια, καημός, μελαγχολία, μαρασμός – το ρήμα είναι *μαραζώνω* – *μαραζιάρ(η)ς-α-(ι)κο* (= ασθενικός) – ετυμ. Τουρκ. *MARAZ* (= ασθένεια, νόσος, μαρασμός), αραβικής προέλευσης, με επιρροή και του Ελλ. «μαραίνω».

μαργιόλα η: πλανεύτρα, κατεργάρα, αυτή που τους άνδρες τρελαίνει – ετυμ. αρχ. Ελλ. «μάργος» (= τρελός, άπληστος, λάγνος) > Ιταλ. *MARIOLO* (= πονηρός, πλάνος, κατεργάρης, Τουρκ. *marjol*).

μαργώνω: κρυώνω, μουδιάζω από το ψύχος, εξού και το νέο Ελλ. «μαργωτίδα» (= χιονίστρα, χείμετλο) – ετυμ. παραφθορά αντί του ορθού «μαλγώνω», εκ του αρχ. Ελλ. «μαλκίω» (= παγώνω, ξεπαγιάζω, κοκκαλώνω από το κρύο) και όχι εκ του «μαργώ» (= μαίνομαι).

μαρκαλίζω: και *μαρκαλ(ν)ώ* – (επί ζώων) οχεύω, βατεύω, «προυτσιαλίζω» (β.λ.) – ο *μαρκάλος* ή το *μαρκάλ(ι)σμα* (= η φάση του ετήσιου οργασμού των ζώων – η οχεία) – ετυμ. Λατ. *MAS* [*maris*] (= άρρην, άρσην), *MARITUS* (= γαμέτης, ο οχευτής) συν το Λατ. *CALESCO* ή *CALEO* (= θερμαίνομαι, έχω κάψα, φλέγομαι). Εξ αυτών, επί θηλέων, Λατ. *mari calesco* ή *mari caleo* και ελληνοποιημένα *μαρκαλώ* (= φλέγομαι για συνεύρεση με αρσενικό, οργώ για συνουσία, σκυζάω, βινητιάω, οχεύω, Βλαχ. *marcalescu* ή *marlescu*).

μαρκάτ(ι) το: το γιαούρτι – ετυμ. Ιταλ. *MARKATO* (= σημαδεμένο), δηλ. γάλα που υπέστη ζύμωση γιατί μπολιάστηκε με ένζυμα πυτιάς, όπως ακριβώς στα Τουρκ. *yogurt* (= ξινισμένο από ζύμωση γάλα, δηλ. γιαούρτι), λέξη προερχόμενη εκ του *yogurtmak* (= ζύμωση) – Βλαχ. *MARKATU* (= γιαούρτι).

μαρκιούμαι: (επί ζώων) μηρυκάζομαι – ετυμ. Ελλ. «μηρυκάζω» ή «μηρυκώμαι».

μαρμάγκα η: μόνο στη κατάρα: «να σε φάει η μαρμάγκα!», όπου σημαίνει αράχνη

φαρμακερή – ετυμ. αρχ. Ελλ. «μύρμαξ» και «μυρμάκιον» (= μυρμήγκι, είδος αράχνης) > μυρμάγκα ή μαρμάγκα (= μέγας μέρμηγκας) > Αλβ. *MERIMAGË-A* (= είδος αράχνης).

μαρμάρα η: στερίφη, δηλ. στέρφα προβατίνα ή στείρα γίδα – ετυμ. Ελλ. «μάρμαρο», με την έννοια ότι είναι ψυχρή σαν μάρμαρο και δεν οχεύεται.

μαρτζέλια τα: και **τζέλια** – τα όμοια με βελανίδια κρεατάκια που κρέμονται σαν σκουλαρίκια στο λαιμό της γίδας, την οποία ονομάζουν **μαρτζέλω** ή **τζέλω** και **σκουλαρίκω** ή **ρίκω** – ετυμ. αρχ. Ελλ. «μαργέλλιον» (= μαργαριτάρι, φοινικοβαλάνος, Λατ. *margaris*) > μσν Λατ. *MARGELLA* (= κοράλιο) > Βλαχ. *MARGELE* (= τα περί τον λαιμό κρεμαστά στολίδια από χάνδρες).

μαρτίσια τα: είτε **μαρτόσκ(οι)να** – σχοινένια πολύχρωμα βραχιόλια που φορούν τα παιδιά κατά τη νουμηνία του Μάρτη – ετυμ. Λατ. *MARS* (= ο θεός του πολέμου Άρης), στον οποίο είναι αφιερωμένος αυτός ο μήνας.

μασάτ(ι) το: το αθέρι, δηλ. το μεταλλικό εργαλείο με το οποίο οξύνουν την κόψη (αθέρα) του μαχαιριού – ετυμ. Τουρκ. *MASAT* με ίδια σημασία.

μασγκάλ(ι) το: και **μαζγκάλ(ι)** – μικρή κοιλότητα ή τρύπα σε τοίχο, μικρό επίτοιχο φάτνωμα – ετυμ. Ελλ. «μασχάλη» (= μάλη – κοιλότητα) > Τουρκ. *MAZGAL* (= πολεμίστρα).

μάσιας ο: και η **μασιά** – λαβίδα για την ανθρακιά, θερμαστρίς, ξυλάβιο, πυροσκάλευθρο – ετυμ. Τουρκ. *MAŞA* (= πυράγρα) λέξη αραβική.

μασίνα η: θερμάστρα, με μεγάλη χυτοσίδηρά πάνω πλάκα και εστίες, κατάλληλη για μαγειρική – ετυμ. Ελλ. «μηχανή» > Λατ. *MACHINA* (= μηχανή) > Βουλγ. *MAŞINA* (= θερμάστρα μαγειρικής).

μασλάτ(ι) το: συνήθως τα **μασλάτια** – κουβεντολόγι, ευχάριστη συζήτηση – το ρήμα είναι **μασλατίζω** ή **μασλατεύω** – ετυμ. Σλ. *MASLO* (= ομιλία).

μαστραπάς ο: αγγείο για νερό ή κρασί, κανάτα – ετυμ. Τουρκ. *MASRAPA* (= αγγείο από λευκοσίδηρο με λαβή), αραβικής προέλευσης.

μάτα η: ζώο με μαύρους κύκλους γύρω από τους οφθαλμούς – ετυμ. Ελλ. «όμμα» (= οφθαλμός) > ομμάτα ή μάτα.

ματουφιάζω: ξεμωραίνομαι λόγω γήρατος – ετυμ. πρόθεμα «μα» και αρχ. Ελλ. «τύφος» (= μωρία, ηλιθιότητας) > Αλβ. *MATUF-I* (= ξεκούτης, ξεκουτιάρης, μωρός).

ματσί το: είτε **ματσιούλ(ι)** – γατάκι, μικρή γαλή – ετυμ. Σλ. *MACKA* (= γάτα, Αλβ. *macë-a*).

ματσιαλίζω: και **ματσιαλνώ** – μασώ, μασουλώ – η **ματσιαάλα** (= μασημένη τροφή) – ετυμ. Ελλ. «μασώ» > μασιαλώ ή ματσιαλνώ.

μάτσκαρ(η)ς ο: σπανίως η **ματσαγκώνα** – κόλακας, θωψ, γαλίφος, σαίνουρος, δηλ. αυτός που καλοπιάνει κάποιον με πονηρό σκοπό, όπως οι σαίνουρες γάτες – οι

ματσακαριές (= γαλιφιές εκ του πονηρού) – ετυμ. Σλ. *MACKA* (= γαλή, γάτα, Αλβ. *macë-a*). Κατ' αναλογία το «γαλίφος» προέρχεται εκ του «γαλή», όπως και το Βουλγ. *GALJA* (= θωπεύω, χαϊδεύω), και όχι από το Ιταλ. *gaglioffo* (= ανίκανος, μωρός – αχρείος, τιποτένιος).

ματσούκ(ι) το: **1)** ρόπαλο, χονδρή ράβδος, **2)** δαρμός, ξύλο, **3)** πέος – ετυμ. μσν Λατ. *MAXUCA* ή *MAZUCA* (= ρόπαλο, κορύνη, Ιταλ. *mazza* ή *mazuco*).

μαυλώ: είτε **μαυλίζω** – καλώ ζώο να με πλησιάσει ή να με ακολουθήσει δελεάζοντάς το με κάποια λιχουδιά, ποππύζω ζώο ή πτηνό – ετυμ. αρχ. Ελλ. «μαυλίζω» (= μα-στροπεύω).

μαχιά η: ξυλοδοκός στέγης στην ραχιαία τομή των επιπέδων της – ετυμ. Τουρκ. *MAKAS* (= ψαλίδι – αμείβων ζευκτού στέγης).

μεγά(γ)ισμα το: το αγιασμένο νερό των θεοφανείων, που το λένε και «μέγα αγίασμα», από όπου και παρέφθαρται η λέξη.

μεζές ο: και τα **μεζεκλίκια** – μικρές μερίδες καρυκευμένων εδεσμάτων που συνοδεύουν την οινοποσία – ετυμ. από το ομοίοσημο Τουρκ. *MEZE*, περσικής προέλευσης.

μεϊντάν(ι) το: μόνο στη φράση: «τον έβγαλε στο μεϊντάν», δηλ. «τον έβγαλε στη φόρα» [Λατ. *forum* = αγορά], ή «τον έβγαλε στο σιάδι», όπως λένε τώρα – ετυμ. Τουρκ. *MEYDAN* (= πλατεία).

μελίσα(η)ς ο: ζώο με μελίχρωμο τρίχωμα, κυρίως βόδι – ετυμ. Ελλ. «μέλι».

μένγκα η: επί επιλήψιμης διαγωγής σε φράσεις του τύπου: «έχει τ' μένγκα μέσα τ'» ή «έχει τ' μένγκα στο μυαλό τ'», όπου σημαίνει αμάρτημα, ηθικό ελάττωμα, πονηρία, κακία, ντροπή – ετυμ. Λατ. αντί του σωστού *MENDA* (= διαμαρτία εκ φύσεως, ελάττωμα σωματικό, αίσχος, κακία) > Ιταλ. *menda* (= ελάττωμα, ψεγάδι, ατέλεια – σφάλμα, λάθος).

μεντάτ(ι) το: και **μηντάτ(ι)** – **1)** βοήθεια, αρωγή, κυρίως η μεταξύ των συγχωριανών αλληλοβοήθεια για την ανέγερση των οικιών τους – ετυμ. αρχ. Ελλ. «μέδομαι» (= φροντίζω, μεριμνώ, κήδομαι), Λατ. *MEDEOR* [*medeatur*] (= θεραπεύω – βοηθώ, επικουρώ) και με αναγραμματισμό Τουρκ. *imdat* (= βοήθεια), **2)** στη φράση: «έχω μηντάτ'» σημαίνει έχω στο σπίτι φιλοξενούμενους επισκέπτες – ετυμ. Βυζ. «μητάτον» (= υποχρέωση των χωρικών να παρέχουν στέγη και τροφή στους κρατικούς υπαλλήλους και τους στρατιωτικούς, Λατ. *metatorium* ή *metatum*) – σχετ. «αμιλικό» (β.λ.).

μεντ(ρ)εσές ο: στροφέας θυρών και παραθύρων, γίγγλυμος, θαιρός, «ρεζές» (β.λ.) – ετυμ. Τουρκ. *MENTEŞE* (= στροφεύς, στρόφιγξ), περσικής προέλευσης.

μέρα η: εκτός της συνήθους έννοιας, είναι και μέτρο έκτασης αγρού, π.χ. στη φράση: «έχω τρεις μέρες χωράφ'», διότι δύο ζευγμένα κεφάλια βόδια μπορούν να την οργώσουν σε μια ημέρα, η αρχ. Ελλ. «άρουρα», το Βυζ. «ζυγοκέφαλον», το Λατ. *jugum* (= ζυγός – μέτρο επιφάνειας αγρού).

μεράκ(ι) το: ζήλος, ενδιαφέρον, έφεση για κάτι – ο **μερακλής** (= ο ζηλωτής, αυτός που έχει έφεση, αλλά και ο επιλέγων καλά πράγματα, π.χ. όμορφες γυναίκες) – ετυμ. Τουρκ. *MERAK* (= περιέργεια, ενδιαφέρον, ανησυχία, κλίση για κάτι), αραβικής προέλευσης.

μεράμ(ι) το: σκοπός, πρόθεση – ετυμ. από το ομόσημο Τουρκ. *MERAM*.

μεράς ο: σηνήθως οι **μεράδες** – κοινοτικοί βοσκότοποι, σηνήθως κοινόχρηστοι – ετυμ. Τουρκ. *MERA* (= βοσκή, νομή, χόρτος, βοσκαριά) > Βουλγ. *MERA* (= κοινόχρηστος κοινοτικός βοσκότοπος, Αλβ. *mera-ja*).

μερέβ(ι)κος-ια-ο: πλάγιος, δόχμιος, λοξός – **μερέβ(ι)κα** (= λοξώς, πλευρικώς) – ετυμ. νέο Ελλ. «μεριά» (= πλευρά).

μερμηρίζω: πολυσκέπτομαι πως να αρχίσω μια δουλειά, χρονοτριβώ φιλοφτιαχτώντας κάτι, πολυφροντίζω την εκτέλεση μιας εργασίας, όπως π.χ. στη φράση: «τέλειωσέ το και μη το μερμηρίζεις!» – ετυμ. αρχ. Ελλ. «μερμηρίζω» (= σκέπτομαι, βουλεύομαι – μεριμνώ, φροντίζω).

μέρτζιος ο: πυρρότριχο αρσενικό μουλάρι ή άλογο – ετυμ. Τουρκ. *MERCAN* (= ερυθρόχρωμο κοράλλι) > μερτζιανός ή μέρτζιος (= κοκκινωπός σαν κοράλλι, δηλ. πυρρόχρωμος). Το θηλυκό λέγεται «κούλα» (β.λ.).

μεσάντρα η: μεγάλος εντοιχισμένος φωριαμός (Τουρκ. *dolar*) για τα κλινοσκεπάσματα – ετυμ. Ελλ. «μέσα» + «άντρο» (= κρύπτη, σπηλιά) > μεσάντρα (= εσωτερική του οίκου κρύπτη) > Ιταλ. *MANSARDA* (= σοφίτα, ως κρύπτη του σπιτιού) και Τουρκ. *MUSANDIRA* (= είδος σκευοθήκης), και όχι απ' το αρχ. Ελλ. «μέσον» + «άνδηρον» (= ανάχωμα).

μεσαριά η: η μεταξύ των καλλιεργιών έκταση που είναι κατάλληλη για βόσκηση – **μεσαρίζω** (= βόσκω το κοπάδι σε μεσαριές) – ετυμ. Ελλ. «μέσος».

μήλα τα: και **μ(η)λάκια** – εκτός από τον καρπό της μηλιάς σημαίνει και τα μαλακά μόρια των δακτύλων, δηλ. τις ράγες – ετυμ. Ελλ. «μήλο», κατά το αρχ. Ελλ. «μήλα» (= μάγουλα – κοριτσίστικα βυζιά).

μίδια τα: **1)** μικρές κεραμικές ή λίθινες πλακίτσες τις οποίες τα αγόρια τοποθετούν την μία πάνω στην άλλη και μετά ρίχνουν να τις χτυπήσουν μια άλλη μεγαλύτερη πλάκα [«λομάδα» (β.λ.)], τα αρχ. Ελλ. «παλαίθια», **2)** η ονομασία αυτής της αγορίστικης παιδιάς – ετυμ. Ελλ. «κεραμίδια» > μίδια.

μιντέρ(ι) το: τα χαμηλά κρεβάτια εκατέρωθεν της εστίας ενός δωματίου, ο «σοφάς» (β.λ.), το «μπάσ(ι)» (β.λ.) – ετυμ. Τουρκ. *MINDER* (= ανάκλιτρο).

μirkέζ(ι) το: αψίδα, τόξο – ετυμ. Τουρκ. *MERKEZ* (= κέντρο, π.χ. κύκλου).

μισάλ(ι) το: και **μεσάλ(ι)** – ύφασμα περιτύλιξης ζύμης άρτου – ετυμ. Λατ. *MENSA* (= τραπέζι), *MENSALIS* (= δειπνητικός) > μsn Ελλ. *μεσάλιον* (= τραπεζομάντηλο, Αλβ. *mesallë-a*, Βουλγ. *mesal*).

μ(ι)σούρα η: βαθύ πιάτο, τρύβλιο, λοπάς – ετυμ. Λατ. *MISSORIUM* (= πινάκιο στρατιώτου) > Βλαχ. *MSURA* (= λοπάδα).

μίστιρια τα: ψιλά πολύχρωμα χανδράκια που πλέκονται στα κεντήματα – ετυμ. υποκοριστικό του Ελλ. «μονίστια» (β.λ.) > μονίστιρια > μίστιρια, με απλολογία.

μ(ι)τάρια τα: ζεύγος ειδικών εξαρτημάτων για την εναλλαγή των νημάτων στον αργαλειό, τα οποία κρέμονται από τα **καρούλια** (= τροχαλίες) και εναλλάσσονται πατώντας τις **ποδαρ(ι)κές** ή **πατήθρες**. Τα πάνω και κάτω νήματα του στημονιού διαχωρίζονται με τα **καλαμίδια** (= λεπτές ράβδοι σαν καλάμια) – ετυμ. Ελλ. «μίτος» (= νήμα), Λατ. *MUTO* (= μετακινώ), παλ. Σλ. *MITJE* (= εναλλάξ).

μ(ι)τάφ(ι) το: και **μ(ου)τάφ(ι)** – ριγυτό υφαντό από γιδόμαλλο για στρώματα, σακκιά, ταγάρια, δισάκκια, κάλυμμα σαμαριού, κ.λπ. – ετυμ. Ελλ. «μίτος» (= νήμα) > μιτάφι (= υφαντό) > Τουρκ. *MUTAF* (= ο πωλών χονδρά υφαντά εκ τριχών).

μισ(ι)μάν(ι) το: και σπανίως **μουσ(ι)μάν(ι)** – πολλά μικρά παιδιά, παιδομάνι, παιδολόγι – ετυμ. αρχ. Ελλ. «μικκός» (= μικρός, Ρουμ. *mic*) και το Λατ. *MANES* (= ψυχές).

μνι το: αιδοίο θηλέων – ετυμ. αρχ. Ελλ. «μνούς» (= χνούδι, μαλακό τρίχωμα) και «μνίον» (= χνουδάκι, βρύο), οπότε **μνι** (= χνουδωτό, μαλλιαρό). Άλλοι το ανάγουν στο αρχ. Ελλ. «ευνίον» (= μικρή κλίνη ή φωλεά) > μουνίον (= φωλίτσα), [ακριβώς όπως από το αρχ. «ευνούχος» > μουνούχος (= άνδρας εκτομίας φύλακας της κλίνης)].

μοκιάζω: ποτίζω το χώμα μέχρι κορέσμού – ετυμ. παλ. Σλ. *ΜΟΖΑ* (= έλος) και *ΜΟΖΙΤΙ* (= караβρέχω, υγραίνω).

μόκο(υ) το: σιωπή, σιγή, τσιμουδιά – ετυμ. «μούκος» (β.λ.).

μόλαβος-η-ο: ήπιος, μαλακός, πράος – ετυμ. αρχ. Ελλ. «μώλυς» (= απαλός, μαλακός, σαθρός, Λατ. *mollis*) > Σερβ. *CMOLJAV* (= μαλθακός), Ρουμ. *MOLIU* (= χαύνος, νωχελής).

μόλ(ι)τσα η: και σπανίως το **μολίτσ(ι)** – σκώρος, κόπιτσας – ετυμ. παλ. Σλ. *MOLb* (= σης, βώτριδα, σκώρος, Βουλγ. *molec*).

μόμ(η)λα τα: (σπάνια λέξη) τα κινητά προικώα είδη, π.χ. έπιπλα, σκεύη, φορεσιές, κ.λπ. – ετυμ. αντί του ορθού «μόμπιλα», εκ του Λατ. *MOVEO* (= κινώ) > Λατ. *mobilis* (= κινητά) και *res mobiles* (= έπιπλα, Ιταλ. *mobilì*).

μονάτο το: ψωμί που παρασκευάζεται από καθαρό σιτάλευρο, το λεγόμενο και «καθάρ(γ)ιο» (β.λ.), σε αντίθεση με το «σμιγάδ(ι)» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «μόνος».

μονίστια τα: και συχνά **μανίστια** – οι πολύχρωμες χάνδρες των κοσμημάτων και κεντημάτων, τα «μίστιρια» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «μάνος» και μσν Ελλ. «μανιάκης» (= περιδέραιο, όρμος για τον λαιμό, Λατ. *monile*) και αρχ. Ελλ. τα «στία» (= πετραδάκια, τα πολύ ψιλά βοτσαλάκια του αιγιαλού). Εξ αυτών **μανίστια** ή **μονίστια** (= στία είτε πετραδάκια του περιδερίου, που τώρα λέγονται χάνδρες) > Βουλγ. *manisto* (= χάνδρα) και παλ. Σλ. *monisto* (= χλίδων, βραχιόλι, στολίδι, κόσμημα).

μόρα η: και **μώρα – 1)** κακοποιό δαιμονικό της νύχτας που βλάπτει τα μωρά και τις λεχώνες προκαλώντας αναπνευστική δυσφορία και συχνά τον θάνατο, **2)** εφιάλτης, πνιγαλίων, βραχνάς, πλάκωμα κατά το νυκτερινό ύπνο, **3)** θανατικό, όλεθρος – ετυμ. αρχ. Ελλ. «μόρος» (= θάνατος, Λατ. *mors*) > μόρα (= ολέθρια εξωτικιά, ίσως κάποια από τις «Κήρες») > Βουλγ. *MORA* (= θανατικό, όλεθρος) και παλ. Σλ. *MORA* (= μάγισσα).

μορόζα η: γυναίκα αστεφάνωτη που συζεί με άνδρα, παλλακή, ερωμένη – ετυμ. Λατ. *AMO* (= αγαπώ) > Ιταλ. *AMOROSA* (= αγαπητικιά).

μοτσιάλα η: και η **μότσια** – έντονη διαβροχή, το μούσκεμα – ετυμ. «μοκιάζω» (β.λ.) και Σλ. *MOCILA* (= νερότοπος) – στη φράση: «έγινα μοτσιάλα» σημαίνει βράχηκα.

μουαμπέτ(ι) το: οάρισμα, ευχάριστη συζήτηση για να περνάει η ώρα – ετυμ. Τουρκ. *MUHABBET* (= συνομιλία, φιλία, αρμονία).

μούγλαβος-η-ο: ο νωθρός στο σώμα και στο πνεύμα, κοινώς μούχλας – ετυμ. Ελλ. αντί του σωστού «μούχλαβος», εκ του «μουχλιάζω», όπερ εκ του «ομίχλη» > παλ. Σλ. *MUGLA* (= αχλύς, ομίχλη, Λατ. *nebula*, Βλαχ. *niegura*, Αλβ. *miegullë-a*) > Βουλγ. *MbGLJAB* (= ομιχλώδης).

μούζας ο: και **μουζής** – κακότροπος, ανάποδος, σκαιός, σκυθρωπός – ετυμ. Τουρκ. *MUZAT* (= ενάντιος, αντίθετος).

μούζγκα η: διαβρεγμένη άργιλος, πηλός, Λατ. *lutum* – ετυμ. παλ. Σλ. *MUZGA* (= τέλεσμα, τέναγος, λασπώδης γη) > Ρουμ. *MIZGA* (= λάσπη, βόρβορος).

μούζγκος-ω-ο: νωθρός, αργινός, που δεν μπορεί να φτιάξει τίποτε με τα χέρια του – ετυμ. «μούζγκα» (β.λ.), ως το αρχ. Ελλ. «πήλαξ» (= πηλώδης, και μεταφορικώς φαύλος, αχρείος, μαρός, ρυπαρός, Λατ. *luteus*).

μουζντραβίτσα η: σπάνια **μα(ζ)ντραβίτσα** ή **μπιστραβίτσα** – η ακροχορδών, η μυρμηγκιά, μικροί επιθηλιακοί σπίλοι στα δάκτυλα, Σλ. *bradavica* – ετυμ. τοπική λέξη «μουζντράβα» (= αγριοκερασιά, η κέρασος η μαχαλέπιος, Αλβ. *mëzhdravë*) > μουζντραβίτσα (= αγριοκερασιά – μαχαλέπι), επειδή με τέτοιο ομοιάζει. Η λέξη «μουζντράβα», εκ του Σλ. *MUŽ* (= αρσενικό, άνδρας) και *DRbVA* (= ξύλο), σημαίνει σερνικόξυλο. Αλλού λέγονται και **φεγγαρίτσες**, και βγάζουν τέτοιες, κατά τοπική δοξασία, όσοι παρατηρούν το φεγγάρι ή μετρούν τα άστρα.

μουκαέτ(η)ς ο: ενδιαφερόμενος – ετυμ. Τουρκ. *MUKAET* (= ενδιαφέρον), λέξη αραβική.

μούκος-α-ο: το αρσεν. και **μούκας – 1)** είτε **μούκαβος-η-ο** – άλαλος, αμίλητος, βωβός, «μούτος» (β.λ.) – το ρήμα είναι **μουκαίνομαι** (= βουβαίνομαι), **2)** μεταφ. ο στόχος στο παιχνίδι «φούτσιος» (β.λ.), ο «φίτσιος» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «μυκός (= άφωνος, βωβός, Ιταλ. *moccio*).

μουναφλίκια τα: γυναικεία κοτσομπολιά για ερωτικές πλεκτάνες – ετυμ. Τουρκ. *MUNAFIK* (= διαβολέας, υποκριτής, ανακατωσούρης, διπρόσωπος, υποκινητής).

μούρα η: **1)** κακοήθης καρκινικός όγκος ζώου, **2)** ο καρπός της σ(υ)καμιάς – ετυμ. αρχ. Ελλ. «μόρον» (= ο καρπός της μουριάς, Λατ. *morum*).

μουραμπάδες οι: αστείες ή πειραχτικές ιστορίες – ετυμ. Τουρκ. *MURABBA* (= τετράστιχα), εννοείται σκωπτικού περιεχομένου.

μουραφέτ(ι) το: **1)** (αορίστως) εγχειρίδιο εργαλείο ή μικροαντικείμενο χρήσιμο σε δουλειές, «μαντζαφλάρ(ι)-1» (β.λ.), **2)** χειροτεχνική επιτηδειότητα ή τέχνασμα (κοινώς κόλλπο) για την εκτέλεση κάποιας εργασίας – ετυμ. Τουρκ. *MARIFET* (= τέχνασμα, επιτηδειότης, τέχνη, ταλέντο), αραβικής προέλευσης.

μούργκος-α-ο: και **μούργκαβος-η-ο** – σκουρόχρωμος, μαυριδερός – η **μούργκα** (= θηλυκό μαυρότριχο μουλάρι) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «αμόργη» (= μούργα, σκουρόχρωμο κατακάθι λαδιού, Λατ. *apurca*) > Βουλγ. *MURGAV* (= μελαψός), Αλβ. *MURG-U* (= καλόγερος), λόγω των μαύρων ράσων, παλ. Σλ. *MURb* (= αιθίοπας, μαύρος, Λατ. *maurus*).

μουργκιάζω: συνήθως **μούργκιασε** – σκοτεινίασε, βράδιασε, νύχτωσε – ετυμ. «μούργκος» (β.λ.), με επιρροή του «αμορβός» (= σκοτεινός), εκ του «αμολγός» (= το πρωτοσκόταδο μετά τη δύση ή πριν την ανατολή του ήλιου).

μούρλα η: **1)** και **μουρλαμάρα** – παραφροσύνη, τρέλα, «ζούρλα» (β.λ.), «βούρλα» (β.λ.) – **μουρλαίνω** (= τρελαίνω) – **μουρλός-ή-ό** (= τρελός, φρενόλης) – ετυμ. νέο Ελλ. «μουρλός» (= τρελός), **2)** λάσπη, βούρκος, ιλύς, τύντλος, βόρβορος, – ετυμ. αρχ. Ελλ. «μωλυρά» (= απαλή, μαλακή, σαβερή, χαύνος, Λατ. *mollis*) > Σερβ. *MULJ* (= λάσπη).

μουρντάρ(η)ς-α-(ι)κο: **1)** ρυπαρός, βρόμικος, ακάθαρτος, **2)** μεταφ. άνδρας γυναικάς, έκφυλος – ετυμ. Λατ. *MURDA* (= κόπρος, σκατά), απ' όπου αμάρτυρο Λατ. *merdar* (= κοπρίτης, βρομερός) και Τουρκ. *MURDAR* (= ρυπαρός, βρόμικος), περσικής προέλευσης.

μούρσια η: **1)** και το **μούρσ(ι)** – θνησιμαίο κουφάρι σε σήψη και η δυσσομία του – ετυμ. αρχ. Ελλ. «μόρος» (= θάνατος, Λατ. *mors*) > Βουλγ. *MbRŞAV* (= ψόφιος) και Βλαχ. *MARŞA* (= ψοφίμι), **2)** ευρωτίαση, μυδών, δηλ. μόλυνση και σαπρότητα πληγής, **3)** μυδαλέα ακαθαρσία ή κατακάθι, π.χ. η δυσώδης ακαθαρσία των αιδοίων, δηλ. η «σιάρβα-2» (β.λ.) – **μουρσιάζω** (= ευρωτιώ, μυδαίνω) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «μορούσσω» (= μολύνω, λερώνω) και νέο Ελλ. «μούργα» (= κατακάθι λαδιού, αμόργη, Λατ. *apurca*, Ιταλ. *morchia*).

μούρτζιος ο: βρόμικος, μουντζουρωμένος, λερωμένος – ετυμ. «μουρτζούλα» (β.λ.) – φράση: «θέλει και ο μούρτζιος στολίδια!».

μουρτζάλα η: καρδάρι, καδίσκος τυροκομίας, πέλλα, αρμεγάδι, γαυλός – ετυμ. Λατ. *MULGEO* (= αρμέγω, αλμέγω, Ιταλ. *murgo*) και *MULCTRALE* (= αλμογεύς, καρδάρα).

μουρτζούλα η: λέρωμα από καπνιά ή άλλο σκουρόχρωμο υλικό, κοινώς **μουντζούρα**

– **μουρτζουλώνω** (= μαυρίζω, λερώνω, γανώνω, μουντζουρώνω) – ετυμ. «μούργκος» (β.λ.), ή από το νέο Ελλ. «μουντζούρα» με αναγραμματισμό.

μουσαφίρ(η)ς-(ι)σσα: και στον πληθυντικό **μουσαφιραίοι** ή **μουσαφίρηδες** – **1)** επισκέπτης, φιλοξενούμενος, **2)** ποντικός, μυς, π.χ. στη φράση: «το σπίτ(ι) έχει μουσαφίρ(η)», ως ακάλεστος επισκέπτης του σπιτιού, κατά συνεκδοχή – ετυμ. Τουρκ. *MISAFIR* (= επισκέπτης, καλεσμένος), αραβική λέξη.

μουσιαβέζ(ι)κος-ια-ο: σπανίως **μεσοβέζ(ι)κος** – **1)** επαμφοτερίζων, αμφιρρεπής, διφορούμενος, ο έχων ασταθή ενδιάμεση άποψη, **2)** ευμετάβολος, αμφίβολος, «μουςτρέτ(ι)κος» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «μέσος» (= ο κείμενος μεταξύ, μεσαίος, μεσιανός) και «μεσεύω» (= κείμαι στο μέσον, μένω ουδέτερος) > μεσοβέζικος (= ο ευρισκόμενος στο μέσον), και όχι από το Βεν. *mezovento* (= ενδιάμεσος άνεμος). Και στα Τουρκ. *müşevneş* (= συγκεχυμένος, ασαφής), αραβικής αρχής.

μουσιαντίρ(ι) το: και **νισιαντίρ(ι)** – το αμμωνιακό, δηλ. το στερεό χημικό που χρησιμοποιούν οι λευκοσιδηρουργοί στις κολλήσεις ή στο γάνωμα των σπινθών – ετυμ. από το ομόσημο Τουρκ. *NIŞADIR*.

μ(ου)σίτσα η: μικροσκοπικό έντομο που τσιμπάει ενοχλητικά κνίψ – ετυμ. εκ θέματος «μυ» ή «μυκ-« > ποιητικώς αρχ. Ελλ. «μύτις» (= μυκτήρ, δηλ. ρουθούνη, μύτη, προβοσκίδα, ρύγχος ζώου) και Ιταλ. *MUSO* (= μύγχοι). Στα Σλ. *MUŠA* (= τρυπώ, κεντρίζω) και *MUŠICA* (= μυγίτσα, σκνίτσα).

μούσκαρ(η)ς ο: άνθρωπος χαύνος, αμβλύγους, ευήθης, κοινώς **μοσχάρι** – ετυμ. Ελλ. «μοσχάρι».

μουσκλώνω: σκυθροπιάζω, βλοσυρεύω – ετυμ. «μούστρο» (β.λ.), εδώ μεταφορικά.

μούστρο το: και **μούστρο** – βρύο ή λειχήνας δένδρων – **μούσκραβος-η-ο** (= βρυώδης, μνιαρός, λειχηνιασμένος – σκοτεινός την όψη) – ετυμ. Λατ. *MUSCUS* (= βρύο, Ιταλ. *muschio*).

μούσκρος-α-ο: ζώο μαύρο με πρόσωπο και αφτιά άσπρα ή με λευκές γραμμώσεις στο κεφάλι, δηλ. φαίνεται λειχηνιασμένο – ετυμ. «μούστρο» (β.λ.).

μ(ου)σσύνα η: ξυλοκαλύβα, αχυροκαλύβα, πρόχειρο ξύλινο προβατοστάσιο, καλιά – ετυμ. αρχ. Ελλ. «μόσσυν» (= ξυλόσπιτο).

μουστερής ο: εκλεκτικός, επιλεκτικός, δηλ. αυτός που διαλέγει καλά και όμορφα πράγματα, π.χ. εμπορεύματα, γυναίκες, κ.λπ. – ετυμ. Τουρκ. *MÜŞTERİ* (= πελάτης), λέξη αραβική.

μουςτρέτ(ι)κος-ια-ο: **1)** αμφίβολος, ασταθής στις απόψεις του, παλίμφρων, αμφισβήτητος, αμφίγνωμος, εύκολος στην αλλαγή γνώμης, «μουσιαβέζ(ι)κος» (β.λ.), **2)** (επί χρώματος) ούτε απόλυτα άσπρος αλλά συγχρόνως ούτε και μαύρος, αμφιβόλου χροιάς, μελαχρινός – ετυμ. παραφθορά του ορθού και αμάρτυρου Ελλ. «νουςτρέψικος» (= ο εύκολος στην αναστροφή της γνώμης του, κοινώς «τα στρίβει εύκολα»), με τροπή του N σε M.

μουστώνω: γεμίζω την κοιλιά, κορέννυμαι – ετυμ. αντί του σωστού «μεστώνω», εκ του αρχ. Ελλ. «μεστόω» (= πλήρως γεμίζω, εντελώς πληρούμαι).

μουτεύω: μαδών, τίλλω, ξεπουπουλιάζω, ξεμαλλιάζω – ετυμ. αρχ. Ελλ. «μοτόν» (= ξαντό, τίμμα), άλλως από το Λατ. *MUTO* (= αλλάζω, μεταβάλλω, μετακινώ) > Ιταλ. *MUTA* (= το μάδημα του δέρματος των ερπετών, του τριχώματος των ζώων, των πτερών των πτηνών, Σερβ. *mitariti*).

μούτος-α-ο: άφωνος, μουγκός, «μούκος» (β.λ.) – **μουταίνομαι** (= βουβαίνω) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «μυττός» (= μυνδός, άφωνος, άλαλος, βωβός, Λατ. *mutus*).

μουχα(γ)ιάρ(η)ς ο: άνθρωπος αμφιβόλου ικανότητας, ανεπρόκοπος – ετυμ. Τουρκ. *MUHAYER* (= ο υπό αίρεση).

μουχάν(ι) το: το φουσερό, αλλά και αυτό τούτο το εργαστήρι του σιδηρουργού, Τουρκ. *muhan* – ετυμ. παρέφθαρται από το Ελλ. «μηχανή» (= μηχανική συσκευή).

μουχλιά τα: οι πορφυρές ταινίες από σειρήτια που στολίζουν τη ράχη των παραδοσιακών στολών – ετυμ. συνεκδοχικά από το αρχ. Ελλ. «μύκλος» (= η μαύρη διακοσμητική γραμμή στη ράχη όνου ή άλλου ζώου). Άλλη εκδοχή είναι εκ του Λατ. *MULLEUM* (= πορφυρένιο, βαθυκόκκινο), κυρίως σε βασιλική στολή.

μουχός ο: 1) χνουδοειδές ξύσμα από το εσωτερικό δερμάτινης ζώνης για αιμοστατική χρήση, 2) σκόνη από κλειστούς καρπούς βοτάνων ομοίως για αιμοστατική χρήση – ετυμ. νέο Ελλ. «μπουχός» (= κονιορτός, σκόνη αιωρούμενη) < Σερβ. *PUHOR* (= σποδός, τέφρα, στάχτη, σκόνη).

μουχτάρ(η)ς ο: πρόεδρος, κοινοτάρχης – ετυμ. Τουρκ. *MUHITAR* (= προεστός, κοινοτάρχης – αυτόνομος, ανεξάρτητος).

μόχαβος-η-ο: ψαμμώδης, αμμώδης, αμμίτης – ετυμ. Ελλ. «άμμος» > αμμούχος > αμμόχαβος > μόχαβος.

μπαγδαντί το: ξυλόπηκτη εκ πηχίσκων οροφή καλώς επιχρισμένη – ετυμ. Τουρκ. *BAGDADI* (= της Βαγδάτης), με ταυτόσημη έννοια, επειδή αυτός ο τύπος οροφής συνηθίζονταν στη Βαγδάτη.

μπαγιατί(η)κος-ια-ο: πολυκαιρισμένος, έωλος (κυρίως για ψωμί) – ετυμ. Τουρκ. *BAYAT* (= παλιός), αραβικής προέλευσης.

μπαγκαβος-η-ο: πελιός, μελανιασμένος, αυτός που έχει σταχτόμαυρο χρώμα σαν το μελάνιασμα από χτύπημα – ετυμ. Σλ. *BAGAV* (= σακατεμένος από δαρμό, ανάπηρος) και Βλαχ. *BAGAVU* (= γκρίζο).

μπαγκλαρώνω: δένω, δεσμώ, τοπετώ δεσμά σε κάποιον – ετυμ. Τουρκ. *BAGLAMAK* (= προσδένω, συνδέω, δεσμεύω) και *BAGLAM* (= δέμα).

μπαϊλντίζω: λιποθυμώ, εξαντλούμαι, αποκάμνω – ετυμ. από το ομοίσημο Τουρκ. *BAYILMAK*.

μπαϊρ(ι) το: χέρσο χωράφι – ετυμ. Τουρκ. *BAIR* (= χερσάδα) και *BAYIR* (= πλαγιά, κλιτύς).

- μπάκακας ο:** και το **μπακακάκ(ι)** – βάτραχος – ετυμ. αρχ. Ελλ. «βάβακος» (= βάτραχος).
- μπάκαλο το:** **1)** λιθαράκι στρογγυλό, κροκάλη, βότσαλο, **2)** στον πληθ. τα **μπάκαλα** είναι το παιχνίδι *πεντόβολα*, άλλως «γκουρέτσια» (β.λ.). Τον αναρριπτόμενο μεγαλύτερο βόλο τον ονομάζουν *παππά* – ετυμ. Λατ. *BACCA* ή *BACCULA* (= μικρός σφαιροειδής καρπός δένδρων, μαργαρίτης, χάνδρα, πέρλα).
- μπακάμ(ι) το:** μικροτεμάχια ξύλου του φυτού *αιματόξυλον το καμπεχιανόν*, που πωλούνταν ως βαφικό. Όταν βράζεται δίδει κίτρινη χρώση που με προσθήκη στυπτηρίας τρέπεται σε ιώδη – ετυμ. Τουρκ *BAKAM* (= αιματόξυλο).
- μπακανιάρ(η)ς-α-(ι)κο:** ο άρρωστος από σπληνίτιδα, που έχει πρησμένη κοιλιά – ετυμ. Τουρκ. *BAGAN* (= έτρωμα, εξάμβλωμα) – Ιταλ. *BACATO* (= αρρωσιάρικος, φθαρμένος).
- μπακάτια τα:** και σπάνια **μπακατάρια** – τα σπιτικά αιγοπρόβατα, τα οποία σε ενιαίο κοινό κοπάδι οδηγούνται το πρωί εκτός χωριού για βοσκή και το βράδι επιστρέφουν, τα «μπραβάρια» (β.λ.) – ο **μπακατιάρ(η)ς** (= ο βοσκός αυτών των αιγοπροβάτων) – το **μπακατιάρ(ι)κο** (= η αμοιβή του βοσκού) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «απάγω» (= οδηγώ μακριά, φέρω πίσω, Λατ. *abigo* ή *abago*) > Λατ. *ABAC(A)TUS* (= απαγόμενος) > μπακάτια (= αυτά που εξέρχονται και επιστρέφουν), από όπου και Αλβ. *BAKTI-A* ή *BAGETI-A* (= γίδια, κτήνη, πρόβατα).
- μπακατίσιος-ια-ο:** **1)** αυτός που πάντα επιστρέφει στο χωριό και διανυκτερεύει στο σπίτι του, **2)** αυτός που έχει πολύ καιρό να ταξιδεύσει εκτός χωριού – ετυμ. «μπακάτια» (β.λ.).
- μπακιρένιος-ια-ιο:** χάλκινος – τα **μπακίρια** ή **μπακιρ(ι)κά** (= τα χάλκινα σκεύη, τα χαλκώματα) – ετυμ. Τουρκ. *BAKER* (= χαλκός).
- μπακράτσ(ι) το:** μικρό χάλκινο σκεύος, π.χ. το δοχείο με τον αγιασμό – ετυμ. Τουρκ. *BAKRAC* (= δοχείο από χαλκό), εκ του *BAKER* (= χαλκός).
- μπάλα η:** **1)** κούτελο, μέτωπο, Αλβ. *bal-i*, **2)** (επί κτίσματος) ο τοίχος μιας όψης – ετυμ. Τουρκ. *BALA* (= άνω, κορυφή).
- (μ)παλλαλώ:** φλυαρώ και επαναλαμβάνω τα αυτά, απαγγέλω ακατανόητα λόγια, βαττολογώ – ετυμ. αρχ. Ελλ. «παλλιλαλώ» (= παλλιλογώ, επαναλέγω, επαναλαμβάνω). Στη φράση: «τα άλαλα και τα (μ)πάλλαλα» σημαίνει ανόητα λόγια. Σχετικό το «λάλα μπαλλάλα» (β.λ.).
- μπαλ(α)χατίζω:** και **μπαχλατίζω** – φωναχτά και συνεχώς λέγω ακατάληπτες λέξεις – ετυμ. παρέφθαρται από το Αραβ. *Allah uahat* (= ο θεός είναι μοναδικός), το οποίο φωνάζει ο χότζας απ' τον μιναρέ, γιατί λέγεται κυρίως στη φράση: «μπαλχατίζει ο χότζας».
- μπάλιος-ια-ιο:** και συχνά **μπάλιαβος-η-ο** – **1)** ζώο με λευκή κηλίδα στο μέτωπο, π.χ. η μπάλια γίδα, η αρχ. Ελλ. «κηλάς αίξ», **2)** ζώο μαύρο με άσπρες κηλίδες ή αντι-

στρόφως – η **μπάλια** (= γυναίκα πόρνη, κοινώς *παρδαλή*) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «βαλιός» (= σικτός, ποικίλος, παρδαλός, Βλαχ. *baliu*, Αλβ. *bal-i*, Σερβ. *baljan*) και Λατ. *baliosus* (= όρφινος, σκοτεινόχρωμος).

μπαλίκος-η-ο: το θηλυκό και **μπαλίκω** – γενικώς ζώο «μπάλιο» (β.λ.), όπως π.χ. το φαλαρό σκυλί – ετυμ. αντί του ορθού «βάλικος», εκ του αρχ. Ελλ. «βαλιός» (= σικτός, ποικίλος, παρδαλός).

μπαλντούμια τα: και τα **πανωκάπ(ου)λα** – τα επιγλούτια λουριά του σάγματος με τα οποία κρατείται στη θέση του το λέπαδνο [*«οψισιά»* (β.λ.)] – ετυμ. Τουρκ. *PALDIM* (= περιγλούτιο, πισινέλα).

μπαμπαλιού(ρη)δες οι: και συχνά τα **προσωπίδια** – οι περιφερόμενοι προσωπιδοφόροι και τραγοντυμένοι κωμαστές των φαλλικών και παγανιστικών εορτών, οι οποίοι διακωμωδούν την **Βαυβώ**, οι «μπαμπουτσι(κ)αραίοι» (β.λ.) – ετυμ. αμάρτυρο Λατ. *bauboludius* (= μίμος ή διακωμωδητής της Βαυβούς), εκ του «Βαυβώ» (= Λατ. *Baubo*, αρχέγονη θεότητα ή δαιμόνιο, ιδιαίτερα άσεμνη και πειρακτική, σύμβολο του γυναικείου αιδού) συν το Λατ. *ludius* (= υποκριτής, μίμος, Διονυσιακός-τεχνίτης). Στα Βλαχ. *BABALIURU* (= σκιάχτρο). Εξήγηση από τα Σλ. *BABA* (= γριά) και *LJUDE* (= άνθρωποι, Λατ. *leudis*, Γερμ. *leute*) > μπαμπαλιού(ρη)δες (= γραιάνθρωποι), δεν αποδίδει τα δρώμενα.

μπάμπαλο το: μικρό κοκκίδιο (σκουπιδάκι) στο γάλα, στο μάτι, στο νερό, στο φαγητό, κ.λπ. – **μπαμπαλίζει** (= ενοχλεί το σκουπιδάκι) – η **μπαμπαλάσκα** (= μικρό ζωύφιο που μαζεύεται σε σφαιρίδιο) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «πάλλα» και νέο Ελλ. «μπάλλα» (= σφαίρα, Ιταλ. *balla*) > μπάμπαλο, υποκοριστικώς και με δίπλωση. Στα Σερβ. *BABALI* (= κέντρο οξύ, ακίδα).

μπαμπανάτσα η: 1) στα ζυματά λέγεται η φράση: «την έκανες μπαμπανάτσα», δηλ. πατημένη, απλωτή και όχι φουσκωμένη, **2)** επί γυναικών λέγεται η έκφραση: «είναι αυτή μπαμπανάτσα», δηλ. χονδρή και άπλαστη, σαν τη «μπομπότα» (β.λ.) – ετυμ. Αλβ. *BABANACJA* (= καλαμποκίσιο ψωμί), ίσως εκ του Λατ. *panis* (= άρτος) με δίπλωση. Σχετικό το λήμμα «μπανόζω» (β.λ.).

μπαμπατσιάνος-α-(ι)κο: παχουλός και αφράτος – ετυμ. νέο Ελλ. «μπαμπάκι» > **μπαμπατσιάνα** (= αφράτη σαν βαμβάκι), άλλως από το Τουρκ. *BABAÇAN* (= ώριμος, ανοικτόκαρδος).

μπαμπάτσ(ι)κος-ια-κο: γερός, στιβαρός – ετυμ. Τουρκ. *BABACKO* (= ισχυρός και επιδεικτικός).

μπαμπουτσι(κ)αραίοι οι: και συχνά **μπουμπατσι(κ)αραίοι** – οι προσωπιδοφόροι κωμαστές των παγανιστικών και φαλλικών εορτών οι οποίοι διακωμωδούν την **Βαυβώ** – ετυμ. παρέφθαρται από το Βυζ. «βαβουτζικάριοι» (= δαιμόνια που περιγελούν, σκώπτουν, χλευάζουν την Βαυβώ, Λατ. *Baubo*) < αμάρτυρο Λατ. *baubodica* (= χλευαστής είτε κωμαστής της Βαυβούς) και *baubodicare* (= το τάξιμο, η αφοσίωση, η αφιέρωση στην Βαυβώ). Οι «μπαμπαλιού(ρη)δες» (β.λ.) είναι όμοιοί τους

λεκτικά και συμβολικά. Μερικοί, εσφαλμένως, τους ταυτίζουν με τους ομοιόσημους «καρκάντζελους» (β.λ.).

μπάμπω η: **1)** γριά, γιαγιά, **2)** σπάδικας καλαμποκιού [«ρόκα-2» (β.λ.)] με αραιούς ή ζαρωμένους κόκκους, **3)** μία σπείρα από στεγνό λουκάνικο αέρος – ετυμ. παλ. Σλ. *BABA* (= γριά, Σλ. *stara*), εξού και **μπαμπαλής** ή **γερομπαμπαλής** (= εσχατόγηρος, γέρος ξεμωραμένος, γεροντομπασμένος, Ρουμ. *babalic*, Βουλγ. *staroliko*), αν αυτά δεν προέρχονται από το Ελλ. «παμπάλαιος». Το Τουρκ. *babali* (= ο έχων πατέρα, Τουρκ. *baba*) είναι άσχετο.

μπανόζω η: και **μπανόζα** – γυναίκα χονδρή και νωχελική – ετυμ. Λατ. *PANOSA* (= όμοια με καρβέλι ψωμιού), εκ του *panis* (= άρτος), κατά πως λένε και «μπαμπανάτσα» (β.λ.).

μπάντα η: **1)** άκρη, πλευρά, μεριά, **2)** οθόνη διακοσμημένη με έντονες ζωγραφικές φυτών και ζώων, που αναρτάται στους τοίχους του σπιτιού – ετυμ. Ιταλ. *BANDA* (= μέρος, πλευρά πλοίου – ταινία, λωρίδα, κορδέλα, επίδεσμος, Παλλ. *bande* – κεφαλόδεσμος).

μπανταλός-ή-ό: κουτός, χαζός – ετυμ. Ιταλ. *BADALONE* (= ψηλός, χονδρός αλλά κουτός άνθρωπος – χασομέρης), λέξη φερτή από τα Γιάννενα όπου συνηθίζεται.

μπα(ν)τάν(ι) το: σπανίως έτσι λένε το «μαντάν(ι)» (β.λ.) του νερόμυλου, Βλαχ. *batane* – ετυμ. Λατ. *BATUO* (= κτυπώ, Ρουμ. *bat*) > μπα(ν)τάνι, επειδή είναι ένας υδροκίνητος μηχανισμός/κτυπητήρι υφαντών. Στα Σερβ. *BADANJ* (= κάδος πτώσης του νερού στη φτερωτή του μύλου).

μπα(ν)ταξής ο, κακοπληρωτής, χρωκοπημένος – ετυμ.ομοιόσημο Τουρκ. *BATAKCI*.

μπάρα η: λάκκος με νερό – ετυμ. Σλ. *BARA* (= τέναγος, τέλμα).

μπαργιαμπάν(ι) το: μόνο στη φράση: «μπαργιαμπάν(ι) οι πόρτες» και σημαίνει διάπλατα ανοιχτές, ορθάνοιχτες, «βιργιάν(ι)» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «βάρις» (= πύργος, ανακτορο, μέγαρο, μεγάλο σπίτι, παλ. Σλ. *vari*, Τουρκ. *barlik*) και Τουρκ. *YABAN* (= έρημος, ξένος), οπότε *BARYABAN* (= μέγα οίκημα έρημο και ερειπωμένο ακατάλληλο για κατοίκηση, κατά το Τουρκ. *barhana*).

μπαρ(γ)ιάκ(ι) το: σημαία του γάμου, φλάμπουρο – ετυμ. Τουρκ. *BAYRAK* (= σημαία).

μπαρίσ(ι) το: συμφιλίωση, αγαθή σχέση – ετυμ. Τουρκ. *BARIS* (= ειρήνη) και *BARISIK* (= συμφιλιωμένος).

μπαρμπατούρα η: μεγάλη φωτιά με υπερυψούμενες φλόγες, η «τζιαμάλλα» (β.λ.) – ετυμ. Λατ. *BARBA* (= γένι, πώγων) > Λατ. *BARBATUS* (= πωγωνοφόρος), κατά μίμηση του αρχ. Ελλ. «πώγων πυρός». Η έκφραση «βαρβάτη φωτιά», με την τωρινή έννοια της λέξης «βαρβάτη», πουθενά δεν μνημονεύεται, ούτε και συνηθίζεται.

μπ(α)ρούτσα η: ποιμενική κάππα – ετυμ. Αλβ. *BERUCË-A* ή *BRUC-I* (= κάππα).

μπάρτζος-α-ο: ζώο με φαιό ή λευκό πρόσωπο, συνήθως μαυρότριχο στο υπόλοιπο

σώμα – ετυμ. Αλβ. *BARDHOSH* (= ασπριδερός), *BARDHE-T* (= ψιμύθιο, φτιασίδι προσώπου), οπότε *μπάρτζος* (= ψιμυθίων, φτιασιδωμένος), επειδή έχει άλλο χρώμα στο πρόσωπο και φαίνεται ωραίος.

μπασαμάκ(ι) το: μεγάλη πλακοειδής πέτρα (σαν αυτές των βαθμίδων) – ετυμ. Τουρκ. *BASAMAK* (= σκαλοπάτι).

μπάσ(ι) το: η παρά την εστία (τζάκι) χαμηλή υπερύψωση του δαπέδου ενός δωματίου, όπου κατά κανόνα κάθονταν οι φιλοξενούμενοι και οι οικοδεσπότες, ο «σοφάς» (β.λ.), το «μιντέρ(ι)» (β.λ.) – ετυμ. Τουρκ. *BAŞIK* (= χαμηλός) και *BAS* (= κεφαλή, αρχηγός).

μπασιά η: και το **μπασίδ(ι)** είτε **εμπατή – 1)** ο χώρος που οδηγεί από τον κοινοτικό δρόμο στην κύρια είσοδο αυλής ή σπιτιού, **2)** γενικώς η είσοδος, η εμβατή – ετυμ. Ελλ. «εν» + «βαίνω» > μπαίνω > μπασίδι ή μπασιά.

μπάσ(ι)να η: το μοιράδι της πατρικής περιουσίας που κληρονομεί κάποιος, το σύνολο των αγροκτημάτων μιας οικογένειας – ετυμ. λέξη βαλκανική, εκ του Τουρκ. *BAS* (= κεφαλή, αρχηγός) > Βουλγ. *BAŞKA* (= γενάρχης, πατέρας). Επίσης νέο Ελλ. «μπάστινα» (= μοίρασμα πατρικού κτήματος με κληρονομιά), παλ. Σλ. *BAŞTINA* (= κληρονομιά, κλήρος, τα πατρώα έγγεια), Βουλγ. *BASINIJA* (= κληρονομιά σε ακίνητα), Ρουμ. *BASTINA* (= καταγωγή, πατρίδα, τα πατρώα μέρη).

(μ)πασιούκια τα: και **πασιούμια** – εμβάδες, προπόδια, πρόσθετες, κοντές μέχρι τους αστράγαλους «πατούνες» (β.λ.), για να μη κρυώνουν τα ακροπόδια, τα «τιρλίκια» (β.λ.) – ετυμ. από το ομοίωμα Τουρκ. *PAŞMAK*.

μπασκά: (επίρρ.) εκτός, παρεκτός, με εξαίρεση, π.χ. στη φράση: «όλα τα παιδιά μπασκά το δικό μου» – ετυμ. Τουρκ. *BAŞKA* (= διάφορος, άλλος, αλλιώςτικός).

μπασλίκες οι: οι δύο πακτωμένες στον τοίχο πλάκες πρόβολοι, πάνω από τις παραστάδες της εστίας, που υποβαστάζουν την έξωση του τζακιού – ετυμ. Τουρκ. *BAŞLIK* (= κιονόκρανο, επιγραφή).

μπασματίσιος-ια-ιο: ό,τι γίνεται από χρωματιστά προεκτυπωμένο βαμβακερό ύφασμα, κυρίως προσκέφαλα – ετυμ. Τουρκ. *BASMA* (= ύφασμα εκτυπωμένο).

μπαστί το: και **μπάσταρδο – 1)** κλεψίγαμο τέκνο, νόθο παιδί, «κοπέλ(ι)» (β.λ.), **2)** μεταφ. πανέξυπνος, παμπόνηρος τετραπέρατος, κατά πως λένε «μάντζαρ(η)ς» (β.λ.) και «πίτσ(ι)» (β.λ.) – ετυμ. μsn Λατ. *BASTARDUS* (= νόθος, Ιταλ. *bastardo*).

μπατάλ(ι)κος-ια-ο: άχαρος και δυσκίνητος, χονδροφτιαγμένος – ετυμ. Τουρκ. *BATTAL* (= άκυρος, άχαρις, άχρηστος, χονδροειδής, μεγαλύτερος του κανονικού).

μπατζαρείό το: τυροκομείο που λειτουργεί στη «στρού(ν)γκα» (β.λ.) – ετυμ. «μπάτζιος» (β.λ.), εξού Αλβ. *BAXHO-JA* (= τυροκόμος – τυροκομείο), Σερβ. *BACIJA* [= ζωοστάσιο – «στρού(ν)γκα» (β.λ.)] και *BAC* (= δουρβανιστής, γαλακτο-

κόμος, τυροκόμος), Ρουμ. *BACIU* (= τυροκομείο), επειδή το τυρί ονοματίζει το τυροκομείο και όχι αντίστροφα.

μπατζιανάκ(η)ς ο: και το θηλυκό **μπατζιανάκ(ι)σσα** – σύγγαμβρος, συννυφάδα – ετυμ. Τουρκ. *BACANAK*, ταυτόσημο

μπατζιάς ο: φωστήρας ή φεγγίτης επί της στέγης – ετυμ. Αλβ. *BAXHË-A* (= μικρό παράθυρο στη στέγη για να μπαίνει φως), αν δεν σχετίζεται με την «μπασιά» (β.λ.).

μπάτζιος ο: **1)** και το **μπατζιοτύρ(ι)** – πολύ σκληρό και άπαχο τυρί του τύπου «φέτα», που είναι προϊόν πήξης, μερικώς ή ολικώς, αποβουτυρωμένου αιγοπρόβειου γάλακτος, **2)** τυροκόμος, γαλακτοκόμος – σχετικό «μπατζαρειό» (β.λ.) – ετυμ. επειδή το τυρί ονομάτισε τον τυροκόμο και όχι αντίστροφα, από την ασθενή ρίζα «παγ-/πακ-» του αρχ. Ελλ. «πήγνυμι» (= εμπήγω, Λατ. *pingo* – στρερεώνω, συναρμόζω, στήνω – πήζω επί υγρών), εξού «πάγος» (= βράχος – πάγος) και «πάγιος» (= πηκτός, στερεός) > Ελλ. «πάγιο(ν) τυρί(ον)» > μπατζιοτύρι ή απλά μπάτζιο, με την έννοια του «σκληρού», με την συνήθη τροπή γ=g=τζ, **3)** συχνά, χάριν απλολογίας, ο «μπατζιανάκ(η)ς» (β.λ.).

μπατσαρόπ(ι)ττα η: και **μπατσαριά** ή **μπατσάρα** ή **μπατσάνα**, – ζυμαρόπιττα από αλευρόμαζα χυλωτή, συνήθως από καλαμποκάλευρο, στην οποία συχνά πρόσθεταν τυρί, τσιγαρίδες, κολοκύθα, η «ζιουλιχτή» (β.λ.), Αλβ. *bacarika* – ετυμ. παραφθορά του «πασταρόπιττα», εκ του αρχ. Ελλ. «πάστη» (= πάστα, ζυμάρι, μάζα, αλευροχυλός, αλφιτοχυλός, Ιταλ. *pasta*) > μεγεθ. νέο Ελλ. «παστάρα» > πασταρόπιττα > (μ)πατσαρόπιττα.

μπάτσα η: **1)** το πέλμα, τα μαλακά μέρη της πατούσας – ετυμ. Ελλ. «πατώ» > πατησιές ή πατσιές > μπάτσες, **2)** και ο **μπάτσος** – κόλαφος, χαστούκι, «φούσκος» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. ηχοποιήτη από το «μπατς», από όπου Σερβ. *PAČKA* (= κόλαφος), άλλως από το «παταργιά» (β.λ.) και το Λατ. *batuo* (= κτυπώ, κρούω).

μπαχτ(ι)λίτ(ι)κος-ια-ο: τυχερός, π.χ. η ευχή στη βάπτιση: «μπαχτ(ι)λίτ' κο να 'ναι το παιδί!» – ετυμ. Τουρκ. *BAHT* (= τύχη) και *BAHTLI* (= τυχερός).

μπαχτσιές ο: λαχανόκηπος – ετυμ. Τουρκ. *BAHÇE* (= κήπος), λέξη περσική.

μπεγίνα η: **1)** (λέξη των τραγουδιών) εκλεκτή, διαλεκτή – ετυμ. Τουρκ. *BEGENI* (= γούστο, αίσθηση) και *BEGENME* (= εκλογή, ευαρέσκεια), **2)** σπανίως αντί του συνήθους μπέισσα, δηλ. αφέντρα, δόμνα, αρχόντισσα – ετυμ. «μπέης» (β.λ.).

μπεγιαντώ: και **μπεγιεντίζω** – προαιρούμαι, ευαρεστούμαι, καταδέχομαι, δείχνω προτίμηση – ετυμ. Τουρκ. *BEGENDIRMEK* (= κάνω κάποιον ή κάτι αρεστό) και *BEGENME* (= εκλογή, ευαρέσκεια) > Αλβ. *BEJENDIS* (= τιμώ κάποιον κατώτερο, καταδέχομαι). Ισως αντιδάνειο εκ του Ελλ. «ευγενίζω», δεδομένου ότι Τουρκ. *begendi* (= άναξ).

μπεγκλεμές ο: καιροσκόπος, ο καιροφυλακτών – ετυμ. Τουρκ. *BEKLEMEK* (= αναμένω, επαγρυπνώ, φυλάττω, προσδοκώ).

μπεζεβέγκ(η)ς ο: κακός, αχρείος, ρουφιάνος – ετυμ. Τουρκ. PEZEVENK (= μεσίτης έρωτος, προαγωγός, μαστροπός).

μπέης ο: εκτός από την συνήθη έννοια του μουσουλμάνου άρχοντα, στη φράση «τον έχασε τον μπέη» ή «του έφυγε ο μπέης» σημαίνει το μυαλό, δηλ. τρελάθηκε – ετυμ. Τουρκ. BEY (= τίτλος αξιωματούχων της Ανατολής, άρχοντας, κύριος, αφέντης, ηγεμόνας, κοινώς μπέης).

μπεκαέδες οι: λοιπάδες, παλιές οφειλές, πρόλοιπα, υπόλοιπα χρεών – ετυμ. Τουρκ. BEKAYA (= υπόλοιπα).

μπεκιάρ(η)ς-α-(ι)κο: ανύπανδρος, άγαμος – ετυμ. Τουρκ. BEKAR (= άγαμος, ύπανδρος που ζεί μόνος του μακριά από την οικογένειά του), λέξη αραβική.

μπελ(ι)άς ο: ενόχληση, στενοχώρια, φροντίδα για να ξεπεραστεί κάποιο κακό – ετυμ. Τουρκ. BELA ομοίωση, αραβικής προέλευσης.

μπέλος-α-ο: άσπρος, κατάλευκος – ετυμ. Σλ. BELO (= λευκό).

μπελούσια τα: ασπροκόκκινα κεράσια, πετροκέρασα – ετυμ. «μπέλος» (β.λ.). -

μπεντέν(ι) το: τείχος, έπαλξη – ετυμ. Τουρκ. BEDEN (= προπύργιο).

μπερεκέτ(ι) το: δαψιλεία αγαθών, τα άφθονα γεννήματα, τα πολλά σιτηρά προϊόντα, η αφθονία, Λατ. uber – ετυμ. Τουρκ. BIRIKMEN (= συσσωρεύω, συναθροίζω), λέξη αραβικής προέλευσης, από όπου Αλβ. BEREQET-I (= γεννήματα).

μπερντές ο: κουρτίνα, πέτασμα – ετυμ. Τουρκ. PERDE (= αυλαία, παραπέτασμα), περσικής προέλευσης.

μπέσιος ο: πενταετής ίππος, πενταήτικο άλογο – ετυμ. Τουρκ. BEŞ (= πέντε).

μψηστεριά η: και **μψηστηριά** ή **μψηστριά** – σπήλαιο, άντρο, εδαφική κοιλότητα, καταφύγιο – ετυμ. παλ. Σλ. PEŠTERA (= σπέος, σπήλαιο – τρώγλη).

μπιάλια τα: μπαλώματα, φολίδες – στη φράση: «έξω ρίχνει μπιάλια» σημαίνει ότι έξω χιονίζει μεγάλες νιφάδες, σαν μπαλώματα – ετυμ. παρέφθαρται εκ του αμάρτυρου Έλλ. «εμβάλια», όπερ εκ του «εμβάλλω», όπως και το «μπάλωμα».

μπιγλί(ι)κος-ια-ο: παντέρημος, ολόμονος – ετυμ. Τουρκ. BIKES (= ολόμονος), BIKESLIK (= το να μένεις ολόμονος στον κόσμο).

μπιγλικιάρη η: και η **ρημάδα** – **1)** πεντέρημη χήρα, ολόμονη γυναίκα, **2)** στη φράση: «του έφυγε η μπιγλικιάρη» σημαίνει ότι απώλεσε το έρημο το μυαλό, έχασε τη ρημάδα τη μνήμη – ετυμ. «μπιγλί(ι)κος» (β.λ.).

μπιζ το: παιδιά, το αρχ. Έλλ. «κολλαβίζειν» (= παιχνίδι στο οποίο με κλεισμένα μάτια χρεωστώ να εύρω ποίος και με ποιό χέρι με εκτύπησε) – ετυμ. με απότμηση από το κολλαβίζειν > βίζειν > βιζ > μπιζ, αν βέβαια δεν είναι ηχοποίητη λέξη.

μπιζγκράμπα η: σκορπιός, «μπικουλέτσ(ι)» (β.λ.) – ετυμ. νέο Έλλ. «γραπώνω» (= αρπάζω), παλ. Σλ. SGRABITI και Ιταλ. AGGRAPPARE (= αρπάζω), λέξεις ηχοποίητες

από το «γραπ» της αρπαγής, απ' όπου *sgraba* (= αρπάγη, χηλή). Εξ αυτών *μπιζγκράμπα* (= δίχηλη, με δύο αρπάγες) – Αλβ. *AGREP* (= σκορπιός) – σχετ. «ζγκράμπα» (β.λ.).

μπιζερώ: συνήθως **μπιζέρ(ι)σα** – βαρέθηκα, κουράστηκα ψυχικά και σωματικά, απηύδησα, νιώθω πλήξη – ετυμ. Τουρκ. *BEZMEK* (= απαυδώ, αηδιάζω) και *BIZAR* (= αηδιασμένος, βεβαρυμένος).

μπικουλέτσ(ι) το: και **μπουκουλέτσ(ι)** ή **μπακουλέτσ(ι)** – σκορπιός – ετυμ. νέο Ελλ. «δικούλι» [= δίχαλο, «φούρκα» (β.λ.)] > μπικουλέτσι, επειδή έχει δίχηλες αρπάγες.

μπιλιτζίκ(ι) το: βραχιόλι, ψέλλιο, το Λατ. *viriae* – ετυμ. Τουρκ. *BILEZIK* (= ψέλλιο, κρίκος) > Αλβ. *BYLYZYK-U* (= βραχιόλι).

μπίμν(ι)τσα η: υπόγεια κρυψώνα, πιθεών, κελλάρι ποτών – ετυμ. Ελλ. «πίνω» > παλ. Σλ. *PIVO* (= ποτό) και *PIVbNICA* (= υπόγειο για ποτά, Ρουμ. *pinnița*, Αλβ. *bimse-a*).

μπινέκ(ι) το: σπάνια **γρίβας** ή **άτ(ι)** ή **φάρ(ι)** – κέλης, άλογο ιππασίας, ελάτης ίππος, το προσωπικό άλογο του αγωγιάτη – ετυμ. Τουρκ. *BINMEK* (= ιππεύω) και *BINEK* (= κέλης). Επίσης στα Σερβ. *GRIVA* (= χαιτή – τράχηλος) > γρίβας (= αναχαίτιστο άλογο), ενώ αλλού έτσι λέγεται το γριζόχρωμο άλογο [Ιταλ. *grigio*, «ψαρής» (β.λ.)]. Στα Τουρκ. *AT* (= ίππος) και *FARIS* (= ιππέυς, αναβάτης), λέξεις αραβικής προέλευσης.

μπιρ(γ)ιάρ(ι) το: και συχνά **μπιρ(γ)ιάν(ι)** – μόνο στη φράση: «μπιρ(γ)ιάρ' μέρα», δηλ. πολύ καλή με διαυγέστατο ουρανό, κοινώς μέρα διαμάντι – ετυμ. παραφθορά του Ελλ. «μπριγιάντι» (= μπριλάντι, διαμάντι), εκ του Γαλλ. *BRILLANT* (= πολυέδρο διαμάντι – λαμπρός).

μπιριτζής ο: προκομμένος, πρώτος και καλύτερος – ετυμ. Τουρκ. *BIRINCI* (= πρώτος).

μπιρμπίλ(ι) το: **1)** στραγάλι, σφαιρίδιο, **2)** το σφαιρίδιο της σφυρίχτρας – ετυμ. Τουρκ. *BİB* (= ένα) και Λατ. *PILA* (= σφαιρίδιο, μπίλα), **3)** το πουλί αηδόνη – ετυμ. Τουρκ. *BÜLBÜL* (= αηδόνη, Αλβ. *bilbil-i*), αραβική λέξη.

μπιρμπίλω η: γυναίκα στρουμπουλή αλλά και όμορφη – η **μπιρμπιλομμάτα** (= αυτή που έχει μάτια στρογγυλά και παιχνιδιάρικα) – ετυμ. από το «μπιρμπίλ(ι)» (β.λ.).

μπίρπαρα: σχεδόν δωρεάν, με ελάχιστα χρήματα, πάμφθυνα, «ντίπχαβα» (β.λ.) – ετυμ. Τουρκ. *BİR* (= ένα) και *PARA* (= κέρμα, χρήμα, ως υποδιαίρεση του τουρκικού νομίσματος).

μπιτιάτ(ι) το: μόνο στη φράση: «είναι αυτός μπιτιάτ(ι)», δηλ. δυνατός και άγριος, κοινώς *θηρίο* – ετυμ. Λατ. *BESTIA* (= θηρίο – τα θηρία της αρένας, Αλβ. *bishat* ή *bishë-a*), Γερμ. *BESTIE* (= κτήνος, θηρίο), Γαλλ. *BESTIAL* (= θηριώδης).

μπίσιω η: το παιχνίδι «τζιούχνα» (β.λ.) ή «γκουτζιουνίτσα» (β.λ.) που συμβολίζει τη γουρούνα – ετυμ. Αλβ. *BISHË-A* (= θηρίο, αγρίμι) και στη διάλεκτο των επήλυδων Σλάβων της Μακεδονίας *BIŠE* (= γουρούνη).

μπιτσιαλάκος ο: συχνά και **πατσιαλάκος** – σκορπιός, «μπιζγκράμπα» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. παραφθορά του «διχαλάκος», επειδή έχει δύο διχάλες [«φούρκες» (β.λ.)], γι' αυτό Αλβ. *CFURK* (= σκορπιός).

μπλάζω: συναντώ, πετυχαίνω κάποιον στο δρόμο, διασταυρώνομαι – ετυμ. αρχ. Ελλ. «εμπλάζω» (= εμπελάζω, πλησιάζω, προσεγγίζω).

μπλάμ(ι)κος-ια-ο: και **μπλάβ(ι)κος** – **1)** σκοτεινόχρωμος, κελαινός, μελανός, **2)** το μαυρισμένο από την καπνιά τμήμα της εστίας και των τοιχωμάτων της – ετυμ. μον. Λατ. *BLAVUS* (= μελανός) και Σλ. *BLAV* (= κυανούς, βαθυγάλαζος).

μπλάνα η: **1)** ορθογωνισμένο και σχετικά μεγάλο τεμάχιο τυριού, δηλ. μία «φέτα» (β.λ.) τυρού, **2)** πλακερό και μεγάλο πελεκούδι σομφόξυλου και αυτό τούτο το σομφόξυλο, δηλ. το ξύλο ανάμεσα στον φλοιό και το εγκάρδιο των κωνοφόρων, **3)** μέγας σβώλος χώματος κατά το όργωμα νοτερών εδαφών – ετυμ. Λατ. *PLANA* (= επίπεδη) > Ρουμ. *BLANA* (= διπλοσάνιδο), Σερβ. *BLANA* (= σχίζα, ρυκανίδι).

μπλάρ(ι) το: ημίονος, ορεύς, κοινώς **μουλάρι** – ετυμ. Λατ. *MULUS* (= ημίονος, βόρδων).

μπλαροσύρτ(η)ς ο: ο κλέφτης υποζυγίων – ετυμ. «μπλάρ(ι)» (β.λ.) και «σύρω».

(μ)πλάτσου η: και **(μ)πλατσαριά** – χονδρή και νωθρή γυναίκα που είναι δυσκίνητη και αργινή, «μούζγκω» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «πηλός» (= αργιλική λάσπη, Λατ. *lutum*) > πηλάτσου > πλάτσου, κατά το αρχ. Ελλ. «πήλαξ» (= πηλώδης και μεταφ. αχρείος, μιάρός, ρυπαρός, κάθαρμα, φαύλος, Λατ. *luteus*).

μπλέτσ(ι): (επίρρ.) γυμνώς [από τη μέση και πάνω] – ετυμ. «μπλέτσια» (β.λ.).

μπλέτσια τα: οι κόρφοι, τα στήθη, τα μέρη του σώματος από τη μέση μέχρι το λαιμό – ετυμ. παλ. Σλ. *PLEŠTE* (= ώμοι, νώτα, μετάφρενον, ράχη, πλάτη, Βουλγ. *pleci* ή *plecja*).

μπλετσώνω: **1)** παραγεμίζω τους κόρφους με κλεμμένα είδη, **2)** μεταφ. τρώγω λαίμαργα – ετυμ. «μπλέτσια» (β.λ.).

μπλιγούρι το: και σπανίως **κοφτό** – χονδροκομμένο ή χονδροκοπανισμένο σιτάρι για μαγείρεμα ή για «γιαπράκια» (β.λ.), αρχ. Ελλ. τα «ερεικτά (σίτα)» – ετυμ. Ελλ. αντί του σωστού «πνιγούρι», από το αρχ. Ελλ. «πνίγω» (= κλείνω τον λαιμό – ψήνω σε φούρνο ή σε σφραγιστό αγγείο, ξεροψήνω) > πνιγούρι ή πλιγούρι (= έδεσμα πνικτό, Τουρκ. *bülgür* αραβοπερσικής προέλευσης), που φανερώνει ότι το μαγείρευαν «πουμπωτό» (β.λ.), γι' αυτό αλλού λένε «πλιγουρίζω» (= πνίγω, άγχω, σφίγω το λαιμό).

μπλιόντα η: μόνο στη φράση: «έγινα μπλιόντα», δηλ. βράχηκα, μουσκεύτηκα – ετυμ. Λατ. *PLUIT* (= βρέχει) > Σλ. *PLIUSAK* (= ραγδαία βροχή).

μπλιονταριάζω: πλημμυρίζω, κατακλύζω, καταβρέχω – ετυμ. «μπλιόντα» (β.λ.).

μ(π)λιώρα η: και σπανίως **μ(η)λιώρα**, καθώς και το **μ(π)λιώρ(ι)** ή **μ(η)λιώρ(ι)** – νεαρό πρόβατο ή γίδι, συνήθως διετές, που είναι στον καιρό του για πρώτη κύηση και

γέννα, και κατ' επέκταση γίδα ή πρόβατο που πρωτογέννησε – ετυμ. όχι απλώς υποκορ. του αρχ. Ελλ. «μήλον» (= πρόβατο ή γίδα), γιατί ενέχει και την έννοια της γενετήσιας ωρίμανσης, αλλά σε συνδυασμό με το «ώριον» (= ώριμο, ευρισκόμενο στο άνθος της ηλικίας, στον καιρό του, Λατ. *matura*) ως «μήλον ώριον» > μηλώριον και μηλιώρι ή μπλιώρι (= γίδα ή πρόβατο ώριμο και στον καιρό του για αναπαραγωγή, συνήθως διετές, Αλβ. *milor-i*, Βλαχ. *mliora*). Η γραφή *μιλιόρι* πρέπει να θεωρείται εσφαλμένη.

μπλούτκαβος-η-ο: και **μπούτχαβος** – (για φαγητό) λιγωτικό, αναγουλιάρικο λόγω λιπαρότητας, ασηρό, αηδιαστικό που προξενεί ναυτία – ετυμ. παλ. Σλ. *BLJOTb* (= ξερνώ, κάνω εμετό), Σερβ. *BLJUTAV* (= άνοστος, ανούσιος) και Βουλγ. *BLUDKAV* (= άνοστος, γλυκανάλατος, ανούσιος).

μπόλια η: είδος κεφαλόδεσμου περίπου σαν το «φακιόλ(ι)» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «εμβολίς» (= είδος κεφαλόδεσμου).

μπόλ(ι)κος-ια-ο: άφθονος, πολύς – ετυμ. Τουρκ. *BOL* (= άφθονος, ευρύχωρος, άνετος).

μπόμπαλο το: πολύ μικρό σφαιρίδιο – **κεδρομπόμπαλο** (= άρκευθίς, δηλ. οι στρογγυλοί καρποί του κέδρου *άρκευθος*, που χρησιμοποιούνται ως βολίδες στα παιχνίδια) – το νηπιακό **μπόμπο** (= κάθε σφαιροειδής καρπός) – ετυμ. Ιταλ. *BOBA* (= σφαιροειδές βλήμα, όλμος). Στα Ρουμ. *BOB* (= κόκκος, σπυρί), Βουλγ. *BOB* (= κόκκος φασολιού ή κυάμου).

μπομπόλια τα: και **μπόλια**, τα αλλου λεγόμενα **πολυσπόρια** – βρασμένοι κόκκοι δημητριακών, κυρίως αραποσίτου, καρυκευμένοι και ζαχαρωμένοι, που προσφέρονται, αυτούσιοι ή σε μίγμα, κατά τις ονομαστικές γιορτές, και πάντα κατά την «ποσπερίτσα» (β.λ.) – ετυμ. «μπόμπαλο» (β.λ.) > Σερβ. *BOBULJA* (= σαρκώδης καρπός ή κόκκος).

μπομπότα η: **1)** ψωμί από καλαμποκάλευρο, **2)** το αλεύρι αραποσίτου – ετυμ. Βενετ. *BOBA* (= σφαίρα, όλμος) και *BOBOTTA* (= αραποσίτι, Αλβ. *bubote*), Ρουμ. *BOB* (= σπυρί, κόκκος).

μπομποτίσιος-ια-ιο: και συχνά **μπομποτένιος-ια-ιο** – ο,τιδήποτε γίνεται από καλαμποκίσιο αλεύρι, π.χ. ψωμί, πίττα, κ.λπ. – ετυμ. «μπομπότα» (β.λ.).

μπόντζα η: φώγανο, πήλινος κλίβανος, φρύγετρο, δηλ. πήλινο σκεύος για ψήσιμο πρόχειρης ζυμαρόπιπτας ή «μπουγάτσιας» (β.λ.) – ετυμ. παλ. Σλ. *PONICA* (= κελλί – σκεύος – κεραμικό σκεύος για ψήσιμο άρτου, κινητός κεραμικός κλίβανος, Λατ. *testum*).

μποντζίσιος-ια-ιο: ο,τιδήποτε ψήνεται στη «μπόντζα» (β.λ.) και κυρίως ζυμαρόπιπτες, «μπουγάτσες» (β.λ.) και άρτος, ο αρχ. Ελλ. «κλιβανίτης άρτος».

μπορίκα η: **1)** δενδρύλλιο πεύκου, πίτυς, **2)** μεταφ. ευσταλής γυναίκα – ετυμ. Σλ. *BOR* (= πεύκο, Αλβ. *borikë-a*).

μπόρτζ(ι) το: χρέος, χρηματική οφειλή – ετυμ. Τουρκ. *BORC* (= οφειλή).

μπόσ(ι)κος-ια-ο: χαλαρός, αδρανής – ετυμ. Τουρκ. *BOŞ* (= κενός, ανωφελής, μάταιος, άεργος, χαλαρός).

μπότ(ι) το: βώτιο, υδροδοχείο – ετυμ. Ελλ. «εμπότιον» > μπότι.

μπότος ο: και το **μποτέτσ(ι) – 1)** κεντρί, αιχμή, ακή, το κεντρί της μέλισσας, **2)** ο προεξέχων σαν σουβλί ήλος στο άκρο της βουκέντρας, το αρχ. Ελλ. «κέντρον» – ετυμ. Σλ. *BOD* (= μύτη, αιχμή) > Αλβ. *BODEC-I* (= αιχμή, κεντρί – βουκέντρι).

μπού το: (επί μωρών) ύδωρ, νερό – ετυμ. Λατ. *BUA* (= νερό, αρχ. Ελλ. «βρυν»).

μπουγάζ(ι) το: φαράγγι ποταμού, κλεισούρα – ετυμ. Τουρκ. *BOGAZ* (= στενό, πορθμός, δίαυλος, λαιμός).

μπουγανίκια τα: και **μπουγονίκια** – δώρα και εκλεκτά φαγητά (πίπτες, ψητά, κουλούρες, τηγανίτες, κ.λπ.) που φέρνουν οι στενοί συγγενείς σε γέννηση ή βάπτιση παιδιού, αλλά και η γιορτή με φαγοπότι που ακολουθεί, τα αρχ. Ελλ. «παιδογονία» – ετυμ. Ελλ. «απογονίκια» (= δώρα για την απόκτηση απογόνου).

μπουγάς ο: ταύρος, κυρίως ο επιβήτορας ταύρος – ετυμ. αρχ. Ελλ. «βούς» και «κήλων βούς» > Τουρκ. *BUGA* (= ταύρος).

μπουγάτσ(ι)α η: εκλεκτό αφράτο ψωμί, εν είδει κουλούρας, ψημένο σε ταψί ή σε «μπόντζα» (β.λ.) με τη «γάστρα» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «φώγω» (= φρύγω, ξεροψήνω) και «φώγανο» [= φρύγετρο, σκεύος για να ψήνουν, δηλ. κάτι σαν την «μπόντζα» (β.λ.)] > αμάρτυρο αρχ. Ελλ. «φωγάτιος» (= άρτος ψημένος σε φώγανο, δηλ. «κλιβανίτης άρτος»), σε αντίθεση με το «πλακούς» (= άρτος ψημένος σε πλάκα, Λατ. *placenta*). Αναλόγα και σχετικά Λατ. *FOCUS* (= εστία, πυρά) και *FOCACIA* (= της εστίας) > Ιταλ. *FOCACCIA* (= είδος άρτου σαν τσουρέκι, παλ. Σλ. *rogaca*) > Τουρκ. *BOGACA* (= είδος πίπτας).

μπουγιούρ!, ευγενικό κάλεσμα που σημαίνει: κοπιάστε! περάστε! (κυρίως σε γεύμα) – ετυμ. Τουρκ. *BUYURUN* (= ευαρεστηθείτε! καταδεχθείτε! ορίσατε! περάστε!).

μπουγιουρντί το: διαταγή, έγγραφη εντολή διοικητικής αρχής, έγγραφη διαταγή κρατικού οργάνου, σουλτανικό διάταγμα, Βυζ. τα «επιστάλματα» – ετυμ. Τουρκ. *BUYURMAK* (= διατάσσω, εντέλλομαι), *BOYURULDU* (= διάταγμα, διαταγή).

μπουζάς ο: υπέρθερμο νερό – μόνο στη φράση: «το νερό έγινε μπουζάς» – ετυμ. Τουρκ. *BUZ* (= πάγος, ψύχος), εδώ κατ' ευφημισμό.

μπούκλα η: 1) και η **μπουκλίτσα** ή το **μπουκλί** – φορητό ξύλινο βαρελάκι για νερό, η «φτσέλα» (β.λ.), που αλλού τη λένε ντρεβενίτσα – ετυμ. αρχ. Ελλ. «βαύκαλις» (= αγγείο προς διατήρηση δροσερού νερού ή οίνου, Λατ. *baucalis*) > Ιταλ. *BOCCALE* (= φιάλη) > Βουλγ. *BbKLICA*, με την ίδια σημασία, **2)** βόστρυχος, κατασαρή δέσμη μαλλιών – ετυμ. Λατ. *BUCCULA* (= παρειά, γνάθος) > Γαλλ. *BOUCLE* (= βόστρυχος, ενώτιο, πλόκαμος).

μπουκουβάλ(λ)α η: σφαιρικές μπουκιές, [ευτελές και πρόχειρο προσφάγι], που γίνονται από ψίχα ψωμιού αναζυμωμένη με τυρί, η οποία μορφοποιείται σε σφαιρικές χαψιές με συμπίεση σε μαντήλι – ετυμ. νέο Ελλ. «μπουκιά» (= χαψιά άρτου, ψώμος, βλωμός), Αλβ. *bukë* (= άρτος, Λατ. *bucella*, αρχ. Ελλ. «βέκος», Σερβ. *vekna*) + νέο Ελλ. «μπάλλα» < αρχ. Ελλ. «πάλλα» (= σφαίρα, τόπι, σφαιριστική σφαίρα, Λατ. *pila*). Εξ αυτών μπουκουβάλα (= σφαιρικός βλωμός, χαψιά σαν μπαλίτσα).

μπουκουτίζω: ψωμίζω, τρέφω υπερβολικά – ετυμ. νέο Ελλ. «μπουκιά» (= χαψιά άρτου, ψώμος, βλωμός), Αλβ. *bukë* (= άρτος, Λατ. *bucella*, αρχ. Ελλ. «βέκος», Σερβ. *vekna*), εκ του Λατ. *bucca* (= γνάθος).

μπουλούκος ο: παχουλός, τροφαντός – ετυμ. Τουρκ. *BOLLÜK* (= αφθονία, ευφορία, ευημερία, ευρυχωρία).

μπούμπαρος ο: 1) μορμολύκι, δηλ. φανταστικός μαύρος δαίμονας που φοβίζει τα παιδιά, μπαμπούλας – η **μπούμπα** (= λάμια, έμπουσα), 2) μαύρο σκαθάρι, λεγόμενο και **μπουμπαρέτσ(ι)** ή **μπούμπουρο** ή **μπάμπουρας**, Βουλγ. *buba* – ετυμ. αρχ. Ελλ. «Βαυβώ» (= Λατ. *Baubo*, αρχέγονη θεότητα ή δαιμόνιο, ιδιαίτερα άσεμνη και φιλοσκώμμων), και «μπάμπω» (β.λ.) σε συνδυασμό με το «μπουλώνω/μπουρμπουλώνω» (β.λ.).

μπουνταλάς ο: ανόητος, βλάξ – ετυμ. Τουρκ. *BUDALA* (= ευήθης, μωρός), αραβική λέξη.

μπουντρούμ(ι) το: 1) υπόγειος κλειστός χώρος χωρίς φωτισμό και αερισμό, 2) συνεκδοχικά το δεσμοκτήριο, η φυλακή – ετυμ. Ελλ. «ιπποδρόμιο» και Τουρκ. *HIPODRUM* > Τουρκ. *rodrum* ή *bodrum*, επειδή στα ιπποδρόμια υπήρχαν υπόγεια κρατητήρια άγριων ζώων για τις θηριομαχίες.

μπ(ου)ραζάνα η: φαρδύ μαλλίνο παντελόνι, είδος βράκας των βλαχοποιημένων – ετυμ. αρχ. Ελλ. «βράκας» (= ράκος, κομμάτι υφάσματος χρήσιμο και ως κωλόπανο) > Λατ. *bracae* (= αναξυρίδες, βρακιά, βράκες) > μπρατζάνα ή μπ(ου)ρατζάνα (= μεγάλη βράκα), όπως ακριβώς από το Σλ. *brat* (= αδελφός) παράγεται το αλλού λεγόμενο «μπρατζάνης» ή «μπουρατζάνης» (= αδελφοποιητός, σταυραδέλφι).

μπούρας ο: και το θηλυκό η **μπούρ(ι)σσα** – δυνατός, παλληκάρι, γενναίος, εύρωστος – ετυμ. νέο Ελλ. «μπορώ» και Αλβ. *BURRË-I* (= άνδρας, γενναίος).

μπούρδα η: 1) πολύ μεγάλο σακί για μεταφορά μαλλιών ή για αποθήκευση σιτηρών – ετυμ. λέξη περσική *BURDAM* (= μεταφέρω) – σχετ. Ιταλ. *BORDO* (= τοίχωμα πλοίου, εσωτερικός χώρος κάθε μεταφορικού μέσου) > νέο Ελλ. «μπούρδος» (= πλευρά πλοίου), 2) ανοησία, σαχλαμάρα μωρολογία – ετυμ. Λατ. *BURRAE* (= φλυαρίες, λήροι) > Ιταλ. *BURLA* (= αστεϊσμός, περιγέλασμα) και Γαλλ. *BOURDE* (= χονδρόαστείο).

μπουρέκ(ι) το: πίττα καλή με πολλά φύλλα [«πέτουρα» (β.λ.)] και γέμιση τυρί και αβγά, Αλβ. *byrek-u* – ετυμ. Τουρκ *BÖREK* και *POREGI* (= πίττα με γέμιση τυρί ή κιμά ή λάχανα), περσικής προέλευσης.

μπουρί το: καπνοσωλήνας θερμάστρας, καπναγωγός – ετυμ. Τουρκ. *BORU* (= σωλήν).

μούρμπουλ(η) η: στάχτη, σκόνη, κονιορτός – μόνο στη φράση: «στάχτη και μούρμπουλη!», αντί του σωστού «στάχτη και μούλβερη» – ετυμ. Λατ. *PULVIS* [*pulveris*] (= σκόνη, κονία, κονιορτός) > νέο Ελλ. μούλβερη (= στάχτη, σκόνη) > μούρμπουλη, με έντονη παραφθορά.

μπο(υ)ρμπο(υ)λό(γ)ι το: **1)** πρόχειρη μικροδουλειά, **2)** σταχυολόγημα, καρπολόγημα, δηλ. το μάζεμα των λίγων διάσπαρτων καρπών που απέμειναν από την κύρια συγκομιδή – ετυμ. «μπομπόλια» (β.λ.) και «λέγω» (= συλλέγω).

μπουρμπουλώνω: σπάνια **μπουλώνω** – περιτυλίγω καλά το κεφάλι με μαντήλι (που λέγεται και **μπουρμπουλομάντηλο**) για να μη φαίνεται ή για να μη κρυώνει – ετυμ. Τουρκ. *BOLA* ή *BULA* (= θεία) > μsn Ελλ. «μούλα» (= πέπλο, τσίπα, Βουλγ. *bulo*) και Βουλγ. *BULA* (= μουσουλμάννα με σκέπη). Εντεύθεν και τα **μπουρμπούλια** (= οι προσωπιδοφόροι του καρναβαλιού στην Πάτρα).

μπουρνώ: και **μπουράω** ή **μπουρίζω** και στα βόδια **μπουραλίζω** – κερατίζω, κυρῆβάζω, κτυπώ με τα κέρατα, κορύπτω, κουτρίζω – ετυμ. Τουρκ. *BORU* [= (παλιά) κέρασ, Αλβ. *bri*, Λατ. *cornu*, Τουρκ. *boynuz*] – βουκάνη, τρομπέτα, αυλός, σωλήνας, αγωγός], Βλαχ. *AMBUIRU* (= εγκερατίζω).

μούσιουρας ο: σημειωματάριο, μπλοκάκι, μικρό δεφτερι, φυλλάδιο, φύλλο χαρτιού με σημειώσεις – ετυμ. Γαλλ. *BROCHURE* (= τεύχος, βιβλιογραφία, άδετο φυλλάδιο, κοινώς **μπροσούρα**).

μπουτζοκλαίω: ψευτοκλαίω γκρινιαρικά, κλαψουρίζω βοερά και χωρίς δάκρυα, όπως τα μικρά παιδιά όταν επιζητούν κάτι – ετυμ. αρχ. Ελλ. «βύζω» (= κράζω βυβυ ή βου-βου ή μπου-μπου) + «κλαίω», κατά συμφυρμό, με τροπή του Υ σε ΟΥ.

μπουτσ(ι)κωτός-ή-ό: τροφαντός, παχουλός, πολύ παχύς στο πρόσωπο και στο σώμα, κοινώς **βαρελας** – ετυμ. Ελλ. «βυτίο» (= κάδος) > νέο Ελλ. **βουτσι** > παλ. Σλ. *BbCbKA* ή *BOCKA* (= κάδος, βαρέλι). Στα Αλβ. *BUSHIQ* (= παχύς, πολύ χονδρός).

μπουχανιά η: βίαιη σπρωξιά ή γρονθοκόπημα – σπάνιο το ρήμα **μπουχανίζω** (= γρονθοκοπώ) – ετυμ. Ελλ. εκ του «αμπώχνω» (β.λ.) ή από την «πυγμή» (= γροθιά, Λατ. *pygnus*).

μπουχαρί το: **1)** μεγάλη εστία (τζάκι) στο κέντρο των παλιών σπιτιών, **2)** καμινάδα, καπνοδόχος – ετυμ. Τουρκ. *BUHAR* (= καπνός, ατμός, αχνός).

μπουχτσιάς ο: συνήθως οι **μπουχτσιάδες** – συγγενείς της νύφης οι οποίοι, το βράδι του γάμου, φέρνουν στη νύφη, μέσα σε κάνιστρο ή τυλιγμένα σε μαντήλι, εκλεκτά φαγητά – ετυμ. Τουρκ. *BOHCA* (= μπόγος – μικρό κεντημένο προικώ ύφασμα ή μαντήλι, περίπου 1 τμ).

μπραβάρια τα: τα οικόσιτα γαλάρια αιγοπρόβατα, δηλ. τα «μπακάτια» (β.λ.), συχνά

και τα αιγοπρόβατα των νομάδων κτηνοτρόφων – ετυμ. παλ. Σλ. *BRAVb* (= ζώο), απ' όπου Αλβ. *BRAVARJA* (= γαλάρα προβατίνα, κοπάδι από γαλάρια πρόβατα που ανήκουν σε πολλά άτομα).

μπράγες οι: και **κλάπες** – δεσμά, ποδόζυγο, ποδόδεσμος, φάλαγγα, σφαλλός, γυιοπέδη – **μπραγαδώνω** [= αλυσοδένω, «περδικλώνω» (β.λ.), «μπαγκλαρώνω» (β.λ.)] – ετυμ. αρχ. Ελλ. «φράσσω» (= φράζω, δεσμώ) > «φραγός» (= φράκτης, φραγμός, Λατ. *bradia*) > μπράγες (= φραγμός, δεσμά, Αλβ. *pranga-t*) – Στα αρχ. Ελλ. «κλάπαι» (= ξύλινα υποδήματα, τσόκαρα) > Αλβ. *KLLAPË-A* (= δεσμά, χειροπέδες).

μπράγκαλα τα: και **συμπράγκαλα** – σύνεργα, εργαλεία, σκεύη, κ.λπ., που ηχούν κατά τη μεταφορά τους – ετυμ. «βραγκαλνώ» (β.λ.).

μπράσκα η: φρύνος, μεγάλος πρόκοιλος βάτραχος – ετυμ. Ελλ. «προ» + «ασκός» > προάσκια > μπράσκα (= πρόκοιλη, Λατ. *procoela*) > Ρουμ. *BROASCA* (= βάτραχος), γιατί προέχει ο μεγάλος φουσκωτός ασκός.

μπράτ(ι)μος ο: σπανίως **μπράτ(η)ς**, και το θηλυκό **μπρατίμ(ι)σσα** ή «διδρυουπτή» (β.λ.). Συνήθης και ο τύπος τα **μπρατίμια** – **1**) παράνυμφος που είναι επιστήθιος φίλος του γαμβρού και πρωτοστατεί στην υπηρεσία του γάμου, ο «βλάμ(η)ς» (β.λ.), **2**) αδελφοποιτός, σταυράδελφος, που αλλού λέγεται και **μπρατζάνης** – ετυμ. αρχ. Ελλ. «φράτρα» (= αδελφότης, ομοφυλία), Λατ. *frater* (= αδελφός), Σλ. *BRAT* (= αδελφός), όλα συγγενικά μεταξύ τους.

μπρατ(ι)νά τα: μεταξωτά πορφυρά σειρήτια για τα ποκίλματα των παραδοσιακών φορεσιών, «λουτράδες» (β.λ.) – ετυμ. παλ. Σλ. *BRACINA* (= σηρικά).

μπρισίμια τα: μεταξωτές κλωστές ή σειρήτια για τα χρωματιστά κεντήδια των παραδοσιακών στολών – ετυμ. Τουρκ. *IBRISIM* (= κλωστή μεταξωτή).

μπριχουζούρ(ι) το: και **μπιρχουζούρ(ι)** – ταραχή, ανησυχία, φασαρία – ετυμ. Τουρκ. *BIHUZUR* (= ανησυχία).

μπροσθ(ι)γέλα η: **1**) ο υπό τον λαιμό επρόσθιος ιμάντας στερέωσης του σαμαριού μποξυγίου, **2**) ποδιά εργασίας – ετυμ. Ελλ. «έμπροσθεν».

μπροστούρα η: προεξέχουσα κοιλιά ανθρώπου ή ζώου – ετυμ. Ελλ. «εμπρός» > μπροστά > μπροστούρα.

(μ)προυζιαλίζω: και **(μ)προυζιαλνώ**, σπανίως **(μ)προυζιαρίζω** – ψήνω και ροδίζω στη φωτιά, φρυγανίζω στην πυρακτωμένη ανθρακιά – ετυμ. Ελλ. «προύσια» (β.λ.) > Ιταλ. *BRUCIARE* (= πυρακτώνω, καίω), άλλως από το «πρό» + «ζιάρια» (β.λ.) > προζιαρίζω > μπρουζιαλίζω.

μπρούκλης ο: **1**) κοιλαράς, «σκέμπας» (β.λ.), γάστρων – ετυμ. Ελλ. «προκοίλιος» (= προγάστωρ, ο έχων προεξέχουσα κοιλιά) > πρόκοιλος > μπρούκλος ή μπρούκλης, **2**) ο πλουτίσας στην αλλοδαπή, κυρίως στην Αμερική – ετυμ. *BROOKLYN* (= περιοχή στη μεγαλούπολη της Νέας Υόρκης που είναι το οικονομικό κέντρο των ΗΠΑ).

μπ(ρ)ουτζιανίδα η: μεγάλη φωτιά με υψούμενες φλόγες, σαν αυτές των παγανιστικών τελετών που γίνονται τις Απόκριες, «μπαρμπατούρα» (β.λ.) – ετυμ. «προύσια» (β.λ.) και «μπρουζιαλίζω» (β.λ.).

μπυρμπυλιάρ(η)ς-α-(ι)κο: και **σταχτομπυρμπυλιάρ(η)ς** – κρουονιάρης, ριγηλός, που συνεχώς ανασκαλεύει τη στάχτη και συνδαυλίζει την πυρά, η καμινώ – ετυμ. «μπούρμπουλη» (β.λ.), με τροπή του ΟΥ σε Υ.

μ(υ)σίδα τα: σημάδια στο σώμα και στο πρόσωπο (σπίλοι, σκιρρώδη ογκίδια, ουλές, κρεατοελιές, στίγματα, κ.λπ.) που προκαλούν αποστροφή – ετυμ. αρχ. Ελλ. «μύσος» (= μίσημα, ακαθαρσία, βδέλυγμα).

μωρόξινος-η-ο: και σπανίως **ξινομόλαχος-η-ο** – λιγάκι ξινός, υπόξινος, ελαφρώς ξινός – ετυμ. νέο Ελλ. «μωρό» (= βρέφος, μικρούλι), εδώ με την έννοια του ολίγου, και «μόλαβος» (β.λ.) με την έννοια του απαλού.

μωρ(ο)φάω: και **ξεμωρ(ο)φάω**, και για υγρά τροφή **ξεμωρ(ορο)φήσω** – εμποψώμαι, δηλ. τρώγω προσφάγι, κυρίως ψωμοτύρι, ψιλοτρώγω, κοινώς καλατσίζω – το **μωρ(ο)φά(γ)ι** (= επόψημα, προσφάγι) – ετυμ. νέο Ελλ. «μωρό» (= μικρούλι, βρέφος), εδώ με την έννοια του ολίγου, συν το «φάω» ή το «ραφήσω».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

N

νάζια τα: καμώματα, ακκισμοί, προσποίηση σεμνότητας, ιδίως σε κορίτσια – ετυμ. Τουρκ. *NAZ* (= ακκισμός, τρόπος φιλάρεσκος, χάρις, θέλγητρο), περσική λέξη.

(ν)αλμπάν(η)ς ο: **1)** πεταλωτής αλόγων, **2)** ιππώνης, έμπορος ή μεταπωλητής υποζυγίων, **3)** ο αδέξιος που δεν μπορεί να εκτελέσει σωστά μια δουλειά – (ν)αλμπανίζω (= αδεξίως εκτελώ κάποια δουλειά, π.χ. σκάβω, κόβω, κ.λπ.) – ετυμ. Τουρκ. *NALBANT* (= πεταλωτής).

νάρκ(ι) το: μόνο στη φράση: «με το νάρκ' το ρίχνεις το λάδι», δηλ. πολύ λίγο, κοινώς με τη δακτυλήθρα – ετυμ. Λατ. *ARCA* (= κίστις, κιβώτιο, κουτάκι) > (ν)άρκη ή (ν)άρκι (= κιστίδιο, μυροθήκιο είτε νάρθηξ, φιαλίδιο για άρωμα, Λατ. *arcula*), λόγω σμικρότητας, με συνεκφορά του τελικού Ν του άρθρου. Το Τουρκ. *nark* (= επίσημη διατίμηση προϊόντος) φαίνεται άσχετο.

νειίλα η: και συχνά **ανειίλα** – μόνο στη φράση: «τον έπιασε, τάχα, (α)νειίλα για μένα» όπου σημαίνει οίκτος, συμπόνη – ετυμ. αντί του ορθού «μείλα», με τροπή του Μ σε Ν, εκ του αρχ. Ελλ. «μείλιχος» (= πράος, ήπιος, φιλόφρων, ευμενής) και τα «μείλια» (= τα προσφερόμενα για εξιλασμό δώρα ή θυσίες) > παλ. Σλ. *MILb* (= έλεος, ευσιλαχνία, οίκτος, ετυμ. *mila*). Άλλο σημαίνει η λέξη «νήλα» (β.λ.).

νειριάζομαι: ονειρεύομαι – το **είνορο** (= όνειρο) – ετυμ. Ελλ. «ονειρεύομαι».

νεροκαμίδα η: μικρό ευκίνητο ζωύφιο που ζει στην επιφάνεια στάσιμων νερών.

νηβατό το: και η **νηβατή** – φουσκωμένο ψωμί ή κουλούρα, εύζυμο φύραμα, άρτος ζυμίτης, «κουφωτό» (β.λ.) – **νηβατίζω** (= ζυμώνω ένζυμο ψωμί – κάνω το ζυμάρι να φουσκώσει) – το αντίθετο είναι «λειψό» – ετυμ. Ελλ. «αναβαίνω» > ανεβατό ή νηβατό (= ανεβασμένο, φουσκωτό), όπως ενδεχομένως ο «άρτος» εκ του «αίρω» (= υψώνω).

νήλα η: στη φράση: «νήλα που μας βρήκε!» και άλλες παρόμοιες, όπου σημαίνει ολοσχερής καταστροφή, ανηλεής αφανισμός, πλήρης όλεθρος – ετυμ. αρχ. Ελλ. «νηλής» (= σκληρός, ανηλεής, άσπλαχνος – αλύπητος, άνευ οίκτου). Άλλοι γράφουν **νίλα** και ανάγουν το θέμα στο Λατ. *nil* ή *nihil* (= ουδέν, μηδέν). Άλλη σημασία έχει η λέξη «νειίλα» (β.λ.).

νίου-νίου το: μαυροκάνθαρος του είδους λουκάνος, ένα είδος «ζαγκανάρ(ι)» (β.λ.), που εκβάλλει παρεμφερή με το όνομα ήχο, εξού και η ονομασία του.

νισάφ(ι): 1) αρκετά, έλεος, χάρις – ετυμ. Τουρκ. *INSAF* (= το ενεργείν δικαίως, ευσυνειδήτως – έλεος, επιείκεια), αραβική λέξη, **2)** το «σινάφ(ι)» (β.λ.) με αναγραμματισμό.

νισιάν(ι) το: 1) στη φράση: «κακό νισιάν' μας βρήκε» σημαίνει μεγάλη ηθική προσβολή, π.χ. όταν επιστέφονταν τα «σ(η)μάδια» (β.λ.) που έδιναν ως απόδειξη λογοδοσίας ή αρραβώνος κάποιου κοριτσιού, **2)** στη φράση: «μας έβαλαν νισιάν(ι)» σημαίνει σημάδι, στόχος – ετυμ. Τουρκ. *NEŞAN* (= σημάδι, δείγμα, σύμβολο, Αλβ. *nishan-i*) > Βλαχ. *NIŞANE* (= συμβολικά δώρα αρραβώνος).

νουμπέτ(ι) το: 1) δημοτικό άσμα, με ή χωρίς συνοδεία μουσικής, που τραγουδιέται εκ περιτροπής από τις παρέες, κυρίως σε γαμήλιο τραπέζι, με επωδό την προτροπή «με τη σειρά σας!», **2)** μικρής διάρκειας περιτροπή, βραχυχρόνιος κύκλος ή γύρος επαναλαμβανόμενης πράξης, κυρίως για ύπνο, π.χ στη φράση: «τον πήρε τον ύπνο ένα νουμπέτ(ι)» – ετυμ. Τουρκ. *NOBET* (= σειρά, με τη σειρά, σειρά εκ περιτροπής, εκ περιτροπής). Επίσης Τουρκ. *NÜDBE* (= θρηνητικό άσμα, μοιρολόγι, ιάλεμος).

νούνος ο: και το θηλυκό η **νούνα** – ο παράνυμφος, κοινώς *κουμπάρος*, ο οποίος τιμητικά ηγείται στις τελετές του παραδοσιακού γάμου, στεφανώνει τους νεόνυμφους και θα είναι, εθιμικά, ο ανάδοχος στη βάπτισή των παιδιών τους – ετυμ. αρχ. Ελλ. «νέννος» (= πατραδελφός, μητραδελφός, θείος, παππούς) και Λατ. *NONNUS* (= πατέρας, τροφός).

νταβαντούρ(ι) το: θόρυβος, ταραχή, οχλοβοή – ετυμ. Τουρκ. *DAVA* (= δίκη, δικαστικός αγώνας), *DAVATÜR* (= πολλοί μάρτυρες στο δικαστήριο) και *TEVATÜR* (= διάδοση, φήμη), λέξεις αραβικές.

νταβραντ(ι)σμένος-η-ο: δυνατός, σφριγιλός, οργώδης, γεμάτος σφρίγος για συνουσία – το ρήμα είναι *νταβραντίζω* (= αναρρωνύω, ραίζω, δυναμώνω και παίρνω πάνω μου ύστερα από αρρώστια) – ετυμ. Τουρκ. *DAVRANMAK* (= αναλαμβάνω κατόπιν ασθένειας, γερεύω) και *DAVRANDIRMAK* (= δίνω δυνάμεις, υποκινώ).

νταγιακ(ι) το: ξύλινος στύλος, υποστάτης – ετυμ. Τουρκ. *DAYAK* και Αλβ. *DAJAKU* (= στηριγμα).

νταγιαντώ: και *νταγιαντίζω* – βαστώ, υπομένω, αντέχω – ετυμ. Τουρκ. *DAYANMAK* (= στηρίζομαι, ερείδομαι – αντέχω, υπομένω).

νταγκλάρας ο: άνθρωπος τεράστιος, γιγαντόσωμος, πολύ ψηλός και ογκώδης – ετυμ. Τουρκ. *DAGLAR KADAR* (= υπέρογκος, υπερμεγέθης), εκ του *DAG* (= βουνό).

νταέβομαι: περηφανεύομαι, παινεύομαι, κομπάζω – ετυμ. Τουρκ. *KABA DAYI* (= κομπαστής, λεονταρής) > νέο Ελλ. «νταής» (= ψευτοπαλληκαράς).

ντάιμα: (επίρρ.) συνεχώς, πάντοτε – ετυμ. Τουρκ. *DAIMA* (= πάντοτε).

νταίνω: συνήθως *έντεσα* – μπλέκω σε δυσχέρειες, σε εμπόδια, σε κακό συναπάντη-

μα – ετυμ. αρχ. Ελλ. «αντάω» (= συναντώ, αντιμετωπίζω) > ανταίνω > νταίνω > Αλβ. *NDESH* (= συναντώ, προσκρούω).

ντάκος ο: **1)** κορυππίλος κεραλκής κριός, Αλβ. *dashi*, δηλ. εύρωστο και μεγαλοκέρατο κριάρι που άγρια κερατίζει, **2)** μεταφ. στη φράση: «είναι αυτός ντάκος» σημαίνει πολύ εύσωμος και δυνατός άνθρωπος ή ζώο – ετυμ. από το ηχοποίητο Λατ. *ADDAX* [*addacis*] (= ο στρεψίκερως, που είναι θηριώδης αρσενική αντιλόπη με μεγάλα ελικοειδή κέρατα), λόγω ομοιότητας και σε συσχετισμό με το «ντάσ(ι)» (β.λ.).

νταλιάνα η: υψίκορμη και ευσταλής γυναίκα – ετυμ. Ιταλ. *TAGLIA* (= ανάστημα, υψηλή σωματική κοψιά, παράστημα, Γαλλ. *taille*). Ενδεχομένως και από το παλ. Σλ. *DALJA* (= μάκρος) και *DALbNA* (= μακρά), ως έχουσα μακρύ σώμα.

νταμάρ(ι) το: **1)** λατομείο, **2)** καταγωγή, γένος – ετυμ. Τουρκ. *DAMAR* (= φλέβα).

ντάμ(ι) το: κτίσμα πρόχειρης κατασκευής για αγροτοκτηνοτροφικές χρήσεις, δηλ. αποθήκη, μαγειρείο, καλύβα, στάβλος, κ.λπ. – ετυμ. Τουρκ. *DAM* (= στέγη, παράπηγμα, δώμα) < από τις ρίζες «δαμ-» ή «δομ-» ή «δεμ-», εξού αρχ. Ελλ. «δέμω» και «δομώ» (= κτίζω), «δάμαρ» (= η σύζυγος, ως κοσμούσα την οικία ή ως δέσποινας του οίκου, Λατ. *domina*), Σλ. *DA(M)CA* (= αγροκία), με συγγενική την ρίζα του «δαμάζω» (= ημερώνω, Λατ. *domo*).

ντάμκαβος-η-ο: στικτός, κηλιδωτός – η **ντάμκα** (= κηλίδα, στίγμα, Αλβ. *damkë-a*) – ετυμ. Τουρκ. *DAMGA* (= σφραγίδα, βούλα).

ντανιάζω: τοποθετώ αντικείμενα με τάξη το ένα πάνω στο άλλο, ή το ένα δίπλα στο άλλο, δημιουργώ στοίβα με κατακόρυφη ή οριζόντια διάταξη των πραγμάτων – η **ντάνα** (= στοίβα πραγμάτων) – ετυμ. Ιταλ. *ANDANA* (= σειρά ελλιμενισμένων σκαφών – διάδρομος σε δενδροστοιχία).

ντάντω η: και **τζότζω** – γριά – ετυμ. Βυζ. «τάτα» (= τροφός, τίθη) > Τουρκ. *DADA* (= παραμόνα, τροφός, γριά που φροντίζει παιδιά), περσικής προέλευσης.

νταούλ(ι) το: μεγάλο τύμπανο των μουσικών – ετυμ. Τουρκ. *DAVUL* (= τύμπανο), λέξη αραβικής προέλευσης – φράση: «έγινε νταούλ'» (= πρήστηκε).

νταραβέρ(ι) το: σχέση με οικειότητα, συναλλαγή, Τουρκ. *dalavere* – ετυμ. Ιταλ. *DARE E AVERE* (= δούναι-λαβείν, πάρε-δώσε).

νταρνταλίζω: και **νταρντανίζω** – φλυαρώ ακατάληπτη γλώσσα, βαρβαρίζω – ετυμ. αρχ. Ελλ. «Δαρδανία» (= βαρβαρική χώρα βορίως της Μακεδονίας) > δαρδανίζω ή νταρνταλίζω (= ομιλώ βαρβαρικώς ως οι Δάρδανες), [Ιδέ και «νταρντάνα» (β.λ.)], άλλως ίσως είναι ηχοποίητη λέξη εκ του ήχου «νταρ-νταρ» > νταρνταρίζω > νταρνταλίζω και Αλβ. *DARDALIS* (= αδολεσχώ), όπως ακριβώς εκ του «βαρβαρ» παράγεται το «βαρβαρίζω».

νταρντάνα η: γυναίκα εύσωμη και στιβαρή – ετυμ. Ελλ. «Δαρδανία» (= χώρα βαρβαρική της άνω Μοισίας, βορίως της Μακεδονίας) και «Δαρδανίς» (= γυναίκα εκ

Δαρδανίας), της οποίας οι αρειμάνιοι κάτοικοι ήσαν ή θεωρούνταν από τους νότιους Έλληνες υψηλόσωμοι, όπως και οι Μακεδόνες. Άλλοι προτείνουν μεταφορική εξήγηση από το Ιταλ. *TARTANA* (= πλοίο μεγάλο και αργοκίνητο, κοινώς *τράτα*).

ντάρτ(η) η: και **δάρτ(η)** – κατακάθι λιωμένου βουτύρου που συμπυκνώνεται ύστερα από βρασμό υπό συνεχή ανάδευση, Αλβ. *drani* ή *drau* – ετυμ. Ελλ. «*δαρτή*» (= κτυπημένη, δηλ. αυτή που έχει υποστεί έντονη ανατάραξη κατά την επεξεργασία της, εν προκειμένω λίπα που διαχωρίστηκαν τα συστατικά της με βίαιη και συνεχή ανατάραξη) > Τουρκ. *DARP* ή *DARBE* (= δαρμός, κτύπημα).

ντάσ(ι) το: μόνο στις προτρεπτικές φράσεις: «*ντάσ(ι)! ντάσ(ι)!*» ή «*κάνε ντάσ(ι)!*» – το κεράτισμα, η κύριξις, το κούτρισμα, η κυρηβασία κριών και τράγων – ετυμ. ηχοποίητη λέξη εκ του ήχου «(ν)τακ-(ν)τακ» του κερατισμού, άλλως από το «*ντάκος*» (β.λ.) και το Αλβ. *dashi* (= κριός), κατά το Λατ. *arieto* (= κερατίζω) εκ του *aries* (= κριός).

ντάσιος ο: ονομασία δυνατού, ατίθασου και επικίνδунου ζώου που μπορεί να κτυπήσει κάποιον, π.χ. κλωτσιάρικο μουλάρι, κριός ή τράγος που κερατίζει – ετυμ. «*ντάσ(ι)*» (β.λ.).

ντατσκανάρ(η)ς-ω-(ι)κο: **1)** εύρωστος και άγριος συνάμα, σωματώδης και άξεστος συγχρόνως, ο «*θεριακωμένος*» (β.λ.) αλλά εν ταυτώ και αγροίκος, **2)** συνεκδοχικά στα Γιάννενα έτσι λένε τον κουτοπόνηρο χωριάτη ή τον καχύποπτο βλάχο (= βοσκό) – ετυμ. «*ντάκος*» (β.λ.) ή Αλβ. *dashi* (= κριός) + «*κανάρ(η)ς*» (β.λ.), οπότε *ντατσκανάρης* (= κριοβότης, βοσκός κριών).

ντεβεκέλ(η)ς ο: **1)** καυχησιάρης, επαρμένος, αφελής – ετυμ. Τουρκ. *TEVEKKEKEL* (= επιμύθειος, ευήθης), **2)** πολυξεοδευτής, άσωτος – ετυμ. Τουρκ. *TEVEKKEKELI* (= ασκόπως, τυχαίως).

ντέβρ(ι) το: περιοδεία, περιήγηση, σεργιάνι, ταξίδι – ετυμ. Τουρκ. *DEVRETMEK* (= ταξιδεύω, περιστρέφομαι, κινούμαι) και *DEVRI* (= περιοδικός, περιστροφικός).

ντέγκα: και **ντίγκα** – (επίρρ.) εντελώς γεμάτο, πλήρες μέχρι την κορυφή, κοινώς *φύσκα* – ετυμ. νέο Ελλ. «*τίγκα*» (= πλήρως γεμάτο) < Ιταλ. *TINGARE* (= δίδω αφθόνηως, δωρίζω, χαρίζω).

ντέγκ(ι) το: ογκώδης σωρός πραγμάτων που μπορεί να δεθεί και φορτωθεί σε ζώο, δέμα, κόλο – ετυμ. Τουρκ. *DENK* (= δέμα, μεριά φορτίου ζώου) και *DENGE* (= ισορροπία) > Αλβ. *DENGU* (= δέμα, μπόγος).

(ν)τείρα η: αποτυπώματα πελμάτων στο έδαφος, ίχνη, πατημασιές, αχνάρια, «*τορός*» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «*τείρω*» και «*τερέω*» (= τρυπώ, διατρυπώ, τρίβω, θλίβω, πιέζω, Λατ. *tero*).

(ν)τεμπίνα η: και **(ν)τιμπίνα** – ποικιλία αμπέλου με λευκό σταφύλι – ετυμ. Ελλ. «*Τέμπη*» (= η στενή κοιλάδα του Πηνειού στη Θεσσαλία, Λατ. *Temprea*) > αμάρτυρο Λατ. *tempina vitis* (= τεμπική άμπελος), γιατί από τις πέριξ αμπελικές περιοχές

(Ραψάνη, Αμπελάκια, Τύρναβος) ήλθε αυτή η ποικιλία. Σήμερα την ονομάζουν «ντεμπίνα» στη Ζίτσα και «ντίμπι» στη Δ. Μακεδονία.

ντέρανε-μπούρανε: ή **οντέρα-ομπούρα** και συχνά **ντούρανε-μπούρανε** – προτροπή σε σκύλους να ορμήσουν με μανία εναντίον άγριου θηρίου ή ανθρώπου – ετυμ. το πρώτο απ' το Ελλ. «δέρω» (= γδέρνω, Βουλγ. *dera*) > παλ. ΣΛ *ODERATI* (= γδέρνω, συντρίβω, καταξεσχίζω, κατασπάζω) > Σερβ. *DERATI* (= γδέρνω – κράζω, χουιάζω ζώα) και *DHURATI* (= λυμαίνομαι, βλάπτω). Το δεύτερο από το ΣΛ. *BURITI* (= ορμώ, εφορμώ – θυμώνω, οργίζομαι, Λατ. *furo*).

ντερμπεντέρ(η)ς-(ι)σσα-(ι)κο: ανοιχτόκαρδος, λεβέντης – ετυμ. Τουρκ. *DERBEDER* (= πλάνης, – γενναιόφρων, ανοιχτόκαρδος), περσικής προέλευσης.

ντερμπιέ: και **τερμπιέ – 1)** (επίρρ.), καθωσπρέπει, ευγενικά, με καλούς τρόπους, με αγωγή, π.χ. στη φράση: «τό 'χει το παιδί ντερμπιέ μαθημένο», **2)** σωφρονισμός, τιμωρία, π.χ. στη φράση: «βάζω στον εαυτό μου ντερμπιέ» – ετυμ. Τουρκ. *TERBIYE* (= αγωγή, ανατροφή, εκγύμναση – μορφή – σωφρονισμός, τιμωρία).

ντέρτ(ι) το: στενοχώρια – ετυμ. Τουρκ. *DERT* (= δεινοπάθημα, ταλαιπωρία, παράπονο, σκουτούρα, θλίψη), περσική λέξη.

ντέφ(ι) το: **1)** μικρό τύμπανο – ετυμ. Τουρκ. *DEF* ή *TEF* (= τύμπανο), αραβικής προέλευσης, **2)** στη φράση: «να γίνεις ντέφ'!» σημαίνει να φύγεις, να γκρεμοτσακιστείς – ετυμ. Τουρκ. *DEFI* ή *DAFI* (= απώθηση, αποπομπή, γκρεμοτσακισμα).

ντηβόλ(η)ς ο: αργός αρβανίτικος χορός, παρόμοιος με τον γνωστό χορό «μπεράτι» – ετυμ. «Δηβόλης» ή «Δεβόλης» (= ο Εορδαϊκός, ποταμός στην Χαονία της αρχαίας Ηπείρου).

ντιβερλίνγκα: (επίρρ.) κυκλοτερως, ολόγυρα – ετυμ. μόριο *DE* (= από) και Αλβ. *VERINGË-A* (= κυκλικός δακτύλιος, κρίκος, Ρουμ. *veriga*, κοινώς *βέρα*) και Βλαχ. *AMVARLIGA* (= ολόγυρα), όλα εκ του Λατ. *VERTIGO* (= στροφή, περιστροφή, στρόφος).

ντιγέλ(η): καλλιτεχνικό στρίφωμα, μαργέλι, λωμάτιο, δηλ. περίγραμμα από σειρήτι που καλύπτει τις άκρες των παραδοσιακών φορεσιών – ετυμ. Τουρκ. *DIKILMEK* (= ράβομαι) > Βουλγ. *TEGEL* (= γάζωμα, ραφή, Αλβ. *tegel*), Ρουμ. *TIGHELI* (= γαζώνω).

ντιλίδ(ι)κος-ια-ο: και **ντελίδ(ι)κος-ια-ο** – καλόκαδρος και άδολος – ετυμ. Αλβ. *DEL-I* (= πολύ καλός, παλληκάρι), Τουρκ. *DELI* (= τρελός).

ντιπ: και σπανίως **μπιπ** – (επίρρ.) τίποτα, καθόλου, όλως διόλου – σπάνια **μπιτίζω** (= αποτελειώνω κάτι) – **καταντίπ** (= απολύτως τίποτα) – ετυμ. Τουρκ. *DIP* (= πυθμένας, πάτος) και *BITIM* (= τέλος), με επιρροή του Ελλ. «τίποτα».

ντίπχαβα: και **μπίπχαβα** – δωρεάν, «μπίρπαρα» (β.λ.), ένα τίποτα, κοινώς «αέρα κοπανιστό» – ετυμ. «ντιπ» (β.λ.) + «χαβά» (β.λ.), δηλ. ούτε αέρα. Επίσης Τουρκ. *HAVADAN* (= δωρεάν).

ντιρέκ(ι) το: **1)** στύλος, γερό υποστύλωμα, **2)** μεταφ. άνθρωπος ευθυτενής και υψηλόσωμος – ετυμ. Λατ. *DIRECTUS* (= ευθύς) > Τουρκ. *DIREK* (= στύλος, ιστός) και Αλβ. *DIREKU* (= δοκός, στύλος, κατάρτι).

ντιρλικώνω: είτε **ντερλικώνω** και σπανιότατα **μπεγλικώνω** – δάπτω, καταβροχθίζω λαίμαργα μεγάλες ποσότητες φαγητού, τρώγω μέχρι σκασμού – ετυμ. Τουρκ. *DIRLIK* (= ευμάρεια, πλούτος) και *BEYLIK* (= δημόσια περιουσία), με την έννοια ότι ασώτως κατατρώγω τον ιδιωτικό ή τον δημόσιο πλούτο.

ντοβερνό το: και **ντοβρινό** ή **ντοβρνό** – αμερικανόφερτη ποικιλία ερυθρού σταφυλιού – ετυμ. *DOVER* (= περιοχή και πόλη των ανατολικών ΗΠΑ), απ' όπου προέρχεται το κλήμα.

ντόϊνα η: επιτραπέζιο μοιρολόγι, ή τραγούδι του καημού, με μακρόσυρτο σκοπό, φερτό από τους ταξιδευτές στη Βλαχία (Ρουμανία) – ετυμ. Ρουμ. *DOINA* (= άσμα ποιμενικό), εκ του Σλ. *DOJOTI* (= θηλάζω) και παλ. Σλ. *DOINICA* [= πρωτογεννη και θηλαζόμενη αμνάς, λοχευομένη οίς, δηλ. «μ(π)λιώρα» (β.λ.)].

ντολή η: διαδοχικές προπόσεις που γίνονται στο γαμήλιο τραπέζι με εντολή του «νούνου» (β.λ.), ο οποίος ηγείται και ορίζει τα του γάμου – **ανέντελος-η-ο** (= τελούμενος χωρίς εντολή, π.χ. χορός, τραγούδι, κέρασμα, κ.λπ.) – ετυμ. Ελλ. «εντολή» > Αλβ. *DOLI* (= πρόποση).

ντο-μους-ντο: (προφέρεται συλλαβιστά) επί φορτικής απαίτησης σημαίνει: σώνει και καλά, με το έτσι θέλω, π.χ. στις φράσεις: «ντομουσντο να γίνει το δικό τ'» και «με το ντομουσντο δεν το πέρνεις» – ετυμ. Αλβ. *DOMOSDO* (= εκών-άκων, θέλοντας και μη, θέλεις δε θέλεις), εκ της Ελλ. επαιτικής φράσης: «δώσ' μου το!» > ντοσμουσντο > ντομουσντο, με αναγραμματισμό. Χωλαίνει η συσχέτιση με το «ντουμουσλίκ(ι)» (β.λ.).

ντόμπολος ο: το δουρβανιστήρι, ο ξύλινος δάρτης του γάλακτος για να διαχωριστεί το βούτυρο, «φουρλέτσ(ι)κος» (β.λ.) – ετυμ. «ντ(ρ)ουμπόλα» (β.λ.).

ντόμπρος-α-ο: ο ευθύς στο λόγο και καλός στο χαρακτήρα – ετυμ. παλ. Σλ. *DOBRb* (= καλός, αγαθός).

ντόρος ο: φασαρία, θόρυβος, ταραχή – ετυμ. λέξη ηχοποιήτη, όπως το «θόρυβος».

ντόσα η: αχόρταγη γυναίκα, βρομερή πόρνη, «σκρόφα» (β.λ.) – ετυμ. Αλβ. *DOSA* (= γουρούνα).

ντουγρού: (επίρρ.) κατ' ευθείαν – ετυμ. Τουρκ. *DOGRU* (= ευθεία).

ντουζέν(ι) το: μόνο στη φράση: «έβαλαν ντουζέν' τα βιολιά», δηλ. άρχισαν να παίζουν ωραία μουσική – ετυμ. Τουρκ. *DUZEN* (= αρμονία).

ντουλαμάς ο: ανδρικός ριγωτός επενδύτης – ετυμ. Τουρκ. *DOLAMA* (= κάνδυξ, ήτοι περσικός χιτώνας με μανίκια, συχνά κεντημένος), λέξη περσική.

- ντουλμπέρ(η)ς-α-(ι):** ωραίος, όμορφος – ετυμ. Τουρκ. *DILBER* (= καλλονή, όμορφη – ωραίος), περσικής προέλευσης, και Σερβ. *DILBER* (= κομψός, χαρίεις).
- ντουμανιάζω:** γεμίζω με καπνό το περιβάλλον ή έναν κλειστό χώρο, δημιουργώ πολύ καπνό – ετυμ. αρχ. Ελλ. «θυμιάω» (= εκβάλλω καπνό, καίω ώστε να παράγω καπνό, θυμιατίζω, Λατ. *fumo*) > Αλβ. *TYM-I* και Σλ. *DbIMb* ή *DIM* (= καπνός) και Τουρκ. *DUMAN* (= καπνός, κονιορτός, καταχνιά).
- ντουμασιάρ(η)ς-α-(ι)κο:** λαίμαργος, αδηφάγος, αχόρταγος – ετυμ. Ελλ. «δύο» + «μασώ», οπότε ντουμασιάρης (= αυτός που τρώγει όσο δύο άτομα).
- ντουμουσλίκ(ι) το:** ετσιθελισμός, βίαιη επιβολή, θρασύτης, βιαιότητας – ετυμ. Τουρκ. *DOMUZLUK* (= ισχυρογνωμοσύνη, πεισμάτωμα, επιβολή).
- ντούναβος ο:** μόνο στη φράση: «νερό ντούναβος», δηλ. πάρα πολύ, όσο έχει ο μεγάλος ποταμός Δούναβης (= αρχ. Ελλ. Ίστρος).
- ντουνιάς ο:** κόσμος, ανθρωπότητα – ετυμ. Τουρκ. *DUNYA* (= γη, κόσμος), αραβική λέξη.
- ντουντουμάρια τα:** δίδυμα, «διπλάρια» (β.λ.) – ετυμ. νέο Ελλ. «δίδυμα» > διδυμάρια > ντουντουμάρια.
- ντούντα η:** πρόχειρος μουσικός αυλός – ετυμ. ηχοποίητη λέξη, κατά το νέο Ελλ. «ντουντούκα» και το Τουρκ. *düdük* (= σφυρίτσο).
- ντουρής ο:** ψηλός και στιβαρός άνδρας, γίγαντοσωμος – ετυμ. Λατ. *DURUS* (= σκληρός, ανθεκτικός).
- ντουρλάπ(ι) το:** δυνατό ανεμοβροχί που έρχεται κατά διαδοχικά κύματα, θύελλα, θεοπόντι – ετυμ. Ελλ. «υδρολαλαψ» > νέο Ελλ. «δρολάπι» > ντουρλάπι.
- ντουσιέκ(ι) το:** αχυρόστρωμα, στιβάς, στρώμα, χαμεύνη, «στρωμάτσο» (β.λ.) – ετυμ. Τουρκ. *DÖŞEK* (= στρωμή).
- ντουσμάνος ο:** ο ενάντιος, γνώμη και έργω, προς κάποιον, ο δυσμενώς διακείμενος προς κάποιον, αυτός που έχει εχθρική διάθεση προς κάποιον – ετυμ. αρχ. Ελλ. «δυσμενής» (= ο εχθρικός διακείμενος) σε συνδυασμό με το ομοίσημο Τουρκ. *DUŞMAN* (= εχθρός, πολέμιος, Ρουμ. και Αλβ. και Βουλγ. *duşman*), περσικής προέλευσης.
- ντράβαλα τα:** περιπέτειες, μπλεξίματα, τραβήγματα, βάσανα – ετυμ. Ιταλ. *TRAVAGLIO* (= μόχθος, κόπος – άλγος, λύπη, στενοχώρια).
- ντραγάτ(η)ς ο:** σπανίως **δραγάτ(η)ς** – αγροφύλακας – η **ντραγασιά** (= υψηλόσταθμη θέση ως παρατηρητήριο του αγροφύλακα) – το **ντραγατίκ(ι)** ή **ντραγατ(ι)λίκ(ι)** (= το επάγγελμα και ο μισθός του αγροφύλακα) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «δέρκομαι» (= βλέπω καλώς, παρατηρώ) > δεργατεύω > δραγάτης. Άλλη εκδοχή είναι από τη ρίζα «δραγ-» του «δράττομαι» (= πιάνω ή συλλαμβάνω με το χέρι, κοινώς γραπώνω), γιατί ο αγροφύλακας συνελάμβανε τους ζημιοποιούς ή τους κλέφτες των καρπών.

ντραγατσίκα η: και **τραγατσίκα** – δερμάτινη πήρα – ετυμ. Ελλ. «τραγάκι» (= χιμάρι, δηλ. μικρό αρσενικό γίδι) > τραγατσίκα (= η τραγή, δηλ. το δέρμα του τραγίσκου – κατ' επέκταση ο εξ αυτού κατασκευαζόμενος μικρός δερματοσακκος, Τουρκ. *dagarcik*).

ντραγκάλα η: μακρύ ξύλο με δίχαλο, με το οποίο ανεβάζουν τα μικρά δεμάτια [βα-ντάκια (β.λ.)] κλαδιού ψηλά στις επί των δένδρων «κλαδαριές» (β.λ.) – ετυμ. Λατ. *TRAGULA* (= ακόντιο αγκιστρωτό για τράβηγμα των ιππέων προκειμένου να καταπέσουν από το άλογο).

ντραματζάνα η: πυτίνη, δηλ. μεγάλη και ευρύκοιλη υάλινη φιάλη εξωτερικώς ψαθό-πλεκτη ή σχοινόπλεκτη, κοινώς **νταμιτζάνα** – ετυμ. Ιταλ. *DAMIGIANA* (= πυτίνη).

ντρέμπζια τα: λεπτά φυλλώδη κλαδιά, λιανόκλαδα, χαμόκλαδα – ετυμ. Σλ. *DREBEN* (= μικρό, λιανό, λεπτό).

ντριζγκούν(ι) το: και σπάνια ο **ντρέζγκος** – το πτηνό κίχλη, η τσίχλα, Λατ. *turdus*, Σλ. *drozd* – ετυμ. ηχοποίητη, όπως το «τρίζω» (= κάνω Τρρρ, τσιρίζω). Επίσης παλ. Σλ. *DROZGb* (= το πτηνό ακανθυλλίς ή ακανθίς, κοινώς γαρδέλι).

ντριστέλ(λ)α η: είτε **δριστέλ(λ)α** ή **δριτσέλ(λ)α**, είτε **νεροτριβιά** ή **νοροτριβιά** – μέ-γας και βαθύς ενδοδαπέδιος κάδος στον νερόμυλο, όπου λοξώς πέφτει το νερό και δημιουργεί υδροδίνη για να γίνει επεξεργασία (πήξιμο, μάζεμα, χνούδιασμα, πλύσιμο) των χονδρών υφαντών του αργαλείου [«βελέντζα» (β.λ.), «σά(γ)ισμα» (β.λ.), «ταλαγάν(ι)» (β.λ.), κ.λπ.] που ρίπτονται εντός αυτού – ετυμ. Ελλ. «ύδωρ» > «υδρί» (= νερό) + «στέλ(λ)α-2» (β.λ.) > (υ)δριστέλ(λ)α > δριστέλ(λ)α ή ντριστέλ(λ)α (= μέγας νεροκάδος, Βλαχ. *dristeala*, Αλβ. *trestellje*). Άλλοι, μάλλον εσφαλμένως, την ετυμολογούν από το Λατ. *tergeo* (*tersum*) (= σμήχω, τρίβω και καθαρίζω με σαπούνι).

ντρουγκάν(ι) το: φορητό κουδούνι με βαρύ ήχο – το **ντρουγκανέλ(ι)** [= κουδουνάκι, λιανοκούδουνο, το «γαργανέλ(ι)» (β.λ.)] – ετυμ. ηχοποίητη λέξη.

ντρουμπλίνας οι: και **ντρύμπουλες** και συχνά τα **ντρέμπλα** – ψίχουλα ψωμιού, δρύψε-λα αρίτου – ετυμ. νέο Ελλ. «θρύβω» (= θρυμματίζω, Σλ. *drobiti*) > θρούβαλο (= κομ-ματάκι, θρύμμα) > θρουβ(α)λίνα (= ψίχουλο, απτάραγος, Σερβ. *drobliena*).

ντ(ρ)ουμπόλα η: και **ντ(ρ)ουμπουλίτσα** – το δουρβάνι, δηλ. βαρέλα μικρόστομη και ψηλή εντός της οποίας περιδινείται το γάλα με ειδική ράβδο [«ντόμπολος» (β.λ.)], για να βγει το βούτυρο – **ντ(ρ)ουμπουλίζω** (= δουρβανίζω το γάλα) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «τύρβω» (= τaráσσω, Λατ. *turbo*, Αλβ. *trubuloj*) > Λατ. *TURBA* ή *TURBULA* (= τύρβη, στρόβιλος, ταραχή, δίνη) > τουρμπόλα ή ντρουμπόλα (= στροβιλί-στρα). Σε άλλα μέρη της Ηπείρου λέγεται «μπούντα».

ντρυμόν(ι) το: (όχι δρεμόνι) κόσκινο με μεγάλες τρύπες για καθάρισμα των σιτηρών στο αλώνι, το αρχ. Ελλ. «σινιατήριον» ή «λικμητήριον» – **ντρυμονίζω** (= κοσκινίζω) – ετυμ. Ελλ. «τρύμα» ή «τρήμα» (= οπή) > ντρυμόνι (= τρυπητό, Βουλγ. *DbRMON*).

ντύμα το: το λέπυρο, το έλυτρο των σπόρων, δηλ. το περίβλημα των κόκκων των δημητριακών – ετυμ. Ελλ. «ένδυμα» > ντύμα.

νώ μ'!: δώσε μου! δως μου! δω μου! απ' όπου και παρέφθαρται.

νώμος ο: 1) ώμος, ωμοπλάτη, 2) συνήθως οι **νώμ(οι)** – σε κάθε έκφυση κλώνου από το κύριο στέλεχος φυτού η πάνω γωνία λέγεται **νώμος** και η κάτω **μασχάλη**, κατ' αναλογία προς το χέρι. Ομοίως **νώμοι** λέγονται οι οφθαλμοί και οι βλαστοί που αναπτύσσονται εκεί, όταν το φυτό υλομανεί, π.χ. στη φράση: «πήγαμε στ' αμπέλ(ι) και κόψαμε τ' ς **νώμ(οι)**» – ετυμ. Ελλ. «ώμος».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ξά(γ)ι το: και **αξά(γ)ι** – μικρή ποσότητα γεννήματος που παρακρατεί ο μυλωνάς για αλεστικό δικαίωμα, παλ. Σλ. *aksagi* – ο **αξα(γ)ίτης** (= αυτός που μαζεύει το ξάγι) – ετυμ. Ελλ. «εξάγιον» (= μικρή μονάς βάρους ίση με 1½ δραχμή, ήτοι το 1/6 της ουγγιάς, δηλ. το εξαμόριο) <. Λατ. *exagium* (= στάθμιση, ζυγός, ζυγόσταθμος). Με τέτοια βαρίδια οι Βυζαντινοί βαθμονομούσαν το βάρος των νομισμάτων.

Ξαγάρ(ι) το: μικρό σκεύος με το οποίο μετρούν τα αλεστικά που παρακρατεί ο μυλωνάς – ετυμ. «ξά(γ)ι» (β.λ.) > Ξαγάρι.

Ξαμώνω: **1)** κάνω ότι ενεργώ, εκτελώ, δρω, ορμώ, αποσκοπώ, αλλά την ύστατη στιγμή το ξανασκέπτομαι και υποχωρώ, **2)** απειλώ ή σηκώνω το χέρι να κτυπήσω κάποιον, αλλά τελικώς συγκρατιέμαι – ετυμ. Λατ. *EXAMINO* (= ισορροπώ, σταθμώ, εξετάζω).

Ξαναστρεμμάρες οι: παράλογες σκέψεις και αλλόκοτα λόγια αντίθετα με ό,τι συνηθίζεται ή έχει συμφωνηθεί – ετυμ. Ελλ. «ξανά» + «στρέφω».

Ξαργούς: και σπανίως **Ξαργητούς** – (επίρρ.) επίτηδες, σκόπιμα, επί τούτου, π.χ. η φράση: «ήρθα ξαργούς για σενα» – ετυμ. αντί του ορθού αμάρτυρου Ελλ. «εξεργώς» ή «εξεργητός», από τη φράση: «εξ έργου» < «έργον» (= εργασία, δουλειά, ασχολία), με τροπή του Ε σε Α κατά το *εργάτης* > *αργάτης*. Ομοιοτρόπως σχετίζεται η λέξη «επίτηδες» με τη λέξη «επιτήδευμα» (= έργον, ασχολία, εργασία, επάγγελμα) και Λατ. *ex industria* (= εξεπίτηδες) με το Λατ. *industria* (= φιλεργία, φιλοπονία).

Ξαχαλίζω: και **Ξαχαλνώ** – (στο αλώνι) από τον σιτοσωρό αφαιρώ με σκούπα τα **ξάχαλα**, δηλ. τα άτριφτα στάχια – ετυμ. Ελλ. «ξε» + «άχαλο» (= αχάλαστο, άτριπτο).

Ξεγκλάναβος-η-ο: ψηλός και άχαρος που έχει ασυμμάζευτα άκρα, ο «γκαλγκάννας» ή ο «μαγκλάρης» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «γκλάνες» (β.λ.).

Ξεγομαρίζομαι: συμπεριφέρομαι, κυρίως ερωτικώς, χωρίς καμία αιδώ, παντελώς αδιάντροπα, σαν τα *γομάρια* (= γαιδούρια).

Ξελεθρουμένος-η-ο: και **ξηληθρουμένος** – (σαν κατάρα) κακορρίζικος, άθλιος, αφανισμένος, εξώλης – ετυμ. παραφθορά του Ελλ. «εξολοθρευμένος» (= πλήρως κατεστραμμένος, παντελώς αφανισμένος, ξεκληρισμένος).

- Ξεμέτοχος-η-ο:** αδιάφορος, αμέτοχος – ετυμ. Ελλ. «ξε» + «μετέχω».
- Ξεμπλέτσωτος-η-ο:** γυμνός από τη μέση και πάνω – **ξεμπλετσώνομαι** (= ξεγυμνώνομαι από τη μέση και πάνω) – ετυμ. «μπλέτσια» (β.λ.).
- Ξενησκώνομαι:** πεινώ πολύ, λιμώττω, λιμάζω, είμαι θεονήστικος – **ξενησκωμάρα** (= μεγάλη πείνα) – ετυμ. Ελλ. αντί του σωστού «ξενηστικώνομαι», εκ του «νηστεία».
- Ξενισάφωτος-η-ο:** ο ενεργών χωρίς έλεος και μέτρο, χωρίς δίκαιο και λογική – ετυμ. Ελλ. «ξε» και «νισάφι» (β.λ.).
- Ξεπιτουρίζομαι:** απολεπίζομαι, ξεφλουδίζω – ετυμ. Ελλ. «ξε» + «πίτυρον» (= λεπίδιο της κεφαλής – πίτουρο των σιτηρών).
- Ξεπουρίνει:** μόνο στη φράση: «να ξεπουρίνει η μέρα», δηλ. να ανοίξει, να πάει μπροστά, να προχωρήσει – ετυμ. «ξε» + αρχ. Ελλ. «επουρίζω» (= κινούμαι μπροστά, ωθώ προς τα εμπρός).
- Ξεπροβοδώ:** και **ξεπροβοδίζω** – συνοδεύω κάποιον που αναχωρεί, κατευοδώνω, προπέμπω, ξεβγατίζω – ετυμ. Ελλ. «ξε» + «προ» + «ευοδώ» (= έχω καλό δρόμο, βάζω σε καλή πορεία, καλοδρομιάζω) > ξεπροβοδώ (= προπέμπω, προάγω, συνοδεύω κάποιον μέχρι να αναχωρήσει, Σλ. *pronoaditi*) + το **ξεπροβόδ(ι)σμα** (= η προπομπή κάποιου για να έχει καλό ταξίδι) – τα **προβοδήματα** (= χρήματα ή δώρα που δίδονται στους αναχωρούντες, αλλά και στους νεκρούς).
- Ξεστουρίζω:** **1)** (για κότες και πτηνά) αποδιώχνω, σοβέω, «ζαρλακίζω» (β.λ.), **2)** (επί ανθρώπων και ζώων) προγγίζω, τρέπω σε φυγή, εξαγριώνομαι και αποπέρνω κάποιον με λόγια ή έργα, διώχνω – ετυμ. παραφθορά του Ελλ. «ξεστρουθίζω» (= αποδιώχνω τα στρουθιά και κατ' επέκταση τα πτηνά γενικώς) > ξεστουρ(θ)ίζω – Στα Αλβ. *SHTUR* (= εκτρέπομαι).
- Ξεστόχαστος-η-ο:** **1)** ξεχασιάρης, σχετ. «αστοχώ» (β.λ.), **2)** αστόχαστος, ασυλλόγιστος, ο μη σκεπτόμενος, εικαιόβουλος – ετυμ. αρχ. Ελλ. «στοχάζομαι» (= σκοπεύω, σημαδεύω – τείνω, αποβλέπω – εικάζω, μαντεύω, τεκμαίρω).
- Ξεφλαγγούρω η:** γυναίκα φιλεράστρια παλληκαριών, αυτή που αρέσκεται σε διαφορετικούς ερωτικούς συντρόφους με προτίμηση τα αγόρια – ετυμ. Ελλ. «ξε» + «φιλώ» (= αγαπώ) + «άγγουρος» (= νέος άνδρας).
- Ξεφλάω:** φλοίζω, ξεφλουδίζω καρπούς, κλάδους ή κορμούς δένδρων – ο **ξέφλος** (= φλοϊσμός, ξεφλούδισμα καρπών και κυρίως του καλαμποκιού) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «εκφλοίζω» και «εκφλοιώ».
- Ξεφ(υ)λλίζω:** αφαιρώ τα φύλλα φυτού ή κλαδιού, συχνά και «ξεφλάω» (β.λ.) – ετυμ. νέο Ελλ. «ξεφυλλίζω».
- Ξεχαλιάζω:** χαλαρώνω και ηρεμώ ύστερα από κακοδιαθεσία ή ασθένεια – ετυμ. αρχ. Ελλ. «εκχαλάω» (= χαλαρώνω πλήρως) και όχι από το Τουρκ. *HAL* (= άθλια κατάσταση, κοινώς χάλι).

- Ξήσκιο το:** και σπάνια **Ξούσκιο** – ξέφωτο μέρος που περικλείεται από δάσος – ετυμ. Ελλ. «ξε» + «ήσκιος», δηλ. μέρος χωρίς ήσκιο και άρα ξέφωτο.
- Ξιαρίζω:** επισάζω, λιστρεύω, ισοπεδώνω με επίξεση επιφάνεια εδάφους – ετυμ. νέο Ελλ. «ξάω» (= ξέω) > ξαρίζω, κατά το «ξύω» (= ξύνω) > ξυρίζω.
- Ξιδοβούτσ(ι) το:** καδίσκος για ξίδι – ετυμ. Ελλ. «βυτίο» > βουτσί.
- Ξίκ(ι) το:** μόνο στις φράσεις: «να γίν' ς ξίκ'!» και «άντε ξίκ' απ' εδώ!» όπου σημαίνει «τσακίδια! ξεφορτιό! χάσου!» – ετυμ. Τουρκ. IXIK ή EKSIK (= έλλειψη – λιποβαρία).
- Ξίκ(ι)κος-η-ο:** μόνο στη φράση: «μ' τό 'δωσε ξίκ(ι)κο», δηλ. λιποβαρές, κλεμμένο στο ζύγι – ετυμ. «ξίκι» (β.λ.).
- Ξινάδα η:** 1) ξινός πολτός από βρασμένα ώριμα κορόμηλα για μαγειρική χρήση 2) όξινη γεύση, ξινίλα – ετυμ. Ελλ. «όξινος».
- Ξιούρας-ω-ο:** υπέργηρος, αλλά και ο ξεμωραμένος – ο **γεροξιούρας** (= ξεμωραμένος γέρος) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «έξωρος» (= παράκαιρος, άκαιρος).
- Ξόμπλιο το:** 1) αντίβολο, αντίγραφο σχεδίου ή κεντήματος, ιχνάρι, 2) κέντημα, ποίκιλμα – **Ξομπλιάζω** (= ξεσηκώνω σχέδιο – κεντώ) – ετυμ. λατ. EXEMPLUM (= παράδειγμα – αρχέτυπο – αντίγραφο, αντίτυπο).
- Ξουπαρμένος-η-ο:** 1) χαζός, άμυαλος, 2) ανήμπορος άνθρωπος, «ζαπαρ(σ)μένος» (β.λ.) – η **Ξουπαρμάρα** (= χαζομάρα ή ανημποριά) – ετυμ. Ελλ. «έξω» + «παρμένος» > ξωπαρμένος (= ο ξεμυαλισμένος απ' τις ξωτικιές, αλαφροήσκιωτος).
- Ξούφα η:** υπόκωφος βδόλος, μη ηχηρή πορδή – ετυμ. Ελλ. ηχοποίητη από το «ξουφ».
- Ξυλοκρένω:** και **Ξενοκρένω** – παραμιλώ, παραληρώ, παραλαλώ, επί ετοιμοθανάτου ή επί πυρετού – ετυμ. Ελλ. ιδιωματικώς από το «ξύλο» και «ξένο» + «κρένω» (= μιλώ).
- Ξυλόχτενο το:** ο ξύλινος ανηρτημένος μηχανισμός που συγκρατεί το χτένι, με το οποίο κρέκουν το ύφασμα στον αργαλειό, αλλά και αυτό τούτο το χτένι, τα οποία αντικατέστησαν την «κερκίδα» ή «σπάθη» του αρχαίου όρθιου αργαλειού (ιστού) – ετυμ. Ελλ. αντί του σωστού «χτενόξυλο».
- Ξυπολνιούμαι:** βγάζω τα υποδήματά μου – ετυμ. νέο Ελλ. «Ξυπόλυτος».
- Ξώστ(η)ς ο:** 1) στεγασμένος εξώστης ορόφου, κοινώς **μπαλκόνι:** 2) δωμάτιο ορόφου που έχει μπαλκόνι, ή που η όψη του, μερικώς ή ολικώς, είναι σε πρόβολο – ετυμ. νέο Ελλ. «εξώστης».

Ο

οβ(ο)ρός ο: η περιμανδρωμένη αυλή του σπιτιού και ειδικότερα το «μέσαυλον», δηλ. ο μικρός περίφρακτος χώρος εντος της αυλής όπου εγκλείονται τα ζώα – ετυμ. Βουλγ. *OBOR* (= περίφρακτο ζωοστάσιο), Σερβ. *DVOR* (= αυλή) και *OBOR* (= περίφραξη), Αλβ. *OBOR-I* (= μέσαυλο) – φράση: «έχει έναν οβ(ο)ρό παιδιά».

ογνίστα η: και **αγονίστα** – ισόγεια αίθουσα, με την έννοια του δωματίου οικογενειακής διημέρευσης, όπου καίει (αίθει) η εστία, η «παραστιά» (β.λ.) – ετυμ. Λατ. *IGNIS* (= πυρ, φωτιά, αρχ. Ελλ. «λιγνύς», παλ. Σλ. *OGNO* ή *OGONb*) > παλ. Σλ. *OGNIŠTA* (= εστία, τζάκι, εσχάρα, κάμιнос, κλίβανος, επειδή το δωμάτιο αυτό θεμαίνεται).

ογραντίζω: αποκάμνω και ενδίδω, απαυδώ και υποχωρώ – ετυμ. αρχ. Ελλ. «οργάζω» (= ποιώ τι μαλακό, μαλάσσω).

οκά η: 1) χάλκινο σκεύος με κάλυμμα κατάλληλο για βράσιμο φαγητού στη φωτιά εστίας, «τσ(ου)κάλ(ι)» (β.λ.) – ετυμ. Τουρκ. *HOKKA* (= μικρό δοχείο), 2) μονάδα βάρους ίση με 1,28 χιλιόγραμμα – ετυμ. Τουρκ. *OKKA* (= μονάδα βάρους του οθωμανικού κράτους που υποδιαιρούνταν σε 400 δράμια, δηλ. «δράχμια»), αραβικής προέλευσης.

οκλα(γ)ή η: απανίως έτσι λέγουν το ραβδόμορφο πιπτόξυλο με το οποίο πλάθουν τα φύλλα της πίπτας, ο «κλώστης» (β.λ.) – ετυμ. Τουρκ. *OKLAGU* (= πιπτόξυλο).

όκνα η: η οπή και το αντίστοιχο πώμα των δοχείων, π.χ. των οينوβαρελιών, από όπου γίνεται η μετάγγιση του μούστου – ετυμ. αρχ. Ελλ. «όκνα» (= η οπή του πιθαριού) και όχι από το Σλ. *OKNA* (= παράθυρο, θυρίς).

οκνός-ή-ό: αργός, νωθρός, βαρετός, όχι δραστήριος – ετυμ. αρχ. Ελλ. «οκνέω» (= βαριέμαι ή διστάζω, δειλιάζω).

ολελαί!: και **λελαί!** – φευ! αλλοίμονο!, ουαί! – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ολολύζω» (= φωνάζω «ολολαί!», σαν κραυγή πόνου, Ρουμ. *ai!eu*) > Σερβ. *LELE* (= ωχ! αχ!) και *LELEKATI* (= θρηνώ, οδύρομαι), Βουλγ. *LELE* (= αχ! πωπώ!).

ολοένα: (επίρρ.) πάντα, συνεχώς, επανειλημμένως, κάθε φορά.

οντάς ο: και **νοντάς** – 1) ο καλός κοιτώνας της οικίας, 2) δωμάτιο υποδοχής και φιλο-

Ξενίας των επισκεπτών, ο αλλού λεγόμενος **χουτζιερές**, εκ του Τουρκ. *hucre* (= μικρό δωμάτιο, κελλί) – ετυμ. Τουρκ. *ODA* (= κοιτών).

όντρια τα: και συχνά **άντρια** – **1)** τά σπήλαια των βραχωδών κορυφών όπου φωλιάζουν αγρίμια και όρνεα, **2)** αυτά τα ίδια τα ψηλά βουνά – ετυμ. παραφθορά του Ελλ. «άντρον» (= σπήλαιο).

οπ(ι)σθιά η: και **οπ(ι)στιά** ή **πισ(ι)νέλα** – το λέπαδνο, η οπίσθια περιγλούτια ζώνη που συγκρατεί το σαμάρι στη ράχη των υποζυγίων (όχι η υποουρίς) – ετυμ. Ελλ. «οπισθία» > οπισθιά ή οπιστιά.

οργιό το: ρίγος, τρεμούλιασμα του σώματος από κρύο, ηπίαλος, σύγκρουο – ετυμ. Ελλ. «ρίγος».

ορντίνια η: τάξη, σειρά, τακτοποίηση – ετυμ. Λατ. *ORDINO* (= ευθετώ, διατάσσω, ρυθμίζω).

ούβ(γ)ια η: **1)** ούγια, παρυφή υφάσματος, **2)** περικήπος, δηλ. γύρος ή περιθώριο πρασιάς κήπου, **3)** υπερυψωμένες λιθόπλακες σε σειρά, κάθετες στο δρόμο, για να κόβουν και απάγουν τα όμβρια νερά – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ώα» (= περιθώριο, παρυφή, γύρος) > ούγια > ούβ(γ)ια.

ουβραγιά η: και σπάνια **βραγιά** – πρασιά, σπορείο, φυτώριο λαχανικών, δηλ. τεμάχιο κήπου με διαμορφωμένο περιθώριο, επιμελώς καλλιεργημένο για σπορά λαχανικών προς μεταφύτευση – **ουβραγιάζω** (= πρασιάζω) – ετυμ. Ελλ. «ούβια» (β.λ.) και αμάρτυρο «ραγιά» (= τμήμα), εκ του «ρηγνώω» (= σπάζω, σχίζω), οπότε *ουβραγιά* (= κηποτεμάχιο με διαμορφωμένη παρυφή), Χωλαίνει η ετυμολογία εκ του Ελλ. «ο φραγός» (= φράχτης, Λατ. *bradia*, Ρουμ. *grad*), με συνεκφορά του άρθρου.

ουδιέτσ(ι): και **ουτιέτσ(ι)** (επίρρ.) **1)** ούτε έτσι, **2)** στη φράση: «το φόρεσε ουδιέτσ(ι)» σημαίνει απλά ανεπιτήδευτα, έτσι όπως είναι χωρίς καμία προετοιμασία ή κατεργασία – στη φράση: «ρίζ(ι) ουδιέτσ(ι)» δηλώνει μόνο ρίζι χωρίς κρέας – ετυμ. Ελλ. «ουδέ» + «έτσι».

ούι!: επιφώνημα πόνου ή έκπληξης, ωχ! αχ! – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ιού!»

ουϊντίζω: και **ουϊδίζω** σπάνια **ογντίζω** – ταιριάζω, προσιδιάζω, ομοιάζω, αρμόζω – **ουϊτσαν** (= ταίριασαν) – ετυμ. Τουρκ. *UYMAK* (= συμφωνώ, ταιριάζω) και *UYGUN* (= σύμφωνος, αρμόζων) > Αλβ. *UJDIS* και Βουλγ. *UIDISAM* (= ταιριάζω, συμφωνώ).

ουμπλή η: η πατούσα είτε πέλμα της «πατούνας» (β.λ.), η «λαπούδα» (β.λ.) – οι **ουμπλές** (= πατημασιές, ίχνη) – ετυμ. Ελλ. «οπλή» (= νύχι της πατούσας ζώου, π.χ. ίππου, βοδιού, κ.λπ.).

ούρδα η: είδος μυζήθρας [όχι ξινή ως η «γκίζα» (β.λ.)], που είναι παραπροϊόν της τυροκομίας και προκύπτει ως ίζημα εκ του βρασμού του τυροορού, – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ορός» (= το υδατώδες υπόλειμμα της τυροκομίας – τυρόγαλο) > όριδα > ούρδα > Αλβ. *HURDHË-A* (= μυζήθρα, Βλαχ. *urda*).

ούρνιας οι: τα εκ των ακροπλακών της στέγης σταλάγματα, αλλά και ο στενός σκοτεινός χώρος μεταξύ γειτονικών οικιών όπου αυτά στάζουν και όπου, καθώς λένε, ζουν φαντάσματα – ετυμ. Λατ. *URNA* (= υδρία, ύρχα, κάλπις), *URINO* (= αρνεύω, βουτώ, βυθίζω στο νερό, κολυμπώ).

ούρσα η: γιγαντόσωμη και κακότροπη γυναίκα – ετυμ. Λατ. *URSUS* (= άρκτος, αρκούδα).

ουρσούζ(ι)κος-ια-ο: και **ουρσούζ(η)ς-α-(ι)κο** – κακότροπος, νευρόπιαστος, ευέξαπτος, αναποδιάρης, Ρουμ. *ursuz* – η **ουρσουζ(ι)λιά** και το **ουρσουζ(ι)λίκ(ι)** (= αταξία, ατασθαλία, κακοτροπία, απειθαρχία, κακή πράξη) – ετυμ. Τουρκ. *GÜRSUZ* (= έξαψη).

ούσαλ(η) η: **1)** κατολίσθηση γαιών, το ξέκομμα της γης – **ουσαλίζω** ή **ουσαλνώ** (= κινώ το έδαφος σε κατολίσθηση, κατολισθαίνω), **2)** (συνεκδοχικά) χιονοστιβάδα που κατέρχεται σε κοιλάδα παρασέρνοντας τα πάντα – ετυμ. αρχ. Ελλ. «χούς» + «σαλεύω» (= κινούμαι, τaráζω, κουνώ) > (χ)ουσαλεύω > ουσαλνώ > ουσαλίζω > ούσαλη.

ουτράς ο: και η **ουτρά** – πορφυρό στριφτό σειρήτι, συνήθως μεταξωτό, για τις διακοσμήσεις των παραδοσιακών γυναικείων φορεσιών – ετυμ. νέο Ελλ. «οτρά» ή «τρα» (= χρυσοκλωστή), εκ του μsn Ελλ. «τροιά» (= κρόκη, νήμα – κροκύς, Τουρκ. *taraz*), εξού και το παλ. Σλ. *UTBb* (= βυσσινόχρωμος, βαθυκόκκινος), κυρίως για βασιλική στολή.

όχτικας ο: και το **χτικιό** – φθίση, φυματίωση – ετυμ. παραφθορά του νέου Ελλ. «χτικιό», εκ του αρχ. Ελλ. «εκτικό νόσημα» (= σύνηθες, καθ' έξιν, συνηθισμένο νόσημα), όπως ήταν η φυματίωση.

όχτος ο: και το **οχτάδ(ι)** – **1)** υπερυψωμένη άκρη χωραφιού, κήπου, κ.λπ., **2)** ο «κούπος» (β.λ.), δηλ. το υπερυψωμένο χώμα μεταξύ των αυλακιών του κήπου – ετυμ. Ελλ. «όχθη».

Π

παγάλια: και **παγάλια-παγάλια** – (επίρρ.) αργά, σιγά, ήρεμα – ετυμ. αρχ. Ελλ. «γαληνώς» (= με ηρεμία, χωρίς ταραχή) > (α)γαληνά > νέο Ελλ. «αγάλια» > φράση «από αγάλια» > παγάλια.

παγάνα η: ενέδρα κυνηγών ή οπλιτών, παγίδευση ανθρώπου ή θηράματος – ετυμ. αρχ. Ελλ. «πάγη» (= παγίδα, δίχτυ, θηλιά – απάτη, δόλος) και πιθανή επιρροή του Λατ. *raganus* (= χωρίτης, κωμητικός, ο κατ' αγρούς συμβαίνων – ειδικολάτρης).

πα(γ)ίδες οι: τα πλευρικά οριζόντια ξύλα που συνδέουν σε ενιαίο σκελετό το **μπροστάρι** με το **πιστάρι** του σαμαριού – ετυμ. μσν Ελλ. «παγίς» (= τα πλευρά του σκελετού ανθρώπων και ζώων, κοινώς *παΐδια*) < αρχ. Ελλ. «πάγη» (= παγίδα).

πάγκουρας ο: είδος αράχνης – ετυμ. αρχ. Ελλ. «πάγουρος» (= κάβουρας).

πάγρα η: και **πάργα** – το γάνιασμα, ο κέστρος, δηλ. η άσπρη κρούστα που πιάνει η γλώσσα από ασθένεια, δίψα, πείνα, κ.λπ. – ετυμ. αρχ. Ελλ. «πάγος» (= βράχος – κρύσταλλο, πάγος – τσίπα, κρούστα, επίπαγος).

παΐνια η: κομπασμός, καυχησιά, παίνεμα – ετυμ. Ελλ. «έπαινος».

παινιάρ(η)ς-ω-(ι)κο, καυχησιάρης, πέρπερος, κομπορρήμων, επαιρόμενος, κομπαστής – ετυμ. Ελλ. «παΐνια» (β.λ.).

πακιαπάς ο: σπάρραχος, γαλήνιος, ήπιος, «μόλαβος» (β.λ.) – ετυμ. παρέφθαρται από το Λατ. *PACATUS* (= ειρηναίος, ειρηνικός), αντί του ορθού *πακιατάς*.

πάλλα η: τυλείο, «προκόβα» (β.λ.), υπόσαγμα, δηλ. τεμάχιο υφάσματος που το τοποθετούν στη ράχη υποζυγίου, για να μην φθείρεται από την πίεση του σαμαριού – ετυμ. Λατ. *PALLA* (= στολή, πέπλος γυναικών, χιτών, παραπέτασμα, οθόνη υφάσματος) > Τουρκ. *PALAS* (= χονδρό υφαντό) και *PALAN* (= είδος εφιππίου ή σέλλας).

παλάντζα η: μικρός ζυγός – ετυμ. Ιταλ. *BILANCIA* και Γαλλ. *BALANCE* (= ζυγαριά).

πάλτσες οι: οι αλληπάλληλες στρώσεις αφράτου μαλλιού, όπως βγαίνουν απ' το «λανάρι» (β.λ.) και στοιβάζονται σε σειρές η μια πάνω στην άλλη, πριν μορφωποιηθούν σε τολύπες – ετυμ. Ιταλ. *PALCHI* (= σειρές, στρώσεις).

πάνα η: και η **ποδιά** – η μεμβράνη που περιβάλλει τα έντερα, δέρτρον, επίπλοον – ετυμ. αρχ. Ελλ. «πανίον» (= μασούρι, υφάδι) και Λατ. *PANNUS* (= οθόνιο).

παπαδίτσες οι: νιφάδες ψημένων κόκκων αραποσίτου, οι «προύτσες» (β.λ.), Αγγλ. *por-corn* – ετυμ. ηχοποίητη λέξη από τον κρότο «παπ – παπ», όπως και το Αγγλ. *por* (= σκάζω με κρότο).

παπάζ(ι) το: 1) το πλεκτό διακοσμητικό κορδόνι που ενώνει το φέσι με τη φούντα, 2) η χαίτη της περικεφαλαίας, η ιππουρίς – ετυμ. Τουρκ. *PAPAZI*, με την ίδια έννοια.

παπαλάμπραινα η: μεταφ. δυνατός ξυλοδαρμός κατά τον οποίο το θύμα αναπηδάει σαν να χορεύει τον γνωστό δημοτικό χορό «Παπαλάμπραινα».

παπάρη η: και **τριψάνα** – μαλακό φαγητό από τριμμένο ψωμί μουλιασμένο σε ζωμό, γάλα, σούπα, κ.λπ. – ετυμ. Λατ. *PAPPA* και *PAPPARIUM* (= βρεφικό έδεσμα, αρχ. Ελλ. «μαμμάν», Σλ. και Τουρκ. *paraga*) – **παπαρώνω** (= μουλιάζω έωλο ψωμί – κτυπώ, τύπτω, δέρνω) – τα **παπάρια** (= τα ανδρικά αιδοία), κατά την έννοια «σπασμένα» (β.λ.).

παπαρδίτσα η: και **παρπαδίτσα** – το μικρό πολύχρωμο ωδικό πουλί αιγίθαλλος, κοινώς μελισσοφάγος, που εσφαλμένα μερικοί το ταυτίζουν με το πουλί ακανθίς, κοινώς σκαθί ή καρδερίνα ή γαρδέλι – ετυμ. Λατ. *PARUS* (= το πουλί αιγίθαλλος) > παρδίτσα ή παπαρδίτσα, με δίπλωση και υποκοριστικούς.

παπλανίδες οι: πλακούντια, δηλ. απλωτές τηγανίτσες, πλακερές «λαγγήτες» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «απλώνω» > απλανίδες > παπλανίδες.

παραλέκατος-η-ο: και συχνά **στραβολέκατος-η-ο** – ο σωματικά ανήμπορος από στρεβλώδη διαμαρτία των άκρων, ο πάσχων από συγγενή ή επίκτητη σωματική αναπηρία, δηλ. αυτός που έχει στρεβλό πημά σαν τη «στραβολέκα», αλλά και ο στρεβλοπόδης ή στραβοκάνης – ετυμ. μεταφ. απ' το νέο Ελλ. «στραβολέκα» [= στρεβλή βουκολική ράβδος με κυμαλωτό άκρο, καλαυρόπιον, «κλίτσα-1» (β.λ.)] < Ελλ. «στραβός» + Ιταλ. *LEGNNO* (= ξύλο, Λατ. *lignum* – ραβδί, μπαστούνι) > λένγκα [(β.λ.) «τσιουλέγκα»] > λέκα. Για να είναι μεταξύ τους συμβατοί οι δύο όροι, ο πρώτος παρέμφεται από κάποιο αμάρτυρο «παρολέκατος», εκ του αρχ. Ελλ. Δωρικού «πυρός» (= πηρός, ανάπηρος).

παρ(α)μάζια τα: και **πραμάζια** – καπηλειά, χαμαιτυπεία, κρασοπουλειά, καταγωγή – ετυμ. Ελλ. «παραμάγαζα» > παραμά(γα)ζια > παρ(α)μάζια, από το μsn Ελλ. «μαγαζιον» (= αποθήκη – εμπορικό κατάστημα), αραβικής προέλευσης.

παραμάχος ο: 1) η έσω γωνία της εστίας, 2) η εξέχουσα παραστάδα της εστίας – ετυμ. Ελλ. «πυραμάχος» > παραμάχος.

παραμπούκ(ι) το: εμπόδιο, κώλυμα – ετυμ. αρχ. Ελλ. «παραμπύκιον» (= κεφαλόδεσμος, ταινία του άμπυκος – χαλινάρι).

παρασήμειωμα το: μεταφ. ο σημαδεμένος είτε στιγματισμένος από επίκτητη ή συγγενή αναπηρία και ως εκ τούτου δυσειδής, αποκρουστικός, δύσμορφος – ετυμ. Ελλ. «παρασημειώνω».

παρασκαλίζω: και **παρασκαλνώνω** – 1) παραπατώ, σκοντάφτω, 2) υπερβαίνω τα νόμιμα,

- τα διατεταγμένα, **3)** στη φράση: «μ' παρασκάλει το μυαλό» σημαίνει μου σάλεψε ο νούς, δηλ. τρελάθηκα – ετυμ. Ελλ. αντί του ορθού «παρασκελίζω» (= παραπατώ), από όπου και Αλβ. *SHKALLOU* (= παραφρονώ, τρελαίνομαι, μωραίνομαι).
- παρσπιά η:** **1)** ισόγεια αίθουσα, δηλ. μεγάλο δωμάτιο με κεντρική εστία (τζάκι) όπου διαβίωνε καθημερινά η οικογένεια, η «ογνίστα» (β.λ.), **2)** η παρά την εστία (= τζάκι) γωνιά, η «κόχ(η)» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «παρέσπιος» (= ο παρά την εστίαν).
- παρτσιγκαλος-η-ο:** ορολογία των παιχνιδιών που σημαίνει ότι η βολή είναι στο όριο, στο παρά τρίχα καλή, «στο πίνει νερό» όπως συνήθως λένε – ετυμ. από την έκφραση «παρά τσικ καλός», δηλ. παρά λίγο καλός – Στα Αλβ. *CIKË-A* (= λίγο, μιά σταλιά, μιά ψίχα).
- παρδάγκαλο το:** φήρεα, χοιράδια, χελώνια, βελανίδωση του λαιμού, δηλ. μικρά σκιρτώδη εξογκώματα κάτω από τη σιαγόνα (δαγκάνα) – ετυμ. είναι παραφθορά του σωστού Ελλ. «παραδάγκανο».
- παρδάρ(ι) το:** και **πιρδάρ(ι)** – **1)** μυλικό κρόταλο, που είναι μηχανικό εξάρτημα από δύο δονούμενες ξύλινες ράβδους, για να κυλούν οι κόκκοι στην οπιτήρης μυλόπετρας, **2)** μεταφ. άνθρωπος φλύαρος – ετυμ. Ελλ. «παρά» + «δάρ(ν)» > παραδάρη ή παρδάρη (= κρόταλο), επειδή κτυπά ρυθμικά, γι' αυτό στα Αλβ. λέγεται *cekateio* (= κτυπητήρι).
- παρμάκια τα:** **1)** οι ακτίνες του τροχού στην φέρονη του νερόμυλου, **2)** οι δύο λοξές ξύλινες αντηρίδες που στηρίζουν το τυμπετόγασμα των εξωθυρών – ετυμ. Τουρκ. *PARMAK* (= δάκτυλος – ακτίνα τροχού).
- παρμάρα η:** **1)** ασθένεια αιγοπροβάτων που προκαλεί αγαλακτία, **2)** ποδάγρα, ποδαλγία, ανημποριά – ετυμ. Ελλ. «παίρνω» > παρμός > παρμάρα.
- παρπαλλιέμαι:** σπασσομαι, σπαιρώ, σφαδάζω σαν τα σφαζόμενα ζώα – ετυμ. αρχ. Ελλ. «παρπαλλάσσομαι» (= αναπηδώ ή πάλλομαι ή τινάσσομαι πλησίον) > παρπαλλιέμαι (= σπασσομαι, Λατ. *palpito*, Αλβ. *perpelitem*, Βουλγ. *PbRPAM*).
- παρτάλ(ι) το:** μεταφ. άνθρωπος χωρίς καμία τιμή και εκτίμηση – ετυμ. αρχ. Ελλ. «φάρταλ» (= τμήμα, μέρος, τεμάχιο) και Λατ. *PARS* [*partis*] (= μερίς, μέρος, κομμάτι) > Τουρκ. *PARÇA* (= κομμάτι, τεμάχιο), *PARÇALI* (= κουρελής), *PARÇAK* (= κουρελιασμένος), περσικής προέλευσης.
- παρτσιακλός-ή-ά:** **1)** αυτός που βαδίζει *παρτσιακλά*, δηλ. παραλλάσσοντας τα πόδια του εναλλάξ δεξιά και αριστερά – ετυμ. από το «τσιαπρακώμα» (β.λ.) > τσιαπρακλός > παρτσιακλός. Στα Αλβ. *CAPRASHIT* (= μπευρδεύω τα βήματά μου), **2)** άνθρωπος τιποτένιος, ουτιδανός, κοινώς χαμένο κορμί – ετυμ. «παρτάλ(ι)» (β.λ.).
- πασσένος ο:** και στη γενική *πασσαενού* – ο κάθε ένας, ο καθείς.
- πασιαρπίζω:** πετυχαίνω, συναντώ τυχαία – ετυμ. Τουρκ. *BAŞARMAK* (= επιτυγχάνω).
- πασπαλίτσα η:** και *πασπαλόπ(ι)ττα* – είδος «μπατσαρόπ(ι)ττας» (β.λ.) στην οποία το

αλεύρι απλώνεται στεγνό (όχι χυλός) και πασπαλιστά στο ταψί – ετυμ. αρχ. Ελλ. «πασπάλη» (= παιπάλη, λεπτότατο αλεύρι, ο αιθέρας του αλεύρου – το ελάχιστον).

παστριμάς ο: συντηρημένο κρέας σε αλάτι, παστό, ταριχευτό κρέας – ετυμ. αρχ. Ελλ. «παστός» (= πασπαλισμένος με αλάτι) > *πάστωμα* > παστωμάς > παστ(ρ)ουμάς και Τουρκ. *PASTIRMA*, με όμοια σημασία.

παταγώνομαι: τρομάζω από απότομο και έντονο κρότο – *παταγουμένος-η-ο* (= τρομαγμένος, μαρμαρωμένος από τρόμο, παγωμένος από φόβο) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «πάταγος» (= κρότος, κτύπος).

παταντούκα η: μακρύ ανδρικό πανωφόρι από εγχώριο χονδρό μάλλινο υφαντό – ετυμ. Ιταλ. *PATATUCCO* (= ασφυλούπωτος, άχαρος).

παταρ(γ)ιά η: σπάνια *πατσαρ(γ)ιά* και συχνά ο *φούσκος* – μπάτσος, κόλαφος, χαστούκι – το ρήμα είναι *παταρ(γ)ιάζω* και *φουσκώνω* (= κολαφίζω) – στη φράση: «πήρα παταρ(γ)ιά» σημαίνει φοβούμαι – ετυμ. Ελλ. ηχοποίητο, όπως και το αρχ. Ελλ. «πατάσσω» (= κτυπώ με κρότο, Λατ. *batuo*, Ρουμ. *bat*) > παταριά ή πατσαριά > μπάτσος. Στα Λατ. *FUSCUS* (= μαύρος).

πατιρντί το: αναστάτωση, ταραχή – ετυμ. Τουρκ. *PATIRDI* (= κρότος, σύγχυση, ταραχή).

πατνός-ή-ό: τελευταίος, έσχατος, ουραγός – το αντίθετο είναι «κορφνός» (β.λ.) – ετυμ. νέο Ελλ. «πάτος» (= πυθμήν, το κάτω μέρος).

πατούλ(ι) το: πατάρι,, μικρό μεσοπατήμα – ετυμ. αρχ. Ελλ. «πάτος» (= πεπατημένη οδός, και υστερότερα δάπεδο, πάτωμα).

πατούνες οι: μάλλινες χειρόπλεκτες κάλτσες των χωρικών, τα «τσιουράπια» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «πατώ» > πατούσα (= πέλμα, πέζα) > πατούνα. Υπάρχουν οι καλής ποιότητας που λέγονται *σ(ου)μίσιες*, γιατί γίνονται από «σούμα» (β.λ.), και οι κατώτερες που λέγονται *κανουρίσιες*, επειδή φτιάχνονται από «κάνουρα» (β.λ.).

πατσαλώνομαι: 1) μαρμαρώνω λόγω πνιγμού από γύρισμα της γλώσσας, 2) λιποθυμώ, 3) μεταφ. μαραίνομαι, μαραγκιάζω, «πατσιαλιάζομαι» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «πήσσω» και Δωρικά «πάσσω» (= πηγνύω – στερεοποιώ, παγώ, κρυσταλλώ, πήζω – στερεώνω – απολιθώνω, μαρμαρώνω) > Ελλ. «πάσσαλος» και νέο Ελλ. «πασσαλώνομαι» (= στέκομαι ακίνητος ως πάσσαλος) > πατσαλώνομαι.

πατσιά η: 1) πέλμα, πατούσα, πέζα, ακροπόδιο, 2) τα ίχνη του πέλματος επί του εδάφους, τα χνάρια, 3) το πάτημα με την πατούσα, η πατησιά – ετυμ. Ελλ. «πατώ» > πατησιά > πατσιά.

πατσιαβιάζομαι: είτε *πετσιαβιάζομαι* – ζεματίζομαι, καίω τη γλώσσα – ετυμ. παλ. Σλ. *PEKb* (= καύσων, βρασμός, πύρωση) > Σερβ. *PECITI* (= ψήνω, οπτώ, τηγανίζω, ξηραίνω).

πατσιαβιάζω: και συχνά *πατσιαδιάζω* – πήζω ως η πηκτή, γίνομαι σαν γέλη – ετυμ. παρέφθαρται εκ του Ελλ. «πατσιάδια» (β.λ.).

πάτσιαβος-η-ο: σιμός, πλατσουκομύτης, που έχει πατημένη μύτη, κοινώς πατσου-
ρός – ετυμ. Ελλ. «πατώ» > «πασιά» (β.λ.) > πάτσιαβος (= σιμός, Τουρκ. *pacuz*).

πασιάδια τα: **1)** και στον ενικό ο **πασιάς** – η πηκτή που γίνεται από ακροπόδια, με ή
χωρίς κοιλιές, αλλά και αυτά τα ίδια τα ακροπόδια και οι κοιλιές, [παλιά ήταν σύ-
νηθες φαγητό των μακελλάρηδων στα σφαγεία και είναι η αντίστοιχη της κακκα-
βιάς των ψαράδων] – ετυμ. Ελλ. «πασιά» (β.λ.), σε συσχετισμό με τα ομόρριζα
Τουρκ. *PA* (= πόδι) και *PAÇA* (= ποδεώνες, ακροκώλια, ακρωνάρια, ακροπόδια,
και η εξ αυτών πηκτή), περσικής προέλευσης, **2)** στη φράση: «αυτός όλο πασιά-
δια είναι» ή «λέει όλο πασιάδια» σημαίνει ψεύδη, ψευδολογίες, κατεργαριές,
απατεωνιές – ετυμ. Ελλ. «απάτη» (= ξεγέλασμα, αποπλάνηση, δόλος και ψεύδος
μαζί, κατεργαριά) > αμάρτυρο «(α)πατάδια» (= απατεωνιές, ψευδολογίες, απά-
τες, ξεγελάσματα) > πατσάδια.

πασιαλιάζομαι: σπανίως **πετσιαλιάζομαι** – μαραίνομαι από λύπη, γίνομαι στυγνός,
κατηφής, σκυθρωπός – ετυμ. παλ. Σλ. *PECALb* (= λύπη, στυγνότης).

πασιανίτσες οι: και σπανίως **πετσιανίτσες** – ερυθρές πανάδες στα πόδια από έντο-
νο πύρωμα της φωτιάς – ετυμ. Σερβ. *PECITI* (= ψήνω, οπτώ, τηγανίζω, ξηραίνω).

πατωσιά η: το κάτω μέρος, η βάση, π.χ. κτίσματος, χωραφιάς, δοχείου, κ.λπ. – ετυμ.
νέο Ελλ. «πάτος» (= πυθμίν, το κάτω μέρος) < αρχ. Ελλ. «πατέω» (= πατώ, βαί-
νω).

πατώστος ο: ισόγειος ή υπόγειος χώρος του σπιτιού με επίκροτο δάπεδο, άμεσα
προσβάσιμος από την αυλή, όπου γίνονταν όλες οι τρέχουσες υπηρεσίες της οι-
κογένειας – ετυμ. Ελλ. «πάτος» > «πατωσιά» (β.λ.) > Αλβ. *pat-i* (= ισόγειο – πάτω-
μα) και παλ. Σλ. *PATOCb* (= έδαφος, δάπεδο, πάτος, επίκροτον).

πάφ(ι)λας ο: λεπτό και εύκαμπτο μεταλλικό φύλλο από λευκοσίδηρο (όχι από ορείχαλ-
κο που δεν είναι πολύ ελατός) – ετυμ. ηχοποίητη εκ του «παφ-παφ», από όπου Ελλ.
«παφλάζω» και μον. Ελλ. «πάφιλος» (= βροντερός), με πιθανή επιρροή και από το
Τουρκ. *rafta* (= μικρή μεταλλική πλάκα – τμήμα γεωγραφικού χάρτη ή ρυμοτομι-
κού σχεδίου – χρυσό σφαιρικό κόσμημα του λαιμού). Στα Αλβ. *PAFILLË* (= λευκοσί-
δηρος, κοινώς *τενεκές*, Τουρκ. *teneke*).

παφίλια τα: ελασμάτινες διακοσμήσεις στις παραδοσιακές ζώνες, τα «πεταλίκια»
(β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «πάφ(ι)λας» (β.λ.).

πγιάδ(ι) το: πηγάδι, φρέαρ, «πούσ(ι)» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «πηγάδι».

πειρί το: ο ίβδης, δηλ. ξύλινο βλήτρο που σφραγίζει ένα σωλήνα ή την οπή των βα-
ρελιών, π.χ. το «κουφουτίλ(ι)» (β.λ. – ετυμ. νέο Ελλ. «πείρος» < αρχ. Ελλ. «πείρω»
(= τρυπώ, σουβλίζω). Άλλοι γράφουν **πίρος** με αναγωγή του θέματος στο αρχ.
Ελλ. «επίουρος» (= επόπτης φρουρός – ξύλινο πώμα, ξυλοκάρφι).

πεκουράρ(η)ς ο: **1)** (σπάνια λέξη) βοσκός, ποιμήν, **2)** είδος φαιόχρωμης και τριχω-
τής κάμπιας που βόσκει τη νύχτα, άλλως «τσιόμπανος» (β.λ.) – ετυμ. Λατ.
PECUARIUS (= βοσκός, προβατευτής).

πέλλα η: **1)** κοντή σχιστοσανίδα, «πέταυρο» (β.λ.), **2)** καδοσανίδα – ετυμ. αρχ. Ελλ. «πέλλα» (= αλμογεύς, καρδάρι, αρμεγάδι), όπως ακριβώς παράγεται και η λέξη «δόγα» (β.λ.). Στα Τουρκ. *palat* (= σανίς κωνοφόρων).

περάτ(η)ς ο: ξυλοδοκός που σύρεται παράλληλα και εν επαφή με την αυλόθυρα για να την ασφαλίσει εισερχόμενη σε οπές των παραστάδων, το ζύγωθρο – ετυμ. Ελλ. «περώ» (= διαπερνώ).

περατζάνα η: πρόχειρο γεφύρι από ολόσωμους κορμούς δένδρων πάνω από ρέματα – ετυμ. Ελλ. «περάω» (= περνώ, διαπερώ, διέρχομαι).

περδίκια η: εκτός από το γνωστό πτηνό *πέρδικα*, έτσι λένε την όμορφη γυναίκα, αλλά και το κεντημένο πασχαλινό αβγό, που το λένε και *πασχαλίτσα*.

περδικλώνω: **1)** (επί ζώων) συμποδίζω, πεδουκλώνω, δηλ. δένω ανά δύο τα πόδια, **2)** (επί ανθρώπων) μπερδεύω τα πόδια, σκοντάφτω – ετυμ. αρχ. Ελλ. «πεδάω» (= δένω με δεσμά, εμποδίζω) > μσν Ελλ. «πέδικλον» [= πέδη, ποδόζυγο, δεσμά των ποδιών, ιπποδεσμά, «μπράγκες» (β.λ.), κοινώς κλάπες] > περδικλώνω. Στα Λατ. *impedio* (= εμπλέκω, εμποδίζω) και *pediculus* (= ποδίσκος, ποδαράκι).

περπερούνα η: **1)** και **παπαρούνα** – φυτά των γενών *άδωνις* και *μήκων*, κυρίως η ανεμώνη η κηπευτική – ετυμ. Λατ. *paraver* (= μήκων), **2)** και **πηρπηρούνα** ή **περπερίτσα** – κόρη ανθοστόλιστη, καλυμμένη με πλατιά φύλλα, συνήθως εκ του φυτού *πλατομαντήλα* (*νυμφαία*), την οποία τα παιδιά περιέφεραν, τραγουδώντας επαινετικά γι' αυτήν και παρακλητικά προς τη φύση και το Θεό άσματα, ενώ οι νοικοκυραίοι την διέβρεχαν, για να διεγείρουν έτσι τη φύση να βρέξει, κατά την ομώνυμη παγανιστική τελετή σε καιρό Ξηρασίας – ετυμ. αρχ. Ελλ. «πέρπερος» (= κενόδοξος, περιαυτολόγος, κομπορημων, καυχησιάρης, επαιρόμενος, αλαζονευόμενος) > Σερβ. *PIPEREKVA* και Αλβ. *PIPIRUQ-E* (= κομψευόμενη, φιλάρεσκη). Στα Λατ. *perperus* (= ημαρτημένος, ουκ ορθός, εσφαλμένος – φαύλος).

περτσινέβαλος ο: διάβολος, «(γ)κηντής» (β.λ.), σκανδαλοποιός, αυτός που μας κεντρίζει, πειραχτήρι – ετυμ. Τουρκ. *PERÇIN* (= αμφικέφαλος ήλος, καρφί, κοινώς *πριτσίνι* ή *πριτσίνι*), λέξη περσική, οπότε περτσινέβαλος (= αυτός που βάζει καρφιά και μεταφ. ο διάβολος).

πεσκέσ(ι) το: δώρο για το καλόπιασμα κάποιου – ετυμ. Τουρκ. *PEŞKEŞ* (= δώρο, προσφορά κυρίως ποτών και εδωδίων), περσικής προέλευσης.

πέσσια τα: κατακόρυφα ποικίλματα της καλής «φλοκάτας» (β.λ.) από τη μασχάλη έως τη μέση – ετυμ. Ελλ. «πεσσός» (= ωοειδής ψήφος των παιγνίων, κοινώς *πούλι* – στύλος, κολώνα, στενός τοίχος μεταξύ κουφωμάτων).

πέστ(η) η: γκρεμός, βάραθρο – ετυμ. Ελλ. «πίπτω» > έπεσα > πέστη.

πεταλέτσια τα: είτε οι **πεταλίκες** και συχνά τα **πεταλίκια** – **1)** ευτελή κέρματα, **2)** μικρά λιθοπλακίδια, **3)** παιδιά των αγοριών στην οποία ο χαμένος πληρώνει με ευτελείς τρύπιες πενταροδεκάρες, «γκαζιές-1» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «πέταλον» (= φύλλο, ελασμάτιο μετάλλου).

πεταλίκια τα: **1)** στολίδια στις παραδοσιακές ζώνες από λεπτά μεταλλικά ελασμάτια, τα «παφίλια» (β.λ.), **2)** συχνά και τα «πεταλέτσια» (β.λ) – ετυμ. Ελλ. «πέταλον» (= φύλλο, ελασμάτιο μετάλλου).

πέταυρο το: λεπτή σχιστοσανίδα για την σανίδωση των στεγών – ετυμ. αρχ. Ελλ. «πέταυρον» (= σανίδα του ορνιθώνος όπου στέκονται οι κόττες – εύκαμπτη σανίδα των ακροβατών, Τουρκ. και Αλβ. *padavra*).

π(ε)τζέρα η: και **π(ε)τσέρα – 1)** το λωγάνιο, η λαμυρίς, δηλ. το λαπαρό δέρμα που κρέμεται κάτω από τον λαιμό των βοοειδών, **2)** γενικώς κάθε πέτσα κρέατος ή δέρματος, π.χ. εκ της λαπάρας – ετυμ. αρχ. Ελλ. «πέσκος» (= πετσί, φλούδα) > πέτσα > π(ε)τσέρα, άλλως από το Ιταλ. *pezza* (= κομμάτι υφάσματος).

πέτομαι: υπερηφανεύομαι, επαίρομαι – ετυμ. αρχ. Ελλ. «πέτομαι» (= πετώ).

πετουρνών: πετώ, φτερουγίζω – το **πετουρίκ(ι)** (= ο,τιδήποτε ελαφρό που πετάει, π.χ. πούπουλο, φτερό, νεοσσός πτηνών, κ.λπ.) – ετυμ. Ελλ. «πετώ».

πέτουρο το: φύλλο πίπτας – **πετουρίζω** (= ανοίγω φύλλο πίπτας, Αλβ. *pete*) – ετυμ. εκ του αρχ. Ελλ. «πετάννυμι» (= απλώνω, ξεδιπλώνω, ανοίγω) που δηλώνει το άνοιγμα των φύλλων, και όχι από το αρχ. Ελλ. «πέττω» (= φριμάζω, μαλακώνω – αναζυμώνω – ψήνω).

πετρίκ(ι) το: και συχνά **πέτσιουρο** – μικρός όγκος αφράτου λαναρισμένου μαλλιού για επεξεργασία στο «τσιουκρίκ(ι)» (β.λ.), όπου μετατρέπεται σε μασούρια υφαδιού, «σκαμάγγ(ι)» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «πετουρνών» (β.λ.) > πετ(ου)ρίκι ή πετρίκι (= αφράτο σαν πούπουλο) – Λέγεται η φράση: «σαν το γάτο στα πετρίκια», επί τρυφηλού ανθρώπου.

πετσεινάρ(ι) το: **1)** μικρός πετεινός, **2)** μεταφ. αγοράκι – η **πετσεινάρα** (= ο μεγάλος κόκορας που κυριαρχεί στο κοτέτσι) – ετυμ. Ελλ. «πετεινός» > πετεινάρι ή πετσεινάρι.

πέτσκαβος-η-ο: (μόνο για πράγματα) στραβός, σκευρός, υβός, στρεβλός – ετυμ. αντί του σωστού νέου Ελλ. «πέτσικος».

πηρετεύω: προσφέρω υπηρεσία, συγυρίζω, τακτοποιώ, καταπιάνομαι, κάνω χρήση, εξυπηρετούμαι, περιποιούμαι – ετυμ. Ελλ. «υπηρετώ».

πιγκώνω: **1)** βιαίως εισπιέζω για να παραγεμίσω κάτι, διογκώνω, διαβύω, στουπώνω, εισωθώ, τσιτώνω, **2)** ερεθίζω, εκνευρίζω – ετυμ. Λατ. *IMPINGO* (= ωθώ), Ιταλ. *PIGIARE* (= πιέζω).

πίκα η: μόνο στη φράση: «τον έχω **πίκα!**», όπου σημαίνει πείσμα, θυμός – το ρήμα είναι **πικάρω** (= θυμώνω κάποιον) – ετυμ. Ιταλ. *PICCA* (= πείσμα)

πικάρ(ι) το: και **πεκάρ(ι)** ή **μπεκάρ(ι)** και συνήθως **μαυρούδ(ι)** – είδος αμπέλου με μαύρο σταφύλι, η αρχ. Ελλ. «κάπνιος άμπελος» – ετυμ. Λατ. *PICARE* (*rico*) (= πισσώνω, κατραμώνω – μελαίνω, μαυρίζω).

- πι(ι)νακουτό το:** πινακωτή, δηλ. σανίδα που φέρει φατνώματα (κοιλότητες) όπου μέσα σε «μεσάλι» (β.λ.) ωριμάζει η ζύμη των καρβελιών – ετυμ. αρχ. Ελλ. «πίναξ» (= σανίδα, τάβλα).
- πιπερίτσα η:** μείγμα αλατιού, κόκκινου πιπεριού και τριμμένου δυόσμου που τρώγεται ως ευτελές προσφάγι μαζί με ξερό ψωμί ή νωπό πράσο ή ωμό κρεμμύδι, για να τα νοστιμίζει – ετυμ. Ελλ. «πιπέρι».
- πισλί το:** κεντημένο γιλέκο με μανίκια από πύλημα φτιαγμένο – ετυμ. αρχ. Ελλ. «πίλος» (= πεπιλημένο ύφασμα, κοινώς κετσές, πύλημα, Ρουμ. *pisla*).
- πισμόμερα η:** ημέρα γιορτής και αργίας, επίσημη ημέρα – ετυμ. αντί του σωστού Ελλ. «επισημόμερα».
- πι(ι)στόβλιακος-η-ο:** ο λιχούδης, ο «ψ(η)τόβλιακος» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. τα «επισίτια» (= τροφές, εδέσματα, κυρίως τα επιδόρπια) > (ε)πίσιτα > πίσ(ι)τα > παλ. Σλ. *rišta* (= τροφές, εδέσματα, εντρυφήματα, λιχνεύματα) + «βούλιακος» (β.λ.), άλλως από το «ψ(η)τόβλιακος» (β.λ.).
- πίστρ(ι) το:** είδος σταφυλιού με παρδαλόχρωμες τις ώριμες ρώγες – ετυμ. «πιστρίζω» (β.λ.).
- πιστρίζω:** και **πιστραβιάζω** – (επί φρούτων) αρχίζω να ωριμάζω και αλλάζω χρώμα, παρδαλιάζω – ετυμ. Σλ. *PbSTRA* (= παρδαλή, ποικιλόχρωμη).
- πιστρόφια τα:** γαμήλιο τραπέζι που γίνεται την επόμενη Κυριακή του γάμου στο σπίτι της νύφης και στο οποίο οι καλεσμένοι προσέρχονται με το «κανίσκ(ι)» (β.λ.), τα αρχ. Ελλ. «συναγωγή δείπνα» – ετυμ. Ελλ. «επιστροφή».
- πιτμέζ(ι) το:** είτε **πικμέζ(ι)** – συμπυκνωμένος με βρασμό μούστος που είναι πηχτός και πολύ γλυκός, κατ' επέκταση ο,τιδήποτε πολύ γλυκό – ετυμ. Τουρκ. *PEKMEZ* (= έψημα, σίρατον).
- πίτσ(ι) το:** μόνο για παιδιά στη φράση: «είναι πίτσ'», όπου μεταφορικώς εννοούν τετραπέρατο, πανέξυπνο, πονηρό, κατά πως λένε «μπαστί» (β.λ.) και «μάντζαρ(η)ς» (β.λ.) – ετυμ. Τουρκ. *PIC* (= νόθος, κλεψίγαμος).
- πίτσκα η:** και **πιτσακαλίδα** – γυναικείο αιδούο – μόνο στην ειρωνική φράση: «της κουνήθηκε η πίτσκα», επί αδιαφόρου γυναίκας – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κύσθος» (= γυναικείο αιδούο, Βλαχ. *kizda*, Ρουμ. *pizda*, Σλ. *picka*).
- πλακός ο:** φράχτης, έρκος από χάρακες, «σταβαρωσιά» (β.λ.) – ετυμ. Λατ. *PALUS* ή *PALUCEUS* (= χάραξ, παλούκι, σταυρός) > παλ(ου)κός > πλακός (= χαράκωμα, δηλ. φράχτης από χάρακες).
- πλάσκα η:** **1)** η «πλόσκα» (β.λ.), **2)** και **πλάκα** – επίπεδη έκταση – ετυμ. αρχ. Ελλ. «πλάξ» (= πλάκα – επίπεδο, ίσιωμα, πεδιάδα) > παλ. Σλ. *PLOSKb* και Βουλγ. *PLOSKO* (= πλατύ, επίπεδο), Σερβ. *PLOCA* (= πλάκα).
- πλαστήρ(ι) το:** ξύλινος κυκλικός δίσκος μεγάλης διαμέτρου πάνω στον οποίο ανοί-

γουν τα φύλλα της πίπτας με τον ραβδόμορφο πιπτόξυλο [«πλάστ(η)ς» (β.λ.)] – ετυμ. αρχ. Ελλ. «πλάσσω» (= πλάθω, σχηματίζω, μορφοποιώ, κατασκευάζω).

πλάστ(η)ς ο: και το **πιπτόξ(υ)λο** – ραβδόμορφο ξύλο με το οποίο πλάθονται τα φύλλα της πίπτας, ο «κλώστης» (β.λ.), η «οκλα(γ)ή» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «πλάσσω» (= πλάθω, σχηματίζω, μορφοποιώ, κατασκευάζω).

πλατάρια τα: **1)** τα φτερά των πτηνών, **2)** τα επί των αστραγάλων, εν είδει φτερών, κεντήματα της «πατούνας» (β.λ.), τα λεγόμενα και **πουλιά**, ενώ τα επί των δακτύλων κεντήματα λέγονται **νυχάκια**.

πλατόνα η: όμορφη και γεροδεμένη γυναίκα – ετυμ. Ελλ. «πλάτανος» > πλατόνι (= πλατάνι), εδώ μεταφορικώς, όπως ακριβώς λένε «μπορικά» (β.λ.).

πλατσαρίζω: και **πλατσαρνών** – **1)** κτυπώ με την παλάμη, κολαφίζω, χαστουκίζω, **2)** πλαταγίζω νερό και διαβρέχομαι ή πιτσουλίζω κάποιον – το **πλατσάρ(η)σμα** (= διαβροχή, κοινώς **πλατσούρισμα**) – ετυμ. Ελλ. ηχοποίητη από τον ήχο «πλατς – πλατς», όπως ακριβώς και το «πρατσαλίζω» (β.λ.).

πλιάκος ο: γέρος, υπέργηρος, δηναιός γέρων – το θηλυκό η **πλιάκω** (= γριά) – ετυμ. αρχ. Ελλ. στη διάλεκτο των Μολοσσών, κατά Στράβωνα, «πελλάς» και «πελάκος» (= γέρων, Αλβ. *plak* ή *pljak*), στην αρχ. Ηπειρωτική και Μακεδονική αντιστοίχως «πελειοί» ή «πελιγάνες» (= πρεσβύτεροι). Ενδεχομένως και από το νέο Ελλ. «παλιακός» (= παλαιός, αρχαίος, πολυκαιρινός).

πλιάτσ(ι)κα τα: **1)** έναρα, λεία, σύλα, ελώρια, λαφυρα, Λατ. *spolia*, τα οποία απάγονται μετά από επιδρομή, **2)** στην φράση: «πήρε τα πλιάτσ(ι)κά του και έφυγε» σημαίνει τα προσωπικά πράγματα που μπορούν να μεταφερθούν σε «ζαλίκ(ι)» (β.λ.), π.χ. ρούχα, σκεύη – το **πλιάτσ(ι)κο** (= λεηλασία, σύληση, λαφυραγωγία), ο **πλιατσ(ι)κολόγος** (= λαφυραγωγός, λεηλάτης) και το ρήμα **πλιατσ(ι)κώνω** ή **πλιατσ(ι)κολογώ** – ετυμ. λέξη βαλκανική, Αλβ. *placikë-a*, Τουρκ. *plac̣ka*, Σερβ. και Βουλγ. *pljačka*, Ρουμ. *pleășcă*, που όλα έχουν κοινή αφετηρία, με παραφθορά, το Βυζ. «(α)πελάτικα» > πλιάτσικα (= απαγόμενα κλοπιμαία ζωοκλοπών και ληστών, που λέγονταν «απελάτες») – Άλλως από το Λατ. *pilo* (= περισυλώ, συλώ) και *pilatus* (= συλητής) > Γαλλ. *pillage* (= σύληση, λεηλασία) – σχετ. «κατσιαπλιάδες» (β.λ.).

πλόσκα η: πεπλατυσμένη παγουροειδής ξύλινη οινοδόχη, «φλάσκα» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «πλάκα» και «πλάσκα» (β.λ.) > παλ. Σλ. *PLOSKVA* και Βουλγ. *PLOSKA* (= φορητό ξύλινο πεπελατυσμένο κρασοδοχείο) – σχετ. «κώφα» (β.λ.) και «τσότρα» (β.λ.).

πλουμπούδα η: πολυστόλιστη γυναίκα – τα **πλουμπίδια** (= στολίδια, κεντήματα) – ετυμ. νέο Ελλ. «πλουμίζω» (= στολίζω, διακοσμώ) < Λατ. *PLUMA* (= φτερό), *PLUMARIUS* (= ποικιλτής).

πλοχειρίζω: χωρίζω με τη χούφτα του χεριού το εντός του σκαφιδιού ζυμάρι σε καρ-

βέλια και το βάζω στην πινακωτή να φουσκώσει – ετυμ. Ελλ. «πλόχειρο» (β.λ.), και όχι από το «αποχειρίζω» (β.λ.).

πλόχειρο το: το θέναρ της παλάμης, το γύαλον της χειρός, δηλ. η φούχτα ενός χεριού, κοινώς και βούρα – ετυμ. Ελλ. «απλούν» + «χέρι».

ποδανάρ(ι) το: και σπανίως **μπατζάκ(ι)** – σκέλος παντελονιού, βρακοπόδι – ετυμ. Ελλ. «πόδι» και Τουρκ. *BACAĞ* (= βρακοπόδι), περσικής προέλευσης.

πόθος ο: ξύλινο δοχείο τοποθετημένο μπροστά και λίγο χαμηλότερα από τη μυλόπετρα, εντός του οποίου πίπτει το εξ αυτής εξερχόμενο αλεύρι – ετυμ. αρχ. Ελλ. «αποτίθημι» (= τοποθετώ παράμερα, αποθηκεύω) > απιθώνω ή αποθώνω > πόθος.

πολεμώ: εκτός από την συνήθη έννοια, συνεκδοχικά σημαίνει και εκσφενδονίζω, λεύω, πετροβολώ.

πολιτεία η: όχλος πολύς, κοσμοσυρροή, π.χ. στη φράση: «ήταν στο γάμο κόσμος πολιτεία» – ετυμ. νέο Ελλ. «πολιτεία» (= πολυάνθρωπη πόλη).

πόλκα η: 1) σπανίως **πλόσκα** – τρόπος πισωδεσίματος του γυναικείου κεφαλομάντηλου [«τσεμπέρ(ι)» (β.λ.)] ώστε να φαίνεται όλο το πρόσωπο και ο λαιμός, **2)** είδος κουρέματος των αγοριών – ετυμ. Σλ. *POLKA* (= τρόπος κόμμωσης – είδος χορού), εκ του *POLSKA* (= Πολωνία).

πονοκαρδῶ: έχω πόνο στο στομάχι, κοιλοπονῶ – ετυμ. Ελλ. «πόνος» (= άλγος) και αρχ. Ελλ. «καρδιάω» (= πονῶ στην καρδιά ή στο στομάχι).

πόντσ(ι) το: ποτό από ξαναβρασμένο «τσίπουρο» (β.λ.), στο οποίο κατά τον βρασμό προσθέτουν πάντα ζάχαρη και προαιρετικά άλλα αρωματικά αρτύματα – ετυμ. Αγγλ. *PUNCH* (= ποτό ναυτικών) και Τουρκ. *PONÇ* (= είδος ποτού).

πορεύω: και **πορεύουμε** – επί δύσκολης διαβίωσης στη φράση: «θα πορέψουμε», όπου σημαίνει θα περάσουμε, θα τα βολέψουμε, θα τα καταφέρουμε – ετυμ. αρχ. Ελλ. «πορεύω» (= κάνω να υπάγει, άγω, φέρω – πορίζω, προμηθεύω).

ποσπερίτσα η: η τελευταία μέρα του Νοέμβρη (του Αντριά = Αγίου Ανδρέα), καθώς και η πλησία γιορτή των εισοδειών της Θεοτόκου (21 Νοεμβρίου), οι οποίες συμπίπτουν με το τέλος της σποράς. Κατ' αυτές, εθιμικώς, βράζουν και τρώνε «μπομπόλια» (β.λ.), δηλ. κάθε είδους σπόρους και όσπρια – ετυμ. Ελλ. «αποσπέρνω» (= τελειώνω τη σπορά).

ποστάβ(ι) το: και **ποστάφ(ι)** – κάδος με συνεχή εισροή-εκροή κρύου νερού, ως ψύκτης του απαγωγού σωλήνα [«γλάς» (β.λ.)] των ατμών στην απόσταξη των στεμφύλων σε «καζάν(ι)» (β.λ.), όπου παράγεται η «ρακή» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «αποστάζω» > ποστάβι. Στα Βουλγ. *POSTAV* (= γούρνα, κάδος, κιβώτιο).

πουκάρ(ι) το: όσο μαλλί προέρχεται απ' το κούρεμα ενός πρόβατου μαζεμένο σε έναν όγκο – ετυμ. αρχ. Ελλ. «πέκω» (= κουρεύω) > πόκος > πουκάρι – το **αρνοπόκ(ι)** (= πόκος απ' την κουρά των αρνιών).

πούλ(ι) το: **1)** γραμματόσημο, ένσημο, **2)** πεσσός επιτραπέζιου παιχνιδιού – ετυμ. Τουρκ. *PUL* (= χαρτόσημο, πετάλιο παιχνιδιού, λέπι, οβολός) < συμφυρμός εκ των αρχ. Ελλ. «φόλλις» (= οβολός, δηλ. μικρό χάλκινο κέρμα ελάχιστης αξίας, κοινώς πεντάρα, Λατ. *follis*) και «φολίζ» (= λέπι, στίγμα).

πούλιες οι: (μόνο στον πληθυντικό) τα αστραφτερά μικρά κυκλικά πετάλια με τα οποία, στο παρελθόν, διακοσμούσαν τα γυναικεία μαντήλια και φορέματα, κυρίως τα νυφιάτικα, οι «φέξεις» (β.λ.) – ετυμ. «πούλ(ι)» (β.λ.).

πούλκα η: **1)** και **π(ου)λακίδα** – μικρή όρνιθα, λίγο πριν και μετά την πρώτη ωοτοκία, **2)** μεταφ. μικρό κορίτσι – ετυμ. νέο Ελλ. «πουλάδα» < Λατ. *PULLUS* (= μικρός νεοσσός).

πουμπώνω: σφραγίζω αεροστεγώς, καλύπτω ασφυκτικώς – ετυμ. Ελλ. «πώμα».

πουμπωτός-ή-ό: **1)** ο σκεπασμένος ασφυκτικώς, **2)** φαγητό πνικτό, δηλ. ψημένο σε καλά σφραγισμένο σκεύος – ετυμ. Ελλ. «πουμπώνω» (β.λ.).

πουποβίτσα η: μικρό κορίτσι, κοντούλα γυναίκα – ετυμ. Λατ. *PUPA* (= παιδίσκη – κούκλα).

πούσ(ι) το: και **πούτσ(ι)** (στην Αγία Παρασκευή, πρώην Κεράσοβο) πηγάδι, φρέαρ – ετυμ. Λατ. *PUTEUS* (= φρέαρ, όρυγμα, Ιταλ. *rozzo*, Αλβ. *rus-i*, Ρουμ. *ruț*, Βλαχ. *puts*) > Σερβ. *PUC* (= κοιλότητα, λάκκος, στέρνο).

πούσκος ο: άνδρας αλητόβιος και γυναικάς, διεφθαρμένος – ετυμ. Τουρκ. *PUSKU* (= φθαρμένος).

πούσλα η: και **πουσιούλα** – **1)** κλήρος, λαχνός σε μικρό στριφτό χαρτάκι, **2)** μικρό χαρτάκι, εν είδει πινακίδας, στο οποίο γράφεται η τιμή πώλησης προϊόντος – ετυμ. Τουρκ. *PUS(U)LA* (= πρόχειρο σημείωμα – πυξίδα, κοινώς μπούσουλας), εκ του Ελλ. «πύξος» (= πυξάρι, Λατ. *buxus* ή *ryxus*).

πούτσα η: πέος, το ανδρικό μόριο – ο **πουτσαράς** (= πόσθων, ο έχων μεγάλο πέος – γενναίο παλληκάρι) και το επίρρημα **πουτσαρίσια** (= παλληκαρίσια) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «πόσθη» (= ακροβυστία – ανδρικό μόριο).

πούχναβος-η-ο: και **προύχναβος** ή **ζαραμπούχαβος** – αυτός που έχει πρησμένη όψη και δείχνει βλαμμένος [έχει «ζαράλ(ι)» (β.λ.)] από αρρώστια – ετυμ. Σλ. *PUHNA* και *BUHNA* (= φουσκώνω, πρήζομαι) > Αλβ. *BUHAVITEM* (= οιδαίνω, φουσκώνω), Ρουμ. *PUHAV* (= φουσκωτός – πλαδαρός).

πόχες οι: καλά υποδήματα από κατεργασμένο δέρμα και χονδρή σόλα – η **πόχα** (= κάττυμα, Λατ. *solum*) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ύποχος» (= υποκείμενος).

πραγαδώνω: καταπραύνω, καταλαγιάζω, επί σωματικού πόνου κυρίως – ετυμ. Ελλ. «πράος» > πραγά (= ήρεμα, γαλήνια) > πραγαδώνω (= καταλαγιάζω).

πράματα τα: **1)** αντικείμενα, **2)** φορτηγά ζώα, υποζύγια, οικόσιτα ζώα – ετυμ. λέξη ελληνική, λεγόμενη με την έννοια του Λατ. *res* (= πράγμα).

πρατσαλίζω: και **πρατσαλνώ** – 1) πιτσιλίζω, πλαταγίζω νερό και διαβρέχω κάποιον, 2) μπατσίζω, κολαφίζω – ετυμ. ηχοποίητη από το «πρατς», όπως και το «πλατσαρίζω» (β.λ.).

πρέκνα η: φακίδωση προσώπου – **πρέκναβος-η-ο** είτε **πρεκνιάρ(η)ς-α-(ι)κο** (= φάκοψις) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «περκνός» (= μελανόστικτος).

πρησκάλια τα: και **πρασκάλια** – παρωτίδες, μαγουλάδες, χοιράδες, ήτοι εξόγκωση των αδένων του λαιμού – ετυμ. αρχ. Ελλ. «πρήθω» (= φουσκώνω, πρήζω) > πρήσκω > πρησκάλια > Βουλγ. *PRISKA* (= φούσκα, σπυρί).

πριτσακαβιάζω: και συχνά **πρατσακαβιάζω** – κτυπώ κάποιον με βέργα ή ράβδο – ετυμ. Βουλγ. *PRbCKA* ή *PRbT* και Σερβ. *PRUT* (= βέργα, ραβδί).

προκόβα η: υπόσαγμα, «πάλλα» (β.λ.), δηλ. ύφασμα που τοποθετείται στη ράχη των φορτηγών ζώων για να τα προφυλάσσει από την τριβή του σαμαριού – ετυμ. παλ. Σλ. *POKROVb* (= κάλυμμα, σκέπασμα).

πρόσβορος-η-ο: (επί βρεφών) παχουλός, εύσωμος – ετυμ. Ελλ. «πρόσβαρος» (= βαρύτερος του κανονικού).

προσθηλιάζω: βυζαίνω, θηλάζω, κυρίως τα μικρά αρνολάτσικα – ετυμ. Ελλ. αντί του ορθού «προσθηλάζω».

πρου(γ)ηυτώ: μόνο σε φράσεις του τύπου «να πρου(γ)ηυτώ» ή «να πρου(γ)ηυτούμε», με τη σημασία να φάμε πρόγευμα, να φάμε το «άριστον» (= πρωινό), κοινώς να κολατσίσουμε – ετυμ. αρχ. Ελλ. «προγεύομαι» (= προδοκιμάζω με την γεύση, προγευματίζω, προτρώγω).

προύσια η: διάπυρη καρβουνιά, πυρώδης ανθρακιά – ετυμ. Ελλ. «πυρ» > Λατ. *PURNA* ή *PRUNA* (= ανθρακιά, Αλβ. *prush*) και Ιταλ. *BRUCIARE* (= καίω, πυρακτώνω).

προύτσες οι: είτε **πρύτσες** και συχνά **προυτσαλίδες** – νιφάδες ψημένων κόκκων καλαμποκιού, «παπαδίτσες» (β.λ.), Αγγλ. *pop-corn* – ετυμ. λέξεις ηχοποίητες εκ του ηχού «προυτς» ή «πρυτς», όπως το «προυτσώ» (β.λ.) και το Αγγλ. *pop* (= σκάζω με κρότο).

προυτσιαλίζω: και **προυτσιαλ(ν)ώ** – (για ζώα) οχεύω, βατεύω, «μαρκαλίζω» (β.λ.) – το **προυτσιαλ(ι)** (= επιβήτορας, πηδηχτής, βιβαστής) – η **προυτσιαλιά** (= βρώμος, δυσωδία οργώντος επιβήτορος, κινάβρα, γράσος, κοινώς *πρισίλα*) – ετυμ. όχι από το Σλ. *PRbC* (= τράγος, Αλβ. *perci*), αλλά εκ του αρχ. Ελλ. «προσάλλομαι» [= (για αρσενικά ζώα) επιπηδώ, επιθορώ, βατεύω, βιβάζω, οχεύω, Λατ. *praesalio*] > προτσαλλούμαι ή προτσιαλώ.

προυτσώ: 1) (για καρπούς που ψήνονται) σκάω με κρότο, κάνω «προυτς» και σκάζω, 2) (επί φωτιάς) τριζοβολώ και εκτοξεύω σπίθες – ετυμ. ηχοποίητη λέξη.

προφέρνω: και **προσφέρνω** – εκτός από τη συνήθη έννοια, σημαίνει και προσομοιάζω προς κάποιον, π.χ. στη φράση: «προφέρν' στ' μάνα τ'».

προφορά η: εκτός από τη συνήθη έννοια, σημαίνει και δυσωδία, βρομοκόπημα, δυσσομία, δείγμα έναρξης σήψης ή ευρωτίας, π.χ. στη φράση: «το κρέας έχει προφορά» – ετυμ. αντί του σωστού αρχ. Ελλ. «αποφορά» (= δασμός – κέρδος – αναθυμίαση, ατμός).

πρωτοπούλ(ι) το: **1)** νεογέννητο σμήνος μελισσών που εγκαθίσταται σε κυψέλη, **2)** το πρώτο μέλι που τρυγούμε κάθε χρόνο από μια κυψέλη – ετυμ. Λατ. *PULLUS* (= νεοσσός).

πυροσιά η: πυροστάτης, ο επιστάτης της χύτρας, λάσανον, ο χυτρόπους, ο τριγωνικός τρίποδας που υποβαστάζει τη χύτρα επί της πυράς – ετυμ. αρχ. Ελλ. «πύρ» + «ίσταμαι».

πυχός ο: όρυγμα ή κοιλότητα σε υγρότοπο όπου συλλέγονται νερά, με τα οποία κατόπιν αρδεύονται κήποι, ο «β(ου)ρός» (β.λ.), που αλλού λέγεται «βούρα» – ετυμ. παραφθορά του Λατ. *PUTEUS* (= φρέαρ, όρυγμα) > «πούσ(ι)» (β.λ.) και παλ. Σλ. *PUHLB* (= κούλος).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιας

P

ράζω: κτυπώ με δύναμη, π.χ στη φράση: «θα σ' ράξω μια και θα δεις τον ουρανό σφουντύλ(ι)» – ετυμ. αρχ. Ελλ. «αράσσω» ή «ράσσω» (= κτυπώ, κρούω ισχυρώς, πατάσσω, συντρίβω).

ραθυμάω: συνήθως **ραθηήμ(η)σα – 1)** δυσφορώ, στενοχωρούμαι, π.χ. στη φράση: «αραθύμ(η)σα που με μάλωσες!» 2) εσφαλμένως αντί «**αρραθύμ(η)σα**» εκ του «αρραθυμάω» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ραθυμέω» (= αργώ, σχολάζω, είμαι οκνηρός, φυγοπονώ, αδιαφορώ).

ραιβός-ή-ό: και συχνότερα **ραιβοπόδαρος-η-ο** – στρεβλοπόδαρος, αγκυλόπους, αυτός που έχει τοξωτά σκέλη και δεν εφάπτονται τα γόνατά του – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ραιβός» (= κυρτός προς τα έσω, στραβός – στραβοπόδης).

ρακή η: και το **ρακί** – στεμφυλόπνευμα, ποτό από απόσταξη των στεμφύλων, «τσίπουρο» (β.λ.). Υπάρχει το **πρωτορράκ(ι)** (= το αρχικό δυνατό απόσταγμα), το **απορράκ(ι)** (= το τελευταίο αδύνατο απόσταγμα) και το **μεταβγαλμένο** (= ρακί διπλής απόσταξης) – ετυμ. κατά Ησύχιο αρχ. Ελλ. «ράχι» (= στέμφυλο) > ρακί (= στεμφυλόπνευμα) που σχετίζεται με το ομοίωμα Τουρκ. *raki* < Αραβικά *arak* < Ινδικό *ARRAK* (= οινόπνευμα).

ράντω η: 1) βραδύς, αδιάφορη, απερίσκεπτη, αβέλτερη, 2) ατιμέλητη στην ένδυση και εμφάνιση – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ράδιος» (= ευχερής, εύκολος, αμελής, αδιάφορος, απερίσκεπτος).

ρασιεύω: συγκυρέω, δηλ. τυχαίως συναντώ, κατά τύχη βλέπω, έλαχε να περνώ, συμπτωματικώς εμφανίζομαι – η **ράστ(η)** (= συγκυρία, ευκαιρία) – ετυμ. Τουρκ. *RASLAMAK* (= συναντώ τυχαία, μου έλαχε, επιτυγχάνω το σκοπό) και *RASTGELE* (= τυχαίως) > Αλβ. *RASË-A* (= τυχειότητα, περίπτωση, σύμπτωση) και *RAST-I* (= ευκαιρία, περίπτωση).

ράσιος-ιω-ιο: λακιστός, απεριποίητος, κουρελιάρης – ετυμ. Ελλ. «ράκος» (= κουρέλι) > ράκιος ή ράσιος ή από το συγγενικό «ρέσια» (β.λ.).

ραχάτ(ι) το: ανάπαυση, ξέγνοιαστη ξεκούραση – ετυμ. Τουρκ. *RAHAT* (= ησυχία, ανάπαυση).

ράτσ(ι)κας ο: σκορπιός – ετυμ. Σλ. *RACEK* (= κάβουρας), *RAK* (= σκορπιός), εκ της ρίζης του Ελλ. «δράπτω» (= πιάνω με το χέρι, τσακώνω, αδράχνω, αρπάζω, κοινώς

- γραπώνω) > δράκα και δρακιά (= χούφτα, χεριά, δραξιά), Σλ. *raka* ή *ruka* (= χέρι, με αρχική έννοια χηλή προς άδραξη, όπως είναι οι δαγκάνες του σκορπιού) – σχετ. «μπικουλέτσ(ι)» (β.λ.) και «μπιτσιαλάκος» (β.λ.) με ομοιόσημη ετυμολογία.
- ρεβάν(ι) το: 1)** και **ραβάν(ι)** – τροχασμός ίππου, γρήγορος βηματισμός αλόγου, **2)** (ως επίρρ.) γρήγορα, ταχινά – ετυμ. Τουρκ. *REVANE* (= πορευόμενος, ρέων), **3)** στη φράση: «το έχει ρεβάν'» σημαίνει ζήλος – ετυμ. Σερβ. *REVAN* (= ζηλωτής).
- ρέγουλα η:** στη φράση: «τα έβαλα σε ρέγουλα» σημαίνει τάξη, τακτοποίηση – ετυμ. Λατ. *REGULA* (= κανών, νόμος, μέτρο).
- ρέ(γ)ουλα τα:** επιθυμίες, ό,τι καλό επιθυμεί να έχει κάποιος, π.χ. αγαθά, ευκολίες, ανέσεις, κ.λπ. – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ορέγομαι» (= σφόδρα επιθυμώ),
- ρεζές ο:** στροφέας των πορτοπαραθύρων, γίγγλυμος, θαιρός, «μεντ(ρ)εσές» (β.λ.) – ετυμ. Τουρκ. *REZE* (= στροφεύς, στρόφιγξ), περσικής προέλευσης.
- ρεζίλ(ι) το:** εξευτελισμός, γελοιοποίηση «ρουσφάι» (β.λ.)- το ρήμα είναι **ρεζιλεύω/ομαι** – ετυμ. Τουρκ. *REZIL* (= αισχρός, αναίσχυντος, κακοήθης), αραβικής αρχής.
- ρέκος ο:** μόνο επί δαρμού σε φράσεις τύπου: «τού 'δωσα ένα ρέκο» ή «του χρειάζεται ένας ρέκος» ή «έφαγε ένα ρέκο», δηλ. ένα ραπισμό, ραβδισμό, ξύλο – ετυμ. μισν Ελλ. «ρέκος» (= ζωστήρας, ζώμα, ζωνάρι, ζώνη), που συχνά είναι όργανο δαρμού.
- ρεμάλ(ι) το:** τιποτένιος, ουτιδανός – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ράμνος» (= αγκαθωτός θάμνος, παλιούρι, Λατ. *ramnus*) > Λατ. *RAMALIA* (= φρύγανα, κάρφη, κομμένα κλαδιά, Ιταλ. *ramaglia*) > ρεμάλι (= ευτελής, άνευ αξίας, αχρείος), εδώ μεταφορικά. Στα Τουρκ. *remmal* (= γεωμάντης – απατεώνας), αραβικής προέλευσης.
- ρεμπελιό το:** οκνηρή ζωή, διαβίωση χωρίς μόχθο – ετυμ. Λατ. *REBELLIO* (= επανάσταση, αποστασία), με την έννοια ότι ο επαναστάτης απεργεί και δεν κοπιάζει.
- ρεντεύω:** τρέχω, θέω – η **αρέντα** (= τρέξιμο) και **αρέντα!** (= τροχάδην, δρομέως) – **ρεντάτος-η-ο** (= ο τροχάδην ερχόμενος) – ετυμ. Λατ. *REDA* και *RHEDA* (= απήγη, ρέση, τετράτροχη αρμάμαξα) > ρεντεύω (= αρματοδρομώ – τρέχω δρομέως, Αλβ. *rend*).
- ρέ(ν)τζα η:** βασική υφή, κύριος ιστός ύφανσης, π.χ. στις φράσεις: «είναι από καλή ρέ(ν)τζα» ή «έχει γερή ρέ(ν)τζα» – ετυμ. Ιταλ. *REZZA* (= κάνναβος, καμβάς, ιστός).
- ρέ(ν)τζελα τα:** και συχνά **ρε(ν)τζέλια** και με συγκοπή «τζέλια» (β.λ.) – τίλματα, ξέφτια, κροσσοί, νήματα εφθαρμένου ιστού υφαντού που κρέμονται και αιωρούνται, και κατ' επέκταση ράκη, κουρέλια – ετυμ. ρέ(ν)τζα (β.λ.).
- ρέσια τα: 1)** ράκη, λαίφη, κουρέλια, **2)** τίλματα, ξέφτια, κρόσσια – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ρήσσω» (= ρηγνύω, θραύω, συντρίβω, σπάζω, ξεσχίζω, καταστρέφω, Λατ. *frango*) > Αλβ. *rreckë-a* (= ράκος, κουρέλι) και Βουλγ. *resa* (= κροσσοί, θύσανοι), που έχουν συγγενική ρίζα με το Ελλ. «ράκος» ή «βράκος».

ρετζιέπ(ι) το: μεταφ. παρακατιανός, τιποτένιος, ουτιδανός – ετυμ. «ρέσια» (β.λ.) και παλ. Σλ. *RZBb* (= λαίφος, κουρέλι), που έχουν συγγενική ρίζα με το Ελλ. «ράκος».

ρητζιάς ο: και **ρετζιάς** – λόγος, προσταγή, εντολή, παραγγελιά ή παράκληση – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ερώ» (= θα λέγω) > ρήση > ρητζιάς > Βουλγ. *REC* (= μιλιά, λόγος) και (NA)*REZDANE* (= παραγγελία), Τουρκ. *RICA* (= παράκληση).

ρήτκος-ια-ο: και **ρέτκος** – δραστήριος, ενεργητικός – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ρέζω» (= ενεργώ) > ρέκτης (= δραστήριος) > ρέτκος ή ρήτκος (= ενεργός).

ριτσιώνω: **1)** σηκώνονται οι τρίχες μου, **2)** μεταφ. φρίπτω, ανατριχιάζω, **3)** μεταφ. θυμώνω, εξαγριώνομαι – ετυμ. Λατ. *ERICIUS* (= εχίνος, Ιταλ. *riccio*, Αλβ. *iriq-i*, Βλαχ. *aritsiu*) > ριτσιώνω (= σηκώνεται η τρίχα μου, σαν τα αγκάθια του σκαντζόχοιρου, δείγμα φρίξης ή θυμού).

ρνίθια τα: οι κόττες – ετυμ. Ελλ. «όρνιθες» > ορνίθια > ρνίθια.

ρόγα η: ετήσιος μισθός ή αμοιβή βοσκού σε χρήμα ή σε είδος – το ρήμα είναι **ρογιάζω** και αντίθετο **ξερογιάζω** – ετυμ. Λατ. *ROGA* (= μισθός από το δημόσιο ταμείο, κυρίως στρατιωτικού) > Αλβ. *RROGË-A* και παλ. Σλ. *RUGA*, με παρόμοια σημασία.

ρογκάτσ(ι)κος-ια-(ι)κο: μονόρχις, το μερικώς ευνοημένο ζώο – ετυμ. Σλ. *ROGAC* (= το μεγαλοκέρατο ελάφι άλκη – κέρατο – το πέος – ζώο με ένα αρχείδι).

ρόγκ(ι) το: νεοανοιγμένο χωράφι που προέκυψε από αποψίλωση ή κάψιμο δάσους – τα **παλιόρρογκα** (= βοσκοτόπια από παλιότερες πυρπολήσεις δάσους) – ετυμ. Λατ. *ROGUS* (= φωτιά) > νέο Ελλ. «ρογκίζω» (= καίω ξερόχορτα ως προετοιμασία για νέα σπορά χωραφιού) και Αλβ. *ROGË* (= ξέφωτο ζωσμένο από δάσος).

ρόκα η: **1)** δύο μακρές ταινίες από πορφυρά σειρήτια που στόλιζαν την πλάτη της γυναικείας «φλοκάτας» (β.λ.), ίσως το αρχ. Ελλ. «κηρύκειον», που αλλού λέγεται και «λακάτη» – ετυμ. νέο Ελλ. «ρόκα» (= ηλακάτη, Ιταλ. *rocca*), λόγω της ραβδόμορφης όψης τους, εξού και παλ. Σλ. (*S*)*ROKA* (= ποίκιλμα, κέντημα), **2)** ο μη εκκοκκισμένος σπάδικας του καλαμποκιού, **3)** σημάδι αναγνώρισης στο αφτί ζώου, **4)** η ηλακάτη για γνέσιμο, Λατ. *colus*, **5)** στη φράση: «ρόκα το ποδάρι» σημαίνει άκαμπτο, ναρθηκωμένο, το κοινώς λεγόμενο «κόκκαλο το ποδάρι» – ετυμ. Ιταλ. *ROCCA* (= ηλακάτη – βράχος – κόκκαλο).

ρόπουτος ο: **1)** το κτύπημα της θύρας, **2)** θόρυβος, κρότος – το ρήμα είναι **ροπουτώ** – ετυμ. Ελλ. «θόρυβος», από όπου με μετάθεση Λατ. *RUTUBA* (= ταραχή) και περαιτέρω στα Σλ. και Βλαχ. *ROPOT* (= κρότος) και στα Βουλγ. *TROPOT* (= ποδοβολητό).

ρόσια η: γίδα κοκκινότριχη – ετυμ. «ρούσος» (β.λ.).

ρουβαμιά η: σωρός από λιχνίσματα ροβιού, η «χνούμη» (β.λ.) από ρόβι – ετυμ. Ελλ. «όροβος» (= το κτηνοτροφικό φυτό βίκια η ερβιλία, το ρόβι) – Η ιδιωματική φράση: «κόβει ρόβια» σημαίνει φοβάται.

ρούγα η: στενή δίοδος σε φράχτη, μάνδρα, τοίχο, κ.λπ. – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ρώξ» > ρώγα (= ρωγμή, πέρασμα, στενή δίοδος).

ρου(γ)ί το: ρώγα μαστού, θηλή – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ρώξ» (= στενή δίοδος).

ρουγκάλ(ι) το: 1) συχνά και **ρουγκόλ(ι)** – καυσόξυλο, κούτσουρο για τη φωτιά – ετυμ. Λατ. *RUGALIS LIGNUM* (= καυσόξυλο), **2)** επιβήτωρ βους, ταύρος – ετυμ. «ρουγκαλιά» (β.λ.), άλλως από το παλ. Σλ. *ROGLb* (= κέρασ, Σλ. *rog*) και *ROGATb* (= κεράστης), ως κερασφόρο ζώο.

ρουγκαλιά η: 1) μουγκανητό βοδιού, μυκηθμός, μούγκρισμα – **ρουγκαλ(ν)ιούμαι** (= μωκώμαι), **2)** ρέψιμο, ερευγμός, ερυγή – **ρουγκαλίζομαι** (= ρεύομαι) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ερυγάω» ή «ερυγγάνω» (= ερεύγομαι, εξεμώ, φτύνω, Λατ. *erugo*) και «ερύγμηλος» (= ο μουγκρίζων δυνατά).

ρ(ου)μάν(ι) το: συνήθως τα **ρ(ου)μάνια** – πυκνό δάσος – ετυμ. Τουρκ. *ORMAN* (= δάσος).

ρουμεντός-ή-ό, (για φρούτα) ροδοκόκκινος, ροδαλός, και συνεπώς ώριμος – ετυμ. παλ. Σλ. *RUMJENb* (= ερυθρός, εύχρους) > Βουλγ. *RUMEN* και Σερβ. *RUMENIT* (= ερυθρός, ροδοκόκκινος), μάλλον συγγενή με την ρίζα του «ρούσος» (β.λ.).

ρουμοπούλια τα: και **ρυμοπούλια** – γενικώς τα άγρια πτηνά του δάσους – ετυμ. Ελλ. «δρυμός» (= δάσος δρυών), αντί του σωστού «(δ)ρουμοπούλια» > ρυμοπούλια ή ρουμοπούλια, με τροπή του Υ σε ΟΥ και πιθανή επιρροή από τη λέξη «ρ(ου)μάν(ι)» (β.λ.).

ρούμπας ο: 1) ο νικητής στο παιχνίδι με τη σβούρα – ετυμ. «ρούμπος» (β.λ.), **2)** μεταφ. καταβροχθιστής, αδηφάγος – ετυμ. «ρουμπώνω-2» (β.λ.).

ρούμπος ο: 1) παιδικό παιχνίδι με σβούρα, **2)** επιτυχές ρίξιμο της σβούρας ώστε να σταθεί όρθια και να περιστρέφεται επί μακρόν – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ρύμβος» (= ρόμβος, σβούρα, παλ. *rombo* < Λατ. *rhombus*).

ρουμπώνω: 1) νικώ τους αντιπάλους μου στο παιχνίδι με τη σβούρα – ετυμ. «ρούμπος» (β.λ.), **2)** μεταφ. καταβροχθίζω, κατατρώγω – ετυμ. αντί του «ρουμπώνω-2» (β.λ.).

ρούντο το: (επί μαλλιού) απαλό, σγουρό – ετυμ. Λατ. *RUDIS* (= ακατέργαστος – τραχύς, άγριος), απ' όπου κατ' αντίθεση Σλ. *RUD* (= απαλός, μαλακός).

ρούπα η: 1) και **τρούπα** – οπή, τρύπα – ετυμ. Ελλ. «τρύπα» > τρούπα > ρούπα > παλ. Σλ. *rura*. (= οπή), **2)** γκρεμός, απόκρημνο κατσάβραχο – ετυμ. Λατ. *RUPES* (= κρημνός, βράχος).

ρουπακιάζομαι: αμύσσομαι, εκδέρομαι, δρύπτομαι, ξεσχίζομαι από κλαδιά, «τσιαπουριάζομαι» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ρωπάκιον» (= χαμόκλαδο, κλαδί).

ρουπώνω: 1) εμβύω, βάζω βιαίως κάτι μέσα σε οπή ή στένωση, «στρουπώνω» (β.λ.), **2)** μεταφ. τρώγω πολύ, καταβροχθίζω, «ρουμπώνω-2» (β.λ.) – **αρούπωτος-η-ο**

(= αδηφάγος, αχόρταγος), **3**) στη φράση: «ρούπωσαν τα γίδια» σημαίνει μπήκαν σε κοίλωμα ή σπηλιά και δεν φαίνονται – ετυμ. Ελλ. «ρούπα-1» (β.λ.).

ρούσ(ι)ος-α-ο: πυρρόξανθος, ερυθρωπός, πυρρός – ετυμ. μsn Ελλ. «ρούσιος» (= πυρρόχρωμος, ξανθοκόκκινος, Λατ. *russus*, Σλ. *rush*), εκ της ρίζης «ρυ» του «ερυθρός» (= κόκκινος, Λατ. *rubrus* ή *rufus* ή *rutilus*), με σχετικό και το «ρουμεντός» (β.λ.).

ρουσφάι το: μόνο στη φράση: «έγινα ρουσφάι», όπου σημαίνει: **1**) «ρεζίλ(ι)» (β.λ.), δηλ. γελοιοποιήθηκα, εξευτελίστηκα, από το Τουρκ. *RUSVAY* (= επονείδιστος, αίσχιστος), ή το Σερβ. *RUSVAJ* (= οχλοβοή, μέγας θόρυβος, βοή), **2**) μεταφ. διαβρέχτηκα, καταμουσκέυτηκα, επειδή τους κακούργους, στο παρελθόν, τους κούρευαν και τους περιέφεραν στις γειτονιές, όπου οι πολίτες τους κατάβρεχαν προς εξευτελισμόν, κοινώς «τις λούζονταν» τις αισχροτήτές τους.

ρουσφέτ(ι) το: **1**) (παλιά) δωροδοκία σε αξιωματούχο προς εξυπηρέτηση, **2**) (τώρα) εξυπηρέτηση με παράκαμψη της έννομης τάξης, με την κρυφή μεσολάβηση υψηλού προσώπου – ετυμ. Τουρκ. *RUSVET* (= δωροδοκία), λέξη αραβική.

ρούτ(ι) το: και **ρουτί** – μακρύ γυναικείο μεσοφόρι – ετυμ. παλ. Σλ. *RUTA* (= ένδυμα).

ρουφτένιος-ια-ιο: **1**) ο από ρεβίθι φτιαγμένος, **2**) κουλούρα ή ψωμί με ζύμη ρεβιθιού, που αλλού λέγεται *εφτάζυμο* – ετυμ. Ελλ. «ρεβιθένιος» > ρουβιθένιος > ρουφτένιος.

ρούχο το: **1**) ύφασμα ερυθρόχρωμο, κοκκινόχρωμο – **ρουχένιος-ια-ιο** (= ο φτιαγμένος από κοκκινόχρωμο ύφασμα, π.χ. «ρουχιένιο φουστάνι») – τα **ρούχα** (= τα έμμηνα), λόγω αιμορροής – ετυμ. από τη ρίζα «ρυ» του αρχ. Ελλ. «ερυθρός» (= κόκκινος, Λατ. *rubrus* ή *rufus* ή *rutilus*), σχετικό «ρουμεντός» (β.λ.) και «ρούσος» (β.λ.), **2**) ένδυμα, φόρεμα – ετυμ. μsn Λατ. *ROCHUS* (= ένδυμα, κυρίως το πορφυρό, Ρουμ. *rufe*) > παλ. Σλ. *RUHO* (= ένδυμα, αμφίεμα – πραμάτεια, εμπόρευμα – γόμος, βάρος).

ρουχώνω: **1**) καλύπτω ένδυμα με κοκκινόχρωμο ύφασμα, **2**) θερμαίνω μέχρι πυρακτώσεως, ερυθροπυρώνω στη φωτιά, υπερθερμαίνω – **αρούχωτος-η-ο** (= μη πυρακτωμένος – φόρεμα μη επενδυμένο με ερυθρό ύφασμα) – ετυμ. Ελλ. «ρούχο» (β.λ.).

σαγιάκ(ι) το: **1)** χονδρό μάλλινο ύφασμα, **2)** ενδύματα και στρωσίδια που γίνονται από σαγιάκι – ετυμ. Λατ. *SAGUM* (= σάγος, δηλ. είδος χονδρής χλαμύδας που την φορούσαν κυρίως οι ψιλοί στρατιώτες) > Τουρκ. *SAYAC* (= μάλλινο ύφασμα και ομώνυμο ένδυμα, Σερβ. *shajak*). Σχετικό το Ελλ. «σά(γ)ισμα» (β.λ.).

σά(γ)ισμα το: χονδρό υφαντό από γιδόμαλλο (κλινοσκέπασμα ή στρωσίδι) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «σάγισμα» [= τεμάχιο χονδρού υφαντού ως προστατευτικό κάλυμμα της σαγής, το «τσιόλ(ι) -2» (β.λ.)].

σα(γ)ίτα η: **1)** ξύλινο ελλειψοειδές εργαλείο για ύφανση στον αργαλειό, το οποίο φέρει το μασούρι με το υφάδι και συρτά περνιέται μεταξύ των δύο σειρών του στημονιού, αρχ. Ελλ. «σηδών» και «κερκίς», **2)** είδος φιδιού (*coluber najadum*) που λένε ότι πηδάει από δένδρο σε δένδρο, το οποίο συχνά συγχέεται με το φίδι δενδρογαλιά (*coluber sp.*), αμφότερα μη δηλητηριώδη – ετυμ. Λατ. *SAGITTA* (= βέλος, τόξευμα).

σάικος-ια-ο: **1)** ολόκληρος, σωστός, ακέραιος, απείραχτος, αβλαβής, **2)** υγιής, γιερός – ετυμ. αρχ. Ελλ. «σάος» (= σώος, σωστός, ακέραιος, ολόκληρος, ανελλιπής, Λατ. *sanus*).

σαϊτάν(η)ς ο: πονηρός, διαβολικός – ετυμ. Ελλ. «σατανάς» (= διάβολος, Τουρκ. *seytan*), λέξη εβραϊκή.

σακα(γ)ί το: η ανίατη ασθένεια των ιπποειδών μάλις ή μάλιδα ή όζαινα, που παρουσιάζει δύσσομες οροπυώδεις εκρίσεις από εσωτερικά ελκώματα της μύτης – ετυμ. Τουρκ. *SAKAGI* (= θανατηφόρος ασθένεια των αλόγων).

σακάτ(η)ς-(ι)σσα-(ι)κο: πηρός, ακρωτηριασμένος, ανάπηρος – ετυμ. Τουρκ. *SAKAT* (= ελάττωμα – ανάπηρος), αραβικής προέλευσης

σαλακιάζω: κατακλύζω με νερό ποτιστικό χωράφι ή κήπο, οπότε μαραίνονται οι καλλιέργειες από ασφυξία των ριζών – ετυμ. αρχ. Ελλ. «(σ)άλας» (= αλάτι, Λατ. *sal* – θάλασσα, Δωρικά «σάλασσα») > σαλακιάζω (= θαλασσίζω, μεταβάλλω σε θάλασσα).

σαλαμούρα η: άλμη, υδράλμη, αλμαία – ετυμ. αρχ. Ελλ. «(σ)άλας» (= αλάτι, Λατ. *sal*) > αλμούρα > σαλαμούρα (= άλμη, ιταλ. *salamoia*).

- σάλιαρος ο:** σαλιγκάρι, μεγάλος κοχλίας – ετυμ. Ελλ. «σίαλος» (= σάλιο).
- σαλπί το:** και **σουλπί** – κύρτος, γυργαθός, δηλ. καλάθι για ψάρεμα σε ποτάμι – ετυμ. αρχ. Ελλ. «σάλπη» (= ποταμίσιο ψάρι εκ του γένους των περκίδων) > σαλπί (= ψαροκάλαθο για σάλπες), κατά το αρχ. Ελλ. «πόρκος» (= ψαροκάλαθο για *πέρκες*).
- σαματάς ο:** μέγας θόρυβος, πάταγος – ετυμ. από το ομόσημο Τουρκ. *SAMATA*, λέξη αραβική.
- σάμπρ(η) η:** υπομονή, εγκράτεια, η κράτη – μόνο στη φράση: «κάνε σάμπρ'!» – ετυμ. Τουρκ. *SABIR* (= υπομονή).
- σανίδα η:** εκτός της συνήθους έννοιας σημαίνει και το μεμονωμένο ράφι (Τουρκ. *raf*) του μαγειρείου, όπου τοποθετούνται σε σειρά τα σκεύη.
- σαπλαμάς ο:** κακής ποιότητας υλικό, διαβρωμένο, σαθρό – ετυμ. από το Τουρκ. *SAPLAMAK* (= διαπερώ, εμπήγω).
- σαραγλί το:** **1)** πίττα γλυκιά με φύλλα τυλιγμένα κλωθοειδώς δηλ. σε σπείρες, **2)** το «κλωστό» (β.λ.) όταν η γέμιση είναι γλυκιά – ετυμ. Τουρκ. *SARAGLI* και *SARIGI* (= είδος γλυκίσματος) που αρχικά το έφτιαχναν στο σαράι, δηλ. στο σουλτανικό ανάκτορο.
- σαρβάρια τα:** και **σαλβάρια** – μακριές και φαρδιές βράκες των Ασιατών – ετυμ. αρχ. Ελλ. «σαράβαρα» (= φαρδιές περισκελίδες των Περσών, Λατ. *sarabara* ή *saraballa*, Τουρκ. *salvar*), λέξη περσική.
- σαρμανίτσα η:** και **σαρμάντσα** – ειδική ξύλινη μωρουδική κούνια, κατάλληλη για φόρτωση στην πλάτη ανθρώπου ή σε αστράβη υποζυγίου – ετυμ. νέο Ελλ. «σαμάρι» > σαμαρινίτσα ή σαρμανίτσα, και «σαμαρίτσα» σε μερικά χωριά της Β. Ηπείρου. Πάντως όχι από το Τουρκ. *SARMAK* (= τυλίγω).
- σάχναβος-η-ο:** **1)** μουχλιασμένος, ευρωτιών, μυδαλέος – **σαχνιάζω** (= μουχλιάζω, μυδαίνω), **2)** διαβρωμένος, σαχλιασμένος, μαλακός, χαύνος – η **σάχνα** ή **σαχνίλα** (= ευρώς, μούχλα, μύδος) – ετυμ. Ελλ. «σαχνός» (= τρυφερός, μαλακός), λέξη της ελληνιστική περιόδου.
- σάψαλο το:** **1)** κάθε σαθρό ή ετοιμόρροπο αντικείμενο, **2)** ο ανήμπορος από αρρώστια ή γεράματα, ο υπέργηρος, άλλως και **γεροσάψαλο** ή «κούσιαλο» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «σήπω» (= σαπίζω) > σήψαλος ή σάψαλος (= σάπιος). Στα Τουρκ. *şarşal* (= μωρός, βλάκας).
- σβανάς ο:** και **ζβανάς** – μικρό καμπυλωτό πριόνι ειδικό για κλάδεμα, το αλλού λεγόμενο ζουβανάς ή ζουγανάς – ετυμ. Λατ. *SERRA* (= πριόνι, εξ αρχικού *secra* ή *segra*), εκ της ρίζης του Λατ. *seco* (= τέμνω) > Γερμ. *SAEGE* (= πριόνι, Αγγλ. *saw*) > νέο Ελλ. «σέγα» (= πριόνι) > σεγανάς > σ(ε)βανάς > σβανάς (= μικρός πρίων). Στα Τουρκ. *sivase* (= είδος πριονιού), περσικής προέλευσης.
- σβάρνα η:** και **ζβάρνα** – **1)** συρόμενο βωλοκόπι, **2)** εργαλείο του αλωνίσματος που

αποτελείται από κοντάρι και κάθετη επ' αυτού σανίδα, η οποία συρόμενη καταγής μαζεύει τους αλωνισμένους κόκκους των δημητριακών – **σβαρνίζω** (= βωλοκοπώ και επισώνω το χωράφι, αρχ. Ελλ. «σφυρόω» – σέρνω καταγής – Αλβ. *zvarris*) – το **σβάρνισμα** (= βωλοκόπημα, αρχ. Ελλ. «αγρού σφύρωσις» – σύρσιμο καταγής) – ετυμ. Σλ. *BRANA* ή *BARNA* (= βωλοκόπι, Αλβ. *branë-a* ή *zvarranikja*).

σβαρνιάρ(η)ς-α-(ι)κο: **1)** αυτός που φοράει άτσαλα τα ενδύματα και τα υποδήματά του, έτσι ώστε να κρέμονται και να σέρνονται καταγής, **2)** ο ειλίπους, δηλ. αυτός που σέρνει τα πόδια του, έχοντας λυτά τα κορδόνια των υποδημάτων – ετυμ. «σβάρνα» (β.λ.).

σγκουλώνω: κάθομαι σε εσοχή (αγκαλιά, γωνιά, κ.λπ.), ώστε να προστατεύομαι – ετυμ. Ελλ. «εσ» + «κωλώνω» > σγκουλώνω (= βάζω μέσα τον κώλο).

σγκρουβάλ(ι) το: βώλος, θρόμβος, σφαιρίδιο, εξόγκωμα, χιονόμπαλα «γρουμπούλ(ι)» και «γ(ου)ρούδ(ι)» (β.λ.) – το ρήμα είναι **σγκρουβαλιάζω** (= σχηματίζω βώλους) – ετυμ. Ελλ. «γρουμπούλ(ι)» (β.λ.) > γρουμπάλι > σγκρουβάλι.

σέα τα: **1)** τα προσωπικά αντικείμενα, τα πράγματα, οι αποσκευές, **2)** τα γεννητικά όργανα – ετυμ. Τουρκ. *SEY* (= πράγμα, αντικείμενο), αραβικής προέλευσης.

σεβντάς ο: το ιμερτόν, δηλ. σφοδρός ερωτικός πόθος, ίμερος, έντονη επιθυμία – **σεβνταλίζομαι** (= ιμείρομαι, ερωτεύομαι με πάθος) – ετυμ. Τουρκ. *SEVDA* (= έρωτας), λέξη αραβική, και *KARASEVDA* (= μαρσισμός).

σέδρα η: ζήλος, πόθος – ετυμ. Λατ. *SIDERO* [*desidero*] (= ζηλώ, ποθώ) > Αλβ. *SEDRA* (= φιλότιμο).

σειβαίνω: εισέρχομαι, μπαίνω μέσα – **σέβα!** (= έμβα!, είσελθε!) – **σέβηκε** (= μπήκε μέσα) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «εισβαίνω» και Δωρικά «εισβάω» (= εμβαίνω, εισέρχομαι).

σειώτας ο: χαύνος, χαλαρός, άτονος – ετυμ. Ελλ. «σειώ» + «ώτα» > σειώτας (= αυτός που έχει μεγάλα, κρεμασμένα, και ως εκ τούτου σειόμενα αφτιά, ο παρουάτιος, κατ' επέκταση ο χαύνος) και είναι Ελλ. απόδοση του Λατ. *flaccus* (= ωτόλικνος, ωπαρός, κλινάφτης) εκ του *flacceo* (= χαλαρώνω, είμαι χαύνος).

σέκος ο: **1)** ενεός, άναυδος, εμβρόντητος, ξερός – φράση: «έμεινα σέκος», δηλ. ξερός από κάτι απρόσμενο – ετυμ. Λατ. *SICCUS* (= ξηρός, Ιταλ. *secco*) > Ιταλ. *A SECCO* (= ξαφνικά, απότομα, απρόσμενα), **2)** στη φράση: «πάει αυτός, σέκος» σημαίνει πέθανε – ετυμ. Λατ. *SECO* (= κόπτω, τέμνω), με την έννοια ότι τον έκοψε πάραυτα ο θάνατος.

σελιό το: γόνιμο χωράφι ή λιβάδι μέσα ή στην περίμετρο του χωριού – ετυμ. παλ. Σλ. *SELO* (= αγρός, χωριό, χώρα).

σέμ(ι) το: σπανίως **σέμπ(ι)** – στενή λωρίδα ανάμεσα από δύο χωράφια, η οποία ανήκει εξ ημισείας σ' αυτά και χρησιμεύει σαν πέρασμα – ετυμ. Λατ. *SEMI* (= ήμισυ) και *SEMITA* (= στενή οδός, στίβος).

σεμπέπ(ι) το: αιτία, αφορμή – ετυμ. Τουρκ. *SEBEP* (= αφορμή, λόγος, αιτία).

σέμπρος-α-ο: αγρότης συνεργάτης γεωργού, για να καλλιεργούν μαζί τα χωράφια τους αλληλοβοηθούμενοι – **σεμπρεύω** (= συνεργατεύω) και το αντίθετο **ξεσεμπρεύω** – ετυμ. παλ. Σλ. *SEBRb* (= αγρότης, αγροίκος, χωρίτης, Λατ. *rusticus*).

σεντούκ(ι) το: και **σιντούκ(ι)** – νυφιάτικο ξύλινο κιβώτιο, η «σενδούκη» των Βυζαντινών, ο αρχ. Ελλ. «χηλός» – Το μικρό εσωτερικό χώρισμα λέγεται **παρακούτ(ι)** – ετυμ. αρχ. Ελλ. «σάνδυξ» (= κιβώτιο) > Τουρκ. *SANDUKA* (= φέρετρο) και *SANDIK* (= κιβώτιο), λέξεις αραβικές.

σεργιάν(ι) το: και σπανίως **σαίρ(ι)** – περίπατος, ευχάριστη περιήγηση, κοινώς βόλτα – ετυμ. Τουρκ. *SEYIR* και *SEYRAN* (= πορεία, κίνηση, διασκέδαση, θέα, περίπατος), αραβικής προέλευσης.

σέρκος ο: και το **γράμμα** – διακοσμητική πλέξη γύρω γύρω στην «πατούνα» (β.λ.), κάτω από τον «σάνγκο» (β.λ.) – ετυμ. Λατ. *CIRCUS* ή *CERCUS* (= κύκλος, κίρκος).

σέρνει: (κυρίως για θηλικά υποζύγια και αγελάδες) επιζητεί συνεύρεση με αρσενικό, ευρίσκεται σε οργασμό για οχεία – **έσυρε** (= έμεινε έγκυος) – ετυμ. νέο Ελλ. «σέρνω» (β.λ.) < αρχ. Ελλ. «σύρω» (= τραβώ), εδώ κατά τη δημώδη έκφραση «αυτή τραβιέται με άντρες».

σέρτ(ι)κος-ια-ο: και **σέραβος-η-ο – 1)** δυνατός και δραστήριος, αυτός που με ένταση μπαίνει στη δουλειά – ετυμ. Τουρκ. *SERT* (= σκληρός, δριμύς, σφοδρός, σκαιός, απότομος), περσικής αρχής, εξού και η των καπνιστών φράση: «σέρτικος καπνός», δηλ. σκληρός, βαρύς, **2)** οξέθυμος, ακράχολος, εριστικός, δύστροπος άνθρωπος που εύκολα παραξηγείται – ετυμ. αντί του σωστού «σερέτικός» > σέρτικός, από το Τουρκ. *SIRRET* (= δύστροπος, ευέξαπτος), αραβικής προέλευσης.

σεφτές ο: πρώτη είσπραξη, αρχή πώλησης – ετυμ. από το ομοίσημο Τουρκ. *SIFTAN*, λέξη αραβική.

σ(η)μάδα η: σπάνια **σιουμάδα** – το παιχνίδι και αυτή τούτη η μικρή λιθόπλακα «λομάδα» (β.λ.) την οποία ρίχνουν για να χτυπήσουν ένα στόχο στις αγορίστικες παιδιές – ετυμ. Ελλ. «σημαδεύω», επειδή με τη μικρή αυτή λιθόπλακα σημαδεύουν τον στόχο.

σ(η)μάδ(ι) το: εκτός από την συνήθη έννοια σημαίνει και: **1)** γένος, φυλή, π.χ. στη φράση «είναι Βλάχ(ι)κο σ(η)μάδ(ι)», **2)** κυρίως **σ(η)μάδια** – τα συμβολικά δώρα που αντήλλασαν οι γονείς όταν έδιναν λόγο ότι τα παιδιά τους θα αρραβωνιαστούν μελλοντικώς. Η φράση «άλλαξαν σ(η)μάδια» σημαίνει ότι έδωσαν λόγο αρραβώνος, δηλ. λογοδόθηκαν, εξού και το Ρουμ. *logodnica* (= μνηστή, λογοδοσμένη).

σημοζούναρο το: η καλή ζώνη της γυναικείας φορεσιάς με μεγάλη και περίτεχνη πόρπη – ετυμ. αντί του ορθού Ελλ. «ασημοζώναρο».

σήτα η: και **πυκνάδα** – πυκνή κρησέρα, ψιλό κόσκινο – ετυμ. αρχ. Ελλ. «σήθω» (= κοσκινίζω) > Σερβ. και Βουλγ. *SITO* (= κόσκινο).

σιαγκα(μ)πέν(ι) το: συχνά και **σιγκα(μ)πέν(ι)** – μικρό «σάγισμα» (β.λ.) που προσαρτάται στο *πιστάρι* του σαμαριού (σαγής) και προστατεύει τα καπούλια του υποζυγίου από τον υετό – ετυμ. αρχ. Ελλ. «σαγή» (= σαμάρι) και μsn Λατ. *CAPPA* (= κάππα, παλ. Σλ. *kapa* ή *karpen*).

σιάδ(ι) το: επίπεδη έκταση, πεδίων, ίσιωμα – ετυμ. Ελλ. «ισάζω».

σιαϊν(ι) το: **1)** είδος γερακιού, **2)** μεταφ. άνθρωπος πανέξυπνος, τετραπέρατος – ετυμ. Τουρκ. *ŞAHİN* (= ιέραξ, γεράκι), λέξη περσική.

σιακάδες οι: και τα **σιακάδια** – αστεία, αστεϊσμοί, χωρατά – ετυμ. Τουρκ. *ŞAKA* (= αστεϊσμός, ευτραπελία, Αλβ. *shaka-ja*, παλ. Σλ. *şjaga*).

σιαμαντούρα η: μικρός πρόχειρος χαρταετός χωρίς ξύλινο σκελετό (στην Κόνιτσα έτσι λένε τον κανονικό χαρταετό) – ετυμ. Ελλ. «τσαμαδούρα» (= σημαδούρα, πλωτήρ, ναύδετον, σημαντήρ, Τουρκ. *samandira*), εκ του Ελλ. «σήμα», εδώ μεταφορικώς.

σιαπέρας ο: αυτός που δεν συγκεντρώνει το νου του όταν του μιλάς και έχει το μυαλό του μακριά φευγάτο, «ξεστόχαστος» (β.λ.), ασυλλόγιστος, αδιάφορος – επίρρ. **σιαπέρα** (= μακριά, πέρα) – ετυμ. νέο Ελλ. «ίσια πέρα» > **σιαπέρα**.

σιαποτούρα η: και **σιαπετούρα** – πολύ νερό που πέφτει σε ποτιστικό καννάλι ή λάκκο, ποτίστρα, πίστρα ζώων – ετυμ. ίσως από το Ελλ. «διαποτίζω», άλλως από το παλ. Σλ. *ŞOPOTb* (= σωλήνας, καννάλι, τάφος με νερό) και *ŞIPOP* (= πίδακας νερού), Βλαχ. *şopotu* (= κρουνός, βρύση).

σιάρα η: παμπρίων, μεγάλο πριόνι των υλοτόμων – ετυμ. Λατ. *SERRA* (= πριόνι, Αλβ. *sharrë-a*) – ο **σαρτζής** (= πριονάς που σχίζει κορμούς δένδρων).

σιάρβα η: **1)** οισύπη, πίνος, οίσπη, είδος λανολίνης, δηλ. το λιπώδες σμήγμα του δέρματος προβάτου (οίς) που ρυπαίνει το μαλλί του, Βουλγ. *seriva*, **2)** νερό από πλύση μαλλιών προβάτων, που είναι απορρυπαντικό και μαλακτικό – ετυμ. Λατ. *SAEVUM* (= λίπος, στέαρ) > **σιά(ρ)βα**, **3)** δυσώδης ακαθαρσία, εν είδει ευρωτίασης, των γυναικείων αιδοίων, «μούρσια-3» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «σάραβος» (= γυναικείο αιδοίο).

σιάτσ(η)ς ο: σπανίως έτσι λένε τη «γάστρα» (β.λ.), Αλβ. *sac* – ετυμ. Τουρκ. *SAÇ* (= πλάκα ή έλασμα σιδερένιο και τα εξ αυτού προϊόντα).

σιαυρακιασμένος-η-ο: (το *αυ* προφέρεται *αφ*) ρυσός, αυτός που έχει δέρμα ζαρωμένο σαν τα ερπετά – το ρήμα είναι **σιαυρακιάζομαι** – ετυμ. αρχ. Ελλ. «σαύρα» (= το ερπετό *σαύρα* που έχει ρυτιδωμένο δέρμα) > **σαυράκι** > **σιαυρακιάζομαι**. Άλλοι το συσχετίζουν με τη λέξη «σιουφρώνω-1» (β.λ.).

σιάφαρα τα: και **σιούφαρα** – φορυτός, συρφετός, σκουπίδια από ανεμόφερτα φύλλα, χόρτα, φρύγανα, κλαδιά, κ.λπ. – ετυμ. αρχ. Ελλ. «σύρφαξ» (= συρφετός).

σιαφαρίζω: διασκορπίζω την περιουσία – ετυμ. «σιάφαρα» (β.λ.).

- σιαφλάν(ι) το:** παιδί απονήρευτο, αβέλτερο, εύηθες, χαζούλικο – ετυμ. Τουρκ. *ŞAFI* (= άδολος, αγνός) και *ŞAFLASMAK* (= είμαι άδολος, αγνός).
- σιάχας ο:** και συχνά **σιάχαβος** – γελοίος, αστείος, καγχαστής – ετυμ. «κάχας» (β.λ.). Στα Τουρκ. *ŞAKA* (= αστεϊσμός) και στα παλ. Σλ. *ŞJAGA* (= ευτραπελία, χαριέντισμα, σκώμμα).
- σίβος-α-ο:** αυτός που έχει πολιό ή υπόλευκο τρίχωμα, σταχτής, «ψαρής» (β.λ.) – ετυμ. Λατ. *SILVUM* (= άργυρος), Τουρκ. *SIVA* (= υδράργυρος), Βουλγ. *SIV* (= γκρίζος, σταχτής, ψαρένιος).
- σίγκλα η: 1)** είδος κλειδαριάς που κλειδώνει δύο κρίκους, κοινώς λουκέτο – ετυμ. Τουρκ. *SIGIL* (= κρίκος), **2)** η δρυοκηκίδα, «σιούχλα» (β.λ.).
- σιγκούν(ι) το: 1)** μάλλινο χονδρό ύφασμα, **2)** και σπανίως η **σεγκούνα** – ένδυμα που γίνεται από τέτοιο ύφασμα και κυρίως το παραδοσιακό πανωφόρι της γυναικείας φορεσιάς, η αλλού λεγόμενη *γιούρντα*, εκ του Τουρκ. *yortu* (= σκέπασμα, κάλυμμα, πέπλος) – ετυμ. πρόθεμα «σι» και Λατ. *GUNNA* (= μηλωτή, γούνα), οπότε *σιγκούνι* (= μηλωτό, Αλβ. *shangun*).
- σιερμπέτ(ι) το: 1)** το γλυκό υπόλειμμα από την κατεργασία των κηρηθρών, **2)** κάθε γλύκισμα με σιρόπι, **3)** σπανίως το ξινόγαλα ή ρξύγαλα, κατ' ευφημισμό και αναλογικά προς το γλυκάδι=ξίδι – ετυμ. Τουρκ. *SERBET* (= ηδίποτο, διάλυμα ηδίποτου), αραβικής προέλευσης < ίσως από το αρχ. Ελλ. «σεράπιον» (= σιρόπι, το ηδύποτο εκ του φυτού όρχις, κοινώς σαλέπι).
- σιέρμπια τα:** συχνά και οι **σιέρμπιοι** ή **τζιέρμπιοι** (δεν έχει ενικό) – **1)** (γενικώς) τα σαρκοφάγα αγρίμια της φύσης, ήτοι θηρία, ερπετά, αρπακτικά, κ.λπ., **2)** (ειδικώς) τα σαρκοβόρα όρνεα – ετυμ. κατά συνεκδοχή εκ του Λατ. *SERPENS* (= δράκοντας, φίδι, ερπετό, Ρουμ. *şarpe*) < αρχ. Ελλ. «έρπω» (= ερπύζω, σέρνομαι με την κοιλιά, Λατ. *serpo*).
- σικλέτ(ι) το:** στενοχώρια, καημός – το ρήμα είναι **σικλιτίζομαι** – ετυμ. Τουρκ. *SIKLET* (= βάρος – καημός, στενοχώρια), αραβικής αρχής.
- σιλτές ο:** μαλακό στρώμα – ετυμ. Τουρκ. *SILTE* (= βαμβακόστρωμα).
- σιμπώ: 1)** κεντώ κάποιον για να ενεργήσει κάτι, «σκουντώ» (β.λ.), «τζινώ» (β.λ.), Λατ. *stimulo*, **2)** μεταφ. παροτρύνω ή παρακινώ κάποιον, Αλβ. *cittoj*, **3)** συνδουλίζω είτε σκαλίζω τη φωτιά με το πυροσκάλευθρο – ετυμ. νέο Ελλ. «τσιμπώ», εδώ με την έννοια «κεντρίζω».
- σ(ι)νάφ(ι) το:** και συχνά εσφαλμένως **νισάφ(ι)** – συντροφιά, συντεχνία – ετυμ. Τουρκ. *ESNAF* (= συντεχνία) και *SINIF* (= κατηγορία, τάξη, ομάδα), λέξεις αραβικής προέλευσης.
- σ(ι)νάω:** επισίζω, δηλ. προτρέπω σκύλο να επιτεθεί – ετυμ. ηχοποίητη από το «σσσσ..!», όπως και το αρχ. Ελλ. «σίζω» και το «σίττα» (= επιφώνημα των ποιμένων προτρεπτικό).

σ(ι)νί το: αβαθές ταψί για πίττες – ετυμ. αρχ. Ελλ. «σινίον» και ορθότερα «σηνίον» (= κόσκινο, και μεταγενέστερα ταψί, Βουλγ. *sinija*) και Τουρκ. *SINI* (= μεγάλος μεταλλικός δίσκος με χαμηλό περίγυρο), λέξη περσική.

σινιρίζω: εκνευρίζω, ερεθίζω – ετυμ. Τουρκ. *SINIR* (= νεύρο – νευρικός).

σινίτσα η: το πουλί αιγίθαλος ο μέγας, κοινώς μελισσοφάγος ή πάρος – ετυμ. παλ. Σλ. *SINbCb* (= πελιδνός – μέλας), Βουλγ. *SIN* (= κυανούς), εξών παλ. Σλ. *SINICA* (= αιγίθαλος), λόγω της απόχρωσής του.

σιντίλα η: στη φράση: «τα έκαναν σιντίλα» σημαίνει κομμάτια, συντρίμμια – ετυμ. παρέφθαρται από το Τουρκ. *ŞINDIRMAK* (= θραύω, συντρίβω, κατανικώ, καταλύω). Άλλη έννοια έχει η λέξη «συντίλλα» (β.λ.).

σιντόρια τα: κομμάτια, λακίδες, ξεσχίσματα – ετυμ. αρχ. Ελλ. «σίνομαι» (= φθείρω) και «σίντωρ» (= ο κατασπαράττων, ο κατασχίζων τις σάρκες), Βουλγ. *SIDIRAM* (= σχίζω), Τουρκ. *ŞINDIRMAK* (= θραύω, συντρίβω, κατανικώ, καταλύω) – κατάρα: «σιντόρια να σε φέρουν!», δηλ. κατακρεουργημένο.

σιοκόλ(ι) το: (υβριστικά) **1)** Τουρκαλβανός ληστής, **2)** ψευτοπαλληκάρη, θρασύδειλος – ετυμ. Σλ. *SOKOL* (= γεράκι, ο ιέραξ ο θηρευτικός) > Αλβ. *sokol-i* (= γεράκι – ατρόμητο παλληκάρη), εδώ με την έννοια του αρπακτικού – φράση: «πλάκωσαν τα σιοκόλια τ' ς Κολώνιας».

σιοποτάω: απαλώς θορυβώ, θροίζω – ετυμ. παλ. Σλ. *ŞIPOTA* (= βραχνός, θροίζων) > Βουλγ. *ŞOPOT* ή *ŞEPOT* (= θροΐσμα, βουΐσμα).

σιού: (επίρρ.) επί σκοπώ, επί τούτω – ετυμ. Τουρκ. *ŞU* (= ετούτος, εκείνος, ο δείνα) – μόνο στη φράση: «σιού να γίν' το δικό του!».

σιούκλες οι: αστεία, χωράτα, αστεϊσμοί – ετυμ. «σιούχας» (β.λ.) > σιούχλες > σιούκλες.

σιούκλος ο: υδροδοχείο, κουβάς – ετυμ. Λατ. *SITULUS* (= υδρία, καλπίς) > μsn Ελλ. σίτλος ή σίκλος και παλ. Σλ. *SIKLB*.

σιούκ(ω)!: είτε σιούκ'! και στον πληθυντικό σιούκτε! – προστακτική που σημαίνει: σήκω! εγέρθητι! σηκωθείτε! – ετυμ. παρέφθαρται από το Ελλ. «σήκω».

σιουμαλίζω: και **σιουμαλνώ** – κάνω θόρυβο σαν θροΐσμα θάμνων – ετυμ. Σλ. *ŞUM* (= θόρυβος) και *ŞUMOLJA* (= θορυβώ, θροίζω).

σιούμκα η: 1) (συνήθως) το κυλινδροειδές τεμάχιο που απομένει μετά τον εκκοκκισμό του σπάδικα του καλαμποκιού, «τσιόκ(κ)αλο» (β.λ.), «κότσιαλο-4» (β.λ.), **2)** (συχνά) ο μη εκκοκκισθείς σπάδικας του καλαμποκιού, «ρόκα-2» (β.λ.), **3)** (σπανίως) το κουκκουνάρι είτε ο κόκκαλος των κωνοφόρων, «κοκκουσιούλα» (β.λ.), «σιούμπ(ου)ρο-1» (β.λ.) – ετυμ. παλ. Σλ. *SJEMJA* και Βουλγ. *SEMKA* (= σπόρος, κόκκος σπόρου – κουκκούτσι, το εσωτερικό κόκκαλο των καρπών, Βουλγ. *kokicka*, Ρουμ. *sambure*) < Λατ. *SEMEN* (= σπόρος, σπέρμα).

σιούμπ(ου)ρο το: **1)** κουκκουνάρι, κάρυον είτε κόκκαλος κωνοφόρων, ο σβούρος των πεύκων, «κοκκουσιούλα» (β.λ.), Βλάχ. *zumburu*, Βουλγ. *borovinka* (εκ του Σλ. *bor* = πεύκο), **2)** μεταφ. κοντή και παχουλή γυναίκα που είναι όμως αεικίνητη, κοινώς σβούρα – ετυμ. Ρουμ. *SĀ MBURE* ή *SĀ MPURE* (= κουκκούτσι, ο εσωτερικός οστεώδης πυρήνας των καρπών) < Λατ. *SEMEN* (= σπέρμα, σπόρος, Ρουμ. *sămânța*) + Ελλ. «πυρήν» (= κουκκούτσι) < αρχ. Ελλ. «πυρός» (= σπυρί ή κόκκος σιταριού, σίτος).

σιουπέτια τα: και **σιεπέτια** – **1)** τα δύο κιβώτια ή κοφίνια με συρταρωτό πάτο που φορτώνονται σε ζώο για μεταφορά χύδην υλικών, π.χ. σταφυλιών, άμμου, κ.λπ., **2)** κιβώτια, μπαούλα – ετυμ. Τουρκ. *SEPET* (= κάνιστρο, καλάθος, πανέρι).

σιουρίχτρα η: σπανίως **σιουλίχτρα** – σφυρίχτρα – το ρήμα είναι **σιουρίζω** (= σφυρίζω, μεταφ. τρελαίνομαι) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «συρίζω».

σιούρκα η: τεχνητή κάννουλα, υδρορρόη, κρουνός, που αλλού λέγεται «ξυνάρι» – ετυμ. ποιητή λέξη εκ του ήχου της ροής του νερού, όπως και το Αλβ. *CURKË-A* (= κρουνός, Σλ. *zarka*).

σιουρνάρ(ι) το: σωληνωτό προστόμιο ροής νερού κρήνης, «σιούρκα» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «σωλήν» > σωληνάρι και παλ. Σλ. *SULINARb*.

σιούσαλα τα: είτε **σούσιαλα** – τρώξανα, ήτοι στεγνά κλαδάκια, φύλλα, άχυρα, ξηρόχορτα, κ.λπ. που αποπίπτουν από τη φάτνη στο δάπεδο του στάβλου – ετυμ. παλ. Σλ. *SUŠILO* (= φρύγανο, ξηρόχορτο, στεγνός χιλός) < παλ. Σλ. *SUŠA/SUŠJ* (= ξηρασία, στέγνα).

σιούτος-α-ο: **1)** (σε κερασφόρα ζώα) ακέρατος, νήκερως, μύτιλος, Λατ. *mutilus*, **2)** (επί αρσενικών) άψωλος, χωρίς πέος – το **σιούτο** (= το γυναικείο αιδοίο), **3)** (στα ακέρατα ζώα) άωτος, χωρίς αφτιά, «τσιούλος-2» (β.λ.), **4)** (σε σκεύη) άνευ λαβών, χωρίς χερούλια – το ρήμα **σιουτώνω** (= κόβω κάτι που προεξέχει, Αλβ. *shytoj*) – ετυμ. βαλκανική λέξη μη απαντώσα στην τουρκική γλώσσα, αφού στα Σερβ. και Βουλγ. *ŠUT* (= ακέρατος, Ρουμ. *ciut*, Αλβ. *shyt-i*). Από την ύπαρξη στο σώμα του λήμματος της λέξης «ούτα» (= αφτιά), τεκμαίρεται ότι όλα προέκυψαν από κάποιο αμάρτυρο αρχ. Ελλ. «εξούατος» ή «εξούτος» > ξεούτος > ξιούτος > σιούτος, που κυριολεκτικά εσήμαιναν άωτος και κατά συνεκδοχή τον ακέρατο, εκ του στερητικού προθέματος «εξ» (= ξε, Αλβ. *sh*) και «ούτα» ή «ούατα» (= αφτιά, ώτα),

σιουφρώνω: **1)** ζαρώνω, πτυχώνω – η **σιούφρα** (= πτυχή, φλιδών, ζάρα ή ζαρωματιά, ρυτίδα, φαρκίς, Αλβ. *zhubra* – σφυκτήρας του πρωκτού – μεγάλη επιτυχία, απρόσμενη καλοτυχία – κρυφή κλοπή) – **σιουφρωμένος-η-ο** [= ζαρωμένος, «σιαυρακισμένος» (β.λ.) – κλεμμένος] – ετυμ. αρχ. Ελλ. «σύφαρ» (= η ρυτιδωμένη επιδερμίδα των γερόντων, η ρικνή λεβηρίς ερπετών και εντόμων, η ζαρωμένη κρούστα που σχηματίζεται στο γάλα, τα ρυσά σύκα, το γήρας, ο υπέργηρος), **2)** υποκλέπτω, κρυφά αρπάζω, υπεξαιρώ – ετυμ. Λατ. *SUFFUROR* (= υποκλέπτω) < αρχ. Ελλ. «φωρ» (= κλέπτης, Λατ. *fur*).

σιούχας ο: φαιδρός, γελοίος – ετυμ. «σιάχας» (β.λ.) και Τουρκ. *ŞUH* (= εύθυμος, ζωηρός).

σιούχλα η: και **χάχλα** ή **σίγκλα** και **κουκουβάγια** – η κηκίς των δρυών, δηλ. η σφαιροειδής απόφυση μερικών δρυών, που διαφέρει από το βελανίδι, χρήσιμη στη βαφική – ετυμ. συμφυρμός του Ελλ. «κηκίδα» και του Λατ. *GALLA* (= κηκίς), με παραφθορά, Βουλγ. *şikalka* και παλ. Σλ. *ŠIŠbKA* (= κηκίς).

σιούχλιαβος-η-ο: και **σιάχλιαβος** – μαραγκιασμένος, μαλακός, σάπιος, χαλασμένος – ετυμ. Ελλ. «σαθρός» (= χαλασμένος, σάπιος) > σαθλός ή σαχλός > σιάχλιαβος ή σιούχλιαβος. Στα Αραβικά *sahl* (= μαλακός).

σίρμπα η: χορός γρήγορος, παρόμοιος με τον σημερινό **χασαποσέρβικο** – ετυμ. παλ. Σλ. *SbRB* (= Σέρβος, σέρβικος) > Ρουμ. *SĪRBA* (= σέρβικη – είδος χορού).

σιτζαντές ο: υφαντός τάπητας με ποικίλματα – ετυμ. Τουρκ. *SECCADE* (= μικρό χαλί, επεύχιο για την προσευχή των μουσουλμάνων), λέξη αραβική.

σιτζίμ(ι) το: **1)** σειρήτια για τα κεντήματα των παραδοσιακών στολών, **2)** ο χονδρός σπιάγος των σαγματοποιών – ετυμ. Τουρκ. *SICIM* (= χονδρό και καλοστριμμένο σχοινί).

σίτσια τα: ξερά φυτικά στελέχη καλαμποκιάς για χορτονομή, «καλαμ(ι)κιά-2» (β.λ.) – ετυμ. Λατ. *SICCUS* (= ξηρός) > Ιταλ. *SECCIA* (= καλαμιά).

σιχτιρίζω: μεταφ. βρίζω, διαβολοστέλνω – ετυμ. Τουρκ. *SIK* (= πέος) και *SIKTIRMEK* (= βινέω, γαμώ, συνουσιάζω) – στη φράση: «άει σιχτίρ!» μεταφορικώς σημαίνει «άει στο διάβολο!» ή «χάσου απ' εδώ!», ενώ κυριολεκτικά θα πει «άντε γαμήσου!».

σκάλα η: **1)** κλίμαξ, βατηρίς, αναβάθρα, **2)** βραχώδης και απότομη βουνοπλαγιά που έχει δύσκολο και επικίνδυνο μονοπάτι, **3)** (στο σαμάρι) το κάτω σταθερό σχοινί κάθε πλευράς που υποβαστάζει το φορτίο – ετυμ. Λατ. *SCALA* (= αναβάθρα, κλίμαξ) και παλ. Σλ. *SKALA* (= λίθος, βράχος – γκρεμός πετρώδης).

σκαμάγγ(ι) το: μικρός όγκος αφράτου μαλλιού, «πετρίκι» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «σκάμμα» (= αφρός, Λατ. *spuma*, Ιταλ. *schiuma*) > σκαμμάκιον ή σκαμάγγι (= αφράτο μαλλί).

σκαματίζω: πλένω με σαπούνι και ξεβγάζω με άφθονο νερό τους αφρούς, ξεπλένω είτε ξεβγάζω με πολύ νερό τα ρούχα – ετυμ. Ελλ. «σκάμμα» (= αφρός σαπουνιού, Λατ. *spuma*, Ιταλ. *schiuma*) > Αλβ. *SHKUMON* (= αφρίζω).

σκανταλήθρα η: και **σκλήθρα** – σπίθα, σπινθήρας, φέψαλος – ετυμ. Λατ. *SCINDILLA* (= σπινθήρας, ζώπυρο).

σκανταλιά η: παγίδα για πουλιά αποτελούμενη από μια πλάκα που στηρίζεται ελαφρώς σε ένα λοξό ξυλάκι που λέγεται **σκάνταλο** – ετυμ. είναι Ελλ. λέξη.

σκαπετώ: **1)** καταπίνω, καταβροχθίζω – ετυμ. αρχ. Ελλ. «εσ» + «κάπτω» (= καταπίνω, χάπτω) > εσκάπτω > εσκαπετώ > σκαπετώ, **2)** διαφεύγω πέρα ή πίσω από κάτι – ετυμ. Λατ. *SCAPATUS* (= φευγάτος) > Ιταλ. *SCAPPATA* (= δραπετεύση).

- σκαρ(γ)ιάζω:** στερεώνω κάτι για να σταθεί στη θέση του – ετυμ. αρχ. Ελλ. «εσχάρα» (= σκάρα εστίας ή βωμού) > νέο Ελλ. «σκαρί».
- σκαρ(γ)ιάτ(η)ς ο:** (στο γάμο) καλεστής συγγενής του γαμπρού – ετυμ. Ελλ. «σχαρίτια» (β.λ.) > σχαριάτης ή σκαριάτης.
- σκαρίζω:** βγάζω έξω το κοπάδι για να βοσκήσει – ο **σκάρος** (= η έξοδος κοπαδιού το βράδι για βοσκή) – **ξεσκαρίζω** (= λάθρα απέρχομαι) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «σκαίρω» (= σκιρτώ).
- σκαρπιά τα:** χαμόκλαδα, πλαγιόκλαδα, θάμνοι, ρωπάκια – ετυμ. αρχ. Ελλ. «σκάπος» (= κλάδος, ράβδος), άλλως από το «σκάρπος» (β.λ.).
- σκάρπος-η-ο:** λοξός, κεκλιμένος – ετυμ. Ιταλ. *SCARPA* (= κλίση, πρανές).
- σκασματιάζω:** τρώγω πολύ και μέχρι σκασμού – ετυμ. νέο Ελλ. «σκάζω» > σκασμός.
- σκαφίδ(ι) το:** η ειδική ξύλινη σκάφη όπου φτιάχνεται και ζυμώνεται το ζυμάρι του ψωμιού – ετυμ. αρχ. Ελλ. «σκαφίς» (= πινάκιο, καρδάρι).
- σκέμπας ο:** κοιλαράς, γάστρων, φύσκων – η **σκέμπα** (= προκοίλι, κοιλιά) – ετυμ. Τουρκ. *İŞKEBE* (= κοιλιά, στόμαχος μηρυκαστικού σφαγίου, Βουλγ. *škembе*), περσικής προέλευσης.
- σκερβελές ο:** **1)** περίγελως, γελοίος, άξιος κοροϊδίας – ετυμ. αρχ. Ελλ. «σκερβολέω» (= χλευάζω, λοιδορώ, εμπαίζω, κερτομέω), **2)** άμυαλος, ανόητος – ετυμ. Ιταλ. *CERVELLO* (= μυαλό, εγκέφαλος, Λατ. *cerebrum* ή *cerebellum*) και *SCERVELLATO* (= κουφιοκέφαλος, άμυαλος).
- σκιέμ(ι) το:** και **σκιέμπ(ι)** – ψηλός βράχος, πετρώδης γκρεμός – ετυμ. Αλβ. *SHKEMB-I* (= βράχος).
- σκιόρρ(ι)γμα το:** άνθρωπος ιδιαίτερα δυσειδής, μυσαρωπός, όμοιος με σκιάχτρο ή τέρας – ετυμ. Ελλ. «σκιά» + «ρίχνω».
- σκιωτ(ι)κός-η-ό:** γεραρός, άνθρωπος που έχει ήσκιο, δηλ. ο ευυπόληπτος που ο λόγος και η παρουσία του έχουν βαρύτητα – το αντίθετο είναι **αήσκιωτος-η-ο** – ετυμ. Ελλ. «ήσκιος» και «σκιά».
- σκλέντζα η:** **1)** συνήθως οι **σκλέντζες** – τα ξυλοπόδαρα των παιδιών και των προσωπιδοφόρων, κατ' επέκταση τα μακρά και λεπτά πόδια, κοινώς κανιά, **2)** λεπτό ραβδί, ξυλίκι, η «τσιουλένγκα» (β.λ.), – ετυμ. συμφυρμός με απλολογία του Ελλ. «σκέλος» (= πόδι) και του Ιταλ. *LEGNO* (= ξύλο, Λατ. *lignum* – ραβδί) > σκελ(ε)λένγκα > σκλέντζα (= πόδι από ξύλο, κοινώς κανί).
- σκλέντζαβος-η-ο:** **1)** ο έχων λεπτά και στραβά πόδια, **2)** αδύνατος σωματικώς ώστε να φαίνονται τα πλευρά του – ετυμ. Ελλ. «σκλέντζα» (β.λ.) και αρχ. Ελλ. «σκελλός» (= στραβοπόδης).
- σκλίδ(ι) το:** και η **σκλίδα** – αυτοτελές τεμάχιο καρπού ή φρούτου, π.χ. αγγίδι σκόρδου, κομμάτι πορτοκαλιού, κ.λπ. – ετυμ. αρχ. Ελλ. «σκελλίς» και «γεγλίς» (= κομ-

ματάκι από το σκόρδο, Βουλγ. *skilida*).

σκόντα η: το σκόνταμμα, η σκονταμμάρα – μόνο στη φράση: «τύφλα και σκόντα!» – ετυμ. νέο Ελλ. «σκοντάφτω».

σκόπ(ι) το: ραβδί, βακτηρία, ρόπαλο, κορύνη – ετυμ. αρχ. Ελλ. «σκήπων» ή «σκίπων» (= ράβδος, βακτηρία, σκήπτρον) > Λατ. *SCOPIO* ή *SCOPUS* (= κρεμάθρα, δηλ. οριζόντιο ραβδί στο οποίο κρεμούσαν σταφύλια για ξήρανση) > Αλβ. *SHKOP-I* ή *KOPACË* (= μαγκούρα, ρόπαλο).

σκόπας ο: δύσνους, αμαθής, αμβλύνους, κοινώς κάρφος – ετυμ. «σκόπι» (β.λ.).

σκούλος ο: το πίσω μέρος ενός εργαλείου, δηλ. ο κώλος του, π.χ. σκεπαριού, σκαπάνης, τσεκουριού, κ.λπ., με το οποίο καρφώνουμε ή βωλοκοπούμε – ετυμ. Ελλ. «κώλος» (= πισινός, πρωκτός, Λατ. *culus*).

σκούμπα η: ανασήκωμα των χειρίδων, μάζεμα των μανικιών – ετυμ. νέο Ελλ. «ανασκούμπωμα».

σκουντός-ή-ό: και **σκουνταμένος-η-ο** – δυστυχής, κακότυχος, που τον κτύπησε η μοίρα και ορφάνεψε ή χήρεψε – ετυμ. «σκουντώ» (β.λ.), με την έννοια ότι τον ακόντισε η μοίρα.

σκουντώ: **1)** κεντώ κάποιον για να κάνει κάτι, «σιμπώ» (β.λ.), «τζινώ» (β.λ.), **2)** μεταφ. προτρέπω, παρακινώ, παροτρύνω – ετυμ. μόν. Ελλ. «κοντώ» ή «κουντώ» (= πλήττω με κοντάρι, ακοντίζω, τραυματίζω, κονταρεύω).

σκούπ(ι)ρα τα: σαρίδια, σκουπίδια, φρόκαλα – ετυμ. Λατ. *SCOPAE* (= σάρος, κόρηθρο, σάρωθρο, σκούπα) < Λατ. *scopa* (= το φυτό σάρος από το οποίο γίνονται τα σάρωθρα).

σκουρτίτσα η: **1)** παιχνίδι κατά το οποίο πρέπει να εύρει κάποιος το πιο κοντό ξυλάκι από τα δύο άνισα ραβδοειδή ξυλάκια που κρύβει ένας άλλος στις γροθιές του, από τις οποίες αμφοτέρωτα ισοϋψώς εξέχουν, **2)** (στις παιδιές) ο λαχνός, ο κλήρος, για να χωρίζονται σε δύο αντίπαλες ομάδες – ετυμ. Λατ. *CURTUS* (= κολοβός, σύντομος, δηλ. κοντός, Γερμ. *kurz*, Ρουμ. *scurt*).

σκουτί το: **1)** υφαντό από λεπτογενεμένο μαλλί, κρεκάδι, **2)** στον πληθυντικό τα **σκουτιά** – ενδύματα που γίνονται από μάλλινο υφαντό – η **σκούτα** [= μωρουδιακό πανί, «σπάργανο» (β.λ.)] – **σαμαροσκουτί(ι)** [= μάλλινο υφαντό για τη «στρωματιά» (β.λ.) του σαμαριού] – ετυμ. αρχ. Ελλ. «σκύτος» (= δορά, δέρμα) > Λατ. *SCUTUM* (= ασπίς, αιγίς).

(σ)κράγγος ο: κάρφος, σκαθάρι, και τα όμοιά του ζώφια – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κράγγη» ή «κραγγών» (= είδος γαρίδος ή καράβου), εδώ λόγω ομοιότητας.

σκράπας ο: και **σκάρπας** – απόλυτα αμαθής, τελείως αδαής, αυτός που είναι ανίκανος να καταλάβει ή να μάθει, κοινώς **κούτσουρο** ή **κάρφος** – ετυμ. «σκαρπιά» (β.λ.) ή εκ του Ιταλ. *SCARPA* (= ανίκανο άτομο). Άλλοι το ανάγουν στο Αγγλ.

scrap (= άχρηστο κατάλοιπο).

σκρουμπίζω: ξεροψήνω, καίω φαγητό ή ψητό – ο **σκρούμπος** (= επανθράκωση – ιπνοκαής, Αλβ. *skrubos*) – ετυμ αρχ. Ελλ. «κρομβόω» (= ξεροψήνω) > (σ)κρομβίζω ή σκρουμπίζω (= απανθρακώνω, Αλβ. *skruboj*) > Ρουμ. *SCRUM* (= τέφρα, στάχτη) – Συνήθειες οι φράσεις: «έγινε σκρούμπος» ή «έγινε σκρουμπαλίδα», δηλ. ξεροψήθηκε ή κάηκε.

σκρουμποκέφαλος-η-ο: ανόητος, δύσνους, βλάκας – ετυμ. «σκρουμπίζω» (β.λ.), με την έννοια ότι το κεφάλι του περιέχει άνθρακες και όχι μυαλό. Ενδεχομένως και εκ του Λατ. *SCRUPUS* (= ο οκριόεις λίθος, τραχεία πέτρα, πυρίτης λίθος, κοινώς *στουρνάρι*, Λατ *silex*.), κατά την φράση της συνήθειας: «είναι στουρνάρι». Αλλού στην Ήπειρο λέγουν «σκρύπια» (= κατσάβραχα, πετρότοπος, φελλεών).

σκόφα η: **1)** γουρούνα, σύαινα, γουруνομάνα, **2)** (υβριστικά για γυναίκες) παλιό-πόρνη, γρωθώνη, «ντόσα» (β.λ.) – **σκρουφίτσα** και **γ(ου)ρουνίτσα** (= μικρό ζώ-φιο που ζει σε υγρά μέρη) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «γρομφάς» (= γουρούνα) και Λατ. *scrofa* (= γουруνομάνα, τοκάς συς).

σκύβαλο το: υπόλειμμα από το κοσκίνισμα σιτηρών, αποκοσκινίδι, το αρχ. Ελλ. «σκύβαλον».

σκουρ(ι)κό το: **1)** σκυλίσιο, **2)** μεταφ. κυνικός, σκληρός άνθρωπος που αντέχει έντονες κακουχίες – ετυμ. Ελλ. «σκύλος».

σκυλόψωμο το: και το **σκυλοψώμ(ι)** – ευτελής άρτος παρασκευαζόμενος από πίτυρα και αποκοσκινίδια και προοριζόμενος για την διατροφή των σκύλων, αρχ. Ελλ. «πιτυρίας άρτος», Λατ. *cibarius panis*, Βυζ. «κιβαρίτης άρτος».

σλάμκες οι: άχυρα, η άμαλλα, το καλάμι των θερισμένων δημητριακών, «καλαμ(ι)κιά-1» (β.λ.) – ετυμ. Σλ. *Σ(Κ)ΛΑΜΚΑ* (= άχυρο, αχυροκάλαμο), παραφθορά του Ελλ. «κάλαμος» (= κάρφος, καλαμιά, Λατ. *calamus* ή *culmus*).

σλιάρ(ι) το: **1)** η ξυλινη ραβδοειδής λαβή των εργαλείων, **2)** μεταφ. στη φράση: «είναι αστός σλιάρ(ι)» σημαίνει ανθεκτικός, γιερός, σκληραγωγημένος – ετυμ. από το ομόσημο αρχ. Ελλ. «στειλαιός» > νέο Ελλ. «στειλιάρι» > σλιάρι, με απλολογία.

σμαρδάς ο: και **ζμαρδάς** – **1)** το πυώδες και βρομερό έκκριμα αποστήματος ή πληγής, **2)** δυσωδία, δυσσομία, βρόμα, **3)** χρόνιο πάθος που φθίνει τον πάσχοντα, το «σακα(γ)ί» (β.λ.) – ετυμ. είτε από το Ελλ. «οσμηρός» (= ο αναδίδων οσμή), είτε από το αρχ. Ελλ. «σμερδνός» (= φρικτός, φοβερός), οπότε «σμερδνόν βοόων» (= η αποτρόπαιη δυσσομία είτε μπόχα των βουστασίων) > Βουλγ. *SMbRDJA* (= βρομώ, δυσσομώ, ζέχνω) και Σερβ. *SMRAD* (= δυσσομία, βρόμα).

σμάρια τα: και **σιούμαρα** – θάμνοι, χαμόκλαδα – ετυμ. Σλ. *ΣUMA* (= δάσος) και *ΣUMARAC* (= πυκνά χαμόδενδρα).

σμέτ(ι) το: και **ζμέτ(ι)** και σπάνια **φρόκαλο** – μόνο για ανθρώπους στη φράση: «είναι ένα σμέτ(ι)», δηλ. τιποτένιος, άχρηστος, ευτελής – ετυμ. αρχ. Ελλ. «σμέω» (= πλέ-

νω, καθαρίζω) > σμέτι (= απόπλυμα, ρύπος) > Σερβ. *IZMET* (= σκουπίδι, απόρριμμα, Βουλγ. *smet*).

σμιγάδ(ι) το: και σπάνια **σμιγό** – ψωμί που παρασκευάζεται από μίγμα αλεύρων διαφόρων δημητριακών, σε αντίθεση με το «μονάτο» (β.λ.) – ετυμ. νέο Ελλ. «σμίγω».

σμούρος ο: και **ζμούρος** – **1)** (για ζώα) το ρύγχος, **2)** σκωπτικά το πρόσωπο του ανθρώπου – ετυμ. μσν Ελλ. «μούρη».

σμπίλια η: και **ζμπίλα** ή **το μπίσμπαλο** – χερμάδα, μύδρος, «τρόχαλο» (β.λ.), πέτρα για εκσφενδονισμό – ετυμ. Λατ. *PILA* (= σφαιρίδιο) και αρχ. Ελλ. «πάλλα» (= σφαίρα, μπάλλα).

σουβλιμάς ο: είτε και **σουγλιμάς** – κοψίδι κρέατος ψημένο σε οβελό, το κοινώς λεγόμενο *κοντοσουβλι* – ετυμ. νέο Ελλ. «σούβλα» < Λατ. *SUBULA* (= όργανο που έχει αιχμή, οπητήριο, όπεια).

σουγ(ι)άλια τα: και τα **σούγιαλα** – μικρά αυλάκια άρδευσης – ετυμ. παραφθορά αντί του σωστού «σουδάλια», υποκοριστικώς εκ του «σούδα» (β.λ.).

σουγκάρ(ι) το: **1)** επί ανθρώπων και **διγόν(ι)** – το στερνοπαίδι, **2)** επί ζώων και **οψιμάδ(ι)** – το βυζαχτάρι, δηλ. όψιμο νεογνό που εξακολουθεί να θηλάζει ενώ τα άλλα βόσκουν – ετυμ. Λατ. *SUGO* (= μυζώ, θηλάζομαι) > Βλαχ. *SUGARU* (= βυζαχτάρι), Βουλγ. *SUGARE* (= οψίμως γεννηθέν).

σουγκλιμές ο: υπερβολικά υψηλόσωμος άνθρωπος, ο παρά φύση υψηλός – ετυμ. Λατ. *SUBLIME* (= μετέωρο, μετάρσιο, υψηλό).

σούδα η: **1)** κατεβασιά ή δίνη νερού σε ποτάμι, **2)** όρυγμα, τάφρος – ετυμ. μσν Ελλ. «σούδα» (= χαντάκι, όρυγμα περί τα τείχη), εκ του Λατ. *SUDO* (= καταβρέχω, ιδρώνω).

σούκο το: κατώτερης ποιότητας μαλλί που έχει μπλεγμένες τις ίνες – ετυμ. παλ. Σλ. *SUKNO* (= έριο, μαλλί) και *SUKATI* (= κλώθω, στρίβω).

σουλούπ(ι) το: μορφή, σχήμα – ετυμ. Τουρκ. *ÜSLUP* (= ύφος, ρυθμός), αραβικής αρχής.

σουλπί το: **1)** (επί ανθρώπων) κοκκαλιάρης, ξερακιανός, **2)** (επί ενδυμάτων) εφαρμοστό, στενό – ετυμ. Τουρκ. *SULP* (= σπονδυλική στήλη, στερεός, σκληρός), **3)** καλάθι ψαρέματος, κύρτος, πόρκος – ετυμ. αντί του ορθού «σαλπί» (β.λ.).

σουλτούκ(η)ς ο: αυταρχικός, τυραννικός – ετυμ. Τουρκ. *SULT* (= εξουσία), αραβική λέξη.

σούλτες οι: ψεύτικα διακοσμητικά φλουριά που στολίζουν το στήθος του γυναικείου φορέματος – ετυμ. «σούλτω» (β.λ.).

σούλτω η: γυναίκα ξυπασμένη, φανταγμένη, επαρμένη για τα κατά φαντασίαν κάλλη της, εξού οι εκφράσεις: «απόμ' κει η σούλτω με τ' ν ίκνα (β.λ.)» και «είναι αυτή μια σούλτω!», δηλ. είναι ψωροπερήφανη – ετυμ. παλ. Σλ. *SULITI* (= υπερηφανεύομαι,

φουσκώνω, φυσιούμαι).

σούμα η: **1)** καλό μαλλί με επιμήκεις ίνες, **2)** τολύπη από καλό μαλλί που προορίζεται για στημόνι, **3)** άθροισμα πραγμάτων ή χρημάτων – το ρήμα είναι **σουμώνω** – ετυμ. Λατ. *SUMMA* (= σύνολο).

σ(ου)μπέκια τα: αρμαθιασμένη σε κλωστή καρυδόψιχα που εμβαπτίζεται σε μουσταλευριά και μορφοποιημένη σε σπείρες κρεμιέται για να ξηραθεί από τον αέρα [όπως ακριβώς τα «λουκάνικα αέρος»] – ετυμ. Λατ. *SUBEX* ή *SUBICES* (= αιθήρ, αήρ) > Λατ. *subicum nucis* ή απλώς σ(ου)μπέκια (= του αέρος καρύδια, αιθέρια κάρυα), κατ' αναλογία προς τα «λουκάνικα αέρος».

σουμπετώ: (κυρίως για παλληκάρια) ξεφαντώνω με συντροφιά και χορεύω πηδηχτά προς τα άνω, το αντίθετο του «συγκαθίζω» (β.λ.), κατ' επέκταση συνδιασκεδάζω με μουσική, χορό και κρασί – **σουμπετίσιος-ια-ιο** (= του ξεφαντώματος) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «συμπέτομαι» ή «συμπετώ» (= μαζί με άλλους αιωρούμαι, αεροβατώ, φτερουγίζω), ως οι νέοι υψιπηδώντες χορεύουν.

σουράβλ(ι) το: και **τσαγκαρσούλ(ι)** – το οπιητήριο του υποδηματοποιού, κοινώς τσαγκαροσούβλι, δηλ. μικρό ραβδί που έχει εμπηγμένη βελόνη στο ένα άκρο του, χρήσιμο στην ραφή των πελμάτων (σόλες) – ετυμ. Λατ. *SUO* (= ράβω) + Ελλ. «ραβδί» > σουράβδι ή σουράβλι.

σουρβαλιάζομαι: **1)** κατρακυλώ με ορμή και θόρυβο – η **σουρβάλα** (= κατρακύλισμα) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «σύρβη» (= τυρβή, ταραχή, θόρυβος) και νέο Ελλ. «σωροβολιάζομαι» (= πέφτω καταγής, σωριάζομαι), **2)** το ενεργητικό **σουρβαλιάζω** σημαίνει σωρεύω, βάζω σε σωρούς – η **σουρβαλιά** (= σωρός πραγμάτων) – ετυμ. Ελλ. «σωρός» + «βάλλω».

σουργούν(ι) το: μεταφ. άνθρωπος ανήθικος, φαύλος, κακός – ετυμ. Τουρκ. *SURGUN* (= νεαρός βλαστής – εξόριστος – εξορία, Βλαχ. *surgune*).

σούρδου-μούρδου: (επίρρ.) ανάκατα, μπερδεμένα – ετυμ. πλαστή λέξη κατά το Ελλ. «φύρδην-μίγδην».

σουρέτ(ι) το: συνήθως **σουρέτια** – κακή εξωτερική εμφάνιση, ατημελησία ή αφροντισία στην ένδυση – **σουρετεύομαι** (= φροντίζω την εξωτερική εμφάνιση και κυρίως τα ρούχα) – ετυμ. Τουρκ. *SURET* (= εξωτερική εμφάνιση, σχήμα, μορφή).

σουρ(ο)λόπ(ι) το: αδιαφορία, αφροντισιά – μόνο στη φράση: «τό 'ρριξε στο σουρλόπ'» – ετυμ. Τουρκ. *SOROLOP* (= τέχνασμα, κόλπο).

σουρτούκ(η)ς-ω-(ι)κο: πλανώμενος, περιφερόμενος, αυτός που γυροφέρνει άσκοπα – ετυμ. Τουρκ. *SÜRTMEK* (= σύρω, τρίβω, αλητεύω) και *SÜRTÜK* (= αλήτης, πλανώμενος).

σουρτούκο το: ποδήρες πανωφόρι από χονδρό μάλλινο υφαντό, μακρύς επενδύτης – ετυμ. Βενετ. *Sortu* και Γαλλ. *SURTOUT*, με την ίδια έννοια.

σους(σ)ουμιάζω: **1)** περιγράφω τα σημάδια (προσώπου, σώματος, χαρακτήρος) αναγνώρισης κάποιου, λέγω τα κοινά σημάδια ομοιότητας συγγενών προσώπων, **2)** μεταφ. προσομοιάζω, παρομοιάζω – ετυμ. μσν Ελλ. «σουσσούμι(ον)» < αρχ. Ελλ. «σύσσημον» (= σύμβολο, σήμα ή σημείο ή σύνθημα αναγνώρισης – σφραγίδα, βούλα).

σουφράς ο: χαμηλό κυκλικό τραπέζι φαγητού – ετυμ. Τουρκ. *SOFRA* (= τραπέζι), αραβική λέξη.

σοφάς ο: το χαμηλό ανάκλιτρο εκατέρωθεν της εστίας ενός κοιτώνα, το «μπάσ(ι)» (β.λ.), το «μιντέρ(ι)» (β.λ.) – ετυμ. Τουρκ. *SOFA* (= αναπαυτικό κάθισμα για πολλά άτομα, πολύθρωνον), λέξη αραβική.

σοχάδια τα: αιμορροΐδες – ετυμ. Ελλ. «εσοχάδες» ή «εξοχάδες».

σπάργανα του Χριστού: είναι νησίσιμα πλακούντια, παρόμοια με τις λεγόμενες τώ-ρα κρέπες, αλλά ψημένα σε πυρωμένη λιθόπλακα, τα οποία παρασκευάζονται, εν είδει θείας προσφοράς, την παραμονή των Χριστουγέννων. Ταυτίζονται με τα αρχ. Ελλ. «πόπανα» (= στρογγυλά ζυμαρικά πλακούντια) που προσφέρονταν στις θυσίες, εξού και η συνήθης φράση «πόπανα θύειν» – ετυμ. «σπάργανο» (β.λ.).

σπάργανο το: **1)** τεμάχιο υφάσματος με το οποίο σκεπάζουν τα βρέφη πριν τα τυλίξουν με τη «φασκιά» (β.λ.), **2)** βράκος, δηλ. υφασμάτινο κουρέλι ως κωλόπανο μωρού – ετυμ. αρχ. Ελλ. «σπάργανον».

σπολλάτ(η): (επίρρ.) καλά που, ευχαριστώ που – ετυμ. Ελλ. λεξικοποίηση της φράσης: «εἰς πολλά ἔτη!» > σπολλάτη > Βουλγ. *SPOLAI*, ομοίωση.

σπούνα η: η «τσιπούνα» (β.λ.), όπως συχνά λέγεται με παραθφορά.

στάβα η: στοίβα ξύλων – ετυμ. Ελλ. «στοίβα» (= σωρός τακτοποιημένων ξύλων, Αλβ. *stavë-a*, Τουρκ. *istif*).

σταβαρωσιά η: φράχτης από χάρακες είτε πασσάλους, «πλακός» (β.λ.) – **στάβαρο** [= οθρόξυλο φράχτη, συχνά και το «πέταυρο» (β.λ.)] – ετυμ. αρχ. Ελλ. «στάβαρον» (= πάσσαλος, σταυρός) και «σταβεύς» (= ξύλο για κουπιά).

σταλίκ(ι) το: **1)** πάσσαλος, **2)** τα δύο οριζόντια μακρά ξύλα του φράχτη στα οποία ηλώνονται τα κατακόρυφα, **3)** η ξύλινη ράβδος της κρεμάθας όπου ξηραίνονται οπωρικά, Λατ. *scorpus*, **4)** τα δύο μακρά ενήλατα ξύλα (σκέλη) των κλιμάκων, **5)** τα δύο ξύλα εκφοράς των φορείων ή φερέτρων, εξού η κατάρα: «στα σταλίκια να σε φέρουν!» – ετυμ. αρχ. Ελλ. «στάλιξ» (= πάσσαλος).

στάλος ο: μέρος όπου στέκονται τα ζώα κατά τις ζεστές ώρες της ημέρας και αυτή η ίδια η σταλία των ζώων – το ρήμα είναι **σταλίζω** ή **σταλνώ** – ετυμ. Ελλ. «σταλία» (= το να στέκεται κάποιος αναμένοντας).

στάμ(ι) το: σπάνια **αστάμ(ι)** ή **καράβ(ι)** – το οστούν του στέρνου στο σκελετό των πτηνών, με το οποίο οιωνοσκοπούν – ετυμ. αρχ. Ελλ. «σταμίν» (= σταμινάριο,

δηλ. το κύριο ξύλο της τρόπιδος στο σκελετό του πλοίου).

στά(ν)γκος ο: το επάνω μέρος του κνημαίου τμήματος κάλτσας που έχει πλέξη ελαστική και προσδένεται με σχοινί στην κνήμη – **στα(ν)γκώνω** (= αποτελειώνω ένα πλεκτό – πλέκω τον *στάνγκο*) – ετυμ. Λατ. *TANGO* (= προσδένομαι, άπτομαι), άλλως από το παλ. Σλ. *STbGNO* (= μηρός, κνήμη, Σερβ. *stegno*).

στανιάζω: δυναμώνω, ισχυροποιούμαι, στερεώνομαι, επανακτώ τις δυνάμεις μου και στέκομαι στέρεα στα πόδια μου, ορθοποδίζω μετά από εξάντληση – ετυμ. αρχ. Ελλ. θέμα «στα-» του «*ίστημι/στανύω*» (= στήνω, στήνω ορθόν). Επίσης στα παλ. Σλ. *STANb* (= στερεότητας, στερρότης – στρατόπεδο, παρεμβολή, κατάλυμα) και *stanovitj* (= δυνατός, ισχυρός, δυνάμενος).

στέλ(λ)α η: 1) σκεύος για τα κόλλυβα και αυτό τούτο το στολισμένο σιτάρι στις κηδείες και στα μνημόσυνα, παλ. Σλ. *kutija* (εκ του Ελλ. «κουτί»), με την έννοια που λένε και «*καυκί*» (β.λ.), **2)** μεγάλο σκεύος (σκάφη, κουτί, κάδος, κουβάς) για απόθεση υγρών ή χύδην υλικών – ετυμ. Λατ. *SITULUS* (= υδρία, κάλπης) και *SITELLA* (= υδρία, κάλπης, αγγείο τέφρας νεκρού, κληρωτής) – σχετ. «*ντριστέλ(λ)α*» (β.λ.).

στεφάν(ι) το: εκτός από τις συνήθεις έννοιες, μεταφορικά σημαίνει και τον βραχύδη γκρεμό σε κορυφή ή πλαγιά βουνού, το «*τα(ια)κάσ(ι)*» (β.λ.).

στήζιαρος ο: ενίοτε **στήχερος** ή **στήγερος** ή **στή(γ)ούρας** – **1)** ο αξονικός πάσσαλος στο κέντρο αλωνιού, ο «*στρί(ν)γκιλος*» (β.λ.), **2)** περιστρεφόμενη περί άξονα παιδική αιώρα – ετυμ. παλ. Σλ. *STEŽERb* (= πόλος, γόμφος, στρόφιγξ, νύσσα, άξων περιστροφής). Στα Αλβ. λέγεται *stambullar-i* < αρχ. Ελ «*στρομβώ*» (= περιστρέφω) > «*στρόμβιλον*» (= περιστρεφόμενο, περιδεδινημένο) > νέο Ελλ. «*στρουμπουλός*» (= ο περιφερής είτε στρόγγυλος λόγω πάχους), επειδή είναι ο άξων περιστροφής των ζώων.

σιά η: η θέση όπου καίει η πυρά της εστίας (τζάκι), το πυροστάσι – η **παρασιά** (= η έξω γωνία της εστίας) – ετυμ. Ελλ. «*εστία*» > *σιά*.

σιά τα ρουχα, κυρίως αυτά που στύβονται κατά την πλύση, τα «*στράνια*» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «*εσθής*» (= αμφίεμα, ένδυμα, Λατ. *vestis*) > *σθιά* > *σιά*, άλλως από το αρχ. Ελλ. «*αστίον*» (= πανί ή ύφασμα του αργαλειού).

στούμπος ο: 1) το γουδοχέρι, αρχ. Ελλ. «*δοίδυξ*», **2)** μεταφ. βραχύσωμος, κοντός – το ρήμα είναι **στούμπίζω** (= ιγδίζω, κοπανίζω, συνθλίβω) – στη φράση: «*τον στούμπίζ' το χορό*» σημαίνει ότι χορεύει ρυθμικά – ετυμ. αρχ. Ελλ. «*στύπος*» (= κορμός ή στέλεχος ξύλου) > Αλβ. *shtyp* (= κοπανίζω).

στούραβος-η-ο: και **στούρος-ω-ο** – αγριωπός, στυγνός, σκυθρωπός, αποτρόπαιος, στυγερωπός – **στούρευώ** (= στυγνάζω, αγριεύω), κυρίως εκ της ερημίας από πρόσφατο θάνατο, π.χ. στη φράση: «*στούρευσε το σπίτ(ι)*» – ετυμ. Λατ. *TORVUS* (= γοργωπός, βλοσυρός, αγριωπός, στυγερός, Σερβ. *turoban*). Στα Βουλγ. *šturan* (= ανόητος, κουτός, χαζός, παλαβός) και Αλβ. *shthurem* (= παρεκτρέπομαι, αποχαλινώνομαι).

στουφάρ(ι) το: συνεκτικό στρωσιγενές έδαφος, τόφος – ετυμ. Λατ. *TOFUS* (= πώρος, πωρόλιθος, Αλβ. *shtuf-i*).

στρακαλιάζω: και πιο συχνά **στρακαλιάζομαι** – φορά τα καλά και ταιριαχτά για την περίσταση ρούχα, π.χ. στη φράση: «στρακαλιάσ'καν για την εκκλησία» – ετυμ. Ελλ. απλολογία του σωστού «στρανιακαλιάζω» < «στράνια» (β.λ.) + «καλιάζω» (β.λ.).

στρακώνω: (επί εδάφους) στερεώνω, συμπιέζω, σκληρύνω, κάμνω επίκροτον – ετυμ. αρχ. Ελλ. «οστρακόω» (= σκληρύνω ως τα όστρακα).

στράνια τα: **1)** ενδύματα, τα «σιτιά» (β.λ.), κυρίως αυτά που στύβονται κατά την πλύση, σε αντίθεση με τα «σκουτιά» (β.λ.) που κοπανίζονται, **2)** τα έμμηνα των γυναικών – ετυμ. αρχ. Ελλ. «στράγγω» (= στραγγίζω) > στρά(γ)νια.

στραποδόντ(η)ς-ω-(ι)κο: νωδός, αυτός που του λείπουν κάποια δόντια, ξεδοντιασμένος (όχι ο στραβοδόντης), ανόδοντος – ετυμ. Ιταλ. *STRAPPO* (= ξερίζωμα, βγάλσιμο, απόσπαση).

στράτα η: **1)** διαμορφωμένη οδός, η αρχ. Ελλ. «στρωτή», **2)** βηματισμός νηπίων, **3)** δρομολόγιο επαναλαμβανόμενης μεταφοράς, **4)** μηρμυγκόδρομος – ετυμ. αρχ. Ελλ. από την ασθενή ρίζα «στρα-» του «στρώννυμι» (= στρώνω, Λατ. *sterno*), εξού Λατ. *strata via* (= στρωμένη είτε στρωτή οδός).

στράφ(η) η: (επί κλοπής ή διαρπαγής αγαθών) ανάλωμα, άχρηστη σπατάλη, ανώφελο έξοδο, «ανάλμα» (β.λ.), π.χ. στην κατάρρα: «στράφ(η) να σ' γίν'!» – ετυμ. Τουρκ. *ISRAF* (= σπατάλη), αραβικής προέλευσης.

στραφνίζομαι: φτερνίζομαι – ετυμ. Ελλ. «φταρνίζομαι» (= πάρνυμαι, Λατ. *sternuo*).

στρέβλα η: δυσκολία, πίεση, ανάγκη, χρεία, βάσανο – ετυμ. αρχ. Ελλ. «στρεβλώ» (= συστέφω) και «στρεβλή» (= στροφείο, μάγγανο, όργανο βασανισμού – βάσανος).

στρεκλιάζω: (επί βοδιών) οιστρηλατώ, μυωπίζομαι, μυγιάζομαι, «βουρ(λ)ίζω» (β.λ.) – ο **στρέκ(ου)λας** ή **στρέκ(ου)λος** (= το έντομο οίστρος) – ετυμ. Σλ. *STREKLICA* (= οίστρος), Βουλγ. *STRbKLICA* (= οίστρος).

στραμματίζω: σκάπτω βαθιά, κυρίως για φύτευση κλημάτων, αναστρέφοντας το χώμα και απομακρύνοντας τις πέτρες – ετυμ. Ελλ. «στρέφω» > στρέμμα, λόγω αναστροφής του χώματος.

στρί(ν)γκιλος ο: και **στρί(ν)τζιλος** ή **στρί(ν)τζιρος** – ο μπηγμένος στο κέντρο του αλωνιού στρόγγυλος πάσσαλος, που είναι ο άξονας/πόλος περί τον οποίο περιστρέφονται τα ζώα και όπου μαζεύεται/ξετυλίγεται το τεντωμένο σχοινί που τα συγκρατεί, «στήζιαρος» (β.λ.) – ετυμ. Λατ. *STRINGO* (= σφίγγω, πιάνω σφικτά, Αλβ. *shtrengoj* – μαζεύω, δρέπω), επειδή σφικτά και σπειροειδώς μαζεύεται/ξεμαζεύεται το σχοινί κατά την περιστροφή των ζώων, όπως ακριβώς η χορδή στο «στ(ρ)ιγκάρι» (= στριφτάρι, κόλλαβος) της κιθάρας.

στρίποδα τα: οι ερμίνες, δηλ. τα δυο ποδαρικά του κρεβατιού – ετυμ. Ελλ. «τρίποδα».

στρονιάζομαι: 1) θρονιάζομαι στην θέση άλλου και απρεπώς δεν λέγω να σηκωθώ, π.χ. στο τραπέζι, 2) επί μακρόν διαμένω σε ξένο σπίτι και αγενώς δεν λέγω να φύγω – ετυμ. παρέφθαρται από το Ελλ. «εισθρονιάζομαι», και όχι από το «στρώνομαι».

στρού(ν)γκα η: και **στρού(ν)γγα** – αρμεγώνας αιγοπροβάτων, ήτοι ξυλόπηκτο από χάρακες και κλάδους κυκλικό μαντρί, όπου συγκεντρώνουν τα αιγοπρόβατα για να τα αρμέξουν και όπου παράλληλα λειτουργεί τυροκομείο, το λεγόμενο «μπατσαριό» (β.λ.) – ετυμ. Λατ. *STRINGO* (= σφίγγω, στράγγω – δρέπω, αμέργω, μαζεύω – και με την συνεκδοχική έννοια του «αμέλγω» είτε αρμέγω) > Βλαχ. *strunge* (στρούντζε) (= μαζεύει, δρέπει, Ρουμ. *stringe*) > μσν Ελλ. «στρούγκα» (= στάνη αιγοπροβάτων, Βλαχ. και Αλβ. *strunga*, Βουλγ. *STbRGA*).

στρούντζες-μούντζες: υβριστική ή απαξιωτική έκφραση που αντιστοιχεί στο νέο Ελλ. «δρέψε μούντζες!», κατ' αντίθεση προς το «δρέψε δάφνες!», και προέρχεται από την αντίστοιχη βλάχικη έκφραση «στρούντζε μούντζε!», η οποία σημαίνει «μάζεψε ή δρέψε μούντζες!» – ετυμ. Βλαχ. *STRUNGE* (στρούντζε) (= μαζεύει, δρέπει, Ρουμ. *stringe*) < Λατ. *STRINGO* (= σφίγγω, στράγγω – δρέπω, αμέργω, μαζεύω).

στρουπώνω: εμβύω, δηλ. χώνω κάτι για να βουλώσω τρύπα ή να γεμίσω μια κοιλότητα, «ρουπώνω-1» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «εσ» + «τρυπώνω».

στρώμα το: εκτός από την συνήθη έννοια εκ του «στροώνω», σημαίνει και το αποβαλλόμενο μετά τη γέννα ύστερο, δηλ. το χορίο της γέννας, το «κτάρ(ι) -2» (β.λ.).

στρωματιά η: η γεμάτη με «χειρόβολο» (β.λ.) στρωμνή του σαμαριού, η οποία από πάνω φέρει δέρμα, για να μη διαβρέχεται από τον υετό, και από κάτω σαμαροσκουτί, δηλ. χονδρό «σκουτί» (β.λ.), για να μη φθείρεται η ράχη των υποζυγίων – το ρήμα είναι **στρωματιάω** (= τοποθετώ αχυροστρωμνή στο σαμάρι ζώου), κατὰ το αρχ. Ελλ. «στρωματιζώ» (= σαμαρώνω) – ετυμ. Ελλ. «στρώμα».

στρωμάτσο το: στρώμα ύπνου, στρωμνή, «ντουσιέκ(ι)» (β.λ.). Εντεύθεν και η φράση της συνήθειας «κοιμήθηκα στρωματσάδα», που σημαίνει επί του δαπέδου, χαμαί, καταγής και όχι σε κρεβάτι, επάνω όμως σε στρωσίδι ή στρώμα – ετυμ. Ελλ. «στρώμα», σε συνδυασμό με το ομοίωσημο Ιταλ. *stramazza*.

στρωτούρ(ι) το: κατακείμενο κομμάτι κορμού δένδρου, εγκάρσια ξυλοδοκός στέγης, χονδρό ραβδί – ετυμ. Ελλ. «στρωτήρας».

συγκαθίζω: (για χορευτές) χορεύω με παρέα και κάνω λικνιστικές καθίσεις (κάμψεις των γονάτων), το αντίθετο του «σουμπετώ» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «συγκαθίζω» (= καθίζω ομού, μαζί με άλλους κοντοκαθίζω).

συγκεριάζω: 1) χωρίζω σε ισόποσα ή ισοβαρή τμήματα, 2) ισομοιράζω στα δύο το φορτίο ζώου – ετυμ. Ελλ. «συν» + «κεράννυμι» (= αναμιγνύω).

συγκόβω: κόβω κατακείμενο κορμό δένδρου σε μικρότερα τεμάχια.

συλ(ι)τσμένος-η-ο: (κυρίως για υφάσματα) τριμμένος, μαδημένος, φθαρμένος τόσο

- που φαίνεται ο βασικός ιστός και φεγγίζει – **σύλτσει** (= φθάρθηκε) – ετυμ. Ελλ. «υλίζω» (= διυλίζω, σουρώνω) > (σ)υλισμένος > συλ(ι)σμένος, δηλ. χωρισμένος στα εξών συνετέθη υλικά.
- συμπαίγω:** πειρακτικά ερεθίζω ή εξοργίζω ή εμπαίζω κάποιον – ετυμ. Ελλ. «συμπαίζω».
- συναγκάζω:** συνήθως **συνάγασε!** – πιεστικά παροτρύνω ή παρωθώ κάποιον να πράξει κάτι – ετυμ. αρχ. Ελλ. «συναναγκάζω» (= συνεκβιάζω, συγκαταναγκάζω).
- σ(υ)νάπαλος-η-ο:** αυτός που ενεργεί αργινά και απαλά – επίρρ. **σ(υ)νάπαλα** (= αργά και απαλά, σιγανά και νωχελικά) – ετυμ. Ελλ. «συν» και «απαλός» (= τρυφερός, πράος, μαλακός, μαλθακός).
- συνερίζομαι:** αμιλλώμαι, παραβγαίνω, ανταγωνίζομαι – η **συνεργιά** ή **συνουργιά** (= άμιλλα, ανταγωνισμός) – ετυμ. Ελλ. «συνερίζω» (= συμφιλονικώ, ομού ερίζω). Άλλο σημαίνει το «σινιρίζω» (β.λ.).
- συντάκ(ι) το:** και **συντίκ(ι)** – μόνο στις φράσεις: «πήρα συντάκ(ι)» και «μου 'δωκε συντάκ(ι)», όπου σημαίνει απολογία, κατάθεση, απόκριση, αναφορά, ανάκριση, παραγγελία, προσταγή – ετυμ. Ελλ. «συνδικία» (= συνηγορία, συνδικηγορία) > Ιταλ. *SINDACO* (= ελέγχω, εξετάζω, ερευνώ).
- συντίλ(λ)α η:** ζητεία, επαιτία, ζητιανιά, π.χ. στη φράση: «βγήκαμε στη συντίλ(λ)α» – ετυμ. αρχ. Ελλ. «συν» + «τίλλω» (= μαδώνω), εδώ μεταφ. με την έννοια να μαδήσουμε τον κοσμάκη. Άλλη η σημασία του «σιντίλα» (β.λ.).
- συντομιάζω:** συνταιριάζω, συναρμόζω – στη φράση: «τα συντόμισαν» σημαίνει τα βρήκαν μεταξύ τους – ετυμ. Ελλ. «συν» + «τομή» > συντομιάζω (= συναρμόζω τις τομές δύο ξύλων ή λίθων).
- συντρόφ(ι) το:** σώβρακο, αναξυρίδα, σκελέα – ετυμ. συνεκδ. από το Ελλ. «σύντροφος».
- σύρε!:** (μόνο στην προστακτική) πήγαινε! – ετυμ. Ελλ. «σύρω» (= σέρνω, τραβώ).
- συρμή η:** επιδημία που σέρνεται και αργεί να περάσει, ασθένεια που ενδημεί – ετυμ. Ελλ. «σύρω» > συρμή.
- συρτάρι(ι) το:** **1)** λεπτό και μακρύ κατακείμενο δένδρο, **2)** ιστοβοέας, ρυμός αρότρου, σταβάρι, **3)** μεταφ. λιγνός και ψηλός άνθρωπος, **4)** και **συρτοκούτ(ι)** – το συρτάρι των επίπλων – ετυμ. Ελλ. «σύρω».
- συρταριά η:** σχοινί που προσδένεται στον «άλ(υ)σο» (β.λ.) του χαλινού για επιμήκυνσή του – ετυμ. αρχ. Ελλ. «σύρτης» (= σχοινί για σύρσιμο, χαλινός).
- σφαλαγγας ο:** αράχνη και κυρίως η μακροπόδαρη αράχνη – η **σφαλαγγοφωλιά** (= ο ιστός της αράχνης) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «φαλάγγιον» (= ρωγαλίδα, αράχνη δηλητηριώδης).
- σφάλτσες οι:** χεριές ή δεσμίδες κομμένου χόρτου – ετυμ. Ιταλ. *SFALCIO* (= ο θερισμός του χόρτου, το κόψιμο του χόρτου) εκ του Λατ. *FALX* (= δρεπάνι, Ιταλ. *false*).

- σφάλτσο το:** κέντημα μεταξωτό, με πολλά καμπύλα σχήματα, που ράβεται στο στήθος των παραδοσιακών στολών, είδος «τσιαπέρ(ι)» (β.λ.) – ετυμ. Λατ. *FALX* (= δρεπάνι, Ιταλ. *falce*) > (σ)φάλτσο (= δρεπανοειδές ή δρεπανόμορφο), εννοείται κέντημα.
- σφεντουρνών:** είτε **σφεντουρίζω** – ρίπτω, βάλλω, εκσφενδονίζω – το **σφεντούρ(η)γμα** (= εκσφενδόνιση) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «σφενδονάω» (= ρίπτω με σφενδόνη).
- σφηκόραμμα το:** λεπτός σπάγγος, κυρίως για ραφή της στρωματιάς στα σαμάρια – ετυμ. αρχ. Ελλ. «σφηκόω» (= σφιχτοδένω, σφίγγω στη μέση) και «σφήκωμα» (= δεσμός, σχοινάκι).
- σφήνα η:** εκτός από την συνήθη έννοια, σημαίνει και τεμάχιο τυριού – ετυμ. Ελλ. «σφήνα», κατά πως λένουν «φέλκα» (β.λ.) και «μπλάνα-1» (β.λ.).
- σφούγγος ο: 1)** (γενικώς) κομμάτι πανιού, συνήθως κουρέλι, που χρησιμοποιείται ύφυγρο για τον καθαρισμό των δαπέδων του σπιτιού, η σφουγγαρίστρα, **2)** (ειδικώς) εργαλείο του φούρνου αποτελούμενο από τεμάχιο υφάσματος που είναι δεμένο στην άκρη ράβδου, με το οποίο, αφού πρώτα το διαβρέξουν, σπογγίζουν το φούρνο από στάχτες και κάρβουνα πριν τοποθετήσουν εντός αυτού τα καρβέλια να ψηθούν – ετυμ. Ελλ. «σπόγγος». Στη φράση: «έγινα σφούγγος» σημαίνει έντονα λερωμένος, υπερβολικά βρόμικος.
- σφούν(ι) το:** (σε νερόμυλο) το ακροστόμιο του κάδου πτώσης του νερού – ετυμ. Ελλ. «σιφώνι».
- σφουντίζω:** και **σφουντώ** – εξικμάζω, ξεστραγγίζω ή ελαφρώς στεγνώνω πολύ βρεγμένα ρούχα και τα καθιστώ ύφυγρα (όχι στεγνά) – **σφουντός-ή-ό** (= ύφυγρος, ικμαλέος, νοτισμένος) – ετυμ. Λατ. *EXFUNDO* (= εκβρέχω, ξεβρέχω, Ρουμ. *zvinta*).
- σχαρίτια τα:** τα καλά νέα, αλλά και το φιλοδώρημα που δίνεται σ' αυτόν που τα αναγγέλει πρώτος – ετυμ. Ελλ. «συγχαίρω» > σχαρίκια > σχαρίτια.
- σωμόν(ι) το:** μικρό αρτίδιο που γίνεται από τα υπολείμματα ζύμης – ετυμ. Ελλ. «σώνω» > σώμός > σωμόν(ι) (= υπόλειμμα, σώσμα).
- σών(ει)!:** φτάνει! αρκεί! – ετυμ. νέο Ελλ. «σώνω», άλλως από το Τουρκ. *SON* (= τέλος, άκρον – τελευταίος, τελικός).
- σώπ(ι) το: 1)** πώμα, βούλωμα, φίμωτρο, **2)** η πιπίλα των μωρών – ετυμ. Ελλ. «σωπαίνω», άλλως εκ του Λατ. *SOPIO* (= κοιμίζω, ναρκώ, βαυκαλίζω).

T

ταβάν(ι) το: **1)** η οροφή – ετυμ. ομοιόσημο Τουρκ. *TAVAN*, αραβική λέξη, **2)** και **νταβάν(ι)** – είδος μεγάλης μύγας που τσιμπάει έντονα – ετυμ. Λατ. *TABANUS* (= οίστρος).

ταβάς ο: χάλκινο αβαθές σκεύος με λαβές και κάλυμμα χρήσιμο στη μαγειρική, που αντιστοιχεί στην αρχ. Ελλ. «λοπάδα» – ετυμ. Τουρκ. *TAVA* (= τηγάνι, τηγανιστός), λέξη περσική.

τα(γ)ή η: **1)** ημερήσια μερίδα τροφής (Λατ. *diaria*) σε καρπό για τα υποζύγια, **2)** η βρόμη σαν καρπός και φυτό, Αλβ. *tagjia* – **τα(γ)ίζω** (= σπίζω) και ο **τά(γ)ιστρος** (= σακκούλι προσαρμοζόμενο στο στόμα των ζώων για να φάνε καρπό) – το **ταγάρ(ι)** (= φορητό σακκούλι για το προσφάγι) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ταγή» (= τακτοποίηση – Βυζ. διατροφή, σύνταξη, μισθοτροφοδοσία).

ταζί το: και σπάνια **ταζέτ(ι)** – μόνο στις φράσεις: «με ταζί τα βγάζει πέρα» ή «με ταζί και μετά βίας» και σημαίνει με δυσκολία, με κόπο και βάσανα – ετυμ. Τουρκ. *TAZIP* (= το βασανίζουν) και *TAZYIK* (= πίεση).

ταϊμ(ι) το: και **ταϊν(ι)** – ατομική μερίδα τροφής – ετυμ. Ελλ. «τα(γ)ή» (β.λ.) > τα(γ)ίνι > τα(γ)ίμι > Τουρκ. *TAYIN* (= σιτηρέσιο), Σερβ. *TAIN* (= μερίς), Ρουμ. *TAIN* (= μισθοτροφοδοσία, μερίδα).

τακάτ(ι) το: σθένος, δύναμη, κουράγιο – ετυμ. Τουρκ. *TAKAT* (= ισχύς, δύναμη).

τακίμ(ι) το: **1)** σύνολο ομοειδών πραγμάτων, **2)** «κουμπανία» (β.λ.), ομάδα ομοιοτέχνων ανθρώπων, π.χ. μουσικών – το ρήμα είναι **τακιμιάζω** (= ταιριάζω) – ετυμ. Τουρκ. *TAKIM* (= ομάδα, όμιλος, κατηγορία πραγμάτων – κόσμημα).

ταλαγάν(ι) το: χονδρό μάλλινο ποιμενικό πανωφόρι φτιαγμένο μόνο με έριο προβάτων [οι κάππες περιέχουν και γιδόμαλλο για να είναι αδιαπέραστες από τη βροχή] – ετυμ. κατά την έννοια που λέγεται και «μαλλιώτο» (β.λ.), από το αρχ. Ελλ. «ταλάσιον» (= γνεστό μαλλί) > ταλαγάνι (= είδος μάλλινης κάππας, Αλβ. *tallagan-i*, Σερβ. *talagan*).

ταλιούρια τα: τα επισμαλτωμένα τσίγκινα πιάτα που παλιά τοποθετούνταν μέσα σε κάνιστρο για προστασία, πιατικά, πινάκια – ετυμ. Ελλ. «τάλαρος» (= καλάθι, πανέρι, σπυρίς).

- ταμάμ:** (επίρρ.) επακριβώς, ακριβώς – ετυμ. Τουρκ. *TAMAM* (= πλήρης, ανελλιπής, εν τάξει), λέξη αραβική.
- ταμαχιάρ(η)ς-α-(ι)κο:** άπληστος, αχόρταγος – ετυμ. Τουρκ. *TAMAHKAR-E* (= άπληστος, πλεονέκτης, φιλάργυρος).
- ταμπούσ(ι)λα:** (επίρρ.) τετραποδητί, με τα τέσσερα, με τα χέρια και με τα πόδια – ετυμ. Ρουμ. *ABUSILE* (= τετραποδητί) και νέο Ελλ. «μπουσουλώ».
- ταξιράτ(ι) το:** **1)** διαταγή ή υπόσχεση που προοιωνίζει συμφορά, **2)** μέγα κακό που απαιτεί τάξιμο σε Άγιο – ετυμ. Ελλ. «τάσσω» (= παραγγέλλω, διατάζω, ορίζω) > τάξιμο (= υπόσχεση, Βλαχ. *taxire*, Αλβ. *taks*) > Σερβ. *TAKSATI* (= υπόσχομαι, τάζω).
- ταξιταρλίκ(ι) το:** ποσοστό επί των φόρων που κρατούσαν οι φοροεισπράκτορες ως προμήθεια – το **ταξίλ(ι)** (= φόρος, δασμός, Σερβ. *taksa*) – ο **ταξιλ(ι)τάρ(η)ς** (= εισπράκτορας φόρων, Τουρκ. *tahsildar*) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «τάξις» (= διάταξη, τάξη – επιβολή ή πληρωμή τέλους, πληρωμή επί προθεσμία οφειλής), Λατ. *TAXATIO* (= τίμημα, τιμή, διατίμηση) > Τουρκ. *TAHSIL* (= κάρπωση, είσπραξη, απόληψη).
- ταπίκκα:** και **ταπίκπα** συχνά **ταπίκούπα** – (επίρρ.) ταμπρούμπα, ταπίστομα, πρηνηδόν – ετυμ. Ελλ. «αποκουπίζω» (β.λ.) > ταπόκουπα > ταπίκούπα > ταπίκπα ή ταπίκκα – Στα λαϊκά Βουλγ. *PIPKA* (= κεφάλι).
- ταράφ(ι) το:** κόμμα, ομάδα, σύλλογος – ετυμ. Τουρκ. *TARAF* (= κόμμα).
- ταρναρίζω:** κουνώ μικρό παιδί στο λίκνο ή στην αιώρα – ετυμ. αρχ. Ελλ. «τανταλίζω» (= ταλαντεύω, σείω, αιωρούμαι) με παραφθορά, άλλως ηχομιμητική λέξη.
- τάσια τα:** χάλκινα πιάτα ή κούπελα – ετυμ. Ιταλ. *TAZZA* (= κύπελο), Τουρκ. *TAS* (= πλατύγυρο μεταλλικό κύπελο), Αλβ. *TAS-I* (= κύπελο – γαβάθα), Σερβ. *TAS* (= κύαθος, κύπελο), λέξεις αραβικές.
- ταφίζω:** θειαφίζω το αμπέλι για να μη «μπαστραβιάσει», δηλ. να μη προσβληθεί από «μπάστρα» ή **τάφ(η)** (= θειάφι) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «θείον» και «τεάφη» ή «τεάφιον» (= θειάφι).
- ταχροντί το:** λικνίζω ή χοροπηδώ βρέφος για να κάνει χαρούλες, κοινώς **ταχτάρισμα** – ετυμ. Ελλ. λέξη ηχοποίητη από το «τάχτι -τάχτι».
- ταψί το:** και συχνά **ταψίδ(ι)** – πλατύ κυκλικό μεταλλικό σκεύος για ψήσιμο φαγητών στο φούρνο ή στη «γάστρα» (β.λ.) – ετυμ. Τουρκ. *TEPSI* (= δίσκος για καφέ ή σαν τραπέζι).
- τεγιά η:** κάλυψη, σκέπαση, απόκρυψη, κρύψιμο, π.χ. στην ειρωνική φράση: «τάχαμου τεγιά!»- ετυμ. αρχ. Ελλ. «τέγω» (= στέγω, στεγάζω – σκεπάζω, καλύπτω – κρύπτω, αποκρύπτω – Λατ. *tego*).
- τεκνίζω:** **1)** αποκτώ παιδιά, **2)** (αμετάβ.) στη φράση «άμα τεκνίσ'» όπου σημαίνει «αν πετύχει» ή «αν ταιριάξει» – ετυμ. Ελλ. «τέκνο» > τεκνίζω, με την έννοια ότι πετυχαίνω να τεκνοποιήσω.

τ(ε)λάκ(ι) το: 1) τα χρήματα που πλήρωναν στον αγροφύλακα για σύλληπτρα – ετυμ. Ελλ. «τέλος» (= δασμός) > τ(ε)λάκι (= μικροδασμός), **2)** και **τ(υ)λάκ(ι)** – καρφάκι, μικρός ήλος – ετυμ. αρχ. Ελλ. «τύλιον» (= καρφάκι).

τελετίν(ι) το: και η **βακέτα** – επεξεργασμένο δέρμα για τα καλά υποδήματα – ετυμ. Τουρκ. *TELATIN* (= κατεργασμένο αδιάβροχο δέρμα μοσχαριού) και εκ του Λατ. *VACCA* (= αγελάδα) > Ιταλ. *VACCHETTA* (= δαμάλι).

τελέφ(ι) το: θυσία – μόνο στη φράση: «έγινα τελέφ'», δηλ. θυσιάστηκα – ετυμ. Τουρκ. *TELEF* (= απώλεια, όλεθρος, καταστροφή).

τέλια τα: χρυσοκλωστές ή χρυσοταινίες ως στολίδια της λεπτοϋφαντης σκέπης του προσώπου της νύφης – ετυμ. Λατ. *TELA* (= ιστός – μίτος, κλωστή) > Τουρκ. *tel* (= σύρμα, νήμα, στολίδι). Στα Σερβ. *telej* (= φύλλα χρυσού).

τεμπίχ(ι) το: και **τιμπίχ(ι)** – αποξένωση, απομάκρυνση, απομόνωση, με σκοπό την τιμωρία – ετυμ. Τουρκ. *TEBIK* (= απομάκρυνση, εξορία).

τέμπλα η: 1) φαρδιά ξυλοδοκός ή στρωτήρας, **2)** υψηλόκορμο δένδρο – ετυμ. Λατ. *TEMPLUM* (= διαδοκίς, ξύλινος στρωτήρας), ίσως εκ του «τέμνω».

τέντζερ(η)ς ο: χάλκινη χύτρα μαγειρικής – ετυμ. Τουρκ. και Βουλγ. *TENCERE* (= χαλκόχυτρα), λέξη περσική.

τεσκερές ο: 1) έγγραφο, χαρτί γραμμένο, **2)** έγγραφη πρόσκληση γάμου που λέγεται και **κάλεσμα** – ετυμ. Τουρκ. *TESKERE* (= σημείωση, επιστολή, έγγραφο).

τεσκίγκος-ια-ο: και **τισκίγκος-ια-ο** – ταχυεργός, ευκίνητος, ριμφαλέος, ταχινός, ελαφρύς και γρήγορος, – ετυμ. Τουρκ. *KESKIN* (= οξύς, δραστήριος, Βλαχ. *kiskinu*).

τεφαρίκ(ι) το: εκλεκτό αντικείμενο, «είδισμα» (β.λ.) – ετυμ. Τουρκ. *TEFARIK* (= ψιλικό ευτελούς αξίας – κόσμημα, αριστούργημα).

τζαντίλα η: υφασμάτινη σακκούλα στράγγισης τυριού, σακκελιστήριο, διέραμα – ετυμ. Σλ. *CECILKA* (= στραγγίστρα, ηθμός, διυλιστήρ).

τζάρα η: σπανίως **(γ)κολιούρα** – στα επιτραπέζια παιχνίδια όποιος κερδίζει βάζει στον αντίπαλο κάθε φορά και μια «τζάρα», την οποία σημειώνει με μια γραμμή ή με ένα κουλούρι – ετυμ. παλ. Σλ. *CARA* ή *CZARA* ή *DZARA* (= γραμμή, αυλάκι – φαρμάκι, φαρμακεία, μαγεία – ποτήρι). Από το αρχ. Ελλ. «κολλύρα» (= κουλούρα) προέκυψε η δεύτερη λέξη.

τζαρίζω: 1) κλαίω, κλαψουρίζω – το **τζάρ(ι)σμα** (= κλάψιμο, κλαψούρα, κλάμα) – ετυμ. Αλβ. *QAJ* (= κλαίω, θρηνώ) και *QARË-T* (= κλάψιμο, κλάμα), με την συνήθη εκφορά του Q ως τζ, **2)** και **ζαρίζω** – βλέπω λειψά, μυωπάζω, ζαρώνω είτε «τζυβώνω» (β.λ.) τα μάτια μου για να ιδώ – ετυμ. νέο Ελλ. «ζαρός» (= ο στραβός ή λοξός στα μάτια) < νέο Ελλ. «ζαρώνω».

τζέλια τα: ξέφτια, κροσσοί, τίλματα, νήματα σχισμένου ιστού υφάσματος που κρέμονται και αιωρούνται, και κατ' επέκταση ράκη, λακίδες, κουρέλια, Αλβ. *zhelë-zhelja* – ετυμ. κατά συγκοπή εκ του «ρέ(ν)τζελα» (β.λ.).

- τζεναμπέτ(η)ς-(ι)σσα-(ι)κο:** ιδιότροπος, ανάποδος, κακότροπος, δύστροπος – ετυμ. Τουρκ. *CENABET* (= άθλιος, μιαρός – ανάποδος).
- τζέρτζελα τα:** και συχνά τα **τζερτζέλια** – ψιλικά, ρωπικά, λιανικά, μικροπράγματα – ετυμ. αρχ. Ελλ. τα «γέλγη» (= ψιλικά) > γέλγελα > γέργελα > τζέρτζελα, με δίπλωση και τσιτακισμό.
- τζιάλα η:** μόνο για ζυμάρια στη φράση: «έγινε τζιάλα», δηλ. κολλοειδές, γλοιώδες, λασπερό, γλιτσερό – ετυμ. «τσιάλα» (β.λ.).
- τζιαλατεύω:** και **τζιελατεύω** – τυραννώ, βασανίζω – ετυμ. Τουρκ. *CELLAT* (= δήμιος).
- τζιαμάλλω η:** και **τζιεμάλλω** – γυναίκα ξεμαλλιασμένη, αναμαλλιασμένη, με μαλλιά ανυψωμένα και ανακατεμένα από τον άνεμο – ετυμ. παρέφθαρται εκ του λαϊκού νέο Ελλ. «ξεμάλλω».
- τζιαμάλλα η:** φωτιά με πολύ υψηλές φλόγες, «μπαρμπατούρα» (β.λ.), αρχ. Ελλ. «πύγων πυρός». Στα Γιάννενα έτσι λένε την μεγάλη φωτιά που ανάβουν τις Απόκριες – ετυμ. Ελλ. «τζιαμάλλω» (β.λ.), κατά επιτυχή παρομοίωση.
- τζιάμπα:** 1) δωρεάν, πάμφθινα, ανώφελα, 2) ματαίως, εικαίως, ασκόπως, ετωσίως – ετυμ. Τουρκ. *CABA* (= δωρεάν, δώρο), λέξη αραβική.
- τζιαντόγρια η:** γριά ιδιότροπη και κακάσχημη – ετυμ. Τουρκ. *ÇADI* (= γραϊδίο, μορμολύκειο, μάγισσα, μέγαιρα) + Ελλ. «γριά».
- τζιαντόρα η:** και το **τζιαντίρ(ι)** – προχειρό στέγαστρο από κλαδιά δένδρου – ετυμ. παλ. Σλ. *CATORI* < Τουρκ. *CADIR* (= σκηνή), περσικής προέλευσης.
- τζιαντουριάζω:** συνήθως **τζιαντούριασε** – 1) σκοτεινίασε από καπνό, συννεφιά, ομίχλη, κ.λπ., 2) νύχτωσε, βράδιασε – η **τζιαντούρα** (= σκοτεινίασμα, γνόφος) – ετυμ. παλ. Σλ. *CADb* (= καπνός) > Σερβ. *CADJ* (= αιθάλη).
- τζιάνω η:** (λέξη των τραγουδιών) και **τζιατζιάνω** – μόνο στην έκφραση: «τζιάνω μ'!» , όπου σημαίνει ψυχούλα μου! καρδούλα μου! – ετυμ. Τουρκ. *CAN* (= ψυχή, ζωή, καρδιά), λέξη περσική.
- τζιαραχλο το:** και σπανίως **τζιάρουχλο** – ο εχίνος των καστώνων, ο άκανος των καρπών, δηλ. το εξωτερικό αγκαθωτό περίβλημα – ετυμ. «τζιαρούχ(ι)» (β.λ.).
- τζιαρούχ(ι) το:** και σπανίως **τζιερούχ(ι)** – τα εξωτερικά σκληρά φύλλα που καλύπτουν ένα λάχανο, αρχ. Ελλ. «κράμβης σπείρεα» – ετυμ. νέο Ελλ. «κελύφι» > «κλούφ(ι)» (β.λ.) > Σλ. *CERUPKA* (= φλούδα, τσόφλι, κέλυφος), αντί του σωστού *celufka*.
- τζίβ(ι) το:** και η **τζιβίτσα** ή **τζιγίτσα** – το μικρό ωδικό πτηνό οινάνθη – ετυμ. λέξη ηχοποίητη από το «τιπτιβίζω» > τζιτζιβίζω > τζίβι.
- τζιελέπ(η)ς ο:** 1) υπάλληλος καταμετρητής αιγοπροβάτων και εισπράκτορας του φόρου αυτών, 2) μεταφ. άπληστος – ετυμ. Τουρκ. *CELEP* (= ζωέμπορος).

τζιέμπκος ο: και **τζιέμπκαλος** – ράμφος πτηνών – ετυμ. Αλβ. *QEP-I* ή *SQEP-I* (= ράμφος, Βουλγ. *cobka*, Ρουμ. *ciok*), με την συνήθη τροπή του Q σε τζ.

τζιερεμές ο: **1)** μεταφ. άνθρωπος άχρηστος και επιζήμιος, **2)** ζημία – ετυμ. Τουρκ. *DZEREME* ή *CEREME* (= πρόστιμο για ζημία), αραβικής προέλευσης.

τζιέρια τα: τα σωθικά, τα ήπατα – ετυμ. Λατ. *GIGERIA* (= χολικές εφθαί) και Τουρκ. *CIGER* (= όλα μαζί συκώτι, πνεύμονες και καρδιά), λέξεις περσικές.

τζίκω η: οργάς, δηλ. παρθένος ώριμη για γάμο, κόρη της παντρειάς, π.χ. στη φράση: «για τζίκω θα σε φυλάξω;» – ετυμ. Αλβ. *ΖΙΚΕ-Α* (= νύφη, κορίτσι, παρθένα, νεράϊδα).

τζίν(ι) το: **1)** (στη γλώσσα των νηπίων «μου μπήκε ένα τζίνι») μικρό αγκάθι και ό,τι μυτερό μπορεί να μας τρυπήσει, π.χ. βελόνη, ακίδα, καρφίτσα, κ.λπ. – ετυμ. πλαστή νηπιακή λέξη, μάλλον από το αρχ. Ελλ. «ακή» (= οξύ είτε μυτερό άκρο, ακίς, αιχμή, ακωκή, κεντρί) > αμάρτυρο «ακίδι(ον)» είτε «ακίνι(ον)» (= αγκαθάκι, ακίδα, μικρή βελόνη, Λατ. *acula*) > (α)κίνι > τζίνι, με τσιτακισμό, **2)** δαιμόνιος άνθρωπος, παιδί πανέξυπνο, διαβολάκι – ετυμ. Τουρκ. *CIN* (= πονηρό πνεύμα) και Αλβ. *XIND-I* (= δαιμονικό), αραβικής προέλευσης.

τζινώ: **1)** κεντώ, νύσσω, «τσιτώ» (β.λ.), μυωπίζω ζώο να κινηθεί, **2)** μεταφ. παροτρύνω, παρακινώ, κεντρίζω – ετυμ. «τζίν(ι)» (β.λ.). Μερικοί θεωρούν το θέμα συγγενικό των «κινώ», «κεντώ» και «τσιτώ» (β.λ.). Άλλοι το ανάγουν στο Ελλ. «τινάσσω» > τινώ > τσινώ ή τζινώ

τζιοβαΐρ(ι) το: κόσμημα, χρυσαφικό ψάλλιο – ετυμ. ομοίωση Τουρκ. *CEVAHIR*, λέξη αραβικής.

τζιόκα η: ζακές, χονδρό πανωφόρι – ετυμ. Γαλλ. *JAQUE* (= ζακές) και Αλβ. *XHOKA* (= βαρύ πανωφόρι των παραδοσιακών στολών).

τζιόλος ο: καρύδα βόλος για τα παιδικά παιχνίδια, «βαρεστής» (β.λ.), Αλβ. *kaqol-i*. Με αυτήν χτυπούν τα μικρότερα καρύδια τα οποία και κερδίζουν – ετυμ. αρχ. Ελλ. «βόλος» (= ρίψιμο, για δίκτυ, δίσκο, βόλι, κ.λπ.), με την φωνητική τροπή [β = γ = τζ].

τζιόρας ο: και **τζιουράς** – **1)** ισχυρογνώμων, κοινώς ξεροκέφαλος ή αγύριστο κεφάλι, **2)** μεταφ. αμαθής, ανεπίδεκτος μάθησης – ετυμ. Ιταλ. *GIORO* (= τέκνο Εβραίας), με την έννοια του απροσήλυτου.

τζι(ου)βάπ(ι) το: απάντηση, απόκριση – ετυμ. Τουρκ. *CEVAP* (= απάντηση).

τζιουγκραβίτσα η: και **σιουγκραβίτσα** – παγωμένες νιφάδες χιονιού, πηγυλίδες, σκληρόκοκκος νιφετός, κοκκορόχινο – ετυμ. «τζιούγκραβος» (β.λ.) – Στα Βουλγ. *SUGRAŞICA* (= χιονόνερο).

τζιούγκραβος-η-ο: **1)** σκληρός, γερός, **2)** ουλόκομος, δηλ. αυτός που έχει σκληρά και σγουρά μαλλιά – ετυμ. Ελλ. «τσιούγκρος» (β.λ.).

τζιούμα η: **1)** βαθύ πινάκιο ξύλινο ή μεταλλικό χρήσιμο και ως γουδί, **2)** γαβαθοειδές

μαγειρικό σκεύος – ετυμ. Λατ. *ZUMA* ή *ZEMA* (= χάλκινη χύτρα, εψάνη, χαλκούς λέβης) < αρχ. Ελλ. «ζέω» (= βράζω).

τζιουμακιάζω: κτυπώ κάποιον με ράβδο ή ρόπαλο, σκυταλίζω – η **τζιουμάκα** (= ράβδος με ογκώδες άκρο, σκύταλος) – ετυμ. Τουρκ *COMAK* (= ράβδος).

τζιούφκα η: λοφίο κόμης, θύσανος μαλλιών, «τσιαμπάς» (β.λ.) – ετυμ. Ιταλ. *CIUFFO* (= θύσανος, τούφα μαλλιών, λοφίο πτηνών, Ρουμ. *ciuf*, Αλβ. *xhufkë-a*), πιθανώς εκ του Λατ. *TUFA* (= τρίχινη λοφία στην κορυφή δόρατος).

τζιούχνα η: και **γουρούνα** – παιχνίδι στο οποίο παίκτης κτυπά με ραβδί ένα κονσερβοκούτι, για να το βάλει σε γούβες, τις οποίες φυλάγουν με τα ραβδιά τους οι άλλοι παίκτες – ετυμ. «γκ(ου)τζιούνα» (β.λ.) > τζιούχνα (= γουρούνα), με συγκοπή, επειδή το παιχνίδι συμβολίζει τη γουρούνα – σχετ. «γκουτζιουνίτσα» (β.λ.) και «μπίσιω» (β.λ.).

τζίρα η: σχίζα ή αγκίδα δαδιού – ετυμ. Τουρκ. *CIRA* (= δαδί). Στα Αλβ. *CIREM* (= σχίζομαι) και *CIRRIS* (= κεντώ).

τζιριπώνω: και **τζιεριπώνω**, είτε **τζιρικώνω** και **τζιερικώνω** – αρπάζω στα κρυφά, διαρπάζω, ληστεύω, κλέβω – ετυμ. Λατ. *DEIRIPIO* (= αφαρπάζω) και *DIRIPIO* (= διαρπάζω) > τζιριπώνω ή τζιεριπώνω.

τζίς το: και **τζύς** (στη νηπιακή γλώσσα) φωτιά, κάψιμο, πύρωση, σπίθα, φλόγα – η **τζίτζια** (= φωτιά) – ετυμ. ηχοποίητη λέξη, όπως το αρχ. Ελλ. «σίζω» (= κάνω τσιζ! ή σσσι! σαν τις σταγόνες που πέφτουν σε φωτιά) και Αλβ. *XIXË-A* (= σπινθήρας).

τζιτζ(ι)βές ο: και το **μπρίκ(ι)** – το ζέον, δηλ. μικρό σκεύος για βράσιμο, κυρίως του καφέ – ετυμ. από τα πιόσημα Τουρκ. *CEZVE* και *IBRIK*, αραβοπερσικής αρχής.

τζιτζιρίζω: **1)** και απροσώπως **τζιρίζει** ή **μυγίζει** – μυωπάζω, βλέπω ελάχιστα κάτι σαν σπίθες ή μύωπες, δηλ. ιπτάμενες γυαλιστερές μύγες – ετυμ. «τσιντζιρίζω» (β.λ.), **2)** ηχώ, βομβώ, κάνω «τζι-τζι», **3)** καίω, τηγανίζω, ως το τηγανισμένο λάδι που κάνει «τζι-τζι» – ετυμ. ηχοπαράγωγη λέξη, όπως και το «τζίς» (β.λ.).

τζουρτζούλ(ι) το: μόνο στη φράση: «βράχηκα, έγινα τζουρτζούλ(ι)», όπου σημαίνει μούσκεμα, διάβροχα – ετυμ. Αλβ. *XURXULL* (= μουσκίδι) εκ του *QULL* (= μουσκεύω, καταβρέχω).

τζουτζουνίδια τα: κλαδιά αρκεύθου, δηλ. κέδρα, που τριζοβολούν όταν καίγονται στις μεγάλες αποκρεάτικες φωτιές (φανούς) – ετυμ. «τζουτζουρίζω» (β.λ.).

τζουτζουρίζω: και **τζουρίζω** ή **τζούζω** και **τσούζω** – ανάβω φωτιά, πυρσεύω, ανάβω με δαυλό πυρκαϊά, πυρπολώ, πυρεύω, π.χ. στη φράση: «τα' τζουξα μια φωτιά» – ετυμ. όλες ηχοποίητες λέξεις, όπως και το «τζίς» (β.λ.).

τζυβός-ή-ό: και **τζουβός-ή-ό** – **1)** ο έχων οφθαλμούς με μισόκλειστα βλέφαρα, **2)** κοντόφθαλμος, μύωπας – ετυμ. Ελλ. «τζυβώνω» (β.λ.).

τζυβώνω: και **τζουβώνω** – μόνο στις φράσεις: «τζυβώνω τα μάτια» και «τζυβώνω τα

βλέφαρα» – μύω τους οφθαλμούς, πλησιάζω τα βλέφαρα για να εστιάσω την όραση, συγκλείνω μερικώς τα βλέφαρα λόγω εντόνου φωτός, μυωπάζω, «τζαρίζω-2» (β.λ.) – ετυμ. παρέφθαρται από το νέο Ελλ. «ζυγώνω» (= πλησιάζω, έρχομαι εγγύς) > τζυγώνω > τζυβώνω, με τσιτακισμό και τροπή του Γ σε Β, κατά το Γόλος = Βόλος.

τηντηλίνα η: και **τηντηλίδα** – **1)** το κτηνοτροφικό φυτό *τριγωνέλλα η γραικόχορτη*, Λατ. *foenum graecum*, Τουρκ. *cimen*, **2)** στη φράση: «είναι τηντηλίνα» σημαίνει ξετιναγμένος, αποψιλωμένος, και κατ' επέκταση πάμπτωχος, αχρήματος, ως η ξερρή τριγωνέλλα, από την οποία εύκολα τινάσσονται κεράτια και φύλλα, δηλ. κάτι ανάλογο με το αρχ. Ελλ. «γυμνότερος κρίνου» (= πένης, φτωχός) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «τήλις» (= είδος τριφυλλιού, Βουλγ. *detelina*, Σερβ. *djetalina*) > την τήλιδα > τηντηλίδα, με συνεκφορά του άρθρου.

τιρλίκια τα: εμβάδες, προπόδια, πρόσθετες, κοντές μέχρι τους αστραγάλους, χονδρόπλεκτες μάλλινες κάλτσες, για να μη κρυώνουν οι πατούσες, τα «μπασιούκια» (β.λ.) – ετυμ. Τουρκ. *TERLIK* (= εμβάς, παντόφλα – ραπτική).

τιπίζας ο: τημελής, σχολαστικά κομψός, ιδιότροπα λεπτολόγος – ετυμ. Τουρκ. *TITIZ* (= λεπτολόγος, παράξενος, ιδιότροπος).

τόκα η: **1)** χαιρετισμός δια χειραψίας, Αλβ. και Τουρκ. *toka*, **2)** το δεξίωμα, δηλ. προσφορά της δεξιάς χειρός σε χειραψία επικύρωσης και εγγύησης συμφωνίας, αρχ. Ελλ. «δεξιάν έλαβον και έδωκα» – ετυμ. Ιταλ. *TOCCARE* (= εγγίζω, Λατ. *tango*).

τόπα η: και το **τόπ(ι)** – **1)** πάλλα, μπάλα, σφαίρα παιχνιδιών, **2)** ρολλό υφάσματος – ετυμ. Τουρκ. *TOP* (= σφαίρα).

τορός ο: σπανίως **γτορός** – αποτύπωμα πατημάτων στο έδαφος, ίχνος, πατημασιά, αχνάρι, η «(ν)τείρα» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «τείρω» (= τρυπώ, διατρυπώ, τρίβω, θλίβω, πιέζω, Λατ. *tero*) > «τορεύω» (= τρυπώ, εκτυπώνω εσώγλυφα ή ανάγλυφα) > Αλβ. *toroi* (= ίχνος, αποτύπωμα).

τουζλούκια τα: και **τελζούκια** – περικνημίδες, ειδικές κάλτσες σαν γκέτες – ετυμ. Τουρκ. *TÖZLÜK* (= κονιόποδες, δηλ. είδος κάλτσας).

τ(ου)λούπα η: **1)** κυλινδρικός όγκος αφράτου λαναρισμένου μαλλιού για την ηλακότη, **2)** μεταφ. οι μεγάλες νιφάδες χιονιού – ετυμ. αρχ. Ελλ. «τολύπη» > τ(ου)λούπα > τλούπα – **τ(ου)λουπώνω** (= φτιάχνω τολύπες – κρύβω, καλύπτω, σκεπάζω).

τουμπέκ(ι) το: και **ντουμπέκ(ι)** – μεγάλο πέτρινο γουδί, επιδαπέδια λίθινη θυεία στην οποία θριμματίζαν ρεβίθια, καφέ και άλλους σπόρους – ετυμ. Τουρκ. *DIBEK* (= ιγδίο), με επιρροή του Ελλ. «τύπτω» (= κτυπώ).

τουράς ο: μικρό κυκλίδι κλωστής για ράψιμο – ετυμ. Γαλλ. *TOUR* (= γύρος, περιφέρεια, κύκλος, περιστροφή) και Τουρκ. *TURA* (= κορώννα), εκ του Λατ. *torqueo* (= στρέφω).

- τούρ(ι) το:** συνήθεια, έθιμο, «χούι» (β.λ.) – μόνο στη φράση: «αυτή το έχει τούρ'», για εκδιδόμενη ανήθικη γυναίκα – ετυμ. Τουρκ. *TURE* (= νόμος, ήθη και έθιμα, κανόνων).
- τουρκί το: 1)** και **στεφάν(ι)** – μεταλλικό ή ξύλινο περίζωμα κάδων και βαρελιών, **2)** μεταλλικό στεφάνι της «γάστρας»(β.λ.) που συγκρατεί τη στάχτη, **3)** παιδικό παιχνίδι με τροχό, **4)** ξύλινο περιλαίμιο για την ανάρτηση βαρέων κουδουνιών στα αιγοπρόβατα – ετυμ. Λατ. *TORQUEO* (= στρέφω), *TORQUIS* (= στρεπτός, περιαιχέ-νιο, όρμος, ταινία).
- τουρλούκα η:** στρογγυλή κλαδόπηκτη καλύβα των βοσκών – ετυμ. Λατ. *TRULLA* (= θόλος) > νέο Ελλ. «τρούλλος» ή «τούρλα» > τουρλούκα.
- τουρτούρα η: 1)** το πουλί *τρυγώνι* – ετυμ. Λατ. *TURTUR* (= τρυγώνι), **2)** ηπίαλος, σύγκρουο, ρίγος, τρεμούλιασμα από το κρύο – το ρήμα είναι *τουρτουρίζω* – ετυμ. αντί του ορθού αρχ. Ελλ. «ταρταρίζω» (= τρέμω από το ψύχος), **3)** είδος παιδικής σάλπιγγος, βυκάνη – ετυμ. ηχοποίητη λέξη, όπως το Ελλ. «τρυγών» και το Λατ. *turtur*, **4)** είδος άγριας αγκινάρας, ο σκόλυμος, ίσως η κινάρα ή καρδούγκουλος – ετυμ. Λατ. *TORTURA* (= στροφή), λόγω του στρογγυλού σχήματος, **5)** μεγάλη ρυκάνη των ξυλουργών, ροκάνα – ετυμ. αρχ. Ελλ. «τείρω» (= τρίβω) > τόννος > τουρτούρα.
- τραγάνα η:** άγονο χωράφι με σκληρό έδαφος, όπου τα σιτηρά γίνονται κοντά και αραιά, «λισβάρ(ι)» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «τραγανός» (= όμοιος με χόνδρο, κάπως σκληρός).
- τραγκλάνες οι:** τραβήγματα, δεινοπαθήματα, αναποδιές – ετυμ. Λατ. *TRAHO* [*tragere*] (= έλκω, τραβώ) και *TRAGULA* (= αγκιστρωτό ακόντιο για τράβηγμα) > τραγκλάνες (= τραβήγματα), δηλ. κακοπαθήματα.
- τραπέτσ(ι) το:** μόνο στη φράση: «είναι ξινό τραπέτσ'» και σημαίνει πολύ ξινό – ετυμ. Ελλ. «τραπέτω» > ετράπην > τραπέτσι (= ο «εκτροπίας οίνος», δηλ. κρασί που τράπηκε σε ξίδι). Άλλοι το ανάγουν στη φράση: «δραπέτης οίνος» > δραπέτι > τραπέτσι.
- τράφος η:** χανδάκι, νεραγώγι – ετυμ. αρχ. Ελλ. «τράφος» (= τάφος, νότια Σλ. και Αλβ. *trap*).
- τραχείλας-ω-(ι)κο:** τανυχειλής, αυτός που έχει μεγάλα και σαρκώδη χείλη – ετυμ. Ελλ. «τρανοχειλής» > τραχείλας.
- τριβελίζω:** μόνο στη φράση: «μη μου τριβελίζεις το μυαλό!», όπου σημαίνει διατρυπώ, αριδίζω, βασανίζω, στενοχωρώ – ετυμ. αρχ. Ελλ. «τείρω» (= κατατρίβω, Λατ. *tero*), «τερέω» (= διατρυπώ), «τέρετρον» (= τρυπάνι, αρίδα, Λατ. *terebella*) > νέο Ελλ. «τριβέλι» (= τρυπάνι).
- τρίτσα η:** και **τριώτα** – το επιτραπέζιο παιχνίδι *τρίλιζα* – ετυμ. αρχ. Ελλ. «τρία» και «τριπύς» (= τριάδα).

τρουβάς ο: πήρα, φορητός σάκκος χωρικών – **τρουβαδιάζω** (= γεμίζω το σάκκο με τρόφιμα) και το αντίστροφο **ξετρουβαδιάζω** – ετυμ. Τουρκ. *TORBA* (= ταγάρι).

τρούμπα η: και το **τρουμπούκ(ι)** – κύλινδρος υφάσματος, ρόλλος υφαντού – ετυμ. αρχ. Ελλ. «τύρβη» (= ταραχή, ανακατωσούρα, θόρυβος, αταξία, Λατ. *turba*) > Λατ. *TURBUS* είτε *TURBO* (= στρόβιλος, δίνη – στρόμβος, ρύμβος, σβούρα, βέμβιξ, κώνος, ό,τι κωνοειδές) > τούρμπα ή τρούμπα, λόγω σχήματος

τρουμπούκ(ι) το: μεταφ. παχουλός, στρουμπουλός, θρεφτάρι – ετυμ. «τρούμπα» (β.λ.).

τρουπί το: τεμάχιο κορμού δένδρου – ετυμ. Λατ. *TRUNCUS* (= κορμός, πρέμνο) και Σλ. *TRUP* (= κώλον – κορμός ανθρώπου ή δένδρου).

τρούσναβος-η-ο: **1)** παρορμητικός, νευρικός, **2)** ο βιαστικός στις ενέργειές του με κίνδυνο βλάβης – ετυμ. Λατ. *TRUSITO* [εκ του θαμιστικού *truso*] (= ωθώ, ωστίζω, σπρώχνω) > Σλ. *TRUŠNA* (= κατρακύλισμα, πέσιμο) και *TROŠNAT* (= απότομος, σκαιός), Βουλγ. *TROŠNAVE* (= απότομος τρόπος – πέσιμο).

(τ)ρουτσιάλα η: νοτερή χιονόστρωση ημίρρευση και γλιτσερή, που όταν πατιέται γίνεται νερουλός πολτός, υδαρής νιφετός, χιονόνερα, που αλλού τα λένε **κολοκύθια**, αρχ. Ελλ. «ποταμία χιών» – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ρους» (= ρεύση) και «τσιάλα» (β.λ.) > ρουτσιάλα (= ρευστή γλίτσα). Το αρχικό Τ είναι συνεκφορά του άρθρου.

(τ)ρουτσιαλίζομαι: διαβρέχομαι, κυρίως στα πόδια, τσαλαβουτώντας σε χιονόνερα ή σε νερά – ετυμ. «(τ)ρουτσιάλα» (β.λ.).

τρόχαλο το: **1)** κροκάλη, χερμάδα, «σιπίλια» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «τροχαλός» (= στρογγυλός) και «τρόχμαλος» (= στρογγυλή πέτρα ποταμού), **2)** και **ρόχαλο** – βλεννώδες πτύελο, πηχτό φτύσμα, φλέμα – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ρέγκω» (= ροχαλίζω – φυσώ τα ρουθούνια) > ρόγγος > ρόχαλο.

τρυπολό(γ)ης ο: **1)** αυτός που κατοικεί σε χαμόσπιτα, σε αχυροκάλυβες, **2)** και ο **τρυποξύλ(η)ς** – το πουλί δρυοκολάπτης, αρχ. Ελλ. «καλοτύπος» με την ίδια σημασία.

τσαγκάδα η: γαλάρα προβατίνα ή γίδα που έχασε το τέκνο της και θηλάζεται από ξένο μωρό, Αλβ. *cangadhja* – ετυμ. αμάρτυρο Ελλ. «διάγαλο» (= ξενοβύζακτο, ετερογάλακτο – κάτι γεμάτο με γάλα) > Τουρκ. *CANGAL* (= αρνί που δόθηκε και θηλάζει άλλη προβατίνα).

τσάκ(ι) το: το δισάκι – ετυμ. νέο Ελλ. «δισάκι» > Σλ. *dzak* (= δισάκι) > τσάκ(ι).

τσάκνα τα: φρύγανα, δηλ. ξερά εύθραυστα λιανόξυλα ή κλαδιά για προσάναμα – ετυμ. από το ηχοποίητο νέο Ελλ. «τσακίζω» > τσάκανα ή τσάκνα.

τσάμπαλα τα: συχνά και **κλαπατσύμπαλα** – **1)** πολλά μικρά μεταλλικά εργαλεία και σκεύη που ηχούν κατά τη μεταφορά τους, **2)** λιανοκούδουνα αιγοπροβάτων, μικρή «κλαπατάρα» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «κύμβαλα» (= μεταλλικά κρουστά μουσικά όργανα) > τσύμπαλα > τσάμπαλα.

- τσαμπάσ(η)ς ο:** μεταπωλητής υποζυγίων, ιππώνης, ορεωπώλης – ετυμ. Τουρκ. *CAMBAZ* (= μεταπράτης αλόγων).
- τσάντζαλα τα:** **1)** ράκη των σκιάχτρων και άλλα ταινιώδη κουρέλια ή ευτελή πράγματα που ανεμίζουν στις καλλιέργειες προς εκφοβισμό των βλαβερών ζώων, **2)** ξεσχισμένα ρούχα, ράκη, λαίφη – τα **τσάντζαλα-μάντζαλα** (= άχρηστα μικροπράγματα – κουρέλια – λαϊκή νέο Ελλ. φράση: «άντζαλα – μάνταλα – σάνταλα») – ετυμ. αρχ. Ελλ. «τανταλίζομαι» (= αιωρούμαι, σείομαι, ταλαντεύομαι) > αμάρτυρο «τάνταλον» (= ανεμιζόμενο ράκος) και μσν Ελλ. «τζάντζαλον» (= κουρέλι), και όχι από το Ιταλ. *cencio* ή *cencerello* (= ράκος), ή το αραβικό *djali* (= ράκος).
- τσαπαλίζω:** σκαλίζω επιφανειακά – ετυμ. Λατ. *SAPPA* (= είδος δικέλλης, Ιταλ. *zappa*) > νέο Ελλ. «τσάπα» > Τουρκ. *CAPİ* (= τσαπί).
- τσαπερδώνω:** ανυψώνω, ανασηκώνω, κορδώνομαι – **τσαπερδωτά** (= σπητιά, καμαρωτά) – ετυμ. νέο Ελλ. «τσαπερδόνα» (= γυναίκα καμωματού, ναζιάρα) < αρχ. Ελλ. «σαπέρδιον» (= πορνίδιο) > Λατ. *saperda* (= κομψευόμενος νέος).
- τσάπος ο:** τραγί, χίμαρος – ετυμ. Λατ. *CAPEP* (= τράγος, Αλβ. *cap-i* ή *cap-i*).
- τσαπούλ(η)ς ο:** **1)** τραγίσκος, τραγάκι, **2)** ορθοκέρατο βοδι – ετυμ. «τσάπος» (β.λ.).
- τσαρδί το:** και **τσαρδάκ(ι)** – πρόχειρο κλαδόπλεκτο καλύβι – ετυμ. Τουρκ. *CARDAK* (= καλύβι φτιαγμένο με κλαδιά), περσικής προέλευσης.
- τσάρκος ο:** περιφραγμένος χώρος απομόνωσης αμνοεριφίων, Αλβ. *cark-u* – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κάρκερον» ή «κράκερον» (= ειρκτή, φυλακή, Λατ. *carcer*).
- τσαρούχ(ι) το:** **1)** τα πρόχειρα υποδήματα των χωρικών για τις εργασίες των χωραφιών. Είναι δύο ειδών: οι πρόχειρες «λιόπες» (β.λ.) και τα καλύτερα «κισόλια» (β.λ.) – τα **τσαρουχόσκ(οι)να** (= τα σχοινιά με τα οποία δένονται τα τσαρούχια στο πόδι), **2)** τα καλά με φούντα υποδήματα των φουστανελοφόρων – ετυμ. Τουρκ. *CARUK* ή *CARIK* (= υπόδημα χωρικών και ποιμένων).
- τσαχπίνα η:** λυγερόκορμο κορίτσι που με τους τρόπους του ξελογιάζει – ετυμ. Τουρκ. *ÇARKIN* (= άσωτος, επιπόλαιος, ο επιζητών εφήμερους έρωτες, ξελογιαστής).
- τσεμπέρ(ι) το:** κεφαλομάντηλο των γυναικών που δένεται υψηλά έτσι ώστε να φαίνεται ο λαιμός – ετυμ. Τουρκ. *ÇEMBER* (= ζωστήρας, στεφάνι βαρελιών, περιφέρεια – ειδικό κάλυμμα της κόμης των γυναικών), περσικής προέλευσης.
- τσέπα η:** και **πέτσα** – φλοιός, δέρμα, φλούδα, κρούστα – ετυμ. νέο Ελλ. «πέτσα» (= φλούδα, δέρμα, πετσί, αρχ. Ελλ. «πέσκος», Αλβ. *zharë-a*) > τσέπα, με αναγραμματισμό και επιρροή από το Ιταλ. *pezza* (= τεμάχιο υφάσματος) και το μσν Ελλ. «τσίπα» (= υμήν, πέπλο, Βουλγ. *cipa*).
- τσέργα η:** χονδρό μάλλινο σκέπασμα, Αλβ. *cergë-a* – ετυμ. βαλκανική λέξη, όχι από το Ελλ. «σηρικόν» (= μετάξινη εσθήτα, Λατ. *sericum*), αλλά εκ του αρχ. Ελλ. «στέρφος» ή «τέρφος» (= δέρμα, έρφος, δορά) > Λατ. *TERGUM* (= σκύτος, δο-

- ρά, και ό,τι από σκύτος ποιείται) > Τουρκ. *CERGE* (= σκηνή αθιγγάνων, Σλ. *cerga*) και Σλ. *CERGA* (= χονδρό σκέπασμα), αρχικά ως σκύτινο κάλυμμα σκη-
νών, όπως ακριβώς νοείται και η λέξη «βελέντζα» (β.λ.).
- τσέφλ(ι) το:** και **τσόφλι** – φλούδι καρπών, π.χ. λοβών, καρυδιών – η **τσέφλα** (= ο φλοι-
ός των φυτών) – ετυμ. Ελλ. «κέλυφος» > μσν Ελλ. «τσέφλιν» > Αλβ. *CEFLA* (= φλοι-
ός, φλούδα, τσόφλι – πελεκούδι).
- τσιάβαλα τα:** μικροπράγματα, ψιλικά, λιανώματα – ετυμ. παλ. Σλ. *CAVALb* (= καρφιά,
ήλοι, γόμφοι, Ιταλ. *caviglia*, Σερβ. *cavao*).
- τσια(γ)ούλ(ι) το:** και **τσιάγ(ου)νο** – η κάτω σιαγόνα, το «κατασάγνο» (β.λ.) – ετυμ.
Ελλ. «σιαγών» > τσιαγούνι ή τσια(γ)ούλι (= σιαγών, Αλβ. *caul-i*).
- τσιάζω:** **1)** δέρνω, κρούω, κτυπώ, **2)** και **τσιάζομαι** – έντονα και με περισσό ζήλο εν-
διαφέρομαι για κάτι ή για κάποιον, κοινώς «κόβομαι» ή «σκίζομαι» ή «γίνομαι κομ-
μάτια» – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κεάζω» (= σχίζω, συντρίβω, κομματιάζω) και Λατ.
caesus (= κομμένος).
- τσιαϊρ(ι) το:** λιβάδι χλοερό – ετυμ. Τουρκ. *CAYIR* (= λειμών).
- τσιάκα-μίκια τα:** και **τσίκια-μίκια** – ρωπικά, ψιλοπράγματα, γέλιξη, ψιλολόγι – ετυμ.
πλαστή λέξη απ' το Αλβ. *CIKĒ-A* (= μια σταλιά, μια ψίχα) και το αρχ. Ελλ. «μικκός»
(= μικρός, Ρουμ. *mic*), Λατ. *MIKA* (= ψίχουλο) – Στα Γιάννινα λένε «τσίκερ-μίκερ»
(= ψιλολόγι, Αλβ. *cikrrima, cikerria, cikerrime-t*).
- τσιάκα-μπαράκα:** σε ευόδωση συναλλαγής ή συμφωνίας λέγεται η φράση: «τσιάκα-
μπαράκα τα συμφωνήσαμε», όπου σημαίνει περίπου, πάνω-κάτω – ετυμ. πλαστή
λέξη, κατ' αναλογία προς το «τσιάταλα-πάταλα» (β.λ.).
- τσιακίρ(η)ς-ω-(ι)κο:** αλλήθωρος, σίλλος ή ίλλος, πλαγιόμματος, παραβλώψ – ετυμ.
Τουρκ. *ÇAKIR* (= γαλανομάτης) > Ρουμ. *CEACIR* (= αλλήθωρος, Αλβ. *cakerr*).
- τσιακλατίζω:** ζαλίζω το μυαλό, σπάζω τα νεύρα, σπαζοκεφαλιάζω, τρελαίνω – ετυμ.
αρχ. Ελλ. «διακλάω» (= τσακίζω, θραύω στα δύο, σπάζω) και «διάκλασις» (= θρυμ-
μάτιση, θραύση) > διακλατίζω ή τσιακλατίζω (= σπάζω), εννοείται τον νου.
- τσιαλα η:** γλοιώδης μαλακή μάζα προκύπτουσα από συνθλιμμένα είδη, π.χ. φρούτα,
τρόφιμα, κ.λπ. – ετυμ. «τσιαμαλιάζω» (β.λ.).
- τσιαλιστάω:** επιμελούμαι, φροντίζω – ετυμ. Τουρκ. *ÇALISKAN* (= φιλότιμος, εργατι-
κός, φιλόπονος).
- τσιαλτίζω:** λοξοκόβω για να πετύχω τέλεια εφαρμογή δύο πραγμάτων, π.χ. ξύλων –
ετυμ. Τουρκ. *CALIK* (= προσηλώνω λοξά, ο πλαγιανός).
- τσιαμαλιάζω:** και **τσιαλιάζω** – συνθλίβω, ζουλίζω, πατώ και συνθλίβω – τα **τσιαμάλα**
(= γλιτσερά συνθλίμματα) – ο **τσιαμαλιάρ(η)ς** (= μεταφ. αυτός που εκτελεί μια
δουλειά πρόχειρα και γρήγορα, κουνώς την πλακώνει) – ετυμ. Ελλ. «διαμαλάσσω»
> διαμαλάζω (= κάνω κάτι πολύ μαλακό) > τσιαμαλιάζω ή τσιαλιάζω, με συγκοπή.

- τσιαμαντάν(ι) το:** σταυρωτό γιλέκο της ανδρικής ενδυμασίας – ετυμ. Τουρκ. ÇAMADAN (= είδος επενδύτου).
- τσιαμίσιος-ια-ιο:** και **τσιάμ(ι)κος-ια-ο** – πεύκινος, πίτυος – ετυμ. Τουρκ. ÇAM (= πεύκο, Σερβ. και Βουλγ. *ciam*).
- τσιαμπάς ο:** πολλά μαλλιά, πλούσια κόμη, χαιτή, λόφος μαλλιών – **τσιαμπαρλής-ού-ό** (= ο έχων πλούσια κόμη) – ετυμ. Λατ. *JUIBA* (= χαιτή, κόμη – λοφίο αλέκτορος ή πτηνών, Σερβ. *culba*) και παλ. Σλ. *ÇUBb* (= λόφος ζώων και πτηνών).
- τσιαμπούγκος-ω-ο:** γρήγορος, ωκύς, ταχινός – ετυμ. Τουρκ. *CABUK* (= ταχέως, βιαστικά).
- τσιαμτσιακίζ(ι) το:** σκληρά τεμάχια ρητίνης πωλούμενα στο εμπόριο, τα οποία έτριβαν πάνω σε υγρό πανί και έφτιαχναν έμπλαστρα – ετυμ. Τουρκ. ÇAMSAKIZI (= ρητίνη πεύκης) και ÇAM (= πεύκη, πίτυς).
- τσιανάκια τα:** πιάτα, πινάκια, λοπάδες, «τσ(ι)νιά» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Έλλ. «σαννάκιον» (= περσικό σκεύος) και Τουρκ. ÇANAK (= πήλινο δοχείο).
- τσιαπέρ(ι) το:** και **τσειπάρ(ι)** ή **τσιαπάρ(ι)** – διακοσμητική ταινία παρόμοια με «σφάλτσο» (β.λ.), με κεντητές σπείρες από μεταξωτή κλωστή, (Αλβ. *capar-i*), που ράβεται στο στήθος των παραδοσιακών στολών και τότε λέγονται «τσιαπερωτές» ή «τσιπαρωτές» – ετυμ. Ελλ. «τσιαπερώνομαι» (β.λ.) – Τουρκ. *CAPARI* (= ορμιά, πολυάγγιστρο σχοινί).
- τσιαπερώνομαι:** κουλλουριάζομαι, σπειρώμαι, μαζεύομαι σπειροειδώς όπως το φίδι – **τσιαπερωτός-ή-ό** (= σπειρωδής, κυκλοτερός, ελικώδης, κυκλωτός) – ετυμ. Ελλ. «διασπειρώνομαι» (= κουλλουριάζομαι, σπειρόομαι, συμμαζεύομαι, τυλίγομαι σε σπείρες), με απώλεια του (Σ) λόγω τσιτακισμού της πρώτης συλλαβής.
- τσιάπ(η)ς ο:** κνηγέσκυλο, λαγωνικό, θηρευτικό σκυλί, «ζαγάρ(ι)» (β.λ.) – ετυμ. Λατ. *CAPTUS* (= αγρευση, θήρευση) και *captura* (= θήρα).
- τσιάπ(ι) το:** **1)** στη φράση: «δεν κάνει τσιάπ' στα γράμματα», σημαίνει δεν κάνει βήμα προόδου – ετυμ. Αλβ. *ÇAP-I* (= δρασκελιά, βήμα), **2)** στη φράση: «είναι ντίπ τσιάπ' στα γράμματα» σημαίνει παντελώς αμαθής, σαν γίδι – ετυμ. «τσάπος» (β.λ.).
- τσιαπουριάζομαι:** και **τσειπουριάζομαι** – αμύσσομαι, τραυματίζομαι ή ξεσχίζομαι από στέλεχος κλαδιού που προεξέχει, «ρουπακιάζομαι» (β.λ.) – ετυμ. «τσιέπουρο» (β.λ.), Σερβ. *ÇEPATI* (= σχίζω).
- τσιαπράκωμα το:** είτε **τσιαπράκισμα** – η αμφοδόντωση πριονιού, δηλ. η παράλλαξη των δοντιών ενός πριονιού – **τσιαπράκ(ι)** (= το ειδικό εργαλείο με το οποίο γίνεται η αμφοδόντωση) – το ρήμα είναι **τσιαπρακ(λ)ώνω** ή **τσιαπρακιάζω** – ετυμ. Τουρκ. *ÇAPRAZ* (= σταυρωτός).
- τσιάρας ο:** μόνο επί ανιάτου νόσου στη φράση: «έχει τον τσιάρα μέσα του» και σημαίνει ολέθριο δηλητήριο – ετυμ. παλ. Σλ. *CARA* (= φαρμάκι, ιός, δηλητήριο).

τσιάταλα-μάταλα: είτε **τσιάταλα-πάταλα**, είτε **τσιάτ-πάτ**, είτε **τσιάτρα-πάτρα** – πάνω-κάτω, λίγο-πολύ, κουτσά-στραβά, περίπου, έτσι και έτσι, κάποτε-κάποτε – ετυμ. πλαστές λέξεις από παραφθορά του μsn Ελλ. «σάταλα – πάταλα» (= κουτσά-στραβά) > Τουρκ. *ÇATRA-PATRA* (= μόλις και μετά βίας) και *ÇAT-PAT* (= έτσι και έτσι, σπανίως).

τσιατάλ(ι) το: εναπομένον απότμημα κλαριού, καυλός, στέλεχος, δίχαλο, οι λίκροι των ελαφοκεράτων – μεταφ. το **τσιάταλο** (= ράπισμα, επίπληξη) – ετυμ. Τουρκ. *ÇATAL* (= περόνη, πηρούνι, δίχαλο, κόμβος οδών, κάθε τμήμα διακλάδωσης).

τσιατάλ(ι)-ματάλ(ι) το: είτε και **κατσάλ(ι)-μαντζάλ(ι)** – λεκτικό παιχνίδι στο οποίο κάποιος κρύβει στο χέρι του ένα πλήθος μικρών πραγμάτων και ρωτάει τον αντίπαλο «τσιατάλ(ι)-ματάλ(ι) πόσα μήλα έχω;». Αν ο αντίπαλος το πετύχει κερδίζει και συνεχίζει αυτός – ετυμ. Ελλ. «τσιάταλα-μάταλα» (β.λ.).

τσιατή η: στέγη, σκεπή – το ρήμα είναι **τσιατίζω**, (= στέγω, στεγάζω) – το **τσιατίσμο** (= στέγαση – η πρώτη συρραφή μιας ενδυμασίας) – ετυμ. Τουρκ. *ÇATI* (= σκεπή, σκελετός, συναρμολόγηση).

τσιατμάς ο: φάρσωμα, τοίχος ξυλόπηκτος με διαδοχικές σειρές πηχίσκων ή ταρσών – ετυμ. Τουρκ. *ÇATMA* (= σκελετός ξύλινης οικοδομής).

τσιάτσιαβος-η-ο: αφίθυμος, νευρικός, ακράχολος, που εξ αυτού του λόγου ενεργεί βιαστικά και επιπόλαια – η **τσιατσιαβιά** (= νευρικότητα με βιασύνη – πράξη που τελείται υπό την επιρροή θυμού – γυναίκα επιπολαίως νευρική) – ετυμ. «κάκιαβος» (β.λ.) > κάτσιαβος > τσιάτσιαβος, > Σερβ. *ŠAŠAV* (= τρελός).

τσιαούκα η: σπάνια **τσιάσκα** **1)** κύπελλο, φλυτζάνι, Βυζ. «καύκος», **2)** γαβάθα, «μσούρα» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «καύκα» > Σλ. *ČAŠKA* (= κύπελλο, ποτήρι, Βουλγ. *čaza*).

τσιάφ(η) η: πάχνη, στίβη, παγωμένη δροσιά του πρωϊνού, Λατ. *pruina* – ετυμ. καθομοίωση προς την θειαφισμένη [«ταφίζω» (β.λ.)] άμπελο, απ' το Ελλ. «τεάφη» (= θειάφι), εξού και Αλβ. *CAF-I* (= πάχνη), όπως ακριβώς λένε στα παλ. Σλ. *slana* (= πάχνη) εκ του *slani* (= αλατισμένος) – **τσιαφίζομαι** (= έχω χειράδες, δηλ. έσκασε το δέρμα των χεριών μου από την πάχνη – προσβάλλομαι από πάχνη).

τσιαφούτ(ι)κος-ια-ο: ο έχων κόμη με κορυφή, κοσυμβωτός, υψίλοφος, υψίκομος – ετυμ. αρχ. Ελλ. «καύκα» > Αλβ. *CAFKË-A* (= κρανίο, κορυφή κεφαλής – φλυτζάνι, κύαθος, Ρουμ. *ciafka*). Ακόμη Ρουμ. *ceafa* (= τράχηλος, αυχίν, Αλβ. *qafë-a*, Βλαχ. *kiafa*).

τσιβικώνω: **1)** γομφώνω, καρφώνω, στερεώνω, σφηνώνω, χαλικώνω, **2)** μεταφ. βινέω, οχεύω, μύλλω – ετυμ. Τουρκ. *CEVIK* (= γόμφος, ξυλόκαρφο).

τσιβούρα η: **1)** κρυμός, διαπεραστικό ψύχος, **2)** ψυχικό πάθος ή στενοχώρια που εσωκαίει κάποιον – το ρήμα είναι **τσιβουρίζω** – ετυμ. αρχ. Ελλ. «στίβη» (= πάχνη, παγερά δρόσος) και «στιβιάω» (= παγώνω από το πρωινό ψύχος).

- τσιγκίστρα η:** γυναίκα παιχνιδιάρα, κουνιστή, ελαφρών ηθών – ετυμ. Τουρκ. *CENGI* (= ορχηστρίς, χορεύτρια).
- τσιελεπής ο:** άρχοντας – ετυμ. Τουρκ. *CELEPI* (= τίτλος των σουλτανοπαίδων και των αρχιδερβίσηδων – ευγενής, άρχοντας).
- τσιέπουρο το:** καυλός, προεξέχον στέλεχος που απομένει στον κορμό δένδρου όταν κοπεί ένα κλαδί και μπορεί να μας ξεσχίσει, «τσιατάλι» (β.λ.) – ετυμ. παλ. Σλ. *ÇEPURIJE* ή *ÇEPORb* ή *ÇEPERb* (= κλάδοι, ρωπάκια, κλώνοι, σκόλοπες), Σλ. *ÇEPUR* (= καυλός, στέλεχος).
- τσιέτ(ι)να τα:** 1) δίχαλα κλωνάρια ή παραφυάδες – ετυμ. Σλ. *ÇETEN* (= ζυγός, διπλός, άρτιος), 2) κροσσοί, ξέφτια, 3) οι βελόνες των κωνοφόρων, 4) τα κοτσάνια είτε τσάμπουρα των σταφυλιών – ετυμ. Σερβ. *ÇETINA* (= βελόνες πεύκου και έλατου, Ρουμ. *cetina*), Βουλγ. *ÇETINA* (= τρίχα), Αλβ. *CETINĒ-A* (= πεύκο, πίτυς).
- τσίκα η:** παιδικό παιχνίδι σαν τη «σ(η)μάδα» (β.λ.), αλλά με στόχο κερδίζοντας ένα πάνω στο άλλο – ετυμ. Αλβ. *CIK* (= εγγίζω, ακουμπώ).
- τσίκαλα:** (στη νηπιακή γλώσσα) 1) λίγο, μια σταλιά, λιγάκι, τσιτσάδα, 2) (ως ουσιαστικό τα **τσίκαλα**) τα μικρά και παιχνιδιάρικα αμνοερίφια – ετυμ. Αλβ. *CIKĒ-A* (= λίγο, μια σταλίτσα), κατά το «ψίχα» > ψίχαλα. Σχετ. «καρτατοίγκαλος» (β.λ.).
- τσικίρ(ι) το:** μικρό πτυσσόμενο μαχαίρι, κοινώς σουγιάς, «φώτσια» (β.λ.) – ετυμ. μον. Ελλ. «τσακίον» (= μαχαίρι), εδώ υποκαταστασιακά.
- τσιλιβήθρας-α-όν(ι):** ισχνός, αδύνατος – ετυμ. Τουρκ. *CILIZ* (= ισχνός).
- τσιλικώνω:** και συχνά **τσελικώνω** – βάφω μεταλλουργικώς σιδηρό εργαλείο για να γίνει σκληρό, ατσαλώνω, στομώνω την κόψη κοπτικού εργαλείου – ετυμ. Τουρκ. *CELİK* (= χάλυψ).
- τσιλιπίδ(ι)κος-ι-α:** ευπρεπής, κομψός, αρχοντικός – ετυμ. «τσιελεπής» (β.λ.).
- τσιμέρ(ι) το:** δηλητήριο, ιός, φάρμακι – **τσιμεριάζω** (= φαρμακώνω) – ετυμ. παλ. Σλ. *CEMERICA* (= το φυτό ελλέβορος ο μέλας, κοινώς σκάρφη), *CEMERb* (= φάρμακο, συμφορά), Σερβ. *CEMER* (= πικρό, πικράδα) – κατάρα: «τσιμέρ' να σ' γίν'!».
- τσιμουτώ:** σιωπώ, σιγώ – ετυμ. νέο Ελλ. «τσιμουδιά», εκ του «μούτος» (β.λ.).
- τσιμπούσ(ι) το:** και ορθότερα **τσιμπούσ(ι)** – ευωχία, πλούσιο φαγοπότι, ειλapίνη, «ζιαφέτ(ι)» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «συμπόσιο» (= ευωχία), Τουρκ. *CUMBŪŞ* (= φαγοπότι, ευωχία), περσικής αρχής, και Λατ. *CIBUS* (= έδεσμα, εδωδή, τροφή).
- τσ(ι)νιά τα:** πινάκια, πιάτα – ετυμ. Τουρκ. *CENI* ή *CINI* (= πιάτο, Βουλγ. και Αλβ. *cini*) < Τουρκ. *ÇINI* (= κινέζικος – πορσελάνη) < Κίνα, επειδή τα καλά πιάτα των αρχόντων ήσαν από πορσελάνη και προέρχονταν από την Κίνα.
- τσίντζα η:** το πανέμορφο ωδικό πουλί ακανθίς, το αγκανθοπούλι, η καρδερίνα ή γαρδέλι, που έχει λαμπρερά και ποικίλα χρώματα – ετυμ. είναι αναπαραγωγή της λέξης «ακανθίς» από τη λέξη «τζίνι» (β.λ.).

τσίντζιλα τα: γυαλιστερές κρεμαστές ταινίες ή κλωστές ή στολίδια, σαν διακοσμητικά στοιχεία – **τσιντζιλωτός-ή-ό** (= καταστόλιστος με φανταχτερά στολίδια) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κίκιννος» (= βόστρυχος ως στολίδι, Λατ. *cincinnus* ή *cincinnulus*) > Ιταλ. *CINCIGLIO* (= διακοσμητική ταινία, κρόσσι).

τσίντζιρας ο: το ωραίο έντομο *μηλολόνη η χρυσίζουσα*, δηλ. ο χρυσοκάνθαρος τον οποίο τα παιδιά δένουν με κλωστή και πετάει – ετυμ. «τσιντζιρίζω» (β.λ.), επειδή βομβεί ή χρυσίζει.

τσιντζιρίζω: **1)** βομβώ, ηχώ όπως τα έντομα, Αλβ. *cinxerit* – ετυμ. ηχοποίητη απ' τον βόμβο «τζι-τζι», **2)** σπινθηροβολώ, ακτινοβολώ, τριζοβολώ – ετυμ. «τζίς» (β.λ.), Αλβ. *XIXERIU* (= σπινθηρίζω), Λατ. *CICINDELA* (= λαμπυρίς, κωλοφωτιά, λάμψη), **3)** στη φράση: «με τσιντζίρ 'ξε το κρύο» σημαίνει με προσέβαλε έντονα – ετυμ. Σερβ. *CICA* (= κρύο δριμύ, φρικτό).

τσιντζίφω η: λαλίστατο και χαριτωμένο θηλυκό, κυρίως μικρό κορίτσι – ετυμ. μεταφορικός από το «τσίντζα» (β.λ.).

τσιντζ(ι)φύλλια τα: πεντάλοβα μεταλλικά πετάλια ως στολίδια της γυναικείας φορεσιάς – ετυμ. Λατ. *QUINQUE* (= πέντε, Ρουμ. *cinci*, Βλαχ. *tsintzi*) + Ελλ. «φύλλα».

τσιοκάν(ι) το: **1)** σφυρί, τυπάδα – **τσιοκανάρης** (= τυκιστής, σφυροκόπος, κτίστης πετράς) – **τσιοκανίζω** (= σφυροκοπώ, κτυπώ ή κροτώ με το σφυρί), **2)** κουδούνι ζών με βαρύ ήχο, **3)** ο δρυοκολάπτης, η «τσιουκλιτάρα» (β.λ.), αρχ. Ελλ. «τύπανος» – ετυμ. αρχ. Ελλ. «τύκος» και «τυκάνη» (= σφυρί) > τσιουκάνι > *ÇOKAN* και *ÇEKAN* ή παρομοίως σε όλες τις βαλκανικές γλώσσες. Στα Σλ. *ÇUKAM* (= τσουγκρίζω, κτυπώ, σπάζω), όλες λέξεις ηχοποίητες.

τσιόκ(κ)αλο το: το κυλινδρικού τεμάχιο που απομένει μετά τον εκκοκκισμό του σπάδικα [«ρόκα-2» (β.λ.)] του καλαμποκιού, η «σιούμκα-1» (β.λ.), «κότσιαλο-4» (β.λ.), Αλβ. *çokall*, Ρουμ. *ciocalei* – ετυμ. νέο Ελλ. «κόκκαλο» (= οστούν, Σλ. *kost* – ο εσωτερικός σκληρός πυρήνας ή κόκκαλο ή κουκκούτσι των καρπών, Βουλγ. *kostilka* ή *kokicka*) > τσιόκ(κ)αλο.

τσιόκος ο: **1)** κέστρα, μυτερό σφυρί – ετυμ. αρχ. Ελλ. «τύκος» (= σφυρί) > τσιόκος και «τσιοκάνι» (β.λ.), **2)** πέος, φαλλός – ετυμ. Τουρκ. *ÇUK* (= ανδρικό μόριο).

τσιόλ(ι) το: **1)** λαίφος, κουρέλι, τρύχος, παλιόρρουχο, γρύτη, ράκος, Αλβ. *culi* – **τσιόλιαβος-η-ο** (= ρακένδυτος), **2)** το «σάγισμα» (β.λ.) που επικαλύπτει και προστατεύει το σαμάρι, αρχ. Ελλ. ο «κάσας» – ετυμ. Τουρκ. *ÇUL* (= είδος υφαντού, σάγισμα, δηλ. υφαντό κάλυμμα σαμαριού υποζυγίου), λέξη αραβική.

τσιομπανίκα η: και **τζιομπανίκα** – ποιμενική ράβδος, «κλίτσα» (β.λ.) – ετυμ. Τουρκ. *ÇOBAN* (= βοσκός).

τσιόμπανος ο: και **τζιόμπανος** – **1)** το χονδρό κεφάλι του πράσου όπου είναι τα ριζίδια – ετυμ. Ελλ. «κόμπος» > μεγεθ. κόμπανος > τσιόμπανος (= εξόγκωμα), με τσιτακισμό, **2)** η κάμπια «πεκουράρ(η)ς» (β.λ.) – ετυμ. Τουρκ. *ÇOBAN* (= βοσκός), περσική λέξη.

τσιόν(ι) το: 1) και **τσιουντίδ(ι)** – το μικρό ωδικό πουλί *σπίζα η άγαμος*, κοινώς *σπίνος*, **2)** μεταφ. αγόρι πριν την εφηβεία, νεανίας, Αλβ. *cun-i*, **3)** μεταφ. έξυπνος, τετραπέρατος – ετυμ. ηχοποίητη λέξη από το «*τσίου-τσίου*».

τσιόρμανος ο: θυμώδης, οργίλος, αφίθυμος, ακράχολος, αφίκορος στο θύμωμα, και κατ' επέκταση κακότροπος, σκαιός – ετυμ. αρχ. Ελλ. «*κόρος*» (= πλησμονή, χορτασμός) + Ελλ. «*μανία*» (= τρέλα, παραφροσύνη, μεγάλη οργή), οπότε *κόρμανος* ή *τσιόρμανος* (= ο κατά κόρον μαινόμενος).

τσιότσιος-ια-ιο: είτε **τσούτσιος-ια-ιο** – λίγος, μικρός, ελάχιστος, «*τσούτσαλος*» (β.λ.) – επίρρ. **τσιότσιο** (= τόσο δα λίγο ή μικρό) – ο **τσιουτσιές** (= όνομα μικρόσωμου ημιόνου) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «*τυτθός*» (= μικρός, μικρούτσικος, λιγούλης) > τσούτσος > τσιότσιος, με τσιτακισμό και τροπή του Υ σε ΟΥ, κατά τον τρόπο που παράγεται η λέξη «*τσίτσ(ι)-1*» (β.λ.) από το «*τιτθίον*». Στα Τουρκ. *çuce* (= νάνος) και *çocuk* (= παις, τέκνο).

τσιούγκρος: 1) γερό και άθραυστο πασχαλινό αυγό, **2)** σκληρός, ανθεκτικός, γιερός – ετυμ. μάλλον ηχοποίητο, άλλως εκ του Ελλ. «*συγκρούω*» > *τσιουγκρίζω* > *τσιούγκρος*.

τσιούκα η: κορυφή λόφου ή βουνού – ετυμ. Σερβ. *ČUKA* και Αλβ. *ÇUKË-A* (= κορυφή).

τσιουκαλίζω: και **τσιουκαλνώ** – **1)** κτυπώ ρυθμικά με το σφυρί, κροτώ, **2)** κτυπώ τους όρχεις ζώου για ευνουχισμό, **3)** κτυπώ το γάλα στο δουρβάνι – το **τσιουκαλητό** (= σφυροκόπημα, κτύπος) – ετυμ. «*τσιοκάνι*» (β.λ.) και «*τσιόκος*» (β.λ.) > *τσιουκαλίζω* > Σλ. *ČUKATI* (= κροτώ, κτυπώ).

τσ(ιου)κάρ(ι) το: είτε **τακάρ(ι)** και **τσιουγκάρ(ι)** – βραχώδης κορυφή βουνού ή λόφου, αίπος, απότομος γκρεμός, ερίπνη, μεμονωμένος βράχος – ετυμ. «*τσιούκα*» (β.λ.) και Σλ. *ČUKAR* (= βράχος, κατσάβραχο – λόφος).

τσιούκας ο: ο αρχηγός ή μπροστάρης ημίονος μιας φάλαγγας φορτηγών ζώων, το πρώτο και δυνατότερο μουλάρι – ετυμ. «*τσιούκα*» (β.λ.), με την έννοια του Ελλ. «*κορυφαίος*» (= πρωτοστάτης, ηγέτης, πρώτος, αρχηγός).

τσιουκλιτάρα η: 1) το πουλί *δρυοκολάπτης*, **2)** στην έκφραση: «*είναι αυτή μια τσιουκλιτάρα!*» σημαίνει φλύαρη, γλωσσού, αδόλεσχη – ετυμ. όπως εκ του αρχ. Ελλ. «*τύπω*» (= κτυπώ) > «*τύπανος*» (= δρυοκολάπτης), έτσι και από το «*τσιουκαλίζω*» (β.λ.) > *τσιουκ(α)λιτάρα* (= δρυοκολάπτης, νέο Ελλ. «*τσικλιτάρα*»). Στις άλλες βαλκανικές γλώσσες παρεμφερώς *ÇUK* ή *ÇOK* (= σφυρί – κτύπος – ράμφος – κορυφή), λέξεις ηχοποίητες.

τσιουκρίκ(ι) το: και **τσικρίκ(ι)** – εργαλείο γνέσης μαλλιών με δύο τροχίσκους – ετυμ. Ελλ. «*δικρίκι*» > *τσικρίκι* ή *τσιουκρίκι* > Αλβ. *CIKRIK-U* (= ανέμη, μαγγάνι, καρέλι, Τουρκ. *cikrik*).

τσιούλα η: και **τσούλα** – **1)** ευλή, δηλ. η μιαρή μύγα που μολύνει και σκωληκιάζει το κρέας και τις πληγές, αλλά και αυτοί οι σκώληκες, **2)** μεταφ. βρομερή πόρνη των

τριόδων – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ευλή» > προφορά Λατ. *eula* (όπως αυλή/*aula*) > τσιούλα ή τσούλα, με συνεκφορά του άρθρου της γενικής. Άλλοι ανάγουν τη λέξη, μάλλον εσφαλμένα, στο Ιταλ. (FAN)CIULLA (= κοριτσάκι, παιδούλα, κοπέλα προεφηβικής ηλικίας, Λατ. *puta*) < Λατ. *infantula* (= νήπιο κορίτσι).

τσιουλένγκα η: η κοντή ξύλινη ράβδος με την οποία τα παιδιά χτυπούν το μικρό ξυλίκι, στο ομώνυμο παιχνίδι, η «σκλέντζα-2» (β.λ.), Τουρκ. *celik comak*, Αλβ. *cingli* – το **τσιουλι(ν)γκάρ(ι)** (= ραβδάκι, ξυλίκι, Τουρκ. *celik*) – ετυμ. συμφυρμός με απλολογία του Ελλ. «τσιότσιος» (β.λ.) και του Ιταλ. LEGNO (= ξύλο, Λατ. *lignum* – ραβδί, μπαστούνι) > τσιοτσιολένγκα ή τσιουλένγκα (= κοντή ράβδος).

τσιουλεχρίζω: εκκοκκίζω καλαμπόκι, δηλ. αποξέω χειροτρίβοντας με ξυλάκι τον σπάδικα [«ρόκα-2» (β.λ.)] και συλλέγω τους κόκκους – το **τσιουλέχρισμα** (= εκκοκκισμός με χειροτρίψιμο) – ετυμ. Ελλ. παραφθορά αντί του ορθού «ξυλεγχρίω» (= τρίβω με ξυλίκι), εκ του αρχ. Ελλ. «εγχρίω» (= τρίβω, Λατ. *frio*) και υποδηλώνει τον τρόπο εκκοκκισμού.

τσιουλίζω: και **τσιουλνώ** – βακλίζω, ραβδίζω τα κλαριά οπωροφόρου για να πέσουν, να κυλίσουν κάτω, οι καρποί – **τσιολ(ι)στής** (= ραβδιστής καρπών) – το **τσιόλ(ι)σμα** (= ραβδισμα καρπών) – ετυμ. Ελλ. «κυλώ» > κυλίζω > τσιουλίζω ή τσιουλνώ.

τσιουλικένιος-ια-ιο: γιερός, χαλύβδινος – **τσιουλικας** (= σύνηθες παρόνομα των σιδηρουργών γύφτων) – **τσιουλικοτήγανο** (= σιδερένιο τηγάνι) – ετυμ. Τουρκ. CELIK (= χάλυψ, ατσάλι).

τσιούλος-α-ο: 1) (στα ζώα) αυτός που έχει μικρά και στητά αφτιά – ετυμ. «τσιουλώνω» (β.λ.) > Ρουμ. CIULIT (= ο έχων τα αφτιά ανασηκωμένα), **2)** ωτότμητος, κοτσαύτης, χωρίς αφτιά – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κόλος» (= κοντοκομμένος, κολοβός, βραχύς) > τσιαούλος (= κολοβός τα ώτα, άωτος, Ρουμ. *ciul*), με τσιτακισμό.

τσιουλώνω: 1) (στα ζώα) ανασηκώνω τα αφτιά δείγμα θυμού και απειλής, επορθιάζω τα ώτα και επιτείνω την προσοχή εν όψει κινδύνου – ετυμ. Ελλ. «στυλώνω» > τσιουλώνω > Αλβ. CURROJ (= ανασηκώνω τα αφτιά, όπως κάνουν τα ζώα όταν φοβούνται), **2)** κάνω πίσω, μαζεύω την ουρά μου, μαζεύομαι, ζαρώνω από φόβο – ετυμ. νέο Ελλ. «κωλώνω» > τσιουλώνω.

τσιούμα η: μικρό σύνολο στριφογυρισμένου μαλλιού μέσα σε τολύπη ή «πετρίκι» (β.λ.) – ετυμ. Λατ. SUMMA (= σύνολο) > Βλαχ. TSIUMA (= δεσμίδα μαλλιού).

τσιουμπάρ(ι) το: μικρή εδαφική υπερύψωση εν είδει λοφίσκου, μικρός γήλοφος, – η **τσιούμπα** (= σωρός, Αλβ. *xhumb*) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «τύμβος» (= τάφος με επικείμενο σωρό χώματος, ηρίον, τάφος εν είδει γηλόφου, κολώνη, Λατ. *tumulus* ή *tumba*) > τυμπάρι > τσιουμπάρι, υποκοριστικώς.

τσιουμπίζω: ιγδίζω, θριμματίζω, στυπάζω – ετυμ. Ελλ. «στούμπος» (β.λ.) > στουμπίζω > τσιουμπίζω, αν δεν είναι ηχοποίητη λέξη.

τσιού(ν)γκος-α-ο: 1) (στα κερασφόρα) μονοκέρατος, με σπασμένα κέρατα, κολοβό-

κερως, 2) (στους ανθρώπους) μονόχειρας, κυλλός, κουτσοχέρης – ετυμ. αλλοίωση του Λατ. *TRUNCUS* σε *TSUNCUS* (= ακρωτηριασμένος, κολοβός, αποτμημένος, Αλβ. *cung-ë*, Ρουμ. *ciung*), Ιταλ. *CIONCO* (= σακάτης), Ρουμ. *CIUNTI* (= κολοβώνω).

τσιούπ: και **τσουπ** – (επίρρ.) κατ' ευθείαν, αμέσως – ετυμ. Τουρκ. *ÇUP* (= αμέσως).

τσιουπάρκα η: ρόπαλο, κορύνη, «σκόπ(ι)» (β.λ.) – ετυμ. Τουρκ. *COP* (= ρόπαλο), με επιρροή του Ελλ. «κόπος» (= κτύπημα, κοπάνημα).

τσιουπλάκ(ι) το: νεαρό ασαμάρωτο υποζύγιο, ασέλλωτο πουλάρι – ετυμ. Τουρκ. *CİPLAK* (= γυμνός, φτωχός), εδώ με την έννοια του ασαμάρωτου, με επιρροή εκ του Ελλ. «πώλος».

τσιούπω η: είτε **τσιούπρα** – κόρη, θυγατέρα, κορίτσι – ετυμ. Αλβ. *CUPË-A* (= κορίτσι).

τσιουράπια τα: και **τσιράπια** – χειρόπλεκτες μάλλινες κάλτσες των γαϊφαιών, οι «πατούνες» (β.λ.) – ετυμ. Τουρκ. *CORAP* (= κνημιά, κάλτσα) > Ρουμ. *ciogar*, λέξη αραβική.

τσιουρβάς ο: και το **τσιουρβί** ή **τσιουρβάρ(ι)** – προχειρά υδαρές φαγητό, χυλωμένη σούπα – ετυμ. Τουρκ. *CORBA* (= ζωμός, υδαρές φαγητό, σούπα).

τσιουρίζω: και **τσιουρλίζω** – 1) (επί πτηνών) τερνίζω, τσουρίζω, τιπτυβίζω, 2) (επί ανθρώπων, κατά συνεκδοχή) εκβάλλω διαπεραστική είτε οξεία φωνή – το **τσιούρ(ι)γμα** (= το τσύριγμα των πτηνών – οξεία κραυγή) – ετυμ. ηχοποίητη λέξη απ' το «τσυρ-τσυρ».

τσιουρούκ(ι)κος-ια-ο: ελαττωματικός, λειψός, κολοβωμένος – ετυμ. Τουρκ. *CÜRÜK* (= σαθρός, σάπιος) > Σερβ. *CURUK* (= ελάττωμα, φυσική ατέλεια) και Αλβ. *ÇYRYK* (= ατελής, ελαττωματικός).

τσιούσ(ι) το: και η **τσιούσια**, σπάνια **καλ(ι)τσιούσ(ι)** – μόνο στη φράση: «πάρε με τσιούσ'!» δηλ. επί των ώμων ή στην πλάτη, ιππαστί, «γκότσ(ι)» (β.λ.) – ετυμ. Βουλγ. *CUŞMA* (= ζαλικώνομαι) και *CUŞ* (= καβάλα) + «κάλι» (β.λ.).

τσιούτα η: σίγηση, σιωπή – ετυμ. ηχοποίητη από το «σουτ/τσιούτ».

τσιουτινιάζομαι: 1) αισθάνομαι ρίγος, «ανατσιριάζω» (β.λ.), ανατριχιάζω από κάτι ξινό, 2) θυμώνω, κοινώς **ξινίζομαι** – ετυμ. Λατ. *ACETUM* (= ξίδι) > τσιετινιάζω ή τσιουτινιάζω (= ξινίζομαι, ανατριχιάζω από ξίνα).

τσιούτσια η: κουκούλα, είδος σκούφου – ετυμ. Λατ. *CUCULLA* (= κάλυμμα της κεφαλής) > τσιουτσιούλα > τσιούτσια, με τσιπακισμό και απλολογία.

τσιουτσιουκλάν(η)ς ο: πεταλούδα – ετυμ. αντί «κουκουλοκλάνης» > τσιουτσιουλοκλάνης ή τσιουτσιουκλάνης (= αυτός που σπάζει το κουκούλι, όπως η πεταλούδα), λέξη των σηροτρόφων, εκ του Ελλ. «κλάω» (= σπάζω, τσακίζω, κόπτω).

τσιούτσκα η: κόκκινη καυτερή πιπεριά – ετυμ. Σλ. *ÇUŞKA* (= λουβί πιπεριάς).

τσιπί(ι) το: άκρη, ούγια, γωνία – ετυμ. Λατ. *CIPPUS* (= όριο αγρού, ορόσημο) > Αλβ. *CIP-I* (= άκρη).

τσ(ι)πούνα η: και το **τσ(ι)πούν(ι)**, που συχνά λέγεται και **σπούνα** (β.λ.) – κεντημένο χονδρό μάλλινο πανωφόρι γυναικείας φορεσιάς – ετυμ. παλ. Σλ. *ZAPONA* (= παραπέτασμα, σκέπη, κάλυμμα), Σερβ. *ZUBUN* (= επενδύτης των χωρικών, Αλβ. *cibunë-ja*), Βλαχ. *TSIPUNU* (= μάλλινο υφαντό), Βεν. *ZUPA* (= φούστα, μανδύας).

τσιπούρα τα: στέμφυλα, στροφίλια, βρύτεια, δηλ. τα στερεά υπολείμματα από τα πατημένα σταφύλια μετά την αφαίρεση του γλεύκους – ετυμ. Τουρκ. *CIBRE* (= εκπίεσμα, έκθλιμμα), περσικής προέλευσης – το **τσιπούρο** [= στεμφυλόπνευμα, ποτό από απόσταξη στεμφύλων, «ρακή» (β.λ.)].

τσιπουρίσιος-ια-ιο: γρήγορος, δραστήριος, αφύς στις ενέργειες του, κοινώς *σπίρτο* – ετυμ. «τσιπούρα» (β.λ.), δηλ. αφύς σαν τσίπουρο.

τσιρίτσα η: και **τσιουρίτσα** ή **τσιόρτσα** – σπειρί πυώδες, δοθιήν, κοινώς βύζουνας ή καλόγερος – ετυμ. αρχ. Ελλ. «σκίρος» και «σκύρος» (= σκλήρωμα, όζος, σκληρό απόστημα) > παλ. Σλ. *CIRb* (= έλκος, δοθιήν, απόστημα, φλύκταινα).

τσισίτια τα: ποικίλα είδη, διάφορα αρτύματα και καρυκεύματα, ποικίλα είδη από εκλεκτά εδέσματα που προσφέρονται στις συνευωχίες, π.χ. στις φράσεις: «έβαλε στο φαγί απ' όλα τα τσισίτια» και «μάζεψες απ' τον κήπο όλα τα τσισίτια»- ετυμ. Τουρκ. *ÇEŞIT* (= είδος, κλάση – υπόδειγμα) > Βουλγ. *ÇEŞIT* (= είδος, ποικιλία).

τσιτσί(ι) το: και **τσιτσι** – (στη γλώσσα των νηπίων) **1)** και **τζίτζι** – μαστός, βυζί, «μάμμ(ι)» (β.λ.), θηλή, ρώγα – ετυμ. αρχ. Ελλ. «τιθίον» (= βυζάκι – θηλή, ρώγα, Λατ. *papilla*) > «τιπίο» λέγει ο Σκύθης > τσιτσι (= βυζί, Βουλγ. *cicka*, Αλβ. *cicë-a* ή *thithë-a*, Ρουμ. *țîța*, Ιταλ. *ciccìa*) και παλ. Σλ. *CbCb* (= μαστός, θηλή), **2)** σάρκα, κρέας, **3)** στη φράση: «βρήκε έξω στο τσίτσ'» σημαίνει γυμνός, κοινώς τσίτσιδος – ετυμ. Ιταλ. *CICCIA* (= κρέας, σάρκα).

τσιτσιμάρα η: σπανίως **τσιτσιμάλα** – χυλώδης «μαμμαλίγκα» (β.λ.) αρτυζόμενη με τσιγαρίδες και λίγδα – ετυμ. «τσιτσι-2» (β.λ.) + Ρουμ. *MALAI* (= αλεύρι αραβοσίτου).

τσ(ι)τώ: **1)** τρυπώ με μυτερό όργανο, π.χ. βελόνι, αγκάθι, κ.λπ., **2)** κεντρίζω, νύσσω, «τζινώ» (β.λ.), μυωπίζω άλογο ή άλλο ζώο, **3)** εμπήγω – ετυμ. νέο Ελλ. «τσιτί» (= καρφί, ήλος, Ρουμ. *tsinta*) και Τουρκ. *çita* (= πηχάκι), πλαστές λέξεις εκ του Λατ. *CITO* ή *CIO* (= κινώ, κίω, ταχύνω, στρύνω, ελαύνω). Σχετικά «σιμπώ» (β.λ.) και «σκουντώ» (β.λ.).

τσόκκαρο το: φουντούκι, λεπτοκάρυο – ετυμ. Ελλ. μεγεθυντικό του «κόκκος» > κόκκαρο ή τσόκκαρο (= μέγας κόκκος), με τσιτακισμό.

τσότρα η: ξύλινο πλακερό παγούρι για κρασί, «κώφα» (β.λ.), «πλόσκα» (β.λ.) – ετυμ. Τουρκ. *COTRA* (= ξύλινο υδροδοχείο σε σχήμα πεπλατυσμένης φιάλης, Αλβ. *cutra*) < Ιταλ. *CIOTOLA* (= λεκανίδιο, ξυλοπινάκιο) και Ρουμ. *CIUTURA* (= κουβάς) < Ελλ. «κοτύλη» (= κάθε κοίλο σκεύος, αγγείο, ποτήρι – μέτρο υγρών ή στερεών – Λατ. *cotula*).

- τσούικα η:** (μόνο στο χωριό Πουρνιά, παλιά Σταρίτσιανη) το στεμφυλόπνευμα, η «ρακή» (β.λ.), το «τσιπούρο» (β.λ.) – ετυμ. από το ομοιόσημο Ρουμ. *țuica*, λέξη φερτή από τους πολλούς, μέχρι το 1940, μετανάστες στη Βλαχία (Ρουμανία).
- τσ(ου)κάλ(ι) το:** χύτρα φαγητού, δηλ. μαγειρικό πήλινο σκεύος, το οποίο στα ύστερα χρόνια αντικαταστάθηκε από τη χάλκινη «οκά» (β.λ.) – ετυμ. Ιταλ. *ZUCCA* (= κολοκύθα – μεταφ. κεφάλι), που οι χωρικοί την χρησιμοποιούν και ως δοχείο, άλλως από το Λατ. *COQUO* (= μαγειρεύω) > τσούκα ή τσουκάλα (= μεγάλη χύτρα, εψητήριο, λεβήτι, Λατ. *coculum*), με τσιτακισμό.
- τσουλούφ(ι) το:** τούφα μαλλιών, βόστρυχος, θύσανος τριχών – ετυμ. Τουρκ. *ZÜLFLÜF* (= βόστρυχος), λέξη περσική, με επιρροή της Ελλ. λέξης «λόφος».
- τσουμουτώ:** και **τσουμουτώ** – κουνιέμαι, ταρασσομαι, κινούμαι, π.χ. στη φράση: «... τσουμουτάς! θα μας δουν» και «σκάσε και μη τσουμουτάς!» – ετυμ. Λατ. *COQUITO* (= κατακινώ, έντονα κινώ), με τσιτακισμό.
- τσούμπλα η:** και **τσιμπλα** – 1) μύτη μολυβιού, 2) οφθαλμός βλαστών, Αλβ. *sumbull-a*, 3) η άφτρα του λυχναριού, δηλ. η αναμμένη κορυφή της θρυαλλίδος – ετυμ. μεταφορικώς από το νέο Ελλ. «τσιμπλα» (= λήμη, γλάμη, πιπλή).
- τσούρα η:** πέος, ανδρικό μόριο – ετυμ. Ελλ. «ουρώ» > τσούρα, ως όργανο ούρησης. Στα Σλ. *CURITI* (= ρέω, βρυσάω) και Αλβ. *CURHIL-I* (= κρουνός, Βουλγ. *cucur*), όλα παράγωγα από τον ήχο της ροής όπως και το «σιούρκα» (β.λ.).
- τσουρλέκ(ι) το:** κάθε μικρό πουλί που τιπτουβίζει και κυρίως η κίχλη (τσιχλα) – ετυμ. «τσιουρίζω» (β.λ.), Βουλγ. *CURULIKANE* (= τερέπισμα), Αλβ. *CURLIKON* (= τιπτουβίζει).
- τσού(ρ)τσουλας ο:** κορυφή βουνού, δένδρου ή πράγματος – **τσου(ρ)τσουλωτός-ή-ό** (= ό,τι έχει κορυφή – άνθρωπος που περπατάει με το κεφάλι ψηλά) – ετυμ. Λατ. *CUCULLA* (= κάλυμμα κεφαλής, κουκούλα) > Σλ. *CUCULA* (= λοφίο πτηνών) και *CUCULIČA* (= το πουλί κορυδαλλός ο λοφιοφόρος, κοινώς τσουτσουλιάνος ή κατσουλιάνος).
- τσούτσαλος-η-ο:** είτε **τσούτσαλος** και συχνά **τσιούτσ(ι)κος** – μικρόσωμος, πολύ μικρός, πολύ κοντός, βραχύς – ετυμ. Ελλ. «τσιότσιος» (β.λ.).
- τσουτσούνα η:** και το **τσουτσούνι** και συχνά η **τσούτσω** – (στη γλώσσα των νηπίων) το πέος, το αλλαχού λεγόμενο **τσουνί** – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κύων» (= σκύλος – το ανδρικό αιδού) > κυνίον > τσουνί > τσουνί > τσουτσούνι, με δίπλωση. Άλλοι ανάγουν τη λέξη στο αρχ. Ελλ. «κυνάς» (= κύνδαλος, πασσαλίσκος, ξυλόκαρφο), Λατ. *CUNEUS* (= έμβολος – σφήνα), Σερβ. *CUNJ* (= πάσσαλος).
- τσουτσοурώνομαι:** υπερηφανεύομαι, επιδεικτικά περιπατώ, «αντζιουρώνομαι» (β.λ.), επαίρομαι, γαυριώ – ετυμ. νέο Ελλ. «κοκορώνομαι», με τσιτακισμό.
- τσορ(η)βίρ(ι) το:** 1) πυτιρίας χυλός, δηλ. χυλός από πίτυρα και άλλα ευτελή πρόσμικτα για διατροφή χοίρων, 2) κατά συνεκδοχή το «κουρκούτ(ι)» (β.λ.) – ετυμ. αρχ.

Ελλ. τα «κυρήβια» (= πίτυρα, πίτουρα, Λατ. *cibarium*) > κυρηβίρι, με τσιτακισμό.

τσυρ(ρ)οπούλια τα: οι σπουργίτες είτε στρουθοί και γενικώς όλα τα μικρά ελεύθερα στρουθώδη πτηνά – ετυμ. αρχ. Ελλ. «τύρρις» ή «τύρσις» (= πύργος, Λατ. *turris*) > τυρροπούλια > τσυρροπούλια, με τσιτακισμό, κατ' αναλογία προς το «πύργος» > πυργίτης > σπουργίτης. Άλλοι το ανάγουν στο νέο Ελλ. «τσυρίζω» [«τσιουρίζω» (β.λ.) και «τσυρλέκ(ι)» (β.λ.)], αλλά οι σπουργίτες ελάχιστα τιττυβίζουν.

τ(υ)λιγάδ(ι) το: και η **κούκλα** – κυκλίδι νήματος για στημόνι ή πλέξιμο – ετυμ. Ελλ. «τυλίγω» και «κύκλος» αντίστοιχα.

τυλώνω: μόνο στη φράση: «την τύλωσα», δηλ. έφαγα υπερβολικά και φούσκωσε η κοιλιά μου – ετυμ. αρχ. Ελλ. «τύλη» (= εξόγκωμα) > τυλώνω (= παραγεμίζω μέχρι διογκώσεως).

τ(χ)οιώνω: και **τετχοιώνω** – ρήμα γενικής χρήσης που αντικαθιστά οποιοδήποτε άλλο ρήμα και δηλώνει αόριστα «κάνω κάτι» – ετυμ. Ελλ. «τέτοιος».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόντσας

ύπεργα τα: και σπάνια **ύπουργα** – το σύνολο των γεωργικών εργαλείων για το όργωμα – ετυμ. Ελλ. «υπό» (= κάτω) + «έργον» > ύπεργον.

υπνοφά(γ)ης ο: και το θηλυκό **υπνοφά(γ)ισσα** – σκνηρός που νοιάζεται μόνο για ύπνο και φαγητό – ετυμ. είναι Ελλ. λέξη.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

φα(γ)ιρώπ(ι) το: **1)** στη φράση: «έφαγε ένα φα(γ)ιρώπ(ι)» σημαίνει δαρμό με ραβδί, **2)** στη φράση: «μού 'δωσε φα(γ)ιρώπ(ι)» σημαίνει βίαιη απώθηση ή αποπομπή με απειλή χρήσης ράβδου, **3)** στη φράση: «βάλαμε ένα φα(γ)ιρώπ(ι)» σημαίνει έντονη προσπάθεια μόχλευσης προς ανύψωση ή μετακίνηση βαρέως αντικειμένου
ετυμ. αρχ. Ελλ. «φαγός» (= ήμερη δρυς, συχνά και η οξυά, Λατ. *fagus*) και «ρωπίον» (= κλαδί λεπτό και ευλύγιστο κομμένο από θάμνους, χαμόκλαδο), οπότε «φάγιον ρωπίον» > φα(γ)ιρώπ(ι) (= δρένια ράβδος). Το Τουρκ. *fayrap* (= επιτάχυνση) μάλλον είναι άσχετο.

φακιόλ(ι) το: ειδικός κεφαλόδεσμος των γυναικών – ετυμ. αρχ. Ελλ. «φάκελος» ή «φακίολος» (= δέσμη, δέμα, δεμάτι) και «φακιόλιον» (= ταινίδιο, μικρή ταινία της κεφαλής, Λατ. *fasciola*).

φανέστρα η: **1)** παραφωτίς, δηλ. μικρό παραθυράκι σε υψηλή θέση, **2)** το άνω υαλωτό παραθυρόφυλλο που ανοίγει περί οριζόντιο άξονα, δηλ. ο «φεγγίτης» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «φαίνω» (= φωτίζω) > Λατ. *FENESTRA* (= θυρίδα, οπή, φωστήρας).

φαρα(γ)ών(η)ς ο: και σπανίως **φαραώς** – γύφτος, αθίγγανος – ετυμ. «Φαραώ» (= τίτλος των βασιλέων της Αιγύπτου) > φαραώνης (= Αιγύπτιος, ως υπήκοος των Φαραώ) και κατ' επέκταση ο γύφτος, όπως ακριβώς εκ του «Αιγύπτιος» προκύπτει το «γύφτος» – όμοιο και το «λάγιος» (β.λ.).

φαράσ(η) το: **1)** μικρό φτυάρι για τα σκουπίδια, δοχείο απορριμμάτων, **2)** και **φαρασάν(η)** – ξύλινο δοχείο για το αλάτι, αλιά, αλατολόγος – ετυμ. από το ομόσημο Τουρκ. *FARAS*.

φαρκλάρ(ι) το και φαλκάρ(ι) – 1) διανομείς υδραύλακες ενός βασικού ποτιστικού αύλακος (κεφαλάρι), **2)** αυτοτελές μοιράδι κτήματος, κήπου, κ.λπ., «μπάσ(ι)να» (β.λ.), **3)** ανεξάρτητη ομάδα ποιμένων με νέο γενάρχη που αποτελούν κλάδο μεγαλύτερου γένους – ετυμ. Αλβ. *FARË-A* (= σπόρος, είδος, γένος) > νέο Ελλ. «φάρα» (= γένος) και νέο Ελλ. «κλαρί» (= κλάδος, κλωνάρι).

φαρμασόνας-ω-ο: **1)** μαγγανευτής, μάγος – ετυμ. Αγγλ. *FREEMASON*, Ιταλ. *FRAMMASSONE*, Ελλ. «φαρμασόνας», Τουρκ. *FARMASON* (= τέκτων, μασόνος), Ρουμ. *FARMAZON* (= μασόνος, μάγος), **2)** πικρόχολος, πικρόλογος – ετυμ. Τουρκ. *FARMASON* (= κακεντρεχής, οξύς), με επιρροή του αρχ. Ελλ. «φαρμάσσω» (= δηλητηριάζω).

φασκιά η: **1)** σπείραμα, υφασμάτινη ταινία με την οποία τυλίγουν τα βρέφη αφού πρώτα τους βάλουν «σπάργανα» (β.λ.) – **φάσκιωσε** (= μόλις γέννησε μωρό), **2)** ταινία ακατέργαστου δέρματος με την οποία φτιάχνουν «τσαρούχια» (β.λ.) – ετυμ. Λατ. *FASCIA* (= ταινία υφάσματος), **3)** και η **μούντζα** – το φασκέλωμα – ετυμ. Λατ. *FASCIS* (= δεσμής, φάκελος), εννοείται δακτύλων.

φεγγάρω η: ζώο με μεγάλη κηλίδα στο τρίχωμά του – ετυμ. Ελλ. «φεγγάρι».

φεγγίτ(η)ς ο: **1)** μικρό παράθυρο, φωστήρ, το άνω υαλοστάσιο των παραθύρων, **2)** μικρός τρίπους μεταλλικός δαδοστάτης που τοποθετούνταν στην άκρη της εστίας και επί του οποίου έκαιγε δαδί προς φωτισμόν.

φελέκ(ι) το: μόνο στη φράση: «γαμώ το φελέκ' μου/σου!», όπου σημαίνει «γαμώ την τύχη μου/σου!» – ετυμ. Τουρκ. *FELEK* (= τύχη).

φελί το: και **φιλί** – τεμάχιο πίτσας – ετυμ. Λατ. *OFFA* και υποκορ. *OFFELLA* (= κομμάτι άρτου, ψώμος, Αλβ. *felli*, παλ. Σλ. *felija* ή *fila*).

φέλκα η: προσφάτως και **φέτα** – **1)** ψώμος, επίπεδο τεμάχιο άρτου ισοκομμένο με μαχαίρι, **2)** επίπεδο λεπτό κομμάτι από ένα ογκώδες τροφίμο ή καρπό ή αντικείμενο – ετυμ. «φελί» (β.λ.) και Ιταλ. *fetta*.

φέξες οι: γυαλιστεροί πολύχρωμοι τροχίσκοι για στολισμό κυρίως νυφιάτικων μανηλιών και φορεμάτων, οι «πούλιες» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «φέγγω» (= λάμπω, φωτίζω).

φιδορρούτ(ι) το: και **φιδοπόκαμ(ι)σο** – λεβηρίς, το σύφαρ, το εκδυτόν, δηλ. το επιδερμικό έκδυμα των φιδιών – ετυμ. Ελλ. «φίδι» + «ρούτι» (β.λ.).

φ(ι)λιά η: και το **φίλεμα** – επίσημο γεύμα στο σπίτι προς τιμή κάποιου – το ρήμα είναι **φιλεύω** – ετυμ. αρχ. Ελλ. «φιλώ» (= αγαπώ – υποδέχομαι φιλοφρόνως, δεξιώνομαι) και τα «φιλία» (= συσσίτια, τραπεζώματα).

φιλικούδ(ι) το: πελεκούδι, μικρό τεμάχιο από πελέκημα – ετυμ. Ελλ. «πέλεκυς» > πελεκούδι.

φιλισιούδα η: το μικρό κομματάκι που απομένει από μια πλάκα σαπούνι όταν αυτή τελειώνει μετά από πολλές χρήσεις – ετυμ. Ελλ. «φιλικούδ(ι)» (β.λ.).

φιρφιρί το: **1)** (παλαιά) κεραμική κρασοκανάτα με ειδικό επιστόμιο, **2)** (τώρα) ειδικό επιστόμιο φιάλης για κέρασμα ποτών – ετυμ. Ελλ. «πορφυρούς» (= αυτός που έχει πορφυρό χρώμα, Λατ. *purpureus*) > Τουρκ. *FIRFIRI* (= πορφυρούς), λόγω του πορφυρόχρωμου κεραμικού υλικού.

φίσιος ο: **1)** η μικρή όρθια πέτρα που στήνεται στον κολοφώνα της καμινάδας, **2)** ο,τιδήποτε μικρό και στητό αντικείμενο, **3)** είτε και **πίσιος** – το παιχνίδι «φούσιος» (β.λ.), **4)** μεταφ. μικρό παιδί – ετυμ. αρχ. Ελλ. «εφίστημι» (= στήνω επάνω σε άλλον, επιθέτω, στήνω, ορθώνω) > εφιστάς > (ε)φίστιος > φίσιος,

φλάρος ο: μόνο στις φράσεις: «τον κακό σου το φλάρο!» και «τον κακό σου τον καιρό

και τον ανάποδο το φλάρο!», όπου σημαίνει παπάς, ιερέας – ετυμ. Βενετ./Ιταλ. *FRAR* (= ιερέας) > νέο Ελλ. «φλάρος» (= παπάς, πνευματικός, Σλ. *far*) < Λατ. *farior* ή *for* (= φάσκω, λέγω, λαλώ – λέγω τα όσια, τα ιερά, τα θέσφατα, τα μοιραία, τα θεμιτά, τα δίκαια).

φλάσκα η: 1) ξύλινο φορητό σκεύος για νερό ή κρασί, «κώφα» (β.λ.), «τσότρα» (β.λ.), 2) μεταφ. μεγάλη ελλειψοειδής μελιτζάνα – ετυμ. Λατ. *FLASCA* ή *PHLASCA* (= αγγείδιο, σκευάριο) < ίσως εκ του Ελλ. «πλάξ», κατά το «πλάσκα» (β.λ.), επειδή είναι πλακερή σαν παγούρι.

φλετουράω: είμαι γεμάτος σφίγος, οργώ, πάλλεται η ψυχή μου, φτερουγίζει το θυμικό μου – ετυμ. αρχ. Ελλ. «φλέω» (= φλοίω, γέμω, βλύζω).

φλοκάτα η: εσωμαλλωτό πανωφόρι γυναικείας φορεσιάς – **φλοκωτός-ή-ό** (= ο γεμάτος γνάφαλα) – ετυμ. Λατ. *FLOCCUS* (= γνάφαλο, μαλλός, κοινώς φλόκος).

φλώρος-α-ο: κάτασπρος, λευκός – ετυμ. νέο Ελλ. «φλώρος» (= ξανθοκίτρινος).

φόκια τα: τα φύλλα που καλύπτουν τον σπάδικα [«ρόκα-2» (β.λ.)] του καλαμποκιού – **ξεφοκίζω** (= ξεφυλλίζω το καλαμπόκι, Αλβ. *shfok* ή *shkoka*) – ετυμ. Λατ. *FOLIUM* (= φύλλο, Ιταλ. *foglia*).

φορμίζω: (επί αλόγων) φριμάζω, δηλ. φυσώ δυνατάτα ρουθούνια – ετυμ. αρχ. Ελλ. «φρυάσσω» και «φριμάσσομαι» (= φυσώ έντονα δια των μυκτήρων, επί ίππων, Λατ. *fremo*).

φόρτωμα το: εκτός από την συνήθη έννοια, συχνά σημαίνει και το λινό σχοινί (τριχιά) του σαμαριού με το οποίο προσδεύεται το φορτίο.

φορτωτήρα η: δίχαλη ράβδος που χρησιμοποιείται σαν υποστάτης στη φόρτωση των υποζυγίων, για να μη γέρνει το σαμάρι, «φούρκα» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «φορτώνω».

φουκαλίζω: και **φουκαλνώ** – σκουπίζω, σαρώνω – η **φουκάλη(η)** (= σάρωθρο, κόρηθρο, πρόχειρη σκούπα) – ετυμ. νέο Ελλ. «φροκαλίζω», εκ του αρχ. Ελλ. «φιλοκαλίζω» ή από το αμάρτυρο «φιλοκαλλύνω».

φ(ου)καρα η: και **χτυπάρα** ή **τσαρτσάρα** – βαλιστικός ξυλοσωλήνας από στέλεχος ακτέας, φυσοκάλαμο, φύσα. Πρόκειται για παιδικό παίγνιο. Όταν φυσάται το σφαιρικό βλήμα λέγεται **φκάρα**, ενώ όταν αυτό βάλλεται με έμβολο λέγεται **χτυπάρα** και αν εκτοξεύει νερό την λένε **τσαρτσάρα** – ετυμ. ηχοποίητες λέξεις, όπως και η ρίζα του «φυσώ» και «κτυπώ».

φουλτάκ(ι) το: φλύκταινα, πυώδες εξάνθημα, πόμφος, φουσκαλίδα από κάψιμο γεμάτη υγρό – ετυμ. Ελλ. «φλύω» (= αναβρύω, Λατ. *fluo*) > αρχ. Ελλ. «φλυκτίς» > φλυκτάκι > φουλτάκι, με τροπή του Υ σε ΟΥ, και Αλβ. *FULLTAKË-A* (= φλύκταινα).

φουντανέλα η: πυορροούσα φλύκταινα – ετυμ. Λατ. *FONTANA* (= πηγή, νάμα).

φουντούκ(ι) το: η τελική συρραφή (στο χέρι με βελόνι) των επί μέρους τεμαχίων μιας παραδοσιακής φορεσιάς – ετυμ. Λατ. *FUNDO* (= θεμελιώ, στερεώ, κρατύνω).

φουντούλ(η)ς ο: αφύς, ευέξαππος – ετυμ. νέο Ελλ. «φουντώνω».

φούρκα η: **1)** δίχαλο, «θκούλι» (β.λ.), **2)** υποστάτης, δίχαλος ξύλινος στύλος των αναδενδράδων (πέργολες), τα δίχαλα κρατευτήρια που υποβαστάζουν την περιστρεφόμενη σούβλα, **3)** η «φορτωτήρα» (β.λ.), **4)** οργή, θυμός – ετυμ. Λατ. *FURCA* (= δίκρανο, υποστάτης).

φουρκή η: μικρή σπιθαμή, η λιχάς, δηλ. το πλήρες διχαλωτό άνοιγμα ανάμεσα στον αντίχειρα και στον δείκτη ενός χεριού, που χρησιμεύει και ως πρόχειρη μονάδα μέτρησης μήκους, όπως ακριβώς η αρχ. Ελλ. «λιχάς» (= ισοδύναμη με 10 δακτύλους ή με το Τουρκ. και νέο Ελλ. «ρούπι» που είναι το 1/8 του εμπορικού πήχη) – ετυμ. «φούρκα» (β.λ.).

φούρλα η: και σπάνια **σβρουντέλα** ή **ζβρουντέλα** – περιστροφή χορευτή γύρω από τον εαυτό του, γυροβολιά, στροβίλισμα – **σβουρίζω** ή **ζβουρίζω** (= περιστρέφω, κτυπώ κάτι για να περιστραφεί) – ετυμ. ηχοποίητη από το «σβουρ» ή «σφουρ», εξού το νέο Ελλ. «σβούρα» (= στρόμβος, βέμβιξ, περιστροφή, Βλαχ. *sfurla*).

φουρλαΐδας ο: αυτός που εύκολα αλλάζει γνώμη, αυτός που τα γυρίζει, δηλ. άλλα λέγει και άλλα πράττει, ελαφρόμυαλος, άστατος – ετυμ. Ελλ. «φούρλα» (β.λ.).

φουρλέτσ(ι)κος ο: και **(σ)φουρλέτσος** – ο ξύλινος δάρτης του γάλακτος, δουρβανιστήρι, δηλ. η ειδική εμβολόμορφη ξύλινη ράβδος με την οποία περιδινείται το γάλα στο δουρβάνι για να βγει το βούτυρο, ο «ντόμπολος» (β.λ.) – ετυμ. «φούρλα» (β.λ.) > φουρλέτσ(ι)κος (= στροβιλιστήρι).

φουρφόλιας ο: αυτός που φουσκώνει και φυσάει από θυμό, όποιος τα μένεα πνέει – ετυμ. Λατ. *FURIA* (= μανία, παν μανικόν πάθος) + Λατ. *FOLLEO* (= φυσιώ, φυσώ).

φουρφουρίζω: και **φουρφουρίζω** – κυρίως στη φράση: «φουρφουρίζει η καρδιά», δηλ. τρέμει, πάλλεται, φτερουγίζει, από χαρά ή φόβο – ετυμ. ηχοποίητη λέξη.

φουσκή η: αφράτο κοπρόχωμα, κοπριά για κήπους – ετυμ. αρχ. Ελλ. «φύσκη» (= φούσκα), Τουρκ. *FISKI* (= κοπριά), Λατ. *FUSCUS* (= μαύρος).

φουσκός ο: χαστούκι, κόλαφος, «παταργιά» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «φύσκη» (= φούσκα), επειδή φουσκώνει/πρήζεται το μάγουλο από το κτύπημα.

φούσμα το: δυνατή ή ορμητική προσπάθεια, ρύμη, φόρα, κάνω «φου» και βάζω δύναμη – ετυμ. Ελλ. «φυσώ».

φούτσιος ο: Είναι παιδιά των αγοριών. Υπάρχει στητή πέτρα-στόχος, δηλ. «φίτσιος» (β.λ.), που λέγεται και **φόκα** (Λατ. *focus* = εστία), και κάθε παίκτης ρίχνει μια λιθόσφαιρα ή λιθόπλακα, δηλ. «λομάδα» (β.λ.). Όποιος πλησιάσει περισσότερο το στόχο κερδίζει και παίρνει από τους άλλους «πεταλέτσια» (β.λ.) ή δεκάρες ή καρύδια ή βόλους, κ.λπ. Είναι μια παραλλαγή του νέου Ελλ. παιχνιδιού «γκεζάκι» – ετυμ. «φίτσιος» (β.λ.).

φραγκόμ(η)λα τα: πράσινες τομάτες, τις οποίες βάζουν σε άλμη (τουρσί), τα «κουμουδώρα» (β.λ.) – η **φραγκομ(η)λιά** (= ντοματιά) – ετυμ. Ελλ. «φράγκικα μήλα».

φρα(ν)γκιόλος-ω-(ι)κο: ρακένδυτος, κουρελιάρης, αυτός που φοράει ξεσχισμένα ρούχα – το **φρα(ν)γκιόλ(ι)** (= ράκος, κουρέλι, λαίφος) – ετυμ. Λατ. *FRANGO* (= ρηγνύω, σπάζω, θραύω, ξεσχίζω), εκ της ρίζης «(F)ραγ-» του Ελλ. ρήματος «ρήγνυμι».

φρατσακαλίζω: ιμάσσω, δέρνω με ευλύγιστη ράβδο, π.χ. «βίτσα» (β.λ.) – ετυμ. ηχοποίητη από το «φρατς» ή «πρατς» > παλ. Σλ. *PRbCKA* (= λύγος, βέργα) και Βουλγ. *FRACKAM* (= πλήττω, χαστουκίζω).

φρουκ(α)λήθρα η: και συχνά **βρουκ(α)λήθρα** – δίχαλο ξύλινο εργαλείο για να βοτανίζουμε φυτά που αγκυλώνουν – ετυμ. Ελλ. «φούρκα» (β.λ.) > φουρκαλήθρα > φρουκαλήθρα, με αναγραμματισμό.

φτσέλα η: φορητό ξύλινο βαρελάκι για νερό ή κρασί, «μπούκλα» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «βυτίο» > βουτσι > β(ου)τσέλα > φτσέλα, με τροπή του Β σε Φ.

φτωχός-η-ο: εκτός από την συνήθη έννοια του πένητος, συχνά σημαίνει και ισχνός, αδύνατος, π.χ. στη φράση: «το βιό είναι φτωχό».

φώσ(ι)νο το: νήπιο, μωρό – ετυμ. αρχ. Ελλ. «φως» (= ο φύσας, ο γεννήτωρ, ὁ φυτύων) > φώσινο (= νεογέννητο, γόνος, φίτυ, φύτρα, τέκνο, φυτός, Λατ. *foetus*) και Αλβ. *FOSHNIJE* (= βρέφος, νήπιο, μωρό, βυζανιάρικο).

φωτιά η: εκτός της συνήθους έννοιας, σημαίνει και κάθε αντικείμενο που τοποθετείται σαν υπομόχλιο, με την έννοια της «εστίας», ως σημείου εφαρμογής της δύναμης – ετυμ. Ελλ. «φωτιά» (= πύρ, πυρά), αναλογικά προς το Λατ. *FOCUS* (= εστία, πυρ, φωτιά).

φώτσια η: 1) κοκκινόχρωμη γίδα, 2) αγχειρίδιο μαχαίρι, «τσικίρ(ι)» (β.λ.), που αρχικώς έφερε ερυθρόχρωμη λαβή, δηλ. ήταν κοκκινομάνικο – ετυμ. Ελλ. «φωτιά» (= πυρ, πυρά, Λατ. *focus*) > φώτσια (= πυρρόχρωμη).

X

χαβαλές ο: 1) πρόσθετο βάρος, επιφόρτιση υλική και οικονομική, 2) μεταφ. άνθρωπος ενοχλητικός – ετυμ. Τουρκ. *HAVALL* (= επιφόρτιση, ένταλμα πληρωμής, μεταβίβαση χρέους, παραγγελία), λέξη αραβική.

χαβάν(ι) το: μεταλλικό γουδί, ορειχάλκινη θυεΐα – ετυμ. Τουρκ. *HAVAN* (= ιγδίο, όλμος), περσική λέξη.

χαβάς ο: περιβάλλον, ατμόσφαιρα, αέρας, διάθεση – ετυμ. Τουρκ. *HAVA* (= αέρας, άνεμος, ατμόσφαιρα), λέξη αραβική – φράση: «αυτός το χαβά του».

χαβδός-ή-ό: βλαιοπόδαρος, βλαισός, ο «λαβδός» (β.λ.), απ' όπου και παρέφθαρται με τροπή του Λ σε Χ.

χαβδώνω: ανοίγω τα σκέλη μου σε σχήμα Λ, κυρίως μπροστά στη φωτιά της εστίας – ετυμ. Ελλ. «χαβδός» (β.λ.).

χαζίρ(ι) το: ετοιμότητα, εγρήγορση, ετοιμασία – ετυμ. Τουρκ. *HAZIR* (= παρών – έτοιμος) και *HAZIRALMAK* (= παρασκευάζω, ετοιμάζω).

χαϊβάν(ι) το: άνθρωπος ευπιστος, απονήρευτος, αυτός που πιστεύει (χάβει) εύκολα ό,τι του λένε, κοινώς χάφτας – ετυμ. ίσως από το νέο Ελλ. «χάβω», άλλως από το Τουρκ. *HAYVAN* (= ζώο, κτήνος, υποζύγιο – βλάκας), λέξη αραβική.

χαϊμαλί το: (επί μωρών και ζώων) περίαπτο, κρεμαστό φυλαχτό για τη βασκανία – ετυμ. Τουρκ. *HAMAILI* (= στρατιωτικός τελαμών – φυλαχτό νηπίων), αραβικής προέλευσης.

χαϊρ(ι) το: προκοπή, ευδοκίμηση, καλό, ευτυχία, Βουλγ. *hair* – στη φράση: «χαϊρ' να σ' γίν'!» (= χάρισμά σου!) – γαμήλια ευχή: «**χαϊρλίτ'κα!**» (= να προκόψουν!, Βουλγ. *hairlija*) – **αχαϊρευτος-η-ο** (= ανεπρόκοπος) – ετυμ. Τουρκ. *HAYIR* (= αγαθοεργία, όφελος, καλόν), λέξη αραβική < ίσως Ελλ. «χάρις» (= εύνοια, δωρεά, χάρισμα, ευεργεσία), όπως λένουν οι εκκλησιαστικοί.

χάκ(ι) το: μερίδιο, μερτικό – ετυμ. Τουρκ. *HAK* (= μερίδιο, αμοιβή – δίκαιο, δικαίωμα), λέξη αραβική.

χαλάλ(ι)!: ευχή για αίσια έκβαση γεγονότος ή πράγματος, π.χ. στις φράσεις: «χαλάλ'!» και «χαλάλ' να σ' γίν'!». Είναι το αντίθετο της λέξης «χαράμ(ι)» (β.λ.) – ετυμ.

Τουρκ. *HELAL* (= σύζυγος – νόμιμος, επιτρεπτός, συγχωρημένος, ανεπίφθονος), λέξη αραβική.

χαλαμαντάρ(ι) το: μόνο στη φράση: «χαλαμαντάρ' οι πόρτες» ή «χαλαμαντάρ' το στόμα», όπου σημαίνει ορθάνοικτα, διάπλατα, «βιργιάν(ι)» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. «χάλαω» > χάλασμα > χαλα(σ)ματάρι ή χαλαμαντάρι (= ορθάνοιχτο ερειπωμένο οίκημα, χάλαιο).

χαλές ο: συχνότερα το **αναγκαίο** και η **χρεία** και σπανίως ο **γκιριμές** – αποχωρητήριο, απόπατος, αφεδρώννας, αφοδευτήριο – ετυμ. Τουρκ. *HELA* (= αποχωρητήριο), λέξη αραβική, και Τουρκ. *GEREKMEK* (= έχω ανάγκη).

χαλεύω: ζητώ, γυρεύω, ψάχνω να εύρω κάτι – ετυμ. αρχ. Ελλ. «χαλή» (= χηλή, παλάμη) > χαλεύω (= απλώνω την παλάμη και ζητώ), όπως το Λατ. *vola* (= θέναρ του χεριού, χούφτα) εκ του *volo* (= θέλω, βούλομαι).

χαλκάς ο: διατόνιο, δηλ. κρίκος μεταλλικός για έλξη αντικειμένων, π.χ. κατακαίμενων ξύλων – ετυμ. Ελλ. «χαλκός» > Τουρκ. *HALKA* (= μεταλλικός κρίκος, ρόπτρο της θύρας, δακτύλιος).

χάμ(ι)κος-ια-ο: χαλαρός, μανός, σομφός – ετυμ. Ελλ. «χάμνος» (= χαλαρός, πλαδαρός) και «αχαμνός» (β.λ.) > Τουρκ. *HAMLIK* (= χαλαρότης).

χάμουρ(γ)κας ο: και συχνά **χαμούρακας** – ασπάλος, τυφλοπόντικας, Λατ. *talpa*, ο οποίος είναι αρουραίος ποντικός που σκάβει υπόγειες σήραγγες και βλάπτει το υπόρριζο των καλλιεργιών σε αγρούς και κήπους – ετυμ. αντί του ορθού αμάρτυρου Ελλ. «χαμούρακας», εκ του «χαμαί» (= καταγής, χάμω) και «ύραξ» (= μυσ, ποντικός, Λατ. *sorex*, Ρουμ. *soarece*), με τροπή του Υ σε ΟΥ, εξών Αλβ. *hamurik-u* και *urith-i* (= τυφλοπόντικας).

χανέδες οι: σπίτια, οικίες, κυρίως στη φράση: «οι χανέδες τ' χωριού» – ετυμ. Τουρκ. *HANE* (= οικία), λέξη περσική.

χαμπέρ(ι) το: **1)** είδηση, πληροφορία, νέο, **2)** μεταφ. το αιδούο – ετυμ. Τουρκ. *HABER* (= νέα είδηση), λέξη αραβική.

χαντούμ(η)ς ο: ευνούχος, εκτομίας, σπάδων, ορχιτομηθείς – ετυμ. Τουρκ. *HADIM* (= υπηρέτης, θεράπων, ευνούχος).

χάπατο το: χαζός, βλάκας, ευκολόπιστος, κοινώς χάρφτας – ετυμ. Ελλ. «χάπτω» > παλ. Σλ. *HAPATI* (= δαγκώνω – χάπτω) > Βουλγ. *HAPKA* (= χαψιά) και *HAPÇE* (= χάπι, καταπότιο, τροχίσκος, φθοϊσκος, Τουρκ. *hap*).

χαρά η: εκτός από την κυριολεκτική έννοια, συνεκδοχικά σημαίνει και γάμος, γαμήλιο πανηγύρι.

χαραιπήτο το: και **χαράπατο** – **1)** ερείπιο, χάλαιο, χάλασμα, σωριασμένο σπίτι, «γκρημάδα» (β.λ.), **2)** χαλαίπους, δηλ. άνθρωπος που δεν στέκεται γερά στα πόδια του – ετυμ. ίσως αλλοίωση του σωστού «χαμαιπέτο» (= γκεμισμένο), εκ του αρχ. Ελλ. «χαμαιπετής» (= πεσμένος καταγής).

χαραματζιάνα η: και συχνά **χαραμπατζιούνα** – η μεγάλη φωτιά της αποκρεάς, που αλλού λέγεται «φανός», γύρω από την οποία στήνεται ο χορός – ετυμ. Ελλ. «χάρα» + «τζιαμάλλα» (β.λ.) > χαρατζιαμάλλα > χαραματζιάλλα ή χαραματζιάνα (= φωτιά της χαράς), με αναγραμματισμό.

χαράμ(ι) το: **1)** (επίρρ.) άδικα, χωρίς αποτέλεσμα, σπάταλα, ανώφελα, **2)** στην κατάρα: «χαράμ' να σ' γίν'!» σημαίνει να μην το χαρείς, και είναι το αντίθετο της λέξης «χαλάλ(ι)» (β.λ.) – το ρήμα **χαραμίζω** (= αχρηστεύω, σπαταλώ) και ο **χαραμής** (= ληστής, Τουρκ. *harami*) – ετυμ. Τουρκ. *HARAM* (= αθέμιτο, άδικο, παράνομο, απαγορευμένο), λέξη αραβική.

χαραμπάτσα η: γυναίκα σπάταλη, άσωτη – ετυμ. «χαράμ(ι)» (β.λ.).

χάρμπ(ι) το: ξίφος, μαχαίρι – ετυμ. Τουρκ. *HARBE* (= είδος λόγχης).

χάρτζια τα: τα ακριβά υλικά για τη ραφή και διακόσμηση των γυναικείων προσοβίων, Αλβ. *harxh* – ετυμ. Τουρκ. *HARÇ* (= δαπάνη, έξοδα), λέξη αραβική.

χαρχάλα η: χονδρή πόρνη, πλαδαρή μυλλάς – ετυμ. Ελλ. «χάρχαλο» (β.λ.).

χαρχαλεύω: ψαχουλεύω – ετυμ. αρχ. Ελλ. «χαλή» (= χηλή, πάλαμη) > χαλχαλεύω > χαρχαλεύω, με δίπλωση.

χαρχάλ(ι) το: **1)** το λειρί των ορνιθοειδών, κυρβασιαπτηνών, **2)** το γυναικείο αιδούο, λόγω μορφικής ομοιότητας – ετυμ. αντί του ορθού «καρακάλλαιον», από το Ελλ. «κάρα» (= κεφαλή) + «κάλλαιον» (= λειρί). Στα Λατ. *CARACALLA* (= κάλυμμα της κεφαλής).

χάρχαλο το: **1)** αντικείμενο που είναι ετοιμόρροπο, **2)** γεωλογικός σωρός από πάμπολλα, χαλαρά και ασύνδετα μεταξύ τους χαλίκια, «χάχαλο» (β.λ.) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «χαλός» (= χαλαρός, άσφικτος) > χάλχαλο > χάρχαλο, με δίπλωση

χαρχούρα η: έδαφος με πολλά χαλίκια, κροκάλες, λατύπες, το οποίο εξ αυτού του λόγου είναι χαλαρό – ετυμ. Ελλ. «χαλίκι» > χαλ(ι)κούρα > χαρχούρα, ή από το «χάρχαλο» (β.λ.).

χάσκαρ(η)ς ο: και **χάσκας** – **1)** χάσκας, που έχει ανοικτό το στόμα του, **2)** αποκρεάτικο παίγνιο με αιωρούμενο από σχοινί αβγό, σαν απλό εκκρεμές, το οποίο ο παίκτης προσπαθεί να **χάψει**, έχοντας ανοικτό το στόμα, γι' αυτό αλλού λέγεται «χάψας» – ετυμ. αρχ. Ελλ. «χάσκω» (= έχω ανοικτό το στόμα).

χατίλια τα: **1)** τα οριζόντια ξύλινα διαπήγματα των ικριωμάτων τα οποία στηρίζονται σε οπές της τοιχοδομής, κατ' επέκταση αυτές οι ίδιες οι οπές της τοιχοδομής **2)** το κρηπίδωμα ή το γείσο της στέγης που παλιά γίνονταν από ξυλοκατασκευή, τα αστρεχώματα [«αστρέχα» (β.λ.)] – **χατιλώνω** (= τοποθετώ ξύλινα διαπήγματα – κρηπιδώνω ή αστρεχώνω το ακρόστεγο, δηλ. κλείνω το τριγωνικό κενό μεταξύ στέψης τοίχου και κεραμιδιών και διαμορφώνω το γείσο) – ετυμ. Λατ. *HASTILE* (= ξυστόν, καυλός, το ξύλο του δόρατος – δόρυ, ακόντιο – στύλος, στήριγμα).

χάχαλο το: **1)** γεωλογικός σωρός από πάμπολλα, χαλαρά και ασύνδετα μεταξύ τους

χαλίκια, «χάρχαλο» (β.λ.), η αλλαχού σάρα ή χαλικαριά, **2)** (συνεκδ.) πάρα πολλά, αμέτρητα, άπειρα, π.χ. στη φράση: «τα δένδρα έχουν πολλά βελανίδια, χάχαλο είναι» – ετυμ. αρχ. Ελλ. «χαλός» (= χαλαρός, άσφικτος) > χάχαλο, με δίπλωση.

χαχάμ(η)ς ο: αιθεροβάμων, ο συμπεριφερόμενος παράδοξα σαν να ευρίσκεται εκτός τόπου και χρόνου – ετυμ. Τουρκ. *HAHAMI* (= ραββίνος, κυρίως των εξ Ισπανίας Εβραίων). Στα εβραϊκά *HAHAM* (= σοφός).

χάχας ο: όποιος καγχάζει ή γελάει αναίτια, γελοίος, αλλά και ο χαύνος – ετυμ. ηχοποίηση όπως και το «κάχας» (β.λ.).

χάχλα η: η κηκίς των δρυών – ετυμ. «σιούχλα» (β.λ.).

χεζοπεζούλας ο: μεταφ. ο φοβητσιάρης, που από την τρομάρα του χέζει στις πεζούλες.

χειρόβολο το: η άμαλλα, μία χεριά στάχια, το δεματικό, δηλ. υψηλά στάχια βρίζας κατάλληλα για δέσιμο δεματιών ή για επικάλυψη στέγης αχυροκαλύβας ή για γέμισμα «στρωματιάς» (β.λ.) σαμαριού – ετυμ. Ελλ. «χείρ» και «βάλλω» > χειρόβολο. Αλλού στην Ήπειρο λέγεται το «σάλμα», από το «σλάμκες» (β.λ.).

χειρολάβα η: και συχνά η **ουρά** – η λαβή του ξυλάετρου, αρχ. Ελλ. «σχέτλη» ή «εχέτλη».

χ(ι)ράμ(ι) το: υφαντό μάλλινο στρωσίδι – ετυμ. Τουρκ. *IHRAM* (= επεύχιο, γονάχιο, μικρός τάπητας που στρώνεται καταγής για να προσευχηθεί ή να καθίσει κάποιος – μάλλινο κάλυμμα της ράχης ίππου), λέξη αραβική.

χλαπακιάζω: καταβροχθίζω, λαφύσσω – ετυμ. ηχοποίητο από το «(χ)λαπ-(χ)λαπ» της λάφυξης, εξού και το αρχ. Ελλ. «λάπτω».

χλαπατουρίζω: 1) (επί νεοσσών) και **χλαπετουρίζω** – ορταλίζω, πετώ αργόρρυθμα, φτερουγίζω – το **χλαπατουρίδ(ι)** (= ορτάλιχος, νεοσσός που πρωτοπέταξε), **2)** με αργινό ρυθμό περπατώ, ομιλώ, ενεργώ, κ.λπ. – ετυμ. Ελλ. «χαλά» (= χαλαρά) και «πετουρίζω» (β.λ.).

χλεμπονιάρ(ι)κος-η-ο: 1) άσιτος, πεινασμένος, **2)** κιτρινιάρης, χλομός, ωχρός – ετυμ. νέο Ελλ. «χλεμπόνα» (= υπερώριμο κιτρινωπό πεπόνι) < ίσως νέο Ελλ. «χλομός» (= ωχρός, κίτρινος). Στα Σλ. *HLEB* (= ψωμί).

χλιάρας ο: άνθρωπος παντελώς άτονος, χαύνος, υπερβολικά άτονος στο σώμα και στο μυαλό, ο διακατεχόμενος από μαλακία – ετυμ. Ελλ. «χλιαρός» (= υπόθερμος, λίγο ζεστός) > μεγεθ. χλιάρας, εδώ μεταφορικώς με την έννοια «χωρίς θέρμη, άνευ ζέσεως, χλιαρά».

χλιάρ(ι) το: κουτάλι – η **χλιάρα** (= κουτάλα, χουλιάρα, τορύνη) – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κοχλιάριον».

χλιμάρα η: συνήθως **χλιμάρες** – δυστυχία, βάσανα, πίκρες – ετυμ. Ελλ. «θλίβομαι» > χλίβομαι > χλιμμένος > χλιμάρα.

- χλιόρμος-η-ο:** είτε **μυριόρμος-η-ο** – παντέρημος, ολόμονος, «μπιγλί(ι)κος» (β.λ.) – ετυμ. Ελλ. αντί του σωστού «χιλιοέρημος» ή «μυριοέρημος».
- χλιούρ(ι) το:** λαβή, πιαστήρι – ετυμ. Ελλ. «χερούλι» > χλιούρι, με παραφθορά.
- χνιούμαι:** και **χνιέμαι** – εφορμώ, χυμώ, επιτίθεμαι, π.χ. στη φράση: «χνιέται το σκ(υ)λί» – ετυμ. Ελλ. «χύνομαι».
- χνούμ(η) η:** και **χλούμ(η)** – ό,τι παρασέρνει ο άνεμος κατά το λίχνισμα δημητριακών – ετυμ. Ελλ. «χνούς» > χνούμη. Ανάλογα με το φυτό λένε «σιταρμιά», «κριθαρμιά», «βριζαμιά», «ρουβαμιά» (β.λ.).
- χόβ(ι) το:** **1)** τμήματα χωραφιού που δουλεύονται αυτοτελώς το ένα κατόπιν του άλλου, **2)** φορά, γύρος επαναλαμβανόμενης διαδικασίας, π.χ. εργασίας, παιχνιδιού, κ.λπ. – ετυμ. απόδοση της έννοιας «φορά» (= ορμητική κίνηση, ορμή – επανάληψη) από το Αλβ. *HOV-I* (= ορμή).
- χολέβια τα:** **1)** υψηλές κάλτσες των φουστανελλάδων, που γίνονταν συνήθως από «κάλτσινο» (β.λ.), **2)** τα κοντοβράκια, βραχείες αναξυρίδες – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κολεός» (= θήκη, Λατ. *coleus*) > κολέβια ή χολέβια, και παλ. Σλ. *HOLEVb* ή *HALEVb* (= υποδήματα).
- χόντος-ω-ο:** χονδροειδής, βαρύς, αυστηρός – ετυμ. Τουρκ. *HODÜK* (= χονδροειδής, άξεστος).
- χουβαρντάς ο:** γενναιόδωρος – ετυμ. Τουρκ. *HOVARDA*, με έννοια ταυτόσημη, λέξη περσικής προέλευσης.
- χουγιάζω:** φωνάζω από μακριά σε ζωντανά για να φύγουν ή να περπατήσουν, προγγίζω, Σλ. *hujati* – ετυμ. Τουρκ. *HUY* (= θόρυβος, ταραχή).
- χουζούρ(ι) το:** ήρεμη καλοπέραση, ξέγνοιαστη και άνετη ζωή, οκνηρία – ετυμ. Τουρκ. *HUZUR* (= ησυχία, άνεση), αραβικής προέλευσης.
- χούι το:** συνηθισμένη, κακή έξη, ελάττωμα, ιδιορρυθμία, Αλβ. *huq-i* – ετυμ. Τουρκ. *HUY* (= ήθος, χαρακτήρ, έξη), λέξη περσική.
- χουϊαγμένος-η-ο:** βασκαμένος, ματιασμένος, π.χ. στη φράση: «το παιδί είναι χουϊαγμένο» – ετυμ. από τη λέξη «χούι» (β.λ.).
- χουλιάρια τα:** **1)** μικρά κουτάλια, **2)** τα κάτω τοξωτά πλευρά (παιδιά) του στήθους, π.χ. στη φράση: «έπεσαν τα χουλιάρια του» και συνεπώς δυσφορεί και ασθμαίνει – ετυμ. Ελλ. «κοχλιάριον» > χουλιάρι (= κουτάλι), εδώ λόγω του κυρτού σχήματος.
- χουμαλιάζω:** **1)** σκεπασμένος καλά νοιώθω ευχάριστη ζεστασιά, **2)** σιγοβράζω φαγητό επί πολύ χρόνο – ετυμ. Τουρκ. *HUMMALI* (= ο πυρέστων, αυτός που σιγοψήνεται στον πυρετό).
- χουμπώνω:** **1)** χώνω, θάφτω, παραχώνω, **2)** (επί εδάφους) υποχωρώ, βουλιάζω, βυθίζω, γουβώνω – η **χούμπα** (= εδαφική κοιλότητα) – Στον αφορισμό: «μωρέ χού-

μπωμα!» σημαίνει μπασμένο, κατσιασμένο – ετυμ. Ελλ. «χούς» (= χώμα, Λατ. *humus*) και Λατ. *HUMO* (= χώνω, θάπτω) > Αλβ. *HUMBOJ* (= βυθίζομαι).

χ(ου)νέρ(ι) το: ξαφνικό πάθημα, απρόσμενο κακό – ετυμ. Τουρκ. *HÜNER* (= δεξιόσυνη -ξεγέλασμα), περσικής προέλευσης, *HUN* (= αίμα) και *HUNHAR* (= αιμοδιψής).

χούν(η) η: φαράγγι, το μεταξύ δύο βουνών πέρασμα, αυχένιας κορυφογραμμής – ετυμ. αρχ. Ελλ. «χώνη» (= χοάνη, χουνί) > Αλβ. *HON-I* (= βάραθρο, γκρεμός).

χουσαμέτια τα: συκοφαντίες και οι εξ αυτών έριδες – ετυμ. Τουρκ. *HUSUMET* (= έχθρα, αντιδικία).

χουσιάφια τα: και **σκίσματα** – αποξηραμένα οπωρικά (προύνα, κυδώνια, κ.λπ.) σχισμένα σε σκελίδες, κατάλληλα για κομπόστες – ετυμ. Τουρκ. *HOŞAF* (= ρόφημα από βρασμό ξηρών καρπών με ζάχαρη, κοινώς *κομπόστα*), εκ του *HOŞ* (= ευάρεστος, ωραίος, ευχάριστος), περσικής προέλευσης.

χουσμέτ(ι) το: σπιτική δουλειά, οικιακή υπηρεσία – **χουσμεκιάρ(η)ς-α-(ι)κό** (= οικέτης, δμωσ, υπηρέτης του σπιτιού, έριθος, Αλβ. *hyzmetqar-i*, Τουρκ. *hizmetkar*) – το ρήμα είναι **χουσμετεύω** (= κάνω σπιτικές δουλειές) – ετυμ. Τουρκ. *HIZMET* (= υπηρεσία, εργασία, θητεία, καθήκον, περιποίηση).

χουτζιούμια τα: κατορθώματα, περιπέτειες, ανδραγαθήματα, μαλώματα – ετυμ. Τουρκ. *HUCUM* (= έφοδος, επίθεση).

χουχαλνώ: **1)** φουσώ τα χέρια για να ζεσταθούν, **2)** κοχλάζω στο βράσιμο – ετυμ. ηχοποίητη λέξη.

χουχλου(κ)ιάβα η: φιλόρρωστη γυναίκα που συνεχώς εμφανίζει πυρετούς – ετυμ. Ελλ. «χοχλακιάζω» (= βράζω, κοχλάζω).

χουχουτίζω: κραυγάζω, φωνάζω, σκούζω, τραγουδώ πάρα πολύ δυνατά ώστε να ακούγομαι μακριά – ετυμ. ηχοποίητη λέξη.

χράσπα η: ρωγμή, σχισμή – ετυμ. Λατ. *CREPO* (= κροτώ, κτυπώ – σπάζω) > Βλαχ. *KRAPATU* (= σπασμένος) – σχετ. νέο Ελλ. «κρεπάρω» (= σκάζω).

χρονσπουλλάδες οι: οι επισκέπτες των ονομαστικών και ευετηρικών εορτών που εύχονται «χρόνια πολλά», εξού και η ετυμολογία.

χτέν(ι) το: εκτός από την συνήθη έννοια, μεταφορικώς σημαίνει και: **1)** σειρά απότομων βράχων γκρεμού, βραχώδης όψη βουνού, κατσάβραχα, «σκιέμ(ι)» (β.λ.). Κατά την ίδια αντίληψη παλ. Σλ. *greben* (= χτένι) και *grebenje* (= σειρά βράχων ή λίθων, ερίπνη, νέο Ελλ. «γρέμπανος»), **2)** η πλάτη ή ράχη ενός σφάγιου όπου συνδέονται τα παιδιά – ετυμ. αρχ. Ελλ. «κτείς» (= χτένι).

ψήμα το: ψητό σουβλιστό σφάγιο, οβελίας αμνός – ετυμ. αρχ. Ελλ. «έψω» (= βράζω, ψήνω φαγητό) > νέο Ελλ. «ψήνω» > ψήμα.

ψαρήσ ο: πολιός, σταχτής, γκριζόχρωμος, «σίβος» (β.λ.), αλλά και όνομα ίππου ή ημιόνου με πολίο χρώμα τριχώματος – ετυμ. αρχ. Ελλ. «ψαρ» (= το πουλί ψαρώνι), το οποίο έχει τέτοια απόχρωση.

ψ(η)τόβλιακος-η-ο: 1) λιχούδης, λαίμαργος, φίλοψος, «π(ι)στόβλιακος» (β.λ.), 2) λειψός, ελλειπής, λιγοστός, ως οι λιχουδιές – η **ψ(η)τοβλιακιά** (= λιχουδιά ως τροφή και αίσθημα, παρόψημα, εκλεκτό παραφάγι) – το ρήμα είναι **ψ(η)τοβλιακιάζω** (= ορέγομαι, λιχουδεύομαι) – ετυμ. Ελλ. «ψητό» + «βούλιακος» (β.λ.) > ψ(η)τόβλιακος (= ο ορεγόμενος ψητό), που παλιά ήταν η νοστιμότερη λιχουδιά, άλλως ως το «π(ι)στόβλιακος» (β.λ.).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιας

ΜΕΡΟΣ Β' - ΧΑΩΡΙΔΑ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Χλωρίδα

Προλεγόμενα

Το ημερολόγιο έδειχνε 24 Ιουνίου και είναι η γιορτή του Ριγογιάννη, ακριβέστερα η γέννηση του Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου, τον οποίο ο λαός πιστεύει σαν τον ακροτελεύτητο προφήτη που προείπε τους αιωνούς, δηλ. τις κληδόνες, για την έλευση του Χριστού, γι' αυτό και **Κληδονιάρης** ονομάζεται σε άλλα μέρη. Η τρίτη μέρα μετά το θερινό ηλιοστάσιο ροδοχαράζει. Τα παιδιά του χωριού, αγόρια και κορίτσια, ξεχύνονται στην εξοχή για να μαζέψουν κάθε λογής λούλουδα. Τα μυρωδάτα «γιαννάκια» και τα εύωδη «σταυροβότανα» έχουν την τιμητική τους. Τα κορίτσια ανθοστολίζονται και χορεύουν, ενώ τα αγόρια, πάντα ζωηρά και ατίθασα, τραγουδούν κρατώντας πολύκλινα άνθη.

Διακοσμούν, με τους πολύχρωμους ανθούς που έδρεψαν στους αγρούς, πρώτα απ' όλα την κεντρική βρύση του χωριού. Θέλουν να την ευχαριστήσουν που με το γάργαρο νερό τους πότισε όλους. Μετά έχει σειρά το σπιτικό. Η αυλόθυρα, πρώτη και καλύτερη, κοσμεύεται με μια πανέμορφη δεσμίδα ανθέων. Πάνω στο ανώφλι της κύριας εισόδου, εκεί που είναι καρφωμένο το πέταλο της καλής τύχης, ένα λουλούδι τοποθετείται και μοσχοβολάει, για να τρανέψει η καλοτυχιά του νοικοκυριού. Και μετά ανθοστολίζουν το εικονοστάσι, την εστία, τα παράθυρα, τα σκεύη. Όλα πρέπει να καλλωπισθούν και να ευωδιάζουν.

Δεν ξεχνούν ούτε και τα ζωντανά τους. Λουλουδοστεφάνωτοι οι ορθοκέρατοι τράγοι και ταύροι καμαρώνουν, ενώ με ανθόπλεκτα τα ουλοκέρατα κεφάλια τους διαβαίνουν τα κριάρια και οι γίδες. Και το βραδάκι, στο χοροστάσι των κοριτσιών, ανάβουν μεγάλη φωτιά, λατρευτική και εξαγνιστική μαζί, και στήνεται τριγύρω της τρανός χορός, νεανικός και ερωτικός συνάμα.

Κάπως έτσι, κάθε χρόνο, στον τόπο μας γιορτάζουν την παγανιστική γιορτή της ηλιοτροπής – αρχ. Ελλ. η «κληδών» (= φήμη, όσσα, φάτις), δηλ. αιωνός, χρησμός, μαντεία εκ του ήχου, θεόθεν λόγος, ο νεοελληνικός κλήδονας – θέλοντας να ευχαριστήσουν τη μητέρα φύση για την άφθονη σοδειά που τους έδωσε, αλλά και για να αιωνοσκοπήσουν τα μελλούμενα, ώστε αυτά, με τις ενδείξεις του κλήδονα, κατά το επιθυμητό να συμβούν.

Είναι αλήθεια ότι αυτήν την εποχή η φύση βρίσκεται στην κορύφωση της φούτωσης. Όλα είναι πράσινα και χυμώδη. Τίποτε ακόμη δεν προμηνύει την κιτρινωπή ωρίμανση. Το χόρτο και η χλόη είναι όλο ήκμάδα, γεμάτα χυμούς. Τα λιβάδια και οι αγροί είναι πλήρη από κάθε είδος αγριολούλουδα. Όλα τα χρώματα της πλάσης υπάρχουν εδώ, με κυρίαρχο το ιώδες. Όμοιοι με ανθόσπαρτο χαλί οι βαθυπράσινοι λειμώνες. Και τα βουϊστά έντομα άπειρα, ροφούν το μελένιο νέκταρ των ανθέων. Τα χαμολούλουδα και τα παυρά «ίτσια» απλώνονται στον ζωοδότη ήλιο. Ο κλωνωτός ασφόδελος καμώνεται για τα πάλλευκα άνθη του. Οι ποικιλόχρωμες ανεμώνες και

παπαρούνες, πανέμορφες και λυγερές, ανεμίζουν στο ήπιο αεράκι. Το μάτι δεν χορταίνει να βλέπει, η όσφρηση τέρπεται και η ψυχή ευφραίνεται.

Αλλά και η διπλανή κρασιά δένει τους καρπούς της μυζώντας χυμούς απ' την τροφό γή και θερμή απ' τον φωτοδότη ήλιο. Το ίδιο και οι θροϊζουσες βελανιδιές, θρέφουν τα βαλάνια και αυγαταίνουν το ωφέλιμο φύλλωμά τους. Οι πανύψηλες οξυές, καταπράσινες και πυκνοφυτεμένες, ανταγωνίζονται, λες και θέλουν να ασπασθούν τον ήλιο, ενώ παρέκει ένα κωνοφόρο δακρύζει μια ιριδίζουσα ρετσινένια στάλα, ευγνωμονώντας έτσι τη γενναιόδωρη φύση.

Τα λαχανικά στους κήπους, με τη φροντίδα και των γεωργών, ξεχειλίζουν από τρυφερότητα και δροσιά, ενώ όλα τα οπωροφόρα βρίσκονται σε οργώδη θυμό και μεστώνουν τους εύγευστους καρπούς τους, όπως η τουφωτή κερασιά του λιβαδιού, που φιλάρεσκα δείχνει τα ροδομάγουλα κεράσια της. Και τα στάχυα των δημητριακών με ακκισμό ανεμίζουν στην αύρα, επιδεικνύοντας τον ακόμα γαλακτερό καρπό τους, που σύντομα, με τη θαλπωρή του ήλιου, θα μεστώσει και θα θρέψει τον φιλόπονο γεωργό.

Όλα τα παραπάνω είναι πανέμορφες φυσικές εικόνες, φτιαγμένες απ' το χέρι του ίδιου του Δημιουργού, ο οποίος –πρέπει να παραδεχθούμε– θαψιλώς έσπειρε στον τόπο μας πλούσια και ποικίλη χλωρίδα.

Καθώς θαύμαζα αυτήν την καλλονή της φύσης, διαλογίστηκα ότι όλα αυτά τα φυτά, που συνθέτουν την πανώρια ζωγραφιά της κλάσης, έχουν κάποια ονόματα. Οι πρόγονοί μας κάπως τα ονομάτιζαν, με δικά τους ντόπια ονόματα, που πολλά δεν λέγονται σε άλλους τόπους. Και σκέφτηκα ότι πρέπει να καταγράψουμε αυτά τα φυτά τώρα, όσο ζουν ακόμη αρκετοί γέροντες που τα γνωρίζουν, γιατί σε λίγο θα ξεχασθούν οι ονομασίες τους.

Αλλά εξ ίσου σημαντικό είναι να προσδιορισθεί και η επιστημονική ονομασία κάθε φυτού το οποίο απογράφεται με το κοινό τοπικό του όνομα, γιατί έτσι υπάρχει πλήρης αντιστοιχία πώς κάποιο δεδομένο από την επιστήμη της βοτανικής φυτό, και η έρευνα είναι ολοκληρωμένη. Τούτο, όμως, δεν είναι πάντα δυνατό και ίσως εδώ να εμφιλοχωρήσαν κάποια λάθη.

Παρακάτω αυτό προσπαθούμε να κάνουμε με τα κοινά ονόματα των κυριοτέρων φυτών που λέγονται στα μαστοροχώρια της κοιλάδας του Σαραντάπορου ποταμού και των παραποτάμων του, στην Ηπειρωτική κόγχη του Γράμμου-Σμόλικα, στο μέτρο του δυνατού βέβαια, γιατί η ποικιλία των φυτικών ειδών είναι απειράριθμη, πιστεύοντας ότι ετούτη η εργασία θα φανεί χρήσιμη σε πολλούς, τουλάχιστον σ' όσους μελετούν αυτόν τον χώρο. Για την πληρότητα της απογραφής, καταχωρίστηκαν στο επόμενο κεφάλαιο «Ονοματολόγιο φυτών» ακόμη και ονόματα φυτών που είναι κοινά και γνωστά σε όλους.

Σημειώνουμε ότι όπου παρακάτω σε σλάβικες λέξεις, με κεφαλαία λατινικά γράμματα τυπωμένες, εμφανίζεται το γράμμα **b**, αυτό πρέπει να διαβάζεται όπως ο αντίστοιχος ημίφωνος σλάβικος φθόγγος.

Ονοματολόγιο φυτών

αγαποβότανο το: το φυτό *τεύκριον το πολιόν*, που πιστεύεται ότι είναι ερωτικό φίλτρο και χρησιμοποιείται στις λαϊκές μαγανείες.

αγγουριά η: το φυτό *κουκουμής η εδώδιμος*, της οικ. κουκουρβιτίδες, κοινώς *καστραβέτσι* (β.λ.), αρχ. Ελλ. «σίκυος» ή «σικύα». Η ονομασία από το αρχ. Ελλ. «άωρος» (= άγουρος), επειδή δεν μαγειρεύεται και τρώγεται πάντα νωπό.

α(γ)ίρα η: το αγροστώδες είδος *λόλιον το μεθυστικό*, αρχ. Ελλ. «αίρα» ή «ήρα» είτε «θύαρος», Λατ. *aera* ή *lolium*, που είναι ζιζάνιο των σιταγρών. Οι σπόροι της, όταν φαγωθούν σε μεγάλη ποσότητα, είναι τοξικοί και δηλητηριώδεις και προκαλούν σκοτοδίνη, εμετό, κ.λπ.

αγιόκλημα το: το φυτό *αιγόκλημα* ή *λονίκερα το περικλύμενον*, της τάξης ρουβιώδη, που είναι αναρριχώμενος θάμνος, με κόκκινα άνθη και καρπό μικρά ροδίζοντα σφαιρίδια.

αγιομάραντο το: ασπροκίτρινα *μάραντα* (β.λ.).

αγλέορας ο: η δηλητηριώδης *πόα εύφορβια η δισαδενώδης*, η οποία, επειδή ακριβώς είναι δηλητηριώδης, εσφαλμένως ταυτίστηκε με φυτά του επίσης δηλητηριώδους γένους «ελλέβορος», από όπου παρέφθαρται και η ονομασία – σχετ. *σκάρφη* (β.λ.). Τον παλιό καιρό, με αυτό «αγλεόριζαν» (= ζάλιζαν, φλόμωναν) τα ψάρια στις (ο)βίρες των ποταμών και τα ψάρευαν εύκολα, γιατί ανέρχονταν στην επιφάνεια του λιγούστου κατά το θέρος νερού. Κάτι παρόμοιο έκαναν και με την *μαγκρούτα* (β.λ.).

αγοραστή η: εννοείται *κολλητσίδα* (β.λ.). Είναι φυτά του γένους *ξάνθιον*, κυρίως τα είδη *αγκαθωτόν* και *χοιράδιον*, που είναι ζιζάνια με ισχυρό βλαστό και κάνουν πολλές *κολλητσίδες*. Ο ημιώριμος καρπός τους έχει κίτρινη χρωστική, η οποία «*ξανθάς τρίχας ποιεί*», κατά τους αρχαίους. Στη βαφική αντικαταστάθηκε υστερότερα από την αγοραστή εκ του εμπορίου *χέννα* (ίκνα, κνά, όκνα, κινά, αλιχάνι, κύπρος, *λαουσονία η άσπλος*), με την οποία και ταυτίστηκε, εξού και το όνομα.

αγριάγκαθο το: *αγκαθωτή φρυγανώδης πόα* του γένους *κενταύριον*, καθώς και η όμοιά της *νωτόβασις η συριακή*. Συχνά συγχέεται με το *γομαράγκαθο* (β.λ.).

αγριάδα η: ζιζάνια φυτά των *δημητριακών* που ανήκουν στα γένη *κυνόδους* και *αγρόπυρον*, της οικ. *αγρωστίδες*, κυρίως το *αγρόπυρον το έρπον*, αρχ. Ελλ. «*άγρωστις*». Ο ζωμός βρασμένης αγριάδας είναι φάρμακο για την ίαση νεφρικών παθήσεων.

αγριαχλαδιά η: είτε **αγριαπιδιά** – το δένδρο *πύρος* ο *αμυγδαλοφόρος*, η *γκορ(ι)τσιά* (β.λ.), η αρχ. Ελλ. «*αχράς*» ή «*όγχνη*» ή «*άχερδος*». Σε μερικά βλαχοχώρια, όσες κάνουν μικρούς γλυκούς καρπούς, τις λένε «(ν)αρέσκες» (= *ευάρεστες*), από το Ελλ. «*αρέσκω*» (= *ευαρεστώ, ευχαριστώ, αρέσω*).

αγριοβασιλικός ο: το φυτό *σαλβία* η *βερβενοειδής* που είναι πόα αρωματική, τριχωτή, με κυανοϊώδη άνθη, αρχ. Ελλ. «*άκινος*».

αγριόβριζα η: είτε **αγριοσίκαλη** – το *ζιζάνιο αϋναλδία* η *τριχωτή*, της οικ.αγρωστίδες.

αγριοβρόμη η: τα *ζιζάνια* των δημητριακών *αβένα* η *άστατος* και *βρόμος* ο *απαλός*, αρχ. Ελλ. «*αιγίλωψ*» και «*αιγιλώπιον*».

αγριοβρούβα η: το φυτό *σισύμβιον* ή *σισύμβριον* το *φαρμακευτικόν*, ενοχλητικό *ζιζάνιο*, τριχωτό, με άνθη ωχροκίτρινα.

αγριογαριφαλιά η: και **αγριογαρουφαλιά** – το φυτό *δίανθος* ο *άοσμος*, της οικ. *καρυοφυλλίδες*, καθώς και μερικά ευανθή είδη του γένους *καλορρουσχιά*. Συχνά συγχέεται με την *κόγγουλη* (β.λ.).

αγριογιάννακα τα: όχι *μυρωδάτα γιαννάκια* (β.λ.), που είναι φυτά του γένους *στάχυς*, με μικρά άνθη ιώδη, ροδίζοντα ή λευκά.

αγριοδαμασκηνιά η: η *τσαπουρνιά* (β.λ.).

αγριοδυόσμος ο: φυτά του γένους *μέντα*, π.χ. τα είδη *στρογγυλόφυλλος* και *σταχυοειδής* – σχετ. *σβωλιάντζα* (β.λ.).

αγριοκάρδαμος ο: είδος *κάρδαμου* (β.λ.), αρχ. Ελλ. «*κυνοκάρδαμον*» και «*ιβηρίς*».

αγριοκαυκαλίδα η: και **αγριοκαυκαλήθρα** – το *αγκαθωτό* φυτό *ορλάυα* η *μεγανθής*.

αγριοκαστανιά η: το δένδρο *αίσκουλος* η *ιπποκαστανέα*.

αγριόκεδρος ο: το *σπαράγγι* (β.λ.).

αγριοκερασιά η: το δένδρο *κέρασος* η *μαχαλέπιος*, κοινώς *μαχαλέπι*, αρχ. Ελλ. «*πηδάς*». Το ξύλο της είναι σκληρό και εύοσμο. Υπήρχε έθιμο να καίνε το ξύλο της κατά το δωδεκαήμερο, από Χριστούγεννα μέχρι των Φώτων, για να φεύγουν οι *καλικάτζαροι* – σχετ. *μουζντράβα* (β.λ.).

αγριόκλημα το: η *άμπελος* η *αγρία* που καρπίζει μόνο *αγουρίδες*, το αρχ. Ελλ. «*υιόν*»

αγριοκορομηλιά η: είτε **ξινοκουμπλιά** – το άγριο δένδρο *προύνος* ο *ψευδοαρμενικός*.

αγριοκρανιά η: είτε **σκυλοκρανιά** – το δένδρο *κόρνος* ο *αιματόχρους*.

αγριοκρίθαρο το: τα αγρωστώδη φυτά *κριθή* η *μύουρος* και *τρίτικον* το *ωσειδές*.

αγριολάπατο το: είδος *λάπατο* (β.λ.) που δεν λαχανεύεται, συχνά και το *νερολάπατο* (β.λ.).

αγριολεύκα η: και το *πλέπλι* (β.λ.) – το δένδρο *λεύκη* η *τρέμουσα* που έχει ρικνό και

όχι πολύ λευκό φλοιό, Λατ. *porulus*, κοινώς καβάκι, αρχ. Ελλ. «αίγειρος», «μέλαινα λεύκη», συχνά και «κερκίς». Στα Τουρκ. *kavak* (= λεύκη).

αγριολεφτοκαρυά η: το άκαρπο δένδρο κόρυλος η κολούρνιος – σχετ. έλισκα (β.λ.).

αγριομακεδονήσι το: το φυτό σέσελι το στρεβλόν, αρχ. Ελλ. «σέσελις».

αγριομάραθο το: φυτά του γένους φοινίκουλον, π.χ. το είδος πιπερώδες, Αλβ. *marasë-a*.

αγριομάραντο το: φυτά παρόμοια με τα αμάραντα (β.λ.).

αγριομηλιά η: είτε ξινομηλιά ή ζαρβομηλιά – το δένδρο μηλιά η νανώδης.

αγριομολόχα η: η πόα μάλβα η αγρία, με θεραπευτικές ιδιότητες, αρχ. Ελλ. «αλθαία» και «βίσκος».

αγριοπαπαρούνα η: η τοξική πόα ανεμώνη η κορωνάρια, με κόκκινα άνθη.

αγριοπλάτανος ο: μεγάλα δασικά δένδρα του γένους άκερ (= σφένδαμνος), π.χ. η σφένδαμνος ο ψευδοπλάτανος, η σφένδαμνος ο οπιουσάτος, τα οποία συχνά συγχέονται με το δένδρο τσουκνίδα (β.λ.) – Σχετ. λεισιά (β.λ.) και νεροπλάτανος (β.λ.).

αγριορράδικο το: οι πόες κρηπίς η ατιμέλητος και θριγκία η κονδυλώδης, των οποίων τα παράρριζα φύλλα λαχανεύονται.

αγριορρίγας ο: το φυτό καλαμίνθη η νεπέτα, της οικ. χειλανθή, που είναι βότανο μυρωδάτο, ως το αρχ. Ελλ. «ορίγανον». Επίσης το φρυγανώδες φυτό ορίγανον το κοινόν. Συχνά και η λαγοικία η κουμνοειδής της οικ. σκιαδαφόρα.

αγριόρριζα η: φυτά του γένους ρουβία, κυρίως τα είδη στίλβουσα και περιπλανώμενη – σχετ. ριζάρης (β.λ.).

αγριοσέλινο το: φυτά του γένους σμύρνιον, κυρίως το είδος περφοράτον, αρχ. Ελλ. «σμυρνίον» και «ιπποσέλινον».

αγριοσπανάκι το: φυτά του γένους χηνοπόδιον, π.χ. τα είδη μαρούλιον και λευκόν.

αγριοστάρο το: αγρωστώδη φυτά του γένους αιγίλωψ, κυρίως τα είδη ωσειδής και κυλινδρικός.

αγριοτζιτζυφιά η: το αγκαθωτό δενδρύλλιο ελαίαγνος ο οξύφυλλος, ποικιλία αγκαθωτή, αρχ. Ελλ. «κόνναρος».

αγριοτριανταφυλλιά η: η ροδή η αυτοφυής, της οικ. ροδίδες, αρχ. Ελλ. «κυνάκανθα», «κυνόσβατος» και «κυνορροδή».

αγριοφάσουλο το: το φυτό ανάγυρις η δύσοσμος, της τάξης χεδρωπά, της οικ. ψυχανθή, που είναι παράσιτο των κήπων και των αμπελιών.

αγριοχαμομήλι το: διάφορες μικρές πόες με μυρωδάτα άνθη του γένους ανθεμίς, κυρίως η ανθεμίς η κοτούλα – σχετ. αρμένι (β.λ.).

αθανασία η: το αρωματικό φυτό *τανάκητον* ή *χρυσάνθεμον το κοινόν*, με κίτρινα άνθη. Είναι φαρμακευτικό είδος και θεωρείται νεκρολούλουδο, εξού και η ονομασία, γιατί στα αρχ. Ελλ. «αθανασία» (= παντοτινη ζωή – πανάκεια, αμβροσία).

αιδημητριάτικα τα: χρυσάνθεμα με ποικίλα χρώματα, π.χ. το *χρυσάνθεμον το κηπαίον*, που ανθίζουν το φθινόπωρο, περί τη γιορτή του Αγίου Δημητρίου, από όπου το όνομά τους, καθώς και το Αλβ. *lule sh(ë)mitri*.

ακακία η: δένδρα του γένους *ακακία*, με πολλά είδη, όχι συχνά στα μέρη μας, αρχ. Ελλ. «ακακία».

αμάραντα τα: το φυτό *ελίχρυσον το ανατολικόν*, με κίτρινα άνθη, τα οποία και στεγνά διατηρούνται ανέπαφα, σαν να μη μαραίνονται, εξού και το όνομα. Επίσης και η πόα *σέδον το ωχρόλευκον*. Είναι το αρχ. Ελλ. «επίπετρον» ή «αιίζων το μικρόν».

αμάραντος ο: το φυτό *σεμπερβίβο το αιίζων*, το αρχ. Ελλ. «αιίζων», στο οποίο αναφέρεται και γνωστό δημοτικό τραγούδι.

αμυγδαλιά η: το δένδρο *προύνος η αμυγδαλή*, αλλιώς *αμυγδαλή η κοινή*, αρχ. Ελλ. «αμυγδαλέα» ή «μύκηρος». Λέγονται **τσιάγαλα** (= διάγαλα, δηλ. γεμάτα γάλα, Τουρκ. *cağla*) τα πρωτόλεια αμύγδαλα που έχουν γαλακτερό οπό. Οι Βυζαντινοί έλεγαν «θάσια» τα αμύγδαλα, γιατί στην Πόλη τα προμηθεύονταν κυρίως από τη νήσο Θάσο.

άνηθο το: το αρτυματικό της μαγειρικής φυτό *άνηθον το βαρύοσμον*, αρχ. Ελλ. «άνηθον» ή «άνησον» – σχετ. μάλαθρον (β.λ.).

αντίδι το: λαχανικό του γένους *κίχωριον*, το *κίχωριον το ενδύβιον*, που είναι είδος *ραδικιού* (β.λ.), αρχ. Ελλ. «έντυβος», «σέρις», «έντυβος», από όπου και το όνομα.

αντράκλα η: το αυτοφυές ποώδες φυτό *πορτουλάκα η λαχανώδης*, κοινώς *γλιστρίδα* (β.λ.), αρχ. Ελλ. «ανδράχνη», από όπου και το όνομά του. Έχει παχιά στίλνά φύλλα και λείους βλαστούς που τρώγονται ως σαλατικό. Θεωρείται ότι έχει ανθελμινθικές ιδιότητες, δηλ. κατά των λεβίδων (σκωλήκων των εντέρων). Υπάρχει και η **αγριοαντράκλα**, που είναι ζιζάνιο που απλώνεται στο έδαφος, το αρχ. Ελλ. «πεπλις».

απήγανο το: η πολυετής πόα των ξηρών εδαφών *πήγανον η άρμαλα*, αλλιώς *ρυτή η βαρίοσμος*, αρχ. Ελλ. «πήγανον» και «ρυτή» > Λατ. *ruta*, που είναι βαφικό και φαρμακευτικό φυτό, χρήσιμο κατά του σκώρου και άλλων ζωυφίων, καθώς και για τα παράσιτα των εντέρων, π.χ. τις έλμινθες. Την εποχή του μεσαίωνα πίστευαν ότι ο «πηγανίτης οίνος» (Λατ. *vinum rutaë*) αποδιώχνει τους πειρασμούς για ερωτική επιθυμία.

αρακάς ο: το φυτό *πίσον το εδώδιμον*, της οικ. ψυχανθή, αρχ. Ελλ. «άρακος», «άραχος», «πίσον» – σχετ. μπιζέλι (β.λ.).

αρμένι το: γενικώς οι μικρές όμορφες *μαργαρίτες* (β.λ.), και ειδικώς η *ανθεμής η χία*, που είναι είδος *αγριομαργαρίτας*, με άοσμα λευκά άνθη, κίτρινα στο μέσον τους,

ζιζάνιο των σιτιρών. Στα αρχ. Ελλ. «*άρμενος*» (= ευχάριστος), οπότε *ευάρεστο* σημαίνει το όνομά του.

άρτσια μούρτσια τα: είδος βρώσιμων μανιταριών της οικογένειας *αγαρικήδες*, που είναι μύκητες χωρίς πόλο, με μυκόστυπος ατρακτοειδές και καφετιά απόχρωση. Η ονομασία σημαίνει «*κατάλληλα μανιτάρια*», από το αρχ. Ελλ. «*άρσιος*» (= αρμόζων, κατάλληλος, άρτιος) και το νέο Ελλ. *μουρτσιέκια* (= μανιτάρια) < Ιταλ. *morchella* (= φαγώσιμο μανιτάρι), σε συνδυασμό με το Ελλ. «*μύκης*» (= μανιτάρι, αμανίτης).

ασημοχόρταρο το: και **ασημόχορτο** – η φίλυδρη πόα *ιππουρίς η κοινή*, κοινώς *πολύκόμπι*, με σπονδυλωτό κούφιο βλαστό και γραμμοειδή φύλλα, αρχ. Ελλ. «*ίππουρις*», δηλ. αλογοουρά. Ωριμο έχει χρώμα σταχτοπράσινο, εξού και η ονομασία του. Αλλού έτσι ονομάζουν κάποια είδη του γένους *πολύκομβον*.

ασπράγκαθο το: το φυτό *πίκνομον το άκαρνα*, που είναι θάμνος πολύ αγκαθωτός, με λευκίζοντα φλοιό και ασπροκόκκινα άνθη, αρχ. Ελλ. «*άκαρνα*» και «*άκανθα η λευκή*».

ασφάκα η: και το **σφακίδι** – το φυτό *φλομής η θαμνώδης ή φρυγανώδης* της οικ. *χειλανθή*, που είναι φρύγανο πολύκλαδο και εριώδες φυόμενο σε πετρώδεις τόπους, σπάνιο στα πολύ ορεινά, ίσως αρχ. Ελλ. «*φλομής*». Η ονομασία προέκυψε απ' το φρυγανώδες φυτό *σαλβία η τρίβολος*, αρχ. Ελλ. «*ελελίφασκος*», κοινώς *αλισφακιά* ή *φασκομηλιά* (β.λ.) ή *σφακιά*, και τελικώς *ασφάκα*, λόγω ομοιότητας.

άφκος ο: τα κτηνοτροφικά φυτά *πίσον το αρουραίον* και *πίσον το ήμερον*, της τάξης *χεδρωπά*, με μικρά ιώδη άνθη, όμοια με *βίκο* (β.λ.). Η λέξη εκ του αρχ. Ελλ. «*αφάκη*» (= είδος οσπρίου, βικίου).

αχλαδιά η: το σπυροφόρο *πύρος η ήμερος*, αλλιώς *απιδέα η ήμερος*, αρχ. Ελλ. «*άπιος*» και «*απιδέα*».

αχριάνος ο: είτε το **χριάν(ι)** – η πόα *κοχλιαρίς η αρμορακία*, κοινώς *χρένο* ή *κρένο* και *χράνο*, με καυτερές ρίζες και έντονη απάδα, από τις οποίες παρασκευάζεται ερεθιστικό άρτυμα, και *αφέψημα*, που διεγείρει τον μεταβολισμό. Ονομάζεται στα παλ. Σλ. *hriep* και στα Γερμ. *kren*, και ίσως παρέφθαρται εκ του Λατ. *acer-acris* (= δριμύς, στυφός, αφύς), οπότε το όνομα σημαίνει *αψύ*, όπως και είναι.

B

βασιλικός ο: το ευωδιαστό φυτό *ώκιμον το βασιλικόν*, χρήσιμο στον αρωματισμό των ενδυμάτων, αρχ. Ελλ. «*ώκιμον*». Το έκχυμα των φύλλων του είναι καταπραυντικό των εντέρων και των νεύρων.

βασινιά η: και **βατσουνιά** – διάφορα αγκαθωτά φυτά του γένους *ρούμβος*, κυρίως ο *ρούμβος ο θαμνώδης* και ο *ρούμβος ο γναφαλώδης*, αρχ. Ελλ. «βάτος».

βαφόρριζα η: η σπάνια στα μέρη μας πόα *αλκάννα η βαφική*, που είναι πολύκλαδη και αδρότριχη και της οποίας η ρίζα έχει βαφικές ιδιότητες και δίδει ρόδινη (ρόζ) χρωστική. Με αυτήν, παλιότερα, έβαφαν τα μαλλιά τους (συχνά και τα χέρια) οι γυναίκες και κυρίως οι νύφες. Είναι η γνωστή σήμερα «χέννα» του εμπορίου, Αραβικά *al-hinna*, της οποίας τη χρώση οι επιχώριοι ονόμαζαν «ίκνα» ή «όκνα». Είναι το αρχ. Ελλ. «ξάνθιον» και ίσως η «κύπρος» που έδιδε χαλκέρυθρη βαφή.

βελανιδιά η: και ο **δένδρος** – το δένδρο *δρυς η χνωώδης*, αρχ. Ελλ. «δρύς». Το φύλλωμά της λέγεται *κλαδί* και είναι, είτε χλωρό, είτε ξερό κατά το χειμώνα, εξαιρετη τροφή για τα αιγοπρόβατα. Στα αρχ. Ελλ. «βάλανος» (= ο καρπός της δρυός). Από τον φλοιό, με βρασμό, βγαίνει ανοιχτή καφετιά χρώση (μπεζ) με την οποία βάφουν τα υφαντά. Το αφέψημα της φλούδας πιστεύεται ότι κάνει καλό στις δυσεντερίες και κυρίως στις εμμηνορρυσίες των γυναικών.

βελονάκι το: το φυτό *καυκαλίσ η δαυκοειδής*, κοινώς *βελόνι*, που είναι ενοχλητικό βότανο με αγκάθια και ζιζάνιο των σιτηρών. Επίσης η πόα *ερώδιον το κωνιόμορφον*.

βερικοκιά η: το οπωροφόρο δένδρο *προύνος ο αρμενικός*, αρχ. Ελλ. «μηλέα η αρμενική». Δεν αναπτύσσεται στα ορεινά. Η ονομασία του από το Λατ. *praescox* και *praescouum* (= πρώϊμο, πρόωρο) > Ελλ. *πραϊκόκιον* ή *βρεκόκιον* ή *βερίκοκον* > Αραβικά *berkuk* και Αγγλ. *apricot*. Είδη βερίκοκων είναι και τα **καΐσια**, Τουρκ. *kayisi* (= βερικοκιά – βερίκοκο).

βίκος ο: η *βίκια η εδώδιμος*, που είναι χειμερινό κτηνοτροφικό χόρτο της οικ. ψυχανθή, αρχ. Ελλ. «βικίον» και συχνά «αφάκη».

βιολέτα η: πολύχρωμα εύσσμα λουλούδια του φυτού *μαθιόλα*, της οικ. σταυρανθή. Συχνά συγχέονται με τα *ιόχρωμα ίτσια* (β.λ.). Στα Λατ. *viola* (= *ιον*, Γαλλ. *violette*).

βλίτο το: και **βλίτρο** – διάφορα λαχανικά του γένους *αμάρανθος* ή *αμάραντος*, κυρίως ο *αμάρανθος το βλίτον*, αρχ. Ελλ. «βλίτον» και «βλήτον». Πολλά εξ αυτών είναι ζιζάνια. Δεν υπάρχει καμία σχέση με το φυτό *αμάραντος* (β.λ.). Στα αρχ. Ελλ. «βλιτομάμμας» (= εύπιστος, αγαθός, χάχας, βλάξ), κοινώς στα νέο Ελλ. «είναι βλίτο».

βούζιο το: το δύσοσμο ποώδες φυτό *σαμπούκος ο έβουλος*, κοινώς *βρομούσα* ή *αφούσια* και *αβουζιά*, αρχ. Ελλ. «χαμαιάκτη». Έχει καρπούς που έντονα χρωματίζουν και είναι χρησιμότετοι στη βαφική για την ιώδη απόχρωση που δίδουν. Οι βλαστοί του έχουν άφθονη εντεριόνη και με αυτούς τα παιδιά φτιάχνουν ηχηρούς «αυλούς» (= Λατ. *sambuca*), εξού και η λατινική ονομασία του. Κατά όμοιο τρόπο προκύπτει και η λέξη «βούζιο», εκ του Ελλ. «βούζω» (= βουίζω, ηχώ ισχυρώς, κροτώ), απ' όπου και Βουλγ. *BbZE* (= ακτέα η έβουλος, Σερβ. *baz*). Πιθανή η ετυμολόγηση και από το επιτακτικό «βου» + «όζω», λόγω της δυσσοσμίας του. Σε μερικά βλαχόφωνα χωριά ονομάζεται «σπίντζιος», εκ του Λατ. *exringo* (= χρωματίζω, εντρίβομαι χρώμα), επειδή είναι *βαφικό* (= Λατ. *tinctorium*).

βούζιος ο: το δένδρο σαμπούκος ο μέλας, που κοινώς λέγεται αφροξυλιά ή κουφοξυλιά, αρχ. Ελλ. «ακτέα». Το άνθος του, το αρχ. Ελλ. «κάνωπον», λέγεται η **βουζιάνθη**. Στα Βουλγ. *BbZ* (= ακτέα η μέλαινα).

βουρβουλιά η: ο δασικός θάμνος *ράμνος η εύθραυστος*, με δρυπόμορφο σφαιρικό μαύρο καρπό που λέγεται *βούρβουλο*. Το αφέψημα του φλοιού είναι εξαίρετο καθαρτικό. Η ονομασία από το Ελλ. «βουρβουλιές» (= σπυράδες, κοπρανα αιγοπροβάτων, κοινώς *κακκαράτσες*), εκ του Λατ. *venella* (= μικρό πρόβατο), επειδή έχει παρόμοιους σε σχήμα καρπούς.

βούρλο το: πόες υδροχαρείς των γενών *γιούγκος και τύφα*, κυρίως η *τύφα η στενόφυλλη*, κοινώς *ράπη, ψαθί, σχοίνος*, αρχ. Ελλ. «ράπυς», «τύφα», «φλους», «βρύλλον».

βρίζα η: γένος δημητριακών φυτών της οικ. *αγρωστίδες*, κυρίως τα είδη *μεγίστη, σταχυώδης, ελαχίστη και μεσαία*, αρχ. Ελλ. «βρίζα». Έχει γερή και ψηλή καλάμι, απ' την οποία φτιάχνουν δεματικά ή χειρόβολα, για να δένουν δεμάτια και να επικαλύπτουν τις στέγες στα πρόχειρα ζωοστάσια – σχετ. *σίκαλη* (β.λ.).

βρόμη η: και **βρώμη** – δημητριακά φυτά του γένους *αβένα*, κυρίως η *αβένα η ήμερος*, της οικ. *αγρωστίδες*, η *ταγή* (β.λ.), αρχ. Ελλ. «βρόμος» ή «βόρμος». Ο καρπός της είναι τροφή για τα οικόσιτα ζώα.

βρομοξυλιά η: το φυτό *ανάγυρις η δύσοσμος*, που είναι θάμνος με δύσοσμο ξύλο και καρπούς σε λοβούς (= κεράτια).

βρομόχορτο το: φυτά *ζιζάνια* του γένους *χηνοπόδιον*, π.χ. τα είδη *αιδοίον, βουλγαρία, λευκόν, ξενικόν*, που φυτρώνουν σε σκουπιδοτόπους, καθώς και η *ζιζανιακή πόα λεπίδιον η δράβα*.

βρούβα η: η *σιναπίς η λευκή*, κοινώς *αγριοσινάπι*, που είναι εξαίρετο λαχανικό, χρησιμο στην πρακτική ιατρική για έμπλαστρα, οι λεγόμενοι *σιναπισμοί*, ίσως η αρχ. Ελλ. «νάπυ». Η ονομασία εκ του Ελλ. «βολβός» > βούλβα > βρούβα, ή από το «βρώσκω» (= τρώγω), επειδή τρώγεται.

βυσσινιά η: το δένδρο *κέρασος η ξινόκαρπος*. Η λέξη από το αρχ. Ελλ. «βύσσος» (= είδος βαμβακιού) και «βυσσίζω» (= έχω το χρώμα της βύσσου), η οποία ήταν βαθυπόρφυρη ως ένδυμα των αρχόντων.

γαϊδουράγκαθο το: αγκαθωτές φρυγανώδεις πόες των γενών *ονόπορδον, κίρσιον, κάρδουος η κάρδος, νωτόβασις*, καθώς και το αγκαθωτό φυτό *σίλλυβον το μαριανόν*, κοινώς *αγκάθι της Παναγίας*. Εντυπωσιακότερο είναι το υψηλό *ονόπορδον το ιλλυρικόν* – σχετ. *γομαράγκαθο* (β.λ.).

γαλατσίδα η: διάφορα φυτά που έχουν γαλακτώδη οπό, μερικά λαχανευόμενα κατά την αρτιβλαστία τους, των γενών *κιχώριον*, *κρεπίς*, *ευφορβία*, *λακτούκη*, *σόγχος* και παρόμοιά τους, και κυρίως η *ευφορβία το ηλιοσκόπιον*, τα αρχ. Ελλ. «τιθύμαλλος», «γαλατίς», «γλάξ» και συχνά «φλόμος» – Στα βλαχοχώρια την ονομάζουν «λαπούκα», εκ του Λατ. *lac-lactis* (= γάλα, Βλαχ. *lapte*). Είναι χρήσιμη στη βαφική και δίδει κίτρινη χρώση.

γαρίφαλο το: και **γαρύφαλο** είτε **γαρούφαλο** – η πόα *δίανθος ο καρυόφυλλος*, άλλως *δίανθος ο αρωματικός*, της οικ. *καρυοφυλλίδες*, ο αρχ. Ελλ. «δίανθος» (= του Διός το άνθος). Το όνομα προέκυψε εκ του αρχ. Ελλ. «*καρυόφυλλον*» > Λατ. *garyophyllum* ή *garofulum* > γαρούφαλο > γαρύφαλο > γαρίφαλο.

γατόχορτο το: ποώδη φυτά του γένους *βαλεριάνα*, κυρίως τα είδη *βαλεριάνα η φαρμακευτική* και *βαλεριάνα του Διοσκουρίδη*, χρήσιμα στην πρακτική ιατρική, εξού και το επιστημονικό όνομα, εκ του Λατ. *valeo* (= υγιάίνω, ευρωστώ). Είναι η αρχ. Ελλ. «*νάρδος η ορεία*». Οι ρίζες του περιέχουν αιθέριο έλαιο, η μυρωδιά του οποίου προσελκύει τις γάτες, οι οποίες σκάβουν δίπλα στις ρίζες, γι' αυτό και λέγεται *γατόχορτο*.

γεράνι το: διάφορες πόες των αγρών με άνθη συνήθως ποώδη ή ελαφρώς ροδίζοντα ή ανοιχτογάλανα. Τέτοια είναι μερικά είδη των γενών *πελαργόνιον* και *γεράνιον*, κάποια είδη «*μολόχας*» (β.λ.), καθώς και το φυτό *ερώδιον το γεράνιον*, με μαβιά άνθη. Ονομάστηκαν έτσι, επειδή ο καρπός τους ομοιάζει με ράμφος πελαργού (γερανού).

γησόμηλα τα: είτε **γκησόμηλα** – είδος αγριοπατάτας που το φύλλωμα της δεν πολυτρώγεται από τα ζώα και καλλιεργείται κυρίως στα αμπέλια. Πρόκειται για φυτό του γένους *σίον*, π.χ. το *σίον το σίσαρον*, που έχει ρίζες εδώδιμα γογγύλια, σαν γεώμηλα. Πολλοί το συγχέουν με το φυτό *ιπομοία η γλυκοπατάτα* – αρχ. Ελλ. «*σίον*» (= γεροσελίνο), «*σίσαρον*» (= είδος μεγαλόρριζου σέλινου).

γιαννάκια τα: και **καλογιάννια** – πόες χνοώδεις με παράρριζα πλατύφυλλα και στέλεχος με λευκά δίχειλα άνθη, ιόχρωμα στα άκρα τους, διαταγμένα σε ομάδες σπονδυλωτώς. Πρόκειται για είδη του γένους *στάχυς*, π.χ. ο *στάχυς ο δασικός* και ο *στάχυς ο φαρμακευτικός*. Είναι φυτό αδενώδες και όταν τριφτεί αναδίδει έντονη οσμή. Ανθίζουν περί την παγανιστική γιορτή της θερινής τροπής του ήλιου, δηλ. την 24 Ιουνίου κατά την οποία εορτάζεται το γεννέσιον του Ιωάννη του Προδρόμου (*Ριγογιάννης*), και λένουν ότι γι' αυτό ονομάζονται έτσι. Σε μερικά βλαχοχώρια τα αποκαλούν «*μπελό(γ)ια*», από τα λευκά άνθη, εκ του Σλ. *belo* (= λευκό, άσπρο).

γκάζντα η: μικρή πόα με κίτρινα και σπανίως ιόχρωμα άνθη, που πρώτη ανθίζει την άνοιξη, του δηλητηριώδους γένους *κολχικόν*, κυρίως το *κολχικόν το κουπάνειον*, της οικ. *λειριίδες*, το αρχ. Ελλ. «*κολχικόν*». Στα παλ. Σλ. *gazda* (= δυσφημία, ψόγος, κατάκριση, κακολογία), από όπου ίσως και η ονομασία της, που σημαίνει *κακόφημη*, επειδή είναι δηλητηριώδης.

γκαμπζιά η: το αγκαθωτό θαμνοειδές δένδρο *κράταιγος ο πεντάγυνος*, κοινώς *κοκ-*

κουτσιά, που ομοιάζει και ταυτίζεται με την γκουργκανιά (β.λ.). Στα παλ. Σλ. *GOBbZb* (= καρποφορία, ευφορία), από όπου μάλλον και η ονομασία του, που σημαίνει καρπερή, επειδή κάνει καρπούς (κούκκουτσα).

γκλαψιά τα: λέγονται και έτσι τα καρπόνια (β.λ.), που είναι είδος υψηλής πολυβάλανης δρυός. Η ονομασία παρέφθαρται εκ του Λατ. *glans* (= βάλανος).

γκορ(ι)τσιά η: η αγριαχλαδιά (β.λ.). Στα Αλβ. *gorricë-a* (= άγρια απιδιά), εκ του Σλ. *gorica kruša* (= ορεινή αχλαδιά). Η φλούδα δίδει κίτρινη χρώση για την βαφή των υφαντών.

γκουργκανιά η: είτε γκρουγκανιά ή γκαγκανιά και σπανίως γκολοκινιά – το αγκαθωτό και χαμηλό δένδρο κράταιγος ο μονόγυνος, της οικ. ροδίδες, που αλλού λέγεται αγριομουσμουλιά ή αγρουγκιά, με λευκά άνθη και μικρούς ροδίζοντες ή ιώδεις ελλειψοειδείς καρπούς, με θύσανο στη κορυφή, που τους λένε κατά περίπτωση «γκούργκανα» ή «γκρούγκανα» ή «γκάγκανα» ή «γκολοκίνια», ο αρχ. Ελλ. «κράταιγος». Συγχέεται πολλές φορές με την γκαμπζιά (β.λ.).

γκρινίτσα η: χόρτο ζιζάνιο των δημητριακών, όμοιο περίπου με την περιποκλάδα (β.λ.). Η ονομασία ίσως είναι υποκοριστική της λέξης κρίνο (β.λ.), από τη μορφή των ανθέων.

γλιστρίδα η: άλλη ονομασία για την αντράκλα (β.λ.), επειδή έχει λεία, στιλπνά φύλλα και βλαστούς, τα οποία γλιστρούν, εξού και η ονομασία.

γλυκάντζο το: μερικά είδη του γένους *πιμπινέλλα*, κυρίως το όχι σύνηθες στα μέρη μας φυτό *πιμπινέλλα το άνισον*, με πολλές φαρμακευτικές, αρωματικές και αρτυματικές ιδιότητες, το γνωστό «γλυκάνισο», αρχ. Ελλ. «άνισον», από όπου παρέφθαρται και το όνομα. Παλιά, οι σπόροι του δίδονταν στις λεχώνες ως γαλακτογόνοι.

γλυκόρριζα η: το ποώδες φυτό γλυκύρριζα η άτριχος της οικ. χεδρωπά, όχι συχνό στον τόπο μας. Εκχυμα από τη ρίζα του θεραπεύει ελκώματα του πεπτικού συστήματος.

γομαράγκαθο το: γαιδουράγκαθο (β.λ.), αρχ. Ελλ. «όνοσμα», «άκανος», «σίλλυβος», «ατρακτυλλίς», «ονόπορδον», και συχνά «φλόμος».

γράβος ο: το δένδρο καρπίνος ο βετουλοειδής, κοινώς ασπρόγραβος, με λευκίζοντα φλοιό. Επίσης το δένδρο καρπίνος ο ανατολικός, κοινώς μαυρόγραβος, με σκουρόχρωμη φλούδα, αρχ. Ελλ. «γαύρος» ή «εγγραύλης». Τα φυλλάματά τους είναι θαυμάσια τροφή για τις αίγες. Συχνά συγχέεται με την μεράτσα (β.λ.).

γυόσμος ο: έτσι λέγεται παρεφθαρμένως ο δυόσμος (β.λ.).

γυφτίτσα η: βότανο που στην αρτιβλαστία του λαχανεύεται και έχει καρπό μικρά μαύρα σφαιρίδια, εξού και το όνομά του.

γυφτοφάσουλο το: φυτά των γενών βίγνα, φασίολος και δόλιχος, της τάξης χεδρωπά, κυρίως ο αναρριχώμενος δόλιχος ο μελανόφθαλμος και οι μελανόστικτοι

εδώδιμοι καρποί του, που βρίσκονται μέσα σε λουβιά, όμοια με της φασολιάς (β.λ.), εξού και το όνομά του.

δαιμόνι το: και η **δαιμοναριά** – τα φυτά *υοσκύαμος ο μέλας* και *υοσκύαμος ο λευκός* της οικ. σολανίδες, που είναι πόες τριχωτές, αδενώδεις, βαρύοσμες και τοξικές. Προκαλούν δηλητηρίαση στα βοοειδή, ενώ τρώγονται από τα αιγοπρόβατα και τους χοίρους (ύες), εξού και το αρχαίο όνομά τους «*υοσκύαμος*» (= των χοίρων κύαμος). Είναι φαρμακευτικά φυτά και στον άνθρωπο προκαλούν παραισθήσεις, ζάλη και παραλήρημα, ωσάν να είναι δαιμονισμένος – όπως ακριβώς και η *μαντραγκόνα* (β.λ.) – εξού και η ονομασία τους. Θεωρούνταν το φυτό του θεού Απόλλωνα και πιστεύεται ότι το έκαιγαν ως θυμίαμα, μαζί με φύλλα δάφνης, στους βωμούς του αφιερωμένου στον Απόλλωνα μαντείου των Δελφών, για να περιέρχεται η Πυθία σε κατάσταση έκστασης και να λέγει χρησμούς και μαντείες.

δαμασκηνιά η: το οπωροφόρο δένδρο *προύνος η δαμασκηνέα*, αλλιώς *προύνη η ήμερος*, που κάνει κιτρινόχρωμους καρπούς, αρχ. Ελλ. «*κοκκυμηλέα*» και «*προύνη*». Η ονομασία προέρχεται από το «*Δαμασκός*», από όπου μάλλον ήλθε στην Ελλάδα αυτή η ποικιλία – σχετ. *συλλυβιά* (β.λ.).

δαυλός ο: σιτιρά που προσβλήθηκαν απ' την ασθένεια *άνθρακας*, κοινώς *δαυλίτης*, αρχ. Ελλ. «*σχωρία*», που οφείλεται σε μηκυτίαση. Συχνά έτσι λέγεται εσφαλμένα και η *α(γ)ύρα* (β.λ.). Η ονομασία σημαίνει καμένο, εκ του αρχ. Ελλ. «*δαλός*» > νέο Ελλ. «*δαυλός*» (= δάδα, πυρσός, μισοκαμένο ξύλο).

δάφνη η: αειθαλή δένδρα του γένους *δαφνίδες* ή *λαουρίδες*, κυρίως η *δάφνη η ευγενής*, αλλιώς *λάουρος του Απόλλωνος*, κοινώς *βαγιά*, αρχ. Ελλ. «*δάφνη*», που σπανίζει στον τόπο μας.

δενδρομολόχα η: φυτά του γένους *αλθαία*, με υψηλό στέλεχος, που ομοιάζουν με *μολόχα* (β.λ.), κυρίως η *αλθαία η ρόδινη*, με φαρμακευτικές ιδιότητες, γιατί το εκχύλισμα των φύλλων της δίνεται ως θεραπευτικό στα βρογχικά (αρχ. Ελλ. «*αλθαίνω*» = γιαιτρεύω).

δένδρος ο: γενικώς έτσι λένε τη *βελανιδιά* (β.λ.).

δυόσμος ο: και **γυόσμος** – το αρωματικό φυτό *μέντα η πρασίνη*, μυρεψικό των φαγητών, αρχ. Ελλ. «*ηδύοσμος*» και «*μίνθη*», που θεωρείται καταπραυντικό για τον κοιλόπονο – σχετ. *μέντα* (β.λ.).

Ε

έλατο το: το κωνοφόρο δένδρο ελάτη η νόθος, του γένους ελάτη ή άμπιες, της οικ. πευκίδες, αρχ. Ελλ. «ελάτη», εξού και παλ. Σλ. *IELA* (= έλατο).

έλισκα η: είτε **έλισσα** – άκαρπος θάμνος των νοτερών εδαφών ταυτιζόμενος με την αγριοϊτιά (αρχ. Ελλ. «ελίκη», Λατ. *salix*), εξού και η ονομασία.

ευκάλυπτος ο: το μεγάλο δένδρο *ευκάλυπτος ο σφαιρόκαρπος*, όχι συχνό στα μέρη μας. Οι ατμοί από φύλλα που βράζουν μέσα σε νερό, όταν εισπνέονται, θεραπεύουν το άσθμα. Ακόμη παράγεται έγχυμα καταπραυντικό, αντιπυρετικό και αντικαταρροϊκό.

Ζ

ζαγαρομύτης ο: ο κάρθαμος ο μαλλωτός, κοινώς *ατραχτύλι*, που είναι πόα χνουδωτή και ιδιαίτερα αγκαθωτή, με κίτρινα άνθη, ζιζάνιο των δημητριακών, αρχ. Ελλ. «ατρακτυλλίς» και ίσως «κυνόζολον». Στα Τουρκ. *za(g)ar* (= λαγωνικό).

ζαρζαβάτι το: γενικώς ό,τι φυτό λαχανεύεται και ειδικώς το λάχανο (β.λ.). Στα Τουρκ. *zarzavat* (= λαχανικό).

ζελενιά η: αειθαλής θάμνος παρόμοιος με *πουρνάρι* (β.λ.) που σπανίζει στα ορεινά – ετυμ. Σλ. *zelen* (= πράσινος, χλωρός).

ζερνικαντέδες οι: ποικιλία του ευώδους διακοσμητικού φυτού *νάρκισσος ο ψευδο-νάρκισσος*, με κιτρινωπά κυπελλόμορφα άνθη. Στα Τουρκ. *zerin* (= νάρκισσος – χρυσόξανθος) και *kadeh* (= κύπελλο).

ζιαμπάκι το: το κοινό φυτό *νεραγκούλα*, του γένους ρανούγκουλος, με ωραία άνθη και πάμπολλα είδη, χρήσιμα ως ψυχρά επιθέματα στις μαστίτιδες των γυναικών, αρχ. Ελλ. «βατράχιον» ή «χελιδών» (= είδος βατράχου). Στα Σλ. *zjaba* (= βάτραχος). Αλλού έτσι ονομάζουν τα φυτά «νάρκισσος» και «κρίνον», γιατί στα Τουρκ. *zabak* (= κρίνο).

ζιερωτ(ι)νά τα: φυτά υψηλά με κίτρινα άνθη, του γένους *χρυσάνθεμον*, το χρυσάνθεμον το στεφανωματικόν, κοινώς *κορώννα*. Συνήθως προσφέρονται στους νε-

κρούς κατά την ταφή, γι' αυτό αλλού τα λένε *νεκράνθεμα*. Προέρχονται ή διαδόθηκαν από το χωριό Ζέρμα (*Πλαγιά*), εξού και το όνομά τους.

ζοχός ο: είδος γαλατσίδας (β.λ.), ο *σόγχος ο λαχανώδης*, ο αρχ. Ελλ. «σόγχος».

ζύγρα η: είτε **τσύγκρα** – γενικώς τα πυκνά έρποντα αγκαθωτά φυτά, και ειδικώς ο *θύμος ο έρφυλλος*, φυτό που έρπει στο έδαφος και είναι δύσκολο ζιζάνιο, αρχ. Ελλ. «ζυγίς» (= είδος του φυτού «έρφυλλος»), ίσως η χαμορρίγανη ή χαμοθρούμπι.

Η

ήμερα τα: ποικίλα χόρτα που λαχανεύονται. Μείγμα από τα φύλλα τους ξηραίνονται και χρησιμοποιούνται στη μαγειρική το χειμώνα, αφού πρώτα υγρανθούν.

ήμερο το: και **μεράδι** – είδος δρυός με άφθονο και μαλακό φύλλωμα που το προτιμούν τα γίδια, η αρχ. Ελλ. «ημερίς δρυς».

θερμασοβότανο το: η δασική *πύρα ερυθραία το κενταύρειον*, με πολλά ρόδινα άνθη, αρχ. Ελλ. «κενταύρειον», με το οποίο, κατά την μυθολογία, θεραπεύτηκε ο Κένταυρος Χείρων που πληγώθηκε από τα βέλη του Ηρακλή. Είναι φυτό φαρμακευτικό και αντιπυρετικό, για τούτο το αφέψημά του δίδονταν παλιά ως θεραπευτικό της ελονοσίας (*θερμασιάς*), εξού και η ονομασία.

θυμάρι το: ο μυρωδάτος φρυγανώδης θάμνος *θύμος ο κεφαλωτός*, αρχ. Ελλ. «θύμος», απ' τον οποίο οι μέλισσες παράγουν ευωδιαστό μέλι. Στον πληθυντικό, δηλ. θυμάρια, σημαίνει απλώς θάμνοι.

Ι

ίσκ(ν)α η: ο μύκητας *πολύπορος ο πυρφόρος*, παράσιτο των φηγωδών, ο οποίος ξηραίνόμενος χρησιμοποιούνταν ως προσάναμα στους πρωτόγονους αναπτήρες (*πρυοβόλους*), αρχ. Ελλ. «αγαρικόν» και υστερότερα «ίσκαι», εκ του Λατ. *esca ignis* (= τροφή φωτιάς).

ίτανος ο: είτε **ίταμος** – το αιωνόβιο, αιιθαλές, μοναχικό, σπάνιο και τοξικό δένδρο τάξος η ραγώδης, της κλάσης κωνοφόρα, που συγγέεται με την *άρκευθο* [κέδρο (β.λ.)] και το *έλατο*, γι' αυτό λέγεται και «*ήμερο έλατο*». Λένε ότι αρρωσταίνει όποιος κοιμηθεί στον ίσκιο του. Είναι η αρχ. Ελλ. «*μίλος*» ή «*σμίλος*», που ήταν ταγμένη στις Ερινύες, για να τιμωρούν τους ασεβείς με το δηλητηριό της, με το οποίο η Άρτεμις εμπότιζε τα βέλη της και οι Ρωμαίοι τα ακόντια (= *taxus*), για να είναι θανατηφόρα, εξού και η επιστημονική ονομασία του φυτού – ετυμ. αρχ. Ελλ. «*ιταμός*» (= παράτολμος, ριψοκίνδυνος – θρασύς, αυθάδης), έννοια συμβατή με την τοξικότητα του φυτού.

ιτιά η: διάφορα δένδρα με εύκαμπτους κλώνους του γένους *ιτέα*, άλλως *σάλιξ*, της οικογένειας *ιτεώδη*, κυρίως η *ιτέα η λευκή*, που φύεται σε νοτερά εδάφη, αρχ. Ελλ. «*ιτέα*» και σπανίως «*ελίκη*» και «*οισύα*». Ο ζωμός βρασμένου φλοιού δίνεται ως φάρμακο στις κεφαλαλγίες και γενικά ως παυσίπονο., γιατί περιέχει *ιτεϋλικές* (άλλως *σαλικυλικές* ή *σπειραϊκές*) ουσίες, από τις οποίες προέκυψαν εργαστηριακά τα γνωστά παυσίπονα φάρμακα *aspirin* και *salospir*.

ίτσια τα: λουλούδια του γένους *βιόλα*, κυρίως η *βιόλα η εύοσμη*, κοινώς *μενεξές* (Τουρκ.), *γιούλι* (Τουρκ.), *πανσές* (Γαλλ.), το αρχ. Ελλ. «*ίον*», που ανθοφορεί τους πανέμορφους *ιάνθους*, συνήθως *βαθυγάλαζιους*. Στα Λατ. *viola* (= *ίον*).

καλάμια τα: τα υδρόφιλα φυτά *αρούνδος ο δόναξ* και *αρούνδος ο πλίνειος*, της οικ. *αγρωστίδες*, αρχ. Ελλ. «*δόναξ*» ή «*κάλαμος*».

καλαμπόκι το: το γνωστό φυτό *αραποσίτι* ή *αραβόσιτος* που λέγεται *ζέα η μαύς*, της οικ. *αγρωστίδες*, με πολλές νέες υβριδικές ποικιλίες. Έχει γερό στέλεχος, σαν *καλάμι*, γεγονός που πρέπει να σχετίζεται με το όνομά του, γιατί στα Τουρκ. *kalem* (= *καλάμι*, *γραφίδα*, *σμίλη*) και *kalembeke* (= *αραποσίτι*), οπότε μάλλον σημαίνει *καλαμώδες*. Στα αρχ. Ελλ. «*ζέα*» (= *χονδροσίταρο*). Είναι φυτό αμερικανόφερτο και διαδόθηκε από τους Ισπανούς με το *ινδιάνικο* όνομα *mays*, απ' όπου Γαλλ. *mais* και Αγγλ. *maize*.

καλογιάννια τα: λέγονται και έτσι τα *γιαννάκια* (β.λ.).

καναπίτσα η: είδος *λυγαριάς* (β.λ.). Η ονομασία εκ του Ελλ. «*κάνναβις*» (= φυτό με ευλύγιστα στελέχη χρήσιμο στην κλωστοϋφαντική) > Ιταλ. *canapa* (= *κάνναβη*) και *canaruccia* (= *σπόροι κάνναβης*) > παλ. Σλ. *KONOPbCb* ή *KANAPbCb* (= *κάνναβοςχοινο*), λόγω χρήσης ως *δετικού μέσου*.

καραγάτσι το: η *φτελιά* (β.λ.). Στα Τουρκ. *karagac* (= *πτελέα*), δηλ. *μαυρόδενδρο*, εκ του *kara* (= *μαύρο*) και *gac* (= *δένδρο*), επειδή δίδει *μαύρη βαφή*.

κάρδαμος ο: η λαχανευόμενη και υδρόφιλη πόα λεπίδιον το εδώδιμον, αλλιώς ενυδροκάρδαμον το εδώδιμον, Λατ. *nasturtium*, που είναι πλούσια σε βιταμίνες και ιχνοστοιχεία, γι' αυτό θεωρείται ανδρογόνα δυναμωτική τροφή, εξού και η φράση: «καρδάμωσα», το αρχ. Ελλ. «κάρδαμον».

καρμπουλάχανο το: το γνωστό λάχανο, που λέγεται βρασσική ή κράμβη η λαχανώδης, ποικιλία κεφαλωτή, αρχ. Ελλ. «κράμβη», από όπου οι λέξεις κραμβολάχανον ή καρμπουλάχανο. Ο καυλός του λέγεται κότσανος ή κοτσιανάκος, εκ του Ελλ. «κόψανον» (= στέλεχος, καυλός, Τουρκ. *κοζαν*).

κάρμπος ο: έτσι λέγεται σε ένια βλαχοχώρια ο κλένιος (β.λ.), η σφενταμιά (β.λ.), εκ του Λατ. *carpinus* (= είδος σφενδάμου, αρχ. Ελλ. «ζυγία»).

καροτιά η: το φυτό δαύκος το καρτόν που δίδει τα γνωστά καρότα, αρχ. Ελλ. «δαυκος», «δαυκείον», «σταφυλίνος» και «καρωτόν» (= η ρίζα του δαύκου).

καρπόνια τα: λέγονται και έτσι τα «γκλαψιά» (β.λ.), που είναι είδος υψηλής πολυβάλανης δρυός. Ονομάζονται έτσι επειδή έχουν άφθονο καρπό [βελανίδια, Λατ. *glans*], από όπου παρέφθαρται η ονομασία. Σχετικό «κρήπουνας» (β.λ.).

καρπουζιά η: ο κίτρουλλος ο κοινός, αλλιώς σικυός σ υδροπέπων, της οικ. κολοκυνθίδες, ίσως αρχ. Ελλ. «μηλοπέπων», που δίδει τα γνωστά καρπούζια και δεν καλλιεργείται στα ορεινά, επειδή δεν ωριμάζει. Το όνομα από το ομόσημο Τουρκ. *karpuz*.

καρυδιά η: το δένδρο γιούγλανς [*Jonis glans* = Διός βάλανος] ή καρύα η βασιλική, αρχ. Ελλ. «καρύα». Λέγεται ότι έχει βαρύ ίσκιο που σε αρρωσταίνει. Το νωπό εξωτερικό περίβλημα των καρυδιών είναι χρήσιμο στη βαφική και δίδει έντονο καφετί χρώμα. Τα καρύδια από τους επιχώριους λέγονται **κάχτες**.

καρυοφύλλι το: τα παρόμοια φυτά τανάκητον το κοινό και χρυσάνθεμον το βαλαμώδες με έντονη ευωδιά, που δεν λαχανεύονται, αλλά είναι χρήσιμα για αρωματισμό και άρτυση στη μαγειρική, καθώς και στην πρακτική ιατρική, π.χ. είναι διουρητικά.

καστανιά η: δένδρα του γένους καστανέα, της οικ. φηγίδες, αρχ. Ελλ. «καστανέα» ή «καρύα η ευβοϊκή» ή «καρύα η κασταναϊκή», εξού και η ονομασία. Το κάστανο λέγονταν αρχ. Ελλ. και «άμωτον».

καστραβέτσι το: η αγγουριά (β.λ.). Στα Σλ. *kastravec* (= νεροκολόκυθο, αγγούρι) και Βουλγ. *krastavica* (= αγγούρι). Η λέξη σχετίζεται με την πρωτοελληνική ρίζα «αχ-» ή «αγ-» (= ύδωρ, Λατ. *aqua*, παλ. Σλ. *has* ή *kas*, π.χ. Αχαιοί, Αιγαίο, Αχελώος, Αχρίς).

κατιφέδες οι: χόρτα του βουνού ελαφρώς εριώδη, που λαχανεύονται στην αρτιβλαστία τους. Επίσης διάφορα νεόφερτα κοσμητικά φυτά του γένους ταγέτης. Τα κίτρινης απόχρωσης λέγονται καντσιώτικα, από το όνομα του χωριού Κάντσικο (Δροσοπηγή) απ' όπου προέρχονται. Στα Τουρκ. *gathife* (= χνόιον, βελούδο), και λέγονται έτσι, γιατί έχουν χνουδωτά φύλλα.

καυκαλήθρα η: είτε **καυκαλίδα** – ζιζάνιες και αδρότριχες πόες των γενών *τορδύλιον* και *καυκαλίσ*, αρχ. Ελλ. «καυκαλίσ», «αναγαλλίς» και «τορδύλιον». Μερικών ειδών τα νεόβλαστα φύλλα λαχανεύονται.

καψιούνα η: άλλη προφορά της χαψιούνας (β.λ.).

κέδρο το: το δένδρο γιουνίπερος ο οξύκεδρος, κοινώς *αδρίτσι*, Τουρκ. *ardic*, η αρχ. Ελλ. «άρκευθος», που δεν έχει καμία συγγένεια με το αρχ. Ελλ. «κέδρος» της οικ. πευκίδες. Λέγονται *κεδρομπόμπαλα* οι αρκευθίδες, δηλ. οι μικροί σφαιρικοί καρποί του, οι οποίοι έχουν και θεραπευτικές χρήσεις.

κερασιά η: το δένδρο *κέρασος* η *γλυκόκαρπος*, αρχ. Ελλ. «κέρασος» και «διόσπυρον».

κισσός ο: το αναρριχητικό αειθαλές φυτό *κισσός* η *έλιξ*, αλλιώς *χέδερα* η *έλιξ*, της οικ. αμπελίδες, που σε μερικά χωριά λέγεται και *μπρούσλιανη* (β.λ.), αρχ. Ελλ. «κισσός» ή «ιψός».

κιτρινολούλουδο το: η αυτοφυής μονοετής πόα *καλεντούλα* η *αγρία*, που έχει κίτρινα ανθίδια χρήσιμα στην πρακτική ιατρική για επούλωση χρόνιων εξωτερικών πληγών.

κλένιος ο: είτε το **κλενάδι** – διάφορα δενδρώδη είδη του γένους *άκερ* (= σφένδαμνος), κοινώς *σφενταμιά* ή *εγλενιός*, αρχ. Ελλ. «σφένδαμνος» ή «γλείνος», από όπου παρέφθαρται το όνομα, όπως και το Σλ. *kleh* (= σφενταμιά). Ο καρπός του είναι *δισαμάριο* και φέρει δύο μεμβρανώδη πτερύγια.

κλήμα το: η *άμπελος* η *οινοφόρος*, αρχ. Ελλ. «βότρυς», «άμπελος», «οίνη», με πολλές ποικιλίες, π.χ. **κορίθι** [εκ Κορίνθου], **βόσκα** [κέρινο, παλ. Σλ. *VOSKb* (= κερι)], **ντοβερνό** ή **ντοβρινό** ή **ντοβρνό** (αμερικάνικο ερυθρό σταφύλι, νεόφερτο εκ του *Dover* των ΗΠΑ), **πίστρι** [ποικιλόχρωμο, Σλ. *PISTRb* (= παρδαλό)], **ντεμπίνα** [λευκό κρασοστάφυλο εκ της αμπελικής περιοχής των Τεμπών], **μαουρούδι** και **πικάρι** ή **πεκάρι** ή **μπεκάρι** [μαυρόχρωμο κρασοστάφυλο, Λατ. *picare* (*rico*) (= πισσώνω, κατραμώνω – αμαυρώ, μελαίνω)], τα αντιφυλλοξηρικά **αμερικάνικο** και **γαλλικό**. Στα αρχ. Ελλ. «κλήμα» (= κλαδί, κλωνάρι, βέργα).

κόγγουλη η: το φυτό αγρόστεμμα το *κοινό* ή *γίθαγον*, αλλιώς *λυχνίς* η *κορωνάρια*, κοινώς *γόγγολη* ή *κόγγολι*, της οικ. καρυοφυλλίδες, που κάνει στέλεχος με κερασόχρωμα άνθη, τα οποία τρέπονται σε καρύδι γεμάτο τοξικούς κόκκους. Το όνομά του προέρχεται απ' το Ελλ. «κόκκος» > *κόκκολη* ή *κόγγολη* > Σερβ. *kokul* (= αγρόστεμμα ή μελάνθιο), λόγω των πολλών μικρών σπορίων. Συχνά συγχέεται με την *αγριογαριφαλιά* (β.λ.).

κοκκορεβιθά η: το δενδρύλλιο *πιστακία* η *τερέβινθος*, η *κρεμιθιά* (β.λ.).

κολλητσίδα η: γενικώς κάθε φυτό που οι μικροί αγκαθωτοί καρποί του κολλούν στο μαλλί των ζώων και στα ενδύματα των ανθρώπων, η αρχ. Ελλ. «ελξίνη» και «απαρίνη». Τέτοια είναι ένια είδη των γενών *άρκειον* ή *άρκτιον*, *ξάνθιον*, *παριεταρία*, *τρίβολος*, *τοριλίσ*, *γάλιον*, *ταχύσπερμον*, *καυκαλίσ*, *χονδρίλλα*, κ.α. – σχετ. *αγοταστή* (β.λ.), *τουρίτσα* (β.λ.), *κοστράβα* (β.λ.), *μαλέτσαβη* (β.λ.).

κολοκυθιά η: το φυτό *κουκουρβίτα η κολοκύνθη*, αλλιώς *κουκουρβίτα η μεγίστη*, αρχ. Ελλ. «*κολοκύνθη*».

κοντόχορτο το: και η **κονιδιά** – ταυτίζεται με το *ψυλλόχορτο* (β.λ.). Το όνομα εκ του αρχ. Ελλ. «*κόνις*» και στην τοπική διάλεκτο «*κόντα*» (= τα αβγά των ακάρεων), η αρχ. Ελλ. «*κονιδίς*».

κορκότσιαλο το: είναι αγκαθωτό ζιζάνιο και φρυγανώδες φυτό, ίσως ο αρχ. Ελλ. «*κόρκορος*» [= βότανο ευτελέστατο και πικρό, όμοιο με *καυκαλήθρα* (β.λ.)] συν το Τουρκ. *cali* (= φρύγανο).

κορομηλιά η: είτε **κουμπλιά** – το οπωροφόρο δένδρο *προύνος η εμβόλιμος*, αρχ. Ελλ. «*βράβυλος*». Το όνομα απ' το αρχ. Ελλ. «*καρυόμηλο*» > *κορόμηλο*, από όπου Αλβ. *kumbullë* (= *κορομηλιά*). Η φλούδες είναι χρήσιμες στην πρακτική βαφική γιατί δίνουν ανοιχτό καφετί χρώμα.

κοστόβαλο το: είτε **κοστόβαρο** – το μικρό βότανο *σύμφυτον το βολβώδες*, κοινώς *στεκούλι*. Είναι ζιζάνιο με διακλαδισμένες ρίζες, που καταλήγουν σε μικρούς σφαιρικούς κονδύλους, απ' τους οποίους εξάγεται κολλώδης ουσία, χρήσιμη στην πρακτική ιατρική για τη συγκόλληση οστών και ιστών σε βαθιές πληγές, γεγονός που δηλώνει το αρχ. Ελλ. όνομα «*σύμφυτον*» (= αυτό που συμφύει). Επίσης μερικά φυτά του βλεννώδους γένους *ίνουλα*, κοινώς *κόνυζα*, όπως τα είδη *ξυώδης* και *ελένιον*, με παρόμοια χρήση. Το όνομα απ' το αρχ. Ελλ. «*κόστος*» (= αρωματική βοτάνη – και μεταγενέστερα το κολλώδες φυτό *ελένιον*). Σχετικό και το Σλ. *kosí* (= κόκκαλο), εκ του αρχ. Ελλ. «*οστούν*».

κοστράβα η: εννοείται *κολλητσίδα* (β.λ.). Πρόκειται για το φυτό *άρκτιον η λάππα*, ζιζάνιο των δημητριακών, που αλλιώς το λένε *βαρδάνη*, και το οποίο αρχικά έχει μαλακό φύλλωμα, ενώ όταν ωριμάσει σκληραίνει και δημιουργεί μεγάλες κολλητσίδες. Το αφέψημα των ριζών έχει καθαρκτικές και διουρητικές ιδότητες. Στην τοπική γλώσσα «*κοστραβος*» (= σκληρός), απ' το Σερβ. *kostrava* (= ουλώδης, χνουδωτή, σγουρή).

κουκκιά η: φυτό της οικ. *ψυχανθή*, η *βίκια η φάβα*, αρχ. Ελλ. «*κύαμος*» ή «*πύανος*». Η ονομασία εκ του Ελλ. «*κόκκος*».

κουμαριά η: σπανίως **μαριά** – δέντρα/θάμνοι του γένους *αρβούτος*, π.χ. το θαμνοειδές φυτό *κόμαρον το ελόβιον*, που ζει σε νοτερά μέρη και έχει φραουλόμορφο ερυθρό καρπό, αρχ. Ελλ. «*κόμαρος*», ακόμη και το φυτό *κόμαρον η αδράχνη*, κοινώς *γλυστοκουμαριά*. Στα Λατ. *fragum* ή *fraga* (= ο καρπός της κουμαριάς). Στα Αλβ. *marë-ja/marë-a* (= *κουμαριά*).

κουνουπίδι το: το γνωστό λαχανικό, που ονομάζεται *βρασσική* ή αλλιώς *κράμβη η λαχανώδης*, ποικιλία *βοτρύτις*. Δεν καλλιεργείται στα μέρη μας, ενώ δύναται να αναπτυχθεί. Η ονομασία του μάλλον προέκυψε απ' το αρχ. Ελλ. «*κάνωπον*» [= τα άνθη του *βούζιου* (β.λ.)], με τα οποία ομοιάζει η κεφαλοανθία του.

κουσιαφιά η: και **χουσιαφιά** – είδος *δαμασκηλιάς* (β.λ.) με πολύ γλυκούς και γευστικούς καρπούς, οι οποίοι σχίζονται και ξηραίνονται για χειμερινή τροφή, τα λεγόμενα

μενα σκίσματα ή χουσιάφια. Η λέξη εκ του Τουρκ. *hos* (= ευάρεστος, ευχάριστος, ωραίος) και *hosaf* (= ρόφημα ξηρών καρπών με ζάχαρη, δηλ. κομπόστα).

κουρούνα η: το αγριόχορτο *κορωνόπους ο κατακείμενος*, με πτεροσχιδή φύλλα, αρχ. Ελλ. «κορωνόπους».

κουτσουπιά η: τα χαμηλά δένδρα *κερκίς η κερατοειδής* και *κερκίς η κοινή*, που έχουν πορφυρή ή ρόδινη κορμανθία, καρπούς χέδρωπες (*κεράτια*) και έχουν ξύλο εξαιρετικής ποιότητας για ξυλοτεχνία. Η αρχ. Ελλ. «κερκίς» (= σπάθη ή σαγίτα ή χτένι υφαντού) εξ αυτού κατασκευάζονταν. Οι Φράγκοι την ονομάζουν «δένδρο του Ιούδα», γιατί, κατά την παράδοσή τους, ο Ιούδας σε κουτσουπιά αυτοκρεμάστηκε για την προδοσία του Χριστού. Αλλού, με το ίδιο όνομα λέγεται και το φυτό *κερατονία η κερατέα*, κοινώς *ξυλοκερατιά*, αλλιώς και *χαρουπιά*, η οποία δεν απαιτάται στα μέρη μας. Το όνομα από το νέο Ελλ. «κουτσουμπός» (= ακόρυφος, κολοβός) σημαίνει *κοντούλα*.

κοψοβότανο το: και **κοψόχορτο** – τα φαρδύφυλλα φυτά *καλαμίνθη η κοινή* και *καλαμίνθη η κλινόπους*. Τα λεία φύλλα τους, επειδή έχουν επουλωτικές ιδιότητες, τοποθετούνται ως επιθέματα σε κοψίματα ή πληγές, εξού και η ονομασία.

κρανιά η: το γνωστό δενδρύλλιο που λέγεται *κόρνος ο άρρην*, αρχ. Ελλ. «κράνεια» και «κρανέα», με τους γνωστούς κόκκινους καρπούς, τα *κράνα* ή *κράνια*, τα οποία λέγονταν στα αρχ. Ελλ. και «πίτταξις».

κρεμιθιά η: αντί του σωστού *τρεμιθιά* – είδος αγριοφιστικιάς, που ταυτίζεται με το δενδρύλλιο *πιστακία η τερέβινθος*, κοινώς *κοκκορεβιθιά*, που μυρίζει ρετσίни, όχι συχνό στα μέρη μας. Η ονομασία από το αρχ. Ελλ. «τέρμινθος» ή «τρέμιθος», λόγω της οσμής τερεβινθίνης.

κρεμμύδι το: και **κρόμμυδι** – φυτό του γένους *άλλιον*, που λέγεται *άλλιον το κρόμμυον*, το αρχ. Ελλ. «κρόμμυον» ή «κρόμμυον». Ονομάζουν *κροκάρι* του μικρούς βολβούς που προορίζονται για μεταφύτευση. Με τα κρεμμυδόφυλλα βάφουν μελένια τα υφαντά.

κρήπουνας ο: σπανίως έτσι ονομάζουν την πολύ υψηλή και πολύχρονη βελανιδιά. Το όνομα είναι μεγεθυντικό με παραφθορά της λέξης «καρπόνια» (β.λ.).

κριθάρι το: δημητριακά φυτά του γένους *κριθή* ή *όρδεον*, της οικ. αγρωστίδες, που είναι βασική τροφή των ιπποειδών, π.χ. η *κριθή η τετράστιχος*, η αρχ. Ελλ. «κριθή», το ομηρικό «κρι».

κρίνο το: ποικίλα μικρά άνθη των αγρών της οικ. αμαρυλλιδίδες, αρχ. Ελλ. «κρίνον» και «σούσον». Επίσης διάφορες ευανθείς πόες των γενών *κρίνον*, *ίρις* και *λείριον* (*lilium*), π.χ. η *ίρις η γερμανική* και το *λείριον το πάλλευκον* που λέγεται και *κρίνο της Παναγίας*.

κρισανάκι το: μικρό, έρπον, ποώδες φυτό, με φύλλα χλοερά και εύθραυστα, ζιζάνιο των σιτηρών.

κρόκος ο: *σιαφράνι* (β.λ.), κυρίως ο *κρόκος ο ήμερος* που είναι γνωστός με την εμπορική ονομασία *saffron* (ελληνιστί *ζαφορά*) και είναι εκλεκτό άρτυμα με πολλές θεραπευτικές ιδιότητες γνωστές από την αρχαιότητα (Ιπποκράτης, Διοσκουρίδης, Γαληνός). Κατά τη μυθολογία ο θεός Ερμής κατά λάθος σκότωσε τον φίλο του Κρόκο και τον μεταμόρφωσε σε αυτό το εξαιρετο λουλούδι που έκτοτε φέρει το όνομά του.

κυδωνιά η: το γνωστό οπωροφόρο *κυδωνέα η κοινή*, αλλιώς *κυδωνέα η προμήκης*, μοναδικό του γένους *κυδωνέα*, αρχ. Ελλ. «*κυδωνέα*» και ο καρπός της «*κυδώνιον μήλον*».

κυπαρίσσι το: το σπάνιο ή φερτό στα μέρη μας δένδρο *κυπάρισσος ο αειθαλής*, αρχ. Ελλ. «*κυπάρισσος*» και «*βράθυ*» (= *σαβίνη*, *αγριοκυπάρισσο*). Είναι χρήσιμο το ασαπές και ευώδες ξύλο του. Ακόμη *κυπαρίσσι* λένε και ένα είδος κεντήματος της καλής γυναικείας φλοκάτας, επειδή περίπου ομοιάζει με *κυπαρίσσι*.

κωλοπούρδι το: έτσι λένε συχνά το *πόπορδο* (β.λ.).

λαγόφυλλο το: είτε *αυτί του λαγού* – το φυτό *λαγόσερις η ιερή*, με μακρόστενα φύλλα που λαχανεύονται. Επίσης η πόα *ίρις το σισυρίγχιον*. Στα αρχ. Ελλ. «*λαγόσερις*» (= *λαγοαντίδι*).

λαγουδάκι το: είδος *κυκλάμινου*, το *κυκλάμινον το κρεμανθές*, το αρχ. Ελλ. «*κυκλάμινον*».

λαγόχορτο το: η πόα *τραγοπώγων ο πρασόφυλλος*, με γραμμοειδή φύλλα, λαχανεύονται στην αρτιβλαστία τους.

λαγόψωμο το: είδος του γένους *πικρίδιον* και ο *σόγχος ο πικροειδής*.

λάπατο το: διάφορα λαχανικά του γένους *ρούμεξ*, ελαφρώς ξινά, κατάλληλα για παρασκευή πίττας, αρχ. Ελλ. «*λάπαθον*» > Βουλγ. *lapad*. Η ρίζα του έχει διάφορες θεραπευτικές χρήσεις και δίδει γαλάζια χρώση στην πρακτική βαφική. Υπάρχει και η ποικιλία *σιδηρολάπατο*.

λαπούσια η: το φαρδύφυλλο βότανο *πετασίτης το υβρίδιον*, κοινώς και *κωλοπάνα*, αρχ. Ελλ. «*πετασίτης*», που όταν ανθίζει έχει κίτρινα λουλούδια και τότε λέγεται *τσιρλόειδο* (β.λ.), επειδή προκαλεί διάρροια. Ως εκ τούτου το όνομα προέρχεται από το αρχ. Ελλ. «*λαπάττω*» (= *κενώνω την κοιλιά από τα περιττώμα*). Στα Αλβ. *lapushë-a* (= *πλατύφυλλο βότανο – λάπαθο*).

λαχανάκος ο: πόα φρυγανώδης, που έχει σταχτύ χρώμα και κάνει στέλεχος με καρύδι γεμάτο μικρά μαύρα σποράκια, ζιζάνιο των σιτηρών.

λάχανο το: καρμπουλάχανο (β.λ.). Επίσης λέγονται λάχανα (όχι χόρτα) όλα τα φυτά που τρώγονται απ' τους ανθρώπους.

λαψάνα η: είτε ψάνα – ποικιλία του γνωστού φυτού σινάπι (β.λ.), με έντονα κίτρινα άνθη, αρχ. Ελλ. «λαψάνη».

λεβάντα η: το μυρωδάτο φυτό λαβαντίς η σταχυώδης, του γένους βαλεριάνα, κυρίως το είδος *διοσκουρίδειος*, κοινώς μυριστική, ίσως αρχ. Ελλ. «νάρδος» και «ίφυον» (= φυτό με αρωματικά άνθη ως της λεβάντας). Στα Ιταλ. *lavanda* (= είδος μυρωδάτου φυτού και το άρωμά του).

λειρί του κόκορα το: φυτό δακοσμητικό ή ζιζάνιο, που ομοιάζει με το βλίτο (β.λ.).

λειχήνες οι: τα βρύα που καλύπτουν τον φλοιό των δένδρων, αρχ. Ελλ. «λειχήν» και «σκωρία» – σχετ. μούσκρο (β.λ.).

λεύκα η: και το λευκάδι – το πανύψηλο δένδρο λεύκη, αλλιώς πόπουλος η λευκή, η αρχ. Ελλ. «λεύκη», που έχει ασπριδερό φλοιό, εξού και το όνομά της. Είναι το ιερό δένδρο του Ηρακλή. Υπάρχει και η «λεύκη η μέλαινα», που είναι η αρχ. Ελλ. «αίγειρος» και θεωρούνταν δένδρο του Άδη.

λεσιά η: έτσι λέγονται σε μερικά βλαχοχώρια τα μεγάλα δασικά δένδρα νεροπλάτανος (β.λ.) και αγριοπλάτανος (β.λ.) του γένους άκερ (= σφένδαμνος), πιθανώς από το Σλ. *les* (= δάσος).

λεφτοκαρυά η: το χαμηλό δένδρο κέρυλος η αβελλάνιος, η φουντουκιά (β.λ.), η τσοκκαριά (β.λ.), αρχ. Ελλ. «λεπτοκαρυά», επειδή οι καρποί της είναι «λεπτά κάρυα». Στα Σλ. *leska* (= λεπτοκαρυά)

λιγκαβέτσι το: ακανθοφυλλη πόα ζιζάνιο, με γλοιώδη και κολλώδη οπό, που γι' αυτό ονομάστηκε έτσι από το Σλ. *liga* (= βλέννη, σάλιο), Αλβ. *ligavec-i* (= λείμαξ, γυμνοσάλιαρος).

λιοτήρι το: είδος γαλατσίδας (β.λ.) που στρέφεται προς τον ήλιο, το αρχ. Ελλ. «ηλιοσκόπιον». Επίσης έτσι λέγεται και το φυτό ηλίανθος ο ετήσιος, κοινώς ήλιος.

λίπα η: και η λιπιά – το δένδρο φιλύρα ή τιλία, ο φέλιουρας (β.λ.). Η ονομασία προήλθε εκ του Λατ. *liber* (= φιλύρα, φλοιός, βιβλίο, το ενδιάμεσο του δένδρου λέπος, εξ αρχικού *luber*), από όπου Σλ. *lup* ή *lub* (= φιλύρα, φλοιός δένδρου, ταινία εκ φλοιού φιλύρας).

λουβιά η: είτε λουβιδιά – η φασολιά (β.λ.), επειδή έχει «λοβούς» (= κεράτια). Λέγονται λουβίδια τα νωπά φασολάκια, δηλ. οι χέδρωπες.

λουβουδιά η: το φυτό χηνοπόδιο το λευκό που λαχανεύεται κατά την αρτιβλαστία, η αρχ. Ελλ. «ατράφαξις». Πολλοί την ονομάζουν και αγριοσπανάκι (β.λ.). Το όνομα απ' το παλ. Σλ. *loboda* (= χηνοπόδι, ατράφαξις, Λατ. *atriplex*), και όχι από το Ελλ. «λοβός», γιατί δεν έχει λοβούς. Σχετ. λουμπότι (β.λ.).

λουλούδι της πασχαλιάς το: μικρό ανοιξιάτικο λουλούδι, με άνθη λευκά, του γένους *πρίμουλα*, κυρίως η *πρίμουλα η εύοσμη*, αλλιώς *ηρανθές το εύοσμον*, κοινώς *πασχαλούδα* – σχετ. *πιτσακαλούδα* (β.λ.). Επίσης και οι μικρές ανοιξιάτικες *μαργαρίτες* (β.λ.).

λουλούδι του κούκου το: πόα των αγρών και δασών με όμορφα άνθη, του γένους *λυχνίς*, κυρίως η *λυχνίς το άνθος του κούκου*. Η νέο Ελλ. λέξη «λουλούδι» είναι όμοια με το Αλβ. *lule* (= άνθος).

λουμπότι το: και το *λυμπότι* ή *λόμπατο* είτε η *λεπουδιά* ή *λουποτιά* – έτσι λέγεται σε ένια βλαχοχώρια η πόα *ατράφαξις η κηπαία*, που είναι κάποιο είδος λουβουδιάς (β.λ.) και συχνά λαχανεύεται. Στα αρχ. Ελλ. «ατράφαξις» και «αδράφαξις» (= φυτό όμοιο με σπανάκι, η λουβουδιά). Στα παλ. Σλ. και Σερβ. *loboda* (= χηνοπόδι ατράφαξις, Λατ. *atriplex*) που Βουλγ. και Ρουμ. λέγεται *LOBODb*.

λυγαριά η: το φυτό με τις εύκαμπτες βέργες *βίτηξ ο αγνόκαστος*, αλλιώς *αγνος η κοινή*, αρχ. Ελλ. «άγνος» > Λατ. *agnos (vitex)* και «οίσος» ή «οισύα» ή «οίσους» και «λύγος», εξού και ονομασία. Ήταν το ιερό φυτό της θεάς Ήρας, γιατί κάτω από λυγαριά γεννήθηκε. Στην αρχαιότητα πίστευαν ότι το εκχύλισμα λυγαριάς βοηθάει στην αποκατάσταση του έμμηνου κύκλου των γυναικών και ότι έχει αντιαφροδιασιακές ιδιότητες που βοηθούσαν στην διατήρηση της αγνότητας των κοριτσιών, εξού και η ονομασία «άγνος», δηλ. αγνή, Λατ. *casta* – σχετ. *καναπίτσα* (β.λ.).

λύκος ο: το φυτό *βελλαδρία η τρίξαγος*, της οικ. *σκροφουλαριίδες*, καθώς και πολλά παρασιτικά είδη του γένους *κρουσκουτά* και *οροβάγχη*, αρχ. Ελλ. «λύκος», «οροβάγχη» και «θυρσίνη». Είναι έρπον παράσιτο χόρτο των λιβαδιών και των καλλιεργειών ροβιού, (γι' αυτό αρχ. Ελλ. και «οροβάγχη» εκαλείτο), με πολλούς επιμήκεις νηματοειδείς βλαστούς που καλύπτουν το έδαφος εξοντώνοντας τα άλλα φυτά. Δεν τρώγεται από τα ζώα.

λυσσόχορτο το: τα τοξικά φυτά *διγίτάλις η σιδηρούχος*, που λέγεται και *δακτυλίτις η σκωριώδης*, της οικ. *σκροφουλαριίδες*, καθώς και η *αριστολοχία η μακρά*, που έχουν τονωτικές ιδιότητες και παλιά πίστευαν ότι θεραπεύουν τη λύσσα.

μαγκούτα η: το ποώδες και βαρύοσμο φυτό *κώνειον το στικτόν* της οικ. *σκιαδαφόρα*, που είναι πολύ δηλητηριώδες, Ρουμ. *cucuta*. Με αυτό θανατώθηκε ο σοφός Σωκράτης κατά την αρχαιότητα. Συγγέεται συχνά με πόες και θάμνους του γένους *ευφορβία*, που έχουν γαλακτώδη χυμό δηλητηριώδη, αρχ. Ελλ. «φλόμος» και

«δενδρώδης τιθύμαλλος». Τον παλιό καιρό, με αυτό «φλόμωναν» (= ζάλιζαν) τα ψάρια στις (ο)βίρες (= έλυτρα, δίνες) των ποταμών, κυρίως το θέρος που τα νερά είναι λιγοστά. Αυτά ανέρχονταν στην επιφάνεια και τα αλίευαν εύκολα. Το αυτό έκαναν και με τον αγλέορα (β.λ.).

μαϊδανός ο: νεότερη ονομασία του φυτού μακεδονήσι (β.λ.). Στα Τουρκ. *maydanoz* (= πετροσέλινο), εκ του Ινδικού *maidani* (= κάθε αρτυματικό φυτό), αν και μερικοί ισχυρίζονται ότι αμφότερα παρέφθαρνται από τη λέξη μακεδονήσι, που διαδόθηκε στην Ανατολή κατά τους ελληνοιστικούς χρόνους.

μακεδονήσι το: το εξαιρετο αρτυματικό φυτό πετροσέλινο το εδώδιμον, με αρωματικά φύλλα, αλλιώς πετροσέλινο το μακεδονικόν, το οποίο, κατά τον Διοσκουρίδη, «φύεται εν Μακεδονία εν αποκρήμνοις τόποις», εξού και η ονομασία, κοινώς μαϊδανός (β.λ.), Λατ. *macedonensis* ή *cudumentum*. Είναι το αρχ. Ελλ. «πετροσέλινο», απ' όπου παρέφθαρνται τα: Ρουμ. *patrunjel*, Γερμ. *petersilie*, Γαλλ. *persil*, Αγγλ. *parsley* (= πετροσέλινο).

μάκος ο: είδος υπνωτικής παπαρούνας (β.λ.), αρχ. Ελλ. «μήκων» και «μάκων», από όπου Σλ. *mak* (= παπαρούνα). Ο οπός της κωδίας (= κεφαλής) είναι δρόγα – σχετ. υπνοβότανο (β.λ.).

μαλαγιά η: διάφορα χόρτα για βοσκή, αλλά απάτητα και παστρικά, δηλ. αμάλακτα, απ' όπου και το όνομα.

μάλαθρο το: είδος άγριου άνηθου (β.λ.), συχνά και το μάραθο (β.λ.).

μαλέτσαβη η: εννοείται κολλητσίδα (β.λ.). Πρόκειται για το μικρόμισχο βότανο άρκτιον το μικρόν, με ιώδη ή κίτρινα άνθη, που στην ωρίμανση έχει ψιλές κολλητσίδες, αρχ. Ελλ. «άρκειον». Στα Σλ. *malik* (= μικρός), οπότε η ονομασία σημαίνει μικρούλα.

μανουσάκι το: είτε μανούσι – μικρά λουλούδια του γένους βιόλα, π.χ. τα είδη εύοσμη, δασική, λευκή, θεσσαλική, με άνθη κίτρινα ή λευκά. Λάθος αλλού τα λένε «ζαμπάκια», από το Τουρκ. *zabak* (= κρίνο). Συχνά ταυτίζονται με τα ίτσια (β.λ.) και συγχέονται με τα μάραντα (β.λ.). Στολίζουν με αυτά τον επιτάφιο, για τούτο θεωρούνταν ανέκαθεν νεκρολούλουδα, οπότε ίσως από το Λατ. *manes-manium* (= νεκροί, ψυχές νεκρών) και αρχ. Ελλ. «σούσον» (= κρίνον, Λατ. *susum*) θα βγήκε η ονομασία, ως *manium susum* > *manusum* > μανούσιον > μανούσι (= κρίνων των ψυχών). Στα Αλβ. *manushaqë* (= ίον).

μαντάρα η: γενικώς κάθε μανιτάρι, αρχ. Ελλ. «αμανίτης», απ' όπου και το Τουρκ. *mantar* (= μύκητας, αγαρικό). Συνήθη φαγώσιμα μανιτάρια θεωρούνται ο βωλίτης ο εδώδιμος (βασιλομαντάρα) και ο κανθαρίσκος ο εδώδιμος.

μαντζουράνα η: το ευώδες φυτό ορίγανον η μαντζουράνα, που μυρίζει σαν λεβάντα (β.λ.), αρχ. Ελλ. «σάμψυχος» ή «αμάρακον» και συχνά «μάρον», απ' όπου με αλλοίωση ίσως προέκυψε η ονομασία *mayorana*. Το αφέψημά της είναι ρόφημα καταπρυντικό των κοιλιακών πόνων.

μαντούκα η: είτε **ντουντούκα** – υψηλά φυτά, ενός αναστήματος περίπου, με πλατιά φύλλα, κίτρινα άνθη και κούφιο στέλεχος, που φυτρώνει στα λιβάδια. Τα φύλλα τους ως επιθέματα ανοίγουν πληγές. Από τον καλαμωτό κορμό τους γίνονται αυλοί, κοινώς *ντουντούκες*, εξού και το δεύτερο όνομά τους. Η ονομασία απ' το Λατ. *manducus* (= φαγός), γιατί σαν επίθεμα κατατρώνει τη σάρκα.

μαντραγκόνα η: το σποραδικά φυόμενο στα μέρη μας ποώδες φυτό *μανδραγόρας* ο *φαρμακευτικός*, που είναι φυτό τοξικό της οικ. *σολανίδες*, απ' το οποίο παρασκευάζεται έντονα υπνωτικό ρόφημα, χρήσιμο στην ίαση της μελαγχολίας. Έχει ιδιότητες καταπραϋντικές, αναλγητικές, αντισπασμωτικές, υπνωτικές, αλλά και νευροδιεγερτικές, γι' αυτό αλλού το ονομάζουν *τρελόχορτο*. Είναι ο αρχ. Ελλ. «*μανδραγόρας*», που θεωρούνταν φυτό ιερό και μαγικό.

μάραθο το: και σπάνια η **μαραθιά** – το φυτό *φοινίκουλον το κοινό*, με πολυαχιδή φύλλα, αρτυματικά και φαρμακευτικά, το αρχ. Ελλ. «*μάραθον*», από όπου Αλβ. *maraq-i* (= μάραθο). Εντεύθεν και η αρχ. Ελλ. λέξη «*Μαραθών*» (= τόπος με πολλά μάραθα).

μάραντα τα: μικρά ευπαθή κίτρινα λουλούδια του βουγού που μαραίνονται εύκολα και είναι ποικιλία του φυτού *νάρκισσος*, Αλβ. *maranda* – σχετ. *μανουσάκια* (β.λ.).

μαργαρίτα η: διάφορα άοσμα λουλούδια του γένους *ανθεμίς*, κυρίως η *ανθεμίς η αρουραία*, αρχ. Ελλ. «*ανθεμίς*» (= *χαμολούλουδο*). Συχνά έτσι ονομάζονται και μερικά κοντά είδη *χρυσανθέμων*. Το όνομα βγήκε απ' το αρχ. Ελλ. «*μαργαρίτης*» (= *μαργαριτάρι*), λόγω της ομορφιάς του.

μαρούλι το: το λαχανικό *λακτούκη η εδώδιμος*, αλλιώς *λακτούκη η ήμερος*, αρχ. Ελλ. «*θρίδαξ*» ή «*θριδακίνη*». Στα Λατ. *amarus* (= πικρός στη γεύση) και *amarulenta* (= *διάπικρη*), από όπου βγήκε η ονομασία του, που σημαίνει *πικρολάχανο*, όπως και είναι στην πλήρη ωρίμανση.

μαρτούνα η: συχνά και **μαρτούρα** – η άγρια *αγκινάρα*, *τουρτούρα* (β.λ.).

μάτι του βοδιού το: είτε **βοϊδομάτι** – μικρό φυτό με άνθη που ομοιάζουν με *χαμομήλι* (β.λ.), το αρχ. Ελλ. «*βούφθαλμον*».

μαυρούδι το: και **κασσιδόχορτο** – μερικά φυτά του γένους *νιγέλλα*, της οικ. *ρανουγκουλίδες*, κυρίως τα είδη *δαμασκηνή* και *αγρία*, που είναι πόες με άνθη που τρέπονται σε μεγάλο σφαιρικό καρπό, γεμάτο μαύρους κόκκους, γνωστά ως *μαυροσούσαμο* ή *μαυρικούκκι* και *κύμινο*. Οι σπόροι του προστίθενται σε διάφορα επιθέματα για την καταπολέμηση της *κασσίδας*, εξού και *κατσουλόχορτο* καλείται σε άλλα μέρη. Στα Λατ. *nigella* (= *μαυρούλα*, το αρχ. Ελλ. φυτό «*μελάνθιον*»).

μέλια τα: *μελιγόνα* φυτά με ωραία λευκά ή ιόχρωμα άνθη, του ευώδους γένους *στάχης*, τα οποία έχουν γλυκό περιεχόμενο που ροφούν οι άνθρωποι, γι' αυτό λέγονται *μέλια*, δηλ. *γλυκά*.

μελικουκιά η: σπάνιο στα μέρη μας δασικό δένδρο με εδώδιμους καρπούς, τα γνωστά *μελίκοκκα*, που επίσημα λέγεται *κελτίς η νότιος*.

μελισσοβότανο το: είτε **μελισσόφυτο** – το μελιγόνο φυτό μέλισσα η φαρμακευτική, και η μελιττίς η μελισσόφυλλος με έντονη οσμή, που προσελκύουν τις μέλισσες, αρχ. Ελλ. «μελίπτιον», «μελίτεια» και «μελίταινα». Επίσης μερικά είδη του γένους ηλιοτρόπιον.

μελισσόχορτο το: και **αγριομελισσοβότανο** – φυτό που όταν καίγεται ο καπνός του ζαλίζει τις μέλισσες και δεν τσιμπούν. Μάλλον πρόκειται για το φυτό βαλλωτή η μέλαινα, αρχ. Ελλ. «βαλλωτή».

μελιτζάνα η: το φυτό *σολανόν η μελιτζάνα*, που ευδοκιμεί στα μέρη μας, αλλά δεν καλλιεργείται, γιατί δεν ήξεραν ότι ο πικρός καρπός της είναι εξαίρετο λαχανικό και μαγειρεύεται με ειδικό τρόπο. Έχει ανατολική καταγωγή (Ινδία), όπου ονομάζεται *badanzan*, απ' όπου παρέφθαρται το Τουρκ. *patlican*. Οι Ιταλοί της Αναγέννησης την ονόμαζαν *mela insana* (= μήλο άρρωστο), απ' όπου προέκυψε και το ελληνικό της όνομα.

μέντα η: βότανα μυρωδάτα του γένους *μέντα*, με πολλά είδη αρτυματικά, μυρεψικά και φαρμακευτικά, η αρχ. Ελλ. «μίνθα» και «μίνθη», Λατ. *menta*, απ' όπου και το όνομα – σχετ. *δυόσμος* (β.λ.). Το είδος *μέντα η πουλέγεια* (Λατ. *pulex* = ψύλλος) που επίσημα ονομάζεται Ελλ. *ηδύοσμος ο γλήχων ή βλήχων*, το κοινώς λεγόμενο *φλησκούνι* από το αρχ. Ελλ. «βληχώ» ή «γλήχων», δίδει καλό ρόφημα [τσάι (β.λ.)] και το άρωμά του έχει έντονες εντομοαπωθητικές και ακαρεοαπωθητικές ιδιότητες (σκνίπες, κουνούπια, ψύλλοι, κ.λπ.).

μεράτσα η: είτε **νεράτσα** ή **νεραντζιά** (β.λ.) – ο ήμερος θάμνος *οστρύα η καρπινόφυλλος* της οικ. *βετουλίδες*, που αλλού λέγεται *γαύρος* ή *μελιόγραβος*, αλλά συχνά και αυτός τούτος ο *γράβος* (β.λ.), λόγω ομοιότητας, επειδή αμφότερα έχουν «ήμερο» φύλλωμα, αρχ. Ελλ. «όστρυς» ή «οστρύα».

μηλιά η: διάφορες ποικιλίες του δένδρου *πύρος η μηλέα*, π.χ. η *μηλέα η κοινή*, αρχ. Ελλ. «μηλέα».

μικράγκαθο το: θάμνος αγκαθωτός του γένους *κοτονέαστρον*, κυρίως τα είδη *κοινόν* και *πυράκανθος*, της οικ. *ροδίδες*, με καρπό μικρά πυρρόχρωμα εδώδιμα κούκκουδα, αρχ. Ελλ. «πυράκανθος» και «οξυάκανθα», ενώ στα βλαχοχώρια, λόγω των πολλών μικρών αγκαθιών, λέγεται «μιτσιέσουρι».

μολόχα η: διάφορα φυτά του γένους *μάλβα*, π.χ. η *μαλάχη η αγρία*, κατάλληλα στην πρακτική ιατρική για μαλακτικά επιθέματα, αρχ. Ελλ. «μαλάχη». Είναι χρήσιμη στην πρακτική βαφική αποδίδουσα πράσινη χρώση.

μοσχοϊτιά η: το άοπλο δένδρο ή θάμνος *ελαίαγνος ο στενόφυλλος*, κυρίως η ποικιλία *ανατολική*, με φύλλα λογχοειδή, ασημόχρωμα στην κάτω επιφάνειά τους, που προτιμά τα υγρά εδάφη. Είναι η αρχ. Ελλ. «ελαίαγνος» ή «ελέαγνος» (= των ελών λυγαριά).

μοσχοκάρφι το: πόα με λευκά άνθη, χρήσιμη στην πρακτική ιατρική, που είναι άσχετο προς το ομώνυμο εξωτικό δενδύλλιο *cariophyllus aromaticus*.

μουζντράβα η: η αγριοκερασιά (β.λ.). Στα Σλ. *muž* (= άνδρας, αρσενικό) και *DRbVA* (= ξύλο), οπότε η λέξη σημαίνει *σερνικόξυλο*, δηλ. άγριο και άκαρπο. Στα Αλβ. *mëzhdravë* (= αγριοκερασιά). Υπάρχει τοπωνύμιο «Μουζντράβα» στο χωριό Βούρμπιανη.

μουριά η: το δένδρο μορέα, η σκαμιά (β.λ.), αρχ. Ελλ. «μορέα».

μούσκο το: βρύο γενικώς, αγαρικό δένδρων, αρχ. Ελλ. «βρύον» και «μνίον» – σχετ. *λειχήνες* (β.λ.). Στα Λατ. *muscus* (= βρύο).

μουσμουλιά η: είτε **μουσπουλιά** – το δένδρο μεσπιλέα η γερμανική, αρχ. Ελλ. «μεσπίλη».

μπακλάς ο: κτηνοτροφικό φυτό που μοιάζει με *μπιζέλι* (β.λ.) – σχετ. *άφκος* (β.λ.). Στα Τουρκ. *bakla* (= κουκκί, κύαμος).

μπάμια η: το φυτό *ιβίσκος ο εδώδιμος*, που ευδοκίμει στον τόπο μας, αλλά δεν καλλιεργείται, γιατί δεν ήταν γνωστό ότι ο γλοιώδης καρπός του είναι καλό λαχανικό και μαγειρεύεται με ειδικό τρόπο. Στα Τουρκ. λέγεται *batya*.

μπαρατζινιά η: χορτάρι εριώδες, κολλητικό, ευρύτατα φυόμενο κάτω από κέδρα και πεύκα, το οποίο δεν πολυτρώνουν τα πρόβατα, επειδή αγκυλώνει και έχει ελαφρώς καυστική γεύση, και ίσως γι' αυτό σε ένια βλαχοχώρια το λένε «πύρα». Στα Αλβ. *bar-i* (= χόρτο, βότανο) και Ελλ. «τζινώ» (= αγκυλώνω).

μπαρμπούνια τα: είδος πράσινα φασολάκια (λουβίδια) που έχουν εσωτερικώς ελαφρώς ερυθρωπά ή παρδαλά σπορίδια, όμοια σε απόχρωση με το γνωστό ψάρι «τρίγλη», κοινώς *μπαρμούνι*. < Βενετ. *barbon*, εξού και η ονομασία.

μπαρμπούτα η: και **μπαρμπούτι** ή **μπαρκούτι** – πόα με μεγάλα και μαλακά χνουδωτά φύλλα. Στα Αλβ. *bar-i* (= χόρτο, βότανο) και *bute* (= ήμερος, μαλακός), οπότε το όνομα σημαίνει *ημερόχορτο*, όπως και πράγματι είναι.

μπιζέλι το: σακκάς (β.λ.), αρχ. Ελλ. «πίσος», απ' όπου και το όνομα.

μπιλίζνα η: ζιζάνιο των σιτηρών, με εύκαμπτους βλαστούς και λευκά εύοσμα άνθη. Τα φύλλα του τοποθετούνται σαν επιθέματα πάνω σε όγκους, νεοπλασίες (τοπικώς *μούρα*), στην ασθένεια μάλις ή όζαινα (τοπικώς *σακαγί*), γιατί δημιουργούν και διατηρούν πληγή για να πυορροούν αυτά τα αποστήματα. Η ονομασία σημαίνει βότανο και εξηγείται από το Σερβ. *bilje* ή *bilina* (= πόα, βότανο, χόρτο).

μπλαγκούμι το: ποικιλία ήμερης δρυός της οποίας το φύλλωμα σφόδρα ορέγονται οι γίδες. Στα παλ. Σλ. *BLAGb* (= μαλακός, μειλίχιος, ήπιος – καλός, αγαθός, χρηστός) και *blagoumije* (= εύνοια, προτίμηση), εκ της πρωταρχικής έννοιας του Ελλ. «βλάκας» (= μαλακός, χαλαρός, βληχρός, χαύνος).

μπλανούσκα η: η άγρια βουνίσια φράουλα (β.λ.), η *χαψιούνα* (β.λ.). Στα Σερβ. *planina* (= βουνά) και Βουλγ. *planincka* (= ορεινή), άρα το όνομά της σημαίνει *βουνίσια*.

μπορίκα η: *πεύκο* (β.λ.). Στα Σλ. *bor* (= πεύκο, Αλβ. *borikë-a*).

μπορντέμι το: και σπάνια **μπορντένι** – η πολυετής πόα ασφόδελος ο θερινός, κοινώς σφερδούκλι, του γένους λειριίδες, με λευκά άνθη, αρχ. Ελλ. «ασφόδελος» και «ανθέριξ» (= το γυμνό στέλεχος του ασφόδελου). Με αυτό έβαφαν παλιά ανεξίτηλα κίτρινα χρώματα. Είναι φάρμακο για πολλές παθήσεις. Δεν τρώγεται από τα ζώα και θεωρείται πένθιμο φυτό. Οι αρχαίοι Έλληνες πίστευαν ότι στον άλλο κόσμο υπάρχει απέραντος λειμώνας με λευκανθισμένους ασφόδελους, όπου περιφέρονταν οι ψυχές των νεκρών. Η ονομασία του είναι παραφθορά από το Αλβ. *bardhemë* (= λευκόχρους, Λατ. *albus*, αρχ. Ελλ. «αλφός»), Αλβ. *ba(r)dher* (= ασφόδελος, Λατ. *albus*), με την έννοια του λευκανθούς φυτού. Από τους κονδύλους του φτιάχνεται αμυλόκολλα υποδυμάτων, γνωστή ως σφοδέλι ή τσιρίσι, εκ του Τουρκ. *ciris* (= ασφόδελος).

μπρούσλιανη η: και σε ένια βλαχοχώρια ο **μπρούζιος** – ο κισσός (β.λ.), από το Βουλγ. *BRbSLJAN* (= κισσός, Σερβ. *brshljen*).

μπρούστερο το: και συχνά **μπρέστουρο** – φαρμακευτική πόα με μεγάλα και πλατιά παράρριζα φύλλα, ομοιάζουσα με το αγριολάπατο (β.λ.). Είναι πικρό βότανο, παρόμοιο με τον αχριάνο (β.λ.), και φύεται ως ζιζάνιο στις άκρες των ρυακίων και των ποτιστικών κήπων. Έχει αψιές στη γεύση ρίζες και το αφέψημά τους είναι αμβλώθριο, δηλ. έχει εμμηνορροϊκές και αμβλωτικές ιδιότητες. Είναι χρήσιμο στην πρακτική βαφική και δίδει ωχρή απόχρωση στα μάλλινα, πριν αυτά βαφούν γαλαζοπράσινα με λουλάκι (= αρχ. Ελλ. «ινδικόν» ή «ισατις»). Στα Σερβ. *brst* (= φύλλωμα). Σχετικό το Ρουμ. *brustur* (= διάφορα ποώδη φυτά της οικ. σύνθετα, με μεγάλα και πλατιά φύλλα και θεραπευτικές ιδιότητες).

νάνα η: είτε **νένα** – αυτοφυής πόα που αρτίβλαστη λαχανεύεται και είναι ποικιλία πλατύφυλλου βλίτου (β.λ.). Στα Αλβ. *nane-a* (= βλίτο) και Τουρκ. *nane* (= ηδύοσμος, μίνθη).

νεραντζιά η: και **νεράτσα** – θάμνος παρόμοιος με τον γράβο (β.λ.), παραφθορά αντί του σωστού «μεραντζιά», εκ του μεράτσα (β.λ.).

νεροκολοκυθιά η: το φυτό λαγηναρία η κοινή, της οικ. κουκουρβιτίδες, η αρχ. Ελλ. «σικύα».

νερολάπατο το: ένα είδος μεγαλόφυλλου άγριου λάπατου (β.λ.) που φυτρώνει σε νοτερά μέρη και λέγεται ρούμεξ το υδρολάπαθον, ίσως το αρχ. Ελλ. «ιππολάπαθον», Σερβ. *lorjen*. Συχνά και το αγριολάπατο (β.λ.).

νεροπλάτανος ο: το μεγάλο δένδρο άκερ (= σφένδαμνος) η πλατανοειδής, με γυαλι-

στερά φύλλα, το οποίο οπτικά ομοιάζει με πλάτανο (β.λ.), εξού και η ονομασία του. Σχετ. λεσιά (β.λ.).

ντομάτα η: το φυτό *σολανόν το λυκοπερσικόν*, που τα φύλλα του δεν τρώγονται από τα ζώα. Είναι αμερικάνικης καταγωγής και διαδόθηκε από τους Ισπανούς με το όνομα *tomata*.

ντούσκο το: γενικά κάθε θάμνος και ειδικώς η θαμνώδης βελανιδιά (β.λ.). Στα Αλβ. *dusk-u* (= δρύς).

ντρέμπζια τα: σπάνια λέξη που σημαίνει γενικώς θάμνους, λιανόκλαδα, υλήματα, φρύγανα. Στα Σλ. *dreben* (= λιανός, μικρός).

ντρόζγκες οι: αγκαθωτοί θάμνοι γενικώς. Στα παλ. Σλ. *DROZGb* (= ακανθίς, αγκαθούλι, καρδερίνα), Αλβ. *drosht-i* (= θάμνος).

ντροπή η: πόα των ξηρικών αγρών με άνθη μαύρα στο μέσον τους, που ταυτίζεται με το φυτό άμμι το βισνάγιον, κοινώς καραγάνι.

νυχάκι το: διάφορα άγρια τριφύλλια που είναι όλα τους φυτά νορβηγικά. Πρόκειται για είδη του γένους *μελίλωτος* της οικ. ψυχανθή, κυρίως το είδος *μελίλωτος ο ιταλικός*. Από τα μικρά τους φύλλα, που έχουν μέγεθος ενός νυχιού, προέκυψε η ονομασία.

ξινήθρα η: άγρια χόρτα του βουνού που μοιάζουν με λάπατα (β.λ.) και συχνά λαχανεύονται, αν και ξινά στη γεύση τους. Κυρίως το φυτό *λάπαθον ή ρούμεξ η οξαλίσ*, παρχ. Ελλ. «οξαλίσ».

οβρυά η: είτε **ουβρυά** – το αυτοφυές κονδυλόρριζο φυτό *τάμος*, αλλιώς *τάμνος ο κοινός*, αρχ. Ελλ. «άμπελος η λευκή» ή «βρυωνία», από όπου παρέφθαρται το όνομα, η αλλαχού λεγόμενη και «αβουρνιά». Οι κόνδυλοί της είναι χρήσιμοι σαν καταπλάσματα στην πρακτική ιατρική, ενώ οι τρυφεροί βλαστοί της λαχανεύονται αφού ξεπικριστούν.

οξιά η: και **οξυά** – δασικό δένδρο του γένους *φηγός*, η *φηγός* η *δασική*, κοινώς *οξυά*, αρχ. Ελλ. «*φηγός*», «*οξύη*» και το «*μυσόν*». Το φύλλωμά της ξηραμένο δίδεται το χειμώνα τροφή στα ζώα.

οξιός ο: το παρασιτικό φυτό των δρυών και κωνοφόρων *βίσκον το λευκόν*, αρχ. Ελλ. «*ιξός*», εξαιρετη χειμερινή χλωρή τροφή των ζώων, για τούτο σε ένια βλαχοχώρια λέγεται «*κλέτσιος*» (= κλάδοι, κλώνοι), εκ του Σλ. *klecka* (= *ράβδος*). Οι σημερινοί αστοί το λένε γαλλιστί *gui* (= *γκι*) και το αγοράζουν ως διακοσμητικό τα Χριστούγεννα. Το αφέψημα των φύλλων του δίνεται ως υποτασικό.

παζιά τα: και **πζιά** – τα λαχανικά *σέσκουλα* (β.λ.). Το φυτό λέγεται *βέτα* ή *τεύτλον το σικελικόν*, Τουρκ. *razi* – σχετ. *παντζάρι* (β.λ.).

παλαμανίδα η: η *ονωνίς* η *αρχαία*, που είναι αγκαθωτό φυτό παρόμοιο με λεπτό τριφύλλι, αρχ. Ελλ. «*ονωνίς*».

παλιούρι το: ο αγκαθωτός θάμνος *παλίουρος* ο *ακανθώδης*, αρχ. Ελλ. «*παλίουρος*» και «*ράμνος*», όχι συχνό στα μέρη μας.

παντζάρι το: το λαχανικό *τεύτλον* ή *βέτα* η *γογγυλόρριζος*, ποικιλία *ράπα*, αρχ. Ελλ. «*γόγγυλος*» – σχετ. *παζιά* (β.λ.) και *σέσκουλα* (β.λ.). Στα Τουρκ. *pancar* (= *τεύτλο*).

παπαδίτσα η: το αγκαθόφυτο *ερύγγιον το αμεθύστινον* με κυανοϊώδη κεφάλια, καθώς και το *ερύγγιον το τρισακιδωτόν*. Ακόμη συχνά λένε έτσι και τις «*ανθεμίδες*».

παπαρούνα η: είτε *περπερούνα* ή *πηρπηρούνα* – πόες των γενών *άδωνις* και *μήκων*, της οικ. *παπαβεριίδες*, π.χ. η *μήκων* η *ροιάς*, Λατ. *paraver*, αρχ. Ελλ. «*μήκων*» ή «*μάκων*» και «*πλαταγώνια*» (= τα πλατιά πέταλα του άνθους της *μήκωνος*). Επίσης διάφορα φυτά με κόκκινα άνθη του γένους *ανεμώνη*, π.χ. η *ανεμώνη* η *κηπευτική* – σχετ. *μάκος* (β.λ.) και *υπνοβότανο* (β.λ.).

παπιοπόδαρο το: η *λουβουδιά* (β.λ.).

παπύρ(ι) το: το υδροχαρές φυτό *τύφη* η *στενόφυλλη*, κοινώς *ράπη*, που είναι είδος βούρλου με το οποίο φτιάχνουν τις ψάθες των καρεκλών – *ετυμ.* Ελλ. «*πάπυρος*» (= υδροχαρές καλάμι) > Βουλγ. *parur* (= το φυτό *ράπη*).

παράς ο: η αδρότριχη πόα *μπισκουτέλα* η *δίδυμος*, *ζιζάνιο* των σιτηρών που απολήγει σε δίλοβα μονόσπερμα κεράτια, σαν μικρά κέρματα, από όπου και το όνομα, γιατί Τουρκ. *para* (= *κέρμα*, *χρήμα*).

- παστάλια τα:** ένα είδος τρυφερά φασολάκια (λουβίδια). Στα Αλβ. *bistajë-a* (= φασολάκι νωπό, λοβίδιο) και Ρουμ. *răstei* (= είδος φασολάκια).
- πασχαλομάν(ου)σα τα:** πρώιμα ία [ίτσια (β.λ.)], δηλ. *μανουσάκια* (β.λ.), που ανθίζουν το Πάσχα, εξού και το όνομά τους.
- πασχαλούδα η:** μικρούλι φυτό με άσπρα και σπανίως κίτρινα στικτά άνθη. Πρόκειται για το φυτό *πρίμουλα η εαρινή*, που ανθίζει περί το Πάσχα, απ' όπου παρέφθαρται και η ονομασία. Σε μερικά χωριά τη λένε «δρακάκι» (= βρέφος).
- πατάτα η:** το φυτό *σολανόν* ή *στρύχνον το κονδυλόρριζον*, που δίδει τα γνωστά γεώμηλα. Τα φύλλα του είναι τοξικά και δεν τρώγονται από τα ζώα. Είναι αμερικάνικης προέλευσης φυτό, που διαδόθηκε από τους Ισπανούς με το όνομα *patata*.
- πελίνοι το:** είτε *πηλόνοι* ή ο *πέλιμος* – έτσι λένε σε μερικά βλαχοχώρια την *ψιθιά* (β.λ.). Η ονομασία προέρχεται απ' το Τουρκ. *relin* (= αφίνθιο, παλ. Σλ. *PELbINb*).
- πεντάνευρο το:** και *πεντάλευρο* – βότανα του γένους *πλαντάγον*, κυρίως το είδος *μείζον*, που έχει διουρητικές ιδιότητες, το αρχ. Ελλ. «κύνωψ», «αφρόγλωσσον» και «ψίλιον».
- πενταφύλλι το:** και στα βλαχοχώρια *τσιντσιφύλλι* – η *πρόσποτεντίλλη η έρπουσα* που έχει πεντάλοβα φύλλα, αρχ. Ελλ. «πεντάφυλλον» ή «πενταπετές» και Λατ. *quinquefolium*.
- πεπονιά η:** το φυτό *κουκουμής ο πέπων*, της οικ. *κολοκυνθίδες*, που δίδει τα γνωστά *πεπόνια* και δεν καλλιεργείται στα ορεινά, γιατί δεν ωριμάζει, αρχ. Ελλ. «σικυοπέπων». Φημισμένα για τη γλυκύτητά τους είναι τα κονιτσιώτικα πεπόνια.
- περδικούλι το:** και *περδικάκι* – διάφορα είδη του γένους *παριεταρία* (= φυτό του τοίχου, Λατ. *parietaria*) που φυτρώνουν παντού. Θεωρούνται φαρμακευτικά, κυρίως για τις παθήσεις του ουροποιητικού συστήματος. Μάλλον αναφέρονται σ' αυτά τα αρχ. Ελλ. ονόματα «παρθένιο», «ελξίνη», «αλσίνη», «μυόσωτον».
- περιπροκλάδα η:** και *περιπλοκάδα* – το *φαγόπυρον το ελισσόμενον*, βότανο με μικρά άνθη, που τρώγεται με βουλιμία από τα ζώα και είναι δύσκολο ζιζάνιο των σιτηρών, επειδή περιπλέκεται σ' αυτά. Τα νεόβλαστα φύλλα του λαχανεύονται. Επίσης έτσι λέγονται τα αναρριχώμενα *χωνάκια* (β.λ.).
- περπαντίλα η:** είτε *παρπαντίλα* – άλλη ονομασία της υδρόβιας *πλατομαντήλας* (β.λ.). Τα πλατιά της φύλλα είναι παρόμοια με τα κολοκυνθόφυλλα, (γι' αυτό εσφαλμένως *νεροκολοκυθιά* λέγεται σε άλλους τόπους) και με αυτά συνήθως κάλυπταν την στολισμένη κόρη «*περπερούνα*» στο ομώνυμο τοπικό έθιμο που τελούνταν σε καιρούς ανομβρίας – ετυμ. Λατ. *perpando* (= αναπετάννυμι, απλώνω, ανοίγω), επειδή έχει απλωτά φύλλα.
- πεύκο το:** κωνοφόρα δένδρα του γένους *πίνος* ή *πεύκη*, κυρίως η *πεύκη η δασική*, αρχ. Ελλ. «πίτυς» και «πεύκη» – σχετ. *μπορικά* (β.λ.).
- πηγώνια η:** είτε το *χέρι της Παναγιάς* – πόες με ωραία πολύχρωμα άνθη, κυρίως

ερυθρά, του γένους *παιωνία*, αρχ. Ελλ. «γλυκισίδη», «σελήνιον», «παιωνία», απ' όπου και η ονομασία τους. Οι αρχαίοι Έλληνες τα θεωρούσαν ιαματικά. Πιστεύεται ότι οι σπόροι της, κρεμασμένοι σε μορφή περιδερίου, αποδιώχνουν την επιληψία.

πικραγγουριά η: η πόα *εκβάλλιον το ελατήριον*, της οικ. *κουκουρβιτίδες*, αρχ. Ελλ. «άγριος σίκυος», του οποίου οι ώριμοι καρποί εκβάλλονται, δηλ. εκτινάσσονται με το παραμικρό άγγιγμα. Έχει καθαρτικές ιδιότητες, πράγμα που δηλώνει και το όνομά του, γιατί στα αρχ. Ελλ. «ελατήριον» (= καθαρτικό φάρμακο), αλλά είναι χρήσιμο και στις ρευματικές παθήσεις.

πικραλίδα η: και **πικραλήθρα** – διάφορα χόρτα των γενών *ταράξακος*, *πικρίδιον* και *πικρίς*, κυρίως το *πικρίδιον το κοινόν*, αρχ. Ελλ. «πικρίς». Επίσης και κάποια είδη του γένους *κρηπίς*. Μερικά εξ αυτών λαχανεύονται.

πικροδάφνη η: ο αειθαλής θάμνος *νήριον το ολέανδρον*, που είναι τοξικό φυτό και γι' αυτό δεν τρώγεται από τα ζώα, το αρχ. Ελλ. «νήριον».

πικρόχορτο το: είδος *πικραλίδας* (β.λ.), την οποία όταν τρώνε τα αιγοπρόβατα έχουν γάλα που ελαφρώς πικρίζει.

πιπεριά η: φυτά του γένους *καψικόν*, το *καψικόν η κωνοειδής*, αρχ. Ελλ. «πέπερις».

πιτσακαλούδα η: άλλη παρεφθαρμένη ονομασία της *πασχαλούδας* (β.λ.).

πλάτανος ο: το υψηλόκορμο δένδρο *πλατάνος ο ανατολικός*, κοινώς *πλατάνι*, η ομηρική «*πλατάνιστος*».

πλατομαντήλα η: το ποώδες ελάφυτο *νυμφαία η λευκή*, με λευκά άνθη, της τάξης *βατραχώδη*, κοινώς *νούφαρο*, αρχ. Ελλ. «σίδη», συχνά και «*νυμφαία*» ή «*μάδον*». Ονομάζεται *πλατομαντήλα* επειδή έχει πλατιά φύλλα. Για τον ίδιο λόγο λέγεται και *περπαντίλα* (β.λ.).

πλέπλι το: σπάνια ονομασία της «*αγριολεύκας*» (β.λ.), Λατ. *porulus nigra*, και παρέφθαρται εκ του Λατ. *porulus* (= λεύκη, αίγειρος).

πόρδο το: και **πορδομανίταρο** συχνά και **κωλοπούρδι** – μύκητας που έχει ασκούς γεμάτους σκόνη, χρήσιμη ως αιμοστατικό στην επούλωση πληγών. Η ονομασία εκ του αρχ. Ελλ. «*πέρδομαι*» (= κλάνω), επειδή οι ασκοί σκάζουν ηχηρώς.

πορδή της σκρόφας η: το φυτό *υόσερις η τραχεία*, όμοιο περίπου με *αντίδι* (β.λ.), με κίτρινα άνθη, αλλά δεν λαχανεύεται, αρχ. Ελλ. «*υόσερις*» (= *χοιροαντίδι*).

πουρνάρι το: το αειθαλές δεινδρύλλιο των θαμνοτόπων *δρυς η κοκκοφόρος*, όχι σύνηθες στα πολύ ορεινά, αρχ. Ελλ. «*πρίνος*», από το οποίο μαζεύουν το *πρινοκόκκι* (= αρχ. Ελλ. «*άκυλος*»), χρήσιμο στην ερυθροβαφή υφαντών.

πουρνιά η: και **προυνιά** – η *δαμασκηνιά* (β.λ.), η αρχ. Ελλ. «*προύνη*». Ονομάζονται *πούρνα* ή *προύνα* οι καρποί της. Σε ένια χωριά έτσι λένε τα *κορόμηλα* (β.λ.).

πρασάκος ο: άγριο σπιθαμιαίο χόρτο της βοσκής, δύσοσμο, που ομοιάζει με πράσο (β.λ.). Είναι φυτό του γένους *άλλιον*. Το γάλα των ζώων που τρέφονται με αυτό το χόρτο μυρίζει πρασίλα.

πράσο το: φυτό του γένους *άλλιον* ή *κρόμμυον*, το *άλλιον το πράσον*, εξαίρετο λαχανικό, αρχ. Ελλ. «πράσον», από όπου και το Τουρκ. *parasa* (= πράσο).

προβατολάπατο το: είδος *ξινήθρας* (β.λ.).

προυσκαβίτσα η: και **προυσκάβα** ή **προυσκαβιά**, αλλά και **πρισκαβίτσα** – θαμνώδες φυτό με πολύ ευλύγιστους κλάδους, κιτρινωπά άνθη και μικρό φύλλωμα αρεστό στα ζώα. Η ονομασία δείχνει σλάβικη προέλευση, ίσως εκ του Βουλγ. *PRbCKA* (= βέργα, λύγος, ράβδος), αμάρτυρο *PRbCΚAV* (= που έχει πολλές βέργες – που είναι ευλύγιστος σαν βέργα) και στην τοπική γλώσσα «πρισκαβιάζω» (= κτυπώ με βέργα ή ραβδί), οπότε ανάλογη είναι και η σημασία της ονομασίας.

πυξάρι το: το δένδρο *βούξος* ή *πύξος ο* *αιιθαλής*, αρχ. Ελλ. «πύξος» που έχει καλό για την ξυλοτεχνία και μικροκυτιοποιία κίτρινο ξύλο, χρήσιμο και στη βαφική. Το αφέψημα φύλλων και φλοιού χορηγείται στους επώδυνους ρευματισμούς.

ραδίκι το: λαχανικά του γένους *κιχώριον*, κυρίως το *κιχώριον το πυγμαίο* και τα ομοειδή του, αρχ. Ελλ. «κιχώριον» και «κιχώρειον», από όπου Σλ. *cikori* (= κιχώρι, Αλβ. *korë*). Στα αρχ. Ελλ. «ράδιξ» (= κλαδί) και Λατ. *radix* (= ράδιξ – ρίζα).

ρεβιθιά η: είτε **ρουβιθιά** – το *κίκερ το κριόμορφον*, της οικ. ψυχανθή, αρχ. Ελλ. «ερέβινθος». Είναι το γνωστό όσπριο, το οποίο παλιά, πριν την εμφάνιση των αμερικανόφερτων φασολιών, ήταν βασική τροφή των γηγενών.

ρείκι το: φρυγανώδης και αιιθαλής θάμνος του γένους *ερείκη*, όχι συχνός στα μέρη μας, η αρχ. Ελλ. «ερείκη».

ρεπάνι το: και **ραπάνι** – το έξοχο λαχανικό *ραφανίς η* *εδώδιμος*, αρχ. Ελλ. «ραφανίς».

ρίγανη η: και ο **ρίγας** – το φρυγανώδες μυρεψικό φυτό *ορίγανον το ηρακλεωτικόν*, ή *ορίγανον το κοινόν*, αρχ. Ελλ. «ορίγανον», όχι συχνό στα μεγάλα υψόμετρα του τόπου μας.

ριζάρης ο: και το **ριζάρι** – η χαμηλή πόα *ρουβία η βαφική* που αλλού λέγεται *αλιζάρι*, με κίτρινα άνθη και ρίζα χρήσιμη στη βαφική, γιατί περιέχει την χρωστική ουσία *αλιζαρίνη*, με πορτοκαλιά απόχρωση, αρχ. Ελλ. «ερυθρόδανον» ή «ερευθεδανόν».

ρόβι το: ο καρπός και το ίδιο το φυτό όροβος ο κοινός, αλλιώς βίκια η ερβιλία, της οικ. ψυχανθή, εξαιρετη τροφή των βοοειδών, αρχ. Ελλ. «όροβος».

ρογκότσι το: είτε **ρογκόζι** ή **ραγκάζι** – είδος ένυδρου φυτού, κοινώς αστοιβή, που είναι ένας τύπος ελόφυτου παρόμοιου με βούρλο (β.λ.). Συνήθως με αυτό φτιάχνουν σκούπες ή μεγάλες ψάθες ή γεμίζουν στρώματα. Στα παλ. Σλ. *ROGOZb* (= ψίαθος, ψάθα, Βουλγ. *rogozka*, Αλβ. *rrogoz*), αρχ. Ελλ. «φλέως» και «στοιβή».

ροδακινιά η: και **δροκινιά** – το οπωροφόρο ροδακινέα η κοινή, αλλιώς προύνος ο περσικός, με πολλές ποικιλίες, η οποία δεν γίνεται στα ορεινά, αρχ. Ελλ. «περσέα» ή «μηλέα η περσική». Το όνομα από το Λατ. *duracina persica* > *duracinum* (= σκληρόσαρκον) > Ελλ. δωράκινον ή ροδάκινον. Ο **γιαρμάς** είναι μια ποικιλία ροδάκινου, Τουρκ. *yarma* (= είδος ροδάκινου).

ρόμπουλο το: κωνοφόρο δένδρο του γένους πίνος ή πεύκη, η πεύκη η λευκόδερμος, της οικ. πευκίδες, Αλβ. *rrobull-i*, που έχει κοκκινωπό σομφόξυλο χρήσιμο στην καδοποιία. Στα Λατ. *rubellus* (= ερυθρός), εξού και «ρομπόλα» (= ερυθρό κρασί της Κεφαλλονιάς), οπότε το όνομα σημαίνει ερυθρό, λόγω της πολλής ρητίνης που έχει.

ρούδι το: ο μέγας θάμνος ρους ο βυρσοδεψικός, κοινώς βυρσιά ή σουμάκι, με ξυλώδες στέλεχος και απλά φύλλα ελαφρώς πορτοκαλόχρωμα. Δίδει πορτοκαλόχρωμη βαφή και μαζί με φράξο (β.λ.) μαύρη χρώση. Είναι ο αρχ. Ελλ. «ρους».

ρούκα η: η αυτοφυής πόα ερούκα η εδώδιμος, κοινώς ρόκα, που είναι γαλακτερή και μελιγόνα, γι' αυτό στα αρχ. Ελλ. αποκαλούνταν «εύζωμον» και συχνά «δράβη». Είναι εδώδιμη ως σαλατικό. Η ονομασία απ' το Λατ. *eruca* (= είδος κράμβης).

ρουσιέτσ(ι)κες οι: είδος τουρτούρας (β.λ.), δηλ. άγριας κινάρας με ερυθρωπά τα αγκαθωτά εξωτερικά φύλλα και νοστιμότατη ασκαλία (ψίχα) – ετυμ. Ελλ. «ρούσιος» (= ερυθρός, Λατ. *russus*, Σλ. *ruř*), οπότε κοκκινίτσες σημαίνει το όνομα.

σαλέπι το: βολβόρριζο φυτό του γένους όρχις, κοινώς σερνικοβότανο. Οι βολβοί του ξηραίνονται και αλέθονται, για να παρασκευαστεί το ομώνυμο τονωτικό σιρόπι (= αρχ. Ελλ. «σεράπιον»), το οποίο πιστεύεται ότι έχει ανδρογόνες ιδιότητες, γι' αυτό ονομάζεται στα αρχ. Ελλ. «όρχις» και συχνά «σατύριον». Στα Τουρκ. *salep* (= το φυτό όρχις), παραφθορά του αρχ. Ελλ. «σεραπιάς».

σβωλιάντζα η: ο ηδύοσμος ο άγριος, ο οποίος είναι είδος μυρωδάτου αγριοδυόσμου

(β.λ.) του γένους *μέντα* (β.λ.). Είναι ζιζάνιο με πλούσια διακλαδισμένη ρίζα, η οποία δημιουργεί μεγάλους σβώλους στα χωράφια, γι' αυτό λέγεται έτσι.

σέλινο το: το αρτυματικό των φαγητών λαχανικό *άπιον το βαρύοσμον*, αρχ. Ελλ. «σέλινον». Οι αρχ. Έλληνες το θεωρούσαν φυτό του πένθους, γι' αυτό, όσοι πενθούσαν, φορούσαν στεφάνια από σέλινο κατά τις νεκρικές τελετές.

σέσκουλα τα: λαχανικά του γένους *βέτα*, κυρίως η *βέτα η κοινή*, ποικιλία σικελική, δηλ. τα γνωστά μας *τεύτλα*, κοινώς *παζιά* (β.λ.) και *παντζάρια* (β.λ.), αρχ. Ελλ. «τεύτλον» και «σεύτλον», απ' όπου και η ονομασία τους. Καλλιεργούνται για το φύλλωμά τους που τρώγεται, αλλά σπανίως στα μέρη μας.

σημύδα η: τα δένδρα *βετούλη η κρεμοκλαδής* και *βετούλη η χνουδωτή*, όχι πολύ κοινά στα μέρη μας, αρχ. Ελλ. «σημύδα». Το έκχυμα των φύλλων της έχει πολλές θεραπευτικές αντιρρευματικές ιδιότητες. Οι επιχώριοι συχνά την συγγέουν με τη *φτελιά* (β.λ.).

σιαφράνι το: βολβόριζες άκαυλες πόες με πανέμορφα ευώδη άνθη, του γένους *κρόκος* (β.λ.), με πολλά είδη, που είναι φυτά μυρεψικά, φαρμακευτικά και βαφικά, αρχ. Ελλ. «κρόκος», Τουρκ. *safran*, λέξη περσικής προέλευσης, Ιταλ. *zafferano*.

σίκαλη η: η *βρίζα* (β.λ.). Επίσης τα είδη *ορεινή* και *σιτηρά* του γένους *σίκαλις*, της οικ. αγρωστίδες. Στα Λατ. *secale* (= βρίζα).

σιλλυβιά η: είδος *δαμασκηνιάς* (β.λ.) με ξινούς ιόχρωμους καρπούς, τα λεγόμενα *σίλβα*. Το αρχ. Ελλ. «σίλυβος» (= αγκαθωτή βοτάνη, Λατ. *sillybus*) δεν αναφέρεται σε τούτο το φυτό. Στα Σλ. *sliva* (= δαμασκηνιά, προύνη) και Λατ. *silva* (= ύλη, δένδρο). Ίσως είναι η αρχ. Ελλ. «βράβυλος».

σινάπι το: φυτά του γένους *σίναπις*, κυρίως η *σίναπις η αρουραία*, ενοχλητικό ζιζάνιο των σιτηρών, με κίτρινα άνθη, αρχ. Ελλ. «σίναπις» – σχετ. *λαψάνα* (β.λ.).

σιούμο το: είδος πυκνόφυλλης και θαμνώδους δρυός και το εξ αυτής κλαδί για χειμερινή τροφή των αιγοπροβάτων – Στα Σλ. *sumarac* (= ρωπείο, πυκνά χαμόδενδρα) και *suma* (= δάσος).

σι(η)τάρι το: δημητριακά φυτά του γένους *σίτος* ή *τρίτικον*, της οικ. αγρωστίδες, αρχ. Ελλ. «σίτος», «πυρός», με πολλές ποικιλίες, π.χ. τη *ντεβέτα* [= εννεαμήνι – Σλ. *devet* (= εννέα)], το *τριμήνι* (= τρίμηνο), την *κουτρουλιά* ή το *κολοβό* [= χωρίς αγκάθια στο λέπυρό του – Ελλ. «κουτρούλης» (= φαλακρός, χωρίς μαλλιά)], το *κοκκινόσταρο* (= ερυθρόκκοκο σκληρό σιτάρι).

σίτ(ι)κα τα: τα φυτά των τεναγοτόπων *σκίρπος ο λιμναίος* και *ελειοχαρίς η ελώδης*, αρχ. Ελλ. «βούτομον» και «δίψακος» – Στα Λατ. *sitis* (= δίψα) > Αλβ. *sitkë-a* (= σκίρπος), δηλ. δίψακος, και παλ. Σλ. *sitije* (= τα ελόφυτα σχοίνος, σκίρπος, βούτομον).

σκάλια η: το *τρυποσάκκι* (β.λ.), που είναι μικρές πόες με ακιδωτές κορυφές, οι οποίες αγκιστρώνονται στα ενδύματα. Στα αρχ. Ελλ. «σκαλίας» (= αγκαθωτή κεφαλή φυτών).

σκαμιά η: η μουριά (β.λ.), αρχ. Ελλ. «σुकάμινος», εξού και το όνομα.

σκαρπιά τα: κλαδιά, πλαγιόκλαδα, θάμνοι, ρωπάκια. Η λέξη από το αρχ. Ελλ. «σκάπος» (= ράβδος, κλάδος).

σκάρφη η: το τοξικό ποώδες φυτό βέρατρον το μέλαν, αρχ. Ελλ. «ελλέβορος ο μέλας» που φύεται σε υγρούς τόπους. Σπάνια λέγεται και τσιμέρι (β.λ.). Με αυτό «ελλεβορίζουν» τα ζώα, κοινώς τα σκαρφίζουν, δηλ. τα ποτίζουν με το πικρό αφέψημά του, που είναι ιατρικό, για να αποβάλλουν τους εντερικούς σκώληκες. Επίσης συνιστάται στους φρενοβλαβείς. Ακόμη το εμπήγουν, σαν **κάρφο**, σε αποστήματα, για να πυορροούν χωρίς να μολύνονται, λόγω της τοξικότητάς του, μέχρι να αποθεραπευθούν, εξού και η ονομασία του. Στα Λατ. *veratrum* (= ελλέβορος).

σκίλλα η: και **σκύλλα** – φυτά δακοσμητικά με βολβούς και ωραία άνθη του γένους σκίλλα, η αρχ. Ελλ. «σκίλλα» ή «σκύλλα».

σκλήθρα η: το δενδρώδες ή θαμνώδες φυτό άλνος ο κολλώδης, η ομηρική «σκλήθρη». Το ξύλο και ο φλοιός της βράζεται μαζί με ξύλο φράξου (β.λ.) και δίνει μαύρη βαφή.

σκορδάκος ο: και το **σκορδόχορτο** – το φρυγανώδες φυτό τεύκτριον το σκορδιοειδές που τρώγεται από τα ζώα. Φυτρώνει σε υγρά λιβάδια και όταν τρίβεται αναδίδει οσμή σκόρδου (β.λ.), η οποία μεταδίδεται και στο γάλα των ζώων.

σκόρδο το: το γνωστό φυτό που επίσημα λέγεται *άλλιον το εδώδιμον*, αρχ. Ελλ. «σκόροδον» και «άγλις».

σκουλαρίκι της βασίλισσας το: άγριο ή ανθοκομικό λουλούδι με καρδιόσχημα άνθη, της οικ. βαλσαμινίδες, η βαλσαμίνη η σουλτανική, αλλιώς *ιμπάτιενς μη μου άπτου*.

σκουπαριά η: σπάνια ονομασία του φυτού γράβος (β.λ.) και κυρίως του μαυρόγραβου, εκ του Λατ. *scorae – scorarum* (= σκούπες, σάρωθρα, κόρηθρα) και *scorarius* (= σαρωτής, σκουπιστής), επειδή με τα κλαδιά του φτιάχνουν πρόχειρα σάρωθρα, όταν προς τούτο δεν είναι διαθέσιμοι κλάδοι ελάτης.

σκουπόχορτο το: φυτό απ' το οποίο κατασκευάζουν σκούπες, π.χ. το *σόργον το σάρωθρον*, αρχ. Ελλ. «σάρος» – σχετ. *φουκάλη* (β.λ.).

σκρουπίδι το: είτε **σκρουπιδόχορτο** ή **σκορπιδόχορτο** – πόα ζιζάνιο, με πολλούς και χυμώδεις βλαστούς που απλώνουν και καλύπτουν το έδαφος, του γένους *δωρόνικον*, κυρίως το είδος *καυκάσιον*, το οποίο δεν τρώγεται απ' τα μικρά ζώα, γιατί είναι δηλητηριώδες. Επίσης η πικρή και δύσοσμη πόα *στροφουλαρία η κύκνειος*, καθώς και μερικά είδη του γένους *ασπλένιον*. Στα αρχ. Ελλ. «σκορπίδιον» (= είδος σπάρτου ακανθώδους).

σκυλάκια τα: πόες του γένους *αντίρρινον*, αρχ. Ελλ. «βουκράνιον», με ωραία άνθη ποικίλων χρωμάτων, που όταν πιέζονται απ' τα πλάγια ανοίγουν όπως το στόμα

του σκύλου, εξού και η ονομασία τους. Σε άλλο φυτό αναφέρεται το αρχ. Ελλ. «αντίρρινον» (= είδος τρίφυλλου καρδάμου).

σκυλοβρούβα η: το φυτό σισύμβιον ή σισύμβριον το πολυκέρατον.

σκυλοκρέμμυδο το: το κρόμμυον άλλως άλλιον το νεαπολιτανικόν.

σκυλομαντάρα η: είδος δηλητηριώδους μανιταριού – σχετ. μαντάρα (β.λ.)

σκυλοπόδι το: πόα του γένους λυκόπους (όχι λυκοπόδιον), ο λυκόπους ο υψηλός. Φύεται σε υγρά εδάφη, έχει όρθιο βλαστό, μικρά λευκά άνθη και οδοντωτά φύλλα, όμοια με το πέλμα λύκου ή σκύλου, εξού και το όνομα. Στα βλαχοχώρια λέγεται «σκληπιτσιόρου», που ομοίως σημαίνει «σκύλου πόδι».

σκυλόσκορδο το: το άγριο φυτό άλλιον το μέλαν που είναι χρήσιμο στις λαϊκές μαγανειές. Ταυτίζεται με το αρχ. Ελλ. «μώλυ», που είχε μαύρη ρίζα, λευκά άνθη και μαγική δύναμη.

σκυλόχορτο το: ενοχλητικά και τοξικά ζιζάνια του γένους μερκουριάς, που φυτρώνουν σε δροσερά και σκιερά μέρη, βλαβερά για την κτηνοτροφία, ίσως το αρχ. Ελλ. «λινόζωστις».

σμάρια τα: είτε σιούμαρα – θάμνοι, χαμόκλαδα, ράμνοι. Η λέξη απ' το Σλ. *sumarac* (= ρωπείο, πυκνά χαμόδενδρα) και *suma* (= δάσος).

σμεουριά η: είδος βασινιάς (β.λ.) που κάνει μεγάλα βατόμουρα, τα λεγόμενα σμέουρα, Ρουμ. *stauri*. Είναι η αρχ. Ελλ. «ιδία βάτος», δηλ. ορεινή βασινιά.

σουρβιά η: το αγκαθωτό δένδρο σόρβος η ήμερος, αρχ. Ελλ. «όα», «οία» και στα Λατ. *sorbus*.

σοχαβοβότανο το: η ποα φικαρία η μεγανθής, της οικ. ρανουγκουλίδες, κοινώς σφουρδάκλα ή σοχαδόχορτο, που είναι βότανο θεραπευτικό των αιμορροϊδων (σοχάδες).

σπαθάκι το: λουλούδι του γένους γλαδίολος, με λευκά κρινόμορφα άνθη και φύλλα σπαθωτά, ίσως το αρχ. Ελλ. «φασγάνιον» ή «ξίφιον». Στα Λατ. *gladiolus* (= ξίφος).

σπανάκι το: λαχανικό της οικ. χηνοποδιίδες, το σπανάκι το λαχανώδες. Το όνομα, λόγω της ανατολίτικης προέλευσης του φυτού, απ' το Περσικό *aspanah* > μιν Ελλ. «σπινάκιον» > σπανάκι.

σπαράγγι το: η πόα ασπάραγος ο οξύφυλλος, ο αγριόκεδρος (β.λ.), που οι κλώνοι του ομοιάζουν με κέδρο (β.λ.), αρχ. Ελλ. «ασπάραγον το ακανθώδες». Θεωρείται φάρμακο για τις νεφρολιθιάσεις.

σπληνόχορτο το: η ομοιάζουσα με φτέρη πόα σκολοπένδριο το φαρμακευτικό που ανέκαθεν ήταν χρήσιμη για την θεραπεία των σπληνιάρηδων, αρχ. Ελλ. «άσπληνον» και «σκολοπένδριον».

σταυροβότανο το: πόα που φυτρώνει κατά μήκος των δρόμων και είναι το φυτό βερμπένα η φαρμακευτική, που αλλού λέγεται κοινώς γοργογιάνη (= γοργά υγιαίνει).

Οι Ρωμαίοι το θεωρούσαν ιερό φυτό και ιδιαίτερα φαρμακευτικό. Το αφέψημά του θεωρείται ηρεμηστικό και επουλωτικό των πληγών. Το όνομά του το οφείλει στην αντίληψη του ιερού φυτού. Ίσως είναι η αρχ. Ελλ. «ιεροβοτάνη» ή «σιδηρίτις πόα» ή «ηράκλεια πόα», η Λατ. *verbena*. Στα Λατ. *verbena* (= κλάδοι ιερών δένδρων χρησίμων και ως ιατρικών).

σταφύλι του κούκου το: είτε **ψωμί του κούκου** – η μικρή βολβόρριζη πόα *μούσκαρι το βοτρυανθές*, με ιόχρωμα τσαμπιά ανθέων.

σταφύλι του φιδιού το: είτε **ψωμί του φιδιού** – πόα των αγρών με μικρά εντόνως ιώδη άνθη, ίσως η αρχ. Ελλ. «οφιοσταφυλή».

στειροβότανο το: πόα ζιζάνιο των σιτηρών, την οποία, καθώς λένουν, όταν την τρώνε τα ζώα στερνίζουν, δηλ. δεν τεκνοποιούν, ή στερεύουν, δηλ. δεν έχουν γάλα. Είναι κάποιο είδος του αρχ. Ελλ. φυτού «άγχουσα» ή «έγχουσα» και μάλλον πρόκειται για το φυτό *αγχούσα η ιταλική*, το αρχ. Ελλ. «βούγλωσσον», κοινώς *μουχλούτσι*.

στηρουγκάνι το: είτε **στρουγκάνι** ή **στρυγκάνι** – η αυτοφυής στα μέρη μας δηλητηριώδης πόα *βέρατρον το λευκόν*, που αλλού ονομάζεται *στερογιάνι* και Ρουμ. *stirigoaie*. Φύεται σε υγρές περιοχές στα δάση, έχει υψηλό κεντρικό βλαστό, πλατιά φύλλα, λευκωπά άνθη και είναι φαρμακερά όλα τα μέλη του, κυρίως οι ρίζες και τα σπέρματά του. Πρόκειται για το αρχ. Ελλ. «ελλέβορος ο λευκός». Στα Λατ. *veratrum* (= ελλέβορος). Η ονομασία, λόγω της μεγάλης τοξικότητάς του, πρέπει να συσχετισθεί με το αρχ. Ελλ. «στρύχνος» (= δηλητηριώδες φυτό) > στρυγκάνι > στρουγκάνι > στηρουγκάνι > στερογιάνι.

συκιά η: το γνωστό φυτό που ανήκει στο γένος *φίκος*, κυρίως ο *φίκος ο σμυρναϊκός*, ο οποίος δίνει γλυκά σύκα. Λένουν ότι έχει βαρύ ίσκιο που σε αρρωσταίνει. Υπάρχει και το είδος *φίκος η καρική*, κοινώς *αγριοσυκιά*. Αμφότερα δεν είναι συνήθη και αραιά υπάρχουν στα μέρη μας. Στα αρχ. Ελλ. «συκέα».

σφενταμιά η: είτε **σφεντανιά** ή το **σφουντάν(ι)** – το δένδρο *κλένιος* (β.λ.), αρχ. Ελλ. «σφένδαμνος».

ταγή η: το γνωστό δημητριακό *βρόμη* (β.λ.), η *αβένα η ήμερος*, της οικ. *αγρωστίδες*, αρχ. Ελλ. «βρόμος», Αλβ. *tagjja*. Ο καρπός της είναι τροφή για τα ιπποειδή. Η ονομασία εκ του αρχ. Ελλ. «ταγή» (= τακτοποίηση), εννοείται του σιτηρεσίου των ζώων.

τάτλα η: και **τάτουλα** – το ζιζάνιο και δύσοσμο φυτό *δατούρα το στραμώνιον* της οικ.

σολανίδες. Είναι φυτό δηλητηριώδες, το οποίο αλλού λέγεται και βρομόχορτο ή πορδόχορτο ή διαβολόχορτο. Στα Τουρκ. *tatula* (= το φυτό δατούρα το στραμώ- νιο, Βουλγ. και Αλβ. *tatula*).

τζιτζυφιά η: και τσιντσιφιά – το αγκαθωτό φυτό ζίζυφος η εδώδιμος, αρχ. Ελλ. «ζίζυ- φος».

τηντηλίνα η: είτε **τηντηλίδα** – το κτηνοτροφικό φυτό τριγωνέλλα (ή τριγωνίσκος) της οικογένειας ψυχανθή, παρόμοιο με το αγριομπίζελο, με μικρά κίτρινα ή ωχρολευ- κα άνθη, κυρίως τα είδη γραική και γραικόχορτη, Λατ. *foenum graecum*, Τουρκ. *cimen*, κοινώς μοσχοσίτι, το αρχ. Ελλ. «αιγόκερας», «βούκερας» και η «τήλις». Από το τελευταίο προέκυψε η ονομασία με συνεκφορά του άρθρου, καθώς και το Βουλγ. *detelina*, το Σερβ. *djetalina* και το Αλβ. *trendelina*, που όλα σημαίνουν προ- φύλλι. Είναι φαρμακευτικό φυτό που αναδύει ευχάριστη οσμή (κουμαρίνη), γι' αυτό χρησιμοποιείται στον αρωματισμό και την προφύλαξη των μπαζών στις ιματιοθήκες από τον σκώρο. Συνήθως το αφέψημά του δίνεται ως ιατρικό για τους στομαχικούς πόνους. Παλιά, οι σκουροκίτρινοι σπόροι του αλέθονταν μαζί με σκόρδο και κόκκινη πιπεριά και το μίγμα χρησιμοποιούνταν για την επικάλυψη του παστρουμά.

τουρίτσα η: εννοείται κολλητσιίδα (β.λ.). Είναι φυτό ποώδη του γένους *τοριλίσ*, π.χ. τα είδη *μικρόκαρπη* και *οζώδης*, που είναι και ηλιόφιλα ζιζάνια και κάνουν πάμπολλες ψι- λές στρογγυλές κολλητσιίδες. Στο Λατ. *torus* (= σπείρα) > Γαλλ. *tour* (= περι- στροφή, γύρος, περιφέρεια), οπότε η ονομασία σημαίνει *στρογγυλίτσα*.

τουρτούρα η: και σπανίως η **τούρτα** – είδος αυτοφυούς αγκινάρας, ίσως η *κινάρα* η *καρδούγκουλος*, αρχ. Ελλ. «σκόλυμος», που η ασκαλία της, δηλ. η εσωτερική σάρκα της, είναι εδώδιμη. Στα Λατ. *tortus* και *tortura* (= στροφή), οπότε η ονομα- σία σημαίνει *στρογγυλή*.

τραντασιόρι το: το φυτό *σκάνδιξ* το *χτένι* της *Αφροδίτης*, κοινώς *μυρώνια* ή *κάντζι- κα*, αρχ. Ελλ. «σκάνδιξ», το οποίο στην αρτιβλαστία λαχανεύεται, γι' αυτό «σκαν- δλοπώλις» αναφέρεται η μητέρα του τραγικού Ευριπίδη.

τριανταφυλλιά η: διάφορες ποικιλίες και είδη του γένους *ροδή*, αρχ. Ελλ. «ροδή» ή «ροδέα» και Λατ. *rosa*.

τρικουκιά η: διάφορα αγκαθωτά δένδρα ή θάμνοι του γένους *κράταιγος*, κυρίως τα είδη *οξυάκανθα*, με κόκκινους σαρκώδεις καρπούς, και *χελδραϊχειος*, ο αρχ. Ελλ. «κράταιγος», που συχνά συγχέονται με την *τσαπουρνιά* (β.λ.).

τριφύλλι το: διάφορα φυτά για χορτονομή ή βοσκή, της οικ. ψυχανθή, αρχ. Ελλ. «τριφύλλιον» και συχνά «λωτός», και κυρίως το νομευτικό φυτό «*μηδική η ήμε- ρη*» με πολλές υβριδικές παραλλαγές, το γνωστό *ήμερο* *τριφύλλι*. Σχετικό *νυχά- κι* (β.λ.).

τρυποσάκκι το: είδος *σκάλιας* (β.λ.), που είναι μικρή πόα με μυτερές κορυφές, οι

οποίες αποσπώνται και εισχωρούν στα ενδύματα και στα σακκιά, εξού και το όνομά του. Τέτοια π.χ. είναι η *κριθή η μύουρος*.

τσάι το: το γνωστό *τσάϊ του βουνού* και επισημότερα *τέιον*, που είναι πόα του γένους *σιδερίτης*, κυρίως το είδος *σιδερίτης η ορεινή*, της τάξης *σωληνανθή*. Πιστεύουν ότι πληγές που προκαλούνται από σιδηρά αντικείμενα επουλώνονται τάχιστα, όταν πλυθούν με το αφέψημά του, εξού και το όνομα *σιδερίτης*. Ακόμη έτσι ονομάζεται το φυτό *ηδύοσμος ο γλήχων ή βλήχων*, που είναι αρωματικό και δίνει υγιεινό ρόφημα, το κοινώς γνωστό *φλησκούνι* – σχετ. *μέντα* (β.λ.). Συχνά λένε έτσι και το φυτό *σάλβια*, δηλ. τη *φασκομηλιά* (β.λ.). Το όνομα του από τη ρωσική λέξη *tsai*, κινέζικης προέλευσης.

τσαπουρνιά η: είτε και **τσαπρουνιά** – το αγκαθωτό δένδρο *προύνη η ακανθώδης*, η *αγριοδαμασκηνιά* (β.λ.), την οποία συχνά συγχέουν με την *τρικουκκιά* (β.λ.), με σαρκώδεις κόκκινους καρπούς τα λεγόμενα *τσάπουρνα*. Η ονομασία προέρχεται από το αρχ. Ελλ. «*προύνη*» (= *δαμασκηνιά*). Σε ένα χωριά εσφαλμένως έτσι ονομάζουν την *αγριοκορομηλιά* (β.λ.).

τσέρρος ο: και το **τσερράδι** – είδος στενόφυλλης δρυός με λευκότερο του συνήθους φλοιό, η *δρυς η κηρρίς*, αλλιώς *δρυς η ευθύφλοιος*, αρχ. Ελλ. «*άσπρις*» και «*αλίφλοιος*». Η ονομασία από το Λατ. *cerrus* (= είδος δρυός, Σλ. *cer*, Αλβ. *qerr-i*), προερχόμενη εκ του αρχ. Ελλ. «*κιρρός*» (= *υπόξανθος*, *κιτρινωπός*).

τσιάτσ(ι)κα η: είδος *τουρτούρας* (β.λ.) με πλατιά μεγάλα κυπελόμορφα κίτρινα άνθη και ελαφρώς στυφή στη γεύση ασκαλία. Στην τοπική γλώσσα «*τσιάσκα*» (= *κύπελλο*, *κύπη*, *καυκί*, Σλ. *caska*), από το αρχ. Ελλ. «*καύκα*», εξού και το όνομά της, που σημαίνει *κυπελλοτή*.

τσιμέρι το: άλλη ονομασία για το φυτό *σκάρφη* (β.λ.), εκ του Σλ. *CIMERb* (= *ελλέβορος* – *δηλητήριο*, *ιός*, *φαρμάκι*).

τσιουλοβότανο το: ποώδες φυτό με κωδωνοειδή άνθη διατεταγμένα σε σειρές. Με αυτό καπνίζουν τις πληγές που έχουν σκουληκιάσει και ψοφούν οι ευλές, δηλ. τα σκουλήκια, που στην τοπική γλώσσα λέγονται «*τσιούλες*».

τσιρλόειδο το: η ανθισμένη *λαπούσια* (β.λ.). Τα κίτρινα άνθη προκαλούν διάρροια (*τσιρλα*), εξού και η ονομασία.

τσοκκαριά η: η *φουντουκιά* (β.λ.), η *λεφτοκαρυά* (β.λ.), επειδή οι καρποί της, που τσιτακιστά λέγονται «*τσόκκαρα*», είναι «*κόκκαρα*» (= *μεγάλοι κόκκοι*).

τσουκνίδα η: και ο **φτελιάς** – μεγάλο δασικό δένδρο, η *πτελέα η ορεινή*, αλλιώς *ούλμος η ορεινή*, της τάξης *φηγώδη*, αρχ. Ελλ. «*ορειπτελέα*».

τσουκνίδι το: πόες του γένους *ουρτίκη*, π.χ. η *κνίδη η δίοικος*, αλλιώς *ουρτίκη η καυστική*, της οποίας τα αρτίβλαστα λαχανεύονται, αρχ. Ελλ. «*ακαλύφη*» και «*κνίδη*», απ' όπου και το όνομα.

υπνοβότανο το: το δρογώδες φυτό *μάκος* (β.λ.), με ναρκωτικές και υπνωτικές ιδιότητες, γεγονός που υποδηλώνει και το όνομά του. Ίσως το ομηρικό «νηπενθές» (= παυσίλυπον, δηλ. αυτό που παύει τη θλίψη), το οποίο προκαλούσε λήθη κάθε κακού και ταυτίζεται με το όπιο, δηλ. το φυτό *μήκων* ή *παπάβερ* το *υπνοποιόν*.

φακή η: το φυτό *έρβον* η *φακή*, της οικ. *ψυχανθή*, αρχ. Ελλ. «φακόν».

φασκομηλιά η: φυτά του φαρμακευτικού είδους *σάλβια*, π.χ. τα είδη *σπονδυλωτή*, *τρίλοβος*, *φαρμακευτική*, *ραβδωτή*, *τενόρειος*. Το ρόφημά του χρησιμοποιείται αντί τσαγιού, γι' αυτό οι ξένοι το λένε «*τσάϊ ελληνικό*». Η χρήση του δεν είναι πολύ διαδεδομένη στα μέρη μας. Στα αρχ. Ελλ. «*ελελίφασκος*», απ' όπου προέκυψε και η ονομασία.

φασολιά η: το κηπευτικό φυτό *φασίολος* ο *κοινός*, της οικ. *ψυχανθή*, που δίδει τα γνωστά όσπρια, η *λουβιά* (β.λ.). Ο αρχ. Ελλ. «*φασήολος*» ή «*φάσηλος*» είναι άλλο φυτό, πιθανώς ο αρχ. Ελλ. «*λάθυρος*», κοινώς *λαθούρι*, γιατί η φασολιά είναι νεόφερτο εξ Αμερικής φυτό. Είναι περιζήτητα τα βραστερά φασόλια των ορεινών μας χωριών.

φέλιουρας ο: και η **φιλουριά** – το γνωστό δένδρο *τιλία*, αλλιώς *φιλύρα* η *πιληματώδης*, κοινώς *φλαμουριά* ή *λίπα* (β.λ.), που τα φύλλα του ευωδιάζουν και δίδουν υγιέστατο αφέψημα, αρχ. Ελλ. «*λακάρη*» και «*φιλύρα*», από όπου παρέφθαρται το Αλβ. *blyri* και το Τουρκ. *ihlamur* (= *φιλυριά*).

φέσιαρες οι: και συχνά **φάσιαρες** – φυτά των υγροτόπων παρόμοια με τα *σίτ(ι)κα* (β.λ.), από τα οποία φτιάχνουν πρόχειρες σκούπες, εξού και η ονομασία τους, που παρέφθαρται από το Αλβ. *fshesë-a* (= *σκούπα*).

φιδάγκαθο το: αγκαθωτά φυτά του γένους *ερύγγιον*, π.χ. τα είδη *αρουραίον* και *πεδινόν*, που το αφέψημά του θεωρείται διουρητικό, αρχ. Ελλ. «*ηρύγγιον*» και «*μυράκανθος*».

φιδόχορτο το: είτε **φιδοβότανο** – τα δηλητηριώδη φυτά *άρων* το *σικτόν*, το αρχ.

Ελλ. «δρακόντιον» και άρον το ιταλικόν, το αρχ. Ελλ. «αρίσαρον» ή «άρον». Ακόμη το κονδυλόρριζο φυτό δρακούγκουλος ο κοινός, κοινώς δρακοντιά, που έχει σπάθη πολύ κυανοϊόχρωμη. Πιστεύεται πως, αν κανείς φάει τριμμένη την βολβώδη ρίζα τους, τότε θεραπεύεται ή προφυλάσσεται από το φιδοδάγκωμα.

φουκάλη η: το φυτό *υπερικόν το ούλον*, απ' το οποίο κάνουν πρόχειρες φουκάλες (= σκούπες, φροκάλες), όπως λεγονται στην τοπική διάλεκτο, εξού και το όνομα – σχετ. *σκουπόχορτο* (β.λ.).

φουντουκιά η: η λεφτοκαρυά (β.λ.), η τσοκκαριά (β.λ.), αρχ. Ελλ. «καρύα η ποντική» ή «καρύα η ηρακλεωτική». Η λέξη απ' το αρχ. Ελλ. «ποντικόν κάρυον» (= καρύδι του Πόντου) > ποντικόν > φουντούκι > Τουρκ. *findik* (= λεπτοκάρυο).

φραγκομ(η)λιά η: η ντομάτα (β.λ.) ως φυτό. Το έφεραν οι Δυτικοί (Φράγκοι) από την Αμερική, εξού και η ονομασία.

φράξος ο: το δένδρο φράξινος ο όρνος, κοινώς μελιός ή μέλεγος, αρχ. Ελλ. «μελίη», που σε ένια βλαχοχώρια λέγεται «όλνου», εκ των Λατ. *ornus* ή *fraxinus* (= μελία). Είναι φυτό βαφικό, αφού τα φύλλα του δίδουν κίτρινη χρώση και ο φλοιός του μαύρη απόχρωση στα μάλλινα υφαντά.

φράουλα η: φυτό του γένους φραγκάρια, π.χ. τα είδη λοφώδης και γνησία, η αρχ. Ελλ. «χαμαικέρασος» – σχετ. *χασιούνα* (β.λ.). Στα Ιταλ. *fragola* (= φράουλα), εκ του Λατ. *fraga* ή *fragum* (= κούμαρο), λόγω ομοιότητας.

φτελιά η: το μεγάλο δένδρο ούλας ο πεδινός, κοινώς βρυσσιά, η αρχ. Ελλ. «πτελέα». Σε μερικά βλαχοχώρια λέγεται και «ούλμου». Ο λευκός φλοιός του δίδει ελαφρώς ροδίζον εκχύλισμα, με το οποίο καθάριζαν τραύματα και πληγές.

φτέρα η: το φυτό *περιδίων το αέτειον*, αρχ. Ελλ. «πτέρις» ή «βλήχνον».

χαμομήλι το: το λουλούδι *ματρικάρια το χαμαίμηλον*, που δίδει το γνωστό μαλακτικό ρόφημα, αρχ. Ελλ. «χαμαίμηλον».

χασιούνα η: είτε *κασιούνα* – η άγρια φράουλα του βουνού, κυρίως η φραγκάρια η γνησία – σχετ. *μπλανούσκα* (β.λ.) και φράουλα (β.λ.), η αρχ. Ελλ. «χαμαικέρασος». Η ονομασία απ' το αρχ. Ελλ. «κάπτω» (= χάπτω) > έχαψα > χασιούνα > Βλαχ. *kipsiuni* και Ρουμ. *kapsiuni*, επειδή χάπτονται με βουλιμία. Άλλοι ανάγουν το όνομα στο Λατ. *caput* (= κεφάλι).

χελιδρονιά η: φυτά του γένους *κληματίς*, κυρίως το αποξυλωμένο είδος *φλογώδης* που είναι αναρριχώμενο, αρχ. Ελλ. «χελιδόνιον». Τον κίτρινο οπό της τον βάζουν κατά σταγόνες σε τύλους, σπίλους, χόνδρους και τους θεραπεύει.

χόρτο το: και **χορτάρι** – γενικώς η χλόη. Επίσης κάθε ποώδες φυτό κατάλληλο για νομή, αλλά και μείγμα αυτών, που ξηραίνονται για χειμωνιάτικη ζωοτροφή.

χρυσάνθεμα τα: τα γνωστά ομώνυμα και πανέμορφα λουλούδια με πολλές ποικιλίες, αρχ. Ελλ. «χρυσάνθεμον».

χωνάκια τα: λεπτά φυτά των αγρών, αναρριχώμενα ή όχι, με άνθη κωδωνοειδή, σαν χωνάκια, ποικίλων χρωματισμών και κυρίως ιόχρωμα, των γενών *καλυστέγη*, *κομβολβούλον*, *περιπλοκάς*, *ιπομοία* – σχετ. *περιποκλάδα* (β.λ.).

ψειρόχορτο το: η εριώδης και δύσομη πόα *δελφίνιον* ή *αγριοσταφίς*, της τοξικής οικ. ρανουγκουλίδες, με γαλανά άνθη διαταγμένα σε βότρες, με ακαριοκτόνες και εντομοκτόνες ιδιότητες. Γι' αυτό, παλιά, από τα σπέρματά του παρασκεύαζαν αντιφθειριακή αλοιφή, εξού και το όνομά του.

ψιθιά η: και **αψιθιά** είτε **αψιφιά** – το ποώδες φυτό *αρτεμισία* το *αψίνθιον*, με πικρή γεύση και δυνατό άρωμα, το *πελίτι* (β.λ.), κοινώς *πισιδιά*, αρχ. Ελλ. «άψινθος» και Γερμ. *Wermut*. Με αυτό παλιά έφτιαχναν ειδική ποικιλία κρασιού, τον «*αψινθίτην οίνον*», το σημερινό *αψέντι*, με γεύση όμοια με το τωρινό ποτό *βερμούτ*.

ψυλλόχορτο το: το ποώδες φυτό *πλαντάγον* το *ψύλλιον*, το αρχ. Ελλ. «ψύλλιον» και Λατ. *ruļicaria* (από το Λατ. *ruļex* = ψύλλος) – σχετ. *κοντόχορτο* (β.λ.).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Επίλογος

Σε όλους, κάποτε, φουντώνει μέσα μας μια μεταφυσική απορία και έγνοια. **Ποιοί είμαστε; Από πού ερχόμαστε; Πού πάμε;** αναρωτιόμαστε συχνά με δέος. Η φιλοσοφία και η θρησκεία προσπαθούν να δώσουν απαντήσεις στους απορούντες, οι οποίες άλλους ικανοποιούν και άλλους όχι, ανάλογα με τον πολύσκιρτο δαίμονα που εμφωλεύει μέσα τους.

Περιορίζοντας τις παραπάνω υπαρξιακές απορίες στον ιστορικό επιστητό μικροχρόνο και σε επίπεδο έθνους, θα λέγαμε ότι η απάντηση σ' αυτές είναι ο προσδιορισμός, μέσω της έρευνας, της φυλετικής μας ταυτότητας.

Κατ' αρχήν, η εξερεύνηση των απώτερων αρχαιολογικών ευρημάτων, σε συνάρτηση με τις αρχαίες ιστορικές γραφές, περίπου σκιαγραφούν το «*από πού ερχόμαστε;*».

Κατόπιν, η σπουδή της μακρόχρονης εξέλιξης, μαζί με τα αίτια και τις διαδικασίες που τη συνόδευσαν, αποτελούν την ιστορία μας. Όλα αυτά, άθροιστικά και συγκριτικά θεωρούμενα, προσδιορίζουν το «*ποιοί είμαστε;*».

Τέλος, τα σημερινά τεκταινόμενα και η δυναμική τους διαμορφώνουν και προδιαγράφουν το «*πού πάμε;*».

Πολλές τέτοιες απορίες, που αφορούν το ελληνικό υπαρξιακό παρόν των Μαστοροχωρίων της Κόνιτσας, στριφογυρίζουν στο μυαλό μου, π.χ. πώς μπόρεσαν, τριγυρισμένα από ξενόγλωσσους, να διατηρήσουν την περιοχή τους «*Ελλάδος φθόγγον χέουσα*», κατά αισχύλεια έκφραση.

Αυτές οι σκέψεις με ώθησαν να αρχίσω να ψάχνω στα τοπωνύμια και στη λαϊκή γλώσσα των απλών ανθρώπων, για να εύρω στοιχεία που αποκαλύπτουν την ιστορική εξέλιξη, έστω και αν αυτό δεν θεωρείται ο καλύτερος τρόπος. Το σωστό θα ήταν να καταφύγω σε ιστορικές πηγές, αλλά δυστυχώς τέτοιες δεν υπάρχουν για την περιοχή των Μαστοροχωρίων. Όσες ελάχιστες αναφορές έχουν, αυτές μπορούν να θεωρηθούν απλές νύξεις. Τίποτε το σαφές και μαρτυρημένο δεν περιλαμβάνουν οι ιστορικές γραφές.

Έτσι, η μεθοδολογία που διαλέξαμε εκ των πραγμάτων καθίσταται δόκιμη και πρόσφορη για να εξερευνήσουμε το βαθύτερο ποιόν που ενέχει η ταυτότητα των Μαστοροχωρίων. Αυτό θα το διαπιστώσει εύκολα ο αναγνώστης.

Η εξήγηση των λημμάτων που περιέχονται στο βιβλίο είναι έργο κοπιώδες. Οι ασχολούμενοι με παρόμοια θέματα μπορούν να το εκτιμήσουν καλύτερα. Τα προκύπτοντα απ' τις ερμηνείες πρέπει να μην αφίστανται απ' την ουσία των λέξεων, όπως αυτές λέγονται και εννοούνται στην τοπική γλώσσα, αλλιώς θα πρόκειται για παραποίηση και όχι για διερεύνηση.

Είναι ανάγκη, άλλωστε, να κατανοούμε πλήρως την ελληνική ντοπιολαλιά μας, για να μη λέμε και εμείς, Έλληνες όντες, «*graeca sunt, non leguntur*», δηλ. «ελληνικά είναι, δεν διαβάζονται», όπως έλεγαν οι λατινογνώστες γραμματικοί του μεσαίωνα, όταν σε λατινικά κείμενα εύρισκαν ελληνικές λέξεις, ακατανόητες για τους ίδιους, αφού αγνοούσαν την ελληνική γλώσσα.

Πιστεύω ότι μετά τη μελέτη ετούτου του βιβλίου δύο τινά μπορούν να συμβούν: ή να ικανοποιηθείτε από την όλη παρουσίαση και να καμαρώσετε για την γλωσσική και φυλετική ταυτότητά που προκύπτει απ' αυτήν, ή να ανάψει μέσα σας ο ανήσυχος δαίμονας για περαιτέρω έρευνα. Αν το δεύτερο συμβεί, τότε ετούτο το βιβλίο επέτυχε το σκοπό του.

Σημειώνω ότι κάποια λήμματα αυτού εδώ του βιβλίου έχουν δημοσιευθεί κατά καιρούς και σε άλλα έντυπα. Εδώ τα συγκεντρώνουμε όλα σε έναν ενιαίο τόμο, πολλά πλήρως διασκευασμένα και συμπληρωμένα με όσα νέα στοιχεία βρήκαμε, για να είναι πιο ολοκληρωμένη η παρουσίασή τους, αλλά και πλέον κατανοητή και εμφανές το συνθετικό συμπέρασμα της ελληνικότητας των **Μαστοροχωρίων**.

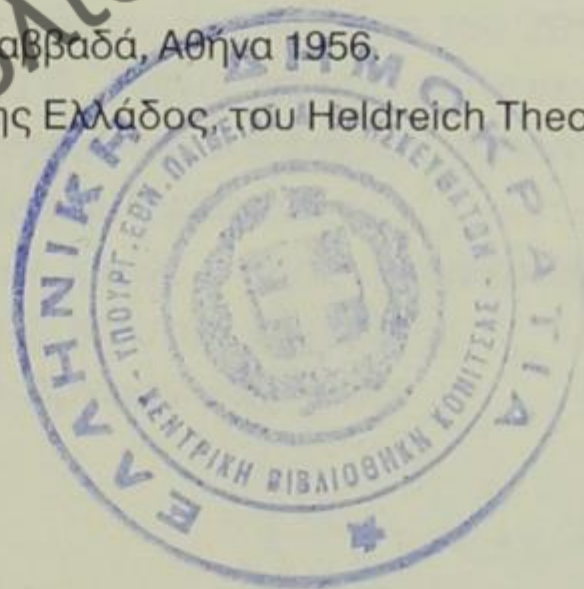
Για τα πάντα αναπόφευκτα λάθη και παραλείψεις, που τυχόν παρεισέφρησαν στα κείμενα, ζητούμε την κατανόηση και την ανοχή του αναγνώστη.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιας

Βιβλιογραφία

- 1) ΚΟΝΙΤΣΙΩΤΙΚΑ, του Χαρ. Ρεμπέλη, Αθήνα 1953.
- 2) Die Slaven in Griechenland, του Max Vasmer, Leipzig 1970.
- 3) ΥΔΡΙΑ, Εγκυκλοπαίδεια, Αθήνα.
- 4) ΠΑΠΥΡΟΣ – ΛΑΡΟΥΣ – ΜΠΡΙΤΑΝΝΙΚΑ, Εγκυκλοπαίδεια, Αθήνα.
- 5) ΥΠΕΡΛΕΞΙΚΟ της νεοελληνικής γλώσσας, Αφοί Παγουλάτοι, Αθήνα 1985.
- 6) ΛΕΞΙΚΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ, του Α. Ν. Γιάνναρη, έκδοση Σιδέρη, Αθήνα 1920.
- 7) ΑΛΒΑΝΟ-ΕΛΛΗΝΙΚΟ λεξικό, του Νίκο Η. Gjini, έκδοση Τίρανα 1971.
- 8) Λεξικόν ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ, του Κ. Νικολαΐδου, Αθήνα 1909.
- 9) ΒΟΥΛΓΑΡΟΕΛΛΗΝΙΚΟ λεξικό, Ακαδημίας Επιστημών Βουλγαρίας, Σόφια 1960.
- 10) ΣΕΡΒΟΕΛΛΗΝΙΚΟ λεξικό, του Παπαστεργίου Νικολάου, έκδοση Αθήνα 1935.
- 11) ΛΑΤΙΝΟΕΛΛΗΝΙΚΟΝ λεξικόν, του Στεφ. Α. Κουμανούδη, έκδοση Αθήνα 1884.
- 12) LEXIKON PALAEO-SLOVENSKO-GRAECO-LATINUM, του Fr. Miklosich 1865.
- 13) ΤΟΥΡΚΟ-ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ λεξικόν, Αντων. Β. Θεοφυλακτίδου, Κωνσπολη 1960.
- 14) ΡΟΥΜΑΝΟ-ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ, του Σωκράτη Κοτολούλη, Αθήνα 1976.
- 15) ΙΤΑΛΟ-ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ λεξικόν, του Μ. Π. Περίδου, έκδοση Αθήνα 1903.
- 16) Βοτανικόν-Φυτολογικόν λεξικόν, του Δημ. Σ. Καββαδά, Αθήνα 1956.
- 17) Λεξικό των δημοδών ονομάτων των φυτών της Ελλάδος, του Heldreich Theodor, Αθήνα 1909 και 1980.

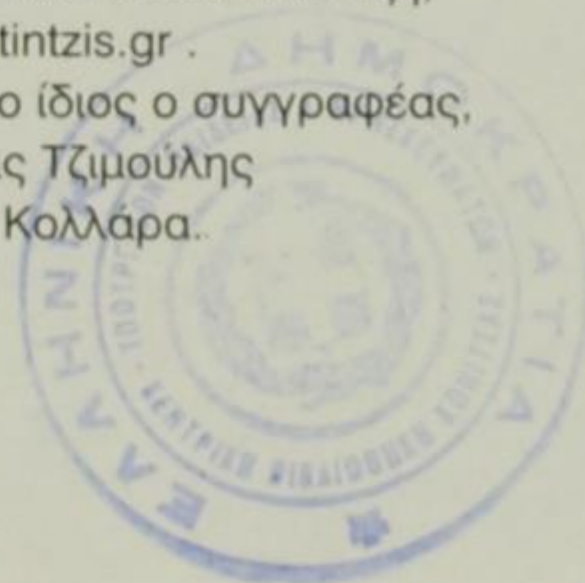
Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Το βιβλίο «ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΤΙΚΑ» τυπώθηκε
στη Θεσσαλονίκη από τις «Εκτυπώσεις Κάσα», τον Απρίλιο του 2011,
για λογαριασμό του συγγραφέα Θωμά Β. Ζιώγα, σε 500 αντίτυπα,
σε χαρτί shapois 100 γρ., στο τυπογραφείο του Αθανάσιου Αλτιντζή,
τηλ.: 2310221529, e-mail: angelos@altintzis.gr .

Τη φιλολογική επιμέλεια και τις διορθώσεις έκανε ο ίδιος ο συγγραφέας,
την καλλιτεχνική επιμέλεια είχε ο Κώστας Τζιμούλης
και τη σελιδοποίηση έκανε η Αργυρώ Κολλάρα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ISBN: 978-960-93-2691-9

52670

KON